

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΜΑΤΘΑΙΟΣ Τ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Το ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο 1960-1980: η επιστημονική και η λογοτεχνική του πρόσληψη.

Το παράδειγμα του βρετανικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος.

Διδακτορική Διατριβή

Ρόδος 2021

Επταμελής Επιτροπής Εξέτασης

Παναγιώτης ΚΙΜΟΥΡΤΖΗΣ (επιβλέπων)

Καθηγητής Εκπαιδευτικής Πολιτικής & Ιστορίας της Εκπαίδευσης

ΠΤΔΕ – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Γιώργος ΣΤΑΜΕΛΟΣ (μέλος της 3μελούς Επιτροπής επίβλεψης)

Καθηγητής Ανάλυσης Εκπαιδευτικών Θεσμών και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΤΔΕ – Πανεπιστήμιο Πατρών

Παντελής ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ (μέλος της 3μελούς Επιτροπής επίβλεψης)

Καθηγητής Ιστορίας, με έμφαση στην Ιστορία Πολιτικών Ιδεών και Εκπαίδευσης στη Νεότερη Ελλάδα

Τμήμα Επιστημών της Αγωγής και της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία (Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η.) – Πανεπιστήμιο Πατρών

Νίκος ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ (μέλος)

Καθηγητής Πολιτικών Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης – Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ελένη ΠΡΟΚΟΥ (μέλος)

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής – Πάντειο Πανεπιστήμιο

Λουίζα ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ (μέλος)

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νεοελληνικής λογοτεχνίας - Νεοελληνικής λογοτεχνίας της Κύπρου

ΠΤΔΕ – Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Βασίλης ΦΟΥΚΑΣ (μέλος)

Αναπληρωτής Καθηγητής Ιστορίας της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής – Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ευχαριστίες

Ένα μεγάλο ταξίδι, μια περιδιάβαση στις μεταπολεμικές εξελίξεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στις λογοτεχνικές αποτυπώσεις τους, ολοκληρώνεται μέσα από αρκετές δυσκολίες αλλά και αφού έχω αποκομίσει πολλές γνωστικές ικανοποιήσεις. Όταν άρχισα το 2011 τη συγγραφή της διδακτορικής μου διατριβής, οι συνθήκες δεν ήταν εύκολες: ήμουν εργαζόμενος και τα δύο παιδιά μου ήταν μικρά, ο γιος μου ήταν τότε επτά ετών και η κόρη μου τεσσάρων. Επιπρόσθετα, το θέμα της διατριβής ήταν πολύ απαιτητικό. Όμως κατάφερα να βρίσκω χρόνο για μελέτη - ο αγώνας ήταν καθημερινός - και η εργασία προχωρούσε, αργά αλλά σταθερά. Το 2014 ήρθε η απόσπαση στο Ευρωπαϊκό Σχολείο Βρυξελλών και ο ρυθμός της έρευνάς μου μετριάστηκε για ένα διάστημα δύο ετών περίπου. Όμως ακόμη κι εκείνη την περίοδο, την «κουβαλούσα» συνέχεια μέσα μου. Μετά την αναγκαία προσαρμογή στο πολύ απαιτητικό εργασιακό περιβάλλον του καινούριου σχολείου, συνέχισα την έρευνα. Σήμερα αυτή η προσπάθεια επιτέλους ολοκληρώνεται. Οι κόποι πολλών ετών μου παρέχουν την ευχαρίστηση της ολοκλήρωσης ενός ερευνητικού έργου που το προσέγγισα με μεγάλο ενδιαφέρον και μου χάρισε την αναγνωστική απόλαυση πολλών επιστημονικών και λογοτεχνικών κειμένων.

Θέλω να εκφράσω τις πολύ θερμές μου ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Παναγιώτη Κιμουρτζή για την επιστημονική καθοδήγηση που μου παρείχε και για την εξαιρετική συνεργασία που είχαμε καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής της διατριβής. Επίσης για τις ερμηνευτικές κατευθύνσεις που μου πρότεινε και εμπλούτιζαν το έργο μου, όπως και για τις αναλυτικές διορθώσεις του στα κείμενά μου που τα εμπλούτιζαν και τα βελτίωναν.

Ευχαριστώ, επίσης, τα μέλη της τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής μου, καθηγητές κ.κ. Γιώργο Σταμέλο και Παντελή Κυπριανό για τις σημαντικές παρατηρήσεις τους, με τις οποίες αναμετρήθηκα, ελπίζω επιτυχώς. Κι επιπλέον, τα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής για την τιμή που μου έκαναν να αφιερώσουν χρόνο και επισημάνσεις στη διατριβή μου.

Θέλω να ευχαριστήσω ακόμη τη φιλόλογο Ελένη Καλκάνη, η οποία με βοήθησε με τις συμβουλές και τις γνώσεις της στον τομέα της λογοτεχνίας.

Η εργασία αυτή είναι αφιερωμένη στη μνήμη του πατέρα μου, στη μητέρα μου,
αλλά ιδιαίτερα στη γυναίκα μου, η οποία με στήριξε καθοριστικά όλα αυτά τα χρόνια.

Μ.Δ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ 1800-1960.....	9
1.1. Βρετανία	9
1.1.1. 19 ^{ος} αιώνας.....	9
1.1.2. Oxbridge	13
1.1.3. Civic Universities (Αστικά και Επαρχιακά Πανεπιστήμια)	15
1.1.4. 20 ^{ος} αιώνας.....	24
1.2. Γαλλία.....	32
1.2.1. 19 ^{ος} αιώνας.....	32
1.2.2. 1896: Η επανίδρυση των πανεπιστημίων	44
1.3. Γερμανία	49
1.3.1. 19 ^{ος} αιώνας.....	49
1.3.2. 20 ^{ος} αιώνας.....	63
1.4. Γενικές επισημάνσεις ιστορικής αναδρομής 1800-1960	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ 1960-1980	73
2.1. Βρετανία	73
2.1.1. Γενικές επισημάνσεις.....	73
2.1.2. Robbins Report	77
2.1.3. Διπολικό σύστημα-Η ίδρυση των polytechnics.....	81
2.1.4. Open University	85
2.1.5. Ακαδημαϊκό προσωπικό	86
2.1.6. Κρατική χρηματοδότηση	89
2.2. Γαλλία.....	93
2.2.1. Γενικές επισημάνσεις.....	93

2.2.2. Η ίδρυση των “Instituts universitaires de Technologie - I.U.T. (Πανεπιστημιακά Τεχνολογικά Ιδρύματα)	96
2.2.3. Ο μεταρρυθμιστικός νόμος του Faure το 1968.....	99
2.3. Γερμανία	110
2.3.1. Γενικές επισημάνσεις.....	110
2.3.2. Σύντομη παρουσίαση του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης	113
2.3.3. Σημαντικές οργανωτικές αλλαγές.....	118
2.3.4. Η εισαγωγή του Numerus Clausus	123
2.3.5. Gesamthochschule-Comprehensive University (Το Ολοκληρωμένο Πανεπιστήμιο).....	124
2.3.6. Ο Νόμος-Πλαίσιο για την Ανώτατη Εκπαίδευση του 1976 (Hochschulrahmengesetz-HRG).....	128
2.3.7. Προβληματισμός για περαιτέρω επέκταση και περικοπές τη δεκαετία του 1970.....	129
2.4. Γενικές επισημάνσεις για την εικοσαετία 1960-1980.....	132
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ	140
3.1. Εισαγωγή	140
3.2. Από τις πρώτες προσπάθειες έως το τέλος του 19 ^{ου} αι.	143
3.3. 20 ^{ος} αιώνας.....	154
3.4. Προσπάθειες κατηγοριοποίησης του βρετανικού ακαδημαϊκού μυθιστορήματος	165
3.5. Τόπος πλοκής και χρόνος έκδοσης των βρετανικών πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων την περίοδο 1945-1988.....	170
3.6. Συγγραφείς των βρετανικών πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων την περίοδο 1945-1988	173
3.7. Δυσφημιστικός τρόπος παρουσίασης των μορφωμένων	175
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ.....	179
4.1. Ο θεσμός του πανεπιστημίου.....	181

4.1.1. Επέκταση	181
4.1.2. Ιεραρχία των ιδρυμάτων-Υπεροχή της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ σε σχέση με τα άλλα πανεπιστήμια-polytechnics	198
4.1.3. Φοιτητικές αναταραχές.....	214
4.1.4. Τα πανεπιστήμια «θύματα» οικονομικών περικοπών τις δεκαετίες του 1970 και του 1980.....	221
4.1.5. Πρόσδεση των ιδρυμάτων στην οικονομία	237
4.1.6. Εκδημοκρατισμός στη λήψη των αποφάσεων	253
4.2. Καθηγητές.....	257
4.2.1. Σχέσεις πανεπιστημιακών με συναδέλφους.....	257
4.2.2. Ιεραρχία	261
4.2.3. Ανταγωνισμός.....	269
4.2.4. Οικογένεια-Γάμος-Σεξουαλικότητα	274
4.2.5. Ελεύθερος χρόνος	288
4.2.6. Πολιτική δραστηριότητα-ιδεολογία.....	291
4.2.7. Καθηγητές που χαίρουν αναγνωρισιμότητας	298
4.2.8. Σχέση με το πανεπιστήμιο και το επιστημονικό τους αντικείμενο.....	301
4.2.9. Κοινωνική καταγωγή	315
4.2.10. Οικονομική κατάσταση	318
4.2.11. Ακαδημαϊκά ταξίδια.....	323
4.2.12. Έρευνα-Δημοσιεύσεις.....	336
4.3. Φοιτητές.....	345
4.3.1.Κοινωνική καταγωγή-Οικονομική κατάσταση.....	345
4.3.2. Σχέσεις μεταξύ καθηγητών και φοιτητών.....	347
4.3.3. Στάση απέναντι στο πανεπιστήμιο και στις σπουδές.....	351
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	357
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	367

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	390
Παράρτημα 1:Βιβλιογραφία του βρετανικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος από το 1749 έως το 1988	390
Παράρτημα 2: Παραθέματα από λογοτεχνικά έργα	405
Παράρτημα 3: Περιλήψεις ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων.....	412

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πανεπιστήμιο αποτελεί κεντρικό πεδίο έρευνας της Εκπαιδευτικής Πολιτικής και της Ιστορίας της Εκπαίδευσης κάθε χώρας. Από τον 19^ο αι. και μετά ο ρόλος του πανεπιστημίου συνεχώς αναβαθμίζεται. Σήμερα είναι τόσο σημαντικός που είναι αδιανόητο να φανταστούμε οποιαδήποτε σύγχρονη κοινωνία χωρίς αυτό το θεσμό. Η επιρροή του είναι πολύ μεγάλη και διαχέεται σε πολλούς τομείς της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής μιας χώρας.

Το πανεπιστήμιο ως θεσμός έχει μελετηθεί από πολλούς αξιόλογους επιστήμονες. Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις για το θεσμό με αμιγώς επιστημονικό χαρακτήρα. Λίγες όμως είναι οι μελέτες που να εξετάζουν τον πανεπιστημιακό θεσμό και από ένα διαφορετικό πρίσμα. Η εικόνα του πανεπιστημίου φτάνει στην κοινωνία μέσα από πολλούς διαύλους όπως ο τύπος, το θέατρο, ο κινηματογράφος, η λογοτεχνία¹. Αυτοί οι δίαυλοι έχουν μεγάλη δύναμη, γιατί αγγίζουν τα ευρύτερα στρώματα μιας κοινωνίας. Τα ευρύτερα αυτά στρώματα μπορεί να μην καθορίζουν την εκπαιδευτική πολιτική μιας χώρας, επηρεάζουν όμως το σχεδιασμό της. Επιλέξαμε έναν από αυτούς τους τομείς, τη λογοτεχνία και συγκεκριμένα το είδος του ακαδημαϊκού μυθιστορήματος για να δούμε πώς προσλαμβάνει η λογοτεχνία το πανεπιστήμιο, ποια είναι η εικόνα του πανεπιστημίου που φτάνει στην κοινωνία μέσα από τη λογοτεχνία και συγκεκριμένα μέσα από το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα.

Κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας είναι το πώς προσλαμβάνει το βρετανικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα τις σημαντικές εξελίξεις που συντελέστηκαν στο πανεπιστήμιο την εικοσαετία 1960-1980. Η διατριβή χωρίζεται σε δύο κύρια μέρη, με το κάθε μέρος να αποτελείται από δύο κεφάλαια. Το πρώτο μέρος της παρούσας ερευνητικής εργασίας εξετάζει το πανεπιστήμιο με αμιγώς επιστημονικό χαρακτήρα και αποτελεί τη βάση, τον «καμβά» πάνω στον οποίο θα στηριχθεί το ερευνητικό σκέλος του δεύτερου μέρους της εργασίας. Για το πρώτο μέρος της διατριβής χρησιμοποιήσαμε εκτεταμένη ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Επιλέξαμε να μελετήσουμε το ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο και,

¹Παναγιώτης Κιμουρτζής. "Εισαγωγή: Επιστήμη, Εκπαίδευση, Κινηματογράφος", στο: Παναγιώτης Κιμουρτζής (2013). *CineScience. Ο Κινηματογράφος στον φακό της Επιστήμης*. Αθήνα: Gutenberg, σσ. 21-42.

συγκεκριμένα, το πανεπιστήμιο στη Βρετανία, Γαλλία και Γερμανία, επειδή είναι οι τρεις σημαντικότερες χώρες στον ευρωπαϊκό χώρο και οι όποιες εξελίξεις σε αυτές τις χώρες είχαν και εξακολουθούν να έχουν μεγάλη επίδραση στο σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης των υπόλοιπων χωρών της Ευρώπης (αλλά και παγκοσμίως). Από την εμφάνιση του νεωτερικού πανεπιστημίου στις αρχές του 19^{ου} αι. υπάρχει μια σχέση ανάμεσα στα πανεπιστημιακά συστήματα των τριών αυτών χωρών, καθώς το ένα παρακολουθεί τις εξελίξεις του άλλου. Αυτό άλλωστε συμβαίνει εν γένει με το συνολικό εκπαιδευτικό σύστημα². Μάλιστα, μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο παρατηρείται μια περαιτέρω εντεινόμενη σύγκλιση αυτών των συστημάτων. Εξάλλου, η μελέτη και των τριών ευρωπαϊκών πανεπιστημιακών συστημάτων μας δίνει σαφώς μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα των εξελίξεων που έλαβαν χώρα τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα σε σχέση με το αν εστιάζαμε μόνο σε ένα από αυτά.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μελετάμε την εξέλιξη του πανεπιστημίου στη Γερμανία, Γαλλία και Βρετανία από τις αρχές του 19^{ου} αι. έως τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Η ιστορική αυτή αναδρομή θεωρήσαμε ότι είναι απαραίτητη, καθώς συνιστά το αναγκαίο υπόβαθρο για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε καλύτερα τις μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν κατά τη μεταπολεμική περίοδο στην οποία και εστιάζουμε. Το δεύτερο κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί κεντρικό σημείο της παρούσας εργασίας, εξετάζει τις σημαντικές εξελίξεις που συντελέστηκαν στο πανεπιστήμιο στις τρεις προαναφερόμενες χώρες τη μεταπολεμική περίοδο, και συγκεκριμένα την εικοσαετία 1960-1980. Η επιλογή των δύο συγκεκριμένων δεκαετιών - της δεκαετίας του 1960 και του 1970 - είναι μια συμβατική χρονολόγηση, αποτελεί το γενικό πλαίσιο και δεν συνιστά μια ακριβή χρονολόγηση πριν ή πέρα από την οποία δεν εξετάζουμε τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα. Επιλέξαμε τη δεκαετία του 1960, διότι κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας σημειώθηκε η μεγαλύτερη επέκταση του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης και η μεγαλύτερη αύξηση φοιτητών στην ιστορία του πανεπιστημίου. Το πανεπιστήμιο εισήλθε στην περίοδο της μαζικής ανώτατης εκπαίδευσης εξαιτίας της επιθυμίας ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων για πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και της συνειδητοποίησης εκ μέρους των κυβερνήσεων της σπουδαιότητας του πανεπιστημίου όσον αφορά στην διαμόρφωση υψηλού ανθρώπινου κεφαλαίου και συνακόλουθα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η δεκαετία

²Παναγιώτης Κιμουρτζής. "Εισαγωγή", στο: Andy Green (2010). *Εκπαίδευση και Συγκρότηση του κράτους. Η ανάπτυξη των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Αγγλία, στη Γαλλία και στις ΗΠΑ*. Επιστημονική επιμέλεια: Π.Γ.Κιμουρτζής, Μετάφραση: Π.Γ.Κιμουρτζής - Γλ. Μανιώτη. Αθήνα: Gutenberg, σσ. 16-19.

του 1970 επιλέχτηκε, επειδή ναί μεν η επέκταση συνεχίστηκε, όμως περίπου από τα μέσα της δεκαετίας και συγκεκριμένα με αφορμή την πετρελαϊκή κρίση του 1973 άρχισε ένας γύρος περικοπών στην κρατική χρηματοδότηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και στις τρεις χώρες. Την περίοδο αυτή υπήρξε έντονος σκεπτικισμός όσον αφορά στην οικονομική χρησιμότητα της επένδυσης στην ανώτατη εκπαίδευση. Στη Βρετανία δε, το 1979 ήρθαν στην εξουσία οι Συντηρητικοί υπό τη Μ. Θάτσερ, η κυβέρνηση της οποίας προχώρησε τη δεκαετία του 1980 σε δραστικές περικοπές στη χρηματοδότηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, γεγονός που είχε αρνητικές επιπτώσεις στη λειτουργία των πανεπιστημίων. Ένας επιπλέον λόγος για τον οποίο επιλέξαμε τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 έχει να κάνει με το ίδιο το βρετανικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα, το οποίο είναι το πεδίο της ερευνητικής ανάλυσής μας. Την μεταπολεμική περίοδο το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος γνώρισε μία δεύτερη περίοδο άνθησης στη Βρετανία. Η άνθηση αυτή συνέπεσε χρονικά με τη μεγάλη επέκταση του πανεπιστημιακού συστήματος στη Βρετανία, επέκταση η οποία συνέβαλε στον πολλαπλασιασμό λογοτεχνικών κειμένων που εντάσσονται στην κατηγορία του ακαδημαϊκού μυθιστορήματος. Το *Lucky Jim* του Κ. Amis θεωρείται το πρώτο σημαντικό βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα της μεταπολεμικής περιόδου. Το συγκεκριμένο έργο που εκδόθηκε το 1954, δρομολογεί μια διαδικασία. Από τη δεκαετία του 1960 έχουμε αισθητή την παρουσία των συγκεκριμένων λογοτεχνικών έργων. Τα έργα αυτά προκαλούν εντύπωση όχι μόνο στον ακαδημαϊκό κόσμο, αλλά διαβάζονται πολύ και σχολιάζονται στον τύπο. Μάλιστα, αρκετά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα αποκτούν και ευρύτερη απήχηση μέσω της διασκευής τους σε τηλεοπτικές σειρές. Ένας σημαντικός αριθμός βρετανικών ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων που εκδόθηκε τη μεταπολεμική περίοδο αναφέρεται σε αυτές τις δύο δεκαετίες.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας εξετάζει το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα. Εστιάσαμε στο βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα, γιατί είναι ιδίως βρετανικό λογοτεχνικό φαινόμενο, το οποίο δεν επεκτάθηκε σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Έχουν γραφτεί ακαδημαϊκά μυθιστορήματα και σε άλλες χώρες, όμως στην Ευρώπη στη Βρετανία αναπτύχθηκε αισθητά ως λογοτεχνικό είδος, και μάλιστα στη βάση μιας μακράιωνης ιστορίας και παράδοσης κειμένων με αναφορές στην πανεπιστημιακή ζωή. Στο τρίτο κεφάλαιο κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στο συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος, στις προσπάθειες κατηγοριοποίησης, στον τόπο πλοκής και χρόνο έκδοσης των έργων, στους συγγραφείς που ασχολήθηκαν με το είδος και στο δυσφημιστικό τρόπο παρουσίασης των μορφωμένων. Στο τέταρτο κεφάλαιο -το

οποίο αποτελεί και το ερευνητικό μέρος της διατριβής - προσπαθούμε να απαντήσουμε στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της εργασίας: Πώς προσλαμβάνει το βρετανικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα τις σημαντικές εξελίξεις που συντελέστηκαν στο πανεπιστήμιο την εικοσαετία 1960-80; Εστιάζουμε σε επιλεγμένα βρετανικά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα που αναφέρονται εκτενώς σε αυτές τις δύο δεκαετίες, τα οποία μελετάμε με βάση συγκεκριμένους άξονες που προέκυψαν από τη μελέτη στο δεύτερο κεφάλαιο της εικοσαετίας 1960-80. Σύμφωνα λοιπόν με τα ερευνητικά μας συμπεράσματα του δεύτερου κεφαλαίου, τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά αυτής της περιόδου -τα οποία αποτέλεσαν και τους κύριους, αλλά όχι αποκλειστικούς άξονες μελέτης των ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων- ήταν:

- Επέκταση (ίδρυση νέων ιδρυμάτων, επέκταση των ήδη υπαρχόντων, μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών, φόβοι για πτώση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης)
- Φοιτητικές αναταραχές
- Υπεροχή της Οξφόρδης και Κέιμπριτζ σε σχέση με τα άλλα πανεπιστήμια-polytechnics
- Τα πανεπιστήμια «θύματα» οικονομικών περικοπών από τη δεκαετία του 1970
- Πρόσδεση των ιδρυμάτων στην οικονομία
- Εκδημοκρατισμός στη λήψη των αποφάσεων

Για να διευρύνουμε το πεδίο της έρευνας προσθέσαμε δυο επιπλέον άξονες: τους πανεπιστημιακούς καθηγητές και τους φοιτητές. Ερευνούμε τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία φωτίζει σημαντικές πλευρές της ζωής των ακαδημαϊκών: την οικογένεια (γάμος, σεξουαλικότητα), τις σχέσεις με τους συναδέλφους, με το πανεπιστήμιο, με το επιστημονικό τους αντικείμενο και την έρευνα, την κοινωνική καταγωγή και την οικονομική τους κατάσταση, τα ακαδημαϊκά ταξίδια, τον ελεύθερο χρόνο. Ερευνούμε, επίσης, τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία φωτίζει πλευρές της ζωής των φοιτητών όπως η κοινωνική καταγωγή και η οικονομική τους κατάσταση, οι σχέσεις μεταξύ καθηγητών και φοιτητών και η στάση τους απέναντι στο πανεπιστήμιο και στις σπουδές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ 1800-1960

1.1. Βρετανία

1.1.1. 19^{ος} αιώνας

Η πανεπιστημιακή σκηνή το 1800 στη Μεγάλη Βρετανία διέθετε ένα πανεπιστήμιο στην Ιρλανδία (Trinity College-Dublin), τέσσερα στη Σκωτία (Aberdeen, Edinburg, Glasgow, St. Andrews), δύο στην Αγγλία (Oxford, Cambridge) και κανένα στην Ουαλία. Αξιοπεριεργό ήταν το γεγονός ότι η μεγαλύτερη και πιο ισχυρή μητρόπολη στις αρχές του 19^{ου} αι., το Λονδίνο, δεν διέθετε πανεπιστήμιο³. Από τον 13^ο αι. χρονολογείται το μονοπώλιο της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ στην ανώτατη εκπαίδευση της Αγγλίας. Στις αρχές του 19^{ου} αι. η καινοτομία ήταν κάτι το ξένο στην Oxbridge. Τα δύο πανεπιστήμια είχαν παραμείνει απομακρυσμένα από τις ραγδαίες κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις⁴.

Μια ανεπίσημη συμμαχία σχηματίστηκε γύρω στα 1820 απ' όλους όσοι ήταν δυσαρεστημένοι με όσα προσέφερε ακαδημαϊκά η Oxbridge, ακόμη περισσότερο με την ανώτερη τάξη και τις αγγλικανικές παραδόσεις που διατηρούσε⁵. Αυτή η ισχυρή, ετερόκλητη συμμαχία αποτελούνταν από καθολικούς, Εβραίους, επιστήμονες, φιλελεύθερους αντίπαλους της κυβέρνησης των Τόρις, ανοιχτόμυαλους αγγλικανούς. Στόχος τους ήταν ένα νέο πανεπιστήμιο στο Λονδίνο. Μοντέλα από τη Γερμανία και τη Σκωτία ήταν αυτά που έδωσαν

³Ενας λόγος είναι ότι από τη στιγμή που τα επαγγέλματα είχαν τους δικούς τους κανονισμούς και καθόριζαν τις εισαγωγές στα επαγγέλματα και η Oxbridge παρείχε πληθώρα στελεχών για την αγγλικανική εκκλησία, δεν υπήρχε μεγάλη ζήτηση για τις παραδοσιακές σχολές ανώτατης παιδείας. Vernon Keith, *Universities and the State in England, 1850–1939*, RoutledgeFalmer, London, 2004, p. 53.

⁴Αυτή η απουσία ανταγωνισμού, σημειώνει ο Ben-David θα μπορούσε ενδεχομένως να είχε αποφευχθεί αν υπήρχαν ανεξάρτητες θρησκευτικές, τοπικές ή εθνικές ομάδες με πόρους και πολιτιστική παράδοση ικανές να αμφισβητήσουν την αγγλική αριστοκρατία. Η Σκωτία ήταν το μόνο παράδειγμα όπου τέτοιες συνθήκες επικρατούσαν και η πανεπιστημιακή της κατάσταση ήταν πράγματι πολύ διαφορετική. Δεν υπήρχαν θρησκευτικοί περιορισμοί για όσους προσέρχονταν να σπουδάσουν στα πανεπιστήμια. Υπήρχε επίσης μια μεγάλη παράδοση δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και τα έξυπνα αγόρια που προέρχονταν από αγροτικές περιοχές ενθαρρύνονταν να πάνε στο πανεπιστήμιο. Η φοίτηση στο πανεπιστήμιο προσαρμοζόταν στον κύκλο της γεωργίας. «Ενώ η Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ κοιμόντουσαν [...] τα σκωτσέζικα πανεπιστήμια διατηρούσαν μια συνεχή κυκλοφορία ιδεών ειδικά με τα πανεπιστήμια της Ολλανδίας». Halsey A.H., Trow M.A., *The British Academics*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1971, p. 41. Για τις διαφορετικές προσεγγίσεις στο είδος της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης που παρέχονταν στη Σκωτία και στην Αγγλία το 19^ο αι., βλ. Wright J.C., “Academics and their Aims: English and Scottish Approaches to University Education in the Nineteenth Century”, *History of Education*, vol. 8, iss. 2, (1979), pp. 91-97.

⁵Η Oxbridge συνέβαλε στην αναπαραγωγή της κοινωνικής διαστρωμάτωσης: είχε υψηλά δίδακτρα, διέθετε δική της περιουσία και αυτοδιοικούταν οπότε και ελεγχόταν από άτομα που ενδιαφέρονταν για τη διατήρηση της υπάρχουσας κοινωνικής δομής, προϋπόθετε εσωτερική φοίτηση και δεν πρόσφερε επαγγελματική παιδεία αλλά γενική παιδεία, χαρακτηριστικό στοιχείο της αριστοκρατικής ζωής. Κιμουρτζής Παναγιώτης, “Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια ως πρότυπα: η ελληνική περίπτωση (1837)”, *Νεύσις*, Τεύχος 12, (2003), σ. 138.

το κίνητρο για τη δημιουργία του University College στο Λονδίνο⁶. Το 1828 το πανεπιστήμιο άνοιξε τις πύλες του. Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκε ένα ίδρυμα που αποκαλούνταν Πανεπιστήμιο του Λονδίνου και που ήταν γνωστό αργότερα ως University College (Πανεπιστημιακό Κολέγιο). Το νέο πανεπιστήμιο είχε ένα πρόγραμμα σπουδών το οποίο ανταποκρινόταν στις πολιτιστικές και οικονομικές ανάγκες της νέας βιομηχανικής εποχής⁷. Η ιατρική σχολή εξελίχθηκε στο πιο επιτυχημένο τμήμα του νέου ιδρύματος. Το νέο ίδρυμα ήταν ένα χρηστικό εγχείρημα στα πρότυπα των πανεπιστημίων της Σκωτίας.

Σε μεγάλο βαθμό η ίδρυση του Πανεπιστημιακού Κολεγίου ήταν απόρροια της αδυναμίας της Oxbridge να προσφέρει ένα πρόγραμμα σπουδών που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εποχής. Το συγκεκριμένο ίδρυμα προοριζόταν για όσους αποκλείονταν από την Oxbridge εξαιτίας θρησκευτικών λόγων ή ήταν πολύ φτωχοί για να ανταπεξέλθουν στην κολεγιακή εκπαίδευση ή αναζητούσαν ένα πρόγραμμα σπουδών πιο σχετικό με τη σύγχρονη αστική ζωή. Από την αρχή το πανεπιστήμιο στόχευε στις μεσαίες τάξεις.

Οι προσπάθειες του το 1828 να αναγνωριστεί με βασιλικό διάταγμα συνάντησαν την αντίδραση της Oxbridge και της αγγλικανικής εκκλησίας που εισηγήθηκαν τη δημιουργία ενός δεύτερου κολεγίου στο οποίο θα ενσωματωνόταν η διδασκαλία της θρησκείας και γενικότερα η λατρεία της Εκκλησίας της Αγγλίας. Αυτό ήταν το King's College που άνοιξε τις πύλες του το 1831 με βασιλικό διάταγμα. Παρόλο που από την αρχή αποφασίστηκε ότι δεν θα προοριζόταν αποκλειστικά για μέλη της αγγλικανικής εκκλησίας, μια αγγλικανική γενική πολιτική διαπερνούσε το ίδρυμα. Το κολέγιο ακολούθησε εν πολλοίς το University College. Το ανώτερό του τμήμα πρόσφερε ένα ευρύ πρόγραμμα σπουδών που κάλυπτε τις επιστήμες, τις γλώσσες και εμπορικά αντικείμενα με ένα ξεκάθαρο επαγγελματικό προσανατολισμό. Εξάλλου συμπεριλάμβανε και μια ιατρική σχολή. Κανένα από τα δυο κολέγια δεν είχε δικαίωμα να απονέμει ακαδημαϊκά πτυχία.

⁶Ο Henry Brougham, κορυφαίος ωφελμιστής, έγινε αρχηγός της καμπάνιας. Για την ανεύρεση κεφαλαίων συστήθηκε το 1826 μια εταιρεία περιορισμένης ευθύνης με την ονομασία «Πανεπιστήμιο του Λονδίνου» και εκδόθηκαν μετοχές για τους υποστηρικτές της. Παρόλο που η υποδοχή δεν ήταν η αναμενόμενη, τα ποσά ήταν αρκετά για να αρχίσει η οικοδόμηση των εγκαταστάσεων στο Bloomsbury. Vernon, 2004, ό. π., p. 54.

⁷Το πρόγραμμα σπουδών του University College όπως και του «αντίπαλού του» King's College ήταν ένας συνδυασμός κλασικών και σύγχρονων μαθημάτων. Μαζί με τα μαθήματα λατινικών και ελληνικών προσφέρονταν μαθήματα αγγλικής γλώσσας, ξένων γλωσσών, σύγχρονης ιστορίας, δικαίου, οικονομικών, όπως επίσης μαθήματα φυσικής, χημείας, φυσικής ιστορίας και γεωγραφίας σύμφωνα με τις τελευταίες εξελίξεις αυτών των επιστημών. Καρκάνης Ηλίας, *Οι φυσικές επιστήμες και το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, 2012, σ. 102.

Παρά την θρησκευτική και πολιτική τους αντίθεση, το Πανεπιστημιακό και το Βασιλικό Κολέγιο είχαν πολλά κοινά στοιχεία. Και τα δύο συνεισέφεραν στην παροχή σύγχρονης ανώτατης εκπαίδευσης στους γιους των μεσαίων τάξεων του Λονδίνου. Ένα από τα σημαντικότερα κοινά χαρακτηριστικά τους ήταν ότι και τα δύο διέθεταν ιατρική σχολή. Το ενδιαφέρον για την ιατρική επιστήμη βοήθησε στην ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης, ειδικά στο Λονδίνο⁸.

Η ίδρυση του University College και του King's College αναίρεσε το μονοπώλιο αιώνων της Oxbridge. Επιπλέον, τα δύο ιδρύματα ενσωμάτωσαν την επιστήμη, τις τέχνες και τις κοινωνικές επιστήμες στο πρόγραμμα σπουδών τους. Και τα δύο κολέγια βασιζόνταν σε τμήματα και σχολές. Από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. το University College κατάφερε να ανυψώσει το ακαδημαϊκό του κύρος, ενώ το King's College αντιμετώπιζε δυσκολίες εξαιτίας των οικονομικών του περιορισμών και του θρησκευτικού του χαρακτήρα.

Το University of London ιδρύθηκε από το κράτος το 1836⁹ ως απόρροια της συζήτησης που είχε ανοίξει για την παροχή ακαδημαϊκών τίτλων και ήταν ένας συμβιβασμός που επέτρεπε στα δύο προαναφερόμενα κολέγια να συνεχίσουν τη διδασκαλία που επιθυμούσαν. Βασικά το University of London ήταν ένας κρατικός θεσμός που σκοπό είχε τη διενέργεια εξετάσεων και την απονομή διπλωμάτων στους απόφοιτους του University College και του King's College. Οι φοιτητές και των δύο κολεγίων μπορούσαν να προετοιμαστούν για αυτές τις εξετάσεις με εξεταστές που διορίζε το κράτος, κατοχυρώνοντας με αυτό τον τρόπο αμεροληψία και ισάξια στάνταρ. Το University of London ήταν καθαρά ένα εξεταστικό κέντρο, το οποίο δεν είχε δικούς του καθηγητές. Μέχρι το 1926 (Διάταγμα για το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου) το πανεπιστήμιο ήταν οργανωμένο σε συνεργαζόμενα κολέγια, σχολές και ιδρύματα.

Λογικά, δεν υπήρχε λόγος γιατί ένας υποψήφιος να μην προετοιμάζεται σε οποιοδήποτε άλλο κολέγιο της επικράτειας για τις εξετάσεις του Πανεπιστημίου του

⁸Ορισμένες ιατρικές σχολές στις επαρχίες, όπως του Sheffield και του Birmingham αποτέλεσαν τον πυρήνα των μετέπειτα επαρχιακών πανεπιστημίων. Γιατροί έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ίδρυση του University College του Λονδίνου. Ένας από τους λόγους που το University College με το μη-κομφορμιστικό, χρηστικό και ριζοσπαστικό χαρακτήρα και το King's College, ένα αγγλικανικό ίδρυμα, κατάφεραν να ξεπεράσουν τις διαφορές τους και να δημιουργήσουν το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου το 1836, ήταν πιθανόν το κοινό ενδιαφέρον τους για την ιατρική. Rothblatt Sheldon, "The diversification of Higher Education in England", στο: Jarausch Konrad (ed.), *The Transformation of Higher Learning: Expansion, Diversification, Social Opening, and Professionalization in England, Germany, Russia, and the United States*, The University of Chicago Press, Chicago, 1983, p. 136.

⁹Το 1850 υπήρχαν συνολικά 4 πανεπιστήμια στην Αγγλία: της Οξφόρδης, του Κέιμπριτζ, του Λονδίνου και του Durham. Halsey-Trow, 1971, όπ. π., p. 40.

Λονδίνου και έτσι σύντομα ιδρύματα από όλη τη χώρα προετοιμάζαν φοιτητές για το προκαθορισμένο πρόγραμμα μαθημάτων. Σιγά-σιγά ο αριθμός των φοιτητών και των συνδεδεμένων κολεγίων αυξανόταν. Στα μέσα του αιώνα υπήρχαν περίπου εκατό κολέγια που διεκδικούσαν σύνδεση και το δικαίωμα να υποβάλλουν φοιτητές τους για εξετάσεις.

Το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου ήταν κρατικό δημιούργημα. Είχε οργανωθεί και χρηματοδοτηθεί από το κράτος, το οποίο είχε και την κύρια ευθύνη για τη λειτουργία του. Παρόλη την αμφιλεγόμενη και μη ξεκάθαρη φύση του, το University of London έπαιξε πρωτοποριακό ρόλο στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση στο Λονδίνο. Αναπτύχθηκαν μέσω των κολεγίων που ήταν συνδεδεμένα με το πανεπιστήμιο νέα γνωστικά αντικείμενα σχετικά με τη σύγχρονη αστική κοινωνία, κατήργησε την απαίτηση για διαμονή εντός των κολεγίων - ακόμα και για παρακολούθηση- και τελικά έδωσε τη δυνατότητα για απόκτηση πτυχίου στις γυναίκες¹⁰. Επίσης οι υψηλές απαιτήσεις των εξετάσεων του Πανεπιστημίου λειτούργησαν ως πανεπιστημιακά πρότυπα και ως όργανο παρακολούθησης και ελέγχου της ανώτατης εκπαίδευσης σε όλη την Αυτοκρατορία. Στα τέλη όμως της βικτωριανής περιόδου, το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου ως εξεταστικό κέντρο ήταν πια ακατάλληλο σε σχέση με τις ανάγκες της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης που έδινε έμφαση σε άλλες πλευρές, όπως αυτή της έρευνας. Οι εξετάσεις όμως θεωρούνταν ακόμα μια χρήσιμη λειτουργία και οι προσπάθειες για μεταρρύθμιση επικεντρώνονταν στην ενσωμάτωση νέων απόψεων για το πανεπιστήμιο, διατηρώντας το παλιό πλαίσιο. Μέχρι το 1880 οι καθηγητές είχαν στην πραγματικότητα πολύ μικρή εξουσία όσον αφορά στα μαθήματα που δίδασκαν για το πτυχίο. Μόνο οι εξεταστές του Πανεπιστημίου καθόριζαν το πρόγραμμα σπουδών.

Στα τέλη του αιώνα και μετά από πολλή συζήτηση και παλινωδίες φάνηκε ότι είχε δημιουργηθεί ένα αναγνωρισμένο πανεπιστήμιο διδασκαλίας με σχολές, επιτροπές σπουδών και ακαδημαϊκή αντιπροσώπευση, παρόλο που τα πράγματα ήταν αρκετά περίπλοκα μιας και οι καθηγητές του Πανεπιστημίου ήταν διασκορπισμένοι σε ένα μεγάλο αριθμό ανεξάρτητων ιδρυμάτων. Η λειτουργία των εξωτερικών εξετάσεων συνέχισε να υπάρχει. Τουλάχιστον, τώρα οι εξετάσεις καθορίζονταν από τους καθηγητές. Όλα τα κολέγια δέχονταν φοιτητές από την ηλικία των 16 ετών, μερικές φορές και μικρότερους.

¹⁰Ένα από τα επιτεύγματα αυτής της περιόδου στο οποίο συνέβαλαν τα κολέγια και το Πανεπιστήμιο είναι η ανάπτυξη της ανώτατης παιδείας για τις γυναίκες. Σταδιακά οι γυναίκες απέκτησαν πρόσβαση στο University College τη δεκαετία του 1860 και αργότερα στο King's College. Το 1878 επιτράπηκε στις γυναίκες η πλήρης πρόσβαση στις εξετάσεις και στα πτυχία. Vernon, 2004, όπ. π., pp. 66- 68.

Όμως ούτε η αναδιοργάνωση του Πανεπιστημίου με αυτή τη μορφή ικανοποίησε πλήρως. Ήταν απλά άλλο ένα στάδιο στη συνεχή προσπάθεια για την ανεύρεση μιας σταθερής μορφής για το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου. Η γενικότερη τάση ήταν η μετακίνηση από το αποτέλεσμα (εξετάσεις) στη διαδικασία (μάθηση)¹¹.

1.1.2. Oxbridge

Στη βρετανική πανεπιστημιακή σκηνή μέχρι το 1850 κυριαρχούσαν τα δύο αρχαία πανεπιστήμια τα οποία δέχονταν λιγότερους από 800 φοιτητές κάθε χρόνο, οι περισσότεροι από τους οποίους μετά την αποφοίτησή τους διορίζονταν στην Εκκλησία της Αγγλίας. Τα δύο αυτά ιδρύματα απολάμβαναν μεγάλη αυτονομία εξαιτίας της μεγάλης περιουσίας που διέθεταν τα κολέγια και της στενής σχέσης με την Εκκλησία της Αγγλίας. Στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ μέχρι το 1860 η μεγάλη πλειοψηφία των φοιτητών προερχόταν από οικογένειες κληρικών και από την τάξη των γαιοκτημόνων. Οι φοιτητές διέμεναν υποχρεωτικά στα κολέγια και υποχρεώνονταν να διακηρύξουν την πίστη τους στο αγγλικανικό δόγμα. Όσοι δεν ασπάζονταν το δόγμα της Εκκλησίας της Αγγλίας, αποκλείονταν. Οι σπουδές είχαν υψηλό κόστος. Έμφαση δινόταν στη μελέτη της κλασικής φιλολογίας και των Ιερών Γραφών και γενικά κυριαρχούσε μια αντιεπιχειρηματική στάση. Στην Οξφόρδη κυριαρχούσαν οι κλασικές σπουδές, ενώ στο Κέιμπριτζ δέσποζαν τα μαθηματικά που σκοπό όμως είχαν τη διανοητική εξάσκηση των φοιτητών και όχι τις εφαρμογές τους. Στις εξετάσεις οι φοιτητές στην Οξφόρδη εξετάζονταν στα λατινικά, στην ελληνική γλώσσα, στη λογική, στη φιλοσοφία και αργότερα στην αρχαία ιστορία και στην κλασική γραμματεία, ενώ αντίθετα στο Κέιμπριτζ από τα τέλη του 18^{ου} αι. τα μαθηματικά είχαν κεντρική θέση στις εξετάσεις.

Οι καθηγητές των κολεγίων ήταν άγαμοι και η θέση τους ήταν ισόβια. Ο καθηγητής πανεπιστημίου ως επάγγελμα κοσμικό και πλήρους απασχόλησης, όπως το ξέρουμε σήμερα, δεν είχε θέση στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ του 1850¹². Τα κολέγια αποτελούσαν τον πυρήνα της διδασκαλίας και της έρευνας, ενώ το βασικό καθήκον του πανεπιστημίου ήταν να διεξάγει τις εξετάσεις που ήταν απαραίτητες για την αποφοίτηση. Στα κολέγια, προικισμένοι

¹¹Σημαντικό ρόλο στην όλη προσπάθεια για τον επανακαθορισμό του ρόλου και της λειτουργίας του πανεπιστημίου έπαιξε ο R.P. Haldane, ο οποίος αναδείχθηκε σε μια πολύ σημαντική μορφή στην ανάπτυξη των αγγλικών πανεπιστημίων στα τέλη του αιώνα. Προερχόταν από εύπορη οικογένεια της Σκωτίας και είχε σπουδάσει στο πανεπιστήμιο του Göttingen. Θαύμαζε το γερμανικό πανεπιστημιακό σύστημα. Έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία του Imperial College το 1906 το οποίο φιλοδοξούσε να είναι το αντίστοιχο του γερμανικού Physical Technical Institute at Charlottenburg. Βλ. Sanderson Michael, *The Universities and British Industry 1850-1970*, Routledge & Kegan Paul, London, 1972, p. 22.

¹²Halsey, Trow, 1971, όπ. π., p. 45.

απόφοιτοι που είχαν το πτυχίο Bachelor ή το Master μπορούσαν να διδάξουν και διορίζονταν για να επιβλέπουν τις πρακτικές και τους προπτυχιακούς κατά την περίοδο μαθητείας. Όταν γινόντουσαν εταίροι (fellows) είχαν μόνιμη θέση και μπορούσαν να γίνουν λέκτορες, senior λέκτορες, readers και καθηγητές. Δεν ήταν δημόσιοι υπάλληλοι και δεν χρειαζόταν να κάνουν έρευνα ή να δίνουν εξετάσεις για να κάνουν ακαδημαϊκή καριέρα¹³.

Τα προνόμια και τη δύναμη της Oxbridge¹⁴ όλη αυτή την περίοδο δεν αμφισβητήθηκαν ούτε από το κράτος ούτε από την εκκλησία. Φωνές για μεταρρύθμιση κατέληξαν το 1850 στην ίδρυση της Βασιλικής Επιτροπής που επικεντρώθηκε στα καταστατικά των δύο αρχαίων πανεπιστημίων. Χρειάστηκαν δύο νόμοι (το 1854 για την Οξφόρδη και το 1856 για το Κέιμπριτζ) και δύο εκτελεστικές εντολές για να ανοίξουν τα δύο αρχαία πανεπιστήμια σε μη-αγγλικανούς φοιτητές, να ενδυναμωθούν οι διοικητικές δομές και οι διδακτικές λειτουργίες του πανεπιστημίου απέναντι στα κολέγια και να ξαναοργανωθεί το σώμα των καθηγητών σε επαγγελματικές βάσεις. Επίσης, με νόμο του 1871 καταργήθηκαν όλες οι θρησκευτικές εξετάσεις για τις υποτροφίες στα κολέγια και τις θέσεις του πανεπιστημίου και με βασιλική εντολή του 1872 και την εκτελεστική εντολή του 1877 καταργήθηκε ο κανονισμός της αγαμίας για τους καθηγητές και τέθηκαν οι σχέσεις ανάμεσα σε κάθε πανεπιστήμιο και στα κολέγια σε μια ικανοποιητική βάση¹⁵. Διευρύνθηκε επίσης το περιεχόμενο σπουδών με τη διδασκαλία ξένων γλωσσών και φυσικών επιστημών. Από τη δεκαετία του 1850 άρχισαν να διορίζονται καθηγητές σύμφωνα με το γερμανικό πρότυπο έρευνας και διδασκαλίας με σκοπό την επιστημονική ενδυνάμωση του πανεπιστημίου. Το 1884 επιτράπηκε η παρακολούθηση στις γυναίκες σε συγκεκριμένες σχολές, αλλά ακόμα δεν είχαν τη δυνατότητα να αποφοιτήσουν. Μέχρι τη δεκαετία του 1890 οι κλασικές σπουδές δέσποζαν στην Οξφόρδη, ενώ τα μαθηματικά κυριαρχούσαν στο Κέιμπριτζ. Τα ¾ των υποτροφιών ήταν για αυτά τα αντικείμενα. Από τη δεκαετία του 1920 τα δύο πανεπιστήμια άρχισαν να δέχονται χρηματοδότηση από την University Grants Committee (UGC). Γενικότερα το Κέιμπριτζ έδειξε περισσότερα σημάδια ανανέωσης σε σχέση με την

¹³Klinge Matti, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), *History of the University in Europe*, Volume 3, Cambridge University Press, New York, 2004, p. 139.

¹⁴Για το κολεγιακό σύστημα της Oxbridge βλ. Ziman John, "The college system at Oxford and Cambridge", *Minerva*, vol. 1, iss. 2, (December 1963), pp. 191-208.

¹⁵Perkin Harold, *Key Profession-The History of the Association of University Teachers*, Routledge & Kegan Paul, London, 1969, p.21.

Οξφόρδη¹⁶, η οποία χαρακτηρίστηκε από μια εμμονή στη μελέτη των αρχαίων κειμένων. Το Κέιμπριτζ από το 1848 εισήγαγε τη διδασκαλία των φυσικών επιστημών¹⁷ και ίδρυσε το 1874 το διεθνούς φήμης εργαστήριο φυσικής Cavendish.

Σύμφωνα με τους Ben David και Zloczower¹⁸ υπήρχαν όλες οι προϋποθέσεις ώστε η Οξβριτζ να γίνει το σημαντικότερο επιστημονικό και ερευνητικό κέντρο του κόσμου. Η ύπαρξη εξαιρετικών ταλέντων και πλούτου δεν ήταν αρκετά για να μετατρέψουν τα δύο κορυφαία πανεπιστήμια σε ερευνητικά κέντρα ανάλογα με τα γερμανικά του 19^{ου} αι. ή τα αμερικάνικα. Οι δύο ερευνητές αποδίδουν αυτή την εξέλιξη στην έλλειψη ανταγωνισμού. Η έρευνα- με εξαίρεση σε κάποιους τομείς- δεν ήταν πρώτη προτεραιότητα έως το Β' παγκόσμιο πόλεμο. Μπορεί να υπήρχε υψηλή εκτίμηση για την έρευνα όμως αυτή μπορεί να αναπτυχθεί μόνο σε ένα ανταγωνιστικό σύστημα πανεπιστημίων τα οποία δημιουργούν μια ειδική αγορά για αυτή. Το αγγλικό πανεπιστημιακό σύστημα δεν ήταν ποτέ ανταγωνιστικό. Για τα πανεπιστήμια, όπως και για πολλά άλλα πράγματα σε αυτή την κοινωνία, υπήρχε μια συγκεκριμένη ιεραρχία.

1.1.3. Civic Universities (Αστικά και Επαρχιακά Πανεπιστήμια)

Κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. μια νέα ομάδα ιδρυμάτων δημιουργήθηκε στα μεγάλα εμπορικά και βιομηχανικά αστικά κέντρα με σκοπό να προσφέρει υψηλού επιπέδου επαγγελματική εκπαίδευση. Τα ιδρύματα αυτά έγιναν γνωστά ως civic (αστικά και επαρχιακά) ή ως redbrick (πανεπιστήμια με τα κόκκινα τούβλα) εξαιτίας του οικοδομικού υλικού που χρησιμοποιήθηκε κατά την κατασκευή των κτιρίων τους. Σε μεγάλο βαθμό προσπάθησαν να μιμηθούν το πρωτόπορο της σύγχρονης αστικής πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, το University College του Λονδίνου που προσέφερε φθηνή, σχετική και προσβάσιμη εκπαίδευση στις μεσαίες τάξεις. Τα επαρχιακά αυτά κολέγια¹⁹ εξέφρασαν τις τοπικές απαιτήσεις της μεσοβικτωριανής περιόδου για επέκταση της επιστημονικής και

¹⁶Γενικότερα η Oxford είχε μεγαλύτερο βαθμό αποτυχίας ή απροθυμίας να προσαρμοστεί στις νέες βιομηχανικές ανάγκες σε σχέση με το Cambridge. Η Οξφόρδη μέχρι το 1907 ήταν, πιθανόν, το μόνο από τα κορυφαία πανεπιστήμια του κόσμου χωρίς έδρα μηχανικής. Sanderson, 1972, όπ. π., p. 39.

¹⁷Για αυτό το θέμα βλ. Macleod, Roy, Moseley Russell, "The 'Naturals' and Victorian Cambridge: reflections on the anatomy of an elite, 1851-1914", *Oxford Review of Education*, vol. 6, iss. 2, (1980), pp. 177-195.

¹⁸Ben-David Joseph, Zloczower Abraham, "Universities and Academic Systems in Modern Societies", *European Journal of Sociology*, vol. 3, iss. 1, (1962), pp. 65-68.

¹⁹Ο Vernon πιστεύει ότι ο όρος "civic universities" είναι ολίγο παραπλανητικός. Αυστηρά αν το δει κανείς είναι και αναχρονιστικός, επειδή κανένα από αυτά τα κολέγια δεν αναγνωρίστηκε ως πανεπιστήμιο πριν το τέλος του αιώνα και ο όρος αποκρύπτει την αβέβαιη ύπαρξη των κολεγίων τις πρώτες δεκαετίες από την ίδρυσή τους. Ο όρος επίσης αποκρύπτει το ρόλο των κρατικών επιχορηγήσεων και των κανονισμών που τις συνόδευαν και βοήθησαν σημαντικά στη διαμόρφωση των επαρχιακών κολεγίων ως τοπικές παραλλαγές των ήδη υπάρχοντων μοντέλων πανεπιστημίου. Vernon 2004, όπ. π., p. 94.

τεχνικής εκπαίδευσης. Πολλά κολέγια φιλοδοξούσαν να υπηρετήσουν αυτούς τους σκοπούς, αλλά μόνο οι μεγαλύτερες πόλεις ήταν σε θέση να υποστηρίξουν κολέγια με τους αναγκαίους πόρους και εγκαταστάσεις. Επιπλέον, ένα πανεπιστημιακό κολέγιο ήταν στοιχείο γοήτρου και ταυτότητας για μια πόλη. Τα επαρχιακά κολέγια μπορούσαν να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους μέσα στο πλαίσιο που παρείχαν οι εξωτερικές εξετάσεις του Πανεπιστημίου του Λονδίνου. Όμως, οι μεγάλες επαρχιακές πόλεις δεν δέχονταν την υπεροχή του Λονδίνου και τα πιο φιλόδοξα κολέγια προσέβλεπαν σε πλήρες πανεπιστημιακό καθεστώς.

Το 1832 ιδρύθηκε το πανεπιστήμιο του Durham, το οποίο ήταν ένα αποκλειστικά αγγλικανικό πανεπιστήμιο σύμφωνα με τα πρότυπα της Oxbridge, προορισμένο για τα μέλη της Εκκλησίας της Αγγλίας και χτισμένο από χρήματα της Εκκλησίας. Το 1837 του παραχωρήθηκε το δικαίωμα να απονέμει διπλώματα. Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε ένα ευρύτερο πρόγραμμα σπουδών και είχε μάλιστα σχολή μηχανικής, όμως τα αποτελέσματα δεν ήταν τα αναμενόμενα.

Το Manchester οδήγησε τις εξελίξεις. Το 1851 ο John Owens, ένας πλούσιος έμπορος από το Manchester, άφησε τη μισή από την περιουσία του για την παροχή πανεπιστημιακής εκπαίδευσης χωρίς θρησκευτικούς περιορισμούς σε αγόρια άνω των 14 ετών. Ένα διοικητικό συμβούλιο σχηματίστηκε και γρήγορα αποφάνθηκε ότι τα πανεπιστήμια του Λονδίνου και της Σκωτίας ήταν πιο κατάλληλα μοντέλα απ' ό,τι η Oxbridge²⁰. Οι φοιτητές μπορούσαν να προετοιμαστούν για τις εξωτερικές εξετάσεις του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, παρόλο που λίγοι μπορούσαν να ολοκληρώσουν σπουδές που θα τους οδηγούσαν σε πλήρες πτυχίο. Το

²⁰Στο Ηνωμένο Βασίλειο όσον αφορά το ακαδημαϊκό επάγγελμα, υπήρχε αντιπαράθεση μεταξύ δύο παραδόσεων. Η μία παράδοση ήταν αυτή της Oxbridge όπου αναπτύχθηκε το σύστημα της εποπτείας (tutorial system). Οι φοιτητές χωρίζονταν σε μικρές ομάδες, ο καθηγητής δίδασκε πολλά γνωστικά αντικείμενα, ήταν πολύ κοντά στους σπουδαστές του και ενδιαφερόταν να αναπτύξει τόσο το χαρακτήρα τους όσο και το μυαλό τους. Στην Σκωτία υιοθέτησαν το σύστημα των ειδικευμένων καθηγητών σε ένα αντικείμενο. Ο καθηγητής ήταν αφιερωμένος στην έρευνα και ήταν απομακρυσμένος από τους πολυπληθείς και φτωχούς φοιτητές του. Η παράδοση της Oxbridge ήταν πιο ελιτίστικη, ενώ αντίθετα οι «σκωτσέζοι» καθηγητές αντιπροσώπευαν τον «δημοκρατικό διανοούμενο» και ήταν περισσότερο αξιοκρατικοί μιας και ενθάρρυναν ταλέντα οπουδήποτε και αν βρίσκονταν. Με την έκρηξη της βιομηχανικής επανάστασης το μοντέλο που επικράτησε ήταν αυτό της Σκωτίας, επειδή ήταν φθηνότερο και καταλληλότερο για ειδικευση. Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι το University College υιοθέτησε το καθηγητικό μοντέλο της Σκωτίας ως βάση διδασκαλίας και οργάνωσης. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι ο αγγλικανικός του αντίπαλος, το King's College υιοθέτησε και αυτό το ίδιο σύστημα. Επίσης το πανεπιστήμιο του Durham, όπως και πολλά νέα επαρχιακά πανεπιστήμια ακολούθησαν την ίδια πρακτική. Clark Burton R., *The Academic Life- Small worlds, Different worlds*, The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, New Jersey, 1987, p. 17.

κολέγιο πρόσφερε τις δικές του εξετάσεις και πιστοποιητικά για τη βιομηχανία. Είχε, βέβαια, ως απώτερο στόχο να γίνει ένα ίδρυμα πανεπιστημιακού επιπέδου²¹.

Το 1897 τρία ιδρύματα ενώθηκαν για να σχηματίσουν το Sheffield University College: το Firth College, το Technical School και το Medical School. Μετά από βοήθεια από τη δημοτική αρχή και ιδιώτες, ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο του Sheffield το 1905. Το Mason College in Birmingham ιδρύθηκε από τον πλούσιο επιχειρηματία Josiah Mason και αρχικά η κύρια ενασχόλησή του ήταν η επιστημονική διδασκαλία. Το κολέγιο αναβαθμίστηκε σε πανεπιστήμιο το 1900. Με αυτό τον τρόπο το Birmingham ήταν η πρώτη πόλη που απέκτησε επαρχιακό πανεπιστήμιο τον 20^ο αιώνα.

Το University College Bristol ιδρύθηκε το 1876. Αναγνωρίστηκε ως πανεπιστήμιο το 1909. Το Newcastle ήταν αποτέλεσμα μιας σειράς αποτυχημένων προσπαθειών να αναπτυχθεί τεχνολογική εκπαίδευση βασισμένη στο πανεπιστήμιο του Durham. Απέμειναν τέσσερα πανεπιστημιακά κολέγια τα οποία μέχρι το 1914 δεν κατάφεραν να έχουν ανεξάρτητο καθεστώς: το Reading, το Nottingham, το Hartley και το Exeter.

²¹Το Owens College στο Manchester έθεσε αίτημα στα μέσα της δεκαετίας του 1870 να αναγνωρισθεί ως πανεπιστήμιο, το οποίο απορρίφθηκε, αλλά βρέθηκε ο χρυσός συμβιβασμός: ήταν το πρώτο ιδρυτικό κολέγιο ενός νέου ομοσπονδιακού ιδρύματος, του Victoria University, που ιδρύθηκε το 1881 και το οποίο αργότερα ενσωμάτωσε τα κολέγια του Liverpool και του Leeds. Το Liverpool University College ενσωματώθηκε στο Victoria University το 1884 και το Yorkshire College in Leeds ως τελευταίο και φτωχότερο μέλος το 1887. Η ένωση αυτή κράτησε περίπου 20 χρόνια. Το 1903 το Manchester και το Liverpool έκαναν αίτηση και απέκτησαν ξεχωριστό πανεπιστημιακό καταστατικό. Στο Manchester επιτράπηκε να διατηρήσει τον τίτλο του Victoria University. Το Yorkshire αναγνωρίστηκε ως University of Leeds το 1904. Stewart W.A.C., *Higher Education in Postwar Britain*, Macmilan, London, 1989, pp. 12-13.

Πίνακας-1

Τα νέα Δημοτικά Πανεπιστήμια (civic universities) στη Βρετανία (1850-1914)¹¹¹

Αρχική ονομασία ¹¹²	Αναβάθμιση σε πανεπιστήμιο
Τμήματα του Victoria University (1), (2) και (3).	
Owens College (1880)	Manchester (1903)
Liverpool University College (1884)	Liverpool (1903)
Yorkshire College of Science (Leeds) (1887)	Leeds (1904)
<hr/>	
Το Firth College συγχωνεύθηκε με το Mappin College και την Ιατρική Σχολή και δημιούργησαν το Sheffield University College (1897)	Sheffield (1905)
Scientific College του Sir Josiah Mason	Birmingham (1900)
Bristol University College	Bristol (1909)
Newcastle College of Physical Science (1871), τμήμα του Πανεπιστημίου του Durham	Armstrong College (1904)
Reading University College (1893)	Ίδια ονομασία. Ανεξάρτητο το 1914
Nottingham University College (1883)	Ίδια ονομασία. Ανεξάρτητο το 1914
Hartley College (1862)	Southampton University College (1902). Ανεξάρτητο το 1914
Exeter School of Art (1851)	Royal Albert Memorial College (1865). Ανεξάρτητο το 1914
Dundee University College, τμήμα του Πανεπιστημίου του St. Andrews	

Πηγή: Παπαστάμου, 2009, όπ. π., σ. 285.

Η συνεισφορά των επαρχιακών πανεπιστημίων στη βιομηχανία από τα αρχικά τους βήματα ήταν πολύ σημαντική. Αποτέλεσαν κορυφαία πηγή καινοτομίας, κάτι που η Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ δεν κατάφεραν να κάνουν. Ανέβασαν τα επιστημονικά στάνταρ μέσα στις εταιρίες και τις παρακίνησαν να ξεκινήσουν τα δικά τους ερευνητικά τμήματα χρησιμοποιώντας τους αποφοίτους τους. Αξίζει να λάβουμε υπόψη μας ότι τις δεκαετίες 1890 και 1900 δεν υπήρχαν ερευνητικές ενώσεις και η έρευνα μέσα στην εταιρία ήταν σε νηπιακή ηλικία²².

Η στενή σχέση των επαρχιακών πανεπιστημίων με τη βιομηχανία τα έφερε αντιμέτωπα με δύο προβλήματα, τα οποία έθεταν σε κίνδυνο την ανεξαρτησία τους ως ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Το πρώτο ήταν ο κίνδυνος ελέγχου και παρεμβάσεων εκ μέρους της βιομηχανίας²³. Το δεύτερο και σοβαρότερο ήταν η υπερβολική υπεροχή των

²²Μέχρι το 1914 η έρευνα μέσα στην εταιρία ήταν μικρής κλίμακας. Το μεγαλύτερο μέρος της επιστημονικής έρευνας για τη βιομηχανία έως αυτή την περίοδο γινόταν από τα πανεπιστήμια σε στενή συνεργασία με τις βιομηχανίες. Μεταξύ 1880 και 1914 οι σχέσεις μεταξύ των τεχνολογικών τμημάτων των επαρχιακών πανεπιστημίων και των βιομηχανιών έγιναν τόσο στενές όσο ποτέ άλλοτε. Μετά το Α' παγκόσμιο πόλεμο πολλές βιομηχανίες ίδρυσαν δικά τους ερευνητικά τμήματα, μιμούμενες αντίστοιχες εξελίξεις που συνέβησαν πριν το πόλεμο στη Γερμανία και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Sanderson Michael, "The English Civic Universities and the 'Industrial Spirit', 1870-1914", *Historical Research*, vol. 61, iss. 144, (1988), pp. 90-104.

²³Παρόλο που οι φόβοι αυτοί ήταν δικαιολογημένοι, ο Sanderson θεωρεί ότι στην ουσία δεν ήταν σοβαρός κίνδυνος. Ο κίνδυνος σύμφωνα με τον ίδιο θα ήταν πολύ μεγαλύτερος, αν η βιομηχανία απέσυρε το ενδιαφέρον

επιστημών και της τεχνολογίας στο εύρος των δραστηριοτήτων τους, η τάση ορισμένων πανεπιστημίων για υπερβολική τεχνολογική ειδίκευση. Υπήρξαν όμως τρεις παράγοντες οι οποίοι ανάγκασαν τα κολέγια να απομακρυνθούν από την υπερβολική τεχνολογική εκπαίδευση: το πανεπιστήμιο του Λονδίνου, οι κυβερνητικές επιχορηγήσεις και η εκπαίδευση των δασκάλων. Όσον αφορά το πρώτο, ορισμένα μαθήματα στη λογοτεχνία και στις κλασικές σπουδές ήταν απαραίτητα για τα εξωτερικά πτυχία του Λονδίνου. Τα κολέγια ήταν υποχρεωμένα να τα συμπεριλαμβάνουν στο πρόγραμμα σπουδών. Επίσης από το 1889 το κράτος άρχισε να επιχορηγεί τα πανεπιστήμια και ήταν πολύ καχύποπτο απέναντι σε ιδρύματα που ήθελαν να είναι πανεπιστημιακά κολέγια και στην ουσία δεν ήταν τίποτα περισσότερο από τοπικά τεχνικά κολέγια. Επέμενε λοιπόν ότι ένα ευρύ φάσμα μαθημάτων σε πτυχιακό επίπεδο έπρεπε να είναι κριτήριο για την παροχή κρατικής οικονομικής επιχορήγησης. Όσον αφορά τον τρίτο παράγοντα, η ζήτηση μαθημάτων στις τέχνες από τους φοιτητές που σκόπευαν να γίνουν δάσκαλοι στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση είχε εξισορροπητική επίδραση. Αξίζει να αναφέρουμε ότι οι φοιτητές των δημοτικών πανεπιστημίων προέρχονταν περισσότερο από τη μεσαία τάξη παρά από την εργατική.

Η αριστοκρατία ανεχόταν τα νέα επαρχιακά πανεπιστήμια επειδή δεν έθεταν σε κίνδυνο τα συμφέροντα της και ήταν για αυτήν απλά ένας ανώτερος βαθμός «τεχνικής εκπαίδευσης». Η κυβέρνηση τα υποστήριζε γιατί ήταν χρήσιμα όσον αφορά στη διεθνή θέση της χώρας που κινδύνευε λόγω ανταγωνισμού²⁴.

Τα προϋπάρχοντα ιδρύματα, όσο αξιόλογα και να ήταν, δεν μπορούσαν να καλύψουν την ανάγκη ίδρυσης των επαρχιακών πανεπιστημίων για δύο λόγους. Αφενός, ακόμα και αν δεν λάβουμε υπόψη μας τη βιομηχανία, μία επέκταση της συμμετοχής στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση ήταν επιθυμητή για δημογραφικούς λόγους και μόνο. Αφετέρου, με τη μετακίνηση της πλειονότητας του πληθυσμού στο Βορρά, νέα ιδρύματα ήταν αναγκαία να

και τη στήριξή της προς αυτά τα ιδρύματα. Πολύ σημαντικότερο είναι ότι πολλά από αυτά τα ιδρύματα, τα οποία σε διαφορετική περίπτωση θα παρέμεναν μεγάλα τεχνικά κολέγια, υπό την πίεση του Victoria University, των εξωτερικών πτυχίων του Λονδίνου και των κυβερνητικών επιχορηγήσεων έγιναν αληθινά πανεπιστήμια πολλών επιστημονικών τομέων (multidisciplinary universities). Με αυτό τον τρόπο η Βρετανία σώθηκε από τη διπλή μορφή ανώτατης εκπαίδευσης, όπως υπήρχε στη Γερμανία. Διατήρησε τις αμοιβαία ευεργετικές σχέσεις επιστήμης και τεχνολογίας στο ίδιο ίδρυμα, απέφυγε τη δημιουργία μη-τεχνολογικών «πανεπιστημίων» και με αυτό τον τρόπο απέφυγε το στιγματισμό των κέντρων που ασχολούνταν καθαρά με την τεχνολογία ως ιδρύματα «δεύτερης κατηγορίας». Sanderson, 1972, όπ. π., p. 119.

²⁴Στη Μεγάλη Έκθεση του 1851 στο Λονδίνο, η Μεγάλη Βρετανία είχε πάρει βραβεία σε όλα τα προϊόντα της. Το 1867 στο Παρίσι πήρε βραβεία σε μόνο 10 από τα 90 τμήματα. Αυτή η τραυματική εμπειρία αναζωπύρωσε τους φόβους καθυστέρησης της βρετανικής οικονομίας μέσα στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού. Sanderson, 1972, όπ. π., p. 9.

ιδρυθούν εκεί εξαιτίας του υψηλού κόστους να σπουδάξει κανείς μακριά. Για τον πληθυσμό που μετακινήθηκε σε αυτές τις περιοχές, τα επιστημονικά ιδρύματα με έδρα το Λονδίνο δεν μπορούσαν να προσφέρουν πολλά πράγματα.

Τα επαρχιακά πανεπιστήμια από την ίδρυσή τους προσπαθούσαν να μοιάσουν όσο το δυνατόν περισσότερο με τα πρότυπα της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ. Όμως υπολείπονταν σε πόρους, σε παράδοση, στην κοινωνική θέση των φοιτητών τους και στις πολιτικές διασυνδέσεις για να απειλήσουν την κυρίαρχη θέση των αρχαίων ιδρυμάτων. Αυτή η «διακριτική απομάκρυνση» από τις εφαρμοσμένες επιστήμες²⁵ αντανακλά τη δύναμη του πανεπιστημιακού ιδεώδους το οποίο οι πρωτοπόροι του 19^{ου} αι. προσπάθησαν να ξεπεράσουν.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο ήταν η αυξανόμενη ανάμειξη του κράτους στο σχεδιασμό αυτών των ιδρυμάτων²⁶. Στις αρχές του 20^{ου} αι. η ανάπτυξη σε όλους τους τομείς ελεγχόταν και κατευθυνόταν από το κράτος. Υπήρχαν φωνές που από το 1875 ζητούσαν από το κράτος να αναλάβει τη γενική ευθύνη για την κατεύθυνση της επιστημονικής διδασκαλίας σε όλα τα επίπεδα. Όμως αυτό που αποτέλεσε τον καταλύτη προς αυτή την κατεύθυνση ήταν το μέγεθος της ανάπτυξης, συνοδευόμενο από την εξέλιξη της βιομηχανικής και επιστημονικής έρευνας στα πανεπιστήμια. Η μετακίνηση δηλαδή της ανώτατης εκπαίδευσης προς μια πιο σημαντική θέση μέσα στην οικονομία που επέβαλε την κυβερνητική επίβλεψη όλων των νέων τμημάτων και της επέκτασης. Από το 1889 μια κρατική επιτροπή- ο προάγγελος της University Grants Committee (Πανεπιστημιακή Επιτροπή Επιχορηγήσεων)- έδινε επιχορηγήσεις στα νέα κολέγια.

Από την ίδρυσή τους τα νέα αστικά πανεπιστήμια είχαν ένα δομικό πλεονέκτημα όσον αφορά στην έρευνα συγκριτικώς με την Oxbridge. Η οργάνωση των καθηγητών και των λεκτόρων σε σχολές-Τέχνες, Ιατρική, Τεχνολογία, Εμπόριο- έδινε όλη την εξουσία όσον αφορά στα μαθήματα, στις υποτροφίες, στους διορισμούς, στους βαθμούς, απευθείας στις

²⁵Οι τεχνολογικές και οι εφαρμοσμένες επιστήμες ποτέ δεν κέρδισαν το γόητρο που απολάμβαναν οι αντίστοιχες σπουδές στη Γερμανία ή στη Γαλλία ή σε αμερικάνικα ιδρύματα όπως στο Massachusetts Institute of Technology. Halsey, Trow, 1971, όπ. π., p. 55.

²⁶Από τα τέλη του 19^{ου} αι. υπήρχε κρατική ανάμειξη στην ανάπτυξη του βρετανικού πανεπιστημιακού συστήματος μέσω χρηματοδοτήσεων, ερευνών και κανονισμών. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1880 κανένα πανεπιστημιακό ίδρυμα -εκτός της Oxbridge- δεν μπορούσε να επιβιώσει χωρίς κρατική χρηματοδότηση. Vernon Keith, "Calling the tune: British universities and the state, 1880-1914", *History of Education*, vol. 30, iss. 3, (2001), pp. 251- 271.

σχολές, ενώ στην Oxbridge μέχρι και μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο η ευθύνη για όλα αυτά ήταν μια περίπλοκη υπόθεση ανάμεσα σε πανεπιστημιακές επιτροπές σπουδών, στα κολέγια και στα μεγάλα σώματα των φοιτητών τα οποία ψήφιζαν σε θέματα προγραμμάτων σπουδών. Ένας άλλος λόγος για τον οποίο τα δημοτικά πανεπιστήμια στα πρώτα χρόνια λειτουργίας τους έκαναν σημαντική δουλειά στον τομέα των εφαρμοσμένων επιστημών ήταν η οικονομική ανάγκη. Οι αμοιβές των καθηγητών διέφεραν σημαντικά ανάμεσα στα δημοτικά πανεπιστήμια, ήταν όμως συνήθως μικρότερες απ' όσα χρειαζόταν ένας καθηγητής τζέντλεμαν. Οι δωρεές προσέφεραν ένα επιπλέον ποσό στο εισόδημα, το οποίο επηρεαζόταν επίσης από τις εγγραφές λόγω διδάκτρων στα εργαστήρια και στις διαλέξεις²⁷.

Η αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού στα νέα περιφερειακά κολέγια ήταν πολύ μεγάλη. Παρόλο που μέχρι το 1931 κανένα από αυτά δεν μπορούσε να συγκριθεί σε μέγεθος με την Οξφόρδη, το Κέμπριτζ και το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου, συνολικά αποτελούσαν γύρω στο 1930 ένα νέο τμήμα της ανώτατης εκπαίδευσης με ένα συνολικό φοιτητικό πληθυσμό τριάντα φορές μεγαλύτερο απ' ότι στην αρχή.

²⁷Rothblatt Sheldon, "The diversification of Higher Education in England", στο: Jarausch Konrad H. (ed.), *The Transformation of Higher Learning*, 1983, όπ. π., pp. 143-144.

Table 1: Full Time Students in Pre-Existing Universities

	CAMBRIDGE	OXFORD	LONDON	DURHAM	TOTAL
1861	1,200*	1,200*	375*	50*	2,825
1871	1,750	1,940	300	70*	4,060
1881	2,400*	2,310	700	300*	5,610
1891	2,700*	2,400*	1,100*	350*	6,550
1901	3,080	2,800	900*	250*	7,030
1911	3,970	3,400	4,120	900*	12,390
1921	5,900	4,440	6,950	1,200*	18,490
1931	5,600	4,572	10,281	1,446	21,899

*Approximation based on returns of graduates for one year only.

Table 2: New University Foundations

Total Numbers of Enrolled Students

	1861	1871	1881	1891	1901	1911	1921	1931
Birmingham			200	650*	749	1,017	1,923	1,630
Bristol			350*	450*	542	834	1,045	954
Exeter				100*	200*	300*	450	650
Hull								100
Leeds			463	973	958	1,168	2,334	1,884
Leicester							9	100*
Liverpool				1,290*	974	1,401	2,665	2,220
Manchester	500*	1,000	1,100	1,300*	1,194	1,660	2,397	2,477
Newcastle	60	200	350	1,900*	1,612	1,435	1,628	1,411
Nottingham			1,600	1,600	1,914	1,906	1,075	1,551
Reading					500*	1,083	563	641
Sheffield			400	500	1,266	2,500	1,072	965
Southampton		270	500*	700*	900*	738	940	772
TOTAL	560	1,470	4,963	9,463	10,809	14,042	16,101	15,355

*Estimate

Πηγή: Jarauschkonrad (ed.), 1983, όπ. π., p. 45.

Οι δεκαετίες με τη μεγαλύτερη ανάπτυξη της πανεπιστημιακής φοίτησης ήταν αυτές του 1870 και του 1880, τα τελευταία χρόνια πριν τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο και η δεκαετία του 1920. Στον παρακάτω πίνακα μπορούμε να δούμε το συνολικό αριθμό εγγραφών και την αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού την περίοδο 1860-1930. Ο συγκεκριμένος πίνακας περιλαμβάνει τα παλιά πανεπιστήμια και τα νέα επαρχιακά πανεπιστήμια.

Πανεπιστημιακές εγγραφές στη Βρετανία	
Έτος	Αριθμός φοιτητών
1860/1	3.385
1870/1	5.560
1880/1	10.560
1890/1	16.013
1900/1	17.839
1910/1	26.414
1920/1	34.591
1930/1	37.255

Πηγή: Jarausch Konrad (ed.), 1983, όπ. π., p. 13.

Έχοντας επίσημη αναγνώριση τα κολέγια επεκτάθηκαν την τελευταία δεκαετία του αιώνα και σταθεροποίησαν τη θέση τους ως κέντρα ανώτερης εκπαίδευσης. Η οικονομική τους κατάσταση παρέμενε επισφαλής. Ήταν ακόμα σε μεγάλο βαθμό ιδιωτικά εγχειρήματα και δεν μπορούσαν να εφησυχάζουν για το μέλλον τους. Ακόμα και τα πιο πετυχημένα, γρήγορα συνειδητοποίησαν ότι δεν μπορούσαν να στηρίζονται στις δωρεές²⁸ και στη βοήθεια από τις τοπικές αρχές²⁹. Η κυβερνητική χρηματοδότηση ήταν απολύτως αναγκαία³⁰.

²⁸Αν η φιλανθρωπία του 16^{ου} και του 17^{ου} αι. ήταν πιο επιτυχημένη, αυτό οφείλεται εν πολλοίς στο ότι ακόμα δεν είχε ανοίξει η αδηφάγος όρεξη της ανώτατης εκπαίδευσης. Η ανάπτυξη της έρευνας ως βασικό στοιχείο της ανώτατης εκπαίδευσης άλλαξε τον ιστορικό χαρακτήρα της δωρεάς. Τώρα απαιτούνταν μεγάλα ποσά για τη δημιουργία εργαστηρίων, ερευνητικών βιβλιοθηκών σε όλα τα πεδία, για την κατασκευή αιθουσών διδασκαλίας, για την πρόσληψη επιστημονικού προσωπικού καθώς ο αριθμός των φοιτητών ολοένα και αυξανόταν. Ιδιωτικά και δημόσια ιδρύματα είχαν ανάγκη επιπρόσθετης στήριξης. Rothblatt Sheldon, "The diversification of Higher Education in England", στο: Jarausch Konrad H. (ed.), *The Transformation of Higher Learning*, 1983, όπ. π., p. 139.

²⁹Πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι η ζήτηση για ανώτατη εκπαίδευση όλο το 19^ο αι. και για ένα μέρος του 20^{ου} αι. δεν ήταν σταθερή. Το γεγονός αυτό προκαλούσε πολλούς πονοκεφάλους στα νέα ιδρύματα. Οι ιδρυτές των δημοτικών πανεπιστημίων, του Λονδίνου και μέχρι ένα βαθμό του Durham πίστευαν ότι τα ιδρύματα αυτά θα προσέλκυαν αρκετούς φοιτητές των οποίων τα δίδακτρα θα καθιστούσαν εφικτή την κατάρτιση ενός πλήρους προγράμματος σπουδών. Όμως η πραγματικότητα ήταν διαφορετική. Πολλά από τα νέα κολέγια την πρώτη ή τη δεύτερη δεκαετία από την ίδρυσή τους επιβίωναν με μεγάλη δυσκολία, με αποτέλεσμα να αναγκάζονται να κάνουν περικοπές και να αναζητούν χρηματοδότηση. Όταν ο αριθμός των full-time φοιτητών στο Owens College και στο Manchester έπεσε σε πολύ χαμηλά επίπεδα το 1860 και το 1870, ο αριθμός του προσωπικού

Στο τέλος του 19^{ου} αι. υπήρχαν τρεις τομείς πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Αγγλία: α) Η Oxford και το Cambridge που παρέμεναν τα ανώτερα εθνικά ιδρύματα προσφέροντας κολεγιακή εμπειρία με πλήρη προσφορά διαμονής και διδασκαλίας για full-time φοιτητές, β) Το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου που ως χρηστικό εξεταστικό σώμα επέβλεπε τα στάνταρ της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σε όλη τη χώρα και στην αυτοκρατορία. Μεταρρυθμίσεις επίσης διαμόρφωναν τις συνθήκες για τη μετατροπή του σε πανεπιστήμιο διδασκαλίας, γ) Τα επαρχιακά πανεπιστημιακά κολέγια που σχηματίστηκαν σύμφωνα με το μοντέλο του Λονδίνου και αναπτύχθηκαν υπό την αιγίδα του Πανεπιστημίου του Λονδίνου. Την περίοδο αυτή επίσης καταβάλλονταν προσπάθειες για τη δημιουργία ενός πιο συντονισμένου εκπαιδευτικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης.

1.1.4. 20^{ος} αιώνας

Στα τέλη του 19^{ου} αι., εκτός από τα πανεπιστήμια της Σκωτίας, υπήρχαν έξι πανεπιστήμια στη Μεγάλη Βρετανία. Το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου δεν ήταν πια απλά ένα εξεταστικό ίδρυμα, αλλά είχε αναγνωριστεί ως ίδρυμα με διδακτικές λειτουργίες το 1898. Τα άλλα πέντε πανεπιστήμια ήταν με τη μια ή την άλλη μορφή ενώσεις κολεγίων: Oxford, Cambridge, Durham, Wales (ιδρύθηκε το 1893) και Victoria με κέντρο το Manchester.

δεν μπορούσε να διατηρηθεί και εισήχθησαν απογευματινά μαθήματα και ειδικά μαθήματα για δασκάλους με σκοπό να προσελκύσουν φοιτητές και να αυξηθούν τα έσοδα από τα δίδακτρα. Εκ των υστέρων είναι εύκολο να ασκήσει κανείς κριτική στην απόφαση των ιδρυμάτων να οδηγηθούν σε αυτού του είδους την εκπαίδευση και να διακινδυνεύσουν το κύρος τους στα μάτια των παλαιότερων πανεπιστημίων, όμως οι συνθήκες της αγοράς ήταν σκληρές. Rothblatt Sheldon, "The diversification of Higher Education in England", στο: Jarausch Konrad (ed.), *The Transformation of Higher Learning*, 1983, όπ.π., p. 137.

³⁰Από παλιότερα είχε δρομολογηθεί η κρατική παρέμβαση. Δεν ήταν τυχαίο που καθηγητές της Oxbridge και άλλοι καθηγητές απευθύνονταν στο κράτος για βοήθεια. Οι διανοούμενοι της βικτωριανής εποχής προτιμούσαν να πείθουν το κράτος παρά την ιδιωτική φιλανθρωπία για οικονομική ενίσχυση. Δεν καταλάβαιναν το νόημα της βιομηχανοποίησης, ανησυχούσαν για τον πολιτικό πλουραλισμό ακόμα και όταν υπερθεμάτιζαν γι' αυτόν, φοβούνταν τις επιδράσεις του πολιτισμικού πλουραλισμού μετά από αιώνες καθοδήγησης από την αριστοκρατία, ανησυχούσαν για τη δική τους ηγετική θέση μέσα στην κοινωνία. Περισσότερο ανησυχούσαν για τις πιθανές επιρροές της «κοινής γνώμης» παρά για την παρέμβαση του κράτους και ως ακαδημαϊκοί επαγγελματίες προτιμούσαν να ρισκάρουν την ανεξαρτησία τους με το δεύτερο παρά με το πρώτο. Αυτοί είναι οι λόγοι για τους οποίους η Αγγλία πριν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο κινήθηκε προς το ευρωπαϊκό μοντέλο της κεντρικά υποστηριζόμενης ανώτατης εκπαίδευσης παρά προς το αμερικάνικο που στηριζόταν στην ιδιωτική, τοπική και περιφερειακή οικονομική υποστήριξη. Η κεντρική καθοδήγηση χαρακτήριζε πάντα το αγγλικό κράτος. Rothblatt Sheldon, "The diversification of Higher Education in England", στο: Jarausch Konrad (ed.), *The Transformation of Higher Learning*, 1983, όπ. π., p. 148.

Στο γύρισμα του αιώνα το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου κατάφερε να επιτύχει ένα είδος ισορροπίας. Διατηρήθηκε ο ρόλος του Πανεπιστημίου ως εξωτερικό εξεταστικό όργανο για την Αυτοκρατορία και εσωτερικά το Πανεπιστήμιο οργανώθηκε σε σχολές³¹ και επιτροπές σπουδών.

Σημαντικό γεγονός της περιόδου πριν τον Α' παγκόσμιο πόλεμο ήταν η ίδρυση του Imperial College of Science and Technology. Οι εμπνευστές του Webb, Haldane and Morant οραματίστηκαν ένα τεχνολογικό ίδρυμα για την Αυτοκρατορία από το οποίο θα αποφοιτούσαν υψηλά καταρτισμένοι ειδικοί και το οποίο θα εφάρμοζε προχωρημένη έρευνα για βιομηχανική πρόοδο. Κάτι αντίστοιχο με το γερμανικό Charlottenburg³². Τελικά το Imperial College αναγνωρίστηκε το 1907. Μελετώντας τα πανεπιστήμια και τα κολέγια, βρίσκουμε ότι το 1912-13 υπήρχαν λιγότεροι από 1.500 full-time φοιτητές μηχανικής και τεχνολογίας στην Αγγλία και στην Ουαλία. Σε αυτούς αν προσθέσουμε και τους περίπου 1.200 full-time φοιτητές στα τεχνικά κολέγια, έχουμε ένα σύνολο 2.700 φοιτητών σε σύγκριση με τους 11.000 στα αντίστοιχα γερμανικά Technische Hochschulen³³. Η οικονομία δεν είχε τον αναγκαίο αριθμό επιστημόνων και τεχνολόγων που χρειαζόταν³⁴.

Ο Α' παγκόσμιος πόλεμος προκάλεσε μια παράδοξη επίδραση. Από τη μία έγινε εμφανές ότι τα πανεπιστήμια έπρεπε να παίζουν ένα καίριο ρόλο στην παραγωγή γνώσης και ειδικών και έπρεπε να επεκταθούν και να συντονισθούν από το κράτος για το εθνικό συμφέρον. Από την άλλη, υπήρχε ο φόβος ότι η υπερβολική εστίαση στην τεχνική ειδίκευση και η απόλυτη ευθυγράμμιση με το κράτος ήταν η αρχή που μπορούσε, όπως στη Γερμανία, να ανοίξει το δρόμο για τη βαρβαρότητα. Η λύση εν μέρει ήταν η δημιουργία οργανισμών όπως η University Grants Committee και το D.S.I.R. (Department of Scientific and Industrial Research-Υπουργείο για Επιστημονική και Βιομηχανική Έρευνα) που θα παρεμβάλλονταν

³¹Με το νόμο του 1898 ιδρύθηκαν από τα ιδρύματα του πανεπιστημίου οκτώ σχολές: Θεολογίας, Τεχνών, Νομικής, Μουσικής, Ιατρικής, Φυσικών Επιστημών, Μηχανικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών. Όλοι οι καθηγητές των ιδρυμάτων αναγνωρίστηκαν ως καθηγητές του πανεπιστημίου και συμμετείχαν στη διοίκηση και στις επιτροπές εξετάσεων. Τα εξωτερικά πτυχία διατηρήθηκαν. Καρκάνης, 2012, όπ. π., σ. 126.

³²Το Charlottenburg ήταν ένα γερμανικό τεχνικό ανώτατο ίδρυμα το οποίο ιδρύθηκε με μεγάλη κρατική οικονομική υποστήριξη και εκπαίδευε μεγάλο αριθμό υψηλά ειδικευμένων ειδικών που έβρισκαν απασχόληση στη βιομηχανία. Ο Haldane είχε επισκεφθεί το συγκεκριμένο ίδρυμα και είχε ενθουσιαστεί. Vernon, 2004, όπ. π., p. 164.

³³Stewart, 1989, όπ. π., p. 34.

³⁴Οι Roderick Gordon and Michael Stephens υποστηρίζουν ότι παρόλο που η βιομηχανία είχε το δικό της μερίδιο ευθύνης, την κύρια ευθύνη για αυτή την κατάσταση την είχαν οι κυβερνήσεις που δεν υποστήριξαν όσο έπρεπε τα επαρχιακά πανεπιστήμια. Έπρεπε να υπάρχουν μεγαλύτερες κυβερνητικές επιχορηγήσεις προς τα συγκεκριμένα πανεπιστήμια, βελτίωση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ένα καλύτερο σύστημα εθνικών υποτροφιών. Roderick Gordon, Stephens Michael "Scientific Studies and Scientific Manpower in the English Civic Universities 1870-1914", *Science Studies*, vol. 4, iss. 1, (1974), p. 63.

μεταξύ πανεπιστημίων και κράτους. Μία άλλη πολιτική προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η όσο το δυνατό μεγαλύτερη προαγωγή του ανθρώπινου ήθους στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Το κολεγιακό μοντέλο της Οξβριτζ θεωρήθηκε ως το πλέον κατάλληλο για το πανεπιστημιακό σύστημα. Τα αρχαία πανεπιστήμια δέχθηκαν μεγαλύτερες κρατικές επιχορηγήσεις συγκριτικώς με τα επαρχιακά πανεπιστήμια. Θεωρήθηκε σημαντικό τα πανεπιστήμια να διατηρήσουν ένα πραγματικό βαθμό ελευθερίας και ανεξαρτησίας. Αυτή η πολιτική συνεχίστηκε και μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο.

Το 1915 η Royal Society³⁵ άνοιξε μια συζήτηση στους κόλπους της κυβέρνησης, η οποία τελικά οδήγησε σε δύο σημαντικές εξελίξεις με μακροπρόθεσμες ευεργετικές συνέπειες όσον αφορά στην υποστήριξη της επιστήμης στη Βρετανία του 20^ο αι. Η πρώτη ήταν η δημιουργία της University Grants Committee τον Ιούλιο του 1919 με σκοπό να ανταποκρίνεται στις οικονομικές ανάγκες της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η κυβέρνηση είχε αρχίσει από το 1889 να χρηματοδοτεί την ανώτατη εκπαίδευση αλλά με τη δημιουργία της UGC, η οποία λειτουργούσε ως σύνδεσμος μεταξύ πανεπιστημίων και Υπουργείου Οικονομικών, τέθηκε η χρηματοδότηση σε μια συστηματική βάση. Με τη λήξη του Β' παγκοσμίου πολέμου η συνεισφορά της UGC στα συνολικά έσοδα των πανεπιστημίων είχε ανέβει στο 1/2 σε σχέση με το 1/3 που ήταν το 1920, ενώ το 1967 ήταν σχεδόν στα 2/3³⁶. Η δεύτερη σημαντική εξέλιξη ήταν η δημιουργία του Department of Scientific and Industrial Research που διεύρυνε τη συνεργασία μεταξύ επιστήμης και βιομηχανίας³⁷.

Η χρηματοδότηση παρέμενε πάντα ένα θέμα προβληματισμού και ανησυχίας για τα δημοτικά πανεπιστήμια, ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1920 και στις αρχές της επόμενης δεκαετίας λόγω της οικονομικής ύφεσης. Βαθμιαία η UGC έγινε η κύρια πηγή ετήσιας χρηματοδότησης των επαρχιακών πανεπιστημίων. Καθώς η κρατική χρηματοδότηση γινόταν ολοένα και πιο σημαντική, η εξάρτηση των πανεπιστημίων από το κράτος μεγάλωνε, μια εξέλιξη η οποία θα έπαιρνε ακόμα μεγαλύτερες διαστάσεις τις επόμενες δεκαετίες. Αυτή την περίοδο είχαμε περισσότερους διορισμούς προσωπικού με καλύτερους μισθούς, συντάξεις

³⁵Η Royal Society (Royal Society of London for Improving Natural Knowledge) ιδρύθηκε το 1660. Είναι η παλαιότερη εθνική επιστημονική εταιρία στον κόσμο και ο κορυφαίος εθνικός οργανισμός για την προώθηση της επιστημονικής έρευνας στη Βρετανία.

³⁶Graaff John H. Van de, *Academic Power- Patterns of Authority in seven national Systems of Higher Education*, Praeger Publishers, 1978, p. 85.

³⁷Rothblatt Sheldon, *The modern university and its discontents: the fate of Newman's legacies in Britain and America*, Cambridge University Press, New York, 1997, p. 434.

και συνθήκες. Αναβαθμίστηκε η σημασία των μεταπτυχιακών σπουδών³⁸ και της έρευνας. Δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στις βιβλιοθήκες και σημαντικές επενδύσεις έγιναν για τη στέγαση των φοιτητών. Ο βασικός στόχος των επαρχιακών πανεπιστημίων ήταν η παροχή των βασικών ακαδημαϊκών αντικειμένων σε όσο το δυνατό υψηλότερο επίπεδο και στις κατάλληλες κτηριακές εγκαταστάσεις και υποδομές. Ο κύριος προσανατολισμός όμως των ιδρυμάτων παρέμενε τοπικός και περιφερειακός. Στα τέλη της δεκαετίας του 1920 η μεγάλη πλειονότητα των φοιτητών τους προερχόταν από μια ακτίνα 30 μιλίων³⁹.

Στις αρχές του 20^{ου} αι. οι τοπικές κυβερνήσεις παρείχαν λίγο λιγότερο από το 10% του ετήσιου εισοδήματός τους στα περισσότερα πανεπιστημιακά κολέγια. Από το 1920 έως το 1960 παρατηρούμε μια ολόένα αυξανόμενη συμμετοχή του κράτους στη χρηματοδότηση των πανεπιστημίων και μία αντίστοιχη μείωση της συμμετοχής των τοπικών αρχών. Χαρακτηριστικά να αναφέρουμε ότι το ποσοστό κρατικής χρηματοδότησης από 33,6% το 1920-21 έφτασε το 76,5% το 1961-62, ενώ η συμμετοχή των τοπικών αρχών από 9,3% το 1920-21 μειώθηκε στο 2,1% το 1961-62⁴⁰.

Μετά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο παρατηρήθηκε μία σημαντική αύξηση των φοιτητών. Η οργανωμένη έρευνα έγινε μία από τις κυριότερες πηγές καινοτομίας και αυτή η εξέλιξη απαιτούσε απόφοιτους πανεπιστημίου. Από το 1921 έως το 1939 υπήρξε μια πολιτική κρατικών υποτροφιών και βραβείων από τις τοπικές αρχές που ενθάρρυνε τα παιδιά των κατώτερων στρωμάτων της κοινωνίας για εισοδο στο πανεπιστήμιο⁴¹.

Το 1924 συστάθηκε μία επιτροπή υπό τον Hilton Young για να εξετάσει το γενικότερο καθεστώς του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και η οποία αποφάνθηκε ότι είναι προτιμότερο να γίνει μια μεταρρύθμιση στις ήδη υπάρχουσες δομές παρά μια εκ βάθρων αλλαγή. Η επιτροπή αποφάσισε τη διατήρηση των εξωτερικών εξετάσεων. Αφέθηκε στα μεμονωμένα ιδρύματα να αποφασίσουν κατά πόσο θα ενσωματωθούν στο πανεπιστήμιο. Τη δεκαετία του 1930 το πανεπιστήμιο απέκτησε τις μνημειώδεις κτιριακές εγκαταστάσεις που ανεγέρθηκαν στο Bloomsbury. Σχεδόν το 1/3 των full-time φοιτητών σπούδαζε στο Λονδίνο.

³⁸Οι μεταπτυχιακές σπουδές τέθηκαν σε μια πιο οργανωμένη βάση με την εισαγωγή του τίτλου του Δόκτορα Φιλοσοφίας (Ph. D.) στα βρετανικά πανεπιστήμια. Μέχρι τότε οι φοιτητές έπρεπε να πάνε στη Γερμανία για ερευνητικές σπουδές. Vernon, 2004, όπ. π., p. 184.

³⁹Vernon, 2004, όπ. π., p. 210.

⁴⁰Halsey, Trow, 1971, όπ. π., p. 63.

⁴¹Μέχρι την περίοδο του μεσοπολέμου ένα μεγάλο μέρος ευφώνων παιδιών δεν έφτανε στο πανεπιστήμιο εξαιτίας των ανισοτήτων που κυριαρχούσαν στο σχολικό εκπαιδευτικό σύστημα. Αυτή η κατάσταση δεν ήταν μόνο κοινωνικά άδικη αλλά και από οικονομικής άποψης, ήταν εθνικά επιζήμια. Sanderson, 1972, όπ. π., p. 278.

Παρά τις μεταρρυθμίσεις της Hilton Young Committee, το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου παρέμεινε ένα ιδιαίτερα περίπλοκο ίδρυμα με πολλά ανεξάρτητα κολέγια και εξειδικευμένα ιδρύματα σκορπισμένα σε όλη την πόλη.

Τα πανεπιστήμια επηρεάστηκαν δραματικά από τον πόλεμο όσον αφορά στην απώλεια φοιτητών. Η Oxbridge έχασε ένα μεγάλο μέρος από τις δωρεές που δεχόταν και αυτό επηρέασε την αυτονομία που απολάμβανε. Αν η Oxbridge πλησίαζε το κράτος για χρηματοδότηση, αυτό θα είχε ενδεχομένως συνέπειες. Από την άλλη, αν υπήρχε η πρόθεση του κράτους για ένα συνεκτικό πανεπιστημιακό σύστημα, η Oxbridge δεν μπορούσε να αφηθεί εκτός. Τελικά η θέση της ενισχύθηκε ακόμα περισσότερο αφού το κράτος και οι δωρητές προσέφεραν οικονομικούς πόρους. Αναγνωρίστηκε ότι τα δύο αυτά ιδρύματα είναι τα κορυφαία της χώρας και έπρεπε να παραμείνουν κορυφαία⁴².

Την περίοδο μεταξύ των δύο παγκόσμιων πολέμων το πρώτιστο μέλημα της UGC ήταν η σταθεροποίηση του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης και όχι η επέκτασή του. Ανάμεσα στους δύο παγκόσμιους πολέμους, μόνο ένα επαρχιακό κολέγιο αναγνωρίστηκε ως πανεπιστήμιο, αυτό του Reading το 1926. Με το ξέσπασμα του Β' παγκόσμιου πολέμου⁴³ τα λάθη που έγιναν στον Α' παγκόσμιο δεν επαναλήφθηκαν. Κατά τη διάρκεια του Α' παγκόσμιου πολέμου το πανεπιστήμιο είχε αγνοηθεί. Το ίδιο δεν συνέβη κατά τη διάρκεια του Β' παγκόσμιου πολέμου για τους εξής λόγους: α) ο Α' παγκόσμιος πόλεμος απέδειξε ότι μοντέρνα πολεμική μηχανή χωρίς την επιστήμη από το πανεπιστήμιο ήταν αδύνατη, β) οι μακροπρόθεσμες ευεργετικές επιδράσεις από την κοινή δράση πανεπιστημίου-βιομηχανίας ήταν πολύ μεγάλες, γ) δημιουργήθηκαν πολύ στενές σχέσεις μεταξύ επιστημόνων και εταιριών, δ) οι απαιτήσεις του πολέμου και η ανταπόκριση των πανεπιστημίων σε αυτές ήταν ένας δείκτης όσον αφορά στη δυναμική των βρετανικών πανεπιστημίων συγκρινόμενα με την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν τον Α' παγκόσμιο πόλεμο και τον 19^ο αι.⁴⁴.

Το Κέιμπριτζ ξεχώρισε ως το ανώτερο πανεπιστήμιο όπως φαινόταν ήδη από την περίοδο του μεσοπολέμου. Η Οξφόρδη, η οποία είχε παραμελήσει τις επιστήμες μέχρι το 1920, άρχισε κατά τη διάρκεια του πολέμου να παίζει ένα σημαντικό ρόλο στις φυσικές επιστήμες. Το Μπίρμινχαμ ήταν το κορυφαίο επαρχιακό πανεπιστήμιο. Ο πόλεμος έφερε σε

⁴²Vernon, 2004, όπ. π., p. 195.

⁴³Ο αριθμός των φοιτητών στο ξέσπασμα του Β' παγκόσμιου πολέμου μειώθηκε πολύ λιγότερο απ' ό,τι θα περίμενε κανείς. Από 50.000 πριν τον πόλεμο, σε περίπου 35.500 το 1943-44, μια πτώση της τάξεως του 28% . Perkin, 1969, όπ. π., p. 106.

⁴⁴Sanderson, 1972, όπ. π., pp. 346-348.

στενή επαφή τα εργαστήρια των μεγάλων ηλεκτρικών εταιριών με τα πανεπιστημιακά τμήματα φυσικής. Κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκόσμιου πολέμου αναδύθηκε η μορφή του πανεπιστημιακού επιστήμονα⁴⁵.

Με το τέλος του πολέμου παρατηρήθηκε μια αύξηση των φοιτητών, η οποία δεν είχε προηγούμενο. Οι full-time φοιτητές οι οποίοι ήταν γύρω στις 50.000 πριν τον πόλεμο και γύρω στις 37.000 κατά τη μεγαλύτερη διάρκεια του πολέμου, αυξήθηκαν από 37.839 το 1944-45 στους 85.421 το 1949-50. Ο ρόλος της University Grants Committee αναβαθμίστηκε. Αποτέλεσμα του νέου ρόλου της UGC ήταν η ανάπτυξη του συστήματος των επιπρόσθετων επιχορηγήσεων για συγκεκριμένα πεδία μελέτης και έρευνας. Ένα δεύτερο αποτέλεσμα ήταν ο πιο σφιχτός έλεγχος στο θέμα της κατασκευής πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων. Ένα τρίτο αποτέλεσμα του ολοένα αυξανόμενου ελέγχου της UGC ήταν η καθιέρωση για πρώτη φορά μιας ενιαίας κλίμακας μισθών για τους πανεπιστημιακούς.

Συνέπεια της αύξησης των φοιτητών ήταν η επέκταση⁴⁶ της ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία συντελέστηκε όχι μόνο μέσω των υπαρχόντων, ειδικά των δημοτικών πανεπιστημίων,

⁴⁵Από το 1940 η ανταλλαγή εγκεφάλων ευνόησε την Αμερική ως εισαγωγή. Σχετικά σφιχτά συστήματα στα οποία αρχαιότερες θέσεις παραμένουν σπάνιο είδος και ερευνητικά κεφάλαια δεν είναι διαθέσιμα για νέους ερευνητές, χάνουν ταλέντα προς το αμερικανικό σύστημα. Η ειρωνεία είναι μεγάλη: εθνικά συστήματα που λειτουργούν σε μια σχετικά ελιτίστικη βάση με τις κορυφαίες θέσεις να είναι για λίγους, δεν μπορούν απαραίτητα να ελκύσουν και να κρατήσουν ταλέντα. Αντίθετα ένα χαοτικό μη ελεγχόμενο ανοιχτό σύστημα, μαζικό στο σύνολό του, προσφέρει ευκαιρίες για ταλέντα. Για τις μεγάλες χώρες όπως τη Βρετανία, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία αυτό αποτελεί εμπόδιο στην εθνική πρόοδο. Κλασικό παράδειγμα που αφορά τη Βρετανία είναι η περίπτωση της μετανάστευσης ευρωπαίων διανοουμένων και επιστημόνων από την ηπειρωτική Ευρώπη κατά την περίοδο του ναζισμού. Η Βρετανία ήταν ο πρώτος προορισμός, ο προτιμώμενος. Όμως η Βρετανία δεν μπορούσε να απορροφήσει τους μετανάστες ακαδημαϊκούς ανεξάρτητα από το πόσο διακεκριμένοι ή υποσχόμενοι ήταν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν οι μετανάστες φυσικοί επιστήμονες που ήρθαν αρχικά στη Βρετανία. Η έλλειψη όμως μόνιμης απασχόλησης ώθησε την πλειονότητα να πάει αλλού, κυρίως στην Αμερική, ενώ αρκετοί ήταν αυτοί που πήγαν απευθείας στην Αμερική. Για τη Βρετανία χάθηκε μια χρυσή ευκαιρία. Clark, 1987, όπ. π., pp. 56-58.

⁴⁶Η επέκταση της ανώτατης εκπαίδευσης στη Μ. Βρετανία συντελέστηκε σε τρεις φάσεις. Η πρώτη άρχισε γύρω στην αλλαγή του αιώνα με την ίδρυση των δημοτικών πανεπιστημίων και συνεχίστηκε μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο μέχρι την ύφεση του 1930. Η δεύτερη, η οποία ήταν και ταχύτερη, ήταν μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο και αντίθετα με την πρώτη δεν εξασθένησε, αλλά αποτέλεσε τη βάση για την τρίτη φάση των δεκαετιών του 1960 και 1970. Στην αρχή της πρώτης περιόδου η Οξφόρδη και το Κέμπριτζ υπερείχαν αριθμητικά, ακαδημαϊκά και κοινωνικά. Στο τέλος της –λίγο πριν τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο– είχαν ξεπεραστεί σε φοιτητές και προσωπικό από τα μεγάλα επαρχιακά πανεπιστήμια και από το Λονδίνο. Halsey, Trow, 1971, όπ. π., pp. 57-58. Σημαντικό έργο παραγόταν στα νέα επαρχιακά πανεπιστήμια τα οποία δεν είχαν τον παραδοσιακό ρόλο και προσαρμόζονταν πιο εύκολα στις καινούριες συνθήκες. Σε μια χώρα όπου υπήρχαν αυστηρά όρια μεταξύ των κοινωνικών τάξεων, όπου τα προϋπάρχοντα πανεπιστήμια ήταν υπέρ των προνομιούχων, η μετακίνηση προς μια κοινωνία που επιζητούσε πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση συντελέστηκε μέσω αυτών των νέων ιδρυμάτων, άσχετα αν αυτά δεν αναγνωρίστηκαν από την αρχή ως ανώτατα. Το 1930 η αγγλική κοινωνία διέθετε ένα ιεραρχημένο σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης στο οποίο ο εκδημοκρατισμός συντελέστηκε μέσω της εμφάνισης των νέων ιδρυμάτων παρά μέσω της συνολικής αναδιαμόρφωση του παλιού συστήματος. Lowe Roy, "The Expansion of Higher Education in England", στο Jarausch Konrad (ed.), 1983, όπ. π., p. 56.

αλλά με την αναγνώριση πλήρους πανεπιστημιακού καθεστώτος σε μια σειρά από πανεπιστημιακά κολέγια. Το Nottingham απέκτησε αυτό το καθεστώς το 1948, το Southampton το 1952, το Hull το 1954, το Exeter το 1955, το Leicester το 1957, ενώ το University College of North Staffordshire άνοιξε το 1950 και έγινε το Keele University το 1962.

Μια συνακόλουθη συνέπεια της μεταπολεμικής αύξησης των φοιτητών ήταν και η μεγάλη αύξηση του πανεπιστημιακού προσωπικού⁴⁷. Οι εθνικές δαπάνες για την παιδεία αυξήθηκαν και το κράτος ήταν υποχρεωμένο να παρέχει στέγη για σπουδαστές που το είχαν απόλυτη ανάγκη.

Παρόλο που η ανάπτυξη των πανεπιστημίων ήταν συνεχής κατά τη διάρκεια του αιώνα και οι δύο πόλεμοι επιτάχυναν αυτή τη διαδικασία, είναι σαφές ότι κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο αποτέλεσαν τον καταλύτη για ραγδαία ανάπτυξη. Η αλλαγή της στάσης της κοινής γνώμης για το πανεπιστήμιο και για άλλες μορφές ανώτατης εκπαίδευσης ήταν χωρίς προηγούμενο. Πίσω από αυτή την αλλαγή στάσης βρίσκονταν θεμελιώδεις αλλαγές στις πολιτικές και στις κοινωνικές αντιλήψεις: η επιδίωξη για ανώτατη εκπαίδευση θεωρούταν τώρα δεδομένη για τη μεσαία τάξη και μάλιστα αυτή η αντίληψη πέρασε και στις οικογένειες της εργατικής τάξης, ειδικά στις οικογένειες εκείνες στις οποίες οι γονείς είχαν κάποια εμπειρία εκπαίδευσης πέρα από τη σχολική. Ο παλιός φόβος της βιομηχανικής παρακμής με τις συναφείς διεθνείς συγκρίσεις και την αποδοχή της θεωρίας ότι τα προσόντα και η εκπαίδευση αποτελούν τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην παραγωγικότητα της οικονομίας, οδήγησαν σε πολιτική υποστήριξη για ολοένα και μεγαλύτερο προϋπολογισμό για την ανώτατη εκπαίδευση.

Στατιστικές όσον αφορά στις ανισότητες στις εκπαιδευτικές ευκαιρίες διαδόθηκαν ευρέως και η πρόσβαση στο πανεπιστήμιο έγινε αίτημα για δικαιοσύνη. Αυτό το αίτημα ενισχύθηκε περισσότερο από την οικονομική θεωρία και συγκεκριμένα από την άποψη για όσο το δυνατό μικρότερη απώλεια δυνητικών ταλέντων μέσα από την εργατική δύναμη. «Σε αυτή τη διαδικασία η ιδεολογική υπεράσπιση ενός ελιτίστικου συστήματος πανεπιστημίων

⁴⁷Ο συνολικός αριθμός των καθηγητών (εξαιρούμενων όσων ήταν στη βαθμίδα του λέκτορα και κάτω στην Oxbridge) αυξήθηκε από 3.994 το 1938-39 σε 8.952 το 1951-52, μια αύξηση της τάξεως του 124%. Perkin, 1969, σ. 141. Ο αριθμός των καθηγητών στα επαρχιακά πανεπιστήμια από μόλις 800 το 1910 αυξήθηκε στους 2.400 το 1938-9 και σχεδόν στους 5.500 το 1950. Heyck Thomas William, "The Idea of a University in Britain, 1870-1970", *History of European Ideas*, vol. 8, iss. 2, (1987), p. 210.

δέχτηκε σοβαρό πλήγμα και η πολιτική για την ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης άρχισε να αντιμετωπίζεται με όρους οικονομικής επιβίωσης», σημειώνουν οι Halsey-Trow⁴⁸.

Πέρα από το μεγάλο ενδιαφέρον ευρύτερων κοινωνικών ομάδων για πρόσβαση στην εκπαίδευση και ειδικά στην ανώτατη που προαναφέρθηκε, ο Stewart⁴⁹ επισημαίνει τέσσερις επιπλέον σημαντικές αλλαγές που αφορούσαν την ανώτατη εκπαίδευση την περίοδο 1945-60:

1) Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 νέοι ορίζοντες συνεργασίας άνοιξαν μέσα στα πανεπιστήμια, στα διάφορα είδη κολεγίων και επίσης μεταξύ αυτών. Η μακρά κηδεμονία των πανεπιστημιακών κολεγίων από το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου έληξε.

2) Υπήρξαν σημάδια αύξησης του κεντρικού σχεδιασμού. Τη δεκαετία του 1950 άλλαξε ο τρόπος λειτουργίας της UGC. Από το 1946 η επιτροπή είχε την ευθύνη να βοηθάει στην προετοιμασία και εκτέλεση των σχεδίων για την ανάπτυξη των πανεπιστημίων. Το 1958 συστάθηκε μια επιτροπή για να ασχοληθεί με το τι θα μπορούσε να γίνει για να βοηθηθούν οι υποψήφιοι που έκαναν αίτηση για είσοδο στο πανεπιστήμιο. Μέχρι το 1960 ο κάθε υποψήφιος έκανε ξεχωριστή αίτηση εγγραφής σε κάθε πανεπιστήμιο. Αυτό συνεπαγόταν για τους υποψηφίους έξοδα και χρόνο σε ταξίδια και συνεντεύξεις. Από τη δική τους πλευρά, τα πανεπιστήμια δεν είχαν καμία εγγύηση ότι ο υποψήφιος που γινόταν αποδεκτός θα παρουσιαζόταν στην αρχή του εξαμήνου. Επιπλέον, υπήρξαν προβλέψεις για μεγάλη αύξηση των νέων που θα ήταν σε ηλικία για είσοδο στο πανεπιστήμιο από το 1964 και μετά. Τον Ιούλιο του 1961 συστήθηκε το Universities Central Council on Admissions (Κεντρικό Πανεπιστημιακό Συμβούλιο Εγγραφών) το οποίο καθόρισε τις προϋποθέσεις για την είσοδο στα πανεπιστήμια. Εκτός από την Oxbridge και κάποια τμήματα του Πανεπιστημίου του Λονδίνου λόγω της δομής των κολεγίων του, τα υπόλοιπα πανεπιστήμια της Αγγλίας, Ουαλίας και Σκωτίας εντάχθηκαν στο UCCA. Το καινούριο σχήμα άρχισε να λειτουργεί το 1964 και παρέμεινε σχεδόν απaráλλακτο έως τη δεκαετία του 1980.

3) Την ανάπτυξη των κοινωνικών και εφαρμοσμένων επιστημών στα πανεπιστήμια.

4) Τη δέσμευση για μακροπρόθεσμες εκπαιδευτικές πολιτικές με ότι αυτό συνεπάγεται για τις μελλοντικές κυβερνήσεις. Από το 1945 έγινε σαφές ότι ήταν απολύτως αναγκαία μια μακροπρόθεσμη δέσμευση από την πλευρά της κυβέρνησης για να μπορέσει η ανώτατη

⁴⁸Halsey, Trow, 1971, όπ. π., p. 57.

⁴⁹Stewart, 1989, όπ. π., pp. 86-91.

εκπαίδευση να ανταποκριθεί στις μεταπολεμικές φιλοδοξίες. Συνέπεια αυτού ήταν η συνεχώς αυξανόμενη σημασία της UGC.

Από το 1957 και μετά συνέβησαν σημαντικά βήματα προς το μετασχηματισμό της τεχνικής εκπαίδευσης. Καθορίστηκαν τα Κολέγια Ανεπτυγμένης Τεχνολογίας (Colleges of Advanced Technology-CAT's): Birmingham College of Technology, Brandford Institute of Technology, Loughborough College of Technology, the Royal Technical College, Salford, Battersea College of Technology (το οποίο αργότερα μετακινήθηκε στο Guildford in Surrey), Chelsea College of Science and Technology, Northampton College of Advanced Technology (στο Λονδίνο), the Welsh College of Technology in Cardiff, Bristol College of Technology (το οποίο αναγνωρίστηκε το 1960 και αργότερα μετακινήθηκε στο Bath), Brunnel College, based in London at Acton, το οποίο αργότερα μετακινήθηκε στο Uxbridge και αναγνωρίστηκε το 1962⁵⁰.

Κλείνοντας την παρουσίασή μας για το βρετανικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης από τις αρχές του 19^ο αι. έως το 1960 θέλουμε να τονίσουμε ότι το βρετανικό πανεπιστημιακό ιδεώδες και οι δομές της ακαδημαϊκής διοίκησης οφείλουν πολλά στη μεγάλη παράδοση της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ. Οι σημερινές μορφές του βρετανικού πανεπιστημίου σπάνια πάνε πίσω στο χρόνο πέρα από ένα αιώνα. Πράγματι, εκτός από την Οxbridge και τα παλιά πανεπιστήμια της Σκωτίας, κανένα βρετανικό πανεπιστήμιο δεν ιδρύθηκε πριν τον 19^ο αι. και τα μισά από αυτά που υπάρχουν σήμερα αναγνωρίστηκαν ως πανεπιστήμια μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο.

1.2. Γαλλία

1.2.1. 19^{ος} αιώνας

Τα 22 πανεπιστήμια που υπήρχαν στη Γαλλία κατά τη διάρκεια του 18ου αιώνα καταργήθηκαν το 1793 από την Επανάσταση. Αυτό που παρέιχε η πλειονότητα των ιδρυμάτων που υπήρχαν έως τότε δεν μπορούσε να ονομαστεί πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Η παρακμή και η διαφθορά κυριαρχούσαν. Το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης που προσέφεραν οι ανώτερες σχολές της θεολογίας, της νομικής και της ιατρικής είχε πέσει πολύ, όπως και ο αριθμός των φοιτητών τους. Αρκετοί καθηγητές είχαν σταματήσει να δίνουν διαλέξεις και είχαν αφιερωθεί στην κερδοφόρα απασχόληση της έκδοσης πτυχίων.

⁵⁰Stewart, 1989, όπ. π., p. 84.

Με τα διατάγματα του 1806 και του 1808 ο Ναπολέων δημιούργησε το «Αυτοκρατορικό Πανεπιστήμιο» (*Université Impériale*) το οποίο δεν ήταν ένα πανεπιστήμιο με την κλασική έννοια του όρου, αλλά μια πυραμοειδής διοικητική δομή που περιελάμβανε τα σχολεία πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (*lycées*) και τις εξειδικευμένες επαγγελματικές σχολές. Με τα διατάγματα που το οργάνωναν, ο Ναπολέων επαναχαρακτήριζε προϋπάρχοντα επαγγελματικά σχολεία αλλά και νέα ως «σχολές» (*facultés*)⁵¹. Οι ιατρικές σχολές προέκυψαν από τη μετονομασία παλαιότερων σχολών υγείας, ενώ ιδρύθηκαν νέες σχολές νομικής και θεολογίας. Οι παλιές σχολές των τεχνών που υπήρχαν στα πανεπιστήμια επανεμφανίστηκαν ως ξεχωριστές σχολές των γραμμάτων (*lettres*) και των επιστημών (*sciences*). Αργότερα προσαρτήθηκαν και οι τρεις φαρμακευτικές σχολές που ήδη λειτουργούσαν. Όλα τα ιδρύματα του «Αυτοκρατορικού Πανεπιστημίου» υπάγονταν σε μια κεντρική διοίκηση στο Παρίσι υπό τον *Grand Maitre de l'Université*⁵². Διοικητικά το «Αυτοκρατορικό Πανεπιστήμιο» διαιρέθηκε σε γεωγραφικές περιοχές. Σε καθεμία υπήρχε μια «ακαδημία»⁵³ που περιελάμβανε όλα τα σχολεία πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και όλες τις σχολές γραμμάτων και επιστημών, θεολογίας, ιατρικής και νομικής που υπήρχαν σε αυτή. Επιτηρούνταν από ένα «πρύτανη» που διοριζόταν από την κυβέρνηση και έδινε αναφορά στον *Grand Maitre*.

Τα διατάγματα δεν άλλαξαν την εσωτερική οργάνωση και τη λειτουργία των προϋπαρχουσών σχολών. Οι σχολές της νομικής, ιατρικής και φαρμακευτικής συνέχιζαν την αποστολή τους να εκπαιδεύουν επαγγελματίες. Αντίθετα η κύρια αποστολή των σχολών των γραμμάτων και των επιστημών ήταν η εκπαίδευση των καθηγητών για τα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Οι τελευταίες δεν ήταν εξειδικευμένες σχολές και

⁵¹Η χρήση του μεσαιωνικού όρου “faculty” δημιουργεί σύγχυση γιατί οι σχολές που δημιουργήθηκαν δεν αποτελούσαν μέρος των πανεπιστημίων, αφού αυτά είχαν καταργηθεί. Ήταν σχολές μόνο με την έννοια ότι είχαν το δικαίωμα να εκδίδουν πτυχία ή άδειες (*licences*) για άσκηση συγκεκριμένων επαγγελμάτων, όπως στην ιατρική, στη νομική και στη διδασκαλία. Οι σχολές ήταν τελείως ανεξάρτητες η μία από την άλλη. Η έρευνα σε αυτές ήταν σχεδόν άγνωστη έννοια. Zeldin Theodore, “Higher Education in France, 1848-1940”, *Journal of Contemporary History*, vol. 2, iss. 3, (1967), p. 54.

⁵²Ο τίτλος άλλαξε το 1824 σε *Ministre de l' Instruction Publique* και τέσσερα χρόνια αργότερα σε *Ministre de l' Education National*, ο οποίος και παρέμεινε. Patterson Michelle, *Conflict, Power and Structure: The organization and reform of the French universities*, dissertation, Yale University, 1975, p. 90.

⁵³Ο αριθμός των ακαδημιών μεταβαλλόταν ανάλογα με την έκταση του γαλλικού κράτους. Το 1814 ήταν 40 και γύρω στο 1850 -μετά από μια μεταρρύθμιση που ενίσχυσε τον συγκεντρωτισμό- ήταν 16 τον αριθμό. Σε κάθε γεωγραφική περιοχή οριζόταν μια πόλη ως έδρα των σχολών. Οι έδρες γύρω στα 1850 ήταν οι ακόλουθες: Aix-en-Provence, Besancon, Bordeaux, Caen, Clermont-Ferrand, Dijon, Grenoble, Lyon, Lille, Montpellier, Nancy, Paris, Poitiers, Rennes, Strasbourg, Toulouse. Βλ. Ewert Paula-Lullies Stefan, *Das Hochschulwesen in Frankreich- Geschichte, Strukturen und gegenwärtige Probleme im Vergleich*, Bayerisches Staatsinstitut für Hochschulforschung und Hochschulplanung, München, 1985, p. 24.

λειτούργουσαν περισσότερο ως επιτροπές για τις εξετάσεις του *baccalauréat*⁵⁴ στα λύκεια⁵⁵. Στα μέσα του 19^{ου} αι. 16 μεγάλες πόλεις στη Γαλλία είχαν σχολές, όμως λίγες πόλεις είχαν όλο το εύρος αφού η ιατρική και η θεολογία διδάσκονταν σε λίγες μόνο πόλεις⁵⁶.

Παράλληλα με την ίδρυση του «Αυτοκρατορικού Πανεπιστημίου» αναδιοργανώθηκε το 1808 από το Ναπολέοντα η *École Normale Supérieure*, η οποία είχε ιδρυθεί το 1795 και προετοίμαζε καθηγητές για τις τελευταίες τάξεις των λυκείων και για τις σχολές γραμμάτων και επιστημών. Η σχολή δεν χορηγούσε δικά της διπλώματα και η φοίτηση ήταν τριετής. Δεχόταν σχετικά μικρό αριθμό φοιτητών κάθε χρόνο και τους προετοίμαζε για τις εξετάσεις της *licence* και της *agrégation* που διενεργούσαν οι ανώτερες σχολές. Οι απόφοιτοι της σχολής αποτελούσαν μια ελίτ⁵⁷ στη δημόσια εκπαίδευση καθώς καταλάμβαναν τις καλύτερες θέσεις στα δευτεροβάθμια σχολεία του Παρισιού και πολλές πανεπιστημιακές θέσεις. Τη δεκαετία 1857-1867 διευθυντής στη σχολή ήταν ο Louis Pasteur.

Την περίοδο του Ναπολέοντα στην κορυφή του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης ήταν ένας αριθμός μεγάλων σχολών (*grand écoles*), συμπεριλαμβανομένων κάποιων που είχαν ιδρυθεί από το παλιό καθεστώς (*ancien régime*) και οι οποίες δεν καταργήθηκαν. Ήταν σχεδιασμένες να εκπαιδεύουν κυρίως προσωπικό για τις υψηλότερες θέσεις στη δημόσια διοίκηση, στους τομείς της μηχανικής και στο στρατό. Το 1794 ιδρύθηκε η *École Centrale des Travaux Publics* (Κεντρική Σχολή Δημοσίων Έργων), η οποία αρχικά σκόπευε να ενώσει όλες τις επιστήμες της μηχανικής. Ένα χρόνο αργότερα μετονομάστηκε σε *École Polytechnique*⁵⁸ (Πολυτεχνική Σχολή). Στο πρόγραμμα σπουδών της δέσποζαν τα

⁵⁴Μετά την επιτυχή εξέταση στο *baccalauréat* μπορούσε να εγγραφεί κανείς στις σχολές και να αποκτήσει ένα από τα τρία διπλώματα που τον οδηγούσαν στα παραδοσιακά ελευθέρια επαγγέλματα: τη *licence*, το *doctorat d'Etat* και την *agrégation*. Η *licence* από τις σχολές γραμμάτων και επιστημών οδηγούσε σε διδακτικές θέσεις στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η *agrégation* αποτελούσε τη δυσκολότερη εξέταση και οδηγούσε σε διδακτικές θέσεις στις σχολές και σε μόνιμες θέσεις στα λύκεια. Καρκάνης, 2012, όπ. π., σ. 54.

⁵⁵Η υπαγωγή της έρευνας στη διδασκαλία και της ανώτατης εκπαίδευσης στις ανάγκες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης υποβοηθιόταν από μια διαδρομή καριέρας που οδηγούσε τον υποψήφιο πανεπιστημιακό καθηγητή σε μια πανεπιστημιακή θέση, αφού πρώτα δίδασκε επί χρόνια στο λύκειο. Εκτός λίγων εξαιρέσεων, ακαδημαϊκοί πέρασαν πολλά χρόνια διδάσκοντας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αυτή η τάση παρόλο που προσέδωσε στη Γαλλία ένα εξαιρετικό σύστημα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, είχε ως συνέπεια πολλοί υποσχόμενοι επιστήμονες να χαθούν για την επιστήμη. Gilpin Robert, *France in the Age of the Scientific State*, Princeton University Press, Princeton-New Jersey, 1968, p. 97.

⁵⁶Επιπλέον οι σχολές ήταν υποστελεχωμένες σε αντίθεση με τα γερμανικά πανεπιστήμια τα οποία απασχολούσαν μεγάλο αριθμό καθηγητών. Vaughan Michalina, "French Universities 1863-1914" (Review), *Higher Education*, vol. 12, iss. 5, (1983), p. 621.

⁵⁷Malet Antoni, "The Ecole Normale and the Education of the Scientific Elite in 19th-Century France, with a Study of the *Annales Scientifiques de L'ENS*", *Asclepio*, vol 43, iss. 1, (1991), pp. 163-187.

⁵⁸Για πληροφορίες σχετικά με τη διδασκαλία και λειτουργία της σχολής βλ. Bradley Margaret, "Scientific Education for a New Society: The Ecole politechnique, 1795-1830", *History of Education*, vol. 5, iss. 1, (1976), pp. 11-24.

μαθηματικά. Αρχικά οι σπουδές ήταν δωρεάν με αποτέλεσμα να προσελκύει πολλούς νέους από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις, όμως από το 1830 που ανέλαβε τον έλεγχο της το Υπουργείο Πολέμου θεσμοθετήθηκαν υψηλά δίδακτρα που έκαναν απαγορευτική τη φοίτηση νέων από φτωχότερες κοινωνικές τάξεις. Το 1829 ιδρύθηκε η *École Centrale des Arts et Manufactures* (Κεντρική Σχολή Τεχνών και Βιομηχανίας) με ιδιωτικά κεφάλαια και σκοπό να προσφέρει μια εκπαίδευση που θα συνέβαλε στη βελτίωση της γαλλικής βιομηχανίας. Από τα μέσα του 19^{ου} αι. μετατράπηκε σε μεγάλη σχολή και το 1857 την ευθύνη για τη λειτουργία της ανέλαβε το Υπουργείο Βιομηχανίας και Εμπορίου. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αι. δημιουργήθηκαν πολλές μεγάλες σχολές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι: η *Ecole Supérieure de Telegraphie* (Ανώτατη Σχολή Τηλεγραφίας) (1878), η *Ecole Supérieure d'Electricité* (Ανώτατη Σχολή Ηλεκτρισμού) (1894), η *Ecole Supérieure d'Aeronautique et de Constructions Mécaniques* (Ανώτατη Σχολή Αεροναυτικής και Μηχανικών Κατασκευών) (1909). Η πλειονότητα αυτών των σχολών ιδρύθηκε από βιομήχανους, επιχειρηματίες ή από τις δημοτικές αρχές ως συνέπεια της άρνησης των κρατικών αρχών να προχωρήσουν στην ίδρυση νέων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που θα ανταποκρίνονταν στις ανάγκες της εποχής.

Η αποφοίτηση από τις μεγάλες σχολές και ιδιαίτερα από την Πολυτεχνική Σχολή προσέφερε στους απόφοιτους εξαιρετικές προοπτικές απασχόλησης σε διοικητικές θέσεις στον ιδιωτικό τομέα ή στο γαλλικό δημόσιο. Η έρευνα σε αυτές τις σχολές δεν ήταν προτεραιότητα. Ο δρόμος για την κορυφή ήταν η διοίκηση. Το ναπολεόντειο ιδεώδες⁵⁹ ήταν ο διοικητικός μηχανικός και όχι ο μηχανικός-ερευνητής.

Καθαρά ερευνητικά ιδρύματα ήταν η Ακαδημία Επιστημών, το *Muséum d'Histoire Naturelle* (Μουσείο Φυσικής Ιστορίας), το *Observatoire* (Αστεροσκοπείο) και το *Collège de France*, τα οποία λειτουργούσαν από την περίοδο του παλαιού καθεστώτος. Τα ιδρύματα αυτά δεν υπέστησαν συγκριτικώς μεγάλες αλλαγές κατά τον 19^ο αι. Το Αστεροσκοπείο ασχολούνταν με την αστρονομική έρευνα και με τη συλλογή μετεωρολογικών δεδομένων. Συνέβαλε σημαντικά στην καταμέτρηση του μεσημβρινού της Γης, ώστε να καθορισθεί με ακρίβεια το μέτρο. Από το 17^ο αι. λειτουργούσε ο Βασιλικός Κήπος για την καλλιέργεια φυτών που χρησίμευαν στην ιατρική. Το 1718 μετονομάστηκε σε Βοτανικό Κήπο και το 1893 σε Μουσείο Φυσικής Ιστορίας. Δεχόταν πολύ καλή κρατική χρηματοδότηση σε σχέση

⁵⁹Για την ανώτατη εκπαίδευση στη Γαλλία το 19^ο αι. είναι πολύ χρήσιμο το έργο του Weisz George, *The Emergence of modern universities in France: 1863-1914*, Princeton University Press, Princeton, 1983.

με άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα και απολάμβανε υψηλό βαθμό αυτονομίας. Ειδικά μέχρι το 1850 ήταν ένα αναγνωρισμένο κέντρο έρευνας στη φυσική ιστορία διεθνούς εμβέλειας που προσέλκυε ερευνητές από πολλές χώρες. Κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του αιώνα παρήκμασε. Η Ακαδημία Επιστημών πρωτοϊδρύθηκε με βασιλικό διάταγμα τον 17ο αι. και ήταν μια από τις αρχαιότερες ακαδημίες επιστημών στον κόσμο. Σταμάτησε τη λειτουργία της το 1893 και τη θέση της πήρε το 1895 το Institut de France που είχε τρεις τάξεις: φυσικομαθηματικών επιστημών, πολιτικών και ηθικών επιστημών, ενώ η τρίτη ήταν για τη φιλολογία και τις καλές τέχνες. Η Ακαδημία συγκέντρωνε τους σημαντικότερους επιστήμονες της Γαλλίας. Η συμμετοχή ενός επιστήμονα στην Ακαδημία προσέφερε κύρος. Δεν διέθετε δικές της ερευνητικές εγκαταστάσεις, αλλά προσέφερε τη δυνατότητα παρουσίασης σε άλλους επιστήμονες και στη συνέχεια στο ευρύτερο κοινό ερευνητικών επιτευγμάτων που έγιναν αλλού. Από το 1835 είχε την επιμέλεια της εβδομαδιαίας έκδοσης των Comptes rendus, όπου οι επιστήμονες είχαν τη δυνατότητα να δημοσιεύουν το έργο τους. Η επιρροή της ήταν μεγάλη, καθώς μπορούσε να προτείνει υποψηφίους της για κενές έδρες στο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας και στο Collège de France, ενώ εξέλεγε δυο μέλη στη διοίκηση του École Polytechnique.

Το Collège de France ήταν το πιο διακεκριμένο ίδρυμα εκείνη την περίοδο. Ασχολούνταν αποκλειστικά με την έρευνα. Είχε ιδρυθεί το 1530 με 6 καθηγητές και σκοπό την ανάπτυξη των ανθρωπιστικών σπουδών και την καλλιέργεια του πνεύματος της Αναγέννησης. Το 1798 είχε 20 καθηγητές και το 1930 διέθετε 47 καθηγητές. Διακρινόταν για το υψηλό επιστημονικό του επίπεδο μέσα σε ένα κλίμα ακαδημαϊκής ελευθερίας. Όταν μία έδρα άδειαζε, δεν ήταν απαραίτητο να καλυφθεί με ένα καθηγητή του ιδίου αντικείμενου⁶⁰. Οι καθηγητές επέλεγαν συχνά ένα καινούριο επιστημονικό αντικείμενο που θα έπαιρνε τη θέση του παλιού. Το κολέγιο ήταν τελείως ανεξάρτητο από το πανεπιστήμιο. Μοναδικό κριτήριο διορισμού των καθηγητών ήταν οι γνώσεις τους χωρίς να διαθέτουν απαραίτητα τυπικούς τίτλους σπουδών. Οι κύκλοι μαθημάτων ήταν εννιάμηνης διάρκειας. Το ίδρυμα δεν απένεμε πτυχία και οι καθηγητές μπορούσαν να δίνουν διαλέξεις σε οποιοδήποτε θέμα ήθελαν χωρίς την υποχρέωση των εξετάσεων. Στο κολέγιο αυτό μπορούσε να φοιτήσει ο κάθε ενδιαφερόμενος για επαγγελματικούς ή για προσωπικούς λόγους. Το

⁶⁰Η επιστημονική υπεροχή του Collège de France εξηγείται εν μέρει από το γεγονός ότι ήταν σχετικά ελεύθερο να δημιουργήσει νέες έδρες σύμφωνα με τις μεταβαλλόμενες επιστημονικές συνθήκες. Gilpin, 1968, όπ. π., p. 116.

κολέγιο είχε ορισμένους από τους πιο διακεκριμένους επιστήμονες και συνέβαλε σημαντικά στη διατήρηση του γοήτρου της Γαλλίας στο χώρο της επιστήμης.

Το Ναπολεόντειο εκπαιδευτικό σύστημα ήταν ελιτίστικο. Παρόλο που στο πανεπιστήμιο είχαν πρόσβαση όλοι όσοι είχαν το baccalauréat, η είσοδος ήταν περιορισμένη εξαιτίας της αυστηρής επιλογής που γινόταν για είσοδο στο λύκειο. Τα πραγματικά ελιτίστικά ιδρύματα, οι μεγάλες σχολές⁶¹, ήταν πολύ επιλεκτικές και είχαν δύσκολες εισαγωγικές εξετάσεις. Η μεγαλύτερη κληρονομιά του Ναπολέοντα στη γαλλική ανώτατη εκπαίδευση ήταν η δημιουργία της οργανωτικής δομής του Αυτοκρατορικού Πανεπιστημίου⁶² το οποίο έθεσε όλη τη δευτεροβάθμια και ανώτερη εκπαίδευση υπό κρατικό έλεγχο, συνδέοντας στενά τις σχολές των γραμμάτων και των επιστημών με τα λύκεια και καθιστώντας τις ανώτερες σχολές ως τις βασικές οργανωτικές υπομονάδες της ανώτατης εκπαίδευσης. Η εσωτερική οργάνωση όμως παρέμεινε η ίδια. Οι σχολές ήταν οργανωμένες γύρω από την έδρα ή τους καθηγητές, είχαν λίγους φοιτητές και δεν υπήρχε οργανωμένη έρευνα. Οι σχολές ήταν τελείως ανεξάρτητες μεταξύ τους και ο μόνος διάυλος επικοινωνίας μέσα στο σύστημα ήταν κάθετος μεταξύ των μεμονωμένων σχολών και της κεντρικής διοίκησης⁶³.

Το γαλλικό μοντέλο ανώτατης εκπαίδευσης είχε αποκλειστικό σκοπό την εκπαίδευση των ανώτερων δημόσιων υπαλλήλων και αξιωματούχων. Η κρατική γραφειοκρατία καθόριζε με λεπτομέρεια προγράμματα σπουδών και εξετάσεις, επέβλεπε την πολιτική και θρησκευτική συμμόρφωση της διδασκαλίας και έλεγχε τη συμπεριφορά του προσωπικού⁶⁴.

Η ναπολεόντεια πολιτική σύμφωνα με τον Christophe Charle⁶⁵ είχε τρεις κύριους στόχους: Πρώτο, την εξασφάλιση για το μετα-επαναστατικό κράτος και την κοινωνία εκείνων των αξιωματούχων που ήταν απαραίτητοι για την πολιτική και κοινωνική

⁶¹Shinn Terry, "Science, Tocqueville, and the State: The Organization of Knowledge in Modern France", *Social Research*, vol. 59, iss. 3, (1992), pp. 533-566.

⁶²Το Αυτοκρατορικό Πανεπιστήμιο προκρίστηκε με την περιουσία των πανεπιστημίων της περιόδου πριν το 1789. Εξάλλου, οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πλήρωναν «πανεπιστημιακά δίδακτρα», όπως και οι φοιτητές των σχολών και τα ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Με αυτό τον τρόπο οι σχολές ήταν από το ξεκίνημά τους οικονομικά αυτόνομες. Σταδιακά όμως ο κρατικός έλεγχος αυξανόταν. Το 1834 ο προϋπολογισμός των σχολών έγινε μέρος του προϋπολογισμού του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας. Από το ίδιο έτος οι σχολές, εξαιτίας και της μείωσης των εσόδων τους από τα δίδακτρα, αναγκάστηκαν να δέχονται την οικονομική στήριξη του κράτους. Gerbord Paul, "Relations with Authorities", στο: Rüegg Walter (ed.), *όπ. π.*, 2004, pp. 85-86.

⁶³Patterson, 1975, *όπ. π.*, p. 93.

⁶⁴Rüegg Walter, "Themes", στο: Rüegg Walter (ed.), *"History of the University in Europe"*, vol. 4, Cambridge University Press, Cambridge, 2011, p. 11.

⁶⁵Charle Christophe, "Patterns", στο: Rüegg Walter (ed.) 2004, *όπ. π.*, p. 45.

σταθερότητα. Δεύτερο, την εξασφάλιση ότι η εκπαίδευσή τους ήταν σε αρμονία με τη νέα κοινωνική τάξη και την αποτροπή εμφάνισης νέων επαγγελματικών τάξεων και τρίτο την επιβολή ορίων στην ελευθερία των διανοούμενων, αν διαφαινόταν η πιθανότητα να αποτελέσουν κίνδυνο για το κράτος. Ο ίδιος επιστήμονας υποστηρίζει ότι το σύστημα που επιβλήθηκε με τον αυστηρό διαχωρισμό μεταξύ των σχολών αντιπροσώπευε μια δομή της ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία ήταν το αντίθετο από το όραμα του Humboldt για το πανεπιστήμιο. Οι σχολές των γραμμάτων και επιστημών, οι οποίες έδιναν ερεθίσματα για καινοτομία στο γερμανικό πανεπιστήμιο, στη Γαλλία- με εξαίρεση το Παρίσι- περιορίζονταν στο να είναι απλά εξεταστικά κέντρα για το baccalauréat και να δίνουν διαλέξεις για ενθουσιώδεις ερασιτέχνες. Η έρευνα ήταν περιορισμένη μόνο σε λίγα ιδρύματα. Μέχρι το 1860 «το πανεπιστημιακό τοπίο εκτός Παρισιού ήταν μια ακαδημαϊκή έρημος»⁶⁶.

Έγιναν βέβαια προσπάθειες για αποκέντρωση, αλλά το Παρίσι διατήρησε εν πολλοίς τη δύναμή του⁶⁷. Το 1876 το 55% των φοιτητών σπούδαζε στο Παρίσι. Το 1914 ο αριθμός ήταν στο 43% και το 1934/35 ανέβηκε πάλι στο 54,9%. Μάλιστα κάποια μέτρα που πάρθηκαν μετά το 1900, όπως η ενσωμάτωση της École Normale το 1903 στη Σορβόννη ενδυνάμωσαν περισσότερο το συγκεντρωτισμό.

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1830 και 1840 παρατηρήθηκε πτώση της επιστημονικής δραστηριότητας στη Γαλλία. Η επιστήμη έχασε τη λάμψη που κατείχε τον 18^ο αι. και στις αρχές του 19^{ου} αι.⁶⁸ Παρόλο που η χώρα συνέχιζε να παράγει κορυφαίους επιστήμονες όπως το Claude Bernard και το Louis Paster, την επιστημονική υπεροχή την είχε τώρα η Γερμανία⁶⁹. Μπορεί ο Lavoisier να ήταν ο πρώτος που διατύπωσε τη σύγχρονη

⁶⁶Charle Christophe, "Patterns", στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., p. 45.

⁶⁷Ο συγκεντρωτισμός του γαλλικού πανεπιστημίου ήταν εμφανής όχι μόνο στο διοικητικό δίκτυο του αλλά στην ανάπτυξη στο Παρίσι. Η πρωτεύουσα χαρακτηριζόταν από μεγάλη συγκέντρωση κορυφαίων επιστημονικών ιδρυμάτων, ερευνητών και φοιτητών. Το Παρίσι ήταν η έδρα όχι μόνο των πανεπιστημίων με το υψηλότερο γόητρο αλλά και των καλύτερων grand écoles, του Collège de France, και C.N.R.S. Ο πρώτος νόμος του συστήματος ήταν το μονοπώλιο, η έλλειψη οποιασδήποτε μορφής ανταγωνισμού. Patterson, 1975, όπ. π., pp. 119-120.

⁶⁸Κατά τη διάρκεια του πρώτου μισού του 19^{ου} αι. η Γαλλία σύμφωνα με τα λόγια του Alexander von Humboldt «ήταν μια πραγματική μητρόπολη της επιστήμης όπου οι επιστήμονες από όλη την Ευρώπη συνέρρεαν για να συναναστραφούν με γίγαντες της επιστήμης όπως οι Cuvier, Lavoisier, Laplace». Εκείνη την εποχή τα Collège de France, École Polytechnique και το Museum d' Histoire Naturelle ήταν τα κορυφαία επιστημονικά ιδρύματα σε παγκόσμιο επίπεδο. Gilpin, 1968, όπ. π., p. 82.

⁶⁹Οι Γάλλοι επιστήμονες στα μέσα της δεκαετίας του 1860 χωρίς οικονομική ενίσχυση για τα πειράματά τους και με υποτυπώδη ερευνητικά εργαστήρια ήταν «σαν στρατιώτες χωρίς όπλα». Αρκετοί επιστήμονες αναγκάζονταν να θυσιάσουν την προσωπική τους περιουσία και την υγεία τους στην προσπάθειά τους να αφιερωθούν στην έρευνα. Η κατάσταση έως το 1815 ήταν διαφορετική. Σημαντικοί επιστήμονες όπως ο Laplace και ο Berthollet αφοσιώνονταν στην έρευνα έχοντας στη διάθεσή τους καλές ερευνητικές υποδομές. Fox Robert, "Scientific enterprise and the patronage of research in France 1800-70", *Minerva*, vol. 11, iss. 4,

θεωρία της χημείας, η ανάπτυξη όμως αυτής της επιστήμης έγινε στη Γερμανία. Παρόλο που η ίδρυση της *École Polytechnique* το 1794⁷⁰ είχε εμπνευστεί από την επιθυμία των Γάλλων να ενώσουν όλες τις μορφές της μηχανικής επιστήμης σε μια σχολή, μετά το 1870 υπήρξε μια σταθερή πτώση της γαλλικής μηχανικής. Αν και οι Γάλλοι μαζί με του Βρετανούς έκαναν πολλές από τις σημαντικές εφευρέσεις και ανακαλύψεις που έθεσαν τις βάσεις για τις νέες οργανικές χημικές και ηλεκτρικές τεχνολογίες, η ανάπτυξη αυτών των βιομηχανιών έγινε στη Γερμανία. Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι. οι εγκαταστάσεις των σχολών ήταν σε πολύ κακή κατάσταση⁷¹. Οι λόγοι για αυτή την παρακμή⁷² είναι σύνθετοι και ο Stanley Hoffmann⁷³ απαριθμεί τους εξής: 1) η προτίμηση για σταθερότητα και προστασία αντί για ανάπτυξη και ανταγωνισμό, 2) ο φόβος υπερπαραγωγής υλικών αγαθών και μορφωμένων ανθρώπων, 3) οι επιβαρύνσεις από κοινωνικές, θρησκευτικές και πολιτικές συγκρούσεις, 4) η κατακερματισμένη δομή και ο συντηρητισμός της γαλλικής βιομηχανίας και 5) η υπεροχή αγροτικών και αποικιακών συμφερόντων εις βάρος των εγχώριων βιομηχανικών συμφερόντων.

Ο Ben-David⁷⁴ σημειώνει ότι εξαιτίας των συχνών πολιτικών αλλαγών οι σχεδιαζόμενες πολιτικές για την πρόοδο της γαλλικής επιστημονικής έρευνας και ειδίκευσης δεν είχαν την απαραίτητη συνέχεια. Τόσο η εξάρτηση του συστήματος από τις πολιτικές

(October 1973), p. 442 και 444. Το συγκεκριμένο άρθρο παρουσιάζει τις συνθήκες έρευνας στη Γαλλία κατά το μεγαλύτερο μέρος του 19^{ου} αι. και προσπαθεί να ανιχνεύσει τους λόγους που οδήγησαν στην παρακμή της έρευνας από το 1820 και μετά.

⁷⁰Αξίζει να θυμηθούμε ότι τα πρώτα πανεπιστημιακά ερευνητικά εργαστήρια χημείας δημιουργήθηκαν στην *École Polytechnique* το 1794 και πολλοί διαπρεπείς γερμανοί επιστήμονες υιοθέτησαν το πρότυπο της Γαλλικής Πολυτεχνικής Σχολής, δημιουργώντας αντίστοιχα ερευνητικά εργαστήρια σε γερμανικά πανεπιστήμια. Δυστυχώς όμως ο Ναπολέων στρατιωτικοποίησε τη σχολή και υποβίβασε το επίπεδο επιστημονικών ερευνών. Βλ. Παπαστάμου, 2009, όπ. π., σ. 446. Για το ίδιο θέμα βλ. Bradley Margaret, “Scientific Education for a New Society The *École Polytechnique* 1795–1830”, *History of Education*, vol. 5, iss. 1, (1976), pp. 11-24. Για την κατάσταση στο ίδιο ίδρυμα στο τέλος του 19^{ου} αι. και στις αρχές του 20^{ου} βλ. επίσης Shinn T., “Reactionary technologists: The struggle over the *école polytechnique*, 1880-1914”, *Minerva*, vol. 22, iss. 3-4, (September 1984), pp. 329-345.

⁷¹Γενικά η κατάσταση των εργαστηρίων των σχολών δεν ήταν καλή. Μια έρευνα που διεξήχθη από το Υπουργείο στις αρχές της δεκαετίας του 1880 κατέδειξε τη συχνά αξιοθρήνητη κατάσταση των εργαστηρίων των σχολών: πεπαλαιωμένα κτίρια, απαρχαιωμένος επιστημονικός εξοπλισμός, ενώ η υγιεινή και οι συνθήκες ασφαλείας ήταν εξαιρετικά πρωτόγονες ή επισφαλείς. Gerbord Paul, “Relations with Authorities”, στο: Riegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., p. 105. Μια έρευνα που έγινε το 1885 έδειξε ότι ο επιστημονικός εξοπλισμός των σχολών ήταν σχεδόν ο ίδιος με αυτό του 1847. Zeldin, 1967, όπ. π., p. 55.

⁷²Η Γαλλία το πρώτο μισό του 19^{ου} αι. ήταν το πλουσιότερο κράτος στον κόσμο και κατείχε ηγετική θέση στην τεχνολογία. Από το δεύτερο μισό όμως αυτού του αιώνα οι αποδόσεις τη οικονομίας της ήταν απογοητευτικές. Το άρθρο του Cameron Rondo E., “Economic Growth and Stagnation in France, 1815-1914”, *The Journal of Modern History*, vol. 30, iss. 1, (1958), pp. 1-13, προσπαθεί να ανιχνεύσει τους λόγους που οδήγησαν σε στασιμότητα την οικονομία της.

⁷³Αναφέρεται στο Gilpin, 1968, όπ. π., p. 84.

⁷⁴Ben-David Joseph, “The rise and decline of France as a scientific centre”, *Minerva*, vol. 8, iss. 1-4, (January 1970), pp. 178-179.

ανακατατάξεις όσο και η οργανωτική ακαμψία απέρρεαν από τη συγκεντρωτική γραφειοκρατική του οργάνωση. Στη Γαλλία η σταθερότητα του συστήματος βασίστηκε κυρίως στην κεντρική γραφειοκρατία. Ο ίδιος επιστήμονας υποστηρίζει ότι ακριβώς αυτός ο συγκεντρωτισμός του συστήματος οδήγησε από τα μέσα του 19^{ου} αι. σε πολύ περιορισμένη επιστημονική πρόοδο.

Μετά την απομάκρυνση του Ναπολέοντα, τα συντηρητικά καθεστάτα που βρέθηκαν στην εξουσία συνέχισαν την πολιτική του κρατικού συγκεντρωτισμού. Τα πολιτικά καθεστάτα που εναλλάσσονταν στην εξουσία αντιμετώπιζαν το πανεπιστήμιο με ανάμεικτα συναισθήματα αδιαφορίας και καχυποψίας. Μετά τα διατάγματα του Ναπολέοντα λίγα πράγματα άλλαξαν έως το 1865 όταν ο Victor Duruy, Υπουργός Παιδείας κατά τη χρονική περίοδο 1863-1869 άρχισε την πρώτη σοβαρή μελέτη των ανώτερων σχολών. Οραματιζόταν μία ανώτατη εκπαίδευση σύμφωνα με το γερμανικό μοντέλο, όπου θα δέσποζε η διδασκαλία των μεθόδων έρευνας και όχι η προετοιμασία για τις εξετάσεις. Επιθυμούσε εξειδίκευση, πολυμάθεια, διδασκαλία σε μικρά τμήματα, μελέτη των αντικειμένων πέρα από το επίπεδο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και υποτροφίες. Στα μέσα του 19^{ου} αι. 16 μεγάλες πόλεις της Γαλλίας είχαν ήδη ανώτερες σχολές. Παρόλο που μόνο λίγες πόλεις είχαν και τις πέντε Σχολές, όλες οι πόλεις είχαν τουλάχιστον σχολές επιστημών και γραμμάτων μιας και ήταν απαραίτητες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρέχοντας την άδεια (license) στους δασκάλους και εξετάζοντας για το baccalauréat. Την εποχή του Duruy υπήρχαν ήδη 408 έδρες καθηγητών και 53 σχολές. Ο Duruy πρότεινε συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις, οι οποίες όμως βρήκαν αντίθετους τόσο τους καθηγητές λυκείων όσο και τους καθηγητές των σχολών. Συνειδητοποιώντας ότι δεν μπορούσε να αλλάξει τις σχολές, πεπεισμένος όμως για την ολοένα και μεγαλύτερη εξασθένιση του γαλλικού πανεπιστημίου σε σχέση με το αντίστοιχο γερμανικό και την ολοένα μεγαλύτερη αμφισβήτηση της γαλλικής επιστημονικής πρωτοκαθεδρίας ίδρυσε στη Σορβόννη το 1868 μια παράλληλη δομή, την Ecole Pratique des Hautes Etudes (Πρακτική Σχολή Ανωτέρων Σπουδών). Την ίδρυσε με σκοπό να λύσει το πρόβλημα της έλλειψης υλικών υποδομών στις σχολές και της αποτυχίας τους να παρέχουν ερευνητική εκπαίδευση. Η Σχολή αυτή ήταν στην ουσία μια διοικητική υπερδομή για την παροχή χρηματοδότησης για προχωρημένη έρευνα και διδασκαλία σε υπάρχοντα ερευνητικά κέντρα στα οποία εκπαιδεύονταν καθηγητές και ερευνητές για τις σχολές. Δεν ήταν σχολή με την κλασική έννοια του όρου. Παρείχε χρηματοδότηση σε κατόχους εδρών για να επεκτείνουν τις υποδομές που διεύθυναν (πολλοί κάτοχοι εδρών είχαν τα δικά τους

προσωπικά εργαστήρια) και ενίσχυσε την έκδοση επιστημονικών περιοδικών. Είχε τέσσερα τμήματα: φυσικοχημείας, μαθηματικών, φυσικών επιστημών και φυσιολογίας, ιστορίας και φιλολογίας. Στις αρχές της δεκαετίας του 1870 περισσότερα από 500 άτομα παρακολουθούσαν κάποια από τα προσφερόμενα μαθήματα σε ερευνητικά και εκπαιδευτικά εργαστήρια στο Παρίσι και στην επαρχία. Η Πρακτική Σχολή Ανωτέρων Σπουδών⁷⁵ ήταν η μεγαλύτερη συνεισφορά της Δεύτερης Αυτοκρατορίας (1852-1870) στην ανώτατη εκπαίδευση, όμως δεν κατάφερε να έχει μεγάλη επίδραση στο εκπαιδευτικό σύστημα⁷⁶. Εν κατακλείδι ο Victor Duruy δεν κατάφερε να μεταρρυθμίσει το σύστημα.

Μετά την ήττα από τη Γερμανία το 1870 το γερμανικό μοντέλο άσκησε ακόμη μεγαλύτερη επιρροή. Οι σχολές απέκτησαν περισσότερα δικαιώματα και ενθαρρύνθηκε η προαγωγή της έρευνας. Η ανυπαρξία επιστημονικής έρευνας στο γαλλικό πανεπιστήμιο είχε οδηγήσει σε βιομηχανική καθυστέρηση. Έπρεπε λοιπόν να εισαχθούν μέθοδοι διεξαγωγής επιστημονικής έρευνας και να ενισχυθούν οι δεσμοί πανεπιστημίου και βιομηχανίας. Από το 1870 έως το 1914 αναπτύχθηκαν με ταχύ ρυθμό οι πανεπιστημιακές σχολές θετικών επιστημών.

Το κράτος ανταποκρινόταν με τη δημιουργία νέων ιδρυμάτων στην ανάπτυξη των νέων επιστημονικών αντικειμένων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να γίνονται λίγα πράγματα όσον αφορά τη σταδιακή τροποποίηση των παλιών δομών. Καθώς οι νέες δομές γίνονταν συντηρητικές, η εξέλιξη της γνώσης και η συνακόλουθη ανάγκη για εξειδίκευση καλυπτόταν με τη δημιουργία νεότερων ιδρυμάτων. Συνέπεια αυτής της εξέλιξης ήταν ο πολλαπλασιασμός των ιδρυμάτων και ο πνευματικός κατακερματισμός, στοιχεία τα οποία

⁷⁵Είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος, σύμφωνα με τον Ben-David, με τον οποίο το σύστημα περιόριζε τις επιδράσεις σημαντικότερων καινοτομιών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της *École Pratique des Hautes Etudes*. Ο Ben-David υποστηρίζει ότι το συγκεκριμένο ίδρυμα μπορεί να χαρακτηριστεί ως το πρώτο εγχείρημα μεταπτυχιακής ειδίκευσης. Αποστολή του ήταν να οργανώνει μαθήματα, σεμινάρια και εργαστηριακή διδασκαλία μέσα σε ένα περιβάλλον ελευθερίας από τους εξαιρετικούς ερευνητές του Παρισιού, ανεξάρτητα αν ανήκαν σε μία σχολή ή σε μια *grand école*. Μέσα από αυτή τη σχολή όλα τα εξαιρετικά talenta στρέφονταν σε προχωρημένη ειδίκευση στην έρευνα. Ο σχεδιασμός ήταν πιο προχωρημένος από οτιδήποτε άλλο αντίστοιχο υπήρχε εκείνη την εποχή στη Γερμανία ή αλλού, αφού δεν υπήρχε πουθενά ένα εξειδικευμένο κέντρο για την εκπαίδευση των ερευνητών. Σχεδιάστηκε όμως από το ξεκίνημα ως συμπλήρωμα στα υπάρχοντα ιδρύματα και με αυτό τον τρόπο οι δυνατότητές του για εξέλιξη ήταν περιορισμένες. Δεν είχε τη δυνατότητα να απονέμει πτυχία. Μακροπρόθεσμα αυτή η έλλειψη επιβράδυνε τη διόρθωση ενός από τα χαρακτηριστικότερα ανώμαλα γνωρίσματα της γαλλικής ακαδημαϊκής καριέρας, την απαίτηση δηλαδή όσοι επιθυμούσαν μια τέτοια καριέρα να περνάνε από εξετάσεις (*agrégation*) παρά να εκτελούν προχωρημένη έρευνα. Στις Η.Π.Α. και σε κάποιο βαθμό και στη Βρετανία, κάθε πετυχημένη καινοτομία στην ανώτατη εκπαίδευση γίνεται αντικείμενο μίμησης και αναπαράγεται από διάφορα ιδρύματα. Ο ανταγωνισμός που προκύπτει οδηγεί σε παραπέρα αλλαγές και καινοτομίες. Το συγκεντρωτικό γαλλικό σύστημα, όπου το κάθε ίδρυμα έχει μια ειδική και αυστηρά καθορισμένη λειτουργία, οδηγεί στα αντίθετα αποτελέσματα. Η επιτυχία ενός μεμονωμένου ιδρύματος καθιστά «μη απαραίτητη» την αναπαραγωγή του. Ben-David, 1970, όπ. π., p. 175.

⁷⁶Patterson, 1975, όπ. π., p. 96.

είναι χαρακτηριστικά της γαλλικής επιστήμης και εκπαίδευσης. Το φαινόμενο της «κατακερματισμού» ή της εκπαιδευτικής ανάπτυξης έξω από το πλαίσιο των σχολών συνεχίστηκε όλο τον 19^ο αι. Με αυτό τον τρόπο ικανοποιούνταν οι κρατικές ανάγκες για καλά εκπαιδευμένο προσωπικό, δινόταν η δυνατότητα ανοδικής κινητικότητας με αξιοκρατικά κριτήρια και μειώνονταν οι πιέσεις για πανεπιστημιακή μεταρρύθμιση. Η ύπαρξη εναλλακτικών επιλογών όπως οι *grand ecoles*, έκανε τις ελλείψεις και τα μειονεκτήματα των σχολών πιο εύκολα αποδεκτά⁷⁷.

Καθώς η γνώση διευρυνόταν και νέα πεδία έρευνας ανοίγονταν, οι επιστήμονες έπρεπε να αποφασίσουν αν θα δημιουργούνταν νέες ειδικότητες και έδρες και αν οι παλιές θα μειώνονταν. Αναδύθηκε, δηλαδή, αυτό που λέγεται επιστημονική πολιτική. Αυτές οι αποφάσεις στη Γερμανία μεταβιβάστηκαν στα μεμονωμένα πανεπιστήμια. Το πανεπιστήμιο έγινε στην ουσία η έδρα της διοίκησης για την αναπτυσσόμενη επιστημονική επιχείρηση. Σε αντίθεση με το συγκεντρωτικό γαλλικό πανεπιστημιακό σύστημα, τα πανεπιστήμια στη Γερμανία ήταν δημιουργήματα των ξεχωριστών κρατιδίων. Απολάμβαναν σημαντικό βαθμό αυτονομίας και είχαν μεγάλη παράδοση έντονου ανταγωνισμού⁷⁸. Ουσιαστικά κανένα δεν κυριαρχούσε έναντι των άλλων, όπως συνέβαινε με το πανεπιστήμιο του Παρισιού. Ο επιστημονικός ανταγωνισμός δεν ήταν απλά μεταξύ προσώπων. Στη Γερμανία ήταν μεταξύ των ιδρυμάτων, καθώς κάθε πανεπιστήμιο πάλευε για επιστημονική ανωτερότητα. Στη Γαλλία όμως ο ναπολεόντειος νόμος του 1808 είχε καταργήσει το μεμονωμένο πανεπιστήμιο ως συλλογική και αυτοδιοίκητη οντότητα το οποίο θα μπορούσε να είχε παίξει ηγετικό ρόλο στην επέκταση και εξέλιξη της επιστήμης⁷⁹. Στη Γαλλία η πραγματική αλλαγή μπορούσε να

⁷⁷Vaughan, 1983, όπ. π., p. 622.

⁷⁸Ο Ben-David αποδίδει την επιστημονική πρόοδο ενός έθνους σε ένα αποκεντρωμένο πανεπιστημιακό σύστημα και στον συνακόλουθο ανταγωνισμό μεταξύ ανεξάρτητων ιδρυμάτων ανώτατης παιδείας. Μελέτησε την ιατρική εκπαίδευση για μια περίοδο 125 ετών και βάσισε τα συμπεράσματά του στην ανάλυση της δεσπόζουσας θέσης της ιατρικής επιστήμης που κατείχε η Γερμανία σε σχέση με τη Γαλλία και τη Βρετανία στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. και την οποία απέσπασαν οι Ηνωμένες Πολιτείες από τη Γερμανία τον 20^ο αι., όπως επίσης της απέσπασαν την πρωτοκαθεδρία και σε άλλους επιστημονικούς τομείς. Όπως αναφέρεται στο Patterson, 1975, όπ. π., pp. 124-125. Βέβαια, ασκήθηκε κριτική σε αυτές τις θέσεις του Ben-David που απέδωσαν στο συγκεντρωτισμό και στην ακαμψία του γαλλικού συστήματος τη στασιμότητα που παρατηρήθηκε σε συγκεκριμένους επιστημονικούς κλάδους από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αι., βλ. Crawford Elizabeth, “Competition and Centralization in German and French Science in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries: The Theses of Joseph Ben-David”, *Minerva*, vol. 26, (1988), pp. 618-626. Επίσης ο Paul Harry W., στο άρθρο του “The Issue of Decline in Nineteenth-Century French Science”, *French Historical Studies*, vol. 7, (1972), pp. 416-450 ασκεί κριτική τόσο στις θέσεις του Ben-David όσο και άλλων επιστημόνων που διατύπωσαν παρόμοιες απόψεις περί παρακμής της γαλλικής επιστήμης μετά το πρώτο μισό του 19^{ου} αι..

⁷⁹Πάντως ο Weisz υποστηρίζει ότι οι ευρέως διαδεδομένες αντιλήψεις πως οι γάλλοι ακαδημαϊκοί επιστήμονες αντιστέκονταν στις αλλαγές που χρειαζόταν η χώρα, δεν ευσταθούν. Μεταξύ 1885 και 1914 έκαναν σημαντικές προσπάθειες να αναπτύξουν εκπαιδευτικά προγράμματα για τα «νέα επαγγέλματα» στη βιομηχανία και στο εμπόριο. Αυτό ήταν εφικτό χάρη σε μία προοδευτική εκπαιδευτική πολιτική που έδωσε ένα συγκεκριμένο

έρθει μόνο από το Παρίσι. Η αλλαγή όμως δεν μπορούσε να προέλθει από το Υπουργείο εξαιτίας της μεγάλης έμφασης στην ομοιομορφία όσον αφορά τη γαλλική ανώτατη εκπαίδευση. Αυτή η τάση βέβαια ήταν απαραίτητη από το γεγονός ότι προετοιμάζαν τους φοιτητές σε όλη τη χώρα για τις ίδιες εξετάσεις⁸⁰. Αν μια σχολή ήθελε να δημιουργήσει εξειδικευμένες έδρες σε προχωρημένα επιστημονικά πεδία εις βάρος της επαρκούς προετοιμασίας των φοιτητών της για την licence ή την agrégation, αυτό θα ήταν άδικο για τους φοιτητές. Όλες οι καινοτομίες έπρεπε να επεκταθούν σε όλα τα πανεπιστήμια ακόμα και αν αυτό δεν είχε σημαντικό αποτέλεσμα. Στη Γερμανία αντιθέτως, ένα πανεπιστήμιο μπορούσε με σχετική ευκολία να δημιουργήσει μια καινούρια ειδικότητα. Η επιστημονική υπεροχή του Collège de France εξηγείται εν μέρει από το γεγονός ότι ήταν σχετικά ελεύθερο να δημιουργήσει νέες έδρες σύμφωνα με τις μεταβαλλόμενες επιστημονικές συνθήκες.

Ανακεφαλαιώνοντας την περιγραφή των σημαντικότερων εξελίξεων στο γαλλικό πανεπιστημιακό σύστημα του 19^{ου} αι. σημειώνουμε ότι στο τέλος της Πρώτης Γαλλικής Αυτοκρατορίας (1815) είχε σταθεροποιηθεί η βασική επιστημονική, τεχνική και εκπαιδευτική οργάνωση της Γαλλίας η οποία και διήρκησε όλο το 19^ο αι. Παρά τις μεταρρυθμίσεις που ακολούθησαν, δεν άλλαξαν ουσιωδώς τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του ναπολεόντειου συστήματος, τα οποία ήταν τα εξής: Το πρώτο χαρακτηριστικό ήταν η επικέντρωσή του στην εκπαίδευση ειδικών και όχι στην έρευνα και στην εξέλιξη της γνώσης. Το δεύτερο χαρακτηριστικό του ήταν ο λειτουργικός κατακερματισμός της επιστημονικής και πνευματικής ζωής σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες ιδρυμάτων⁸¹ με ιεραρχικά χαρακτηριστικά. Αυτές οι τρεις κατηγορίες ήταν: Οι «πανεπιστημιακές» σχολές, οι μεγάλες σχολές όπως η École Polytechnique και οργανισμοί σχεδιασμένοι ως κέντρα αυθεντικής έρευνας σε υψηλότατο επίπεδο (Collège de France, Museum National d'Histoire Naturelle, Ecole Pratique des Hautes Etudes). Το τρίτο

βαθμό οικονομικής αυτονομίας στις σχολές και στα πανεπιστήμια. Στο συγκεκριμένο άρθρο ο ερευνητής παραθέτει στοιχεία που τεκμηριώνουν αυτή του τη θέση. Weisz, 1979, όπ. π., p. 127.

⁸⁰Όλο το σύστημα ήταν δομημένο γύρω από την οργάνωση των εθνικών εξετάσεων, των οποίων ο βασικός σκοπός ήταν να διαφυλάττουν την είσοδο στα ιατρικά και νομικά επαγγέλματα και την άδεια διδασκαλίας στις φυσικές και στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Με εξαίρεση κάποιες σχολές που ανέπτυξαν εφαρμοσμένη έρευνα το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αι., η επιστημονική εκπαίδευση και η έρευνα δεν είχαν ιδιαίτερη θέση στις σχολές. Ο Weisz χαρακτήρισε αυτή την κατάσταση ως δομική αδυναμία να διαχωριστεί η εκπαίδευση για την έρευνα από την εκπαίδευση για τα ελευθέρια και τα διδασκαλικά επαγγέλματα. Weisz, 1983, όπ. π., p. 212.

⁸¹Ο κατακερματισμός του συστήματος κατηγορήθηκε συχνά για την επιστημονική παρακμή της Γαλλίας. Οι Ben-David και Abraham Zloczower υποστηρίζουν ότι δεν είναι απόλυτα δικαιολογημένη αυτή η κριτική μιας και η παρακμή άρχισε περίπου 40 χρόνια μετά τις μεταρρυθμίσεις (γύρω στα 1840). Οι ίδιοι επιστήμονες αποδίδουν την παρακμή περισσότερο στο συγκεντρωτισμό παρά στα οργανωτικά χαρακτηριστικά του συστήματος. Ben-David, Zloczower, 1962, όπ. π., p. 77.

χαρακτηριστικό γνώρισμα του ναπολεόντειου συστήματος ήταν ο υπερσυγκεντρωτισμός του πανεπιστημιακού συστήματος. Με το Ναπολεόντειο νόμο του 1808 όλα τα πανεπιστήμια στη Γαλλία, τα οποία μέχρι τότε ήταν αυτόνομα, τέθηκαν κάτω από μία κεντρική διοίκηση, η οποία έλεγχε αυστηρά όλα τα ιδρύματα και καθόριζε τις επαγγελματικές σταδιοδρομίες στις οποίες οδηγούσαν. Το σύστημα ήταν συγκεντρωτικό και από την άποψη της δεσπόζουσας θέσης που κατείχε το Παρίσι όσον αφορά στη συγκέντρωση ιδρυμάτων ανώτερης παιδείας, επιστημονικού προσωπικού και φοιτητών.

1.2.2. 1896: Η επανίδρυση των πανεπιστημίων

Από το 1880 και μετά εκδηλώθηκε πιο έντονα η τάση για πλήρη πανεπιστήμια που θα συμπεριλάμβαναν όλους τους τομείς της γνώσης και της έρευνας και όχι μεμονωμένες σχολές. Ασκούνταν έντονη κριτική για τον κατακερματισμό της ανώτατης εκπαίδευσης ο οποίος οδηγούσε σε χαμηλή αυτονομία των καθηγητών και έθετε εμπόδια στη συνεργασία μεταξύ των σχολών.

Με διατάγματα μεταξύ 1880 και 1883 καταργήθηκε η υποχρέωση των καθηγητών να υποβάλουν σχέδια των μαθημάτων τους στο υπουργείο και μειώθηκε η κρατική δυνατότητα ανάμειξης σε θέματα καριέρας των ακαδημαϊκών. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1870 έως το 1885 η κρατική χρηματοδότηση προς τις σχολές τριπλασιάστηκε. Το διάταγμα του 1885 έδωσε οργανωτική υπόσταση στις σχολές, οι οποίες αναγνωρίστηκαν ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Με αυτό τον τρόπο είχαν τη δυνατότητα να δέχονται δωρεές και επιχορηγήσεις χωρίς την παρέμβαση του κράτους. Αυτό το δικαίωμα τους κατοχυρώθηκε πλήρως το 1893. Με το συγκεκριμένο διάταγμα του 1885 ιδρύθηκε το Γενικό Συμβούλιο των Σχολών (*conseil général des facultés*) το οποίο αντιπροσώπευε όλες τις σχολές σε μια ακαδημία και αποτελούνταν από τον Πρύτανη (διορισμένο από τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας), τους κοσμήτορες των σχολών και δύο καθηγητές εκλεγμένους από κάθε σχολή⁸². Στο Γενικό Συμβούλιο εξετάζονταν κοινά προβλήματα και γινόταν η κατανομή του κοινού προϋπολογισμού. Την ίδια χρονιά⁸³ καθιερώθηκε ο θεσμός του κοσμήτορα της σχολής. Ο κοσμήτορας διοριζόταν από το υπουργείο, όμως εκλεγόταν από τη συνέλευση της σχολής. Από το 1877 εισήχθη ο θεσμός της υποτροφίας για πανεπιστημιακούς φοιτητές, ενώ έγιναν

⁸²Patterson, 1975, όπ. π., p. 103.

⁸³Οι Ewert-Lullies υποστηρίζουν ότι με τα μεταρρυθμιστικά μέτρα του 1885 οι γαλλικές σχολές υπέστησαν σημαντικές αλλαγές, οι οποίες τους παρείχαν περισσότερη αυτονομία και ευνοϊκότερες προϋποθέσεις για έρευνα και επιστημονική πρόοδο. Η συγκεκριμένη μεταρρύθμιση είχε ως απώτερο σκοπό να εισάγει πιο αυτόνομα πανεπιστήμια και επιτέλους να ξεπεράσει η γαλλική ανώτατη εκπαίδευση την ενιαία μορφή του *Université Imperiale*, στόχος ο οποίος δεν επιτεύχθηκε. Ewert, Lullies, 1985, όπ. π., p. 38.

προσπάθειες να αυξηθεί ο αριθμός των φοιτητών στις σχολές των επιστημών και των γραμμάτων. Από το 1889 οι μεμονωμένες σχολές είχαν προϋπολογισμό. Με μια σειρά από διατάγματα στις αρχές της δεκαετίας του 1890 επεκτάθηκε η αυτονομία των σχολών σε θέματα διορισμού καθηγητών και στη διδασκαλία αντικειμένων για εξειδικευμένα πτυχία.

Τελικά, το 1896 με το νόμο του Louis Liard⁸⁴ ενώθηκαν οι σχολές και ανασυστάθηκαν τα πανεπιστήμια ως οργανωτικές δομές⁸⁵. Μέσα στην κάθε τοπική ακαδημία, οι σχολές συνενώθηκαν σε πανεπιστήμιο. Ο Renault⁸⁶ αναφέρει ότι «αυτός ο νόμος διακρίνεται κυρίως για την επαναφορά, πρώτη φορά μετά την Επανάσταση, του όρου «πανεπιστήμιο» στο διοικητικό λεξιλόγιο». Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία 17 πανεπιστημίων σε όλη τη Γαλλία. Η χρηματοδότηση που λάμβαναν οι πανεπιστημιακές σχολές αυξήθηκε συγκριτικά με παλαιότερες εποχές. Κατασκευάστηκαν νέα κτίρια και ερευνητικές εγκαταστάσεις, ιδρύθηκαν νέες έδρες, αναβαθμίστηκε η σημασία της έρευνας και μάλιστα της εφαρμοσμένης. Το 1901 ολοκληρώθηκε και η κατασκευή της νέας Σορβόνης, η οποία συμβόλιζε την επιθυμία για ανασύσταση των πανεπιστημίων. Επίσης αυξήθηκαν οι διορισμοί καθηγητών κυρίως κατώτερων βαθμίδων όπως και η παραγωγικότητα των επιστημονικών σχολών, μετρήσιμη σε δημοσιεύσεις.

Οι μεταρρυθμίσεις του 1896 ήταν επηρεασμένες από το γερμανικό πανεπιστημιακό μοντέλο και έκφραζαν την επιθυμία της Γαλλίας να ανταγωνιστεί την γερμανική οικονομική, πολιτιστική και στρατιωτική ανωτερότητα που οδήγησε στη γαλλική ήττα το 1870⁸⁷. Οι μεταρρυθμιστές στην ουσία απαιτούσαν να σταματήσει η εκπαίδευση να επικεντρώνεται στην προετοιμασία για τις εξετάσεις και στην απονομή πτυχίων και να εστιάσει στην παραγωγή και μετάδοση της γνώσης. Οι μεταρρυθμίσεις οδήγησαν σε

⁸⁴Σύμφωνα με τον Weisz ο νόμος Liard ήταν ένα αριστούργημα συμβιβασμού. Ο νόμος παραχώρησε στην ανώτατη εκπαίδευση την ελευθερία και τα χρήματα που χρειαζόταν χωρίς να περιορίσει κάποια από τα δικαιώματα του κράτους. Weisz, 1983, όπ. π., p. 145.

⁸⁵Εως το 1896 που οργανώθηκαν οι 56 σχολές σε πανεπιστήμια, υπήρχαν οι σχολές της ιατρικής, των επιστημών, των γραμμάτων και της νομικής. Επιπλέον υπήρχαν 3 φαρμακευτικές σχολές ισάξιες με τις υπόλοιπες σχολές και περισσότερα από 20 δευτεροβάθμια σχολεία ιατρικής τα οποία δεν μπορούσαν να απονείμουν πτυχία. Weisz, 1979, όπ. π., p. 98.

⁸⁶Renault Alain, *Οι Επανάστασεις του Πανεπιστημίου. Δοκίμιο για τη νεωτερικότητα της Παιδείας*, Gutenberg, Αθήνα, 2002, σ. 228.

⁸⁷Στις αρχές του 19^{ου} αι. η Γαλλία ήταν το ισχυρότερο κράτος της Ευρώπης και ήταν αναμφισβήτητη η πρωτοκαθεδρία της στις επιστήμες. 100 χρόνια αργότερα, στις αρχές του 20^{ου} αι., η Γερμανία την είχε ξεπεράσει σε όλους τους τομείς. Cameron, 1958, όπ. π., pp. 1-13.

σημαντική αύξηση των φοιτητών⁸⁸, ποιοτικά όμως σύμφωνα με τη Musselin απέτυχαν σε δύο βασικές κατευθύνσεις⁸⁹: 1) παρά την αναβάθμιση της έρευνας, αυτή παρέμεινε μια δευτερεύουσα δραστηριότητα σε σχέση με την απονομή πτυχίων και 2) το επιστημονικό ιδεώδες ποτέ δεν λειτούργησε ως αρχή που να ένωνε και να ανασύντασσε τις διαφορετικές σχολές. Το πανεπιστήμιο δεν κέρδισε ως οντότητα, δεν διέθετε τα αναγκαία μέσα ώστε να κάνει τα συνεκτικά μέλη του να δράσουν συλλογικά ή να δημιουργήσουν κοινές αξίες μεταξύ τους, να αναπτύξουν κοινά προγράμματα, κριτήρια αριστείας, μεθόδους εργασίας.

Μπορεί με το νόμο του 1896 τα πανεπιστήμια να ξαναδημιουργήθηκαν, αλλά τα προνόμιά τους και η νομιμότητά τους σε σχέση με αυτή των σχολών παρέμειναν περιορισμένα. Η ύπαρξη των σχολών για σχεδόν 90 χρόνια οδήγησε στη συσσώρευση δικαιωμάτων για τους κατόχους εδρών, δικαιώματα τα οποία δεν μπορούσαν να αμφισβητηθούν εύκολα ούτε από το ίδιο το κράτος. Όπως σημειώνει και ο Patterson⁹⁰ τελικά «η δομή των σχολών ενδυναμώθηκε, ενώ η οργάνωση των πανεπιστημίων αποδυναμώθηκε», ενώ ο Zeldin⁹¹ σημειώνει ότι «η συγχώνευση ήταν εν πολλοίς επιφανειακή και η πραγματική μονάδα παρέμενε η σχολή [...]. Εκείνη την εποχή οι καθηγητές⁹² συχνά αναφερόμενοι στους εαυτούς τους αποκαλούνταν καθηγητές της σχολής παρά του πανεπιστημίου».

Όσον αφορά στα έσοδα των πανεπιστημίων, στα τέλη του 19^{ου} αι. τα 2/3 του πανεπιστημιακού προϋπολογισμού καλύπτονταν από το κράτος, ενώ το 1/3 προερχόταν από εξωτερική χρηματοδότηση, μέρος της οποίας ήταν τα δίδακτρα των φοιτητών και η συνεισφορά των τοπικών κοινοτήτων. Από τις αρχές του 20^{ου} αι. ισχυροποιήθηκαν οι δεσμοί μεταξύ των σχολών επιστημών και των τοπικών επιχειρήσεων και βιομηχανιών, ειδικά σε μεγάλες πόλεις που ήταν και βιομηχανικά κέντρα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθούν σημαντικά οι δωρεές και οι ιδιωτικές επιχορηγήσεις, οι οποίες έγιναν μαζί με τα δίδακτρα σημαντικότερες πηγές εσόδων για τα πανεπιστήμια.

⁸⁸Ο αριθμός των φοιτητών που παρακολουθούσαν τις σχολές αυξήθηκε γρήγορα, από 17.503 την περίοδο 1886-1890 σε 23.020 την περίοδο 1891-1895, σε 27.960 για την περίοδο 1896-1900 και 31.514 για την περίοδο 1901-1905. Όπως αναφέρεται στο Musselin, 2004, όπ. π., p. 12.

⁸⁹Musselin, 2004, όπ. π., pp. 12-13.

⁹⁰Patterson, 1975, όπ. π., p. 104.

⁹¹Zeldin, 1967, όπ. π., p. 60.

⁹²Ο F. Ringer θεωρεί ότι οι Γάλλοι καθηγητές γενικά ήταν πιο προοδευτικοί σε σχέση με τους Γερμανούς συναδέλφους τους, οι οποίοι χαρακτηρίζονταν από μεγαλύτερο συντηρητισμό. Ringer Fritz, "Comparing two academic cultures: The university in Germany and in France around 1900", *History of Education*, vol. 18, (1987), pp. 181-188.

Γύρω στα 1900, καθώς οι εθνικές και τοπικές ανάγκες για τεχνολογικά εκπαιδευμένο προσωπικό και εφαρμοσμένη έρευνα αυξήθηκαν, ιδρύθηκαν σε μεγάλες πόλεις ιδρύματα αφιερωμένα σε εξειδικευμένους τομείς⁹³, όπως η μεταλλουργία, η χημεία, οι βαφές και τα χρώματα, η οινοποιία κ.ά. Από το 1920 και μετά σε αυτά τα ιδρύματα δόθηκε επίσημο στάτους μέσα στα πανεπιστήμια. Παράλληλα με τις σχολές, τα ιδρύματα αυτά εκτελούσαν εφαρμοσμένη έρευνα, πρόσφεραν εξειδικευμένη επαγγελματική εκπαίδευση. Παρείχαν ειδικά διπλώματα επικυρωμένα από το υπουργείο, όμως αυτά είχαν ξεκάθαρη διάκριση από τα κρατικά διπλώματα.

Ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος έφερε πληθωρισμό και οικονομική στενότητα και οδήγησε σε περικοπές δαπανών για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι ιδέες για επέκταση των πανεπιστημίων γρήγορα εγκαταλείφθηκαν. Μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων η μεγαλύτερη κατάκτηση της γαλλικής ανώτατης παιδείας ήταν η ίδρυση το 1936 του Caisse des Recherches που αργότερα μετονομάστηκε σε Centre National de la Recherche Scientifique (Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Έρευνας). Το κέντρο αυτό ιδρύθηκε για να ανταποκριθεί στην ανάγκη επιστημονικής έρευνας, μιας και το πανεπιστήμιο αδυνατούσε να ανταποκριθεί. Ως παράλληλη δομή με σημαντικά ποσά στη διάθεσή του, το C.N.R.S. δεν παρείχε απλά χρηματοδότηση στα πανεπιστήμια για έρευνα, αλλά απασχολούσε το ίδιο πολλούς ερευνητές. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία ερευνητές του C.N.R.S. που έλεγχαν σημαντικούς τομείς της έρευνας, ήταν συνήθως κάτοχοι εδρών στο πανεπιστήμιο. Οι καθηγητές που έλεγχαν την κατανομή των κονδυλίων απέκτησαν τεράστια δύναμη. Μέσω της δημιουργίας πολλών εργαστηρίων και ερευνητικών μονάδων το C.N.R.S. πρόσφερε στη Γαλλία μια υποδομή ερευνητικών ιδρυμάτων ανάλογη με αυτή του δημιούργησε στη Γερμανία μετά το 1911 η Kaiser Wilhelm Society. Το C.N.R.S. έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επαγγελματοποίηση της έρευνας⁹⁴.

Από τις αρχές του 20^{ου} αι. σημειώθηκε μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει την αύξηση των φοιτητών ανά σχολή κατά την περίοδο 1900-1939.

⁹³Για αυτά τα ιδρύματα εφαρμοσμένων επιστημών και τον τρόπο λειτουργίας τους βλ. Weisz George, "The French universities and education for the new professions, 1885-1914: An episode in French university reform", *Minerva*, vol. 17, iss. 1, (March 1979), pp. 98-128.

⁹⁴Gilpin, 1968, ό.π., σ. 160. Σύμφωνα όμως με τον Zeldin το C.N.R.S. δεν έλυσε το πρόβλημα της διεξαγωγής έρευνας μέσα στα πανεπιστήμια και δεν συνεισέφερε στην απελευθέρωση των καθηγητών από τα καθήκοντα της διοίκησης. Επίσης στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του είχε δυσκολία να πετύχει τη συνεργασία μεταξύ της βιομηχανίας και των διάφορων υπουργείων που ήταν υπεύθυνα για την επιστημονική έρευνα. Zeldin, 1967, ό.π., p. 61.

Σχολή	1900	1910	1920	1930	1939
Νομικής	9.709	16.915	13.948	19.585	22.470
Γραμμάτων	3.476	6.363	6.355	16.928	21.339
Επιστημών	3.857	6.287	10.517	14.781	12.822
Ιατρική	8.781	9.721	11.990	16.246	16.027
Φαρμακολογία	3.395	1.758	2.128	5.737	6.023

Πηγή: Zeldin, όπ., π., 1967, p. 66.

Η μεγάλη αύξηση των φοιτητών συντελέστηκε μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο. Το 1939 υπήρχαν περίπου 80.000 πανεπιστημιακοί φοιτητές ενώ το 1955-56 έφτασαν τους 157.000.

Η προαναφερόμενη μεγάλη αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού ήταν επόμενο να προκαλέσει και σημαντική αύξηση του αριθμού των καθηγητών⁹⁵, η οποία παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Έτος	1867	1878	1945	1950	1960
Σύνολο καθηγητών	678	942	2,090	2,853	10,967

Πηγή: Zeldin, 1967, όπ. π., p. 66.

Το 1944 από την προσωρινή κυβέρνηση συστάθηκε η επιτροπή Langevin-Waloon με σκοπό να επιφέρει μεταρρυθμίσεις στην ανώτατη εκπαίδευση. Το εκπαιδευτικό σύστημα της Γαλλίας συνέχιζε μέχρι τότε να είναι συγκεντρωτικό με το Παρίσι να είναι το βασικό εκπαιδευτικό κέντρο, παρόλο που τα επαρχιακά πανεπιστήμια είχαν αναβαθμιστεί μετά το 1905. Παρόλο που η χώρα αναγνώριζε τη σημασία της σύγχρονης έρευνας, απείχε πολύ αυτή

⁹⁵Εξαιτίας της συγκεντρωτικής δομής του γαλλικού συστήματος και κυρίως εξαιτίας της συγκέντρωσης ταλέντων, πόρων και αριθμών στο Παρίσι, οι κάτοχοι έδρας εκεί είχαν και υψηλότερους μισθούς, γόητρο και επιρροή. Είχαν επίσης περισσότερο προσωπικό και τις ευκαιρίες να αναπτύξουν στενές σχέσεις με άλλα εκλεκτά ακαδημαϊκά ιδρύματα, με ερευνητικές οργανώσεις, με κυβερνητικές επιτροπές και κυρίως με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας. Οι κάτοχοι έδρας είχαν με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα να σταθεροποιήσουν τις θέσεις τους και να βελτιώσουν τις προοπτικές των διαδόχων τους. Graaff, 1978, όπ. π., p. 54.

η αντίληψη να είναι βασική πολιτική προτεραιότητα. Το 1936 οι επενδύσεις της Γαλλίας στην έρευνα ήταν μόλις το 1/5 των αντίστοιχων στη Γερμανία⁹⁶. Η χώρα προτιμούσε να υιοθετεί ξένα πρότυπα και ανακαλύψεις⁹⁷. Όταν οι εθνικοσοσιαλιστές ανέλαβαν την εξουσία στη Γερμανία, η Γαλλία συνειδητοποίησε την ανάγκη-ιδιαίτερα στον αμυντικό τομέα- της επιστημονικής έρευνας. Μέχρι το 1939 που ιδρύθηκε το Centre National de la Recherche Scientifique, σημαντικές βακτηριολογικές, βιομετρικές και βιολογικές έρευνες μονοπωλούνταν από ιδιωτικό ινστιτούτο. Η κατάρρευση της Γαλλίας στον πόλεμο δεν άφησε πολλά χρονικά περιθώρια για να δρομολογηθούν σημαντικές αλλαγές προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της έρευνας. Τα σχέδια τα οποία είχαν συζητηθεί από την Resistance δεν θα μπορούσαν να εφαρμοστούν πριν απελευθερωθεί η Γαλλία.

Γενικά το μεγαλύτερο μέρος του 20^ο αι. τα πανεπιστήμια δεν κατάφεραν να αποκτήσουν τη θέση επιρροής την οποία είχε οραματιστεί για αυτά ο Liard. Δεν ολοκληρώθηκαν οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις για το μετασχηματισμό των αυτόνομων και γεωγραφικά κατακερματισμένων σχολών σε συνεκτικά πανεπιστήμια τα οποία θα βρισκόνταν στην κορυφή του εκπαιδευτικού συστήματος. Η εκπαιδευτική και πνευματική ελίτ συνέχιζε ανεξάρτητα από τα πανεπιστήμια. Οι πιο εξειδικευμένες μορφές ανώτερης εκπαίδευσης υπήρχαν περισσότερο στις μεγάλες σχολές που προσέλκυαν τους καλύτερους φοιτητές και οδηγούσαν στις καλύτερες επαγγελματικές σταδιοδρομίες.

1.3. Γερμανία

1.3.1. 19^ος αιώνας

Στις αρχές του 19^ο αι. η ποιότητα της ανώτατης εκπαίδευσης στη Γερμανία ήταν χαμηλή και η αστάθεια που κυριαρχούσε εξαιτίας της Γαλλικής Επανάστασης και των Ναπολεόντειων Πολέμων ανάγκασε τα μισά από τα σαράντα δύο γερμανικά πανεπιστήμια που υπήρχαν το 1792 να κλείσουν μέχρι το 1818⁹⁸. Η ακαδημαϊκή ζωή στη Γερμανία έφτασε

⁹⁶Hammerstein Notker, “Universities and War in the twentieth Century”, στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., p. 652.

⁹⁷Μεταξύ 1935 και 1965 η Γαλλία δεν πήρε κανένα Βραβείο Νόμπελ στις επιστήμες. Το 1930 η Γαλλία ήταν δεύτερη παγκοσμίως μετά τις Η.Π.Α. στην εξαγωγή πατεντών. Το 1938 έπεσε στην 4^η θέση πίσω από τις Η.Π.Α., τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γερμανία. Στη μεταπολεμική εποχή η γαλλική βιομηχανία μεταβλήθηκε σε εισαγωγέα νέων τεχνολογιών. Gilpin, 1968, όπ. π., p. 29, 35.

⁹⁸Σε αντίθεση με τα πρώτα ιταλικά και γαλλικά πανεπιστήμια που εξελίχθηκαν από χαλαρές ενώσεις φοιτητών και καθηγητών, τα γερμανικά πανεπιστήμια σχεδιάστηκαν και ιδρύθηκαν από τις κρατικές αρχές. Schelsky Helmut, *Eisamkeit und Freiheit-Idee und Gestalt der Deutschen Universität und ihrer Reformen*, Bertelsmann Universitätsverlag, Düsseldorf, 1971, p. 17.

στο ναδίρ γύρω στα 1800. Σύμφωνα με τον Schelsky⁹⁹ η ακαδημαϊκή διαδικασία είχε πάρει τη μορφή σχολικής διδασκαλίας. Οι φιλοσοφικές σχολές των πανεπιστημίων είχαν μεταβληθεί σε προπαρασκευαστικά κέντρα που προετοίμαζαν τους φοιτητές για την εισαγωγή τους στις «ανώτερες» σχολές της ιατρικής, νομικής και θεολογίας. Η ανάγκη που εξέφραζε η εποχή του Διαφωτισμού για χρήσιμη γνώση ερχόταν σε σύγκρουση με το δογματικό σχολαστικισμό των παλιών πανεπιστημίων. Αυτή η τάση ανέδειξε τη σημασία της επαγγελματικής εκπαίδευσης και οδήγησε στην ίδρυση επαγγελματικών σχολών (Fachschulen) εκτός πανεπιστημίων σε τομείς όπως η γεωργία, η αρχιτεκτονική, η στρατιωτική ιατρική, η κτηνιατρική και η εξόρυξη. Εξαιρέσεις ήταν η λειτουργία των πανεπιστημίων της Halle (ίδρυση: 1694) και του Göttingen (ίδρυση: 1737), τα οποία έδιναν μεγαλύτερη έμφαση στην ελευθερία για έρευνα και διδασκαλία και σε πιο ευέλικτες μεθόδους διδασκαλίας¹⁰⁰.

Στις αρχές του 19^{ου} αι. υπήρχαν αρκετές φωνές που ζητούσαν την πλήρη κατάργηση των πανεπιστημίων. Στον αντίποδα αυτών ήταν ο Wilhelm von Humboldt¹⁰¹ με άλλους διανοούμενους¹⁰² που πίστευαν ότι το πανεπιστήμιο έπρεπε να είχε ως αποστολή την καθαρή, μη-πρακτική έρευνα¹⁰³ και τη διδασκαλία. Δεν δέχονταν την άποψη ότι ο ρόλος των πανεπιστημίων περιοριζόταν στο να εκπαιδεύουν κάποιες κατηγορίες πολιτών για συγκεκριμένα επαγγέλματα. Ο απώτερος στόχος της εκπαίδευσης έπρεπε να ήταν η μελέτη και η κατανόηση του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού που θα οδηγούσε στην

⁹⁹Schelsky, 1971, όπ. π., p. 22.

¹⁰⁰Τα πανεπιστήμια της Halle και του Göttingen ήταν εκείνη την περίοδο τα πρότυπα για όλα τα άλλα ανώτερα ιδρύματα της αυτοκρατορίας. Hammerstein Notker, "History of German Universities", *History of European Ideas*, vol. 8, iss. 2, (1987), p. 141.

¹⁰¹Ο Wilhelm von Humboldt ορίστηκε από το βασιλιά της Πρωσίας το 1809 διευθυντής του τομέα Θρησκευμάτων και Παιδείας στο Υπουργείο Εσωτερικών της Πρωσίας. Παρατήθηκε το 1810, μετά από 16 μήνες επιτυχημένης θητείας επειδή δεν κατάφερε να αναβαθμίσει τον τομέα του σε Υπουργείο. Ξεχωριστό Υπουργείο Θρησκευμάτων, Δημόσιας Παιδείας και Ιατρικών Υποθέσεων δημιουργήθηκε στην Πρωσία το 1817. Gerbod Paul, "Relations with Authorities", στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., p. 88.

¹⁰²Ενθερμοί υλοστηρικτές της διατήρησης των πανεπιστημίων και της ίδρυσης ενός νέου στο Βερολίνο ήταν εξέχοντες Γερμανοί στοχαστές όπως ο Johann Gottlieb Fichte και ο Friedrich Schleiermacher. Graaff, 1973, όπ. π., p. 32. Ο Johann Gottlieb Fichte ήταν ο πρώτος πρόεδρος του πανεπιστημίου από τον Οκτώβριο του 1811 έως το Φεβρουάριο του 1812. Renault, 2002, όπ. π., σσ. 166-167.

¹⁰³Η ιδέα του πανεπιστημίου ως ένα ίδρυμα αφοσιωμένο στην έρευνα οφείλεται στην ίδρυση του Πανεπιστημίου του Βερολίνου. Γρήγορα αυτή η ιδέα άσκησε παγκόσμια επιρροή. Ο Eric Ashby την αποκάλεσε «η ιδέα για το πανεπιστήμιο τον 19^ο αιώνα». Θεωρεί ότι η έμφαση στο αντικείμενο παρά στο φοιτητή είναι καθαρά γερμανικό χαρακτηριστικό. Όπως έγραψε και ο W. Humboldt: «η σχέση μεταξύ καθηγητή και φοιτητή [...] αλλάζει. Ο πρώτος δεν είναι εκεί για χάρη του δεύτερου. Και οι δυο τους είναι στο πανεπιστήμιο για το καλό της επιστήμης και της μάθησης». Ashby Eric, *The Future of the Nineteenth Century Idea of a University*, *Minerva*, vol. 6, iss. 1, (1967), p. 15.

απόκτηση της Bildung¹⁰⁴, στην πλήρη δηλαδή ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου σε πνευματικό, ηθικό και αισθητικό επίπεδο.

Η ίδρυση του πανεπιστημίου στο Βερολίνο το 1809 -η λειτουργία του άρχισε ένα χρόνο αργότερα- ήταν μια προσπάθεια της Πρωσίας να κερδίσει σε πνευματικό γόητρο¹⁰⁵ ό,τι είχε χάσει σε υλικό επίπεδο από τη στρατιωτική ήττα που είχε υποστεί από τον Ναπολέοντα στην Ιένα το 1806. Ήταν ένα εγχείρημα, με σκοπό να κινητοποιήσει τις πνευματικές δυνάμεις της χώρας σε μια στιγμή πολιτικής ταπείνωσης και ήττας. Το εγχείρημα, το οποίο σχεδιάστηκε εν πολλοίς σύμφωνα με τις αρχές του Wilhelm von Humboldt, έδωσε έμφαση από την αρχή στην ενοποίηση της διδασκαλίας με την έρευνα τόσο για τους καθηγητές όσο και για τους φοιτητές. Ο καθηγητής δεν μπορούσε να είναι μόνο δάσκαλος ή μόνο δημιουργικός ερευνητής, αλλά και τα δύο μαζί. Ο φοιτητής από την πλευρά του έπρεπε να κατευθυνθεί σε μια πρωτότυπη έρευνα με την καθοδήγηση του καθηγητή του. Με αυτό τον τρόπο θα συνέβαλλε στην ανάπτυξη της επιστήμης την οποία σπούδαζε, θα καλλιεργούσε την προσωπικότητα και την κρίση του, ενώ παράλληλα θα προετοιμαζόταν για τα μελλοντικά του επαγγελματικά καθήκοντα. Όλα αυτά συνεπάγονταν την ελευθερία της διδασκαλίας (Lehrfreiheit) και την ελευθερία της μάθησης (Lernfreiheit). Ο Γερμανός ακαδημαϊκός θα έπρεπε να εκτελεί τα καθήκοντά του απρόσκοπτα, να είναι δηλαδή ελεύθερος στην επιλογή θεμάτων, στον τρόπο παρουσίασης, στη διαμόρφωση των μαθημάτων. Οι φοιτητές θα έπρεπε επίσης να είναι ελεύθεροι να παρακολουθούν τις διαλέξεις που ήθελαν και έκριναν ότι θα τους βοηθούσαν στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Έπρεπε να δώσουν εξετάσεις μόνο όταν ολοκλήρωναν τις σπουδές τους και εφόσον ήθελαν να αποκτήσουν ένα τίτλο. Σύμφωνα με τις απόψεις του W. Humboldt και του Schleiermacher ο καθηγητής και ο φοιτητής έπρεπε να ζουν για την επιστήμη. Αποστολή του πανεπιστημίου ήταν η καλλιέργεια της επιστήμης (Wissenschaft)

¹⁰⁴Για την έννοια της Bildung βλ. Sven-Eric Liedman, "In search of Isis: general education in Germany and Sweden", Rothblatt Sheldon, Wittrock Bjorn (eds.), *The European and American university since 1800. Historical and sociological essays*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993, pp. 74-106.

¹⁰⁵Σύμφωνα με τον Ben -David τον 18^ο αι. το γερμανικό έθνος, ένα από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη, είχε μικρότερη δύναμη και επιρροή από το βρετανικό και το γαλλικό. Οι ηγέτες ορισμένων γερμανικών κρατών, ειδικά της Πρωσίας, κατέβαλλαν μεγάλες προσπάθειες να φτάσουν πολιτικά και οικονομικά αυτές τις χώρες, αλλά στην εκπαίδευση και στον πολιτισμό υστερούσαν σε σχέση με τη Γαλλία. Η γαλλική εκπαίδευση θεωρούνταν η λεωφόρος για τον υψηλό πολιτισμό. Μόνο ορισμένοι γερμανοί, όπως ο Alexander von Humboldt που απολάμβανε διεθνή αναγνώριση, δηλαδή αναγνώριση στους υψηλούς κύκλους της Γαλλίας, θεωρούνταν πρώτης τάξεως διανοούμενος. Οι ηγέτες της Πρωσίας συνειδητοποίησαν ότι έπρεπε να μεταρρυθμίσουν τα γερμανικά πανεπιστήμια στα οποία αναβαθμίστηκε η καλλιέργεια της γερμανικής γλώσσας, της φιλοσοφίας και της λογοτεχνίας. Ben-David Joseph, *Centers of learning: Britain, France, Germany, United States: an essay prepared for the Carnegie Commission on Higher Education*, McGraw-Hill, New York, 1977, p. 147.

ως αυτοσκοπός και όχι για κάποιο πρακτικό σκοπό¹⁰⁶. Πίστευαν ότι η γνώση είναι ενιαία και η εκπαίδευση έπρεπε να στοχεύει στην κατάκτηση του συνόλου της γνώσης και παράλληλα στην εκμάθηση και κατανόηση εκείνων των τεχνικών που είναι απαραίτητες για την κατάκτηση και ερμηνεία της γνώσης. Όσον αφορά στις σχέσεις πανεπιστημίου-κράτους οι μεταρρυθμιστές του Βερολίνου παρέμειναν προσανατολισμένοι προς το κράτος¹⁰⁷ και έθεσαν το πανεπιστήμιο υπό την προστασία του.

Το πανεπιστήμιο του Βερολίνου ήταν μοναδικό όχι μόνο επειδή πρόσθεσε την έρευνα στα επίσημα καθήκοντα του καθηγητή, αλλά και επειδή - όπως πρέσβευε ο Kant¹⁰⁸ - έδωσε κεντρική θέση στη φιλοσοφική σχολή. Σημαντικός ήταν και ο ρόλος της φιλοσοφίας, το πνεύμα της οποίας διαπότιζε όλα τα τμήματα του πανεπιστημίου. Την ενότητα του πανεπιστημίου την εγγυόταν η φιλοσοφική έρευνα και η φιλοσοφική εκπαίδευση των φοιτητών¹⁰⁹. Σε οργανωτικό επίπεδο επιβλήθηκε αξιοκρατική ακαδημαϊκή σταδιοδρομία και περιορίστηκαν τα προνόμια των παραδοσιακών σχολών της θεολογίας, της νομικής και της ιατρικής. Ο W. Humboldt σχεδίαζε μάλιστα να «προικίσει» το νέο πανεπιστήμιο με ακίνητη περιουσία με σκοπό να εξασφαλίσει την οικονομική του ανεξαρτησία από το κράτος και τους πολιτικούς. Το σχέδιο όμως αυτό εγκαταλείφθηκε από το διάδοχό του. Σταδιακά το ιδεώδες σύζευξης διδασκαλίας και έρευνας δεν ήταν εύκολα πραγματοποιήσιμο. Η ελευθερία της γνώμης παρεμποδίστηκε το 1819 με κρατικά μέτρα ελέγχου και λογοκρισίας¹¹⁰ και η ελευθερία της διδασκαλίας περιορίστηκε. Η κρατική εποπτεία των πανεπιστημίων εντάθηκε τα επόμενα χρόνια και η λειτουργία του Πανεπιστημίου του Βερολίνου όπως την είχε

¹⁰⁶Ο W. Humboldt και ο Fichte αξίωναν για το πανεπιστήμιο την ενότητα της έρευνας και της διδασκαλίας από την «καθαρή επιστήμη». Στον όρο «καθαρή επιστήμη» δεν περιλαμβάνεται η συναφής με την πρακτική ζωή, χρηστική και επομένως εξειδικευμένη επιστήμη. Schelsky, 1971, όπ. π., pp. 65-66.

¹⁰⁷Η σύνδεση κράτους-πανεπιστημίου, η κυριαρχία και ο έλεγχος του πρώτου πάνω στο πανεπιστήμιο όχι μόνο θεωρήθηκαν ως μη-προβληματικές συνθήκες από τους επανιδρυτές του πανεπιστημίου, αλλά αντιθέτως θεωρήθηκαν απολύτως αποδεκτές και υποστηρίχθηκαν ενάντια στα δικαιώματα αυτοδιοίκησης του παλιού πανεπιστημίου. Ο W. Humboldt και ο Fichte έβλεπαν το κράτος ως το μοναδικό και αποφασιστικό συνεταίρο για την επιβολή των εκπαιδευτικών τους ιδεών. Schelsky, 1971, όπ. π., p. 103.

¹⁰⁸Kant Immanuel, *Η διένεξη των σχολών*, μτφ. Θ. Γκιούρας, Αθήνα, Σαββάλας, 2004. Το βιβλίο αυτό συνεισέφερε σημαντικά στη δημόσια συζήτηση για τη μεταρρύθμιση των πανεπιστημίων προωθώντας μια υψηλότερη θέση για τη φιλοσοφική σχολή.

¹⁰⁹Rothblatt Sheldon-Wittrock Björn, *The European and American university since 1800*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993, p. 82.

¹¹⁰Ο Klemens von Metternich προσπάθησε να αντικαταστήσει τα πανεπιστήμια με κρατικά ελεγχόμενα ιδρύματα για την εκπαίδευση των δημοσίων υπαλλήλων. Οι προσπάθειές του αυτές έπεσαν στο κενό στην Ευρωπαϊκή Σύνοδο στο Aachen το 1818 εξαιτίας της αντίστασης των πρώτων αντιπροσώπων μεταξύ αυτών και του Wilhelm von Humboldt. Ωστόσο, μετά από φοιτητικές επιθέσεις σε αντιπροσώπους των αρχών, ο Metternich έπεισε τους Γερμανούς πρίγκιπες στη Σύνοδο του Carlsbad το 1819 να θέσουν τον Τύπο και τους καθηγητές σε λογοκρισία και έλεγχο και να τοποθετήσουν κυβερνητικούς αντιπροσώπους ως υπεύθυνους στα πανεπιστήμια. Klinge Matti, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., p. 152.

οραματισθεί ο W. Humboldt, δηλαδή ως ένα χώρο πλήρους ακαδημαϊκής ελευθερίας¹¹¹ εγκαταλείφθηκε μιας και προϋπόθετε οικονομική αυτονομία. Εξάλλου οι διάδοχοι του W. Humboldt στο Υπουργείο Παιδείας έβλεπαν με καχυποψία την οικονομική αυτονομία των πανεπιστημίων. Οι εξελίξεις αυτές σήμαιναν την ακύρωση μέρους των ιδεών που πρόσβευε ο W. Humboldt και οι ομοϊδεάτες του.

Με την ίδρυση του πανεπιστημίου του Βερολίνου η Πρωσία πήρε τα ηνία στην ανώτατη εκπαίδευση. Το μέγεθος και ο αριθμός των πανεπιστημίων της, της προσέδωσαν από τότε μια «ακαδημαϊκή» ηγεμονία¹¹². Όμως θα ήταν λάθος να ισχυριστούμε ότι τα άλλα ομοσπονδιακά κρατίδια ήταν υποδεέστερα. Τα μεγαλύτερα κρατίδια, όπως η Σαξονία και η Βαυαρία, για να μην αναφέρουμε τα μικρότερα, έκαναν σημαντικά βήματα. Παρόλη τη μεγάλη επιρροή που άσκησε η Πρωσία, κανένα από τα άλλα κρατίδια δεν την αντέγραψε τυφλά¹¹³.

Η ενδυνάμωση του πανεπιστημίου τον 19^ο αι. οφείλεται κυρίως στο επιστημονικό πνεύμα που αναπτύχθηκε στη Γερμανία και ιδιαίτερα στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου. Απόρροια αυτού ήταν η ενασχόληση των φοιτητών με την έρευνα μέσα στα πανεπιστήμια, σε ιδρύματα και εργαστήρια. Υπήρξε αλλαγή στο επιστημονικό περιεχόμενο των διδακτορικών διατριβών και δημιουργήθηκαν εξειδικευμένα περιοδικά και οργανώσεις. Ιδιαίτερα μετά το 1830 η Γερμανία έγινε σημείο αναφοράς όσον αφορά στην εξέλιξη της ιατρικής και επιστημονικής έρευνας σε σχέση με τη Γαλλία. Στα μέσα του αιώνα η Γερμανία είχε ξεπεράσει τη Γαλλία στις φυσικές επιστήμες. Σημαντικές ανακαλύψεις στις φυσικές επιστήμες και στην ιατρική είχαν γίνει και σε άλλες χώρες, όμως το γερμανικό πανεπιστημιακό σύστημα επέτρεπε την επιστημονική έρευνα ως μια επαγγελματική, γραφειοκρατικώς ρυθμισμένη δραστηριότητα. Στα μέσα του αιώνα όλοι οι ερευνητές των φυσικών επιστημών ή της ιατρικής στη Γερμανία ήταν επικεφαλής ή συνεργάτες σε

¹¹¹Η προσπάθεια να γίνει το γερμανικό πανεπιστήμιο ένα φιλελεύθερο πανεπιστήμιο δεν ευοδώθηκε. Το αυτόνομο πανεπιστήμιο δεν έγινε πραγματικότητα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχε ένας βαθμός αυτονομίας. Κιμουρτζής Παναγιώτης, “Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια ως πρότυπα: η ελληνική περίπτωση (1837)”, *Νεύσις*, Τεύχος 12, (2003), σ. 146.

¹¹²Το 1886/87 υπήρχαν μαζί με το πανεπιστήμιο του Στρασβούργου 21 γερμανικά πανεπιστήμια και 9 ανώτερες τεχνικές σχολές στα 8 ομόσπονδα κρατίδια. Στην Πρωσία- το μεγαλύτερο γερμανικό κρατίδιο- υπήρχαν 10 πανεπιστήμια (με μεγαλύτερο αυτό του Βερολίνου και μικρότερο αυτό του Marburg). Τα υπόλοιπα κρατίδια είχαν από 1 πανεπιστήμιο εκτός από το κρατίδιο του Baden που είχε 2 (Freiburg-Heidelberg) και της Βαυαρίας που είχε 3 πανεπιστήμια. Ellwein Thomas, *Die deutsche Universität-Vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Athenäum, Königstein, 1985, p. 166.

¹¹³Flexner Abraham, *Universities-American, English, German*, Oxford university Press, New York, 1930, p. 316.

εργαστήρια ιδρυμάτων ή σε πανεπιστημιακά εργαστήρια¹¹⁴, ενώ στη Βρετανία και στη Γαλλία η έρευνα σε αυτούς τους τομείς επαφιόταν στην ιδιωτική πρωτοβουλία ερασιτεχνών ή ατόμων και ιδρυμάτων έξω από το πανεπιστήμιο¹¹⁵.

Σύμφωνα με τους Ben-David & Zloczower¹¹⁶ το Βερολίνο ήταν πράγματι το πρώτο πανεπιστήμιο όπου η σχολή της φιλοσοφίας απέκτησε ένα καθεστώς το οποίο επίσημα ήταν ισάξιο, σε επιρροή βέβαια ανώτερο, με τις παλιές σχολές της νομικής, της ιατρικής και της θεολογίας. Ήταν αναμφίβολα αποφασιστικό βήμα η αναγνώριση πανεπιστημιακού καθεστώτος στις νέες επιστήμες και στις τέχνες και η αλήθεια είναι ότι οι φιλόσοφοι έπαιξαν σημαντικό ρόλο σε αυτό. Οι προθέσεις των ιδρυτών και των ιδεολογικών σχεδιαστών του πανεπιστημίου του Βερολίνου ήταν να καταστήσουν το συγκεκριμένο πανεπιστήμιο ένα μοναδικό ίδρυμα που θα εξέπεμπε φως σε όλη την επικράτεια της Πρωσίας και θα προσέλκυε ακαδημαϊκούς και φοιτητές στην κατά κάποιο τρόπο επαρχιακή πρωτεύουσα της Πρωσίας. Όμως συνέβη ακριβώς το αντίθετο. Το Βερολίνο ποτέ δεν έγινε ένα μοναδικό κέντρο, αλλά αντιθέτως τα μικρά πανεπιστήμια τα οποία επί δεκαετίες ήταν στα όρια της διάλυσης, μετασηματίστηκαν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα σε ιδρύματα με πρότυπό τους αυτό του Βερολίνου. Επιπλέον δημιουργήθηκαν και μια σειρά από νέα πανεπιστήμια. Αυτή η εξέλιξη ήταν αποτέλεσμα του αποκεντρωτισμού της γερμανικής πανεπιστημιακής ζωής. Τα πανεπιστήμια, ανταγωνιζόμενα το ένα το άλλο, ακολουθούσαν το επιτυχημένο παράδειγμα.

Τελικά, οι μεταρρυθμίσεις δημιούργησαν ένα νέο τύπο πανεπιστημίου που ήταν διαφορετικός από αυτόν που είχαν οραματισθεί οι εμπνευστές του. Η πλειονότητα των φοιτητών δεν έβλεπαν το πανεπιστήμιο ως μια διαδικασία προσωπικής καλλιέργειας, αλλά ως ένα ίδρυμα που θα τους εξασφάλιζε την πρόσβαση σε επαγγέλματα και σε κρατικές θέσεις. Η ύπαρξη συγκεκριμένων προαπαιτούμενων μαθημάτων στις κρατικές εξετάσεις για την κατάληψη κρατικών θέσεων περιόρισε την ελευθερία της μάθησης, ενώ όπως ήδη αναφέραμε από το 1819 με κρατικά μέτρα είχε περιορισθεί η ελευθερία της διδασκαλίας.

¹¹⁴Από τα τέλη του 1860 η Γερμανία στον τομέα των επιστημονικών δημοσιεύσεων κατείχε την πρώτη θέση. Σύμφωνα με τον βρετανό χημικό Edward Frankland «το 1866 δημοσιεύθηκαν 1.273 νέες επιστημονικές εργασίες, από 805 χημικούς [...] σε αυτές είχε συμβάλει η Γερμανία με 445 συγγραφείς και 777 εργασίες, η Γαλλία με 245 συγγραφείς και 170 εργασίες και η Βρετανία μόνο με 97 συγγραφείς και 127 εργασίες». Παπαστάμου, 2009, όπ. π., σ. 438.

¹¹⁵Για παράδειγμα ο Claude Bernard έπρεπε να κάνει τις πολύ σημαντικές φυσιολογικές του ανακαλύψεις σε μία αποθήκη και ο Luis Pasteur εκτελούσε τα περισσότερα από τα πειράματά του γύρω από τη ζύμωση σε δύο σοφίτες. Rüegg Walter, "Themes", στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., pp. 17-18.

¹¹⁶Ben-David, Zloczower, 1962, όπ. π., pp. 51-53.

Σύμφωνα με τον Charles McClelland τα μεταρρυθμισμένα πανεπιστήμια ήταν «ένας συμβιβασμός μεταξύ των σε μεγάλο βαθμό ουτοπικών και ελιτιστικών αντιλήψεων των νεοουμανιστών θεμελιωτών τους και των ωφελμιστικών απαιτήσεων του παραδοσιακού πανεπιστημίου γενικότερα και ειδικότερα της πρωσικής κυβέρνησης [...]. Τα υψηλά ιδανικά του Fichte, του W. Humboldt και των άλλων νεοουμανιστών δεν επικράτησαν. Οι ιδέες τους ωστόσο άφησαν κάποια κληρονομιά στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και είχαν τεράστια απήχηση στη ρητορική όλων των γερμανικών πανεπιστημίων- στην πραγματικότητα στο σύνολο της νεώτερης ιδεολογίας της ανώτερης εκπαίδευσης παντού»¹¹⁷.

Το γερμανικό πανεπιστήμιο κατά τον 19^ο αι. το διοικούσε η μειοψηφία των τακτικών καθηγητών (Ordinarien). Υπήρχαν τρεις βαθμίδες ιεραρχίας στις πανεπιστημιακές σχολές: α) ο τακτικός καθηγητής (ordentlicher Professor, Ordinarius), β) ο έκτακτος (ausserordentlicher Professor, Extraordinarius) και γ) ο υφηγητής (Privatdozent)¹¹⁸. Μόνο οι καθηγητές των δύο πρώτων βαθμίδων αμείβονταν ως κρατικοί υπάλληλοι. Οι τακτικοί καθηγητές λάμβαναν το μεγαλύτερο μέρος από τη μισθοδοσία του πανεπιστημίου και συμμετείχαν στα διοικητικά όργανα. Η μισθοδοσία των έκτακτων καθηγητών ήταν κατά πολύ μικρότερη από αυτή των τακτικών και επομένως βασιζόνταν στα δίδακτρα των φοιτητών. Οι υφηγητές έδιναν διαλέξεις και αμείβονταν αποκλειστικά από τα δίδακτρα των φοιτητών. Στα περισσότερα πανεπιστήμια μέχρι το 1918, μόνο οι τακτικοί καθηγητές είχαν έδρες και ψήφιζαν για την εκλογή των πρυτάνεων, των κοσμητόρων και των μελών της Συγκλήτου. Πέρα από την αποκλειστική συμμετοχή τους στα όργανα διοίκησης του πανεπιστημίου, οι τακτικοί καθηγητές καθόριζαν το πρόγραμμα σπουδών, πρότειναν τους αντικαταστάτες τους, παρέδιδαν τα μαθήματα για τις κρατικές εξετάσεις και επομένως καρπώνονταν όλα τα

¹¹⁷Όπως αναφέρεται στο Καρκάνης, 2012, όπ. π., σ. 23.

¹¹⁸Στο γερμανικό πανεπιστημιακό σύστημα υπήρχε ο θεσμός του Privatdozent ή του ιδιωτικού λέκτορα, ενός άμισθου μέλους του ακαδημαϊκού προσωπικού. Από το 1799 ορισμένες κυβερνήσεις εισήγαγαν ειδικούς κανονισμούς για το διορισμό των πανεπιστημιακών καθηγητών. Όποιος διέθετε διδακτορική διατριβή μπορούσε να γίνει Privatdozent εφόσον είχε αποδείξει στις διαλέξεις του ότι είχε την ικανότητα να διδάσκει. Η θέση του Privatdozent ήταν η αρχή για πανεπιστημιακή καριέρα. Στη συνέχεια γινόταν συνήθως έκτακτος καθηγητής, όπου η διδασκαλία του ήταν περιορισμένη σε ένα αντικείμενο και στη συνέχεια σε τακτικός καθηγητής ή έπαιρνε έδρα με ευθύνη για ένα επιστημονικό πεδίο. Τακτικοί καθηγητές συνήθως διορίζονταν διδάκτορες από άλλα πανεπιστήμια για να αποφεύγεται η ευνοιοκρατία εντός του ίδιου πανεπιστημίου. Αυτό θεωρούνταν ως διάκριση και συνοδευόταν από υψηλό μισθό. Ο καθηγητής έδινε τις βασικές διαλέξεις και καθόριζε το περιεχόμενο των εξετάσεων, το οποίο συμπλήρωνε το εισόδημά του λόγω της ζήτησης των μαθημάτων που δίδασκε από τους φοιτητές, οι οποίοι πλήρωναν δίδακτρα. Το πανεπιστήμιο του Βερολίνου εισήγαγε μια μεταδιδακτορική εργασία, τη Habilitation, η οποία ήταν απαραίτητο προσόν για όσους ήθελαν να διορισθούν στο πανεπιστήμιο και να αναρριχηθούν ιεραρχικά. Klinge Mati, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., pp. 137-138. Αναλυτικά για το καθεστώς του Privatdozent βλ. Busch Alexander, "The vicissitudes of the Privatdozenten: Breakdown and adaptation in the recruitment of the German university teacher", *Minerva*, vol. 1, iss. 3, (March 1963), pp. 319-341.

οικονομικά οφέλη και καθόριζαν την είσοδο στο επάγγελμα από τη στιγμή που αυτοί αποφάσιζαν ποιοι υφηγητές θα άρχιζαν τη σταδιοδρομία τους ως διδακτικό προσωπικό στα πανεπιστήμια. Από το τέλος του 19^{ου} αι. οι καθηγητές που ήταν κάτω από τη βαθμίδα των Ordinarien αποτελούσαν ένα ολοένα και μεγαλύτερο κομμάτι του διδακτικού προσωπικού¹¹⁹.

Η διοίκηση του πανεπιστημίου ήταν πολύ συγκεκριμένη: υπεύθυνος για τις οικονομικές υποθέσεις του πανεπιστημίου ήταν ο κρατικός επόπτης (Kurator), ο οποίος είχε απευθείας επαφή με το Υπουργείο. Ο πρύτανης ήταν υπεύθυνος για τα ακαδημαϊκά θέματα και η θητεία του διαρκούσε ένα έτος. Ο υπουργός Παιδείας έλεγχε τους διορισμούς των καθηγητών όλων των βαθμίδων. Όταν έπρεπε να διορισθούν νέοι καθηγητές ή να πληρωθούν κενές θέσεις, οι σχολές πρότειναν τρεις υποψηφίους με σειρά προτίμησης. Το υπουργείο συχνά ακολουθούσε τις προτάσεις των σχολών, υπήρχαν όμως και πολλές περιπτώσεις που όχι μόνο δεν ακολουθήθηκε η σειρά προτίμησης, αλλά το υπουργείο διόριζε καθηγητές που δεν είχαν προτείνει οι σχολές. Δεν υπήρχε σταθερό μισθολογικό κλιμάκιο¹²⁰, αλλά απευθείας διαπραγματεύσεις των καθηγητών με το υπουργείο. Οι ακαδημαϊκοί τον 19^ο αι. ανήκαν στην ανώτερη τάξη. Αποτελούσαν μαζί με την αριστοκρατία, τους μεγαλοϊδιοκτήτες, τα

¹¹⁹Την περίοδο μετά το 1870 σημειώθηκε σημαντική αύξηση του αριθμού των φοιτητών, χωρίς να συνοδευτεί και από μία αντίστοιχη αύξηση του αριθμού των Ordinarien. Αυτή την περίοδο οι Extraordinarien, οι Privatdozenten και οι άλλοι διδάσκοντες ανέλαβαν ένα σημαντικό κομμάτι της διδασκαλίας, με αποτέλεσμα το «ανεπίσημο» πανεπιστήμιο να γίνει πολύ μεγαλύτερο από το «επίσημο» που αντιπροσώπευαν οι Ordinarien. Σύμφωνα με τον Ellwein αυτό ήταν και το κύριο πρόβλημα του γερμανικού πανεπιστημίου το 19^ο αι., η ολοένα και μεγαλύτερη διαφοροποίηση μεταξύ των καθηγητών. Ένα μεγάλο μέρος από το διδακτικό προσωπικό έπρεπε να περιμένει χρόνια ή και δεκαετίες μέχρι να πάρει μια θέση καθηγητή και να απολαμβάνει τα ανάλογα προνόμια, ενώ ένα άλλο ποσοστό περίμενε μάταια. Ellwein, 1985, όπ. π., pp. 133-134. Μεταξύ 1835 και 1885 η συνολική αναλογία των Nichtordinarien στα γερμανικά πανεπιστήμια ήταν μεταξύ 45% και 50%. Δεν ήταν ποτέ πλειοψηφία σε σχέση με τους Ordinarien. Η κατάσταση στο πανεπιστήμιο του Βερολίνου ήταν ξεχωριστή, επειδή το συγκεκριμένο πανεπιστήμιο ήταν πολύ ελκυστικό για τους νεαρότερους ακαδημαϊκούς. Οι Ordinarien ήταν πλειοψηφία μόνο την πρώτη δεκαετία της ίδρυσής του. Τη δεκαετία του 1840 οι Ordinarien ήταν κάτω από το 38%, ενώ τη δεκαετία 1890 ήταν στο 28%. Van de Graaff, 1973, όπ. π., p. 77. Σύμφωνα με τον McClelland χωρίς τους έκτακτους καθηγητές και τους υφηγητές το γερμανικό πανεπιστήμιο θα είχε πιθανόν καταρρεύσει πριν το 1914. Αυτό το επιστημονικό προσωπικό ήταν με πολλούς τρόπους υπεύθυνο για τις επιστημονικές εκείνες καινοτομίες που έκαναν το γερμανικό πανεπιστήμιο να είναι τόσο φημισμένο. McClelland Charles E., "Structural change and social reproduction in German universities 1870-1920", *History of Education*, vol. 15, iss. 3, (1986), p. 185.

¹²⁰Το εισόδημα του Γερμανού πανεπιστημιακού καθηγητή προερχόταν από δύο πηγές: α) είχε ένα βασικό μισθό από το υπουργείο, β) οι φοιτητές πλήρωναν δίδατρα όταν εγγράφονταν στις «ιδιωτικές» του διαλέξεις ή όταν περνούσαν σημαντικές εξετάσεις. Αυτά τα έσοδα αποδίδονταν στον καθηγητή μέσω του υπουργείου. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αι. καθώς οι εγγραφές αυξάνονταν και η διάκριση μεταξύ «ιδιωτικών» και μη αμειβόμενων «δημόσιων» διαλέξεων έχασε το αρχικό της νόημα, καθηγητές που δίδασκαν «ιδιωτικά» βασικά μαθήματα σε δημοφιλή διδακτικά αντικείμενα κέρδιζαν τεράστια ποσά. Προς τα τέλη του 19^{ου} αι. οι Privatdozenten κέρδιζαν περίπου 1.500 μάρκα το χρόνο ενώ οι έκτακτοι καθηγητές περίπου 5.000 μάρκα το χρόνο. Οι Ordinarien κέρδιζαν από 6.000 έως 40.000 μάρκα το χρόνο. Γύρω στο 1900 ο μέσος όρος του ετήσιου εισοδήματος των 502 Ordinarien της Πρωσίας ήταν περίπου 12.000 μάρκα, όταν το ετήσιο εισόδημα το δασκάλου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 1.500 μάρκα το χρόνο. Ringer, 1967, όπ. π., pp. 126-127.

υψηλόβαθμα κρατικά στελέχη, τον προτεσταντικό κλήρο και τα ελευθέρια επαγγέλματα την κυρίαρχη τάξη και απολάμβαναν υψηλό γόητρο.

Ο αριθμός των φοιτητών και των καθηγητών αυξανόταν συνεχώς τον 19^ο αι. χωρίς μεγάλες διακυμάνσεις, με αποτέλεσμα τα πανεπιστήμια να μπορούν να απορροφούν την αύξηση του αριθμού των φοιτητών. Σημαντική άνοδος άρχισε να σημειώνεται τη δεκαετία του 1870. Από τους 21.000 φοιτητές το 1880 υπήρξε ένας υπερδιπλασιασμός των φοιτητών στους περίπου 45.000 φοιτητές¹²¹ το 1906. Η αύξηση του αριθμού των φοιτητών αποδίδεται σε πολλούς παράγοντες. Καθοριστικός παράγοντας ήταν σίγουρα η αύξηση του γενικού πληθυσμού, όπως επίσης η αύξηση των ευκαιριών απασχόλησης των αποφοίτων, οι καλύτερες δυνατότητες που είχαν οι οικογένειες να υποστηρίξουν τις σπουδές των παιδιών τους και ο μεγαλύτερος αριθμός φοιτητών από άλλες χώρες που έρχονταν να σπουδάσουν στα γερμανικά πανεπιστήμια επειδή αυτά είχαν υψηλό κύρος. Σε όλους αυτούς τους παράγοντες πρέπει να προστεθεί και η είσοδος των γυναικών στα πανεπιστήμια στις αρχές του 20^{ου} αι. Οι απόφοιτοι είχαν περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης επειδή αυξήθηκε η ζήτηση για καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, επεκτάθηκαν οι δημόσιες υπηρεσίες και υπήρχε η δυνατότητα ιδιωτικής άσκησης της δικηγορίας. Ο παρακάτω πίνακας μας δίνει αναλυτικά στοιχεία για την αύξηση των φοιτητών τη χρονική περίοδο 1830-1955. Εκτός από την περίοδο των δύο παγκόσμιων πολέμων, υπήρξαν μόνο δυο περίοδοι στην ιστορία των γερμανικών πανεπιστημίων από το 1866 κατά τις οποίες υπήρξε πτώση σε απόλυτους αριθμούς των φοιτητών¹²². Η μία περίοδος ήταν το χρονικό διάστημα 1922-23 όταν ο υπερπληθωρισμός εξανέμισε τις αποταμιεύσεις και τα εισοδήματα των μεσαίων τάξεων και η δεύτερη περίοδος ήταν το 1933, όταν οι Εθνικοσοσιαλιστές εισήγαγαν περιορισμούς στην πρόσβαση σε συγκεκριμένα επιστημονικά αντικείμενα. Από το 1834 και μετά δεν υπήρχαν εισαγωγικές εξετάσεις για τα πανεπιστήμια. Τα πανεπιστήμια δέχονταν όποιον είχε το απολυτήριο (Abitur) από το κλασικό γυμνάσιο (Gymnasium), ενώ σπάνια έκαναν αποδεκτό κάποιον που δεν το είχε¹²³.

¹²¹Η αύξηση των φοιτητών δημιουργούσε ανησυχίες. Ήδη από τη δεκαετία του 1880 και ξανά μετά το 1910 όλοι οι απόφοιτοι πανεπιστημίου δεν μπορούσαν να βρουν απασχόληση στο κράτος. Συντηρητικοί πολιτικοί όπως ο Bismarck φοβόνταν την πιθανή ριζοσπαστικοποίηση αυτού του «ακαδημαϊκού προλεταριάτου» και ζήτησαν να παρθούν μέτρα για τον περιορισμό των εγγραφών. Jarausch Konard H., "The Social Transformation of the University: The Case of Prussia 1865-1914", *Journal of Social History*, vol. 12, iss. 4, (1979), p. 615.

¹²²Windolf Paul, *Expansion and Structural Change- Higher Education in Germany, the United States and Japan 1870-1990*, Westview Press, Boulder, 1977, p. 10.

¹²³Οι απόφοιτοι και άλλων τύπων σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δηλαδή των πρακτικών γυμνασίων (Realgymnasien) και των ανώτερων πρακτικών σχολείων (Oberrealschulen) είχαν δικαίωμα να

Πληθυσμός και φοιτητές στη Γερμανία και στην Ομοσπονδ. Δημοκρατία από το 1830-1955

Έτος	Πληθυσμός (σε χιλιάδες)	Φοιτητές
1830/31	29.518	15.838
1840/41	32.987	11.530
1850/51	35.312	12.377
1860/61	37.611	12.398
1865/66	39.548	13.849
1875/76	42.518	16.611
1885/86	46.707	26.911
1890/91	49.241	28.337
1900/01	56.046	33.986
1910/11	64.568	50.766
1920/21	61.974	87.476
1925/26	63.166	60.892
1930/31	65.084	102.865
1935/36	66.871	61.810
1950/51	51.032	79.770
1955/56	53.199	85.914

Πηγή: Ellwein, 1985, όπ. π., p. 319.

εγγράφονται στα ανώτερα ιδρύματα από τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αι. Η Σχολική Σύνοδος του 1900 στην Πρωσία παραχώρησε δικαιώματα εγγραφής και στους τρεις τύπους σχολείων, εξισώνοντάς τα επίσημα με αυτό τον τρόπο, διατηρώντας όμως σημαντικά ανεπίσημα πλεονεκτήματα για τα κλασικά γυμνάσια. Jarausch, 1979, όπ. π., pp. 616-617.

Η περίοδος μέχρι το 1848 ήταν δύσκολη. Οι κυβερνήσεις δεν ήταν γενναιόδωρες στη χρηματοδότηση των πανεπιστημίων και το γενικότερο πολιτικό κλίμα δεν ευνοούσε την ελεύθερη ακαδημαϊκή προσπάθεια. Επικρατούσε ανησυχία για την ακαδημαϊκή ελευθερία με αποτέλεσμα να είναι ένα από τα θέματα κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1848. Ένα άλλο θέμα που κυριαρχούσε ήταν ο εκδημοκρατισμός της πανεπιστημιακής διοίκησης καθώς από την ίδρυση του Πανεπιστημίου του Βερολίνου είχε παγιωθεί η ολιγαρχική εξουσία των τακτικών καθηγητών.

Οι πολιτικές αναταραχές του 1848 συνοδεύτηκαν και από μεταρρυθμιστικές προσπάθειες όσον αφορά στο πανεπιστήμιο: οι σύγκλητοι των πανεπιστημίων ζητούσαν από τις κυβερνήσεις νέα καταστατικά που θα ενδυνάμωναν την αυτοδιοίκηση των πανεπιστημίων, ενώ οι μέχρι τότε μη-οργανωμένοι έκτακτοι καθηγητές και οι υφηγητές ενώθηκαν και ίδρυσαν ενώσεις διεκδικώντας βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης και συμμετοχή στα όργανα διοίκησης των πανεπιστημίων. Οι στόχοι των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών μπορεί να μην ήταν οι ίδιοι στα διάφορα γερμανικά κρατίδια, αλλά δύο στοιχεία ήταν χαρακτηριστικά. Από τη μία η προσπάθεια ενδυνάμωσης της «καθαρής επιστήμης» και από την άλλη οι μεγαλύτερες διεκδικήσεις που στόχευαν στην ενδυνάμωση και επέκταση του αυτοδιοίκητου του πανεπιστημίου. Δεν υπήρξε όμως αναθεώρηση των καταστατικών, ούτε ψηφίστηκε νέος νόμος για τα πανεπιστήμια, ενώ έπρεπε να περάσουν ακόμη 75 χρόνια έως ότου οι απαιτήσεις των έκτακτων καθηγητών για συμμετοχή στη διοίκηση των πανεπιστημίων να ενσωματωθούν στα μέτρα του C.H. Becker¹²⁴.

Το 1864 ήταν σημαντική χρονιά όσον αφορά την ανάπτυξη της τεχνικής εκπαίδευσης στη Γερμανία. Τα τεχνικά ινστιτούτα αναβαθμίστηκαν σε ινστιτούτα ανώτερης εκπαίδευσης με την ονομασία Technische Hochschulen (Ανώτερες Τεχνικές Σχολές). Το πρόγραμμα σπουδών τους εξασφάλιζε στους απόφοιτους άμεση πρόσβαση σε θέσεις στη βιομηχανία (μηχανολόγοι, πολιτικοί μηχανικοί, αρχιτέκτονες). Μέχρι όμως σχεδόν τα τέλη του 19^{ου} αι. τα Technische Hochschulen θεωρούνταν εκπαιδευτικά και όχι ερευνητικά ιδρύματα. Μετά την περίοδο 1875-1900 υιοθέτησαν προγράμματα ταυτόχρονης εκπαίδευσης και έρευνας. Η έρευνα, δηλαδή, σε αυτά τα ιδρύματα αναπτύχθηκε πολύ αργότερα απ' ό,τι στα πανεπιστήμια. Τη δεκαετία του 1870 αναβαθμίστηκαν οι εξετάσεις εισόδου και απονομής πτυχίων και επήλθε εξίσωση στις προϋποθέσεις εισαγωγής στα Technische Hochschulen με

¹²⁴Schelsky, 1971, όπ. π., pp. 125-126.

τις αντίστοιχες των πανεπιστημίων. Το 1899 παραχωρήθηκε στις Technische Hochschulen το δικαίωμα απονομής διδακτορικών διπλωμάτων και απέκτησαν το ίδιο καθεστώς με αυτό των πανεπιστημίων.

Ακόμα και μετά την ενοποίηση της Γερμανίας από τον Bismarck το 1871, τα ξεχωριστά γερμανικά κρατίδια διατήρησαν την ευθύνη για την ανώτατη εκπαίδευση, παρόλο που η Πρωσία συνέχιζε να ασκεί ένα κεντρικό ρόλο. Τα πανεπιστήμια ήταν κρατικά ιδρύματα όπου οι καθηγητές και το υπόλοιπο προσωπικό ήταν κρατικοί υπάλληλοι και οι τέσσερις σχολές της θεολογίας, νομικής, ιατρικής και φιλοσοφίας εκπαίδευαν τους φοιτητές τους κυρίως για κρατικές εξετάσεις. Η πλειονότητα των αποφοίτων αναλάμβαναν θέσεις στον κρατικό μηχανισμό. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα διάφορα κρατίδια έδωσε στους καθηγητές μία ελευθερία και τους επέτρεψε να διαπραγματεύονται καλύτερες συνθήκες, ειδικά σε θέματα εξοπλισμού και βοηθών. Τα κρατίδια μπορούσαν να αυξήσουν το γόητρό τους, προσλαμβάνοντας διάσημους καθηγητές¹²⁵, κάτι το οποίο δεν μπορούσαν να κάνουν συγκεντρωτικά κράτη όπως η Γαλλία ¹²⁶.

Η περίοδος από την Ανακήρυξη της Αυτοκρατορίας το 1871 μέχρι τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο ήταν η χρυσή περίοδος για το γερμανικό πανεπιστήμιο¹²⁷. Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτής της περιόδου ήταν: αυτονομία στον επιστημονικό τομέα, αυξανόμενη σημασία της επιστημονικής έρευνας, υψηλό γόητρο στην κοινωνία, περίοπτη θέση των Ordinarien. Οι ανθρωπιστικές επιστήμες έχασαν τον ηγεμονικό τους ρόλο. Επειδή η γνώση στις επιστήμες και στην ιατρική αναπτύχθηκε ραγδαία την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αι. και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αι., η κυβέρνηση συχνά αναγκάστηκε να επιβάλει αυτούς τους κλάδους στα πανεπιστήμια, τα οποία ήταν διστακτικά στο να αναπτύξουν περισσότερες πρακτικές πλευρές της ακαδημαϊκής διδασκαλίας και έρευνας.

Σημαντική μορφή που συνέβαλε καθοριστικά στην εξέλιξη του γερμανικού πανεπιστημιακού συστήματος ήταν ο Friedrich Althoff, ο οποίος υπηρέτησε σε ανώτατες θέσεις στο Βασιλικό Υπουργείο της Πρωσίας για Εκκλησιαστικές, Εκπαιδευτικές και Ιατρικές Υποθέσεις για περίπου 30 χρόνια, από το 1882 έως το 1907. Ο Althoff μαζί με τον

¹²⁵Το γερμανικό σύστημα δίνει στον ικανό φοιτητή τη δυνατότητα να πάει στο πανεπιστήμιο εκείνο το οποίο έχει την καλύτερη φήμη για ένα συγκεκριμένο αντικείμενο και αυτό με τη σειρά του παρακινεί τον καθηγητή να αποδώσει για να προσελκύσει τους καλύτερους φοιτητές, διότι από την ποιότητα των φοιτητών του εξαρτάται η φήμη των μαθημάτων και του εργαστηρίου και έως ένα βαθμό και το εισόδημά του. Flexner, 1930, όπ. π., p. 327.

¹²⁶Charle Christophe, "Patterns", στο: Rüegg Walter (ed.), όπ. π., 2004, p. 49.

¹²⁷Ellwein, 1985, όπ. π., p. 227.

Humboldt και τον Becker θεωρούνται οι σημαντικότερες μορφές στην ιστορία της γερμανικής ακαδημαϊκής πολιτικής. Επί θητείας Althoff η ανώτατη εκπαίδευση στην Πρωσία σημείωσε τη μεγαλύτερη πρόοδο από την εποχή του Humboldt¹²⁸. Ο Althoff πέτυχε να επιβάλει μια πολιτική σύμφωνα με την οποία τα πανεπιστήμια δέχονταν μεγαλύτερη οικονομική βοήθεια αλλά έπρεπε να μεγιστοποιούν τα αποτελέσματά τους. Η επιτυχία του *Συστήματος Althoff* πρέπει να ειπωθεί σε συνάρτηση με τη γενικότερη άνοδο της Γερμανίας. Η ακαδημαϊκή διδασκαλία και έρευνα¹²⁹ θεωρήθηκαν εργαλεία της γενικότερης οικονομικής και παραγωγικής διαδικασίας. Η εποχή αυτή αναγνώρισε τη ζήτηση για ειδικευση, τις επαφές με τη βιομηχανία, την εκρηκτική άνοδο του αριθμού των φοιτητών και θέματα εθνικού γοήτρου που σχετίζονταν με τον *Ανταγωνισμό των Λαών (Konkurrenzkampf der Völker)*. Ο Althoff ανακάλυψε, προώθησε και διόρισε¹³⁰ –αρκετές φορές ενάντια στις προτάσεις των σχολών- εξαιρετικά άτομα τα οποία με ποικίλους τρόπους έδωσαν ώθηση και δόξα στην ακαδημαϊκή ζωή της Γερμανίας¹³¹.

Επί εποχής Althoff δόθηκε στις ανώτερες τεχνικές σχολές (Technische Hochschulen) το ίδιο καθεστώς με αυτό των πανεπιστημίων. Το Technische Hochschule Charlottenburg απέκτησε το δικαίωμα το 1899 να απονέμει διδακτορικά παρά τη σφοδρή αντίδραση των πανεπιστημίων. Τα άλλα ομοσπονδιακά κράτη ακολούθησαν το παράδειγμα της Πρωσίας, μιας και η Πρωσία ήταν πάντα ένα μοντέλο για τα υπόλοιπα γερμανικά κρατίδια. Κατά την περίοδο του είχαμε μια παραπέρα απομάκρυνση της έρευνας από τα πανεπιστήμια, καθώς η έρευνα άρχισε να αναπτύσσεται και εκτός αυτών¹³². Ιδρύθηκαν ινστιτούτα, τα οποία ουσιαστικά ήταν «προσωποπαγή» ερευνητικά ιδρύματα καθηγητών που είχαν διαχωρίσει τη

¹²⁸Brocke Bernhard Vom, “Friedrich Althoff: A great figure in higher education policy in Germany”, *Minerva*, vol. 29, iss. 3, (September 1991), p. 269.

¹²⁹Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το άρθρο του Lenoir Timothy “A magic bullet: Research for profit and the growth of knowledge in Germany around 1900”, *Minerva*, vol. 26, iss. 1, (March 1988), p. 66-88, όπου παρουσιάζεται η εξέλιξη της έρευνας στα τέλη του 19^{ου} αι. και συγκεκριμένα η έρευνα στα εργαστήρια μεγάλων εταιριών, η οποία είχε ευεργετικές επιπτώσεις τόσο στη γενικότερη επιστημονική πρόοδο όσο και στη διατήρηση της ηγετικής θέσης της Γερμανίας στον επιστημονικό τομέα σε διεθνές επίπεδο.

¹³⁰Προ Althoff στην Πρωσία ήταν πολύ δύσκολο έως αδύνατο για ένα Σοσιαλδημοκράτη, ένα αβάπτιστο Εβραίο ή ένα Ρωμαιοκαθολικό να γίνει full professor (οι καθηγητές ήταν δημόσιοι υπάλληλοι). Μέχρι τότε στις σχολές η πλειοψηφία ήταν Προτεστάντες καθηγητές. Brocke, 1991, όπ. π., p.283.

¹³¹Klinge Mati, “Teachers”, στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., pp. 135-136.

¹³²Η εξειδίκευση οδήγησε βαθμιαία στην υποχώρηση της φιλοσοφικής ενότητας και στην αυξανόμενη «διάβρωση» της «φιλελεύθερης εκπαίδευσης» προς όφελος της έρευνας και της επαγγελματικής προετοιμασίας. Την ίδια περίοδο η παραδοσιακή ενοποίηση διδασκαλίας και έρευνας άρχισε να διαλύεται και το μεταξύ τους χάσμα άρχισε να μεγαλώνει. Επιπλέον, η ίδρυση ανεξάρτητων τεχνολογικών ιδρυμάτων οδήγησε την ανώτατη εκπαίδευση πιο κοντά στην βιομηχανική οικονομία. Jarausch “Higher education and Social Change: Some Comparative Perspectives”, στο Jarausch (ed.), 1983, όπ. π., p. 22. Για την προαγωγή της επιστήμης και της έρευνας σε ιδρύματα εκτός πανεπιστημίου από τη γερμανική κυβέρνηση την περίοδο 1871-1914 βλ. Pfetsch Frank, “Scientific organisation and science policy in imperial Germany, 1871-1914: The foundation of the imperial institute of physics and technology”, *Minerva*, vol. 8, iss. 1-4, (1970), pp. 557-580.

θέση τους από το πανεπιστήμιο. Μετά το 1911 ιδρύθηκαν αμιγή ερευνητικά ιδρύματα χωρίς καμία διδακτική δραστηριότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η ίδρυση, κυρίως με ιδιωτικά κεφάλαια της Kaiser Wilhelm Gesellschaft¹³³, η οποία περιελάμβανε ένα αριθμό από ανεξάρτητα ινστιτούτα που απέκτησαν πολύ υψηλό επιστημονικό κύρος. Η Kaiser Wilhelm Gesellschaft ήταν ο πρόδρομος της Max-Planck-Gesellschaft.

Τα πανεπιστήμια όμως διατήρησαν την ηγετική τους θέση παρά την απομάκρυνσή τους από την αρχή της ενοποίησης της έρευνας με τη διδασκαλία¹³⁴. Στα τέλη του 19^{ου} αι. σημειώθηκε επίσης ανάπτυξη των βιβλιοθηκών και των εργαστηριακών εγκαταστάσεων¹³⁵, ενισχύθηκε από το κράτος η οργάνωση πανεπιστημιακών σεμιναρίων και ινστιτούτων με αποτέλεσμα την προσέλκυση πολλών φοιτητών από όλο τον κόσμο¹³⁶. Είχε πια εδραιωθεί η ηγετική θέση του γερμανικού πανεπιστημίου. Επίσης το 1896 ψηφίστηκε στην Πρωσία ένας

¹³³Ο Althoff μπόρεσε να φανταστεί, αλλά όχι και να πραγματοποιήσει το μεγαλύτερό του εγχείρημα, την ίδρυση της Kaiser-Wilhelm-Gesellschaft το 1911, η οποία ιδρύθηκε τρία χρόνια μετά το θάνατό του. Επίσης ένα άλλο σχέδιό του που έγινε πραγματικότητα μετά το θάνατό του ήταν η ίδρυση του πρώτου χρηματοδοτούμενου με ιδιωτικά κεφάλαια πανεπιστημίου σε γερμανικό έδαφος, το οποίο άνοιξε τις πύλες του το 1914 στη Φραγκφούρτη. Brocke, 1991, όπ. π., p. 292.

¹³⁴Σε κάποιες περιπτώσεις, ειδικά στη φυσική, εμφανίστηκαν νέα αντικείμενα τα οποία ήταν πολύ εξειδικευμένα για να διδαχθούν στον καθένα που δεν ήταν προετοιμασμένος να γίνει ερευνητής στον συγκεκριμένο τομέα. Η εργαστηριακή εκπαίδευση στη φυσική στα πανεπιστήμια καθυστέρησε σε σχέση με την εκπαίδευση στη χημεία και στη φυσιολογία και άρχισε γύρω στα 1860. Στα τέλη του αιώνα η φυσική έγινε ο πιο ενδιαφέρων κλάδος της πειραματικής επιστήμης. Όμως διαφορετικά απ' ότι η χημεία και η φυσιολογία, η προχωρημένη έρευνα στη φυσική χρησίμευε ελάχιστα στην εκπαίδευση οποιουδήποτε επαγγέλματος πέραν αυτού του ερευνητή φυσικού. Μάλιστα η ειδίκευση προχώρησε τόσο πολύ που σύντομα δεν μπορούσε κανείς να μιλήσει για ένα ερευνητή φυσικό γενικά, αλλά έπρεπε να αναφερθεί σε ένα συγκεκριμένο πεδίο της επιστήμης. Επιπλέον η έρευνα στην πειραματική φυσική έγινε πολύ ακριβή και απαιτούσε ημιβιομηχανικές υποδομές οι οποίες ήταν πολύ δύσκολο να φιλοξενηθούν στο πανεπιστήμιο. Επομένως η ενοποίηση της έρευνας και της διδασκαλίας, η οποία ήταν η μεγάλη δύναμη της γερμανικής επιστήμης στα μέσα του 19^{ου} αι. έγινε πρόβλημα για το γερμανικό σύστημα στα τέλη του αιώνα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η διδασκαλία να διαχωριστεί από την έρευνα, στην αρχή μέσα στα πανεπιστήμια με τη συγκέντρωση της έρευνας σε «ινστιτούτα», τα οποία ήταν προσωπικές ερευνητικές εγκαταστάσεις καθηγητών, ουσιαστικά αποκομμένες από το πανεπιστήμιο και αργότερα, το 1911, με την ίδρυση της Kaiser Wilhelm Gesellschaft και τη δημιουργία καθαρά ερευνητικών ιδρυμάτων χωρίς καθόλου διδακτικές λειτουργίες. Αυτά όμως σχεδιάστηκαν για συγκεκριμένες περιπτώσεις. Η ηγετική θέση του πανεπιστημίου και η αρχή της ενότητας έρευνας και διδασκαλίας διατηρήθηκε και δόθηκε προσοχή στην αποφυγή ανταγωνισμού μεταξύ των νέων ινστιτούτων και των πανεπιστημίων. Επομένως δεν βρέθηκε λύση στο πρόβλημα που είχε να κάνει με την ενσωμάτωση της ολοένα και πιο εξειδικευμένης έρευνας με την εκπαίδευση των επαγγελματιών, όπου απαιτούνταν λιγότερη εξειδίκευση. Ben-David, 1977, όπ. π., pp. 103-106.

¹³⁵Σύμφωνα με τον Flexner καμία άλλη χώρα την περίοδο από το 1840 έως τον Α' παγκόσμιο πόλεμο δεν μπορούσε να συγκριθεί με τη Γερμανία σε θέματα εξοπλισμού, χρηματοδότησης και επέκτασης των πανεπιστημίων. Flexner, 1930, όπ. π., p. 317.

¹³⁶Η σύνοδος της International Academy of Science τον Οκτώβριο του 1918 στο Λονδίνο αποφάσισε να αποκλείσει όλους τους Γερμανούς επιστήμονες από διεθνή συνέδρια για 20 χρόνια. Πέρασαν κάποια χρόνια έως ότου ξανά οι ξένοι φοιτητές και οι καθηγητές να αρχίσουν να επιστρέφουν στη Γερμανία για να βελτιώσουν τις γνώσεις τους όπως παλιά. Παρόλα αυτά, πολλά γερμανικά περιοδικά διατήρησαν τον ηγετικό τους ρόλο σε πολλούς επιστημονικούς κλάδους και μέχρι το 1938 δίνονταν συμβουλές σε φοιτητές της Σορβόνης να μάθουν γερμανικά για να μπορούν να διαβάζουν τις σημαντικές επιστημονικές εξελίξεις. Hammerstein Notker, "Universities and War in Twentieth Century", στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., pp. 643-644.

νόμος ο οποίος άνοιξε το δρόμο για το πανεπιστήμιο στις γυναίκες ως φοιτήτριες-ακροάτριες. Η πλήρης πρόσβαση σε σπουδές στις γυναίκες επιτράπηκε το 1907¹³⁷.

1.3.2. 20^{ος} αιώνας

Η γερμανική επανάσταση του 1918 και η εγκαθίδρυση μιας δημοκρατικής μορφής διακυβέρνησης επηρέασαν βαθιά και το εκπαιδευτικό σύστημα της Γερμανίας. Η κυβέρνηση έλαβε αρκετά μέτρα για να γεφυρώσει το κοινωνικό χάσμα που υπήρχε μεταξύ του Γυμνασίου και των άλλων σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με σκοπό να προσφέρει τη δυνατότητα στους νέους να αποκτήσουν πρόσβαση στα ανώτατα ιδρύματα, ανεξάρτητα από την κοινωνική τάξη από την οποία προέρχονταν¹³⁸. Υπήρξε μια σημαντική αύξηση του αριθμού των φοιτητών στα γερμανικά πανεπιστήμια μετά το τέλος του Α΄ παγκόσμιου πολέμου. Πριν την έναρξη του Α΄ παγκόσμιου πολέμου ο αριθμός δεν υπερέβαινε τις 73.000. Το 1931 ο αριθμός ξεπερνούσε τις 100.000 φοιτητές. Οι προσπάθειες και η μέρει επιτυχημένη μεταρρύθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη δράση του Carl Heinrich Becker¹³⁹ στο Υπουργείο Παιδείας της Πρωσίας. Ο Schelsky¹⁴⁰ υποστηρίζει ότι το έργο του Becker μπορεί να παραλληλιστεί από άποψη σπουδαιότητας με αυτό του Humboldt. Όπως και στην περίπτωση του Humboldt, οι μεταρρυθμίσεις του πρωσικού Υπουργείου Παιδείας ξεκίνησαν από ένα μορφωμένο κρατικό αξιωματούχο, ο οποίος είχε ένα ξεκάθαρο μορφωτικό ιδεώδες. Όπως και οι ιδεαλιστές ιδρυτές του πανεπιστημίου του Βερολίνου, ο Becker συνέδεσε την πανεπιστημιακή μεταρρύθμιση¹⁴¹ με την ήττα της Γερμανίας στον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο και

¹³⁷Jarausch Konard H., “The Social Transformation of the University: The Case of Prussia 1865-1914”, *Journal of Social History*, vol. 12, iss. 4, (1979), p. 618.

¹³⁸Στη Γερμανία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η πρόσβαση στο πανεπιστήμιο και στο εύρος των δυνατοτήτων απασχόλησης για τους αποφοίτους παρέμεινε προνόμιο ενός μικρού αριθμού προνομιούχων ομάδων έως τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο. Στο μεσοπόλεμο η μεσαία τάξη κέρδισε την πρόσβαση στο πανεπιστήμιο και μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο η εργατική τάξη κέρδισε ένα περιορισμένο δικαίωμα πρόσβασης στο πανεπιστήμιο. Windolf, 1977, όπ. π., p. 43.

¹³⁹Ο Carl Heinrich Becker ήταν καθηγητής πανεπιστημίου πριν αναλάβει το 1916 τμηματάρχης προσωπικού στο Πρωσικό Υπουργείο Παιδείας. Χαρακτηριστικό στοιχείο της συνέχειας της πρωσικής πολιτικής στην ανώτατη εκπαίδευση είναι το γεγονός ότι ο C.H. Becker –ανεξάρτητα από την εναλλαγή των κομμάτων στην εξουσία- ήταν από το 1919 έως το 1930 υπερκομματικός Γενικός Γραμματέας και μετέπειτα Υπουργός στο Υπουργείο Παιδείας. Schelsky, 1971, όπ. π., p. 139. Σε αντίθεση με ότι συνέβαινε στην Πρωσία, στη Γαλλία μεταξύ του 1944 και του 1975 άλλαξαν 27 Υπουργοί Παιδείας. Patterson, 1975, όπ. π., p. 122.

¹⁴⁰Schelsky, 1971, όπ. π., p. 126.

¹⁴¹Σύμφωνα με τον Alexander Kluge οι μεταρρυθμίσεις του γερμανικού πανεπιστημίου τα τελευταία 150 χρόνια είναι συνδεδεμένες με καταρρεύσεις του κράτους και πολιτικές επαναστάσεις: το 1807-1812 στην Πρωσία μετά την ήττα από το Ναπολέοντα, το 1848 ως ταυτόχρονη εξέλιξη της λαϊκής επανάστασης, η πανεπιστημιακή μεταρρύθμιση του C.H. Becker στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης μετά την κατάρρευση του 1918, ο εθνικοσοσιαλιστικός μετασχηματισμός της ανώτατης εκπαίδευσης μετά το 1933 και η μεταρρύθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης στη Δυτική Γερμανία μετά το 1945. Οι μεταρρυθμιστικές αυτές προσπάθειες

με τις αλλαγές που συντελούνταν στην κοινωνία. Τα μεταρρυθμιστικά μέτρα του Becker στόχευαν να αναζωογονήσουν τη δομή και το καταστατικό του πανεπιστημίου και να το προσαρμόσουν ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί στις ανάγκες της εποχής του: οι έκτακτοι καθηγητές απέκτησαν το δικαίωμα συμμετοχής στα όργανα διοίκησης του πανεπιστημίου, συστήθηκε το φοιτητικό σώμα¹⁴² ως αυτοδιοίκητο όργανο, έγινε αναδιοργάνωση διαφόρων κλάδων σπουδών και ιδρύθηκαν παιδαγωγικές σχολές. Σύμφωνα με τον Schelsky¹⁴³ ο Becker μπορεί να ειπωθεί ως μεταρρυθμιστής και όχι ως ιδρυτής ενός νέου πανεπιστημίου όπως ο W. Humboldt.

Το 1939 όλα τα νέα πανεπιστήμια, ειδικά αυτά της Κεντρικής Ευρώπης, είχαν υιοθετήσει το γερμανικό μοντέλο. Το πανεπιστήμιο του Βερολίνου έως την άνοδο των Εθνικοσοσιαλιστών στην εξουσία μπορούσε να υπερηφανεύεται για τα περισσότερα βραβεία Νόμπελ σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο πανεπιστήμιο στον κόσμο. Έχει επισημανθεί πολλές φορές ότι η ανωτερότητα των Γερμανών επιστημόνων στα πεδία των φυσικών και τεχνικών επιστημών έπαιξε σημαντικό ρόλο στην άνοδο της Γερμανίας διεθνώς σε μια σειρά βιομηχανικών τομέων¹⁴⁴.

κατατάσσονται σε 3 τύπους: α) Στον πρώτο τύπο των «ριζοσπαστικών μεταρρυθμίσεων» ανήκει ο εθνικοσοσιαλιστικός μετασχηματισμός της ανώτατης εκπαίδευσης μετά το 1933. Στη συγκεκριμένη περίπτωση έχουμε ένα κράτος το οποίο χρησιμοποιεί την εκπαίδευση και επομένως και το πανεπιστήμιο ως όργανο της κρατικής πολιτικής. Το καθεστώς έχει μια συγκεκριμένη κοσμοθεωρία την οποία θέλει υποχρεωτικά να «περάσει» στους πολίτες του. Έχουμε κατάφορη παραβίαση και προσβολή της αυτονομίας της επιστήμης. β) Στη δεύτερη κατηγορία έχουμε τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που ξεκίνησαν μέσα από το ίδιο το πανεπιστήμιο. Σε αυτή την κατηγορία μπορούμε να κατατάξουμε τις προσπάθειες του 1848 και αυτές που έγιναν στη Δυτική Γερμανία μετά το 1945, τουλάχιστο τα πρώτα 15 χρόνια. Αυτές οι προσπάθειες στόχευαν σε μια ενδυνάμωση του αυτοδιοίκητου του πανεπιστημίου, χωρίς όμως να έχουν επιτυχή κατάληξη. Ο Schelsky αποκαλεί τις συγκεκριμένες προσπάθειες «μάταιες». γ) Ως τρίτη ομάδα μεταρρυθμίσεων της ανώτατης εκπαίδευσης μπορούμε να χαρακτηρίσουμε εκείνες τις προσπάθειες όπου η κρατική πρωτοβουλία συνέπεσε με ένα νέο εκπαιδευτικό και επιστημονικό ιδεώδες εκ μέρους των διδασκόντων. Κλασικό παράδειγμα αποτελεί η πολιτική ανώτατης παιδείας του Humboldt στην ίδρυση του πανεπιστημίου του Βερολίνου όπως και οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες του Υπουργού Παιδείας της Πρωσίας C.H. Becker στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης, ανεξάρτητα αν κανείς τις θεωρεί πετυχημένες ή όχι. Και στις 2 περιπτώσεις το έργο ανέλαβε ένας διδάσκων, ο οποίος έγινε κρατικός αξιωματούχος και πολιτικός, με ένα πανεπιστημιακό ιδεώδες της εποχής του και το υλοποίησε με δικές του προσπάθειες και ευθύνη. Schelsky, 1971, όπ. π., pp. 122-124.

¹⁴²Αξίζει να αναφέρουμε ότι για το Humboldt και τους ιδεαλιστές οι φοιτητικές ενώσεις δεν ήταν επιθυμητές μέσα στο πανεπιστήμιο, επειδή αποσπούσαν τους φοιτητές από την ατομική-μοναχική σχέση που έπρεπε να έχουν με την επιστήμη. Schelsky, 1971, όπ. π., p. 193.

¹⁴³Schelsky, 1971, όπ. π., p. 130.

¹⁴⁴Η Γερμανία ήταν αυτή που συνέδεσε στενά πρώτη την επιστήμη με την τεχνολογία. Παρόλο που η βιομηχανική έρευνα υπήρχε ήδη, οι Γερμανοί ήταν οι πρώτοι που προχώρησαν σε συστηματική εφαρμογή των θεωρητικών αποτελεσμάτων της έρευνας σε τεχνολογικές εφευρέσεις. Το βασικό επίτευγμα αυτής της εξέλιξης ήταν η μεταφορά στην βιομηχανία της εργαστηριακής οργάνωσης και των ακριβών τεχνικών της επιστημονικής έρευνας που αναπτύχθηκαν στο γερμανικό πανεπιστήμιο. Αυτή η «εφεύρεση της μεθόδου της εφεύρεσης» την οποία ο Alfred North Whitehead αποκάλεσε τη μεγαλύτερη εφεύρεση του 19^{ου} αι., έλαβε χώρα στη γερμανική ηλεκτρική και συνθετική χημική βιομηχανία. Η Γερμανία πριν από τον 20^ο αι. ήταν η μόνη χώρα που πέτυχε ταυτόχρονη υπεροχή στην επιστήμη και στην τεχνολογία μεταξύ 1860 και 1930. Ειδικά μέσα από τη

Με την άνοδο των εθνικοσοσιαλιστών στην εξουσία τέθηκε σε ισχύ «ο νόμος ενάντια στην υπερπληρότητα των γερμανικών σχολείων και πανεπιστημίων». Τα μέτρα αυτά σε συνδυασμό με την οικονομική πίεση, οδήγησαν σε μείωση του αριθμού των φοιτητών το χειμερινό εξάμηνο του 1936/37. Οι Εθνικοσοσιαλιστές προσπάθησαν να ασκήσουν συγκεντρωτικό έλεγχο πάνω στο πανεπιστήμιο. Διόριζαν πρυτάνεις και πήραν από τα ακαδημαϊκά σώματα τις αρμοδιότητες για αποφάσεις.

Ο Bernhard Rust, Υπουργός Παιδείας της Πρωσίας και μετέπειτα Υπουργός Παιδείας της Αυτοκρατορίας, επέβαλε αλλαγές στην οργανωτική δομή των πανεπιστημίων με σκοπό να αναβιώσει τη γραφειοκρατική τάξη. Η παραδοσιακή αυτοδιοικητική δομή των πανεπιστημίων αντικαταστάθηκε από την «αρχή του αρχηγού», κάνοντας τους πρυτάνεις και τους κοσμήτορες των σχολών δικτάτορες. Η Ένωση των Ανώτατων Ιδρυμάτων (Hochschulverband) διαλύθηκε, παρόλο που η νεοεκλεγμένη ηγεσία ήταν φιλική προς του Ναζί και δημιουργήθηκαν οι Dozentenschaften (ενώσεις πανεπιστημιακών καθηγητών όλων των βαθμίδων). Οι νεαρότεροι ακαδημαϊκοί ήταν αναγκασμένοι να εισέλθουν σε αυτές τις ενώσεις και να παρακολουθούν καλοκαιρινά μαθήματα, όπου ελεγχόταν η συμπεριφορά και η προθυμία τους να υπηρετήσουν το ναζιστικό καθεστώς. Αξίζει να αναφέρουμε ότι μπορεί οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί αρχικά να καλωσόρισαν την «εθνική επανάσταση», περιφρόνησαν όμως την ιδεολογική και πολιτική ανάμειξη στα πανεπιστήμια και τη θεώρησαν ως απειλή για τη μάθηση.

Μετά τη λήξη του πολέμου η συμφωνία του Postdam μεταξύ των νικητριών δυνάμεων στις 2 Αυγούστου 1945 συνδύαζε την αποβιομηχανοποίηση που ήθελε ο Στάλιν για τη Γερμανία με την επανεκπαίδευση (Re-education) που ήθελε ο Ρούσβελτ. Για τα πανεπιστήμια το πρώτο βήμα προς την αποβιομηχανοποίηση ήταν η απομάκρυνση των επιστημόνων και των εγκαταστάσεων και η απαγόρευση της έρευνας σε στρατηγικούς τομείς, όπως στην πυρηνική φυσική, στη χημεία, στην αεροπορία και στη ναυπηγική. Ο ορισμός του εκπαιδευτικού προγράμματος μπορεί να συνοψιστεί στα εξής: απομάκρυνση

συστηματική εξέλιξη και χρήση της χημικής θεωρίας οι Γερμανοί μπόρεσαν μέσα σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα να μετατρέψουν μια σχετικά καθυστερημένη κοινωνία στο πιο εξελιγμένο τεχνικά κράτος της Ευρώπης. Gilpin, 1968, όπ. π., pp. 21-23. Για το θέμα της κρατικά χρηματοδοτούμενης έρευνας στα πανεπιστήμια, η οποία είχε ευεργετική επίδραση στη γερμανική βιομηχανία βλ. Lenoir Timothy, "Revolution from Above: The Role of the State in Creating the German Research System, 1810-1910", *The American Economic Review*, vol. 88, iss.2, (1998), pp. 22-27.

όσων συνεργάστηκαν με το ναζιστικό καθεστώς, αποστρατικοποίηση, εκδημοκρατισμός και χτύπημα των μονοπωλιακών συνασπισμών (decartelization)¹⁴⁵.

Ένα χρόνο από την επαναλειτουργία τους μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, τα πανεπιστήμια¹⁴⁶ λειτουργούσαν με ένα πολύ μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών από αυτόν που μπορούσαν στην πραγματικότητα να δεχθούν. Η πίεση ήταν τόσο μεγάλη που στην ουσία ένας στους πέντε υποψηφίους μπορούσε να γίνει αποδεκτός. Τα γερμανικά πανεπιστήμια στις τρεις δυτικές ζώνες είχαν εγγραφές από 50% έως 500% υψηλότερες σε σχέση με την περίοδο πριν τον πόλεμο. Για παράδειγμα το πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης ενώ είχε 4.400 φοιτητές, λειτουργούσε μόνο με τα 2/3 του διδακτικού του προσωπικού, προσωπικό το οποίο πριν από τον πόλεμο δίδασκε σε 2.100 φοιτητές. Ένας σημαντικός λόγος αυτής της αύξησης ήταν η έλλειψη εναλλακτικών λύσεων για τους νέους. Το εμπόριο, το οποίο συνήθως έλκει πολλούς νέους, ήταν σχεδόν νεκρό και η βιομηχανία που είχε σχεδόν το 1/3 του μεγέθους της σε σχέση με την προπολεμική περίοδο, δεν ζητούσε μεγάλο αριθμό εργαζομένων. Σε τέτοιες περιόδους οι νέοι τείνουν να επενδύουν το χρόνο τους στην εκπαίδευση, ελπίζοντας ότι θα έχουν καλύτερες ευκαιρίες στο μέλλον.

Σημαντικό θέμα ήταν και η στελέχωση των σχολών με προσωπικό, γιατί η διαδικασία προς τον εκδημοκρατισμό μέσω της απομάκρυνσης των καθηγητών που είχαν συνεργαστεί με το ναζιστικό καθεστώς, έπληξε σοβαρά τα γερμανικά πανεπιστήμια μιας και από το 1937 ήταν πρακτικά αδύνατο να έχει κανείς μία θέση στο γερμανικό πανεπιστήμιο, αν δεν ήταν μέλος του Εθνικού Σοσιαλιστικού Κόμματος. Λίγοι ηλικιωμένοι καθηγητές σε συγκεκριμένα τμήματα μπόρεσαν να αντισταθούν με επιτυχία, όμως πρακτικά όλοι οι νέοι και οι μέσης ηλικίας καθηγητές έγιναν μέλη του κόμματος ή απολύθηκαν το 1937¹⁴⁷. Όταν τα πανεπιστήμια άνοιξαν πάλι μετά τον πόλεμο, όλοι οι καθηγητές που ήταν μέλη του κόμματος αποκλείστηκαν από τη διδασκαλία, έως ότου περάσουν από μια διαδικασία αποναζιστικοποίησης αποδεικνύοντας ότι έγιναν κομματικά μέλη δια της βίας. Οι σχολές με τα υψηλότερα ποσοστά ενεργών Ναζι καθηγητών ήταν αυτές της ιατρικής και της νομικής. Μια ακραία περίπτωση είναι αυτή της Σχολής Κοινωνικών Σπουδών του πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης, η οποία αριθμούσε 18 άτομα διδακτικό προσωπικό. Οι 17 απολύθηκαν.

¹⁴⁵Rüegg Walter, Sadlak Jan, "Relations with Authority", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 77.

¹⁴⁶Μόνο έξι γερμανικά ιδρύματα ανώτατης παιδείας δεν υπέστησαν καμία φυσική καταστροφή. Έξι καταστράφηκαν κατά 25% και 8 κατά 75%, ενώ τέσσερα καταστράφηκαν ολοσχερώς στη διάρκεια του Β΄ παγκόσμιου πολέμου. Kloss, 1968, όπ. π., p. 323.

¹⁴⁷Havinghurst Robert J., "Higher Education in German", *The Journal of Higher Education*, vol. 19, iss. 1, (Jan.1948), p. 18.

Πολλοί καθηγητές που ήταν σε ηλικία συνταξιοδότησης συνέχιζαν να εργάζονται. Αξίζει κανείς να τονίσει την αυτοθυσία που επέδειξαν οι εναπομείναντες καθηγητές, όταν άνοιξαν πάλι τα ανώτατα ιδρύματα μετά το τέλος του πολέμου, ώστε το γερμανικό πανεπιστήμιο να επανακτήσει τη θέση που είχε πριν το 1933.

Η σχέση μεταξύ κράτους και πανεπιστημίου στη Δυτική Γερμανία μετά το 1945 καθορίστηκε από την πολιτική των Δυνάμεων Κατοχής¹⁴⁸. Οι Δυνάμεις Κατοχής επέτρεψαν την ανασύσταση των ακαδημαϊκών δομών στα επίπεδα προ του 1933. Η αποκατάσταση (Restoration) των παλιών φιλελεύθερων πανεπιστημιακών καταστατικών της δεκαετίας του 1920 συνδέθηκε με μια επιλογή προσωπικού με πολιτικό χαρακτήρα και μια πολιτική επανεκπαίδευσης (Re-education) που θα απομάκρυνε τα εθνικοσοσιαλιστικά στοιχεία από τα πανεπιστήμια. Προβλεπόταν βέβαια μια σημαντικά ισχυρότερη συντεχνιακή αυτονομία και αυτοδιοίκηση των πανεπιστημίων όπως ήταν πριν το 1933. Σε αυτή την τάση βέβαια συνεισέφερε η «πιο ελεύθερη σε σχέση με το κράτος» πανεπιστημιακή παράδοση των αγγλοσαξονικών Δυνάμεων Κατοχής¹⁴⁹.

Οι ίδιες οι Δυνάμεις Κατοχής δεν συνεισέφεραν καθόλου σε μια ιδρυματική μεταρρύθμιση των γερμανικών πανεπιστημίων¹⁵⁰. Η ίδρυση του πανεπιστημίου Mainz από τις γαλλικές Δυνάμεις Κατοχής όπως και η ίδρυση του πανεπιστημίου Saarbrücken ενσωματώθηκαν δομικά στο ήδη υπάρχον γερμανικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης. Η ίδρυση του Freie Universität (Ελεύθερο Πανεπιστήμιο) στο Βερολίνο δεν λειτούργησε ως πρότυπο για μια γενικότερη πανεπιστημιακή μεταρρύθμιση. Ούτε και οι επιτροπές

¹⁴⁸Για τη βρετανική ανάμειξη στην ανασυγκρότηση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης της Γερμανίας μετά τη λήξη του Β' παγκόσμιου πολέμου βλ. Phillips David, "Lindsay and the German Universities: an Oxford contribution to the post-war reform debate", *Oxford Review of Education*, vol. 6, iss. 1, (1980), pp. 91-105.

¹⁴⁹Μια σημαντική αξία στις δυτικές δημοκρατίες ήταν η αυτονομία των πανεπιστημίων όσον αφορά στην οργάνωση των προγραμμάτων σπουδών, στην απονομή πτυχίων και στην επιλογή του διδακτικού προσωπικού. Οι νικήτριες δυνάμεις, μαζί με τις νεοσχηματιζόμενες κυβερνήσεις των κρατιδίων, υποστήριξαν τις προσπάθειες των πανεπιστημίων να επανακτήσουν την αυτονομία που έχασαν την περίοδο του ναζισμού. Rüegg Walter, Sadlak Jan, "Relations with Authority", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 80.

¹⁵⁰Σύμφωνα με τον Kloss ούτε οι δυνάμεις κατοχής επεδίωξαν θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο ούτε οι Γερμανοί πολιτικοί, οι οποίοι αυτή την περίοδο ήταν απασχολημένοι με άλλα πολύ πιο επείγοντα θέματα. Η ανάμνηση από τη δραστική παρέμβαση των Ναζί στα εσωτερικά του πανεπιστημίου ήταν ακόμα πολύ νωπή: από το 1933 οι αντιπρύτανες διορίζονταν απευθείας από τον Υπουργό Παιδείας και ενεργούσαν ως «ηγέτες» μέσα στα πανεπιστήμια. Οι σύγκλητοι και τα Συμβούλια των Σχολών είχαν χάσει τη δύναμή τους. Πολλοί καθηγητές, αν και ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, απολύθηκαν, συνταξιοδοτήθηκαν ή αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν. Μετά το 1945 τα κρατίδια δεν επιθυμούσαν καθόλου να εγείρουν την παραμικρή υποψία παρόμοιας ιδεολογικής και πολιτικής κυριαρχίας. Η περίοδος των δραστικών κρατικών παρεμβάσεων ήταν πολύ νωπή. Μόνο τα πανεπιστήμια, οι σχολές και οι καθηγητές θα μπορούσαν να εισαγάγουν μεταρρυθμίσεις, όμως κυριαρχούσε ο συντηρητισμός που δεν άφηνε περιθώρια για αναδιοργάνωση όσο όλα φαίνονταν να λειτουργούν σχετικά καλά. Η αδράνεια αποδείχθηκε ισχυρότερη από οποιαδήποτε προσπάθεια για μεταρρύθμιση. Kloss, 1968, όπ. π., pp.324-325.

μεταρρύθμισης που συστήθηκαν στην αμερικάνικη και αγγλική ζώνη κατοχής και αποτελούνταν κυρίως από καθηγητές, συνεισέφεραν ουσιαστικά σε μια μεταρρύθμιση¹⁵¹. Μόνο η πρόταση να εισαχθούν προγράμματα γενικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με το αμερικανικό μοντέλο, με στόχο τη βελτίωση της πολιτικής εκπαίδευσης υιοθετήθηκε στα πανεπιστήμια. Ονομάστηκε *studium generale* και παρέμεινε ξένο σώμα στο γερμανικό σύστημα¹⁵². Από τις αρχές του 1947 η ευθύνη για τη διοίκηση των πανεπιστημίων πέρασε στα γερμανικά κρατίδια. Σε αντίθεση με ότι συνέβη στα χρόνια μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο όπου οι διεθνούς φήμης Γερμανοί καθηγητές και οι Γερμανοί φοιτητές είχαν αποκλειστεί από τα διεθνή συνέδρια, από το 1947 Γερμανοί καθηγητές και φοιτητές προσκαλούνταν στις χώρες των νικητριών δυνάμεων και σε διεθνή συνέδρια.

Εκείνη την περίοδο υπήρχαν δύο ιδρύματα τα οποία ήταν στελεχωμένα με υπαλλήλους από τα κρατίδια και από το ομοσπονδιακό κράτος και ασχολούνταν αποκλειστικά με την έρευνα. Το πρώτο ήταν η Max Planck Society for the Advancement of Science που ιδρύθηκε το 1948 και ήταν συνέχεια της Kaiser Wilhelm Society. Διεύθυνε ερευνητικά ιδρύματα που ήταν εκτός πανεπιστημίου σε πολλούς τομείς, παρόλο που επικεντρωνόταν κυρίως στις φυσικές επιστήμες. Το δεύτερο ίδρυμα ήταν η Γερμανική Ερευνητική Ένωση (*Deutsche Forschungsgemeinschaft*) που ιδρύθηκε το 1949 και υποστήριζε την πανεπιστημιακή έρευνα μέσω επιχορηγήσεων για project και για μακροπρόθεσμα προγράμματα. Επίσης, χάρη σε κρατικές επιχορηγήσεις δύο ιδρύματα που είχαν ιδρυθεί το 1925 επαναλειτούργησαν: το 1950 η Γερμανική Υπηρεσία Ακαδημαϊκών Ανταλλαγών (*Deutscher Akademischer Austauschdienst*) που χορηγούσε υποτροφίες για την ανταλλαγή Γερμανών και ξένων φοιτητών και καθηγητών και προήγαγε τις γερμανικές σπουδές στα ξένα πανεπιστήμια και το 1953 η Alexander von Humboldt Foundation που χορηγούσε υποτροφίες και ερευνητικά βραβεία σε υψηλά ειδικευμένους ξένους μεταδιδακτορικούς φοιτητές και ερευνητικές υποτροφίες σε Γερμανούς μεταδιδακτορικούς φοιτητές.

¹⁵¹Schelsky, 1971, όπ. π., pp. 134-135.

¹⁵²Rüegg Walter, Sadlak Jan, "Relations with Authority", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 81. Για πιο αναλυτική παρουσίαση του όρου και για την εισαγωγή του *studium generale* στα γερμανικά πανεπιστήμια μετά τη λήξη του Β΄ παγκόσμιου πολέμου βλ. Rüegg Walter, "Humanism and Studium Generale in German Higher Education", *The Journal of General Education*, vol. 8, iss. 3, (1955), pp. 137-165.

Σε εθνικό επίπεδο, το Σύνταγμα του 1949, δεν έδωσε καμία εξουσιοδότηση στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση σε θέματα εκπαίδευσης εκτός από την εξουσία να νομοθετεί για την προαγωγή της έρευνας. Παρόλο που η ομοσπονδιακή εξουσία αύξησε σταδιακά το ρόλο της, η ανώτατη εκπαίδευση παρέμεινε υπόθεση των κρατιδίων. Ακόμα όμως και έτσι, το εκπαιδευτικό σύστημα ήταν σημαντικά ενοποιημένο, περισσότερο και από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η πλειονότητα των καθηγητών ήταν δημόσιοι υπάλληλοι και, παρόλο που η κατάστασή τους διέφερε κάπως από κρατίδιο σε κρατίδιο, οι μισθοί τους συνδέονταν με τις διαπραγματεύσεις για τους δημόσιους υπάλληλους σε εθνικό επίπεδο. Επίσης, το επίπεδο και οι συνθήκες σπουδών ήταν αρκετά συγκρίσιμες ανάμεσα σε πανεπιστήμια διαφορετικών κρατιδίων.

Μέχρι τα τέλη του 1960 ο ρόλος της ομοσπονδιακής κυβέρνησης ήταν περιορισμένος. Συμμετείχε με τα κρατίδια στο Επιστημονικό Συμβούλιο σε διάφορα θέματα, όπως αυτό των φοιτητικών επιχορηγήσεων και επιχορηγούσε ορισμένους τομείς, κυρίως ερευνητικούς. Επίσης διεύθυνε τα δικά της ερευνητικά ιδρύματα. Συνταγματικές τροποποιήσεις το 1969 έδωσαν την εξουσία στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση για γενικότερο εκπαιδευτικό σχεδιασμό και ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης. Για πρώτη φορά δημιουργήθηκε Υπουργείο Παιδείας και Έρευνας. Τα κρατίδια όμως παρέμειναν δραστήρια και προασπίζονταν τα προνόμιά τους. Σημαντικό γεγονός ήταν η ίδρυση το 1957 του Επιστημονικού Συμβουλίου (Wissenschaftsrat), στο οποίο συμμετείχαν αντιπρόσωποι από ομοσπονδιακά υπουργεία, από υπουργεία των κρατιδίων, των πανεπιστημίων και της δημόσιας ζωής. Το Επιστημονικό Συμβούλιο προέβαινε σε προτάσεις για τις επιστήμες και την ανώτατη εκπαίδευση. Δεν είχε νομοθετική εξουσία. Οι προτάσεις του για να γίνουν νόμος έπρεπε να νομοθετηθούν από τα αντίστοιχα υπουργεία των κρατιδίων ή της ομοσπονδιακής κυβέρνησης.

1.4. Γενικές επισημάνσεις ιστορικής αναδρομής 1800-1960

Η βασική γερμανική συνεισφορά το 19^ο αι. στην ανώτατη εκπαίδευση ήταν η σύζευξη διδασκαλίας και έρευνας. Πρωτοπόρο σ' αυτό τον τομέα ήταν το Πανεπιστήμιο του Βερολίνου, το οποίο επηρέασε τα υπόλοιπα γερμανικά πανεπιστήμια. Μέσα σε λίγες δεκαετίες το γερμανικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης έγινε κορυφαίο και άσκησε μεγάλη επιρροή στις υπόλοιπες ανεπτυγμένες χώρες. Αντίθετα, στη Γαλλία και στη Βρετανία το 19^ο

αι. η επιστημονική εκπαίδευση έτεινε να σημαίνει γνώση γύρω από την επιστήμη παρά τη γνώση του τρόπου και της πρακτικής της επιστημονικής έρευνας.

Στη Γερμανία στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τα πανεπιστήμια βρίσκονταν στην κορυφή του συστήματος και απολάμβαναν υψηλό κύρος, ενώ στη Γαλλία και στη Βρετανία οι μεγάλες σχολές (*grand écoles*) και η Oxbridge αντίστοιχα βρίσκονταν στην κορυφή της ιεραρχίας.

Μελετώντας τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης στη Βρετανία, Γαλλία και Γερμανία από τις αρχές του 19^{ου} αι., παρατηρεί κανείς το διαφορετικό ρόλο που έπαιξε το κράτος στην ίδρυση και στην ανάπτυξη των πανεπιστημίων. Ενώ τα πανεπιστήμια στη Γερμανία και Γαλλία αναπτύχθηκαν κατά τον 19^ο αι. μέσα από τη στενή σχέση με το κράτος, ο ρόλος του κράτους στη Βρετανία ήταν σημαντικά μικρότερος¹⁵³. Η ιδιωτική πρωτοβουλία έπαιξε στη Βρετανία καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης, όπως στην περίπτωση της ίδρυσης του University College στο Λονδίνο. Επίσης, τα επαρχιακά κολέγια που αργότερα εξελίχθηκαν στα επαρχιακά πανεπιστήμια, ήταν αποτέλεσμα της συνεργασίας ιδιωτικής πρωτοβουλίας και δημοτικών αρχών. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι στη Βρετανία η κρατική παιδεία κατηγορήθηκε ως «πρωσική αίρεση», ήταν ξένη προς το αγγλικό πνεύμα, υψηλού κόστους για τον Άγγλο φορολογούμενο, υπονομευτική κάθε ιδιωτικής πρωτοβουλίας¹⁵⁴.

Στη Βρετανία από τις αρχές του 20^{ου} αι. υπήρχε η University Grants Committee (UGC), η οποία χρηματοδοτούσε τα πανεπιστήμια και γενικότερα τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και περιεβαλλόταν μεταξύ Υπουργείου και πανεπιστημίων. Μια παρόμοια ενδιάμεση υπηρεσία δεν υπήρχε ούτε στη Γερμανία ούτε στη Γαλλία.

Από τα τρία πανεπιστημιακά συστήματα αυτό με τον υψηλότερο βαθμό κρατικού συγκεντρωτισμού ήταν το γαλλικό. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτού του συγκεντρωτισμού ήταν η παρουσία μεγάλου αριθμού ιδρυμάτων και επιστημόνων στο Παρίσι. Έως τα μέσα της δεκαετίας του 1930 περίπου οι μισοί Γάλλοι φοιτητές σπούδαζαν στο Παρίσι¹⁵⁵.

¹⁵³Vernon, 2004, όπ. π., p. 5.

¹⁵⁴Παπαστάμου, 2009, όπ. π., σ. 166.

¹⁵⁵Charle Christophe, "Patterns", στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., p. 56.

Όσον αφορά στο διδακτικό προσωπικό των πανεπιστημίων, ξεχωρίζει η ηγεμονική θέση που είχαν οι τακτικοί καθηγητές (Ordinarien) στο γερμανικό πανεπιστήμιο. Με τη δεδομένη δομή του γερμανικού πανεπιστημίου, όλα ήταν βασισμένα στον αυτόνομο κάτοχο της έδρας με το δικό του ερευνητικό ινστιτούτο και τους βοηθούς του (υφηγητές και φοιτητές για την έρευνα). Οι τακτικοί καθηγητές διοικούσαν το γερμανικό πανεπιστήμιο κατά τον 19^ο αι., παρόλο που - ειδικά από το τέλος του 19^{ου} αι.- ήταν η μειοψηφία του διδακτικού προσωπικού. Σε αντίθεση με τους Γερμανούς τακτικούς καθηγητές που στα πλαίσια του ιδρύματός τους έλεγχαν τα ερευνητικά κονδύλια και τον εξοπλισμό που έπαιρναν από το κράτος, ο Γάλλος πανεπιστημιακός καθηγητής σπάνια έλεγχε της ερευνητική χρηματοδότηση επειδή κατείχε μία έδρα. Οι σχολές ήταν αυτές που έλεγχαν τη συνήθως πενιχρή χρηματοδότηση του υπουργείου¹⁵⁶. Στη Βρετανία δεν υιοθετήθηκε ο γερμανικός θεσμός της πανεπιστημιακής έδρας. Είχαμε τη διάκριση των πανεπιστημιακών σχολών σε τμήματα. Με αυτό τον τρόπο όλα τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας ήταν συνυπεύθυνοι για την επιστημονική πρόοδο¹⁵⁷. Στη Βρετανία ο καθηγητής ήταν primus inter pares και οι λέκτορες του τμήματός του ήταν συνάδελφοι και όχι άμισθοι βοηθοί όπως οι Privatdozenten. Οι Βρετανοί ακαδημαϊκοί ήταν υπάλληλοι του πανεπιστημίου, δεν ήταν δημόσιοι υπάλληλοι που διορίζονταν και πληρώνονταν από το κράτος όπως οι Γερμανοί και οι Γάλλοι συνάδελφοί τους ούτε ήταν κάτοχοι μιας αυτόνομης πανεπιστημιακής έδρας με δικό της επιστημονικό ινστιτούτο. Οι Βρετανοί καθηγητές δεν είχαν ποτέ την ανεξαρτησία και τα ατομικά ερευνητικά ιδρύματα που είχαν οι Γερμανοί συνάδελφοί τους.

Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια σε γενικές γραμμές είχαν δίδακτρα, τουλάχιστον έως την περίοδο του μεσοπολέμου. Όμως γενικά τα ποσά δεν ήταν ιδιαίτερα υψηλά εκτός και αν υπήρχαν έξοδα διαμονής, όπως στα κολέγια της Οξφόρδης και του Κέμπριτζ. Τα άμεσα έξοδα σπουδών ήταν μειωμένα για πολλούς φοιτητές ταπεινής καταγωγής μέσω παροχής δωρεάν γευμάτων ή απαλλαγής από δίδακτρα, μέσω υποτροφιών από θρησκευτικές ή φιланθρωπικές δωρεές (ειδικά στη Βρετανία), από άτομα ή από το κράτος. Το 1899-1900 περίπου το 16% των φοιτητών στην Πρωσία είχαν λάβει υποτροφία, 6% είχαν πρόσβαση σε δωρεάν τραπέζια και 17% είχαν κάποιας μορφής ελάφρυνση από δίδακτρα. Πιθανόν σημαντικότερα από τα πανεπιστημιακά δίδακτρα ήταν τα άμεσα έξοδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τα οποία ήταν υψηλά σε ορισμένα ιδρύματα, όπως στα αγγλικά ελίτ ιδιωτικά

¹⁵⁶Graaff, 1978, όπ. π., p. 54.

¹⁵⁷Παπαστάμου, 2009, όπ. π., σ. 443.

σχολεία (public schools) ή σε συγκεκριμένα λύκεια και ιδιωτικά ή θρησκευτικά κολέγια στη Γαλλία. Το μέσο κόστος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σύμφωνα με τον Fritz Ringer ήταν λίγο υψηλότερο στην Αγγλία και τη Γαλλία σε σχέση με τη Γερμανία¹⁵⁸. Γενικά, τα άμεσα κόστη της δευτεροβάθμιας και της ανώτερης εκπαίδευσης δεν ήταν ίσως ο αποφασιστικός παράγοντας όσον αφορά στην πρόσβαση στο πανεπιστήμιο. Ο πιο αποφασιστικός παράγοντας ήταν το έμμεσο κόστος που συνεπαγόταν η παραμονή νέων ανθρώπων εκτός αγοράς εργασίας για μεγάλο χρονικό διάστημα. Στην Πρωσία, για παράδειγμα, σε κάποια επαγγέλματα όπως στην ιατρική και στη νομική δεν αρκούσε το πανεπιστημιακό πτυχίο για την άσκηση του επαγγέλματος, αλλά ήταν απαραίτητα και επιπλέον προσόντα που απαιτούσαν κάποιο πρόσθετο, μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα, π.χ. απλήρωτη ειδίκευση των γιατρών¹⁵⁹. Όσον αφορά δε στη σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού από άποψη φύλου, μεταξύ του τέλους του 19^{ου} αι. και των αρχών του 20^{ου} αι. επιτράπηκε και στις τρεις χώρες η πλήρης φοίτηση στις γυναίκες.

Από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. τα πανεπιστήμια άρχισαν σταδιακά ν' αναπτύσσουν στενότερους δεσμούς με τη βιομηχανία και τις τοπικές επιχειρήσεις. Τέλος, ο ρόλος του κράτους στη χρηματοδότηση των πανεπιστημίων - ειδικά από τα τέλη του 19^{ου} αι. και τις αρχές του 20^{ου} αι.- γινόταν βαθμιαία όλο και πιο σημαντικός. Αυτό είχε ως επακόλουθο την ολοένα και μεγαλύτερη εξάρτηση των πανεπιστημίων από το κράτος.

¹⁵⁸Ringer Fritz, "Admission", στο: Rüegg Walter (ed.), 2004, όπ. π., p. 251.

¹⁵⁹Ringer Fritz, "Admission", στο: Walter Rüegg (ed.), 2004, όπ. π., pp. 250-251.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Η ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ 1960-1980

2.1. Βρετανία

2.1.1. Γενικές επισημάνσεις

Η επέκταση του πανεπιστημιακού συστήματος¹⁶⁰ στη Βρετανία συντελέστηκε σε τρεις φάσεις. Η πρώτη έγινε προς τα τέλη του 19^{ου} αι. με την ίδρυση των επαρχιακών πανεπιστημίων και συνεχίστηκε μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο έως την εποχή της Μεγάλης Ύφεσης, την δεκαετία του 1930. Η δεύτερη –πιο ραγδαία– άρχισε μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο και προετοίμασε την τρίτη φάση επέκτασης των δεκαετιών του 1960 και 1970. Σε αυτή τη φάση αρχικά, τα μικρότερα πανεπιστήμια και τα κολέγια απορρόφησαν ένα μεγάλο μέρος της αύξησης του φοιτητικού πληθυσμού. Η ακαδημαϊκή αρχή που βασιζόταν στην αριστεία και στον ελιτισμό ερχόταν σε αντίθεση με τις κοινωνικές ανάγκες για γρήγορη επέκταση. Η επέκταση της δεκαετίας του 1960¹⁶¹ αντιμετωπίστηκε κυρίως με την αύξηση του αριθμού των πανεπιστημίων, από 33 το 1960-61 σε 44¹⁶² το 1970-71. Με εξαίρεση το Open University, τα πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν τη δεκαετία του 1960 ήταν δύο τύπων: «νέα» πανεπιστήμια όπως τα Sussex, York, East Anglia και «τεχνολογικά» πανεπιστήμια που αναπτύχθηκαν από τα Colleges of Advanced Technology όπως τα Loughborough, Bradford, Brunel. Η κρατική χρηματοδότηση ήταν πολύ καλή σε αυτή τη φάση της επέκτασης¹⁶³.

Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε αναλυτικά την αύξηση των full-time φοιτητών στα βρετανικά πανεπιστήμια την περίοδο 1960-1980. Η μεγαλύτερη αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 1963-68. Συνολικά όλη την

¹⁶⁰Στη συμβατική γλώσσα τα πανεπιστήμια αποκαλούνταν ο «αυτόνομος τομέας» της ανώτατης εκπαίδευσης χάρη στη νόμιμη αυτονομία που τους είχε αποδοθεί με βασιλικά διατάγματα. Υπήρχε επίσης ένας μεγάλος και ποικίλος μη πανεπιστημιακός τομέας ανώτατης εκπαίδευσης (polytechnics, κολέγια) για τον οποίο η γενική πολιτική καθοριζόταν από την κεντρική κυβέρνηση, ήταν όμως υπό τον καθημερινό έλεγχο των τοπικών αρχών. Graaff John H. Van de, *Academic Power- Patterns of Authority in seven national Systems of Higher Education*, Praeger Publishers, 1978, pp. 85-86.

¹⁶¹Αρκετοί διανοούμενοι, ανάμεσα σε αυτούς και ο Kingsley Amis είχαν εναντιωθεί στην επέκταση των πανεπιστημίων. Ο Amis με βάση την εμπειρία του ως λέκτορας στο University College, Swansea, είχε δηλώσει ότι «περισσότερο σημαίνει χειρότερο». Από την πλευρά του ο Eric Ashby, υπέρμαχος της επέκτασης, είχε δηλώσει ότι «περισσότερο σημαίνει διαφορετικό». Annan Lord, “British higher education, 1960-80: A personal retrospect”, *Minerva*, vol. 20, iss. 1-2, (March 1982), p. 2.

¹⁶²Από τα υπάρχοντα 44 βρετανικά πανεπιστήμια το 1988 τα μισά ιδρύθηκαν μετά το 1945. Η ανώτατη εκπαίδευση στη Βρετανία φαίνεται να απέκτησε μια σταθερή μορφή, τουλάχιστον οργανωτικά, το 1969. Το βρετανικό πανεπιστημιακό σύστημα ήταν ένα μεταπολεμικό δημιούργημα. Trow Martin, “Comparative Perspectives on Higher Education Policy in the UK and the US”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), p. 83.

¹⁶³Mayhew Ken, Deer Cecile, Dua Mehak, “The move to mass higher education in the UK: many questions and some answers”, *Oxford Review of Education*, vol. 30, iss. 1, (March 2004), p. 66.

εικοσαετία παρατηρήθηκε μία αύξηση της τάξεως του 200% περίπου. Οι φοιτητές αυξήθηκαν από 107.700 το 1960-61 σε 298.700 το 1980-81.

Full-time φοιτητές στα βρετανικά πανεπιστήμια από το 1960-61 έως το 1980-81			
1960-61	107.700	1971-72	235.000
1961-62	113.100	1972-73	239.400
1962-63	119.000	1973-74	244.100
1963-64	126.400	1974-75	250.600
1964-65	138.700	1975-76	261.300
1965-66	168.600	1976-77	271.800
1966-67	184.200	1977-78	280.500
1967-68	199.700	1978-79	288.400
1968-69	211.300	1979-80	292.700
1969-70	219.300	1980-81	298.700
1970-71	228.000		

Πηγή: Stewart, 1989, όπ. π., p. 268.

Ιδιαίτερα από το 1960 και μετά παρατηρήθηκε μια συνεχής και εντυπωσιακή αύξηση του ποσοστού των γυναικών στο φοιτητικό πληθυσμό, το οποίο έφτασε το 1984-85 να αποτελεί το 40,2% του συνολικού πληθυσμού των πλήρους φοίτησης σπουδαστών. Γενικά, οι ανισότητες φύλου μειώθηκαν πολύ στη βρετανική ανώτατη εκπαίδευση¹⁶⁴. Αξίζει να σημειώσουμε όμως, ότι σύμφωνα με έρευνες η αύξηση του αριθμού των φοιτητών δεν

¹⁶⁴Halsey A. H., "Trends in Access and Equity in Higher Education: Britain in international perspective", *Oxford Review of Education*, vol. 19, iss. 2, (1993), p. 130.

συνοδεύτηκε και από μια ανάλογη αύξηση των ατόμων από τα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα τα οποία συνέχισαν να υπο-αντιπροσωπεύονται μέσα στο φοιτητικό πληθυσμό. Σε ανάλογα συμπεράσματα όσον αφορά στο ποσοστό των φοιτητών από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα κατέληξαν και οι Mayhew-Deer-Dua¹⁶⁵.

Η αναβάθμιση του University College of North Staffordshire, σε ανεξάρτητο πανεπιστήμιο του Keele το 1962 ήταν ο προάγγελος μιας κίνησης για τη δημιουργία νέων ανεξάρτητων πανεπιστημίων από το αρχικό στάδιο της ίδρυσής τους. Τα επτά «νέα» πανεπιστήμια (Sussex-1961, East Anglia-1963, York-1963, Essex-1964, Lancaster-1964, Warwick-1965, Kent-1965) που ιδρύθηκαν, αποτέλεσαν ένα μοναδικό φαινόμενο¹⁶⁶: ήταν τα μόνα πανεπιστήμια από την εποχή του Πανεπιστημίου του Λονδίνου και του Durham (τη δεκαετία του 1830) τα οποία από την ίδρυσή τους ήταν πλήρως εξοπλισμένα με ολοκαίνουριες εγκαταστάσεις, με προγράμματα σπουδών σχεδιασμένα από το μηδέν, με προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές και με εγγυημένους κρατικούς πόρους.

Τα «νέα» πανεπιστήμια από το ξεκίνημά τους, ενέγραφαν μεγαλύτερο ποσοστό προπτυχιακών φοιτητών από τα περισσότερα επαρχιακά και άρχισαν να συναγωνίζονται την Oxbridge και το Λονδίνο στην έρευνα¹⁶⁷. Οι μεταπτυχιακοί τους φοιτητές γρήγορα αποτελούσαν το 15-20% του συνόλου των μεταπτυχιακών φοιτητών. Σύναψαν στενές σχέσεις με την τοπική βιομηχανία και τις τοπικές κυβερνήσεις καθώς προσέφεραν συμβουλευτικές υπηρεσίες και σύναψαν ερευνητικά συμβόλαια. Το πρόγραμμα σπουδών τους προσπάθησε να αποφύγει την υπερειδίκευση. Ακαδημαϊκά τα νέα πανεπιστήμια ξεχώρισαν από τα παλαιότερα ιδρύματα στη βάση της προσπάθειάς τους να απομακρυνθούν

¹⁶⁵Mayhew, Deer, Dua, 2004, όπ. π., p. 65.

¹⁶⁶Perkin Harold, "Dream, Myth and Reality: New Universities in England, 1960-1990", *Higher Education Quarterly*, vol. 45, iss. 4, (1991), p. 295. Σε σχέση με άλλα πανεπιστήμια στην Ευρώπη, τα βρετανικά πανεπιστήμια δεν είναι ούτε ιδιωτικά ιδρύματα ανεξάρτητα από το κράτος ούτε και κρατικά, όπως είναι τα πανεπιστήμια στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Μέχρι το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα το κράτος δεν συμμετείχε στην ίδρυση των πανεπιστημίων, τα οποία οφείλουν σχεδόν αποκλειστικά την ύπαρξή τους στην ιδιωτική πρωτοβουλία και στη γενναιοδωρία ιδιωτών και μερικές φορές βασιλιάδων ευεργετών. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις της ίδρυσης της Oxbridge, των επαρχιακών πανεπιστημίων όπως και της δημιουργίας των 19 τεχνικών ιδρυμάτων, τα οποία το 1956 έγιναν τα "colleges of advanced technology" (CATs) και το 1966 απέκτησαν το καθεστώς και τα προνόμια των πανεπιστημίων. Ακόμα και στην περίπτωση του Keele το 1962, το πανεπιστήμιο οφείλει την ίδρυσή του σε ιδιωτική πρωτοβουλία και στη χορηγία των πανεπιστημίων Oxford και Birmingham. Από αυτή την άποψη, επομένως, τα «νέα» βρετανικά πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1960 έσπασαν αυτή την παράδοση. Όλα ήταν κρατικά δημιουργήματα, μετά από συστάσεις κυρίως της UGC με στόχο να καλύψουν την ολοένα αυξανόμενη ζήτηση για πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Becher Tony, Embling Jack, Kogan Maurice, *Systems of Higher Education: United Kingdom*, International Council for Educational Development, New York, 1977, p. 20.

¹⁶⁷Για τον ερευνητικό προσανατολισμό των βρετανικών πανεπιστημίων, βλ. Rudd Ernest, "The research orientation of British universities", *Higher Education*, vol. 2, iss. 3, (August 1973), pp. 301-324.

από το πτυχίο σε ένα αντικείμενο και να προσανατολισθούν σε ευρύτερα, διεπιστημονικά, πιο ευέλικτα προγράμματα σπουδών. Στόχος τους ήταν να μετακινήσουν την αγγλική ανώτατη εκπαίδευση από τη στενή, εξειδικευμένη, ελιτίστικη, ακαδημαϊκή τροχιά και να προσφέρουν μια ευρύτερη μόρφωση και μετέπειτα εξειδίκευση σε μια γοργά μεταβαλλόμενη τεχνολογική κοινωνία. Θέλοντας να επαναφέρουν την αίσθηση της κοινότητας σε ένα full-time campus, επεδίωξαν να αποφύγουν το παράδειγμα των επαρχιακών πανεπιστημίων όπου οι πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις ήταν απομακρυσμένες από το χώρο διαμονής των φοιτητών. Κάποια από τα «νέα» πανεπιστήμια ανέγειραν συμβατικές αίθουσες διαμονής πολύ κοντά στις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις (Sussex, Essex, East Anglia, Warwick) και κάποια άλλα (York, Kent, Lancaster) υιοθέτησαν την κολεγιακή δομή, όχι βέβαια ανάλογη της Oxbridge μιας και δεν είχαν τους αντίστοιχους πόρους, κατασκευάζοντας φοιτητικές εστίες ενσωματωμένες στις εγκαταστάσεις των σχολών. Οι εγγραφές γυναικών αντιπροσώπευαν περίπου το 50% του φοιτητικού τους πληθυσμού. Προσπάθησαν επίσης να εγγράψουν περισσότερους φοιτητές εργατικής τάξης και των δύο φύλων, με εξαίρεση όμως τα πρώτα χρόνια λειτουργίας τους, ο μέσος όρος των φοιτητών αυτής της κατηγορίας ήταν περίπου ο ίδιος με τα υπόλοιπα πανεπιστήμια εκτός των polytechnics. Να αναφέρουμε σε αυτό το σημείο ότι τη δεκαετία του 1980 η αναλογία φοιτητών εργατικής τάξης σε όλα τα πανεπιστήμια μειώθηκε από το 27% στο 22%. Τα «νέα» πανεπιστήμια απέδειξαν την ακαδημαϊκή τους ποιότητα καταλαμβάνοντας υψηλές θέσεις στην εθνική κατάταξη των πανεπιστημίων¹⁶⁸ μέσα σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, αν σκεφτούμε ότι ιδρύθηκαν μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 1960 εκ του μηδενός.

Σύμφωνα όμως με τον Harold Perkin¹⁶⁹ τα νέα πανεπιστήμια δεν ήταν ποτέ τόσο μεγάλα ώστε να τροποποιήσουν ολόκληρο το πανεπιστημιακό σύστημα ή να λύσουν τα σημαντικά προβλήματα της αγγλικής ανώτατης εκπαίδευσης. Ήταν και αυτά βαθιά ριζωμένα μέσα στην αγγλική κουλτούρα και στο αγγλικό σύστημα των κοινωνικών τάξεων. Ο σνομπισμός και η ιεραρχία¹⁷⁰ διαποτίζουν όλη την εκπαίδευση και απογοητεύουν τη

¹⁶⁸Στην κατάταξη που δημοσιοποίησε το 1989 το Universities Funding Council (πρόκειται για την υπηρεσία που διαδέχτηκε τη UGC), τα πέντε από τα επτά «νέα» πανεπιστήμια κατατάχτηκαν μέσα στην πρώτη εικοσάδα. Το Warwick ήταν 5ο ανάμεσα σε 55 ιδρύματα, πίσω από το Cambridge, Imperial College, Oxford και το University College London. Το York ήταν 9^ο, το Essex και το Sussex 11^ο και 12^ο, το Lancaster 17^ο, το East Anglia 22^ο και το Kent 38^ο. Perkin, 1991, όπ. π., p. 308.

¹⁶⁹Perkin, 1991, όπ. π., p. 310.

¹⁷⁰Τα παλιά, φημισμένα πανεπιστήμια συνεχίζουν να βρίσκονται στην κορυφή της ιεραρχικής κλίμακας. Σε μεγάλο βαθμό το γόητρο συμβαδίζει με την ηλικία. Η μόνη εξαίρεση είναι αυτή των «νέων» πανεπιστημίων του 1960 (Sussex, Kent, Warwick, Lancaster κ.ά.), τα ονομαζόμενα green-field campuses που ιδρύθηκαν ως αυτόνομα ιδρύματα και απένεμαν πτυχία από την αρχή. Με αυτό τον τρόπο μπόρεσαν να πειραματιστούν με

δημοκρατική κίνηση προς την αξιοκρατία. Τα νέα πανεπιστήμια δεν πέτυχαν να βάλουν ένα τέλος σε αυτή την ιεραρχία. Αυτό που πέτυχαν ήταν να την παραβιάσουν σε ένα ανώτερο επίπεδο. Το σύστημα παρέμεινε όπως πάντοτε ελιτίστικο¹⁷¹ με την Oxbridge στην κορυφή και τα polytechnics με τα τοπικά κολέγια στη βάση.

2.1.2. Robbins Report

Η κυβέρνηση της Αγγλίας διόρισε μια επιτροπή το 1961 με σκοπό να εξετάσει όλες τις πλευρές της ανώτατης εκπαίδευσης, όπως έκανε η Σύνοδος Caen στη Γαλλία και το Γερμανικό Επιστημονικό Συμβούλιο. Τα συμπεράσματα της Robbins Report (από το όνομα του προέδρου της επιτροπής Λόρδου Ρόμπιν) που δημοσιεύτηκαν το 1963¹⁷² αποτέλεσαν τη βάση για το σχεδιασμό της ανώτατης εκπαίδευσης, διέφεραν δε ριζικά από τις μεταρρυθμίσεις που εγκαινιάστηκαν στη Γαλλία και στη Γερμανία. Συγκεκριμένα η έκθεση αυτή περιελάμβανε 178 προτάσεις για μεταρρύθμιση, οι οποίες βέβαια δεν υιοθετήθηκαν στο σύνολό τους. Μεταξύ άλλων πρότεινε τον πολλαπλασιασμό των πανεπιστημίων, την ίδρυση πέντε Special Institutions for Scientific and Technological Education and Research (Ειδικά Ιδρύματα για Επιστημονική και Τεχνολογική Εκπαίδευση και Έρευνα) στα πρότυπα του

νέα αντικείμενα, νέα προγράμματα σπουδών, νέες μεθόδους διδασκαλίας και εξετάσεων, αυτό που ο Asa Briggs αποκάλεσε «το νέο χάρτη της μάθησης». Κάποια από αυτά κατάφεραν να ξεπεράσουν τα μικρότερα επαρχιακά πανεπιστήμια και τα πρώην CATs σε γόητρο και ελκυστικότητα, όχι όμως το πανεπιστήμιο του Λονδίνου και τα μεγάλα επαρχιακά, ούτε βέβαια την Οξφόρδη και το Κέμπριτζ. Perkin Harold, “The Academic Profession in the United Kingdom”, στο: Clark Burton R. (ed.), *The academic profession-National, Disciplinary and Institutional Settings*, University of California Press, 1987, p. 22. Σύμφωνα με τον Halsey η Oxbridge συνεχίζει να δεσπόζει στη Royal Society, στη British Academy, στα ανώτερα στρώματα της Δημόσιας Διοίκησης, στα παλαιότερα επαγγέλματα. Επίσης διατηρεί μόνιμους διαλόγους επικοινωνίας με το House of Commons, the House of Lords και με τα σημαντικότερα πολιτικά κόμματα. Μεταξύ 1974 και 1979, το Υπουργικό Συμβούλιο των Εργατικών είχε 34 μέλη από τους οποίους οι 10 αποφοίτησαν από την Οξφόρδη, οι 6 από το Cambridge και οι 7 από άλλα πανεπιστήμια. Το Υπουργικό Συμβούλιο της Margaret Thatcher το 1979 αποτελούνταν από 21 μέλη, εκ των οποίων οι 10 ήταν απόφοιτοι του Cambridge, οι 7 της Oxford και μόνο 1 μέλος από άλλο πανεπιστήμιο (Manchester University). Halsey A. H., “The Decline of Donnish Dominion?”, *Oxford Review of Education*, vol. 8, iss. 3, (1982), p. 223. Οκτώ από τους δέκα Υπουργούς Παιδείας της μεταπολεμικής περιόδου ήταν φοιτητές ή εταίροι (fellows) των κολεγίων της Οξφόρδης. Halsey A. H., *Decline of Donnish Dominion; the British Academic Professions in the Twentieth Century*, Clarendon Press Oxford, Oxford, 1992, p. 173.

¹⁷¹Η Βρετανία είναι μοναδική ανάμεσα στις σύγχρονες κοινωνίες όσον αφορά στο ποσοστό των ανώτατων ιδρυμάτων που ανήκουν στο ελιτίστικο κομμάτι της ανώτατης εκπαίδευσης. Στην Αμερική περίπου το 10% από τους 9.000.000 φοιτητές στα κολέγια τετράχρονης φοίτησης και στα πανεπιστήμια σπουδάζουν σε ελιτίστικά ιδρύματα ή σε ελιτίστικά τμήματα της ανώτατης εκπαίδευσης στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Στη Γαλλία οι εγγραφές στις μεγάλες σχολές αντιπροσωπεύουν ένα ποσοστό γύρω στο 10% των συνολικών εγγραφών στα γαλλικά πανεπιστήμια και στις μεγάλες σχολές. Στη Βρετανία ένα πολύ υψηλότερο ποσοστό φοιτητών είναι εγγεγραμμένο σε ελιτίστικά ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Trow Martin, “Elite higher education”: An endangered species?”, *Minerva*, vol. 14, iss. 3, (September 1976), pp. 375-376.

¹⁷²Η επιτροπή υπό την προεδρεία του Λόρδου Robbin εργάστηκε πολύ σκληρά. Μέσα σε δύο χρόνια είχε 111 συναντήσεις, ακροάστηκε επίσημα 121 άτομα, δέχθηκε 412 γραπτά υπομνήματα και επισκέφτηκε ανώτατα ιδρύματα στη Βρετανία και σε άλλες επτά χώρες (Γαλλία, Δυτική Γερμανία, Ολλανδία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και Σοβιετική Ένωση). Moser Sir Claus, “The Robbins Report 25 Years After-and the future of the universities”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), p. 6. Επίσης βλ. Carswell John, “What Robbins Took for Granted”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), pp. 21-32.

Massachusetts Institute of Technology¹⁷³, τη μετατροπή των Colleges of Advanced Technology (CATs) σε τεχνολογικά πανεπιστήμια, το τέλος του μονοπωλίου των πανεπιστημίων όσον αφορά στην απονομή πτυχίων με την ίδρυση του Council for National Academic Awards¹⁷⁴(πολλοί υποστηρίζουν ότι στην ουσία αυτός ο νόμος ήταν η αρχή της binary policy και όχι η ίδρυση των polytechnics) και την αναβάθμιση ορισμένων περιφερειακών τεχνολογικών κολεγίων –εφόσον βελτιώναν τις ακαδημαϊκές τους αποδόσεις- σε πανεπιστήμια.

Η κεντρική θέση που διατυπωνόταν ήταν η νομιμοποίηση μιας πολιτικής επέκτασης σε όλους τους τομείς της ανώτατης εκπαίδευσης. Η επιτροπή ανέπτυξε πέντε επιχειρήματα υπέρ της επέκτασης¹⁷⁵: 1) Ο αριθμός αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αυξανόταν πολύ πιο γρήγορα από ότι η χωρητικότητα των πανεπιστημίων και άλλων ιδρυμάτων ανώτατης παιδείας. Μετά τον πόλεμο ολόένα και μεγαλύτερος μέρος του γενικού πληθυσμού επιζητούσε πρόσβαση στο πανεπιστήμιο, οπότε είτε έπρεπε να τεθούν περιορισμοί στην είσοδο είτε έπρεπε να αυξηθούν οι προσφερόμενες θέσεις, 2) Αν τα πανεπιστήμια δεν επεκτείνονταν, άλλες μορφές ανώτερης παιδείας θα αναπτύσσονταν για να καλύψουν την αυξανόμενη ζήτηση με αποτέλεσμα το πανεπιστήμιο να απολέσει τη δεσπόζουσα θέση που είχε στο σύστημα ανώτατης παιδείας, 3) Η επέκταση ήταν αναπόφευκτη και επιθυμητή εξαιτίας της ανάπτυξης της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μετά την εφαρμογή του Νόμου για την Εκπαίδευση (Education Act) το 1944, 4) Η εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας και η αυξανόμενη ζήτηση για υψηλά εξειδικευμένη εργατική δύναμη έκανε επιτακτική την ανάγκη για επέκταση, 5) Η έκθεση μπορούσε να πείσει ότι η επέκταση μπορούσε να συντελεστεί χωρίς σημαντική απώλεια στην ποιότητα¹⁷⁶.

¹⁷³Η πρόταση αυτή απορρίφθηκε με το επιχείρημα ότι το Imperial College, το Manchester Institute of Science and Technology και το University of Strathclyde μαζί με κάποια άλλα ιδρύματα είχαν τα μέσα και τις υποδομές να ανταποκριθούν σε ένα τόσο υψηλό επίπεδο όπως αυτό του Massachusetts Institute of Technology. Stewart, 1989, όπ. π., p. 100.

¹⁷⁴Από τη στιγμή που τα κολέγια που πρόσφεραν ανώτατη εκπαίδευση στο τομέα της ευρύτερης εκπαίδευσης (further education) δεν μπορούσαν να απονέμουν δικά τους πτυχία, βρέθηκε η λύση της ίδρυσης του Council for National Academic Awards (CNAA) το 1964. Η ίδρυση του CNAA αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι της “binary policy” για την ανώτατη εκπαίδευση. Από την ίδρυσή του το CNAA δεν απένεμε μόνο πτυχία, αλλά είχε την ευθύνη να ελέγχει τα προγράμματα σπουδών και να προβαίνει σε κρίσεις για την ποιότητα της δουλειάς που γινόταν στα κολέγια. Το CNNA ήταν υπεύθυνο και για την απονομή των πτυχίων στα πολυτεχνεία. Barnett Ronald A., “The maintenance of quality in the public sector of UK higher education”, *Higher Education*, vol. 16, iss. 3, (May 1987), pp. 279-280.

¹⁷⁵Scott Peter, “Blueprint or Blue Remembered Hills? The Relevance of the Robbins Report to the present Reforms of Higher Education”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), p. 36.

¹⁷⁶Η επιτροπή Robbin έκανε πολύ ακριβείς προβλέψεις όσον αφορά στον αριθμό των φοιτητών τα επόμενα χρόνια. Προέβλεψε ότι θα απαιτούνταν 558.000 θέσεις για full-time φοιτητές μέχρι το 1981. Πράγματι το 1981

Οι προτάσεις της επιτροπής αντιμετώπισαν την ανώτατη εκπαίδευση ως ένα ενιαίο σύστημα με κάθε τομέα του να έχει ένα συγκεκριμένο ρόλο. Ήταν όμως αναγκαίο να επέλθει ένας καλύτερος συντονισμός μεταξύ των διαφόρων τομέων. Ο Robbin οραματίστηκε ένα εκτεταμένο πανεπιστημιακό τομέα μακριά από τον άμεσο έλεγχο οποιουδήποτε υπουργείου ή εκλεγμένης εξουσίας¹⁷⁷. Σύμφωνα με την έκθεση Robbin τα πανεπιστήμια έπρεπε να δεσπόζουν στην ανώτατη εκπαίδευση. Η επιτροπή σεβάστηκε την αυτονομία των πανεπιστημίων όσον αφορά στον αριθμό των φοιτητών που θα δέχονταν και στο πρόγραμμα σπουδών, παράλληλα όμως τα προέτρεψε να παρουσιάσουν τα σχέδια ανάπτυξής τους στην UGC. Όσον αφορά στα οικονομικά θέματα η αυτονομία απαιτούσε τα ιδρύματα να έχουν έλεγχο στη διαχείριση των πόρων τους. Στις αρχές του 1960 το σύστημα της επιχορήγησης των πανεπιστημίων σε πενταετή βάση από την UGC θεωρούνταν μια αναγκαία και επαρκής εγγύηση αυτονομίας των ιδρυμάτων. Η έκθεση εξέφρασε την ανησυχία της για την ολοένα και μεγαλύτερη εξάρτηση των πανεπιστημίων σε θέματα επιχορηγήσεων από την UGC και προειδοποίησε για τους κινδύνους που υπήρχαν. Έκανε αναφορά και επιδοκίμαζε την περίοδο πριν τον πόλεμο κατά την οποία το 1/3 του πανεπιστημιακού προϋπολογισμού καλυπτόταν από την κεντρική κυβέρνηση, το 1/3 από δίδακτρα των φοιτητών και το υπόλοιπο 1/3 από άλλες πηγές, κυρίως τοπικές. Η επιτροπή θεωρούσε ότι αυτή η ισορροπία ήταν πιο υγιής τόσο για τα πανεπιστήμια όσο και για το έθνος¹⁷⁸.

Ένα από τα κύρια αξιώματα της έκθεσης, το οποίο ονομάστηκε και η «αρχή του Robbin» ήταν ότι κάθε νέος/νέα που είχε τα προσόντα, μπορούσε να έχει μία θέση στην ανώτατη εκπαίδευση¹⁷⁹. Το ποιος είχε τα κατάλληλα προσόντα, παρέμενε απόφαση του κάθε

ήταν 533.000 εγγεγραμμένοι φοιτητές στη βρετανική ανώτατη εκπαίδευση. Μια τόσο ακριβής πρόβλεψη είναι πολύ σημαντικό επίτευγμα, αν αναλογιστεί κανείς ότι στο διάστημα των 18 ετών που μεσολάβησαν έγιναν 6 εθνικές εκλογές, 4 αλλαγές κυβερνήσεων και σημαντικές αλλαγές στην παγκόσμια οικονομία. Βέβαια, η επιτροπή υποεκτίμησε τον αριθμό των φοιτητών που θα ήταν εκτός πανεπιστημίων, σε άλλους δηλαδή τομείς την ανώτατης εκπαίδευσης. Ο Robbin ανέμενε 350.000 περίπου φοιτητές εντός πανεπιστημίων το 1981, αλλά στην πραγματικότητα αυτή τη χρονιά ήταν λιγότεροι από 300.000. Σωστές ήταν επίσης και οι προβλέψεις της επιτροπής όσον αφορά στο ότι η επέκταση δεν θα επέφερε σημαντική απώλεια ακαδημαϊκής ποιότητας. Scott, 1988, όπ. π., p. 38.

¹⁷⁷Η επιτροπή Robbin είχε εισηγηθεί το 1963 τη δημιουργία ενός Υπουργείου για την Επιστήμη και τα Πανεπιστήμια, ξεχωριστό από το Υπουργείο Παιδείας, με σκοπό να διαφυλάξει την ανεξαρτησία των πανεπιστημίων. Η κυβέρνηση αντί να ακολουθήσει τις προτροπές της επιτροπής ίδρυσε το 1964 το Υπουργείο για την Εκπαίδευση και την Επιστήμη (Department for Education and Science-DES) και έθεσε την UGC υπό το DES. Premfors Rune, "Higher education as a political issue area: A comparative view of France, Sweden and the United Kingdom", *Higher Education*, vol. 9, iss. 3, (May 1980), p. 330.

¹⁷⁸Williams Gareth, "The Debate about Funding Mechanisms", *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), p. 59.

¹⁷⁹Τα πανεπιστήμια στη Βρετανία δεν ήταν ανοικτά σε όλους όσοι ήθελαν να σπουδάσουν, όπως συνέβαινε στη Γαλλία και στη Γερμανία για τους κατόχους του baccalauréat ή του Abitur αντίστοιχα. Στη Βρετανία υπήρχε μια διαδεδομένη αντίληψη ότι το ποσοστό των νέων που μπορούσαν να εισέλθουν στα πανεπιστήμια ήταν

ξεχωριστού πανεπιστημιακού τμήματος. Με άλλα λόγια, τα βρετανικά πανεπιστήμια διατήρησαν το δικαίωμα όχι μόνο να καθορίζουν τον αριθμό των φοιτητών σε σχέση με το προσωπικό που διέθεταν αλλά και να επηρεάζουν τη χρηματοδότηση, μιας και το ύψος της εξαρτιόταν από τον αριθμό των φοιτητών. Αυτό ενίσχυσε τον έλεγχο των πανεπιστημίων στην πρόσβαση ακριβώς την περίοδο εκείνη που άλλα ευρωπαϊκά συστήματα όπως της Γαλλίας, της Γερμανίας και της Ιταλίας εξαιτίας της απουσίας ελέγχου βρίσκονταν αντιμέτωπα με φαινόμενα υπερπληθυσμού των φοιτητών, με τη χειροτέρευση της αναλογίας καθηγητών-φοιτητών και τις αυξανόμενες εντάσεις μεταξύ πρεσβύτερου και νεαρότερου ακαδημαϊκού προσωπικού. Η έκθεση ήταν ένα εργαλείο στρατηγικής, την ώρα που ο αριθμός των φοιτητών συνεχώς αυξανόταν. Ενίσχυσε τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης στη Βρετανία με αποτέλεσμα η μεγάλη κρίση που ξέσπασε στη Δυτική Ευρώπη, μετά τα γεγονότα του Μάη του 1968, να είχε μικρή επίδραση στη Βρετανία. Σε αντίθεση με ότι συνέβηκε στη Γαλλία, στη Γερμανία, στη Σουηδία, η πορεία στη Βρετανία προς την μαζική ανώτατη εκπαίδευση¹⁸⁰ ήταν πιο ελεγχόμενη¹⁸¹.

Το σημαντικότερο επίτευγμα της έκθεσης είναι ότι επιδοκίμασε και ενθάρρυνε την επέκταση της ανώτατης εκπαίδευσης. Η συνεισφορά της ήταν καθοριστική, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ήταν αποκλειστικό επίτευγμά της. Η επέκταση του πανεπιστημιακού τομέα και συγκεκριμένα η ίδρυση των «νέων» πανεπιστημίων¹⁸², είχε ήδη προγραμματισθεί από την UGC στα τέλη της δεκαετίας του 1950.

Μία από τις προτάσεις της Robbins Report ήταν η αναβάθμιση των CATs σε πανεπιστήμια, η οποία και έγινε αποδεκτή. Υπενθυμίζουμε ότι το 1956, 19 τεχνικά ιδρύματα αναβαθμίστηκαν σε Colleges of Advanced Technology (CATs), από τα οποία τα 10

περιορισμένο. Η Robbins Report ήταν εν πολλοίς η κορύφωση της επίθεσης σε αυτές τις περιοριστικές απόψεις. Halsey A.H., Trow M.A., *The British Academics*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1971, pp. 77.

¹⁸⁰Ο Martin Trow διατύπωσε τη θέση ότι ένα ελιτίστικο σύστημα μπορούσε να επιβιώσει παρέχοντας πρόσβαση σε ένα ποσοστό 15% του πληθυσμού που ήταν σε ηλικία για είσοδο στο πανεπιστήμιο. Πέρα από αυτό το όριο, σύμφωνα με αυτή θεωρία, η κοινωνία χρειάζεται και αναζητά νέα ιδρύματα για να απορροφήσουν τους υπόλοιπους υποψήφιους. Αυτά θα ξεπεράσουν τα παλαιότερα ιδρύματα σε αρκετούς τομείς και θα δημιουργήσουν με τη σειρά τους νέους ελιτίστικούς ρόλους. Θα αναπτυχθούν παράπλευρα με τα παλαιότερα ιδρύματα μέχρι να έχουν δεχθεί όλα μαζί περίπου το 50% των υποψηφίων. Αυτή την εξέλιξη και την αναλογία την ονομάζει the mass higher education phase (φάση μαζικής ανώτατης παιδείας). Πέρα από αυτή τη φάση είναι η universal phase (φάση καθολικής ανώτατης παιδείας). Trow Martin, *Problems in the Transition from Elite to Mass Higher Education*, Carnegie Commission on Higher Education, Berkeley, California, 1973, pp. 6-7. Μια έκθεση του OECD το 1971 έδειξε ότι τα περισσότερα ευρωπαϊκά βιομηχανικά κράτη ήταν στο ενδιάμεσο μεταξύ ελιτίστικής και μαζικής ανώτατης εκπαίδευσης. Stewart, 1989, όπ. π., pp. 219-220.

¹⁸¹Neave Guy, "The Reform of French Higher Education, or the Ox and the Toad: A Fabulous Tale", *Higher Education Quarterly*, vol. 42, iss. 4, (September 1988), p. 71.

¹⁸²Perkin, 1991, όπ. π., p. 295.

απέκτησαν τη δεκαετία του 1960 το καθεστώς και τα προνόμια των πανεπιστημίων. Συγκεκριμένα, αναγνωρίστηκαν ως πανεπιστήμια τα εξής: Aston in Birmingham (1966), Bath (πρώην Bristol, 1966), Bradford (1966), Brunel (1966), City of London (1966), Loughborough University of Technology (1966), Salford (1967), Surrey (1966), University of Wales Institute of Science and Technology (στο Cardiff και τώρα τμήμα του University of Wales, 1967), Herriot-Watt (in Edinburg, 1966). Ένα άλλο CAT, το Chelsea College, ήλπιζε ότι σύμφωνα με τις προτάσεις της Robbins Report θα αναγνωριζόταν ως ανεξάρτητο πανεπιστήμιο στο Λονδίνο, αλλά μετά από μεγάλο αγώνα αναγνωρίστηκε το 1972 όχι ως ανεξάρτητο, αλλά ως ενσωματωμένο πανεπιστημιακό κολέγιο του London University.

Τα τεχνολογικά πανεπιστήμια (πρώην CATs), επεδίωξαν τη δεκαετία του 1970 να «χτίσουν» μια ακαδημαϊκή ταυτότητα, μια εμπιστοσύνη στα ακαδημαϊκά τους προγράμματα, μια συνέχεια με το παρελθόν, μια ισορροπία μεταξύ σιγουριάς σε τοπικό επίπεδο και εθνικής και διεθνούς αναγνώρισης. Μετά την αναγνώρισή τους ορισμένα από αυτά μετακινήθηκαν από αστικές, ακατάλληλες εγκαταστάσεις σε νέες περιοχές που τους παρείχαν τη δυνατότητα να έχουν πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και εργαστήρια. Η επικέντρωσή τους στη μηχανική και στις εφαρμοσμένες επιστήμες και η συνεργασία τους με την τοπική βιομηχανία ήταν σημαντικές καινοτομίες¹⁸³.

2.1.3. Διπολικό σύστημα-Η ίδρυση των polytechnics

Τον Απρίλιο του 1965 ο Crosland¹⁸⁴, Υπουργός Εθνικής Παιδείας, τόνισε στην περίφημη Woolwich ομιλία του ότι «υπάρχει μια ολοένα και μεγαλύτερη ανάγκη για επαγγελματικά, βασισμένα στη βιομηχανία μαθήματα στην ανώτατη εκπαίδευση [...] Η ζήτηση αυτή δεν μπορεί να καλυφθεί από τα πανεπιστήμια [...] Σύμφωνα με την άποψή μας υπάρχει η ανάγκη ενός ξεχωριστού τομέα με ξεχωριστή παράδοση και προοπτική εντός του συστήματος ανώτατης παιδείας»¹⁸⁵.

¹⁸³Halsey, Trow, 1971, όπ. π., p. 58.

¹⁸⁴Σύμφωνα με τον Trow τα κίνητρα των Crosland και Weaver όσον αφορά στη δημιουργία των polytechnics ήταν η προστασία των πανεπιστημίων. Πίστευαν ότι τα polytechnics θα απορροφούσαν τη μαζική ζήτηση για ανώτατη εκπαίδευση. Ο Crosland και οι υπέρμαχοι της πολιτικής του διπολικού συστήματος απέρριψαν τις συστάσεις της Robbins Committee υπέρ ενός ενιαίου συστήματος που προέβλεπε μια σταδιακή αναβάθμιση των πιο αξιόλογων μη-πανεπιστημιακών ιδρυμάτων σε πανεπιστήμια. Ο απόψεις του Robbin υποστηρίζονταν από προοδευτικούς ανθρώπους και των δύο μεγάλων πολιτικών κομμάτων, οι οποίοι απέρριπταν ένα διπολικό - και αναπόφευκτα ταξικό- σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης. Trow Martin, "Decline of Diversity, Autonomy, and Trust in British Education", *Social Science and Modern Society*, vol. 43, iss. 6, (2006), pp. 81-82.

¹⁸⁵Lukes R. J., "The binary policy: a critical study", *Higher Education Quarterly*, vol. 22, iss. 1, (December 1967), p. 7.

Εκείνη την περίοδο υπήρχε η πεποίθηση ότι τα πανεπιστήμια δεν ανταποκρίνονταν στις κοινωνικές ανάγκες, δεν ενδιαφέρονταν δηλαδή για την ανάπτυξη επαγγελματικών μαθημάτων¹⁸⁶ σε προπτυχιακό ή μεταπτυχιακό επίπεδο και η έρευνα τους δεν κατευθυνόταν στην επίλυση «προβλημάτων εθνικής σημασίας»¹⁸⁷. Ο Crosland προτιμούσε το διπολικό σύστημα (dual system), γιατί θεωρούσε ότι το ενιαίο σύστημα «χαρακτηριζόταν από ένα συνεχή αγώνα δρόμου των ιδρυμάτων που είναι στη βάση να μοιάσουν με τα πανεπιστήμια που είναι στην κορυφή»¹⁸⁸. Αυτό δεν βοηθούσε στην επίτευξη της διαφοροποίησης στην ανώτατη εκπαίδευση, η οποία ήταν τόσο απαραίτητη για την κοινωνία.

Η κυβέρνηση το 1966 παρουσίασε στο Κοινοβούλιο το Σχέδιο για τα Πολυτεχνεία και τα άλλα Κολέγια (A Plan for Polytechnics and Other Colleges). Σε αυτό το Σχέδιο καθορίζονταν 26 μεγάλα ιδρύματα (αργότερα 30) ως polytechnics από τη συγχώνευση περισσότερων από 60 κορυφαίων τεχνικών κολεγίων. Ο αριθμός αυτών των ιδρυμάτων δεν έπρεπε να ξεπεράσει τα 30, τουλάχιστον σε μια δεκαετία. Τα καινούρια αυτά ιδρύματα θα στεγάζονταν, όπου ήταν δυνατό, σε υπάρχουσες εγκαταστάσεις για λόγους οικονομίας. Θα επικεντρώνονταν κυρίως στη διδασκαλία και όχι τόσο στην έρευνα. Η κυβέρνηση ήθελε να προσθέσει στην πανεπιστημιακή παράδοση της πλήρους φοίτησης «τον part-time φοιτητή, τα μαθήματα sub-degree και το είδος της εκπαίδευσης που είχε τις ρίζες του στην τεχνική κολεγιακή παράδοση»¹⁸⁹. Έτσι είχαμε στη Βρετανία τη δημιουργία του διπολικού συστήματος (binary system) που έθεσε τέλος στο μονοπώλιο των πανεπιστημίων. Αυτή η εξέλιξη ήταν δείκτης της δεύτερης μεγάλης αλλαγής -πέραν του τερματισμού του μονοπωλίου των πανεπιστημίων- που συντελούταν, της ενδυνάμωσης του ρόλου του κράτους¹⁹⁰.

¹⁸⁶Στη Βρετανία υπάρχει μια μακρά ιστορία αντίστασης στην επέκταση των επαγγελματικών σπουδών στα πανεπιστήμια, Halsey-Trow, 1971, όπ. π., p. 79.

¹⁸⁷Σύμφωνα με τον Perkin οι ρίζες του αντι-βιομηχανικού πνεύματος των αγγλικών πανεπιστημίων βρίσκονταν βαθιά στην αγγλική κοινωνία καθώς οι νέοι ενστερνίζονταν αυτές τις αντιλήψεις πολύ πριν φτάσουν στο πανεπιστήμιο και οι προτιμήσεις τους για τις τέχνες και τις κοινωνικές επιστήμες σε σχέση με τις φυσικές επιστήμες και την τεχνολογία μπορούσαν να μετρηθούν από τους βαθμούς A που απαιτούνταν για είσοδο στο πανεπιστήμιο για τις πρώτες σε σχέση με τις δεύτερες. Σε άλλες βιομηχανικές χώρες, οι σχολές μηχανικής βρίσκονταν σχεδόν στην κορυφή της ακαδημαϊκής ιεραρχίας και απορροφούσαν τους καλύτερους υποψηφίους. Στη Βρετανία αντιθέτως βρίσκονταν στη χαμηλότερη βαθμίδα της ιεραρχίας. Η βρετανική κοινωνία συνολικά, όχι μόνο τα πανεπιστήμια, ήταν αντι-βιομηχανική. Perkin Harold, "Profession in the United Kingdom", στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., pp. 23-24, 47.

¹⁸⁸Woolwich speech. Παρατίθεται στο Stewart, 1989, όπ. π., p. 138.

¹⁸⁹Παρατίθεται στο Stewart, 1989, όπ. π., p. 141.

¹⁹⁰Becher Tony, Kogan Maurice, *Process and Structure in Higher Education*, Heinemann, London, 1980, p. 26.

Το διπολικό σύστημα αποτελούνταν από τη μια πλευρά από τα ανεξάρτητα πανεπιστήμια και από την άλλη από τα προσανατολισμένα στα επαγγέλματα και ελεγχόμενα από την κυβέρνηση polytechnics. Τα πανεπιστήμια αυτοδιοικούνταν, διόριζαν το προσωπικό, προγραμματίζαν τις οικονομικές τους ανάγκες και αποφάσιζαν σύμφωνα με τις δικές τους διοικητικές πολιτικές. Αντίθετα την ευθύνη για τη διοίκηση των polytechnics και των κολεγίων την είχαν από κοινού οι τοπικές αρχές μαζί με την κεντρική κυβέρνηση. Το διπολικό σύστημα επεκτεινόταν και στο θέμα των πτυχίων: τα πανεπιστήμια απένεμαν τα δικά τους πτυχία ενώ τα polytechnics βασιζόντουσαν στο νεοϊδρυθέν Council for National Academic Awards (CNAA) για την πιστοποίηση των πτυχίων που παρείχαν.

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται αναλυτικά οι ημερομηνίες ίδρυσης των polytechnics και ο αριθμός των προϋπάρχοντων ιδρυμάτων από τα οποία συγκροτήθηκαν.

City of Birmingham (1971)	8	Thames (1970)	2
Brighton (1970)	2	Manchester (1970)	3
Bristol (1969)	5	Middlesex(1973)	5
Hatfield (1969)	1	Newcastle-upon-Tyne (1969)	4
Huddersfield (1970)	3	North Staffordshire (1970)	3
Kingston (1970)	2	Oxford(1970)	2
Lanchester, Coventry (1970)	3	Plymouth (1970)	1
Leeds (1970)	6	Portsmouth (1969)	4
Leicester (1969)	3	Preston (1973)	3
Liverpool (1970)	4	Sheffield (1969)	4
Central London (1970)	3	Sunderland (1969)	3
City of London (1970)	3	Teeside (1970)	1
North London (1971)	2	Trent (1970)	3
North East London (1970)	3	Wolverhampton (1969)	2
South Bank (1970)	4	Wales (1970)	2

Πηγή : Stewart, 1989, όπ. π., p. 140.

Τα polytechnics προέκυψαν εν μέρει από την προσπάθεια να υπάρξουν ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες για όλους¹⁹¹. Άλλοι λόγοι για τη δημιουργία τους ήταν η κάλυψη της ραγδαία αυξανόμενης ζήτησης για ανώτατη εκπαίδευση εντός του ευρύτερου εκπαιδευτικού

¹⁹¹Becher, Kogan, 1980, όπ. π., p. 370.

συστήματος και η ορθολογικότερη χρήση των διαθέσιμων πόρων¹⁹². Την εποχή που εγκαινιάστηκε η πολιτική του διπολικού συστήματος κυριαρχούσε σε πολλούς κύκλους η άποψη ότι η συγκεκριμένη πολιτική ήταν οικονομικά η μόνη βιώσιμη για την είσοδο μεγάλου αριθμού φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση. Υπήρχε δηλαδή προβληματισμός από την πλευρά της κυβέρνησης όσον αφορά στο οικονομικό κόστος της επέκτασης. Τα πανεπιστήμια είχαν υψηλότερο κόστος σε σχέση με τα polytechnics και αυτός ήταν ένας λόγος που κρίθηκε σκόπιμη η ίδρυσή τους¹⁹³.

Σύμφωνα με το Neave¹⁹⁴ η καθιέρωση της συγκεκριμένης πολιτικής δεν ακολούθησε την ίδια λογική με την ίδρυση των IUTs στη Γαλλία στα οποία θα αναφερθούμε στο επόμενο κεφάλαιο. Στην περίπτωση της Βρετανίας η λογική ήταν μεταρρύθμιση μέσα από τον ανταγωνισμό μεταξύ polytechnics-πανεπιστημίων που θα έφερνε τα πανεπιστήμια πιο κοντά στις εθνικές και τοπικές ανάγκες, απειλώντας να αποσπάσει φοιτητές στους τομείς όπου τα polytechnics ήταν πιο αποτελεσματικά. Αντίθετα στη Γαλλία η μεταρρύθμιση βασιζόταν πάνω σε μια ξεπερασμένη παραλλαγή της τακτικής που χρησιμοποιούνταν από τα μέσα του 19^{ου} αι., αυτής του κατακερματισμού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στην περίπτωση των γαλλικών IUTs είχαμε τη δημιουργία συγκεκριμένων τύπων ιδρυμάτων που παρείχαν εκπαίδευση σε δεξιότητες για ένα εξειδικευμένο τομέα της αγοράς εργασίας, χωρίς όμως να μπορούν τα ιδρύματα αυτά να ανταγωνιστούν τα πανεπιστήμια.

Βέβαια κι ο ίδιος ο Crosland¹⁹⁵, ο οποίος έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ίδρυση των polytechnics, δήλωσε έξι χρόνια αργότερα, το 1972, ότι μόνο ένας μικρός αριθμός από αυτά τα ιδρύματα προσπαθούσαν να πραγματοποιήσουν τους σκοπούς για τους οποίους ιδρύθηκαν, να αναπτύξουν δηλαδή στενές σχέσεις με τις τοπικές κοινωνίες, με τις τοπικές βιομηχανικές επιχειρήσεις και να διαμορφώσουν τα διδακτικά τους αντικείμενα σύμφωνα με τις ανάγκες των φοιτητών τους και όχι προσαρμόζοντας τους φοιτητές τους στα μαθήματα που προσέφεραν. Η περίπτωση των polytechnics¹⁹⁶ αποδεικνύει ότι τα βασικά χαρακτηριστικά της ανώτατης εκπαίδευσης δεν μπορούν να αγνοηθούν εύκολα. Τα polytechnics συνεχώς μετακινούνταν προς το πνεύμα και τις φιλοδοξίες των πανεπιστημίων,

¹⁹²Stewart, 1989, όπ. π., p. 298.

¹⁹³Για αναλυτικότερη ενημέρωση γύρω από την οικονομική πλευρά του θέματος, βλ. Lukes, 1967, όπ. π., pp. 27-36.

¹⁹⁴Neave, 1988, όπ. π., p. 78.

¹⁹⁵McConnell T.R., "Beyond the universities: The movement towards mass higher education in Britain", *Higher Education*, vol. 2, iss. 2, (May 1973), p. 170.

¹⁹⁶Για τα προβλήματα των polytechnics, βλ. Trow Martin, "Problems for polytechnics: an American point of view", *Higher Education Quarterly*, vol. 23, iss. 4, (September 1969), pp. 381-396

αυτό που οι Burgess και ο Pratt αποκάλεσαν «ακαδημαϊκή μετατόπιση» (academic drift)¹⁹⁷. Τα polytechnics μετακινήθηκαν προς μια αδικαιολόγητη σε μέγεθος παροχή πλήρους φοίτησης (full-time) μαθημάτων και μείωση των αντίστοιχων part-time μαθημάτων. Αυτό είχε ως συνέπεια την υποβάθμιση της παρεχόμενης επαγγελματικής εκπαίδευσης και την παραμέληση των part-time φοιτητών που προέρχονταν από την εργατική τάξη. Από τη δική τους πλευρά, τα πανεπιστήμια υιοθέτησαν μαθήματα με σκοπό να ανταποκριθούν στις ανάγκες της αγοράς. Ο διαχωρισμός ανάμεσα σε αυτούς τους δύο τύπους ιδρυμάτων μέσα σε μια δεκαετία έγινε αρκετά ασαφής¹⁹⁸. Σύμφωνα με τον McConnell το εγχείρημα με τα polytechnics δεν πήγε καλά επειδή «το Υπουργείο δεν εκτόνησε ποτέ μια σαφή, συνολική πολιτική για την ανάπτυξη των polytechnics, δεν έθεσε αρχές για τη διαφοροποίηση μεταξύ τους ούτε κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη των μεμονωμένων ιδρυμάτων. Τελικά τα polytechnics μετακινούνταν ολοένα και περισσότερο προς το πανεπιστημιακό μοντέλο σε τέτοιο σημείο που πολλά από αυτά έφτασαν να μοιάζουν περισσότερο με πανεπιστήμια παρά με polytechnics»¹⁹⁹.

2.1.4. Open University

Το Open University (τα αρχικά σχέδια για την ονομασία του ήταν University of Air) ιδρύθηκε για να παρέχει ανώτατη εκπαίδευση σε εκείνο το τμήμα του πληθυσμού που δεν είχε τη δυνατότητα να εγγραφεί στα υπάρχοντα ανώτατα ιδρύματα. Με σκοπό να παρέχει αυτή την εκπαίδευση σε ενήλικες που είχαν τη δυνατότητα να σπουδάσουν μόνο part-time, έπρεπε να βασισθεί σε μεγάλο βαθμό σε μια λειτουργία που στηριζόταν στις απρόσωπες διδακτικές μεθόδους της αλληλογραφίας, του ραδιοφώνου και της εκπαιδευτικής τηλεόρασης. Το Open University²⁰⁰ ήταν από την αρχή ένα πλήρως ανεξάρτητο

¹⁹⁷Παρατίθεται στο Becher, Kogan, 1980, όπ. π., p. 37. Παρόλο που τα polytechnics είχαν σχεδιαστεί με σκοπό να διαφέρουν από τα πανεπιστήμια και θα επικεντρώνονταν στα εφαρμοσμένα και επαγγελματικά αντικείμενα, στην ουσία είχαν λιγότερη επιστήμη και τεχνολογία και περισσότερες κοινωνικές επιστήμες-συμπεριλαμβανομένων και επιχειρηματικών σπουδών- από τα πανεπιστήμια. Στα μάτια των φοιτητών δεν αποτελούσαν την καλύτερη εναλλακτική πρόταση για πανεπιστημιακές σπουδές. Perkin Harold J., "The Academic Profession in the United Kingdom", στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., p. 22. Ασκήθηκε κριτική ότι ουσιαστικά τα polytechnics παραμέλησαν τα μαθήματα χαμηλότερου επιπέδου και αυτά που ήταν για part-time φοιτητές, μειώνοντας με αυτό τον τρόπο τις ευκαιρίες για μεγαλύτερους σε ηλικία φοιτητές και για φοιτητές που προέρχονταν από την εργατική τάξη. Το φθινόπωρο του 1975 τα polytechnics δυσκολεύονταν να βρουν φοιτητές για να καλύψουν θέσεις ειδικά στις επιστήμες και στην τεχνολογία και με αυτό τον τρόπο αύξαναν τις κενές θέσεις που ήδη υπήρχαν σε αντίστοιχα πεδία στα πανεπιστήμια. Παρόμοια φαινόμενα ενίσχυαν τις αμφιβολίες για την ασκούμενη κυβερνητική πολιτική στον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης. Graaff, 1978, όπ. π., p. 99.

¹⁹⁸Becher, Kogan, 1980, όπ. π., p. 37.

¹⁹⁹McConnell, 1973, όπ. π., p. 170

²⁰⁰Δεν πρέπει να υπάρχει η εντύπωση ότι το Open University εξαιτίας του ονόματός του είναι ένα ίδρυμα καθολικής πρόσβασης. Μπορεί να παραμερίστηκαν κάποια από τα χαρακτηριστικά του εκλεκτού

πανεπιστήμιο που απένεμε τα δικά του πτυχία, τα οποία ήταν ισάξια με τα άλλα πανεπιστημιακά πτυχία. Φιλοδοξούσε να προσφέρει πρόσβαση σε υποψηφίους χωρίς ιδιαίτερα προσόντα για εισαγωγή. Το 1969 διορίστηκε προσωπικό για να προετοιμάσει τα μαθήματα σε συνεργασία με το BBC. Το 1971 δέχθηκε τους πρώτους 19.581 φοιτητές από μια δεξαμενή 40.000 και πλέον υποψηφίων. Μετά από 3 χρόνια λειτουργίας είχε περισσότερους από 40.000 μερικής φοίτησης προπτυχιακούς φοιτητές και διέθετε τον πληρέστερο τεχνολογικό και μιντιακό εξοπλισμό που είχε ποτέ ίδρυμα στη Βρετανία. Αυτοί οι αριθμοί φοιτητών έμειναν σταθεροί έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980²⁰¹. Η ελάχιστη ηλικία που έπρεπε να έχει ένας υποψήφιος για είσοδο στο Open University ήταν το 21^ο έτος. Το πανεπιστήμιο δεν χρηματοδοτούταν από την UGC αλλά απευθείας από το Υπουργείο Παιδείας. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα από την έναρξη της λειτουργίας του απέκτησε κύρος²⁰². Το Ανοικτό Πανεπιστήμιο μπορούσε να παρέχει ανώτατη εκπαίδευση με ένα σημαντικά χαμηλότερο κόστος²⁰³ σε σχέση με τα παραδοσιακά πανεπιστήμια²⁰⁴. Σύμφωνα με σημαντικούς επιστήμονες²⁰⁵ το Ανοικτό Πανεπιστήμιο αποτέλεσε την πιο ξεχωριστή καινοτομία της δεκαετίας του 1960.

2.1.5. Ακαδημαϊκό προσωπικό

Ως απόρροια των γεγονότων του Μάη του 1968, σχεδόν όλα τα ακαδημαϊκά ιδρύματα επέτρεψαν στους φοιτητές να συμμετέχουν στα πανεπιστημιακά όργανα λήψης αποφάσεων. Από τη στιγμή που δόθηκαν στους φοιτητές θέσεις σε σημαντικές κεντρικές επιτροπές όπως στη σύγκλητο ή στην επιτροπή σχεδιασμού, έγινε εμφανής η ανωμαλία που προέκυψε από τον αποκλεισμό του ακαδημαϊκού προσωπικού που δεν ήταν στη βαθμίδα του καθηγητή. Εισήχθησαν σταδιακά καταστατικές αλλαγές που επέτρεψαν στα εκλεγμένα μέλη να συμμετέχουν στα ακαδημαϊκά όργανα μαζί με τους καθηγητές που συμμετείχαν δικαιοματικά σε αυτά. Στα νεαρότερα μέλη της σχολής και στους φοιτητές δόθηκαν θέσεις

πανεπιστημίου, αλλά το Ανοικτό Πανεπιστήμιο διατήρησε τα υψηλά πρότυπα των καλύτερων αγγλικών πανεπιστημίων. Trow, 1973, όπ. π., p. 11.

²⁰¹Το 1980 ένας στους δεκαέξι απόφοιτους στη Μεγάλη Βρετανία προερχόταν από το Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Stewart, 1989, όπ. π., p. 173.

²⁰²Πολλά από τα βιβλία με ύλη μαθημάτων του Ανοικτού Πανεπιστημίου έγιναν ανεπίσημα, πηγές αναφοράς, υποχρεωτική ή προτεινόμενη ύλη για φοιτητές άλλων ανώτατων ιδρυμάτων. Becher, Kogan, 1980, όπ. π., p. 125.

²⁰³Για το κόστος λειτουργίας του Ανοικτού Πανεπιστημίου σε σχέση με τα παραδοσιακά πανεπιστήμια βλ. Wagner Leslie, "The economics of the open university revisited", *Higher Education*, vol. 6, iss. 3, (August 1977), pp. 359-381.

²⁰⁴Wagner Leslie, "The Open University and the costs of expanding higher education", *Higher Education Quarterly*, vol. 27, iss. 4, (September 1973), p. 395.

²⁰⁵Halsey A.H., "Are the British universities capable of change?" *Higher Education Quarterly*, vol. 33, iss. 4, (September 1979), p. 415. Graaff, 1978, όπ. π., p. 97. Stewart, 1989, όπ. π., p. 116.

στο Συμβούλιο, στη Σύγκλητο και στις πανεπιστημιακές επιτροπές. Τα αποτελέσματα αυτής της ειρηνικής και σταδιακής «διάβρωσης» των εξουσιών των καθηγητών-προέδρων ήταν πολύς μεγάλης σπουδαιότητας. Οι αλλαγές έφταναν συνήθως έως το επίπεδο της βασικής μονάδας, όπου τα νεαρότερα μέλη του προσωπικού περίμεναν και αυτά να έχουν μερίδιο συμμετοχής σε θέματα που τους ενδιέφεραν.

Οι βαθμίδες ιεραρχίας του ακαδημαϊκού προσωπικού στη Μεγάλη Βρετανία είναι οι εξής: professors, readers, senior lecturers και lecturers. Το σύστημα είναι αξιοκρατικό και ο διορισμός στις ανώτερες βαθμίδες βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ακαδημαϊκές επιδόσεις (ένα καλό πτυχίο, διδακτορικό, δημοσιεύσεις)²⁰⁶. Τη χρονική περίοδο 1951-81 οι αριθμοί του full-time διδακτικού προσωπικού των πανεπιστημίων αυξήθηκαν από σχεδόν 10.000 στους 33.000²⁰⁷. Ο παρακάτω πίνακας μας δίνει αναλυτικότερα στοιχεία για την εξέλιξη του αριθμού του προσωπικού.

Πλήρους απασχόλησης ακαδημαϊκό προσωπικό το οποίο πληρώνεται εξ ολοκλήρου από πανεπιστημιακούς πόρους στη Βρετανία

	Αριθμός προσωπικού	% senior staff
1961-62	14.276	29,9
1966-67	23.609	30,1
1971-72	28.908	32,2
1976-77	31.827	36,2
1981-82	32.755	39,0

Πηγή: Stewart, 1989, όπ. π., p. 284

²⁰⁶Ο αυξανόμενος αριθμός των βιβλίων που εκδόθηκαν είναι ένας καλός δείκτης της αυξανόμενης σημασίας της έρευνας για προαγωγή. Κατά το χρονικό διάστημα 1964-1989 το ποσοστό των καθηγητών που εξέδωσε πέντε ή περισσότερα βιβλία αυξήθηκε από 4% σε 13.5%. Όπως αναφέρεται στο Finkenstaedt Thomas, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p.175.

²⁰⁷Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 1968 οι καθηγητές αντιπροσώπευαν το 10,1%, οι readers και οι senior lecturers το 17,6% και οι λέκτορες το 53%. Halsey, Trow, 1971, όπ. π., p.146. Το 1973 οι καθηγητές αντιπροσώπευαν το 12% του συνολικού προσωπικού, οι readers και οι senior lecturers το 22% και οι λέκτορες το 63%. Οι readers πληρώνονταν με βάση την ίδια κλίμακα όπως και οι senior lecturers, διορίζονταν όμως βάση των ερευνητικών τους επιδόσεων και απολάμβαναν υψηλότερο γόητρο από τους senior lecturers που ήταν κυρίως για διδασκαλία. Όπως αναφέρεται στο Graaff, 1978, όπ. π., p. 89.

Μεταξύ του 1968 και του 1975 αρκετά παραδοσιακά πανεπιστημιακά μοντέλα εξουσίας σε πολλές χώρες αμφισβητήθηκαν έντονα. Κάποια άλλα όμως, όπως αυτό της Βρετανίας, υπέστησαν μόνο μικρές αλλαγές²⁰⁸. Στην ηπειρωτική Ευρώπη οι αλλαγές στη διοίκηση του πανεπιστημίου τη δεκαετία του 1960 σημαδεύτηκαν από τις έντονες συγκρούσεις ανάμεσα στους πρεσβύτερους και στους νεαρότερους καθηγητές. Οι συγκρούσεις αυτές δεν εμφανίστηκαν στον ίδιο έντονο βαθμό στη Βρετανία²⁰⁹. Στη Βρετανία ποτέ δεν δόθηκε τόσο μεγάλη εξουσία στον καθηγητή που είχε έδρα. Όπως το βρετανικό πανεπιστημιακό ιδεώδες έτσι και οι δομές της ακαδημαϊκής διοίκησης οφείλουν πολλά στην παράδοση της Οξβριτζ. Η εξουσία των καθηγητών ήταν περιορισμένη ακριβώς εξαιτίας των συντεχνιακών σωμάτων των εταίρων (fellows) που διοικούσαν τα κολέγια στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ και υπήρχαν από την ίδρυσή τους. Αυτά τα σώματα διατήρησαν την ελιτίστικη δημοκρατία των μεσαιωνικών συντεχνιών των καθηγητών και άφηναν λίγο χώρο για τους ιεραρχικούς και αυταρχικούς κανόνες των καθηγητών όπως συνέβαινε στα παραδοσιακά ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Σύμφωνα και με τον Finkenstaedt²¹⁰, η παράδοση της Οξβριτζ όπου όλοι είναι ίσοι μεταξύ τους, μείωσε τις εντάσεις μεταξύ των διαφορετικών ομάδων των πανεπιστημιακών. Οι συγκρούσεις μεταξύ του ακαδημαϊκού προσωπικού στη Βρετανία ήταν ηπιότερες και εξαιτίας του γεγονότος ότι για την πλειοψηφία του νεαρότερου προσωπικού η κατάκτηση των υψηλότερων βαθμίδων ήταν μια λογική προσδοκία²¹¹. Το γεγονός αυτό επισημάνθηκε και από τους Neave και Rhoades²¹², οι οποίοι υποστήριξαν ότι η προαγωγή και η κινητικότητα εντός των βαθμίδων ήταν μεγαλύτερη στο βρετανικό ακαδημαϊκό επάγγελμα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η Βρετανία κατάφερε να διατηρήσει την ισορροπία εντός της ακαδημίας εξαιτίας του γεγονότος ότι το εσωτερικό περιβάλλον στο βρετανικό ακαδημαϊκό επάγγελμα έλεγχε διάφορες παραμέτρους: τις υποψηφιότητες για τις θέσεις, τις συνθήκες εξέλιξης, τη δημιουργία νέων θέσεων μιας και αυτά δεν ήταν μέρος του γραφειοκρατικού κρατικού ελέγχου.

²⁰⁸Neave Guy, Rhoades Gary, "The Academic Estate in Western Europe", στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., p. 226.

²⁰⁹Rothblatt Sheldon, Wittrock Björn, *The European and American university since 1800*, Cambridge University Press, 1993, p. 294.

²¹⁰Finkenstaedt Thomas, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 175.

²¹¹Rothblatt, Wittrock, 1993, όπ. π., p. 292, 294.

²¹²Neave Guy, Rhoades Gary, "The Academic Estate in Western Europe", στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., pp. 231-232.

2.1.6. Κρατική χρηματοδότηση

Παραδοσιακά, το βρετανικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης επέτρεπε περιορισμένη κυβερνητική επιρροή²¹³. Τα βρετανικά πανεπιστήμια παρά τη μεγάλη εξάρτησή τους από τις κρατικές επιχορηγήσεις, δεν είχαν απευθείας επαφή με την κυβέρνηση ή με το αρμόδιο υπουργείο²¹⁴ αλλά με την UGC, τα μέλη της οποίας διορίζονταν μεν από την κυβέρνηση, ήταν όμως στην πλειοψηφία τους πανεπιστημιακοί²¹⁵. Παρά το γεγονός ότι σταδιακά από τη δεκαετία 1960 παρατηρείται μείωση της αυτονομίας²¹⁶ του πανεπιστημίου στη Βρετανία, σε έρευνα του OECD το βρετανικό πανεπιστημιακό σύστημα χαρακτηρίστηκε ως το πιο αυτόνομο της Ευρώπης²¹⁷.

Όσον αφορά στην οικονομική εξάρτηση των πανεπιστημίων από το κράτος, το 1920 οι επιχορηγήσεις της κεντρικής κυβέρνησης ήταν ως ποσοστό λιγότερο από το 1/5 του συνολικού εισοδήματος των πανεπιστημίων και τα δίδακτρα κάλυπταν περισσότερο από το 1/3 του συνολικού τους εισοδήματος. Το 1965 η κεντρική κυβέρνηση παρείχε σχεδόν το 75% των πανεπιστημιακών εσόδων και τα δίδακτρα αποτελούσαν μόνο το 8%. Το 1977 η κρατική επιχορήγηση κάλυπτε περίπου το 80% περίπου των οικονομικών αναγκών των

²¹³Για το θέμα της αυτονομίας των πανεπιστημίων στη Βρετανία, βλ. Drake Keith, "The recovery of university autonomy in Great Britain", *Minerva*, vol. 22, iss. 3-4, (September 1984), pp. 346-364.

²¹⁴Για τα όργανα χάραξης της πολιτικής στην ανώτατη εκπαίδευση στη Βρετανία την εικοσαετία 1965-1985 βλ. Booth Clive, "Central Government and Higher Education Planning 1965-1986", *Higher Education Quarterly*, vol. 41, iss. 1, (January 1987), pp. 57-72.

²¹⁵Becher Tony, Embling Jack, Kogan Maurice, *Systems of Higher Education: United Kingdom*, International Council for Educational Development, New York, 1977, pp. 20-22.

²¹⁶Όταν αναφερόμαστε στον όρο «αυτονομία» πρέπει να διαχωρίζουμε μεταξύ «διοικητικής αυτονομίας» και «ακαδημαϊκής ελευθερίας». Στη Βρετανία το προσωπικό των πανεπιστημίων διορίζεται, προάγεται και (σπάνια) απολύεται από το πανεπιστήμιο. Αυτό είναι μια βασική διαφορά από τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες όπου το πανεπιστημιακό προσωπικό είναι δημόσιοι υπάλληλοι. Οι μισθοί του πανεπιστημιακού προσωπικού σε αυτές τις χώρες πληρώνονται απευθείας από το κράτος και δεν εμφανίζονται στον προϋπολογισμό του πανεπιστημίου. Σε αυτές τις χώρες την τελική ευθύνη για τους διορισμούς στις έδρες των καθηγητών την έχει ο υπεύθυνος υπουργός. Αντίθετα στη Βρετανία –εκτός από λίγες εξαιρέσεις- οι διορισμοί είναι υπόθεση των πανεπιστημιακών αρχών. Ο υπουργός δεν έχει καμία δικαιοδοσία. Στο Ηνωμένο Βασίλειο σχεδόν όλο το προσωπικό, ακαδημαϊκό και μη ακαδημαϊκό, είναι εργαζόμενοι του πανεπιστημίου και όχι του κράτους. Επίσης τα πανεπιστήμια καθορίζουν τα δικά τους κριτήρια και τις διαδικασίες εισαγωγής, οι οποίες μπορεί να διαφέρουν από τμήμα σε τμήμα μέσα στο ίδιο ίδρυμα. Δεν υπάρχει επίσης κεκτημένο δικαίωμα του φοιτητή για μια θέση στην ανώτατη εκπαίδευση όπως προβλέπεται από το σύνταγμα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, Becher-Embling-Kogan, 1977, όπ. π., pp. 22-23. Αναφορικά με την αυτονομία του πανεπιστημίου στη Βρετανία ο Trow υποστηρίζει ότι παρατηρείται από τη δεκαετία του 1970 μια «αργή μείωση της πανεπιστημιακής αυτονομίας», βλ. Trow Martin, "American Perspectives on British Higher Education under Thatcher and Major", *Oxford Review of Education*, vol. 24, iss. 1, (1998), p. 86.

²¹⁷Gellert Claudius, "State Interventionism and Institutional Autonomy: university development and state interference in England and West Germany", *Oxford Review of Education*, vol. 11, iss. 3, (1985), p. 289.

πανεπιστημίων²¹⁸. Η κρατική χρηματοδότηση των πανεπιστημίων έφτασε στο υψηλότερο επίπεδο στα μέσα της δεκαετίας του 1970.

Κατά την άποψη του Trow²¹⁹ οι δύο σημαντικότεροι λόγοι που διευκόλυναν τη διολίσθηση προς την εξάρτηση από την κεντρική κυβέρνηση ήταν η ολοένα και μεγαλύτερη πρόσδεση των πανεπιστημίων στο κράτος όσον αφορά στη χρηματοδότησή τους και τα υψηλά και ομοιόμορφα ακαδημαϊκά στάνταρ για είσοδο και πτυχία σε όλα τα ιδρύματα που τα απένεμαν. Η ακαδημαϊκή κοινότητα και η κυβέρνηση απέτρεψαν την εμφάνιση ενός συστήματος, τμήμα του οποίου θα μπορούσε να παρέχει ευρύτερη πρόσβαση, ενώ παράλληλα θα υπήρχε και ένας μικρότερος αυτόνομος πανεπιστημιακός τομέας που θα διατηρούσε τα δικά του υψηλά στάνταρ.

Η οικονομική κρίση που ακολούθησε τον πόλεμο στη Μέση Ανατολή το 1973 χτύπησε και τα πανεπιστήμια όπως όλους τους τομείς της οικονομίας. Η οικονομική κρίση δεν ήταν όμως η μοναδική αιτία για τη μείωση της κρατικής χρηματοδότησης. Ήταν εμφανές ότι τα πανεπιστήμια θα είχαν περίπου 10% λιγότερο φοιτητικό πληθυσμό σε σχέση με το στόχο που είχε τεθεί για την πενταετία 1972-77 και επομένως μία αντίστοιχη μείωση της επιχορήγησης ήταν αναπόφευκτη. Αξίζει να σημειώσουμε ότι από τη δεκαετία του 1960 οι επιχορηγήσεις προς τα πανεπιστήμια προγραμματίζονταν σε πενταετή βάση²²⁰. Το 1973 δόθηκε τέλος στην πενταετή επιχορήγηση από την UGC ως μέθοδο χρηματοδότησης των πανεπιστημίων. Από τότε οι επιχορηγήσεις ανακοινώνονταν σε ετήσια βάση. Ήταν μια αναμφίβολα αρνητική εξέλιξη γιατί ο πενταετής προγραμματισμός αποτελούσε τη βάση για προβλεψιμότητα και σχεδιασμό²²¹. Μεταξύ 1974-1977 όλες οι πανεπιστημιακές επιχορηγήσεις, είτε για κτίρια, είτε για εξοπλισμό είτε γενικής φύσεως υπέστησαν μειώσεις. Αποφασίστηκε επίσης η μείωση του αριθμού των φοιτητών. Όλοι συμφωνούν ότι ήταν η

²¹⁸Harrington, 2003, όπ. π., p. 74.

²¹⁹Trow Martin, "Comparative Perspectives on Higher Education Policy in the UK and the US", *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1998), pp. 88-89. Το προσωπικό των νεοϊδρυθέντων πανεπιστημίων έπρεπε να πληρώνεται ακριβώς όπως και το αντίστοιχο προσωπικό των παλαιότερων πανεπιστημίων. Επίσης, κάθε πανεπιστήμιο έπρεπε να έχει τις ίδιες υποδομές για έρευνα. Δινόταν μεγάλη έμφαση στην ισότητα των πτυχίων που απένεμαν όλα τα πανεπιστήμια. Κανένα πανεπιστήμιο δεν μπορούσε επίσημα να αναγνωρισθεί ως δεύτερης κατηγορίας. Annan, 1982, όπ. π., pp. 4-5.

²²⁰Όπως υποστήριζαν πολλοί, το σύστημα της πενταετούς επιχορήγησης προσέδωσε στη βρετανική ακαδημία ένα βαθμό ελέγχου πάνω στις δικές της υποθέσεις που δεν υπήρχε πουθενά αλλού στην Ευρώπη. Το σύστημα αυτό -το οποίο δεν ήταν μέρος της Robbins Report- ήταν ένα όργανο σταθερότητας, ένας «ορίζοντας σχεδιασμού» όπου τα πανεπιστήμια μπορούσαν να ακολουθήσουν μια ομαλή πορεία σε μια περίοδο υψηλής ανάπτυξης. Neave Guy, "From a Far-flung Field:some considerations of Robbins from a European perspective", *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), p. 77.

²²¹Trow, 1998, όπ. π., p. 86.

χειρότερη οικονομική κρίση σε περίοδο ειρήνης για όλα τα πανεπιστήμια. Ακαδημαϊκοί διορισμοί πάγωσαν και σχεδόν όλα τα πανεπιστήμια ήταν σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Πολλά εγκεκριμένα σχέδια για κατασκευή κτιρίων σταμάτησαν. Η κατάσταση έγινε ακόμα χειρότερη το 1979 όταν η Εργατική Κυβέρνηση του James Callaghan έφυγε από την εξουσία και ανέλαβε η συντηρητική κυβέρνηση της Margaret Thatcher²²². Ήταν ξεκάθαρο ότι η εικοσαετής περίοδος ευνοϊκής μεταχείρισης που έτυχαν τα πανεπιστήμια από τη δεκαετία του 1950 και η προνομιακή ανεξαρτησία τους έφτανε στο τέλος της. Πλησίαζε η στιγμή που εξαιτίας της οικονομικής κρίσης τα πανεπιστήμια έπρεπε να διαλέξουν ανάμεσα στο να αποδεχτούν χαμηλότερες επιχορηγήσεις αντίστοιχες σε ένα σύστημα μαζικής ανώτατης παιδείας ή να διατηρήσουν το προνομιούχο καθεστώς τους ως «υψηλής ποιότητας» ιδρύματα βασισμένα στην έρευνα και να μετατραπούν σε ένα πολύ μικρότερο τμήμα του συνολικού συστήματος της ανώτατης παιδείας. Ήταν το αντίθετο από αυτό που πρόσβευε η έκθεση Robbins, ότι όλοι δηλαδή οι φοιτητές θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα μιας «πραγματικής» πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Αυτή η δύσκολη επιλογή αποφεύχθηκε τη δεκαετία του 1970²²³ εν μέρει επειδή υπήρχε η πεποίθηση ότι σύντομα θα επέστρεφαν οι καλές εποχές από οικονομικής άποψης και εν μέρει εξαιτίας της ίδρυσης των 30 polytechnics τα οποία είχαν σημαντικά χαμηλότερο κόστος ανά μονάδα.

Η μοναδική νέα ίδρυση τη δεκαετία του 1970 ήταν το University College at Buckingham ως εταιρία περιορισμένης ευθύνης, το οποίο άνοιξε τις πύλες του το 1976, «ένα πανεπιστημιακό ίδρυμα στηριζόμενο σε ιδιωτικές δωρεές και δίδακτρα που δεν προέρχονταν από κρατική επιχορήγηση και που θα παρείχε ισορροπημένη ανώτατη εκπαίδευση υψηλού επιπέδου χωρίς υπερ-ειδίκευση»²²⁴. Η όλη πρωτοβουλία ήταν ιδιωτική και η φιλοδοξία των εμπνευστών της -ανεξάρτητα αν δεν το πέτυχαν- ήταν η δημιουργία ενός νέου πανεπιστημίου στη Βρετανία στα πρότυπα των μεγάλων ιδιωτικών πανεπιστημίων των Η.Π.Α. που θα στηριζόταν από τραστ, τη βιομηχανία και από φοιτητές που θα πλήρωναν πλήρη δίδακτρα. Το 1983 του παραχωρήθηκε βασιλικό καταστατικό και αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο πανεπιστήμιο. Εντωμεταξύ στην Oxbridge τις δεκαετίες 1960 και 1970 δημιουργήθηκαν 7

²²²Για τις προοπτικές της ανώτατης εκπαίδευσης αυτή την περίοδο βλ. Trow Martin, “American Perspectives on British Higher Education under Thatcher and Major”, *Oxford Review of Education*, vol. 24, iss. 1, (1998), pp. 111–129.

²²³Williams Gareth, “The Debate about Funding Mechanisms”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), pp. 61-62.

²²⁴Stewart, 1989, όπ. π., p. 164.

νέα κολέγια, 4 στο Cambridge (Churchill, Darwin, Wolfson, Robinson) και 3 στην Oxford (St. Cross, Wolfson- κολέγιο εταίρος με το ίδρυμα του Cambridge- και το Green College).

Κλείνοντας την αναφορά μας στο πανεπιστημιακό σύστημα της Βρετανίας για τις δεκαετίες 1960 και 1970 θέλουμε να αναφερθούμε σε μία σημαντική παράμετρο της επέκτασης που συντελέστηκε. Σύμφωνα με τον Neave²²⁵ η βρετανική πολιτική για την επέκταση της πανεπιστημιακής επέκτασης βασιζόταν στην πεποίθηση ότι οι καθιερωμένοι κανόνες «ποιότητας» -είτε είναι αυτές σχέσεις αναλογίας προσωπικού-φοιτητών, ερευνητικές μονάδες ή συνθήκες διαβίωσης των φοιτητών- έπρεπε να διατηρηθούν σε ένα σύστημα που επεκτεινόταν. Το κατά πόσο η «διατήρηση της ποιότητας» παρέμεινε μια αρχή, μπορεί να διερευνηθεί μελετώντας την εξέλιξη της αναλογίας προσωπικού-φοιτητών στη Βρετανία και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες τη δεκαετία 1960-1970. Αν υποθέσουμε ότι όλο το ακαδημαϊκό προσωπικό είναι πλήρους απασχόλησης και η αναλογία 10:1 θεωρείται ένα χαρακτηριστικό «εκλεκτής παιδείας» αναδύονται ορισμένα στοιχεία που προκαλούν έκπληξη. Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 τρεις χώρες, το Βέλγιο, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, βρίσκονταν σταθερά στο «εκλεκτό επίπεδο» με μία αναλογία 10:1 ή και λιγότερο. Αντίθετα η Γαλλία με 24,8:1 και η Ιταλία με 48,9:1 είχαν εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα μπορούσε κάποιος να πει ότι ανήκαν στη μαζική ανώτατη παιδεία, παρόλο που από άποψη αριθμού των φοιτητών τους, καμία από αυτές δεν είχε το επίπεδο του 15% του ηλικιακού πληθυσμού. Το αντίστοιχο ποσοστό για την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τη δεκαετία του 1960 ήταν 12,2:1. Το 1970 και παρά την αύξηση του αριθμού των φοιτητών που μεσολάβησε, το Βέλγιο και η Βρετανία διατήρησαν την ευνοϊκή αναλογία που είχαν (9,5:1 και 8,3:1 αντίστοιχα), ενώ η Γαλλία διατήρησε μια αναλογία παρόμοια με αυτή που είχε 10 χρόνια πριν και η Ιταλία βελτίωσε ελαφρά τη θέση της (38,9:1). Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας όπου ο συνολικός αριθμός του προσωπικού αυξήθηκε τρεις φορές, σημείωσε μια εντυπωσιακή βελτίωση. Η αναλογία προσωπικού-φοιτητών ήταν στο 8,1:1. Αν λοιπόν θεωρήσουμε ότι η αναλογία προσωπικού προς φοιτητές είναι ένας δείκτης ποιότητας, τότε η Βρετανία διατήρησε ένα σύστημα υψηλής ποιότητας όλη την περίοδο κατά την οποία συντελέστηκε η επέκταση.

²²⁵Neave, 1988, όπ. π., pp. 76-77.

2.2. Γαλλία

2.2.1. Γενικές επισημάνσεις

Το πανεπιστήμιο ήταν πάντα στη Γαλλία ένα μέρος -και από πολλές πλευρές όχι το σημαντικότερο- του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης, το οποίο αποτελούταν από τρεις τομείς: τις μεγάλες σχολές, το Εθνικό Κέντρο Επιστημονικής Έρευνας (CNRS) και τα πανεπιστήμια. Αυτός ο διαχωρισμός σε τρεις τομείς οφείλεται σε ιστορικές εξελίξεις. Ωστόσο, αρχής γενομένης από τη δεκαετία του 1960, οι τρεις τομείς παρουσιάζουν αυξανόμενη σύγκλιση και εμφανίζουν μια ολοένα αυξανόμενη επικάλυψη των λειτουργιών τους. Εντούτοις, το σύστημα συνεχίζει να αποτελείται από τους τρεις σχετικά αυτόνομους τομείς, ο καθένας από τους οποίους έχει τις δικές του δομές και δυναμική²²⁶. Το CNRS είναι το μεγαλύτερο κρατικό ερευνητικό κέντρο της Γαλλίας και ένα από τα σημαντικότερα ερευνητικά κέντρα της Ευρώπης. Τα πανεπιστήμια εκπαιδεύουν τη μάζα των Γάλλων φοιτητών, ενώ οι μεγάλες σχολές έχουν το προνόμιο να εκπαιδεύουν τους εκλεκτούς, τους πιο προικισμένους αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσα σε εξαιρετικές συνθήκες και να τους προετοιμάζουν για τα μελλοντικά διευθυντικά τους καθήκοντα στη διοίκηση, στην οικονομία και στην επιστήμη.

Οι δεκαετίες 1960 και 1970 ήταν οι δεκαετίες που σημειώθηκε η μεγαλύτερη αύξηση φοιτητών στην ιστορία των πανεπιστημίων, όχι μόνο στη Γαλλία αλλά και στη Γερμανία και στη Βρετανία. Στο χρονικό διάστημα 1960-80 ο αριθμός των φοιτητών στα γαλλικά πανεπιστήμια σχεδόν τετραπλασιάστηκε. Η μεγάλη αύξηση των φοιτητών άρχισε στα τέλη του 1950 και κορυφώθηκε τη δεκαετία του 1960²²⁷. Συγκεκριμένα, από το ακαδημαϊκό έτος 1960-61 έως το 1970-71 ο αριθμός των φοιτητών που εγγράφηκε στα πανεπιστήμια αυξήθηκε γύρω στο 200% (από 214.700 στους 630.600 φοιτητές). Μεταξύ όμως 1970 και 1988 η ετήσια αύξηση επέστρεψε στα κανονικά επίπεδα της τάξεως του 2%-4% το χρόνο²²⁸. Οι θεωρητικές και οι οικονομικές επιστήμες στη Γαλλία αλλά και στη Γερμανία, ήταν αυτές που σημείωσαν τη μεγαλύτερη αύξηση. Αυτή η μεγάλη αύξηση των φοιτητών οφειλόταν σε μια σειρά από παράγοντες. Ένας από αυτούς ήταν ο δημογραφικός παράγοντας, ο οποίος

²²⁶Friedberg Erhard, Musselin Christine, "The Academic Profession in France", στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., p. 95.

²²⁷Ενδεικτικά αξίζει να αναφέρουμε ότι το 1967 τα 2/3 των πανεπιστημιακών κτιρίων που βρίσκονταν σε χρήση είχαν νεοανεγερθεί από το 1961. Μόνο το 1966 ανεγέρθηκαν νέα κτίρια συνολικής επιφάνειας 440.000τ.μ., που αντιστοιχεί σχεδόν στο μισό της συνολικής επιφάνειας που κάλυπταν όλα τα γαλλικά πανεπιστήμια το 1961 (950.000 τ.μ.). Ewert & Lullies, 1985, όπ. π., pp. 63-64.

²²⁸Musselin, 2004, όπ. π., p. 36.

όμως δεν πρέπει να υπερεκτιμάται. Σημαντικά μεγαλύτερη επιρροή είχε η αλλαγή στάσης των ατόμων απέναντι στη μόρφωση²²⁹. Αυτή η μεταβολή συντελέστηκε σε μια περίοδο γενικότερης οικονομικής ευημερίας, έλλειψης ειδικευμένων στελεχών για την κάλυψη των οικονομικών και τεχνολογικών αναγκών και ανόδου του βιοτικού επιπέδου που επέτρεψε σε όλο και περισσότερες οικογένειες να μορφώνουν τα παιδιά τους²³⁰. Όσον αφορά στο θέμα της ισότητας των φύλων στην ανώτατη εκπαίδευση παρατηρούμε ότι η Γαλλία ήταν πιο μπροστά από τα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη. Το 1955 το ποσοστό των γυναικών ως μέρος του φοιτητικού πληθυσμού στη γαλλική ανώτατη εκπαίδευση ήταν στο 36.4% και το 1984 είχε φτάσει στο 49%²³¹. Στον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε την αύξηση του αριθμού των φοιτητών στη Γαλλία την περίοδο 1960-1981.

Εξέλιξη του αριθμού των φοιτητών στη Γαλλία (σε χιλιάδες)

		1960/61	1970/71	1975/76	1980/81
Γαλλία 54,5 εκατομμύρια πληθυσμός	Πανεπιστήμια (χωρίς τις Grand Écoles)	214,7	630,6	761,8	802,2
	Instituts universitaires de Technologie	-	24,2	43,5	53,8
	Ανώτατες Σχολές συνολικά	266,7	745,9	911,6	984,8

Πηγή: Ewert, Lullies, 1985, όπ. π., p. 50.

²²⁹Ewert & Lullies, 1985, όπ. π., p. 54.

²³⁰Από τα μέσα όμως της δεκαετίας του 1970 παρατηρείται μια πτώση της ζήτησης για ανώτατη εκπαίδευση στις χώρες του δυτικού κόσμου. Η ζήτηση για αποφοίτους μειώθηκε εξαιτίας της κάμψης της οικονομικής ανάπτυξης, των μέτρων λιτότητας των κυβερνήσεων και του πλήρους σχεδόν κορεσμού των θέσεων εργασίας για πανεπιστημιακούς απόφοιτους, ιδιαίτερα στα επαγγέλματα διδασκαλίας. Geiger Roger L., "The changing demand for higher education in the seventies: Adaptations within three national systems", *Higher Education*, vol. 9, iss. 3, (May 1980), pp. 255-256.

²³¹Halsey A. H., "Admission", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 226.

Η Γαλλία –όπως και άλλες ευρωπαϊκές χώρες- αντέδρασε στην ολοένα αυξανόμενη ζήτηση για ανώτατη εκπαίδευση με την επέκταση του συστήματος. Ακολουθήθηκε η πολιτική της ίδρυσης νέων ιδρυμάτων στις διάφορες επαρχίες με σκοπό να αποσυμφορηθούν τα ιδρύματα στο Παρίσι. Η πολιτική αυτή είχε ως στόχο, μέσω μιας ισομερούς κατανομής των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης σε όλη τη χώρα, να αποκτήσουν πρόσβαση στο πανεπιστήμιο και εκείνα τα κοινωνικά στρώματα που μέχρι τότε δεν μπορούσαν να έχουν. Παρόλες όμως τις προσπάθειες το Παρίσι συνέχισε να έλκει το 1/3 όλων των φοιτητών²³².

Μεταξύ 1961-62 και 1967-68 ιδρύθηκαν επτά νέα περιφερειακά πανεπιστήμια (Amiens, Limoges, Nantes, Nice, Orleans, Reims και Rouen) με περίπου 30 σχολές, που αύξησαν το συνολικό αριθμό των πανεπιστημίων από 16 σε 23. Συνολικά και τα επτά νέα πανεπιστήμια φιλοξενούσαν περίπου το 1/10 (10,5%) των φοιτητών στα γαλλικά πανεπιστήμια.

Θα ανέμενε κανείς ότι η αυξανόμενη πίεση, λόγω της τεράστιας αύξησης των φοιτητών, θα άλλαζε το είδος της μόρφωσης που πρόσφεραν τα πανεπιστήμια. Υπήρχε εμμονή στη διατήρηση της ανοικτής πρόσβασης σε όλους τους κατόχους του baccalauréat και στη συνέχιση του συστήματος των εθνικών εξετάσεων για να εξασφαλίζεται η παραγωγή αποφοίτων με όμοια προσόντα και δικαιώματα καθώς και η αυστηρή επιλογή μετά την είσοδο. Η πλειονότητα των φοιτητών αποτύχαινε να περάσει τις εξετάσεις του πρώτου έτους και περίπου οι μισοί από αυτούς εγκατέλειπαν τη σχολή. Από τους φοιτητές που εισέρχονταν στη Sorbonne το 1962, μόνο το 30% πήρε τη licence το 1966, ενώ το 40% είχε εγκαταλείψει τις σπουδές²³³.

Για πολλά χρόνια η κατάσταση αυτή ήταν αντικείμενο κριτικής. Η οικονομική ανάπτυξη και η βιομηχανική πρόοδος ασκούσαν αυξανόμενη πίεση για επανακαθορισμό των στόχων του πανεπιστημίου ώστε να προετοιμάζει φοιτητές κατάλληλους για τις τεχνολογικές απαιτήσεις των καιρών. Η έκθεση Langevin-Wallon που συντάχθηκε μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο (1947), σύστηνε το τέλος της απομόνωσης όλων των επιπέδων της γαλλικής

²³²Η μεγάλη ανισότητα μεταξύ Παρισιού και επαρχιών συνεχίστηκε όλο τον 20^ο αι. και άρχισε να μειώνεται τη δεκαετία του 1960. Αυτή την χρονική περίοδο έγιναν προσπάθειες να καταμεριστεί ο φοιτητικός πληθυσμός με πιο ισομερή τρόπο στη γαλλική επικράτεια ώστε να μην υπάρχει η υπερσυγκέντρωση του φοιτητικού πληθυσμού στο Παρίσι, όπως επίσης και να αποφευχθεί η συγκέντρωση ερευνητικών κέντρων στην περιοχή του Παρισιού. Η γεωγραφική διασπορά των ιδρυμάτων σε όλη την επικράτεια συνέβαλε στην παροχή ευρύτερων ευκαιριών πρόσβασης στο πανεπιστήμιο, καθώς αυξήθηκε ο αριθμός των φοιτητών που προέρχονταν από κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Rüegg Walter, Sadlak Jan, "Relations with Authorities", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 108.

²³³Patterson, 1975, όπ. π., p. 169.

εκπαίδευσης από την εθνική ζωή. Ένα μεγάλο μέρος των αποφοίτων κατέληγε στα επαγγέλματα διδασκαλίας. Η αύξηση όμως του αριθμού των φοιτητών επέβαλε το σπάσιμο της παράδοσης. Δεν υπήρχαν τόσες θέσεις στην εκπαίδευση για να απορροφήσουν όλους τους φοιτητές. Το 1964 οι Bourdieu και Passeron²³⁴ περιέγραψαν την παρέκκλιση του γαλλικού πανεπιστημίου από το ορθολογικό μοντέλο: αντί να αντιμετωπίζει τους φοιτητές ως μαθητευόμενους επαγγελματίες τους αντιμετώπιζε ως μελλοντικούς καθηγητές. Υπογράμμισαν την απόσταση που χώριζε το πανεπιστήμιο από την οικονομία, την απουσία συνάφειας των μαθημάτων με μελλοντικές επαγγελματικές δραστηριότητες.

2.2.2. Η ίδρυση των “Instituts universitaires de Technologie - I.U.T. (Πανεπιστημιακά Τεχνολογικά Ιδρύματα)

Η μεταρρύθμιση του Christian Fouchet (Υπουργός Παιδείας μεταξύ 1963-1966) το 1966 ήταν η πρώτη προσπάθεια να αλλάξει η ανώτατη εκπαίδευση εδώ και πολλά χρόνια και η τελευταία πριν από τα γεγονότα του Μάη του 1968. Σκόπευε να διακόψει την ομοιομορφία του συστήματος, δημιουργώντας νέα ιδρύματα πανεπιστημιακού επιπέδου. Επεδίωκε επίσης να δώσει ώθηση στη συνεργασία μεταξύ των σχολών επιτρέποντας τη διεπιστημονικότητα και διευκολύνοντας την κίνηση των φοιτητών από σχολή σε σχολή. Στην ουσία όμως είχε τα αντίθετα αποτελέσματα. Χειροτέρευσε περισσότερο την ήδη υπάρχουσα κατάσταση²³⁵.

Ο μεταρρυθμιστικός νόμος του Fouchet εισήχθη με διάταγμα στις 7 Ιανουαρίου 1966 και προέβλεπε μια νέα μορφή ανώτατης εκπαίδευσης²³⁶ δίπλα στα παραδοσιακά πανεπιστήμια και τις μεγάλες σχολές: τα “Instituts universitaires de Technologie” (Πανεπιστημιακά Τεχνολογικά Ιδρύματα). Τα IUTs ιδρύθηκαν πέντε χρόνια μετά την δημιουργία των πτυχίων *Diplômes d’Etudes Supérieures Techniques* (DEST), που αποτέλεσαν μια πρώτη προσπάθεια να εισαχθούν πτυχία σύντομης διάρκειας στις σχολές επιστημών. Τρεις ήταν οι κύριοι στόχοι των IUTs: 1) να ελεγχθεί η μεγάλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών στα πανεπιστήμια. Οι φοιτητές με την περιορισμένη ανταπόκριση στα πανεπιστημιακά καθήκοντα, όσοι δηλαδή εγκατέλειπαν τις σπουδές τους από τον 1^ο

²³⁴Όπως αναφέρεται στο Patterson, 1975, όπ. π., p. 171.

²³⁵Patterson, 1975, όπ. π., p. 174.

²³⁶Αρχικά ιδρύθηκαν Τεχνολογικά Ιδρύματα σε 12 περιφερειακά πανεπιστήμια και στο Παρίσι. Έως το 1967-68 υπήρχαν IUTs σε 18 πανεπιστήμια. Το 1968-69 όλα τα πανεπιστήμια είχαν IUTs. Με το νόμο Fouchet ιδρύθηκαν τα IUTs ως παράλληλη δομή, επειδή πάλι θεωρήθηκε ότι ήταν ευκολότερο να ιδρυθούν νέα ιδρύματα παρά να αλλάξουν τα ήδη υπάρχοντα πανεπιστήμια. Gilpin, 1968, όπ. π., p. 81.

χρόνο²³⁷, σε μεγάλο ποσοστό θα διοχετεύονταν στα νέα ιδρύματα, 2) υπήρχε η ανάγκη να διευρυνθεί η παραδοσιακή προσφορά σπουδών με νέα σύντομα προγράμματα σπουδών διετούς διάρκειας, τα οποία ήταν πιο κοντά στην επαγγελματική πράξη, εξαιτίας της υψηλής ζήτησης από τη βιομηχανία και την οικονομία²³⁸ (τα IUTs θα εκπαιδευαν τεχνικούς και διοικητικό προσωπικό για μεσαίες διευθυντικές θέσεις) και 3) ήταν μια προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η αυξανόμενη διάρκεια των πανεπιστημιακών σπουδών. Η διάρκεια των πανεπιστημιακών σπουδών μεταξύ 1950-1980 αυξήθηκε από 2 σε 4 ή ακόμα και σε 6 χρόνια²³⁹.

Η ίδρυση των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων Τεχνολογίας το 1966, εντάσσεται σε μια γενικότερη προσπάθεια της Γαλλίας αλλά και άλλων βιομηχανικών κρατών - χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι τα αμερικάνικα community colleges, τα βρετανικά polytechnics, τα γερμανικά Gesamthochschulen- να δημιουργήσουν ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, καλύτερα προσαρμοσμένα σε σχέση με τα πανεπιστήμια στις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας.

²³⁷Σύμφωνα με την Harrington εκείνη την περίοδο το ποσοστό των φοιτητών που εγκατέλειπαν τις σπουδές τους στα δύο πρώτα έτη σπουδών ήταν γύρω στο 40%. Harrington Nan Katharine, *Student Activism and University Reform in England, France and Germany, 1960's-1970's*, Dissertation at the University of Texas at Austin, 2003, p. 99. Μία από τις βασικές αρχές του γαλλικού ανώτατου συστήματος ήταν η ελεύθερη πρόσβαση στα πανεπιστήμια για τους κατόχους του baccalauréat. Με πρώτη ματιά δίνεται η εντύπωση ενός εξαιρετικά φιλελεύθερου πανεπιστημιακού συστήματος, με γενναιόδωρη πρόσβαση, το οποίο θα μπορούσε να συγκριθεί διεθνώς μόνο με το αντίστοιχο ιταλικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης. Όμως αυτή δεν είναι η πραγματική εικόνα, διότι μια πιο εμπεριστατωμένη ανάλυση φανεράνει ένα σύστημα διαλογής που δεν μπορεί να συγκριθεί με κάποιο άλλο πανεπιστημιακό σύστημα και το οποίο αναγκάζει ήδη από τον πρώτο κύκλο σπουδών σχεδόν τους μισούς από τους φοιτητές να εγκαταλείψουν τις σπουδές τους. Σύμφωνα με στοιχεία του Γαλλικού Υπουργείου Παιδείας που βασίστηκαν σε παρατηρήσεις που έγιναν κατά τη διάρκεια φοίτησης από το 1975-76 έως το 1979-80 των αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης του σχολικού έτους 1975, το κατά μέσο όρο ποσοστό επιτυχίας στον πρώτο κύκλο σπουδών (premier cycle) είναι στο 50,75%, δηλαδή μόνο ένας στους δύο φοιτητές κατάφερε να αποκτήσει το πρώτο πτυχίο σπουδών (DEUG). Το μεγαλύτερο εμπόδιο για τους Γάλλους φοιτητές ήταν το πρώτο έτος. Επίσης, μέσα στα κανονικά χρονικά όρια σπουδών (2 έτη) μόνο 1 στους 5 φοιτητές κατάφερε να τελειώσει τον πρώτο κύκλο και να συνεχίσει στις κυρίως σπουδές (deuxieme cycle). Ewert & Lullies, 1985, όπ. π., pp. 155-156. Ο πρώτος κύκλος σπουδών περιλαμβάνει τα 2 πρώτα πανεπιστημιακά έτη σπουδών και καταλήγει στο πτυχίο DEUG. Ο δεύτερος κύκλος περιλαμβάνει το τρίτο (Licence) και τέταρτο (Maîtrise) έτος σπουδών. Τέλος, ο τρίτος περιλαμβάνει το μεταπτυχιακό (DEA) και το διδακτορικό. Renault Alain, 2002, όπ. π., σ. 72.

²³⁸Το 1985 τα IUTs προσέφεραν 18 ειδικότητες όπως εφαρμοσμένη βιολογία, χημεία, ηλεκτροτεχνική, μηχανική, στατιστική, διοίκηση επιχειρήσεων, πληροφορική. Αυτή τη χρονιά υπήρχαν συνολικά 67 IUTs. Ewert, Lullies, 1985, όπ. π., p. 89.

²³⁹Μέχρι πριν από το Β' παγκόσμιο πόλεμο ένας φοιτητής που προόδευε με κανονικό ρυθμό έπαιρνε τη licence στην πλειονότητα των επιστημονικών πεδίων σε δύο χρόνια μετά το baccalauréat και η εκπαίδευση αυτή του έδινε τη δυνατότητα κατάληψης διευθυντικών θέσεων. Τα επόμενα χρόνια όμως παρατηρήθηκε μια συνεχής αύξηση της χρονικής διάρκειας των σπουδών. Η δημιουργία των πτυχίων master το 1967, παρόλο που δεν επέκτεινε τον επίσημο χρόνο σπουδών που ήταν απαραίτητος για τη licence, συνέβαλε στην υποτίμηση των παλαιότερων πτυχίων. Επιπλέον, μερικά χρόνια πριν το 1967 οι σχολές οικονομικών και νομικών είχαν επεκτείνει τη διάρκεια σπουδών σε αυτούς τους τομείς στα τέσσερα χρόνια για την απόκτηση της licence. Boudon, 1977, όπ. π., pp. 95-96. Ο Renault αναφέρει ότι στα τέλη της δεκαετίας του 1990 η μέση διάρκεια σπουδών ήταν διπλάσια της κανονικής (τέσσερα χρόνια για το DEUG και επτάμισι για το maîtrise). Renault, 2002, όπ. π., σ. 76.

Η σύντομη ιστορία των IUTs αποτελεί μια γοητευτική και παράδοξη περίπτωση. Από το 1968 ενσωματώθηκαν στα πανεπιστήμια, όμως ο επαγγελματικός τους προσανατολισμός και οι παρόμοιες με το σχολείο διδακτικές μέθοδοί τους (εντατικά μαθήματα, υποχρεωτική παρουσία, μάθημα σε μικρά τμήματα) ήταν αρκετά ξένες προς το πανεπιστημιακό σύστημα και ορισμένες φορές από λειτουργική άποψη παρόμοιες με αυτές των μεγάλων σχολών. Προσέφεραν ένα κανάλι ανοδικής κινητικότητας για ένα μεγάλο ποσοστό νέων από κατώτερα κοινωνικά στρώματα σε σύγκριση με οποιοδήποτε άλλο τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης²⁴⁰.

Διοικητικά τα IUTs ήταν εν μέρει συνδεδεμένα με τα πανεπιστήμια και εν μέρει ήταν υπό την άμεση εξουσία του Υπουργείου Παιδείας. Αρχικά είχαν σχεδιαστεί ως ιδρύματα εκτός πανεπιστημίων, όμως κατά τη διάρκεια της αναδιοργάνωσης του πανεπιστημιακού τομέα το 1968 ενσωματώθηκαν ως διδακτικές και ερευνητικές μονάδες με ειδικό καθεστώς στα πανεπιστήμια, διατηρώντας τα περισσότερα από τα αυθεντικά τους χαρακτηριστικά: διεπιστημονικότητα, σύντομης διάρκειας τεχνολογικά προγράμματα, ιδιαίτερες μέθοδοι διδασκαλίας που περιλάμβαναν περιόδους ειδίκευσης σε βιομηχανίες ή εταιρίες. Η πρόσβαση στα IUTs δεν ήταν ούτε τελείως ελεύθερη, όπως στα παραδοσιακά πανεπιστήμια για τους κατόχους του baccalauréat, ούτε επιτυγχανόταν μετά από απαιτητικές εξετάσεις, όπως στις μεγάλες σχολές. Τα πτυχία που απένεμαν τα IUTs είχαν ένα άμεσο επαγγελματικό αντικείμενο, αλλά μπορούσαν κατόπιν να αδηγήσουν και σε σπουδές μακράς διάρκειας, καθώς ήταν δυνατό ένας απόφοιτος μετά από συστάσεις του διευθυντή ενός IUT να συνεχίσει τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο ή σε σχολές μηχανικής. Περισσότεροι από το 1/3 των αποφοίτων των IUTs συνέχιζαν στην ανώτατη εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένου και ενός σημαντικού αριθμού φοιτητών από κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Για τους ίδιους τους φοιτητές τα IUTs είχαν αρκετά θετικά στοιχεία. Καταρχάς οι υποτροφίες χορηγούνταν πολύ πιο γενναιόδωρα σε σχέση με τα πανεπιστήμια. Το 1969-70 το 41% των φοιτητών στα IUTs είχαν υποτροφία σε αντίθεση με το 17% των φοιτητών στα πανεπιστήμια. Επιπλέον, η εμπειρία των πρώτων ετών έδειχνε ότι από άποψη οικονομική, οι απόφοιτοι των IUTs είχαν μέσο εισόδημα συγκρίσιμο με αυτό φοιτητών που σπούδασαν 3, 4, ή 5 χρόνια στο πανεπιστήμιο και πήραν τη licence.

²⁴⁰Σύμφωνα με τον R. Boudon όντως τα IUTs συνεισέφεραν στον εκδημοκρατισμό, μιας και η πλειονότητα των φοιτητών τους προερχόταν κατά μέσο όρο από κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Όμως η συνεισφορά τους σε αυτό το θέμα δεν πρέπει να υπερεκτιμάται. Ο εκδημοκρατισμός που συντελέστηκε όσον αφορά στο φοιτητικό σώμα οφείλεται κυρίως στα παραδοσιακά πανεπιστήμια. Boudon Raymond, "The French University since 1968", *Comparative Politics*, vol. 10, iss. 1, (1977), p. 117.

Με την ίδρυση των IUTs υπήρχε η ελπίδα ότι η ανάπτυξη συντομότερων σε διάρκεια εκπαιδευτικών προγραμμάτων θα μείωνε τη ζήτηση για ανώτατη εκπαίδευση, θα έκανε δυνατή μια γεωγραφική διασπορά των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης συμβάλλοντας στην ισότητα ευκαιριών πρόσβασης και θα συνέβαλε στη δημιουργία νέων διόδων σε επαγγελματικά πτυχία. Ουσιαστικά όμως τα IUTs δεν είχαν ανασχετικό ρόλο στην αύξηση των εγγραφών στα πανεπιστήμια. Το 1972 όλη η τεχνική ανώτατη εκπαίδευση αριθμούσε μόνο το 7% των φοιτητών σε προγράμματα μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης²⁴¹.

Το ερώτημα που τίθεται είναι γιατί τα IUTs απέτυχαν να εκπληρώσουν τους σκοπούς για τους οποίους ιδρύθηκαν. Σύμφωνα με τους Janina Langneau, Philippe Cibois και Raymond Budon²⁴² τα IUTs απέτυχαν γιατί το παραδοσιακό πανεπιστήμιο διατηρεί ένα σημαντικό πλεονέκτημα σε σχέση με τα IUTs: το πανεπιστήμιο μπορεί τουλάχιστον να προσφέρει, αν όχι να εγγυηθεί, μια αναμονή κοινωνικής ανταμοιβής μεγαλύτερη από αυτή των IUTs. Με δεδομένη τη συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για ανώτατη εκπαίδευση, το πανεπιστήμιο μπορεί να προσφέρει στους απόφοιτους του ένα επίπεδο κοινωνικής ανταμοιβής ανώτερο από αυτό των IUTs. Κάθε μελλοντικός πανεπιστημιακός φοιτητής δεν έχει λόγο να εγκαταλείψει την ελπίδα ότι θα είναι ανάμεσα στους τυχερούς, ακόμα και αν οι πιθανότητες είναι μικρές²⁴³. Γενικότερα, όλα τα μέτρα που πάρθηκαν για να ελέγξουν τις εγγραφές στο πανεπιστήμιο είχαν περιορισμένα αποτελέσματα.

2.2.3. Ο μεταρρυθμιστικός νόμος του Faure το 1968

Οι μεγάλες φοιτητικές διαμαρτυρίες το Μάιο του 1968 παρέλυσαν τα πανεπιστήμια. Το μεγαλύτερο μέρος της κριτικής που ασκήθηκε εναντίον του πανεπιστημιακού συστήματος την περίοδο πριν το 1968 επικεντρωνόταν στο σύστημα των εδρών, στην αντίσταση στις καινοτομίες, στον αποστειρωμένο κατακερματισμό της γνώσης και γινόταν έκκληση για την

²⁴¹Boudon, 1977, όπ., π., p. 97. Υπήρχε η ελπίδα την εποχή της ίδρυσής τους ότι τα IUTs μέχρι το 1972 θα απορροφούσαν το 25% των Γάλλων φοιτητών. Gilpin, 1968, όπ. π., p. 355.

²⁴²Boudon, 1977, όπ. π., p. 99.

²⁴³Σύμφωνα με τον Trow αυτή η εξήγηση δεν λαμβάνει υπόψη της τον κύριο χαρακτήρα των δύο τύπων ιδρυμάτων και το είδος της εμπειρίας που προσφέρουν. Τα IUTs εκτός του ότι δεν προσφέρουν τη licence, απαιτούν από τους φοιτητές να έχουν μια πιο ξεκάθαρη άποψη για το επάγγελμα που θέλουν και να είναι έτοιμοι να ακολουθήσουν ένα αυστηρά καθορισμένο πρόγραμμα σπουδών με υποχρεωτική παρακολούθηση. Τα πανεπιστήμια αντιθέτως, με την ελεύθερη πρόσβαση προσελκύουν φοιτητές που δεν έχουν ξεκάθαρους στόχους και είναι απρόθυμοι να δουλέψουν σκληρά. Επιπλέον, αρκετοί από αυτούς δουλεύουν part-time, αντανakλώντας μια τάση να μην επενδύουν το σύνολο της ενέργειάς τους στο πανεπιστήμιο. Trow A. Martin, "The Analysis of Status", στο: Clark Burton R.(ed.), *Perspectives on Higher Education*, University of California Press, California, Berkeley, 1984, p. 141. Πάντως τα γαλλικά IUTs κέρδισαν σημαντικά σε γόητρο και δημοτικότητα στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970, όταν οι δυσκολίες στην αγορά εργασίας κατέστησαν την επαγγελματικά προσανατολισμένη ανώτατη εκπαίδευση πιο ελκυστική. Cerych Ladislav, "The Policy Perspective", στο: Clark Burton R. (ed.), 1984, όπ. π., p. 245.

ανάπτυξη πανεπιστημίων που θα επέτρεπαν την διεπιστημονική ανταλλαγή και διαφορετικές μορφές γνώσης²⁴⁴. Ο νεοδιορισμένος Υπουργός Παιδείας Edgar Faure προχώρησε σε σημαντικές νομοθετικές ρυθμίσεις για την αναδιοργάνωση των πανεπιστημίων. Το Νοέμβριο του 1968 ψηφίστηκε από τη Βουλή ο “Loi d’ orientation de l’ enseignement superieur”²⁴⁵. Το ξεπέραςμα του συστήματος των σχολών ήταν ένας από τους βασικούς μεταρρυθμιστικούς στόχους του νέου νόμου. Ο νόμος καθόριζε το πανεπιστήμιο ως το κεντρικό επιστημονικό ίδρυμα εντός του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης²⁴⁶. Τρεις βασικούς σκοπούς είχε η μεταρρύθμιση σύμφωνα με τους εμπνευστές της: την προαγωγή της διεπιστημονικής συνεργασίας, τη διεύρυνση της συμμετοχής και την ενδυνάμωση της πανεπιστημιακής αυτονομίας. Και οι τρεις στόχοι ήταν βασικές διεκδικήσεις των φοιτητικών αναταραχών του Μαΐου.

Σε αντίθεση με την μέχρι τότε ναπολεόντεια κατανομή ένα πανεπιστήμιο ανά Ακαδημία-Περιφέρεια, (με ένα Πρύτανη στην κορυφή ως άμεσο αντιπρόσωπο του υπουργού), ο καινούριος νόμος προέβλεπε ότι σε κάθε Ακαδημία-Περιφέρεια μπορούσαν να ιδρυθούν περισσότερα πανεπιστήμια. Με αυτό τον τρόπο τέθηκε η νομική βάση για την ίδρυση περισσότερων πανεπιστημίων στο Παρίσι και δόθηκε λύση για τα τεράστια προβλήματα του πανεπιστημίου του Παρισιού, το οποίο διέθετε περισσότερους από 150.000 φοιτητές. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το Μάρτιο του 1970 να ιδρυθούν 13 νέα πανεπιστήμια στο Παρίσι. Η κεντρική Σορβόννη διαιρέθηκε σε περισσότερες από 100 Εκπαιδευτικές και Ερευνητικές Μονάδες (Unités d’ enseignement et de recherche-UER), οι οποίες σχημάτισαν επτά πανεπιστήμια (τρία διατήρησαν το όνομα Σορβόννη στον τίτλο τους: Pantheon-Sorbonne, Paris-Sorbonne και New Sorbonne). Έξι επιπλέον πανεπιστήμια ιδρύθηκαν στα περίχωρα του Παρισιού, ανεβάζοντας το συνολικό αριθμό των πανεπιστημίων στην περιοχή του Παρισιού στα δέκα τρία.

²⁴⁴Musselin, 2004, όπ. π., p. 28.

²⁴⁵Είχε προηγηθεί η προσπάθεια του προκάτοχου του Faure στο Υπουργείο Παιδείας, Alain Peyrefitte, να εισάγει μια διαδικασία επιλογής για την πρόσβαση στο πανεπιστήμιο η οποία ναύαγησε εξαιτίας της μεγάλης αντίστασης που προέβαλαν οι φοιτητές. Το σχέδιο Peyrefitte να ελέγξει την είσοδο στα πανεπιστήμια ήταν αναμφίβολα μία από τις αιτίες που οδήγησαν στην έκρηξη των φοιτητικών αναταραχών το Μάιο του 1968. Ewert, Lullies, 1985, όπ. π., pp. 122-123.

²⁴⁶Σύμφωνα με τη Musselin, με το νόμο αυτό τα πανεπιστήμια επέστρεψαν στη γαλλική ανώτατη εκπαίδευση μετά από σχεδόν 200 χρόνια απουσίας. Musselin, 2004, όπ. π., p. 27. Ο Edgar Faure είχε ισχυριστεί ότι πριν από αυτό το νόμο δεν υπήρχαν ξεχωριστά πανεπιστήμια στη Γαλλία. Μπορεί με το νόμο του 1896 οι μεγάλες, ανεξάρτητες σχολές να είχαν ενωθεί σε μεμονωμένα πανεπιστήμια, όμως το διάταγμα εν πολλοίς δεν είχε εφαρμοστεί. Neave Guy, Rhoades Gary, “The Academic Estate in Western Europe”, στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., p. 218.

Ας δούμε λίγο αναλυτικότερα τους τρεις βασικοί πυλώνες του Loi d' orientation.

Διεπιστημονικότητα

Η βάση του μεταρρυθμιστικού νόμου ήταν η συγχώνευση συγγενικών επιστημονικών κλάδων σε Εκπαιδευτικές και Ερευνητικές Μονάδες (Unités d' enseignement et de recherche-UER), οι οποίες ήταν μικρότερες σε σχέση με τις προηγούμενες σχολές και σε ορισμένες περιπτώσεις ισοδύναμες με τα αμερικανικά τμήματα. Από αυτές τις Εκπαιδευτικές και Ερευνητικές Μονάδες δημιουργήθηκαν τα πανεπιστήμια. Ο νόμος εφαρμόστηκε σε τρεις φάσεις. Στην πρώτη, τα 23 υπάρχοντα πανεπιστήμια και οι σχολές τους διαλύθηκαν²⁴⁷. Στη συνέχεια δημιουργήθηκαν περίπου 600 νέες Εκπαιδευτικές και Ερευνητικές μονάδες και στην τρίτη φάση οι UERs ομαδοποιήθηκαν ξανά για να σχηματίσουν περισσότερα από 60 νέα πανεπιστήμια. Το 1977 ο αριθμός των πανεπιστημίων είχε φτάσει τα 75. Το υπουργείο δεν έθεσε προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση των νέων πανεπιστημίων εκτός από δύο γενικές κατευθυντήριες γραμμές: 1) γενικές οδηγίες όσον αφορά στο μέγεθος των πανεπιστημίων (μεταξύ 10.000 και 12.000 φοιτητών) και των UERs που θα τα απαρτίζουν και 2) τα πανεπιστήμια έπρεπε να είναι διεπιστημονικά, να περιλαμβάνουν ένα μείγμα από τους επιστημονικούς κλάδους των παλαιών σχολών. Σύμφωνα με τον Patterson²⁴⁸ οι διεπιστημονικές δομές δεν είχαν ένα ευοίωνο ξεκίνημα. Υποστηρίζει ότι στα πρώτα χρόνια από την ψήφιση του νόμου αναδύθηκαν τρεις αποκλίνουσες τάσεις από τις νέες πανεπιστημιακές δομές, οι οποίες μπορούν να χαρακτηρισθούν ως εξής: οπισθοδρομικές, συντηρητικές και μεταρρυθμιστικές. Η οπισθοδρομική τάση αντανακλά μια υποχώρηση ακόμα και από αυτή την περιορισμένη διεπιστημονικότητα που υπήρχε στις σχολές. Τέτοια πανεπιστήμια ήταν ορισμένα που σχηματίστηκαν στο Παρίσι και περιελάμβαναν τις σχολές της νομικής, των γλωσσών, της λογοτεχνίας και των ανθρωπιστικών επιστημών. Τα πανεπιστήμια αυτής της κατηγορίας αντιστοιχούσαν σχεδόν εξολοκλήρου στις δομές της περιόδου πριν από τη μεταρρύθμιση. Υπήρχαν αρκετά στις μικρότερες πόλεις. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις ήταν οι πρώην σχολές νομικής, γραμμάτων, επιστημών, ιατρικής, φαρμακολογίας οι οποίες άλλαξαν απλά το όνομά τους σε UERs. Το ίδιο πρακτικό αποτέλεσμα προέκυψε και στις συντηρητικές δομές σε ορισμένες μεγαλύτερες πόλεις, όπου οι πέντε σχολές διαχωρίστηκαν σε τέσσερις ή

²⁴⁷Εξαίρεση αποτέλεσαν οι σχολές της Ιατρικής, οι οποίες διατήρησαν το καθεστώς που όριζε ο νόμος του 1958. Neave Guy, Rhoades Gary, "The Academic Estate in Western Europe", στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., p. 226.

²⁴⁸Patterson, 1975, όπ. π., p. 211.

περισσότερες UERs και ομαδοποιήθηκαν ξανά στο ίδιο πανεπιστήμιο. Η τελευταία και μικρότερη σε μέγεθος τάση ήταν η μεταρρυθμιστική. Τα πανεπιστήμια αυτά κινήθηκαν προς την πραγματική διεπιστημονικότητα των σχολών γραμμάτων και επιστημών που οραματίστηκε ο Edgar Faure και οι υποστηρικτές του. Ενώθηκαν UERs διαφορετικών αλλά συμπληρωματικών ειδικοτήτων προσπαθώντας να αναδιοργανώσουν το πρόγραμμα σπουδών, ανέπτυξαν νέα εκπαιδευτικά και ερευνητικά προγράμματα, συνέδεσαν διάφορους επιστημονικούς κλάδους και συμπεριέλαβαν μαθήματα με περισσότερο πρακτικό προσανατολισμό. Τα πανεπιστήμια που αντιπροσώπευαν αυτή την τάση το 1975 ήταν πολύ λίγα: τρία στο Παρίσι και λίγα στις επαρχίες. Όπως παρατηρούν οι Friedberg-Musselin²⁴⁹ λίγα ήταν τα πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν μετά την ψήφιση του νόμου τα οποία μπορούσαν να χαρακτηρισθούν διεπιστημονικά.

Συμμετοχή

Μέχρι το 1968 το γαλλικό πανεπιστημιακό σύστημα βασιζόταν σε μία ολιγαρχική οργάνωση όπου η εξουσία ήταν συγκεντρωμένη στα χέρια των παλαιότερων μελών των σχολών και ειδικά στους κατόχους έδρας. Καθώς τα πανεπιστήμια άρχισαν να επεκτείνονται, η διάρθρωση της σχολής άλλαξε και τα νεαρότερα μέλη σύντομα ξεπέρασαν αριθμητικά τα παλαιότερα. Στις παραμονές της φοιτητικής εξέγερσης τα πανεπιστήμια βρίσκονταν σε μια παράδοξη θέση μιας και η πλειονότητα του διδακτικού προσωπικού ήταν αποκλεισμένη από τα όργανα λήψης αποφάσεων. Αναλύσεις του πανεπιστημιακού συστήματος την περίοδο πριν το 1968 τονίζουν τον υψηλό βαθμό συγκεντρωτισμού. Μια περιγραφή θα εξομοίωνε το πανεπιστημιακό σύστημα με ένα φεουδαρχικό σύστημα όπου η εξουσία διαμοιραζόταν στην κορυφή στους κυβερνητικούς γραφειοκράτες και στη βάση στους κατόχους των εδρών²⁵⁰. Ο Loi d' orientation άλλαξε δραστικά την κατάσταση: κατήργησε τις έδρες, επέκτεινε το δικαίωμα ψήφου στα νεαρότερα μέλη και ταυτόχρονα τους παραχώρησε αντιπροσώπευση στα συμβούλια των πανεπιστημίων και των UERs.

²⁴⁹Σύμφωνα με τους Erhard Friedberg, Christine Musselin στα UERs δόθηκε σημαντική παιδαγωγική αυτονομία, αλλά μικρότερη οικονομική ανεξαρτησία. Ακόμα και το 1987, 20 χρόνια σχεδόν από την ψήφιση του νόμου, πολλές UERs ήταν ταυτόσημες με τις παραδοσιακές σχολές και σε ένα σημαντικό αριθμό από τα 67 πανεπιστήμια στη Γαλλία κυριαρχούσαν μία ή δύο παλιές σχολές. Οι ίδιοι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι μέχρι το 1987 μόνο 16 πανεπιστήμια ήταν πραγματικά διεπιστημονικά, 10 άλλα ήταν μόνο εν μέρει και τα υπόλοιπα 41 κυριαρχούνταν από μία ή δύο σχολές της νομικής, της ιατρικής ή των ανθρωπιστικών επιστημών. Friedberg Erhard, Musselin Christine, "The Academic Profession in France", στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., pp. 96-97.

²⁵⁰Όπως αναφέρεται στο Fomerand Jacques, "The French University: What happened after the revolution?", *Higher Education*, vol. 6, iss. 1, (1977), p. 107.

Ο νόμος για να προάγει μεγαλύτερη συμμετοχή, καθόρισε γενικές κατευθύνσεις για τη σύνθεση, τις λειτουργίες, την ευθύνη των διάφορων σωμάτων που λαμβάνουν αποφάσεις. Τα νεοϊδρυθέντα πανεπιστημιακά συμβούλια ενέκριναν τις περισσότερες αποφάσεις των συμβουλίων των UERs, ήταν υπεύθυνα για την κατανομή του προϋπολογισμού και του προσωπικού στα διάφορα UERs (εκτός από αυτά με ειδικό καθεστώς) και για τη γενικότερη πανεπιστημιακή πολιτική. Τα πανεπιστημιακά συμβούλια περιελάμβαναν αντιπρόσωπους από όλες τις πανεπιστημιακές ομάδες -πρεσβύτερους και νεαρότερους διδάσκοντες, ερευνητικό προσωπικό, φοιτητές, διοικητικό και τεχνικό προσωπικό, όπως επίσης και άτομα εκτός πανεπιστημίου. Οι προβλέψεις για τον αριθμό των θέσεων για κάθε ομάδα ήταν γενικές. Το διδακτικό προσωπικό έπρεπε να έχει τουλάχιστον τόσες θέσεις όσες και οι φοιτητές (με το 60% των θέσεων του διδακτικού προσωπικού να τις κατέχει το πρεσβύτερο προσωπικό), ενώ οι εκτός πανεπιστημίου να καταλαμβάνουν από το 1/6 έως το 1/3 θέσεων των πανεπιστημιακών συμβουλίων²⁵¹. Όμως παρόλη την αντιπροσώπευση όλων των ομάδων²⁵², στην πραγματικότητα το ακαδημαϊκό προσωπικό, κυρίως οι πρεσβύτεροι καθηγητές, έλεγχαν τις διαδικασίες.

Ένας από τους βασικούς στόχους των πανεπιστημιακών συμβουλίων στα οποία συμμετείχαν όλοι οι εμπλεκόμενοι, ήταν να φέρουν πιο κοντά τους καθηγητές όλων των βαθμίδων, τους φοιτητές και το διοικητικό προσωπικό με σκοπό να ασχοληθούν με κοινά θέματα που ενδιέφεραν όλους. Από την πλευρά των φοιτητών υπήρξε μεγάλη αδιαφορία²⁵³. Αντιθέτως, σημαντικό ήταν το ενδιαφέρον των καθηγητών για συμμετοχή, ειδικά αυτών που

²⁵¹Η πραγματική κατανομή στα πανεπιστημιακά συμβούλια διέφερε λίγο: ένα τυπικό συμβούλιο με 80 μέλη είχε 20 μέλη από το πρεσβύτερο προσωπικό, 12 μέλη από το νεαρότερο προσωπικό, 4 ερευνητές, 25 φοιτητές, 5 μέλη από το διοικητικό και τεχνικό προσωπικό και 14 μη ειδικούς (layman). Ο νόμος δεν απαιτούσε από τα συμβούλια των UERs να έχουν εξωτερικά μέλη, παρόλο που ήταν υποχρεωτικά για UERs με ειδικό καθεστώς όπως τα IUTs, ώστε να υπάρχει σύνδεση μεταξύ αυτών των μονάδων και των επαγγελματιών που προετοίμαζαν. Graaff, 1978, όπ. π., p. 59.

²⁵²Σύμφωνα με τον Boudon οι μεταρρυθμιστές που κίνησαν τους μηχανισμούς για συμμετοχή, ενίσχυσαν την πολιτικοποίηση εις βάρος της συμμετοχής. Καθώς οι υποψηφιότητες για θέσεις υπόκειντο σε εκλογές, ήταν αναπόφευκτη η διαδικασία της πολιτικοποίησης. Boudon, 1977, όπ. π., p. 106.

²⁵³Σύμφωνα με δημοσίευμα της Le Monde στις 23-24 Δεκεμβρίου 1975, «το 1969 ψήφισε το 52% των φοιτητών, το 1972 το 25%. Επιβεβαιώθηκε η αδιαφορία των φοιτητών για τις πανεπιστημιακές εκλογές». Στην ουσία δεν πρόκειται για μια συνεχή μείωση αλλά για μια ξαφνική πτώση. Από το 1972 το ποσοστό σταθεροποιήθηκε κοντά στο 25%. Τα ποσοστά συμμετοχής ήταν πολύ υψηλότερα στα IUTs και στα ιδρύματα που ήταν οργανωμένα ως σχολεία σε σχέση με τα πανεπιστήμια (περισσότερες ώρες μαθημάτων, υποχρεωτική παρακολούθηση, πιο συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών κ.ά.). Για παράδειγμα στις ίδιες εκλογές, ενώ στο πανεπιστήμιο της Rennes το μέσο ποσοστό συμμετοχής ήταν στο 30%, στο IUT της ίδιας πόλης το ποσοστό ήταν στο 62%. Boudon, 1977, όπ. π., σ. 118. Σύμφωνα με τον ίδιο επιστήμονα ένας από τους σημαντικούς λόγους της αδιαφορίας των φοιτητών είναι ότι το γαλλικό πανεπιστήμιο ποτέ δεν κατάφερε -εκτός από λίγες τοπικές εξαιρέσεις- να αναπτύξει ανάμεσα στους φοιτητές το αίσθημα της κοινότητας. Boudon Raymond, "The 1970s in France: A period of student retreat", *Higher Education*, vol. 8, iss. 6, (November 1979), p. 671.

δεν ήταν στην ανώτερη βαθμίδα. Τα νεαρότερα μέλη των σχολών πήραν ενεργητικά μέρος στις ψηφοφορίες για τις θέσεις που τους αναλογούσαν στα UERs. Αυτά τα μέλη, τα οποία ήταν ουσιαστικά παραγκωνισμένα εντός του παλιού πανεπιστημιακού συστήματος, απέκτησαν δικαίωμα συμμετοχής στα όργανα λήψης των αποφάσεων. Γενικά όμως η δύναμη του πρεσβύτερου προσωπικού σε θέματα ακαδημαϊκής καριέρας, διορισμών όπως επίσης και σε θέματα έρευνας παρέμεινε μεγάλη²⁵⁴.

Αυτονομία

Η συμμετοχή είναι στενά συνδεδεμένη με την αυτονομία, γιατί χωρίς αυτονομία στη λήψη αποφάσεων η συμμετοχή είναι κενό γράμμα. Ο νόμος προέβλεπε πανεπιστημιακή αυτονομία στα οικονομικά, στα παιδαγωγικά και στη διοίκηση. Για να ενδυναμωθεί η αυτονομία με το νόμο του Faure δόθηκε στα νέα πανεπιστήμια περισσότερος έλεγχος πάνω στις μονάδες τους σε σχέση με το παρελθόν. Παρόλο που οι UERs είχαν κάποια ανεξαρτησία, ειδικά στον τρόπο με τον οποίο οργάνωναν τη διδασκαλία, οι περισσότερες από τις αποφάσεις των συμβουλίων τους έπρεπε να έχουν την έγκριση από το συμβούλιο του πανεπιστημίου, το οποίο είχε επίσης την ευθύνη για την κατανομή των οικονομικών πόρων και του προσωπικού στις διάφορες UERs (εκτός από εκείνες που είχαν ειδικό καθεστώς) όπως επίσης και για τη γενικότερη πολιτική του πανεπιστημίου. Η σημαντικότερη τομή για την ενδυνάμωση της διοίκησης σε πανεπιστημιακό επίπεδο ήταν η εισαγωγή του προεδρικού συστήματος. Ο πρόεδρος του πανεπιστημίου εκλεγόταν ανάμεσα από τους full-professors για μια περίοδο πέντε ετών από το πανεπιστημιακό συμβούλιο.

Ο νόμος Faure παρείχε παιδαγωγική αυτονομία και επέτρεψε σε κάθε πανεπιστήμιο να εισαγάγει τα δικά του πτυχία. Όμως από τη στιγμή που δεν καταργήθηκαν τα εθνικά πτυχία, τα πανεπιστημιακά εξειδικευμένα πτυχία αναπτύχθηκαν σε μικρό βαθμό. Επιπλέον, οι προσπάθειες της κυβέρνησης να ενθαρρύνει τα πανεπιστήμια προς αυτή την κατεύθυνση συνάντησε την αντίσταση των φοιτητών και των σχολών, παρά την ολοένα αυξανόμενη υποστήριξη των προέδρων των πανεπιστημίων. Εν τέλει, οι φοιτητές συνέχισαν να προτιμούν τα κρατικά αναγνωρισμένα πτυχία²⁵⁵.

Ο νόμος απέκλειε επιλεκτικές διαδικασίες εισόδου στο πανεπιστήμιο. Η ελεύθερη πρόσβαση στους κατόχους του baccalauréat περιόριζε την αυτονομία των πανεπιστημίων από

²⁵⁴Graaff, 1978, όπ. π., p. 64.

²⁵⁵Musselin, 2004, όπ. π., p. 37.

τη στιγμή που δεν έθεταν τα ίδια τους όρους εισόδου καθορίζοντας με αυτό τον τρόπο τον αριθμό και την «ποιότητα» των φοιτητών. Παρά το νόμο του Faure η πανεπιστημιακή αυτονομία ήταν αδύναμη²⁵⁶. Η πρόθεση του Faure και των υποστηρικτών του να παράσχουν πλήρη αυτονομία στα πανεπιστήμια δεν πραγματοποιήθηκε στην τελική μορφή του νόμου²⁵⁷. Σε ένα κράτος όπου υπάρχει ισχυρή παράδοση συγκεντρωτισμού²⁵⁸ και ομοιομορφίας δεν είναι για το κράτος εύκολο να απεμπολήσει τα δικαιώματά του.

Όσον αφορά στην έρευνα, παρόλο που επανειλημμένα διατυπώθηκε η θέση ότι στις UERs ήταν θεμελιώδους σημασίας για τη μεταρρύθμιση, παρέμενε αντικείμενο ενός άλλου κρατικού ιδρύματος, του CNRS. Η ύπαρξη του CNRS οδήγησε σε μία αύξηση της αυτονομίας και του ανταγωνισμού²⁵⁹ ανάμεσα στους πανεπιστημιακούς που ασχολούνται με την έρευνα, όχι όμως ανάμεσα και στα πανεπιστήμια.

Η μεταρρυθμιστική προσπάθεια του Faure, παρά το μεγάλο της εύρος, ασχολήθηκε μόνο με τα πανεπιστήμια και τις σχολές τους και καθόλου με τις μεγάλες σχολές (*grand écoles*), οι οποίες συνέχιζαν να παράγουν πολιτικούς, όπως τον ίδιο το Faure, και διοικητικούς υπαλλήλους για τις ανώτερες θέσεις της δημόσιας διοίκησης. Σε ποιο βαθμό ο συγκεκριμένος νόμος πέτυχε τους σκοπούς του εμπνευστή του παραμένει ένα σημείο διαμάχης. Σύμφωνα με τον Cerych Ladislav²⁶⁰ οι τρεις στόχοι του νόμου, διεπιστημονικότητα, συμμετοχή και αυτονομία των ιδρυμάτων επιτεύχθηκαν σε ένα πολύ περιορισμένο βαθμό. Ο νόμος προσπάθησε να απαλλάξει το γαλλικό πανεπιστήμιο από το

²⁵⁶Rüegg Walter, Sadlak Jan, “Relations with Authorities”, στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p.107. Η αυτονομία ήταν περιορισμένη εξαιτίας συγκεκριμένων λόγων. Πρώτος λόγος είναι ότι το σύνολο των πόρων παρεχόταν από την κυβέρνηση. Δεύτερος ήταν ότι οι μισθοί του προσωπικού δεν καθορίζονταν από τα μεμονωμένα πανεπιστήμια. Τρίτος λόγος ήταν ότι ένας αριθμός πτυχιών ήταν «εθνικός», δηλαδή είχαν κρατική επικύρωση και επομένως τα πανεπιστήμια που ήθελαν να τα απονεύμουν, έπρεπε να ακολουθούν κεντρικά καθορισμένους περιορισμούς. Συνέπεια όλων αυτών ήταν ότι η περιορισμένη αυτονομία, η οποία δεν μπορούσε να δώσει ώθηση στον πραγματικό ανταγωνισμό και κρατούσε τη διαφοροποίηση μέσα σε στενά πλαίσια. Boudon, 1979, όπ. π., p. 675.

²⁵⁷Για παράδειγμα το άρθρο 10 του νόμου προέβλεπε ότι ο πρύτανης με την ιδιότητά του αντιπροσώπευε τον υπουργό στα συμβούλια και μπορούσε για «σοβαρούς λόγους» να αναστείλει αποφάσεις του πανεπιστημιακού συμβουλίου για 3 μήνες εν αναμονή της απόφασης του υπουργού. Patterson, 1975, όπ. π., pp. 220-221.

²⁵⁸Σύμφωνα με τον Burton Clark συγκεντρωτικά συστήματα της Δυτικής Ευρώπης όπως η Σουηδία, η Γαλλία και η Ιταλία επέδειξαν ένα ισχυρό ενδιαφέρον για αποκέντρωση από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και μετά. Clark Burton R., “Conclusions”, στο: Clark Burton R., (ed.), 1984, όπ. π., p. 259.

²⁵⁹Τίποτα στη Γαλλία δεν παραπέμπει στην αμερικανική «ακαδημαϊκή αγορά». Όλες οι ανταμοιβές που δέχεται ένας ακαδημαϊκός εξαρτώνται σε μικρό βαθμό από το ίδρυμα στο οποίο ανήκει. Αυτό το γεγονός συν το ότι η έρευνα διεξάγεται παραδοσιακά εκτός πανεπιστημίου, στο Centre National de la Recherche Scientifique (παρόλο που υπάρχουν πολλές συνεργασίες μεταξύ πανεπιστημίων και CNRS), συν το ότι οι καλύτεροι φοιτητές πάνε στις μεγάλες σχολές, συν το γεγονός της συντεχνιακής κατεύθυνσης των αντιπροσωπευτικών σωμάτων μετατρέπουν το πανεπιστημιακό σύστημα σε ένα «νωθρό ανταγωνιστικό σύστημα». Boudon, 1979, όπ. π., p. 675.

²⁶⁰Cerych Ladislav, “The Policy Perspective”, στο: Clark Burton R. (ed.), 1984, όπ. π., p. 233.

ναπολεόντειο πνεύμα που το διαπότιζε και να θέσει τα θεμέλια μιας πλήρους αναδιάρθρωσής του. Ο στόχος αυτός δεν επιτεύχθηκε και μέρη του μεταρρυθμιστικού νόμου δεν εφαρμόστηκαν ποτέ²⁶¹. Όμως η Loi d' orientation και τα συνακόλουθα μέτρα έθεσαν σε κίνηση μια λεπτή διαδικασία διαφοροποίησης και προσαρμογής τόσο στις UERs όσο και στα πανεπιστήμια. Ο στόχος της διεπιστημονικότητας βαθμιαία επιτυγχανόταν²⁶². Οι περισσότερες από τις UERs ήταν πολύ μικρότερες, πιο εξειδικευμένες και πιο εύκολα διοικούμενες σε σχέση με τις σχολές. Επίσης οι δυνατότητες συνεργασίες μεταξύ τους αυξήθηκαν σημαντικά. Ανάμεσα στα πανεπιστήμια, τα οποία διαφέρουν μεταξύ τους σημαντικά σε μέγεθος και αποστολή, ορισμένα προάγουν καλύτερα τα διεπιστημονικά προγράμματα ή άλλα είδη καινοτομίας. Επίσης η τάση για επαγγελματική έμφαση στα πρόγραμμα σπουδών των πανεπιστημίων ενισχύθηκε. Το 1976 η κυβέρνηση προχώρησε στη μεταρρύθμιση του Δεύτερου Κύκλου Σπουδών θέλοντας να αναδιαμορφώσει τις σπουδές στο τρίτο και στο τέταρτο έτος που οδηγούσαν στη licence και στη maîtrise. Στόχος ήταν η επαγγελματοποίηση του προγράμματος σπουδών, αναγκάζοντας τα πανεπιστήμια να αναπτύξουν προγράμματα που είχαν ξεκάθαρη συνάφεια με την αγορά εργασίας²⁶³. Οι φοιτητές αντέδρασαν και εκείνη την περίοδο σημειώθηκαν οι μεγαλύτερες φοιτητικές διαδηλώσεις από την εποχή του Μάη του 1968. «Μια από τις πιο εκπληκτικές κατακτήσεις από το 1968 ήταν η αυξανόμενη επαγγελματοποίηση των πανεπιστημίων»²⁶⁴. Σύμφωνα με τον Boudon²⁶⁵ το γαλλικό πανεπιστήμιο το 1979 ως συνέπεια του Loi d' orientation ήταν περισσότερο διαφοροποιημένο σε σχέση με την περίοδο πριν το 1968 και προσέφερε περισσότερες επιλογές στους φοιτητές.

²⁶¹ Αυτό οφείλεται εν μέρει στην ποιότητά του ως νόμος πλαίσιο, ο οποίος χρειαζόταν για τη συμπλήρωσή του πολλά εφαρμοστικά διατάγματα και διατάξεις, και εν μέρει στην πραγματικότητα του πανεπιστημίου, η οποία χαρακτηρίζεται από μια φανερή αδιαφορία του διδακτικού προσωπικού και των φοιτητών, αδιαφορία η οποία επιβεβαιώνει ξανά τη φράση ότι «η αξία ενός νόμου φαίνεται στην πράξη». Ewert, Lullies, 1985, όπ. π., p. 85.

²⁶² Graaff, 1978, όπ. π., p. 64.

²⁶³ Διπλός ήταν ο στόχος αυτής της μεταρρύθμισης σύμφωνα με τον R. Geiger. Ο πρώτος ήταν να δοθεί μια λύση στο πρόβλημα της ανεργίας των αποφοίτων, αλλάζοντας το περιεχόμενο του προγράμματος σπουδών. Η ανεργία αποφοίτων πανεπιστημίου στη Γαλλία δεν οφειλόταν τόσο στην ανισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης αποφοίτων, αλλά περισσότερο στην ποιότητα των αποφοίτων. Όποιος είχε μια *σοβαρή εκπαίδευση (formation sérieuse)* σύμφωνα με τις δηλώσεις του προέδρου της Δημοκρατίας, ήταν σχεδόν σίγουρο ότι θα έβρισκε και δουλειά (Le Monde, 2/4/77). Η έλλειψη κατάλληλων θέσεων εργασίας για τους απόφοιτους πανεπιστημίου, οι οποίοι δεν διέθεταν μια *formation sérieuse*, δεν αποθάρρυνε τους νέους να εγγράφονται στα πανεπιστήμια ελλείψει καλύτερων προοπτικών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μετατρέπονται τα πανεπιστήμια σε χώρους αναμονής όπου οι φοιτητές επιχορηγούνταν και παρέμεναν εκτός αγοράς εργασίας. Ο δεύτερος λοιπόν στόχος της μεταρρύθμισης ήταν να σταματήσει το πανεπιστήμιο να είναι «χώρος στάθμευσης». Τέθηκαν περιορισμοί στο χρόνο φοίτησης και εισήχθησαν φίλτρα επιλογής, κυρίως μεταξύ πτυχίου και μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών. Geiger, 1980, όπ. π., p. 268.

²⁶⁴ Fomerand, 1977, όπ. π., p. 114

²⁶⁵ Boudon, 1979, όπ. π., p. 674.

Τα χρόνια μετά την ψήφιση του νόμου Faure έγιναν διάφορες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που στόχο είχαν να αλλάξουν τον συγκεκριμένο νόμο. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ο νόμος Sauvage άλλαξε τη σύνθεση των συμβουλίων δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα στους τακτικούς καθηγητές (full professors) με στόχο να ενδυναμώσει την εξουσία των καθηγητών και να μειώσει την πολιτικοποίηση²⁶⁶. Όλες όμως οι μεταρρυθμίσεις εστίασαν στις πανεπιστημιακές δομές. Καμία δεν αναφερόταν στο ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο έπρεπε να ενσωματωθούν. Ούτε ο νόμος του Faure ούτε ο νόμος του Sauvage καταπιάστηκαν με τα θέματα του κρατικού συγκεντρωτισμού και του τυποποιημένου εθνικού συστήματος²⁶⁷. Ο συγκεντρωτισμός και η τυποποίηση (standardization) ήταν εμπόδια στη διαφοροποίηση και στην καινοτομία και παρεμπόδισαν την εισαγωγή πειραματικών προγραμμάτων. Ένα άλλο σημαντικό εμπόδιο για την καινοτομία ήταν η χαμηλή χρηματοδότηση. Ο προϋπολογισμός για την ανώτατη εκπαίδευση ήταν από το 1970 πάντα κάτω από τον πληθωρισμό²⁶⁸.

Στη Γαλλία τη δεκαετία του 1960 το πανεπιστήμιο άρχισε να προσφέρει ένα ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Οι μεγάλες σχολές συνέχισαν να απολαμβάνουν υψηλό γόητρο, όμως δεν είχαν πια το μονοπώλιο στη μηχανική και στην ανώτερη τεχνική εκπαίδευση²⁶⁹. Το κράτος δεν μπορούσε να τις ενσωματώσει στα πανεπιστήμια, πήρε όμως κάποια μέτρα που έδειχναν ότι αυτός ο διαχωρισμός αντιμετωπιζόταν πλέον με σκεπτικισμό. Τον Οκτώβριο του 1975 ιδρύθηκε το Université du Haut-Rhin, το οποίο ήταν καινοτόμο όχι μόνο επειδή συνδύαζε φιλολογικούς και επιστημονικούς κλάδους, αλλά και επειδή για πρώτη φορά, περιελάμβανε δύο μεγάλες σχολές, το Ecole Supérieure de Chimie και το Ecole Supérieure des Industries Textiles. Επίσης η κυβέρνηση ενθάρρυνε τα πανεπιστήμια να συνάψουν στενότερες σχέσεις με τις μεγάλες σχολές όπως όριζε ρητά ο Loi d'orientation. Για παράδειγμα υπογράφηκε συμφωνία μεταξύ του πανεπιστημίου Paris-Sud και της Ecole Supérieure d'Electricité για την προσφορά από κοινού μαθημάτων και την ανάληψη κοινών

²⁶⁶Musselin, 2004, όπ. π., p. 34.

²⁶⁷Musselin, 2004, όπ. π., p. 35.

²⁶⁸Το 1973 η Γαλλία ξόδευε το 5,4 % του ΑΕΠ για την εκπαίδευση, το οποίο παρόλο που ήταν ο μέσος όρος παγκοσμίως, ήταν κάτω από το μέσο όρο των ανεπτυγμένων κρατών. Σύμφωνα με στοιχεία που προκύπτουν από διεθνείς οργανισμούς όπως ο OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) και η UNESCO, η Γαλλία δεν συγκαταλεγόταν ανάμεσα στις χώρες που βρίσκονταν στην κορυφή όσον αφορά στα ποσά που διέθεταν για την ανώτατη εκπαίδευση. Bienaymé Alain, *Systems of higher Education: France*, International Council for Educational Development, New York, 1978, σ. 19, 21. Όσον αφορά στη χρηματοδότηση της γαλλικής ανώτατης παιδείας μεγάλη ήταν η εξάρτηση από το κράτος. Ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι το 1968 το 95% των πόρων της ανώτατης εκπαίδευσης προέρχονταν από την κεντρική κυβέρνηση και το υπόλοιπο 5% από δίδακτρα. Graaff, 1978, όπ. π., p. 211.

²⁶⁹Gilpin, 1968, όπ. π., p. 351.

ερευνητικών προγραμμάτων. Μία άλλη διαφορετική, αλλά σημαντική εξέλιξη, ήταν η ίδρυση του Compiègne, ενός τεχνολογικού πανεπιστημίου το 1973. Στόχος δεν ήταν η απορρόφηση ή η σύναψη συνεργασιών με τις μεγάλες σχολές, αλλά ο ανταγωνισμός με αυτές στα δικά τους επιστημονικά αντικείμενα. Όλα αυτά ήταν μέρος μιας προσπάθειας των κυβερνήσεων να ξεπεραστεί ο παραδοσιακός διαχωρισμός μεταξύ πανεπιστημίων και μεγάλων σχολών, όπου τα πρώτα ειδικεύονται στην έρευνα και οι δεύτερες στην επαγγελματική εκπαίδευση. Επιπλέον επιτράπηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970 σε άλλα πέντε πανεπιστήμια να απονέμουν πτυχία μηχανικής.

Μία άλλη σημαντική εξέλιξη στα πανεπιστήμια στα τέλη της δεκαετίας του 1970 ήταν η αλλαγή της δομής του καθηγητικού προσωπικού. Καθορίστηκαν -με εξαίρεση τις ιατρικές σχολές- το 1978 και το 1979 τρεις βασικές κατηγορίες καθηγητών πανεπιστημίου. Μέχρι τότε οι πανεπιστημιακοί καθηγητές χωρίζονταν σε τέσσερις κατηγορίες: Professeur, Maîtres de conférence, Maître-Assistant, Assistant. Οι Maîtres de conférences συγχωνεύτηκαν με την ομάδα των καθηγητών. Οι Maître-Assistants είναι ισόβιοι δημόσιοι υπάλληλοι και κύριο καθήκον τους είναι η οργάνωση και η μέριμνα της διδασκαλίας στο πρώτο και στο δεύτερο επίπεδο σπουδών. Οι Assistants έχουν όπως και οι Maîtres-Assistants το καθήκον της πραγματοποίησης της διδασκαλίας στο πρώτο και στο δεύτερο επίπεδο σπουδών, όμως η πρόσληψή τους είναι πενταετούς διάρκειας. Εξαίρεση αποτελούσαν οι βοηθοί καθηγητών στις φυσικές επιστήμες και στο φαρμακευτικό τομέα. Όπως ήταν φυσικό κατά τη διάρκεια της εικοσαετίας ο αριθμός του ακαδημαϊκού προσωπικού αυξήθηκε σημαντικά. Το ακαδημαϊκό προσωπικό έγινε πολύ «νεαρότερο» και η βαρύνουσα θέση των καθηγητών και των κοσμήτορων των σχολών του Παρισιού κλονίστηκε σοβαρά εξαιτίας της κατάργησης των παλαιών σχολών και του αυξανόμενου αριθμού των αναγνωρισμένων ερευνητικών κέντρων εκτός πρωτεύουσας. Παρακάτω παραθέτουμε δυο πίνακες. Ο πρώτος παρουσιάζει τη συνεχή αύξηση του αριθμού του καθηγητικού προσωπικού όλων των βαθμίδων στα γαλλικά πανεπιστήμια την περίοδο 1960-1980 και ο δεύτερος το ποσοστό των καθηγητών το 1970 και το 1982.

Επιστημονικό προσωπικό στα πανεπιστήμια στη Γαλλία από το 1960-61 έως το 1980-81

	Professeurs	Maîtres de conférence	Maître-Assistants	Assistants	Συνολικά
1960-61	1.969	2.422	2.129	3.495	10.015
1967-68	2.696	4.438	6.513	12.519	26.166
1973-74	4.737	5.503	12.276	18.071	40.587
1980-81	12.123	-	16.771	12.417	41.311

Πηγή: Ewert, Lullies, 1985, όπ. π., p. 72.

Κατηγορίες πανεπιστημιακών καθηγητών στη Γαλλία σε ποσοστό %

Έτος	Assistants	Maître-Assistants	Maîtres de conference + Professeurs	Σύνολο
1970	47.3	25.9	26.8	100
1982	31.8	40.1	28.1	100

Πηγή: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 176.

Το γαλλικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης παρέμεινε μέχρι το 1980 ελιτίστικο. Τα πανεπιστήμια συνέχιζαν να εκπαιδεύουν τη μεγάλη μάζα των φοιτητών, ενώ οι μεγάλες σχολές συνέχιζαν να απορροφούν τους καλύτερους φοιτητές. Η μεγάλη επέκταση που συντελέστηκε τις δεκαετίες 1960 και 1970 είχε ως αποτέλεσμα ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού να αποκτήσουν πρόσβαση στο πανεπιστήμιο. Οι φοιτητές είχαν περισσότερες δυνατότητες επιλογής και αυξήθηκαν οι δυνατότητες διεπιστημονικής συνεργασίας. Έστω και με ένα σχετικά αργό ρυθμό, η γαλλική πανεπιστημιακή εκπαίδευση άρχισε να απομακρύνεται από τη Ναπολεόντεια κληρονομιά και να προσαρμόζεται στις σύγχρονες

ανάγκες της κοινωνίας. ‘Όμως το γαλλικό πανεπιστημιακό σύστημα απείχε ακόμη πολύ από το να λειτουργεί βέλτιστα όσον αφορά στην παραγωγή νέας γνώσης²⁷⁰.

2.3. Γερμανία

2.3.1. Γενικές επισημάνσεις

Με το Σύνταγμα (Grundgesetz) του 1949 καθιερώθηκε η ομοσπονδιακή δομή της Δυτικής Γερμανίας²⁷¹: η ομοσπονδιακή κυβέρνηση είχε τη νομοθετική εξουσία και τα κρατίδια ήταν υπεύθυνα για το διοικητικό μέρος. Η εκπαίδευση ήταν η μόνη σημαντική πολιτική που ανατέθηκε στα κρατίδια και κατέληξε να είναι μια προβληματική πλευρά της γερμανικής ομοσπονδιακής δομής. Τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο η μόνη εξουσία την οποία είχε η ομοσπονδιακή κυβέρνηση όσον αφορά στην ανώτατη εκπαίδευση ήταν το δικαίωμα να θεσπίζει νόμους για την προαγωγή της επιστημονικής έρευνας. Το πρόβλημα συντονισμού των πολιτικών των ξεχωριστών κρατιδίων ήταν σοβαρό και αποτέλεσε αντικείμενο σοβαρού προβληματισμού στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία²⁷². Το σώμα το οποίο αρχικά είχε την ευθύνη για το συντονισμό της εκπαιδευτικής και επιστημονικής πολιτικής ήταν η Μόνιμη Διάσκεψη των Υπουργών Παιδείας των κρατιδίων, οι αποφάσεις της οποίας ήταν απλά συστάσεις προς τα κρατίδια²⁷³.

Από τα μέσα λοιπόν της δεκαετίας του 1950 υπήρχε σκεπτικισμός για τον κατακερματισμό της πολιτικής γύρω από τις επιστήμες και την ανώτατη εκπαίδευση. Γινόταν ολοένα πιο προφανής η ανάγκη για ένα κεντρικό συντονιστικό όργανο. Αυτό ιδρύθηκε το 1957 και ήταν το Επιστημονικό Συμβούλιο (Wissenschaftsrat) που αποτελούνταν από αντιπροσώπους της ομοσπονδιακής κυβέρνησης, των κρατιδίων, της ακαδημαϊκής κοινότητας και της οικονομίας. Ουσιαστικά, με την ίδρυση του Επιστημονικού Συμβουλίου το 1957 η ομοσπονδιακή κυβέρνηση άρχισε να αυξάνει σταδιακά την επιρροή της πάνω στα πανεπιστήμια.

²⁷⁰Boudon, 1977, όπ. π., p. 115.

²⁷¹Το Σύνταγμα (Grundgesetz) παραχώρησε μεγάλη εξουσία στα 11 κρατίδια για να διασφαλιστεί ότι δεν θα επαναλαμβανόταν η συγκέντρωση τόσης εξουσίας σε μία οντότητα. Harrington Nan Katharine, *Student Activism and University Reform in England, France and Germany, 1960's-1970's*, Dissertation at the University of Texas at Austin, 2003, p. 85.

²⁷²Για τις εξελίξεις στην ανώτατη εκπαίδευση της Δυτικής Γερμανίας από το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου έως τα τέλη της δεκαετίας του 1960 βλ. Heald David, "The transformation of the German universities", *Higher Education Quarterly*, vol. 23, iss. 4, (September 1969), pp. 408–419.

²⁷³Graaff, 1973, όπ. π., p. 162.

Το 1962 ιδρύθηκε το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Επιστημονικής Έρευνας στη θέση του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Ατομικής Ενέργειας. Το 1969 μετονομάστηκε σε Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εκπαίδευσης και Επιστήμης, το οποίο το 1972 διαιρέθηκε στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εκπαίδευσης και στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Έρευνας και Τεχνολογίας²⁷⁴.

Το 1962 το Υπουργείο Επιστημονικής Έρευνας ανέλαβε την επίβλεψη και το συντονισμό της έρευνας σε πεδία εθνικού ενδιαφέροντος. Δύο χρόνια αργότερα τα κρατίδια και η ομοσπονδιακή κυβέρνηση κατέληξαν σε συμφωνία για την από κοινού κατασκευή νέων πανεπιστημίων και την επέκταση των παλαιότερων. Στην αρχή προβλεπόταν ότι το κάθε μέρος θα κάλυπτε το ήμισυ των εξόδων, σταδιακά όμως η κεντρική κυβέρνηση ανέλαβε το μερίδιο του λέοντος και καθόριζε την πολιτική κατασκευής των νέων ιδρυμάτων. Επιπρόσθετα, μεταξύ 1969 και 1971 έγιναν αναθεωρήσεις του συντάγματος που ισχυροποίησαν το ρόλο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης σε θέματα ανώτατης εκπαίδευσης.

Όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο, όταν οι Εθνικοσοσιαλιστές ανέβηκαν στην εξουσία, πήραν μέτρα ενάντια στην αυτοδιοίκηση του πανεπιστημίου. Την περίοδο μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο η αυτονομία των πανεπιστημίων αποκαταστάθηκε και ενισχύθηκε η αυτοδιοίκηση τους. Τον καίριο λόγο είχαν οι τακτικοί καθηγητές (Ordinarien)²⁷⁵. Η πολιτική των κρατιδίων για την ανώτατη εκπαίδευση στη φάση της ανασυγκρότησης είχε ως στόχο η αύξηση του αριθμού των φοιτητών να καλύπτεται μέσα από την επέκταση των ήδη υπάρχοντων πανεπιστημίων και όχι μέσω της δημιουργίας νέων ιδρυμάτων.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 έγινε εμφανές ότι το σύστημα ανώτατης παιδείας παρήγαγε ένα αριθμό πτυχιούχων που κατέτασσε την ΟΔΓ στις τελευταίες θέσεις σε σύγκριση με άλλα ανεπτυγμένα κράτη. Για τη γερμανική οικονομία που συνεχώς επεκτεινόταν, προβλέπονταν σημαντικές ελλείψεις εργατικού δυναμικού. Ήταν εμφανές ότι έπρεπε να υπάρξει μια περαιτέρω αύξηση του ενδιαφέροντος για μόρφωση από ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού και να επιδιωχθεί μια επέκταση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η

²⁷⁴Merritt Richard L., "The courts, the universities and the right of admission in the Federal German Republic", *Minerva*, vol. 17, iss. 1, (March 1979), p. 4.

²⁷⁵Για να περιορισθούν οι πολιτικές παρεμβάσεις, η ελευθερία της επιστήμης κατοχυρώθηκε συνταγματικά. Οι πανεπιστημιακοί καθηγητές τις δεκαετίες του 1950 και 1960 απέκτησαν μια αυτονομία και επιρροή στη διαμόρφωση των ανώτατων σχολών, την οποία δεν διέθεταν ποτέ άλλοτε στο παρελθόν. Teichler Ulrich, "Das Hochschulwesen in der Bundesrepublik Deutschland-Ein Überblick", στο: Teichler Ulrich (Hrsg.), *Das Hochschulsystem in der Bundesrepublik Deutschland*, Deutscher Studien Verlag, Weinheim, 1990, pp. 13-14.

εκπαιδευτική πολιτική που εφαρμόστηκε, η οποία συνέπεσε με τη μεγάλη αύξηση των γεννήσεων την περίοδο μετά τον πόλεμο, έφερε γρήγορα αποτελέσματα.

Την ίδια περίοδο, επίσης, συνειδητοποιήθηκε ότι η περαιτέρω επέκταση των συνολικά 33 υπαρχόντων πανεπιστημίων δεν μπορούσε να συνεχιστεί. Ήταν αναγκαία η δημιουργία νέων ανώτατων ιδρυμάτων. Σημαντική ώθηση προς αυτή την κατεύθυνση έδωσαν οι συστάσεις του Επιστημονικού Συμβουλίου το 1960²⁷⁶, οι οποίες συνηγορούσαν στην ίδρυση νέων πανεπιστημίων. Πρώτιστος σκοπός της δημιουργίας νέων ιδρυμάτων ήταν η αποσυμφόρηση των ήδη υπαρχόντων και η βελτίωση των δυνατοτήτων έρευνας. Τη δεκαετία του 1960 δημιουργήθηκαν 11 νέα πανεπιστήμια. Τα νέα πανεπιστήμια ιδρύονταν μετά από αποφάσεις των κρατιδίων και όχι της ομοσπονδιακής κυβέρνησης.

Η δεκαετία του 1960 χαρακτηρίστηκε από μια επέκταση των ανώτατων ιδρυμάτων χωρίς μεγάλες δομικές αλλαγές. Επεκτάθηκαν τα ήδη υπάρχοντα πανεπιστήμια, κυρίως μέσω επέκτασης των εγκαταστάσεων και σε επίπεδο προσωπικού μέσω πολλαπλασιασμού των θέσεων των μεσαίων ακαδημαϊκών βαθμίδων, της λεγόμενης Mittelbau. Τη δεκαετία του 1960 ο αριθμός των ανώτατων ιδρυμάτων αυξήθηκε μόνο κατά 25%, ενώ ο αριθμός των φοιτητών περισσότερο από 75%. Στα μέσα της δεκαετίας του 1960 στόχος ήταν η περαιτέρω αύξηση του αριθμού των φοιτητών. Αυτός ο προσανατολισμός ενισχύθηκε για δύο λόγους: α) από το φόβο μήπως η Γερμανία υστερούσε οικονομικά²⁷⁷ και β) από την ολοένα και

²⁷⁶Το Επιστημονικό Συμβούλιο στην ετήσια έκθεσή του το 1962 δεν συνηγορούσε υπέρ του γαλλικού ελιτίστικου συστήματος όπου οι μεγάλες σχολές θεωρούνται τα εκλεκτά ιδρύματα στα οποία σπουδάζουν οι πιο προικισμένοι φοιτητές. Δεν συνηγορούσε επίσης υπέρ της ίδρυσης «ερευνητικών πανεπιστημίων». Πρότεινε την ενίσχυση της έρευνας μέσα στα πανεπιστήμια και χαιρέτιζε την πρωτοβουλία του προέδρου της Max Planck Society για ανταλλαγή επιστημονικού προσωπικού μεταξύ των ερευνητικών ιδρυμάτων των πανεπιστημίων και της Max Planck Society. “Suggestions of the Science Council on the pattern of new universities in Western Germany”, *Minerva*, vol. 1, iss. 2, (December 1963), p. 220.

²⁷⁷Σημαντική επίδραση στη δημόσια συζήτηση για το μέλλον της ανώτατης εκπαίδευσης στη Γερμανία είχαν δύο έργα που εκδόθηκαν τη δεκαετία του 1960. Το πρώτο ήταν το Picht Georg, *Die deutsche Bildungskatastrophe*, Walter (Olten), München, 1964, στο οποίο ο συγγραφέας υπερασπίζεται τη θέση ότι η εκπαίδευση πρέπει να γίνει η πρώτη προτεραιότητα της Γερμανίας τόσο για παιδαγωγικούς όσο και για κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους. Πρώτο, προειδοποιούσε ότι ήταν αναπόφευκτη μια μεγάλη έλλειψη δασκάλων και υποδομών υπό το φως των επιπλέον 2.000.000 παιδιών που θα φοιτούσαν στο δημοτικό σχολείο ως συνέπεια του πρώτου κύματος της μεταπολεμικής έκρηξης γεννήσεων. Δεύτερο, ο Picht επισήμανε σημαντικές ανισοροπίες σε επίπεδο κρατιδίων που οφείλονταν στην αποκεντρωμένη εκπαιδευτική διοίκηση. Τρίτο, προέβλεπε το τέλος του Οικονομικού Θαύματος. Ήταν απαραίτητο να αυξηθεί ο αριθμός των ειδικευμένων εργαζομένων. Το 1965 ο καθηγητής κοινωνιολογίας στο καινούριο πανεπιστήμιο της Konstanz, Dahrendorf Ralf, με το βιβλίο του *Bildung ist Bürgerrecht. Plädoyer für eine aktive Bildungspolitik*, Wegener, Osnabruck-Hamburg, 1968, συνηγόρησε υπέρ της ανάλυσης του Picht για την επικείμενη καταστροφή και επιπλέον εισήγαγε μία άλλη κρίσιμη παράμετρο, την ιδέα ότι η εκπαίδευση είναι δικαίωμα του πολίτη (*Bildung ist Bürgerrecht*). Ο Dahrendorf υπογράμμισε ότι η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση δεν ήταν σημαντική μόνο όσον αφορά στις οικονομικές και επιστημονικές ανάγκες του έθνους, αλλά και όσον αφορά στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές ανάγκες. Το κράτος δεν είχε άλλη επιλογή από το να προσφέρει *ισότητα ευκαιριών* (*Chancengleichheit*). Η συζήτηση αυτή που αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1960 και συνηγορούσε υπέρ του

μεγαλύτερη απαίτηση για εκπαιδευτικές ευκαιρίες που θα συνεισέφεραν στην κοινωνική δικαιοσύνη. Μέσα σε αυτές τις καινούριες συνθήκες τρία ζητήματα²⁷⁸ τέθηκαν επιτακτικά: α) διαφάνηκε η ανάγκη για ένα σχεδιασμό της πολιτικής για την ανώτατη εκπαίδευση σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Ως συνέπεια αυτού του προβληματισμού καταγράφηκε στο Σύνταγμα ότι ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός και η επέκταση της ανώτατης εκπαίδευσης είναι «κοινό καθήκον» της ομοσπονδιακής κυβέρνησης και των κρατιδίων, β) η επέκταση της ανώτατης παιδείας από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 στόχευε σε μεγάλο βαθμό στη δημιουργία ανώτατων ιδρυμάτων στην περιφέρεια. Νέα πανεπιστήμια ιδρύθηκαν ειδικά σε περιοχές όπου δεν υπήρχαν πανεπιστήμια παλαιότερα, γ) εδραιώθηκε η πεποίθηση ότι ήταν απαραίτητη μια νέα διάρθρωση του συστήματος ανώτατης παιδείας εξαιτίας των μεταβαλλόμενων συνθηκών που προκαλούσε η αύξηση του αριθμού των φοιτητών και η συνεχής ανάγκη για αύξηση της χρηματοδότησης στην ανώτατη εκπαίδευση.

2.3.2. Σύντομη παρουσίαση του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης

Σε αυτό το σημείο θεωρούμε ότι είναι σκόπιμο να κάνουμε μία σύντομη περιγραφή του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης στην ΟΔΓ, το οποίο συγκροτούνταν από 6 τύπους ανώτατων ιδρυμάτων:

- Πανεπιστήμια (συμπεριλαμβανομένων και των Τεχνικών Ανώτατων Σχολών όπως και Πανεπιστημίων και Ειδικών Ανώτατων Σχολών με πανεπιστημιακή κατάταξη)
- Παιδαγωγικές Ανώτατες Σχολές (Pädagogische Hochschulen)
- Θεολογικές Ανώτατες Σχολές (Theologische Hochschulen)
- Ανώτατες Σχολές Καλών Τεχνών (Kunsthochschulen)
- Πολυτεχνεία (Fachhochschulen)
- Ολοκληρωμένα Πανεπιστήμια (Gesamthochschulen)

Τα Πανεπιστήμια χωρίστηκαν σε 3 κατηγορίες: 1) τα «παλιά» πανεπιστήμια (Heidelberg, Tübingen) των οποίων η ιστορία φτάνει πίσω στο μεσαίωνα. Οι σχολές τους

Δικαιώματος των Πολιτών για Μόρφωση πήγαζε από το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα κάθε πολίτη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας, ανεξάρτητα από την καταγωγή και την οικονομική του θέση, να έχει την ανάλογη μόρφωση. Mushaben Marie Joyce, "Reform in three phases: Judicial action and the German federal framework law for higher education of 1976", *Higher Education*, vol. 13, iss. 4, (August 1984), pp. 425-426.

²⁷⁸Teichler Ulrich, "Das Hochschulwesen in der Bundesrepublik Deutschland-Ein Überblick", στο: Teichler (Hrsg.), 1990, όπ. π., pp. 15-16.

είναι αυτές της Ιατρικής, της Νομικής, της Θεολογίας, της Φιλοσοφίας, στις οποίες προστέθηκαν αργότερα οι σχολές των Φυσικών Επιστημών, των Οικονομικών και των Κοινωνικών Επιστημών, 2) τα ανώτατα ιδρύματα με ειδικές κατευθύνσεις. Ισχύει ιδιαίτερα για τις Τεχνικές Ανώτατες Σχολές (Technische Hochschulen) όπως επίσης για ανώτατα ιδρύματα με ιατρική ή οικονομική κατεύθυνση, 3) τα πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν τη δεκαετία του 1960.

Τα μισά από τα 50 πανεπιστήμια που υπήρχαν το 1979 συγκαταλέγονταν στα «μεγάλα» πανεπιστήμια όσον αφορά στο φοιτητικό πληθυσμό τους, με πάνω από 10.000 φοιτητές. Τα μεγαλύτερα (χειμερινό εξάμηνο 1977/78) ήταν το πανεπιστήμιο του Μονάχου (38.000 φοιτητές), το Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου (34.000 φοιτητές) όπως επίσης και τα Πανεπιστήμια του Μούνστερ με 31.000 και του Αμβούργου με 28.000 φοιτητές.

Οι Παιδαγωγικές Ανώτατες Σχολές εξελίχθηκαν από τα ιδρύματα που εκπαίδευαν δασκάλους (Lehrerbildenden Anstalten), τα οποία ήταν γύρω στα 80 στις αρχές της δεκαετίας του 1950 και περίπου 100 στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Στις αρχές του 1970 τριάντα από αυτά μετεξελίχθηκαν σε ανεξάρτητα Παιδαγωγικά Ανώτατα Ιδρύματα και άλλα ενσωματώθηκαν στα υπάρχοντα πανεπιστήμια. Κυρίως ανέλαβαν να εκπαιδεύσουν δασκάλους για τα Grundschulen και τα Hauptschulen²⁷⁹. Οι σπουδές σε αυτές τις σχολές ολοκληρώνονταν με κρατικές εξετάσεις. Συνήθως είχαν από 1.000 έως 3.000 φοιτητές. Οι μεγαλύτερες Παιδαγωγικές Ανώτατες Σχολές το 1977/78 ήταν στο Ντόρτμουντ, στο Βερολίνο και στο Μούνστερ με περισσότερους από 5.000 φοιτητές.

Στις Θεολογικές Ανώτατες Σχολές ανήκαν εκκλησιαστικά και κρατικά ανώτατα ιδρύματα τα οποία συνυπήρχαν με τις θεολογικές σχολές των πανεπιστημίων. Ένα μέρος από αυτές απορροφήθηκε τη δεκαετία του 1970 από τα νεοϊδρυθέντα πανεπιστήμια και τα Gesamthochschulen. Το 1979 εξακολουθούσαν να υπάρχουν 11 ανεξάρτητες θεολογικές ανώτατες σχολές, οι οποίες είχαν συνολικά περίπου 2.000 φοιτητές.

Οι Ανώτατες Σχολές Καλών Τεχνών ήταν συνολικά 26 κρατικά ανώτατα ιδρύματα το 1979. Πρόκειται ουσιαστικά για μικρά ιδρύματα. Μόνο τρεις είχαν το 1977/78 περισσότερους από 1.000 φοιτητές.

²⁷⁹Τύπος σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Τα Πολυτεχνεία (Fachhochschulen) ιδρύθηκαν το 1970/71. Σε αυτά ενσωματώθηκαν οι πρώην Σχολές Μηχανικών και άλλες Ανώτερες Ειδικές Σχολές. Τα Πολυτεχνεία με μερίδιο σχεδόν το 1/5 του συνολικού φοιτητικού αριθμού αποτελούν μαζί με τα πανεπιστήμια το μεγαλύτερο τομέα της ανώτατης παιδείας στη Γερμανία. Οι σπουδές είναι περισσότερο προσανατολισμένες σε οικονομικά και τεχνολογικά επιστημονικά αντικείμενα, η διάρκεια σπουδών είναι κατά κανόνα 3 χρόνια και υπάρχει περισσότερη επαγγελματική πρακτική -σε σχέση με τα πανεπιστήμια- κατά τη διάρκεια των σπουδών. Συνολικά υπάρχουν περισσότερα από 100 Fachhochschulen. Τα 5 μεγαλύτερα είχαν το 1977/78 μεταξύ 4.000 και 8.000 φοιτητών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 ένας αυξημένος αριθμός αποφοίτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με Abitur προτιμούσε να σπουδάσει στα Fachhochschulen εξαιτίας των καλύτερων επαγγελματικών προοπτικών.

Τα Gesamthochschulen (Ολοκληρωμένα Πανεπιστήμια) συμπεριλαμβάνουν κατευθύνσεις σπουδών από πανεπιστήμια, πολυτεχνεία και εν μέρει Σχολές Καλών Τεχνών. Από το 1970 δημιουργήθηκαν -εν μέρει μετά από ενώσεις ήδη υπάρχοντων ιδρυμάτων- 11 Gesamthochschulen στα κρατίδια της Βόρειας Ρηνανίας-Βεσφαλίας, Έσσης και Βαυαρίας. Για τα Gesamthochschulen θα αναφερθούμε εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο. Το 1974 ιδρύθηκε και το πρώτο Πανεπιστήμιο εξ αποστάσεως (Fernuniversität) στη Γερμανία όπως και η Ανώτατη Σχολή του Γερμανικού Στρατού στο Μόναχο. Στη συνέχεια παραθέτουμε πίνακες με στοιχεία για τα ανώτατα ιδρύματα και τους φοιτητές την εικοσαετία 1960-1980. Την περίοδο αυτή σημειώθηκε μια αύξηση του αριθμού των φοιτητών της τάξεως του 200%. Σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι το 1970 οι πρωθυπουργοί των κρατιδίων αποφάσισαν την κατάργηση των διδάκτρων που πλήρωναν οι φοιτητές με το σκεπτικό ότι αυτό το μέτρο συνέβαλε στην παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση.

Ανώτατες σχολές στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά τύπο- απόλυτοι αριθμοί και σε ποσοστό επί του συνόλου των ανωτάτων σχολών (σε παρένθεση)

	1960	1965	1970	1975	1980
Πανεπιστήμια και Ανώτερες Σχολές με πανεπιστημιακή κατάταξη ²⁸⁰	33 (15,5)	34 (13,4)	41 (15,5)	49 (23,0)	55 (24,0)
Θεολογικές Ανώτερες Σχολές (Theologische Hochschulen)	17 (8,0)	17 (6,7)	14 (5,4)	11 (5,2)	11 (4,8)
Παιδαγωγικές Ανώτερες Σχολές (Pädagogische Hochschulen)	52 (24,4)	54 (21,3)	51 (19,3)	19 (8,9)	13 (5,7)
Ανώτερες Σχολές Καλών Τεχνών (Kunsthochschulen)	24 (11,3)	26 (10,3)	26 (9,8)	26 (12,2)	26 (11,4)
Gesamthochschulen	-	-	-	11 (5,2)	9 (3,9)
Πολυτεχνεία (Fachhochschulen)	87 (40,8)	122 (48,3)	132 (50,0)	97 (45,5)	115 (50,2)
Σύνολο	213 (100,0)	253 (100,0)	264 (100,0)	213 (100,0)	229 (100,0)

Πηγή: Teichler (Hrsg.), 1990, όπ. π., p. 21.

Εξειδικευμένες Ανώτερες Σχολές οι οποίες δεν φέρουν τον τίτλο «πανεπιστήμιο», όπως π.χ. ορισμένες Τεχνικές Ανώτερες Σχολές.

Φοιτητές ανά τύπο Ανώτατης Σχολής από το 1960/61 έως το 1980/81- σε απόλυτους αριθμούς και σε ποσοστό (σε παρένθεση)

	Χειμερινό Εξάμηνο 1960/61	Χειμερινό Εξάμηνο 1965/66	Χειμερινό Εξάμηνο 1970/71	Χειμερινό Εξάμηνο 1975/76	Χειμερινό Εξάμηνο 1980/81
Πανεπιστήμια, Παιδαγωγικές Ανώτατες Σχολές, Θεολογικές Ανώτατες Σχολές	247.220 (81,3)	302.576 (79,3)	411.951 (78,4)	632.857 (75,6)	749.090 (72,7)
Gesamthochschulen	-	-	-	42.400 (5,1)	69.418 (6,7)
Πολυτεχνεία (Fachhochschulen)	49.169 (16,2)	70.859 (18,6)	102.804 (19,6)	143.402 (17,5)	195.086 (18,9)
Ανώτατες Σχολές Καλών Τεχνών	7.761 (2,5)	7.987 (2,1)	10.456 (2,0)	15.343 (1,8)	18.044 (1,7)
Σύνολο	304.150 (100,0)	381.422 (100,0)	525.300 (100,0)	836.002 (100,0)	1.031.500 (100,0)

Πηγή: Teichler (Hrsg.), 1990, όπ. π., p. 25.

Κοινωνική καταγωγή των φοιτητών στα πανεπιστήμια (σε ποσοστό επί %)

Κοινωνική καταγωγή	1952	1962	1967	1973	1976	1979	1982
Δημόσιοι Υπάλληλοι	38	33	30	27	25	24	24
Υπάλληλοι	23	30	31	33	35	36	37
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	35	28	30	26	24	22	21
Εργάτες	4	6	7	11	13	14	16
Άλλοι	4	6	7	11	13	14	16

Πηγή: Teichler (Hrsg.), 1990, όπ. π., p. 34.

2.3.3. Σημαντικές οργανωτικές αλλαγές

Το χουμπολντιανό γερμανικό πανεπιστήμιο μέχρι τη δεκαετία του 1960 χαρακτηριζόταν από τις αρχές της «ενότητας της έρευνας και της διδασκαλίας», την «ελευθερία έρευνας και διδασκαλίας» και από μία αυστηρή ιεραρχική δομή στα πλαίσια της οποίας ο παντοδύναμος Ordinarius²⁸¹ αποφάσιζε αυταρχικά σε όλα τα θέματα έρευνας και διδασκαλίας. Παράλληλα με τη μεγάλη αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού είχαμε και μια μεγάλη αύξηση του αριθμού του ακαδημαϊκού προσωπικού. Ο αριθμός των καθηγητών που βρίσκονταν στις ανώτερες βαθμίδες της ιεραρχίας αυξήθηκε πολύ λιγότερο σε σχέση με τον αριθμό των βοηθών με αποτέλεσμα να υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός μη ικανοποιημένου

²⁸¹Η κατάσταση μεταξύ Ordinarien και υπόλοιπων καθηγητών είχε γίνει εκρηκτική προς τα τέλη της δεκαετίας του 1960. Οι καθηγητές των χαμηλότερων βαθμίδων και οι βοηθοί σπάνια εξεγείρονταν ενάντια στους καθηγητές που είχαν έδρα, επειδή η ακαδημαϊκή τους καριέρα εξαρτιόταν από τους Ordinarien. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση που διηγείται ο Lobkowitz (ο οποίος προερχόταν από αμερικανικό πανεπιστήμιο) όταν ανέλαβε τη θέση του Πρύτανη στο πανεπιστήμιο του Μονάχου. Κάποια στιγμή θέλησε να ιδρύσει μία ομάδα από καθηγητές που θα μελετούσαν από κοινού βιβλία, όπως γινόταν στο αμερικάνικο πανεπιστήμιο στο οποίο δίδασκε. «Όταν τους το πρότεινα με κοίταζαν σαν να ήμουν τρελός», γράφει. Ένας γερμανός Ordinarius δεν μπορούσε να διανοηθεί ότι θα μάθαινε κάτι από ένα συναδέλφό του, ειδικά αν ειδικεύοταν στο ίδιο γενικό αντικείμενο. «Ένας Ordinarius γνωρίζει το αντικείμενο τόσο τέλεια, που παρά το γεγονός ότι επικοινωνεί τα αποτελέσματα των ερευνών του με συναδέλφους, δεν θα μπορούσε να τα συζητήσει μαζί με συναδέλφο του ίδιου πανεπιστημίου». Σύμφωνα μάλιστα με το Lobkowitz, παρόλο που καταργήθηκαν τη δεκαετία του 1970 οι έδρες, οι πρώην Ordinarien συνέχιζαν να απολαμβάνουν τα προνόμιά τους. Μόνο αυτοί είχαν βοηθούς, γραμματεία και περισσότερους πόρους. Lobkowitz Nikolaus, "Reflections on eleven years as president of a German University", *Minerva*, vol. 22, iss. 3-4, (September 1984), pp. 369-370, 386.

νεαρότερου ακαδημαϊκού προσωπικού με λίγα δικαιώματα και μεγάλο φόρτο εργασίας. Οι κρατικές αρχές μεταξύ 1965 και 1970 για να αποκαταστήσουν την αναλογία καθηγητών-φοιτητών που ίσχυαν τη δεκαετία του 1950 δημιούργησαν μια νέα κατηγορία νεαρότερου διδακτικού προσωπικού (Mittelbau). Το προσωπικό αυτό είχε μόνο το πρώτο πτυχίο (Diplom, Magister), δεν είχε υποχρέωση ή δικαίωμα για έρευνα και παρουσίαζε υψηλό βαθμό διαφοροποίησης²⁸². Ο Νόμος Πλαίσιο του 1976 προσπάθησε, χωρίς όμως να φέρει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα, να δημιουργήσει ένα ομογενοποιημένο καθηγητικό σώμα με ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις και με τρεις διαφορετικές βαθμίδες μισθοδοσίας.

Ο παρακάτω πίνακας μας δίνει αναλυτικά πληροφορίες για την αύξηση του καθηγητικού και επιστημονικού προσωπικού την περίοδο 1960-80 στη Δυτική Γερμανία.

Θέσεις προσωπικού στα πανεπιστήμια την περίοδο 1960-1980²⁸³

Έτος	1960	1965	1970	1975	1980
Καθηγητές	5.200	8.800	13.400	22.700	24.400
Επιστημονικοί και καλλιτεχνικοί συνεργάτες	11.700	24.100	34.800	45.700	45.800
Σύνολο επιστημονικού προσωπικού	16.900	32.900	48.200	68.400	70.200

Πηγή: Teichler (Hrsg.), 1990, όπ. π., p. 26.

²⁸²Η αύξηση του ποσοστού των καθηγητών μετά το 1970 οφείλεται στη μαζική μεταφορά μη επίσημα προσοντούχου προσωπικού από τη Mittelbau σε καθηγητικές θέσεις. Το 1991 η Mittelbau περιελάμβανε 2% Oberassistenten (γνηραιότερους βοηθούς) και Dozenten (πανεπιστημιακούς λέκτορες), 7% Wissenschaftliche Assistenten (βοηθούς), 87% Wissenschaftliche Mitarbeiter (πτυχιούχους βοηθούς) και 4% άλλους ακαδημαϊκούς εργαζόμενους. Finkenstaedt Thomas, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p.177.

²⁸³Τη δεκαετία του 1960 ίσχυε ο θεσμός της Έδρας. Στην κατηγορία των καθηγητών αυτής της περιόδου ανήκαν οι Ordinarien (Κάτοχοι Έδρας) οι οποίοι αποτελούσαν ένα μικρό ποσοστό επί του συνολικού επιστημονικού προσωπικού και οι Nichtordinarien (Μη Κάτοχοι Έδρας). Graaff, 1973, όπ. π., p. 136.

Όσον αφορά στην οργάνωση και στη διοίκηση των γερμανικών πανεπιστημίων έως τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1960 ίσχυαν τα ακόλουθα²⁸⁴:

- Η διοίκηση ενός ανώτατου ιδρύματος χωριζόταν σε δύο σκέλη: για το ακαδημαϊκό αυτοδιοίκητο υπεύθυνος ήταν ο πρύτανης (θητεία 1-2 έτη) με τη Σύγκλητο, ενώ για την οργανωτική, οικονομική διοίκηση καθώς και τη διοίκηση του προσωπικού υπεύθυνος ήταν ο Kurator, ένας διοικητικός υπάλληλος διορισμένος από το κρατίδιο.
- Σε θέματα έρευνας και διδασκαλίας το πανεπιστήμιο δεν έπαιζε κανένα ρόλο. Ήταν υπόθεση των σχολών και συγκεκριμένα των τακτικών καθηγητών (Ordinarien) καθώς σε θέματα κατανομής προσωπικού και χρηματοδότησης είχαν τον πρώτο λόγο και έκαναν απευθείας τις διαπραγματεύσεις με το υπουργείο.
- Οι αποφάσεις εντός πανεπιστημίου επίσημα ήταν σχεδόν αποκλειστικά στη δικαιοδοσία των τακτικών καθηγητών. Επιστήμονες που δεν ήταν στη βαθμίδα του τακτικού καθηγητή όπως επίσης και οι φοιτητές δεν είχαν κανένα δικαίωμα ψήφου.

Προς τα τέλη της δεκαετίας του 1960 εισήχθησαν σημαντικές μεταρρυθμίσεις σε αυτούς τους τομείς. Αφορμή στάθηκαν οι φοιτητικές εξεγέρσεις που ξέσπασαν στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου (Freie Universität von Berlin)²⁸⁵. Τον Ιούνιο του 1967 οι φοιτητικές αναταραχές του Βερολίνου επεκτάθηκε σε όλη τη χώρα και τον Ιούλιο αντιπρόσωποι φοιτητών στο Αμβούργο εξέδωσαν ένα έντυπο στο οποίο για πρώτη φορά διατύπωσαν την αρχή της ισότητας του ενός τρίτου (Drittelparität). Η πρόταση της ισότητας του ενός τρίτου έβλεπε το πανεπιστήμιο ως μια κοινότητα που αποτελείτο από ομάδες διαφορετικών συμφερόντων: τους καθηγητές με μονιμότητα (Ordinarien και τους περισσότερους Nichtordinarien), τους καθηγητές χωρίς μονιμότητα (κυρίως τους βοηθούς)

²⁸⁴Teichler Ulrich, "Das Hochschulwesen in der Bundesrepublik Deutschland-Ein Überblick", στο: Teichler (Hrsg.), 1990, όπ. π., pp. 35-36.

²⁸⁵Το Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου ιδρύθηκε το 1948 από μια μικρή ομάδα καθηγητών και φοιτητών. Η κυριότερη πρόθεση του «βερολινέζικου μοντέλου» -όπως το αποκάλεσαν αργότερα- ήταν να δώσει σάρκα και οστά στο ιδεώδες της «κοινότητας καθηγητών και φοιτητών». Οι φοιτητές είχαν δικαίωμα συμμετοχής και ψήφου στα πανεπιστημιακά όργανα: δύο αντιπρόσωποι στην ακαδημαϊκή σύγκλητο, ένας στις σχολές και ένας στο Kuratorium, το όργανο που ήταν υπεύθυνο για τη γενική, μη-ακαδημαϊκή διοίκηση. Με επίσημους όρους δεν υπήρχαν εκτεταμένες καινοτομίες. Σε ακαδημαϊκά θέματα οι καθηγητές είχαν την πλειοψηφία και στο Kuratorium την πλειοψηφία την είχαν οι αντιπρόσωποι του κράτους και άλλων δημόσιων φορέων. Graaff, 1973, όπ. π., pp. 315-316. Ένας λόγος πάντως για τον οποίο σχεδόν όλες οι φοιτητικές εξεγέρσεις άρχιζαν από το Βερολίνο, ήταν ότι οι φοιτητές εκεί απολάμβαναν μεγαλύτερη ελευθερία λόγου, συνελεύσεων και συμμετοχής σε σχέση με φοιτητές άλλων πανεπιστημίων. Harrington, 2003, όπ. π., p. 154.

και τους φοιτητές. Σύμφωνα με αυτή την αρχή κάθε μία από αυτές τις ομάδες έπρεπε να έχει ίσο αριθμό θέσεων στα όργανα λήψης των αποφάσεων²⁸⁶.

Οι φοιτητικές διαμαρτυρίες²⁸⁷, ειδικά το 1967 και το 1968, άλλαξαν το τοπίο στην ανώτατη εκπαίδευση. Η κριτική που ασκήθηκε για έλλειψη κοινωνικής συνάφειας της έρευνας, της διδασκαλίας και των σπουδών, για τον προσανατολισμό τους σε καπιταλιστικά συμφέροντα όπως επίσης και για το “Ordinarien-Universität” άνοιξαν μια συζήτηση που οδήγησε το 1970 σε μεγάλες οργανωτικές και νομικές αλλαγές²⁸⁸, οι κυριότερες εκ των οποίων ήταν:

- Η βραχυπρόθεσμη θητεία του πρύτανη αντικαταστάθηκε από μακροπρόθεσμη θητεία (4 έως 8 χρόνια ανάλογα με το κρατίδιο). Σε κάποια κρατίδια παρέμεινε ο πρύτανης, ενώ σε άλλα κρατίδια έγινε στροφή προς ένα προεδρικό σύστημα διοίκησης²⁸⁹. Σε κάθε περίπτωση η γενική διοίκηση και η ακαδημαϊκή αυτοδιοίκηση ενώθηκαν σε μία μορφή διοίκησης και ενισχύθηκε η εξουσία του πρύτανη ή του προέδρου. Σύμφωνα με το νόμο ένας πρόεδρος δεν έπρεπε κατ’ ανάγκη να είναι καθηγητής ή να ανήκει στο ίδρυμα πριν την εκλογή του. Όμως όπως γινόταν και παλαιότερα, δινόταν μεγάλη βαρύτητα στην εκλογή ενός καθηγητή από το ίδιο ίδρυμα. Σε ελάχιστες περιπτώσεις εκλέχτηκε ένας εξωτερικός μη-επιστήμονας.
- Το νεαρότερο επιστημονικό προσωπικό συμπεριλαμβανομένης της Mittelbau και οι φοιτητές απέκτησαν δικαίωμα ψήφου στα συμβούλια των ανώτατων ιδρυμάτων. Στο νέο σύστημα της τριμερούς συμμετοχής στην εξουσία (Drittelparität) συμμετείχαν καθηγητές, βοηθοί και φοιτητές. Υπήρχε ισορροπία εξουσίας, καμιά ομάδα δεν μπορούσε να πλειοψηφήσει εις βάρος των υπόλοιπων²⁹⁰. Αργότερα επιτράπηκε και σε μια τέταρτη ομάδα να συμμετέχει στη λήψη των αποφάσεων, στο υπόλοιπο διοικητικό και τεχνικό προσωπικό (τετραμερής συμμετοχή). Με την αλλαγή που συντελέστηκε στη σύνθεση των συμβουλίων των ανωτάτων ιδρυμάτων είχαμε τη μετάβαση από το «Ordinarienuniversität» στο «Gruppenuniversität» (Ομαδικό

²⁸⁶Graaff, 1973, όπ. π., p. 343.

²⁸⁷Για τις φοιτητικές αναταραχές στη Δυτική Γερμανία τις δεκαετίες 1960 και 1970 βλ., Wolff Webler Dietrich, “The sixties and the seventies: Aspects of student activism in West Germany”, *Higher Education*, vol. 9, iss. 2, (March 1980), pp. 155-168.

²⁸⁸Teichler Ulrich, “Das Hochschulwesen in der Bundesrepublik Deutschland-Ein Überblick”, στο: Teichler (Hrsg.), 1990, όπ. π., pp. 35-38.

²⁸⁹Mushaben, 1984, όπ. π., p. 427.

²⁹⁰Nolte Ernst, “Thoughts on the state and prospects of the academic ethic in the universities of the Federal Republic of Germany”, *Minerva*, vol. 21, iss. 2-3, (June 1983), p. 167.

Πανεπιστήμιο)²⁹¹. Μετά όμως από προσφυγή καθηγητών του πανεπιστημίου του Göttingen, το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο της Καρλσρούης αποφάσισε το Μάιο του 1973 ότι οι μόνιμοι καθηγητές θα είχαν «αποφασιστική επιρροή» (51% των ψήφων) σε θέματα έρευνας και διορισμού των καθηγητών και «σημαντική επιρροή» (50%) σε θέματα διδασκαλίας²⁹². Σε αντίθεση με ότι συνέβαινε σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, αντιπρόσωποι δημόσιων φορέων δεν είχαν κανένα δικαίωμα ψήφου στα γερμανικά ανώτατα ιδρύματα.

- Δόθηκαν δυνατότητες στα μεσαία καθηγητικά στρώματα, στη λεγόμενη Mittelbau, ανεξάρτητης έρευνας και διδασκαλίας.
- Οι παραδοσιακές σχολές αντικαταστάθηκαν από μικρότερες οργανωτικές μονάδες, τα τμήματα (Fachbereiche).

Οι αρχές επίσης συνειδητοποίησαν την ανάγκη για περισσότερο ενοποιημένα ακαδημαϊκά προγράμματα με σκοπό να διευκολύνουν τις μετακινήσεις των φοιτητών από κρατίδιο σε κρατίδιο και να αποσυμφορήσουν με αυτό τον τρόπο όσα πανεπιστήμια είχαν μεγάλο αριθμό φοιτητών.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονίσουμε ότι οι προαναφερόμενες αλλαγές δεν εφαρμόστηκαν ταυτόχρονα σε όλα τα κρατίδια. Στην πρώτη φάση μέχρι το 1971, εννέα κρατίδια ψήφισαν νόμους με τους οποίους έδιναν μεγαλύτερη αυτονομία στα πανεπιστήμια και επέτρεπαν μεγαλύτερη συμμετοχή των φοιτητών και του νεαρότερου προσωπικού στα όργανα λήψης των αποφάσεων. Το δεύτερο κύμα μέτρων του 1973-74, μετά και από την απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου στην οποία αναφερθήκαμε, μείωσε το βαθμό της συμμετοχής των φοιτητών και του νέου προσωπικού και επαναβεβαίωσε την κρατική εξουσία πάνω στα πανεπιστήμια. Πάντως, έως το 1973 όλα τα κρατίδια είχαν επιτρέψει τη

²⁹¹Σύμφωνα με τον Lewy η κατάργηση του Ordinarienuniversität και η καθιέρωση της Gruppenprinzip (Αρχής της Ομαδικότητας) μείωσε την επιρροή των τακτικών καθηγητών σε θέματα ακαδημαϊκών διορισμών και σε μια εποχή αύξησης των εγγραφών συνεισέφερε στο διορισμό ριζοσπαστικών καθηγητών με αμφιλεγόμενες ακαδημαϊκές επιδόσεις. Δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για το συνολικό αριθμό αυτών των ριζοσπαστικών καθηγητών, όμως είναι γνωστή η ισχυρή τους παρουσία σε συγκεκριμένα πανεπιστήμια, ειδικά στις κοινωνικές και στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πανεπιστήμιο της Βρέμης, το οποίο άνοιξε τις πύλες του το φθινόπωρο του 1971 με 400 φοιτητές. Το ακαδημαϊκό προσωπικό ήταν κυρίως νέο σε ηλικία -ο μέσος όρος κάτω των 40 ετών- και ευνόησε το διορισμό ριζοσπαστών. Υπήρχε η εκτίμηση ότι το 1980 οι μισοί από τους καθηγητές ήταν μαρξιστές. Lewy Guenter, "The persisting heritage of the 1960s in West German higher education", *Minerva*, vol. 18, iss. 1, (March 1980), pp. 5-6.

²⁹²Rüegg Walter, Sadlak Jan, "Relations with Authorities", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 111.

συμμετοχή των προαναφερόμενων ομάδων στα όργανα λήψης των αποφάσεων του πανεπιστημίου²⁹³.

2.3.4. Η εισαγωγή του Numerus Clausus

Ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα της γερμανικής πανεπιστημιακής παράδοσης ήταν η ελευθερία επιλογής που είχαν οι φοιτητές όσον αφορά στη σχολή στην οποία ήθελαν να φοιτήσουν. Ουσιαστικά κάθε φοιτητής που είχε το Abitur²⁹⁴ μπορούσε να επιλέξει ελεύθερα την ανώτατη σχολή στην οποία ήθελε να εγγραφεί. Όλα τα πανεπιστήμια θεωρούνται κατά βάση ισάξια. Ένας περιορισμός στην ελευθερία των φοιτητών προέκυψε μόνο όταν κατά τη διάρκεια αύξησης του αριθμού των φοιτητών, τα πανεπιστήμια έφτασαν στα όρια των δυνατοτήτων τους να δεχθούν επιπλέον φοιτητές.

Ο μεγάλος αριθμός φοιτητών αναγνωρίστηκε ως το μεγαλύτερο πρόβλημα το 1972, αναγκάζοντας τα πανεπιστήμια να εισάγουν αριθμητικούς περιορισμούς στις εγγραφές των φοιτητών. Στις 20 Οκτωβρίου 1972 οι 11 υπουργοί των κρατιδίων εισήγαγαν το σύστημα Numerus Clausus²⁹⁵ ιδρύοντας την Κεντρική Υπηρεσία για την Κατανομή των Θέσεων Σπουδών στο Dortmund.

²⁹³Graaff, 1978, όπ. π., p. 26.

²⁹⁴Μετά από 13 χρόνια σχολικής φοίτησης, από τα οποία τα 4 σε ένα δημοτικό σχολείο και τα 9 κυρίως σε ένα Gymnasium επιτυγχάνοταν η Hochschulreife, η οποία ήταν όχι μόνο η προϋπόθεση για σπουδές, αλλά στην ουσία έδινε το δικαίωμα στον κάτοχο του Abitur να σπουδάσει στο πανεπιστήμιο της επιλογής του το επιστημονικό αντικείμενο που επιθυμούσε. Το γερμανικό εκπαιδευτικό σύστημα είχε σημαντικά στοιχεία κοινωνικής και πολιτικής προοδευτικότητας. Το κυριότερο από όλα ήταν το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση. Όλοι οι κάτοχοι Abitur μπορούσαν να εγγραφούν σε όποιο πεδίο σπουδών θέλουν, εκτός κάποιων επιστημονικών κλάδων όπου εισήχθησαν περιορισμοί στην πρόσβαση. Gellert Claudius, “State Interventionism and Institutional Autonomy: university development and state interference in England and West Germany”, *Oxford Review of Education*, vol. 11, iss. 3, (1985), p. 288.

²⁹⁵Η εισαγωγή του Numerus clausus και η επέκτασή του από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 είχε ως αποτέλεσμα να ασκηθεί έντονη κριτική εναντίον αυτού του μέτρου. Σε πολλές δικαστικές διαδικασίες διατυπώθηκε ο ισχυρισμός ότι ο Numerus Clausus δεν συνάδει με την ελεύθερη επιλογή του επαγγέλματος και του ιδρύματος για μόρφωση. Peisert Hansgert, Framheim Gerhild, *Das Hochschulsystem in der Bundesrepublik Deutschland-Funktionsweise und Leistungsfähigkeit*, Klett-Cotta, Stuttgart, 1979, p. 82. Εξάλλου το 1972 το Συνταγματικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι περιορισμοί στην εισαγωγή ήταν «ουσιαστικά αντισυνταγματικοί». Το κύριο επιχείρημά του ήταν ότι το γερμανικό σύνταγμα εγγυότανε την ελευθερία του κάθε πολίτη να επιλέξει το επάγγελμά του. Σύμφωνα με την απόφασή του μόνο σε κάποια συγκεκριμένα επαγγέλματα ήταν αποδεκτό να υπάρχουν περιορισμοί. Lobkowisz, 1984, όπ. π., p. 383. Αξίζει επίσης να σημειώσουμε ότι ο Numerus Clausus είχε εισαχθεί από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 στην ιατρική. Oehler Christoph, Teichler Ulrich, “Changing approaches to planning in higher education in the Federal Republic of Germany”, *Higher Education in Europe*, vol. 9, iss. 1, (1984), p. 15. Εξαιρετικό πάντως ενδιαφέρον παρουσιάζει η επίδραση που άσκησαν τα δικαστήρια και ειδικά το Συνταγματικό Δικαστήριο στη διαμόρφωση διάφορων πτυχών της ανώτατης εκπαίδευσης. Χαρακτηριστικές αποφάσεις είναι η προαναφερόμενη και η απόφαση του 1973 με την οποία οι καθηγητές είχαν την πλειοψηφία σε σημαντικά θέματα στα όργανα λήψης αποφάσεων. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων είχαν σημαντική επίδραση στα πανεπιστήμια. Αφαίρεσαν τις αποφάσεις για τις εγγραφές από τη δικαιοδοσία των μεμονωμένων πανεπιστημίων, ανάγκασαν τα κρατίδια να δεχθούν ομοιομορφους κανονισμούς

Η επιλογή των υποψηφίων για τους κλάδους σπουδών με Numerus Clausus γινόταν βάση των κριτηρίων *Απόδοση και Καταλληλότητα* (σύμφωνα με το μέσο όρο βαθμολογίας του Απολυτηρίου) και *Χρόνου Αναμονής*. Αφού αφαιρούνταν οι θέσεις για αλλοδαπούς και οι ειδικές περιπτώσεις²⁹⁶, οι υπόλοιπες θέσεις μοιράζονταν κατά 60% σύμφωνα με την Απόδοση και κατά 40% σύμφωνα με το Χρόνο Αναμονής. Ο Χρόνος Αναμονής στους τομείς με μεγάλη ζήτηση -όπως η ιατρική- στα τέλη της δεκαετίας του 1970 μπορεί να έφτανε τα 6 χρόνια. Η σημασία που είχαν αποκτήσει οι βαθμοί του απολυτηρίου για την πρόσβαση σε συγκεκριμένους κλάδους σπουδών δέχθηκε κριτική. Οι βαθμοί θεωρούνταν από ολοένα και περισσότερους ότι δεν ήταν ικανοποιητικό κριτήριο και επιπλέον το κλίμα ανταγωνισμού στο σχολείο για τα δέκατα του βαθμού επηρέαζε αρνητικά το κλίμα μάθησης. Μέσα από τον Νόμο Πλαίσιο, στον οποίο θα αναφερθούμε σε επόμενο σημείο, το δικαίωμα πρόσβασης καθοριζόταν και από μια σειρά άλλους κανονισμούς. Σημαντικότερο στοιχείο ήταν ότι στους κλάδους όπου υπήρχε υψηλός μέσος όρος βαθμών και μεγάλοι χρόνοι αναμονής, η επιλογή συμπληρώθηκε από το χειμερινό εξάμηνο 1979/80 από μια επιπλέον διαδικασία που βασιζόταν κυρίως σε τεστ. Συνολικά το 1979 υπήρχαν 10 επιστημονικοί κλάδοι οι οποίοι ήταν στην κατηγορία του Numerus Clausus. Ως «σκληροί» Numerus Clausus κλάδοι θεωρούνταν αυτοί στους οποίους ο αριθμός των υποψηφίων ήταν έως οκταπλάσιος από τον αριθμό των προσφερόμενων θέσεων: Ιατρική, Οδοντιατρική, Κτηνιατρική, Φαρμακολογία και Ψυχολογία.

2.3.5. Gesamthochschule-Comprehensive University (Το Ολοκληρωμένο Πανεπιστήμιο)

Στη Γερμανία, στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές του 1970, ήταν έντονη η τάση για στενότερη συνεργασία και συγχωνεύσεις ιδρυμάτων. Την περίοδο αυτή αναπτύχθηκαν σχέδια για το Gesamthochschule-GHS²⁹⁷ (Ολοκληρωμένο Πανεπιστήμιο), το

σε όλη την ομοσπονδιακή Δημοκρατία και πίεσαν τα κρατίδια να ιδρύσουν μία κεντρική υπηρεσία για την κατανομή των φοιτητικών θέσεων ώστε να είναι εξασφαλισμένη η ομοιόμορφη εφαρμογή αυτών των κανονισμών. Αυτές οι αποφάσεις ώθησαν την ανώτατη εκπαίδευση βαθμιαία υπό τον έλεγχο της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Σύμφωνα με τον Merritt η εξουσία που άσκησαν τα δικαστήρια ήταν αποτέλεσμα του κενού εξουσίας που προκάλεσε η πολιτική διαμάχη όσον αφορά στην εκπαιδευτική πολιτική. Γενικά τα δικαστήρια και ειδικά το Συνταγματικό Δικαστήριο επηρέασαν σημαντικά τα πανεπιστήμια και τις σχέσεις τους με τις κυβερνήσεις των κρατιδίων και την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση. Merritt, 1979, όπ. π., pp. 31-32.

²⁹⁶Το 15% των διαθέσιμων θέσεων κατανεμόταν σε υποψήφιους με κοινωνικά μειονεκτήματα, το 8% σε ξένους υποψηφίους και το 2% σε συγκεκριμένες κατηγορίες εργαζομένων της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Merritt, 1979, όπ. π., pp. 12-13.

²⁹⁷Υπήρξαν και άλλες προτάσεις για άλλης μορφής πανεπιστήμια όπως το Sandwich-Universität, το οποίο θα έδινε τη δυνατότητα για εναλλαγή μεταξύ πανεπιστημιακών σπουδών και φάσεων πρακτικής. Αυτά τα σχέδια όμως ως συνολικό μοντέλο είχαν μικρή πιθανότητα εφαρμογής στη Γερμανία, όπου το κρατικό πανεπιστημιακό σύστημα χαρακτηρίζεται από μια ομοιομορφία και δεν μπορεί κανείς να περιμένει να γίνουν πειραματισμοί με

οποίο για ένα μικρό χρονικό διάστημα έγινε σχεδόν το μόνο αποδεκτό οργανωτικό μοντέλο για όλα τα ιδρύματα ανώτατης παιδείας. Σύμφωνα με αυτές τις προτάσεις δεν έπρεπε πια να δημιουργούνται καινούρια πανεπιστήμια, αλλά τα νέα ιδρύματα να φτιάχνονται από μιας αρχής ως Gesamthochschulen. Το GHS επιλέχθηκε ως το βασικό μοντέλο για την αναδιάρθρωση του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης στη ΟΔΓ²⁹⁸. Στόχος ήταν να ενσωματωθούν τα τρία υπάρχοντα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης – τα Πανεπιστήμια, οι Παιδαγωγικές Ανώτατες Σχολές και τα Πολυτεχνεία- σε ένα ίδρυμα, διατηρώντας το καθένα τις λειτουργίες και του σκοπούς του. Υπήρχε η ελπίδα ότι η συγχώνευση αυτή θα έδινε ώθηση σε καινοτόμες ερευνητικές και εκπαιδευτικές διεργασίες για διεπιστημονική συνεργασία.

Το σκεπτικό του Επιστημονικού Συμβουλίου διαπνεόταν από ένα εμφανή πραγματισμό σε σχέση με τον ιδεαλισμό που χαρακτήριζε τις ιδρύσεις πανεπιστημίων της προηγούμενης δεκαετίας. Χαρακτηριστικό γνώρισμα της δεύτερης φάσης δεν ήταν μόνο ο διαφορετικός σχεδιασμός ανώτατων ιδρυμάτων αλλά και η διαφορετική βάση χρηματοδότησης. Το ομοσπονδιακό κράτος χρηματοδοτούσε κατά το ήμισυ τα έξοδα ενός κρατιδίου για την επέκταση και την ίδρυση πανεπιστημίων. Αυτό σήμαινε ότι για ιδρύσεις ανώτατων σχολών που συγχρηματοδοτούνταν από το κεντρικό κράτος, την απόφαση δεν θα την έπαιρνε μόνο το κρατίδιο στο οποίο θα είχε την έδρα του το ίδρυμα, αλλά θα έπρεπε να συναποφασίζει η κεντρική κυβέρνηση και τα υπόλοιπα κρατίδια που συνεισέφεραν στον κρατικό προϋπολογισμό.

Μέσω του GHS οριοθετούνταν δύο τρόποι για την επίτευξη μεγαλύτερης κοινωνικής δικαιοσύνης: περιφερειοποίηση (regionalism) και μεγαλύτερη πρόσβαση (broader access). Μέχρι τότε τα πανεπιστήμια είχαν αυξήσει σημαντικά τον αριθμό των φοιτητών που δέχονταν, αλλά είχαν φτάσει στα όρια τους. Τα GHS στόχευαν να απορροφήσουν τη ροή προς τα πανεπιστήμια και να προσφέρουν ευκαιρίες εκπαίδευσης σε περιοχές όπου δεν υπήρχαν πανεπιστήμια. Επιπλέον, τα νέα αυτά ιδρύματα οργανώθηκαν με σκοπό να κάνουν προσβάσιμα τα πανεπιστημιακά μαθήματα σε εκείνους τους αποφοίτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που δεν είχαν το Abitur²⁹⁹. Ένα ενδιαφέρον και πρωτοποριακό στοιχείο ήταν

σχέδια που όχι μόνο μεταρρυθμίζουν, αλλά αλλάζουν ριζικά το τοπίο της ανώτατης εκπαίδευσης. Peisert, Framheim, 1979, όπ. π., p. 104.

²⁹⁸Cerych Ladislav, "The Policy Perspective", στο: Clark Burton R. (ed.), 1984, όπ. π., p. 240.

²⁹⁹Στη Γερμανία περισσότεροι από το 90% των αποφοίτων γυμνασίου τη δεκαετία του 1960 άρχισαν σπουδές στην ανώτατη εκπαίδευση. Στα μέσα της δεκαετίας του 1960 πάνω από το 1/3 των φοιτητών προέρχονταν από γονείς που είχαν ακαδημαϊκή μόρφωση, παρόλο που ούτε καν το 3% του γενικού πληθυσμού δεν είχε

ότι θα επιτρεπόταν σε φοιτητές με διαφορετικά προσόντα εισαγωγής να σπουδάσουν μαζί με στόχο την απόκτηση του πτυχίου. Η ενσωμάτωση των επιστημονικών κλάδων γινόταν στα GHS σύμφωνα με το λεγόμενο μοντέλο-Y: ο βασικός διετής κύκλος σπουδών ήταν κοινός για όλους τους φοιτητές. Μετά τις βασικές σπουδές ακολουθούσαν διαφοροποιημένοι κλάδοι σπουδών: μονοετείς κλάδοι προσανατολισμένοι στην πρακτική σύμφωνα με τα πρότυπα του πολυτεχνείου και διετείς επιστημονικοί κλάδοι. Στο Αμβούργο η επιδιωκόμενη ενσωμάτωση των Ανώτατων Σχολών θα πραγματοποιούταν σύμφωνα με το “Konsekutivmodell” (Διαδοχικό Μοντέλο). Το πρώτο πτυχίο που θα παρείχε την εξουσιοδότηση για το επάγγελμα θα ολοκληρωνόταν στα πλαίσια τριετών σπουδών που θα ήταν κοινές για όλους τους φοιτητές. Τα επόμενα πτυχία προβλέπονταν μετά από σπουδές συνολικής διάρκειας 4 ή 6 ετών. Υπήρχε η ελπίδα -η οποία μόνο εν μέρει πραγματοποιήθηκε- ότι ακολουθώντας αυτό το μοντέλο, οι κύκλοι σπουδών συντομότερης διάρκειας θα αποσυμφορίζαν τους κύκλους σπουδών μεγαλύτερης διάρκειας³⁰⁰.

Συνολικά ιδρύθηκαν -εν μέρει και από την ένωση ήδη υπάρχοντων ιδρυμάτων- 11 GHS κατά το χρονικό διάστημα 1971-1975 στα κρατίδια της Βόρειας Ρηνανίας-Βεσφαλίας, της Έσσης και της Βαυαρίας. Ανάμεσά τους και το πανεπιστήμιο του Hagen, το οποίο ήταν το πρώτο πανεπιστήμιο για εξ αποστάσεως εκπαίδευση³⁰¹ στη Γερμανία.

ολοκληρώσει πανεπιστημιακές σπουδές. Το 5,7% των φοιτητών κατάγονταν από εργατικές οικογένειες, όταν η εργατική τάξη αποτελούσε περίπου το 45% του πληθυσμού. Περίπου ¼ των φοιτητών ήταν γυναίκες, όταν στο σύνολο του πληθυσμού ήταν περίπου το 50%. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι υπήρχε και ανισότητα από περιοχή σε περιοχή, η οποία είχε άμεση σχέση με τις ευκαιρίες για εκπαίδευση που υπήρχαν στα διάφορα κρατίδια. Σε έρευνα που έγινε το 1961 για τις ηλικιακές ομάδες από 16 έως 19 ετών διαπιστώθηκε ότι υπήρχαν διαφορές στον αριθμό των ατόμων που δέχονταν κάποια μορφή εκπαίδευσης: το ποσοστό ήταν 12% στη Saarland και 21% στο Βερολίνο. Η νέα κυβέρνηση στις αρχές του 1970 έθεσε το εκπαιδευτικό σύστημα στην κορυφή του μεταρρυθμιστικού της προγράμματος. Πράγματι, μετά την επέκταση που συντελέστηκε τη δεκαετία του 1960 και του 1970 παρατηρήθηκε άμβλυνση στην κοινωνική ανισότητα. Το 1976 το 13% των φοιτητών πανεπιστημίου προέρχονταν από εργατικές οικογένειες (το 1966 ήταν στο 5,7%) και 1/3 των σπουδαστών ήταν γυναίκες (το 1966 ήταν στο 25%). Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι σημειώθηκε πρόοδος όσον αφορά στη συμμετοχή στρωμάτων πληθυσμού που ήταν οικονομικά ασθενέστερα ή ήταν μακριά από την εκπαίδευση. Παρόλα αυτά η πρόοδος ήταν σχετική, γιατί συνέχιζε να υπάρχει ένα διπλό σύστημα στην ανώτατη εκπαίδευση. Από τη μια ήταν τα πανεπιστήμια στα οποία οδηγούταν κανείς απευθείας από τα γυμνάσια μέσω του Απολυτηρίου (Abitur) και τα οποία ήταν ως επί το πλείστον ο τόπος εκπαίδευσης των παιδιών των ανώτερων τάξεων. Αντιθέτως, τα πολυτεχνεία, στα οποία οδηγούταν κανείς κυρίως από τους δύο άλλους τύπους σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Hauptschule και Realschule), τα παιδιά εργατών με ποσοστό 28% αντιπροσωπεύονταν σε διπλάσιο ποσοστό. Peisert, Framheim, 1979, όπ. π., pp. 125-129.

³⁰⁰Σύμφωνα όμως με τους Peisert, Framheim αυτός ο σχεδιασμός θα μπορούσε να ήταν επιτυχής, αν οι προοπτικές στην αγορά εργασίας των αποφοίτων κύκλων σπουδών συντομότερης διάρκειας γίνονταν τόσο ελκυστικές, ώστε όλοι οι φοιτητές να μην συνωστίζονταν στους κύκλους μεγαλύτερης διάρκειας, οι οποίοι έως τα τέλη της δεκαετίας του 1970 υπόσχονταν και τις καλύτερες προοπτικές απασχόλησης. Peisert, Framheim, 1979, όπ. π., p. 121.

³⁰¹Ιδρύθηκε το 1974 και στον τρίτο χρόνο λειτουργίας του (1977) έχει πάνω από 10.000 φοιτητές και ένα δίκτυο με περισσότερα από 30 κέντρα σπουδών. Αρχικός στόχος ήταν να μην είναι παρόμοιο με το βρετανικό Open

Όπως προαναφέραμε ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της δημιουργίας των GHS ήταν να καταστεί η ανώτατη εκπαίδευση πιο εύκολα προσβάσιμη σε φοιτητές από την εργατική τάξη. Οι φοιτητές από την εργατική τάξη το 1973-74 αποτελούσαν το 18% των συνολικών εγγραφών στα GHS σε σύγκριση με το 10% περίπου των εγγραφών στα πανεπιστήμια και το 24% στα Πολυτεχνεία³⁰².

Ο σχεδιασμός των GHS ήταν πολύ καλός, όμως η εφαρμογή τους χόλαινε με αποτέλεσμα το συγκεκριμένο μοντέλο να μην πετύχει. Ο σχεδιασμός σήμαινε ότι έπρεπε να αλλάξει το εκλεκτικό καθεστώς των πανεπιστημίων και να προσφερθεί σε όλους μια πρακτική εκπαίδευση προσανατολισμένη στην αγορά εργασίας³⁰³. Αρκετά ιδρύματα συγχωνεύτηκαν δομικά, όμως διατηρήθηκαν τα όρια μεταξύ των καθηγητών πανεπιστημίου και των καθηγητών πολυτεχνείου³⁰⁴. Ο στόχος της κοινωνικής δικαιοσύνης επιτεύχθηκε σε ένα σημαντικό βαθμό: ανώτατα ιδρύματα δημιουργήθηκαν σε απομακρυσμένες περιοχές και η πρόσβαση σε πανεπιστημιακά μαθήματα διευρύνθηκε και συμπεριέλαβε αυτούς που παλαιότερα δεν είχαν πρόσβαση, επειδή δεν είχαν τα απαραίτητα προσόντα (κυρίως άτομα από οικογένειες εργατικής τάξης). Επιπλέον τα GHS εμπλούτισαν και τόνωσαν την οικονομία αυτών των περιοχών. Το πρόβλημα ήταν ότι το σχέδιο για ανοικτή πρόσβαση δεν πραγματοποιήθηκε. Ενώ άνοιξε μια χαραμάδα επιτρέποντας μεγαλύτερη πρόσβαση σε μεγαλύτερο αριθμό υποψηφίων, αυτό απείχε πολύ από ένα ολοκληρωμένο πανεπιστημιακό σύστημα ελεύθερης πρόσβασης. Τα καλύτερα αποτελέσματα των GHS ήταν στον τομέα της προαγωγής των εφαρμοσμένων και πρακτικών σπουδών. Αξίζει να τονίσουμε ότι μόλις ο Νόμος Πλαίσιο του 1976 επικυρώθηκε, εγκαταλείφθηκαν τα σχέδια για παραπέρα εφαρμογή του συγκεκριμένου μοντέλου³⁰⁵. Από τότε κανένα άλλο GHS δεν ιδρύθηκε³⁰⁶. Σύμφωνα με

University, αλλά να απευθύνεται κυρίως στους φοιτητές που εξαιτίας του Numerus clausus ή άλλων προσωπικών λόγων δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν σπουδές που απαιτούσαν παρακολούθηση. Αποδείχτηκε όμως ότι παρά τις αρχικές προθέσεις, αντί να είναι μια εναλλακτική πρόταση κανονικών σπουδών ήταν περισσότερο ένα πανεπιστήμιο για ενήλικες. Τα 2/3 των φοιτητών του είχαν ήδη ένα πρώτο πτυχίο. Peisert, Framheim, 1979, όπ. π., pp. 108, 172.

³⁰²Harrington, 2003, όπ. π., p. 212.

³⁰³Δύο επιπλέον στόχοι της ίδρυσης των GHS ήταν η προαγωγή της στενότερης σχέσης μεταξύ επιστήμης και πρακτικής και η βελτίωση των δυνατοτήτων έρευνας για τους καθηγητές των πολυτεχνείων. Finkenstaedt Thomas, "Lehre und Studium", στο: Teichler Ulrich (Hrsg.), 1990, όπ. π., p. 159.

³⁰⁴Προαπαιτούμενο για την επιτυχή εφαρμογή του GHS ήταν ένα ενοποιημένο διδακτικό προσωπικό με ομοιόμορφο καθεστώς απασχόλησης όσον αφορά μισθούς και προϋποθέσεις προαγωγής, κάτι το οποίο δεν μπόρεσε να εφαρμοσθεί. Cerych Ladislav, "The Policy Perspective", στο: Clark Burton R. (ed.), 1984, όπ. π., p. 247.

³⁰⁵Η κυβέρνηση με την απόφασή της να ακυρώσει τον μακροπρόθεσμο στόχο της μετατροπής των πανεπιστημίων σε Gesamthochschulen έκανε πιο δύσκολη για τα παιδιά των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων την πρόσβαση στο πανεπιστήμιο καθώς τα Gesamthochschulen δεν δέχονται φοιτητές μόνο τους

τον Kloss³⁰⁷ τα επιτεύγματα από την ίδρυση των Gesamthochschulen ήταν πενιχρά και τα ιδρύματα αυτά, με σημαντικότερη εξαίρεση ίσως αυτό του Kassel, γίνονταν όλο και πιο δυσδιάκριτα από τα παραδοσιακά πανεπιστήμια. Τη δεκαετία του 1980 όπως αναφέρει ο ίδιος επιστήμονας υπήρχε μικρή ζήτηση για παραπέρα συγχωνεύσεις είτε μεταξύ πανεπιστημίων είτε μεταξύ πανεπιστημίων και πολυτεχνείων για να δημιουργήσουν από κοινού GHS.

2.3.6. Ο Νόμος-Πλαίσιο για την Ανώτατη Εκπαίδευση του 1976 (Hochschulrahmengesetz-HRG)

Μετά από χρόνια διαπραγματεύσεων ψηφίστηκε τον Ιανουάριο του 1976 ο Νόμος Πλαίσιο (Hochschulrahmengesetz–HRG) για την Ανώτατη Εκπαίδευση. Οι διαπραγματεύσεις για αυτό το νόμο πρωτάρχισαν το 1969, την ίδια χρονιά που έγιναν οι προτάσεις για τροποποίηση του Βασικού Νόμου. Η επτάχρονη καθυστέρηση οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην αδυναμία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης να παρέμβει σε θέματα που ήταν αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατιδίων. Με την ψήφιση του συγκεκριμένου νόμου, για πρώτη φορά στην ιστορία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, υπήρχε ένα κοινό νομικό πλαίσιο για το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης. Η παράγραφος 72 του νόμου έδινε ένα χρονικό διάστημα τριών ετών στα κρατίδια να προσαρμόσουν τη νομοθεσία τους³⁰⁸. Με την ψήφιση του νόμου θεσπίστηκαν ενιαίοι κανόνες σε ομοσπονδιακό επίπεδο σε θέματα διδασκαλίας, προγραμμάτων σπουδών, εξετάσεων, έρευνας, εισαγωγής, προσωπικού, υποχρεώσεων των καθηγητών, αυτοδιοίκησης³⁰⁹ και διοίκησης από το κράτος, σχεδιασμού και πιστοποίησης υπηρεσιών και πτυχίων.

Το αυτοδιοίκητο των πανεπιστημίων υποχώρησε. Παρέμειναν βέβαια μια σειρά από θέματα στη δικαιοδοσία των πανεπιστημίων, όμως σημαντικοί τομείς όπως ο καθορισμός του περιεχομένου και της μορφής των προγραμμάτων σπουδών υπόκειντο πια σε μεγαλύτερο βαθμό στην κρατική εποπτεία. Σύμφωνα με το νόμο η ανώτατη εκπαίδευση έπρεπε να οδηγεί

κατόχους του Abitur αλλά και κατόχους άλλων σχολείων δευτεροβάθμιας βαθμίδας. Στα λίγα υπάρχοντα GHS μπορούσαν να διορθωθούν κοινωνικές ανισότητες. Gellert, 1985, όπ. π., p. 287.

³⁰⁶Harrington, 2003, όπ. π., p. 214.

³⁰⁷Kloss Günther, “The Academic Restructuring of British and German Universities and Greater Efficiency: a comparative perspective”, *Oxford Review of Education*, vol. 11, iss. 3, (1985), p. 277.

³⁰⁸Hennis Wilhelm, “The legislator and the German university”, *Minerva*, vol. 15, iss. 3-4, (September 1977), pp. 286-287.

³⁰⁹Παρέμειναν όμως διαφορές από κρατίδιο σε κρατίδιο. Κάποια κρατίδια για παράδειγμα εγγυούνταν το μάξιμουμ που όριζε ο νόμος για τις θέσεις των μη καθηγητικών ομάδων στα όργανα λήψης των αποφάσεων, ενώ άλλα παρείχαν το ελάχιστο. Mushaben, 1984, όπ. π., p. 436.

σε επαγγέλματα. Η ενίσχυση του επαγγελματικού προσανατολισμού της ανώτατης εκπαίδευσης ήταν και ένα όργανο για τη συντόμευση του χρόνου σπουδών. Σύμφωνα με τους Peisert, Framheim³¹⁰ η χαρακτηριστική για το γερμανικό πανεπιστήμιο ελευθερία διδασκαλίας και μάθησης περιορίστηκε με τον καθορισμό της χρονικής διάρκειας των σπουδών.

Η αρχή του ομαδικού πανεπιστημίου εις βάρος του πανεπιστημίου των καθηγητών-κατόχων έδρας γενικευόταν. Όσα κρατίδια δεν είχαν εφαρμόσει μέχρι τότε αυτή την αρχή, ήταν τώρα υποχρεωμένα να το πράξουν. Ο Νόμος Πλαίσιο ακόμη έθετε κοινούς κανόνες σε όλα τα κρατίδια όσον αφορά στην καριέρα των καθηγητών των ανώτατων σχολών. Η Habilitation έπαυε να είναι απαραίτητη προϋπόθεση για το διορισμό. Μπορούσε να αντικατασταθεί από ισάξια άλλη επιστημονική εργασία ή από ιδιαίτερες επιστημονικές επιδόσεις. Τέλος, υποχρέωνε το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης να αναπτύξει τα Gesamthochschulen, σχεδιασμός ο οποίος τελικά εγκαταλείφθηκε.

2.3.7. Προβληματισμός για περαιτέρω επέκταση και περικοπές τη δεκαετία του 1970

Πριν ολοκληρώσουμε την παρουσίασή μας στο πανεπιστημιακό σύστημα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας θα θέλαμε να αναφερθούμε σε ορισμένες άλλες σημαντικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα τη δεκαετία του 1970. Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης του 1973 το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομικών αναγκάστηκε να προβεί σε δραστική περικοπή των προγραμμάτων επέκτασης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Οι αρχές βρέθηκαν αντιμέτωπες με το πρόβλημα των περιορισμένων πόρων και αναγκάστηκαν να προχωρήσουν σε μια στρατηγική εξορθολογισμού μεταξύ 1972 και 1976. Στόχος των συγκεκριμένων μεταρρυθμίσεων ήταν η παραγωγή περισσότερων αποφοίτων με υψηλότερα προσόντα σε λιγότερο χρόνο και με λιγότερα έξοδα³¹¹.

Επίσης από το 1973, εξαιτίας και της πετρελαϊκής κρίσης, σημάδια κορεσμού έκαναν την εμφάνισή τους στην αγορά εργασίας των αποφοίτων πανεπιστημίων. Αυτό περιγράφεται πολύ καλά με την εικόνα του διπλού λαιμού του μπουκαλιού (doppelter Flaschenhals)³¹²:περισσότεροι υποψήφιοι πήγαιναν στα πανεπιστήμια απ' όσους αυτά μπορούσαν να απορροφήσουν και περισσότεροι υποψήφιοι έπαιρναν πτυχίο απ' όσους μπορούσε να απορροφήσει η αγορά. Ήταν ειρωνεία το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των

³¹⁰Peisert, Framheim, 1979, όπ. π., p. 14.

³¹¹Mushaben, 1984, όπ. π., pp. 425-427.

³¹²Peisert, Framheim, 1979, όπ. π., p. 118.

πλεοναζόντων αποφοίτων ήταν στον επαγγελματικό τομέα της εκπαίδευσης, εκείνον που στις αρχές του 1960 και μέχρι το 1972 είχε τις περισσότερες ελλείψεις: ήδη από το 1976 εξαιτίας της στασιμότητας των δημόσιων οικονομικών όλοι οι απόφοιτοι για την πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν μπορούσαν να βρουν μία θέση εργασίας³¹³.

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970 επιχειρήματα υπέρ του περιορισμού της επέκτασης των πανεπιστημίων κέρδισαν έδαφος. Όπως είδαμε, η πετρελαϊκή κρίση οδήγησε σε απαισιόδοξες προβλέψεις όσον αφορά στις επαγγελματικές προοπτικές των αποφοίτων. Επίσης, ελήφθησαν υπόψη οι δημογραφικές εξελίξεις. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 αναμενόταν ν' αρχίσει μια μείωση του αριθμού των φοιτητών, οπότε μια επέκταση των υποδομών και του προσωπικού ως αντίδραση στη βραχυπρόθεσμη αύξηση των φοιτητών ή δεν θα μπορούσε να χρηματοδοτηθεί ή θα θεωρούνταν σπατάλη σε βάθος χρόνου. Από την άλλη, μια μείωση των ευκαιριών για μόρφωση θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι έπληττε την ισότητα ευκαιριών για μάθηση. Ως συμβιβασμό το κράτος και οι ανώτατες σχολές επέλεξαν το 1977 μια πολιτική «ανοίγματος των ανώτατων σχολών»³¹⁴: οι σχολές όφειλαν μέχρι και 20 χρόνια από τη συμφωνία να δέχονται περισσότερους φοιτητές απ' ό,τι τους επέτρεπαν οι ανθρώπινοι και υλικοί πόροι που είχαν στη διάθεσή τους για διδασκαλία και έρευνα. Τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης δέχθηκαν 30% επιπλέον φοιτητές μέσα σε πέντε χρόνια, όταν η αντίστοιχη αύξηση του προσωπικού και η επέκταση των κτιρίων και των εργαστηρίων ήταν μικρότερη από 5%³¹⁵. Επίσης μια σχετική χαλάρωση στις προϋποθέσεις εγγραφών στους επιστημονικούς κλάδους με Numerus clausus είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του ανταγωνισμού για είσοδο σε αυτούς. Παρόλα αυτά η πολιτική αυτή ήταν αμφιλεγόμενη, διότι υπήρχε ο φόβος ότι μια μεγαλύτερη αύξηση του αριθμού των φοιτητών χωρίς την ανάλογη αύξηση του προσωπικού και των υποδομών θα μπορούσε να προκαλέσει σημαντική υποβάθμιση της διδασκαλίας, της μάθησης και της έρευνας.

³¹³Ένα σημαντικό μέρος των αποφοίτων των ανωτάτων σχολών τους απορροφούσε ο δημόσιος τομέας. Σύμφωνα με την απογραφή του 1970, το 54% των σχεδόν 1.000.000 αποφοίτων πανεπιστημίου ή Παιδαγωγικών Ανωτάτων Σχολών ήταν άμεσα απασχολούμενο στο δημόσιο τομέα (το αντίστοιχο ποσοστό των αποφοίτων Πολυτεχνείων ήταν στο 25%). Peisert, Framheim, 1979, όπ. π., p. 116.

³¹⁴Teichler Ulrich, "Das Hochschulwesen in der Bundesrepublik Deutschland-Ein Überblick", στο: Teichler (Hrsg.), 1990, όπ. π., p.17.

³¹⁵Oehler Christoph, Teichler Ulrich, "Changing approaches to planning in higher education in the Federal Republic of Germany", *Higher Education in Europe*, vol. 9, iss. 1, (1984), pp. 15-16.

Κλείνοντας την παρουσίασή μας για το πανεπιστημιακό σύστημα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, θα θέλαμε συνοψίζοντας, να επισημάνουμε τα κύρια χαρακτηριστικά του συστήματος. Σύμφωνα με τον Teichler³¹⁶ τέσσερα ήταν τα χαρακτηριστικά των πανεπιστημίων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας: 1) η αρχή της «ενότητας της έρευνας με τη διδασκαλία» που χρονολογείται από την εποχή του Humboldt συνέχιζε να ασκεί επίδραση, με αποτέλεσμα οι καθηγητές στα πανεπιστήμια να ήταν ταυτόχρονα υπεύθυνοι για έρευνα και διδασκαλία, 2) όλα τα πανεπιστήμια θεωρούνταν περίπου ισάξια εντός ενός αποκεντρωμένου συστήματος, 3) μια ισχυρή διάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών σε επαγγελματικούς τομείς και μια διαδεδομένη αντίληψη ότι τα προγράμματα σπουδών οδηγούσαν σε συγκεκριμένους επαγγελματικούς τομείς. Έτσι για παράδειγμα, στις επιστήμες της νομικής, σε ιατρικές ειδικεύσεις ή στον τομέα της εκπαίδευσης οι σπουδές ολοκληρώνονταν με κρατικές εξετάσεις, οι οποίες ήταν προϋπόθεση για είσοδο σε συγκεκριμένες επαγγελματικές καριέρες, 4) η μεγάλη επιρροή του κράτους³¹⁷ στο σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης. Βέβαια, σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως στη Γαλλία, αυτό ισχύει σε μεγαλύτερο βαθμό. Το κράτος μέσω της χρηματοδότησης³¹⁸, της έγκρισης των προγραμμάτων σπουδών και ιδίως μέσω της επιλογής των καθηγητών από μη δεσμευτικές λίστες προτίμησης των ιδρυμάτων ασκούσε μεγάλη επιρροή στα πανεπιστήμια. Το κράτος ειδικά σε θέματα διορισμού του πανεπιστημιακού προσωπικού είχε ισχυρή ανάμειξη³¹⁹. Αξίζει ακόμη να επισημάνουμε ότι δεν υπήρχαν εκλεκτά ανώτατα ιδρύματα στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, δηλαδή ιδρύματα τα οποία να έχουν ιδιαίτερες προϋποθέσεις εισαγωγής. Είναι όμως γεγονός ότι ορισμένες σχολές και ιδρύματα ξεχώριζαν από άλλα του ίδιου επιστημονικού αντικειμένου. Σχεδόν ολόκληρο το σύστημα ανώτατης παιδείας χρηματοδοτείτο από το κράτος, ενώ οι φοιτητές δεν πλήρωναν δίδακτρα.

³¹⁶Teichler Ulrich, "Das Hochschulwesen in der Bundesrepublik Deutschland-Ein Überblick", στο: Teichler (Hrsg.), 1990, όπ. π., pp. 11-13.

³¹⁷Υπάρχει διαφορά μεταξύ κρατικού παρεμβατισμού και κρατικής εξάρτησης. Στη Γερμανία υπήρχε ανέκαθεν μεγάλος βαθμός εξάρτησης από το κράτος, ειδικά σε οικονομικά θέματα. Όμως αυτό δεν σήμαινε ότι η κυβέρνηση παρέμβαινε σε σημαντικές υποθέσεις των πανεπιστημίων. Μία ασπίδα στον κρατικό παρεμβατισμό ήταν το καθεστώς των καθηγητών, οι οποίοι ήταν δημόσιοι υπάλληλοι εφ' όρου ζωής. Ο ιδρυτής του γερμανικού πανεπιστημίου, Humboldt, υποστήριξε το καθεστώς του δημόσιου υπαλλήλου για τον καθηγητή, γιατί η ισόβια επαγγελματική ασφάλεια των καθηγητών αποτελούσε εχέγγυο της «ελευθερίας έρευνας και διδασκαλίας». Όσον αφορά στον κρατικό παρεμβατισμό, η κυβέρνηση παρενέβη σε σπάνιες περιπτώσεις τη μεταπολεμική περίοδο, και μόνο σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου τα πανεπιστήμια επέδειξαν έλλειψη πρωτοβουλίας και αδράνεια. Gellert, 1985, όπ. π., p. 290.

³¹⁸Ο πανεπιστημιακός προϋπολογισμός ήταν μέχρι την παραμικρή λεπτομέρειά του μέρος του ετήσιου προϋπολογισμού του κρατιδίου. Kloss Günther, "The growth of federal power in the West German University system", *Minerva*, vol. 9, iss. 4, (October 1971), p. 512.

³¹⁹Schramm Juergen, "Development of higher education and unemployment in Germany", *Higher Education*, vol. 9, iss. 5, (1980), p. 615.

Τέλος, ιδιωτικά ανώτατα ιδρύματα έπαιξαν ανέκαθεν μικρό έως ασήμαντο ρόλο στο γερμανικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης.

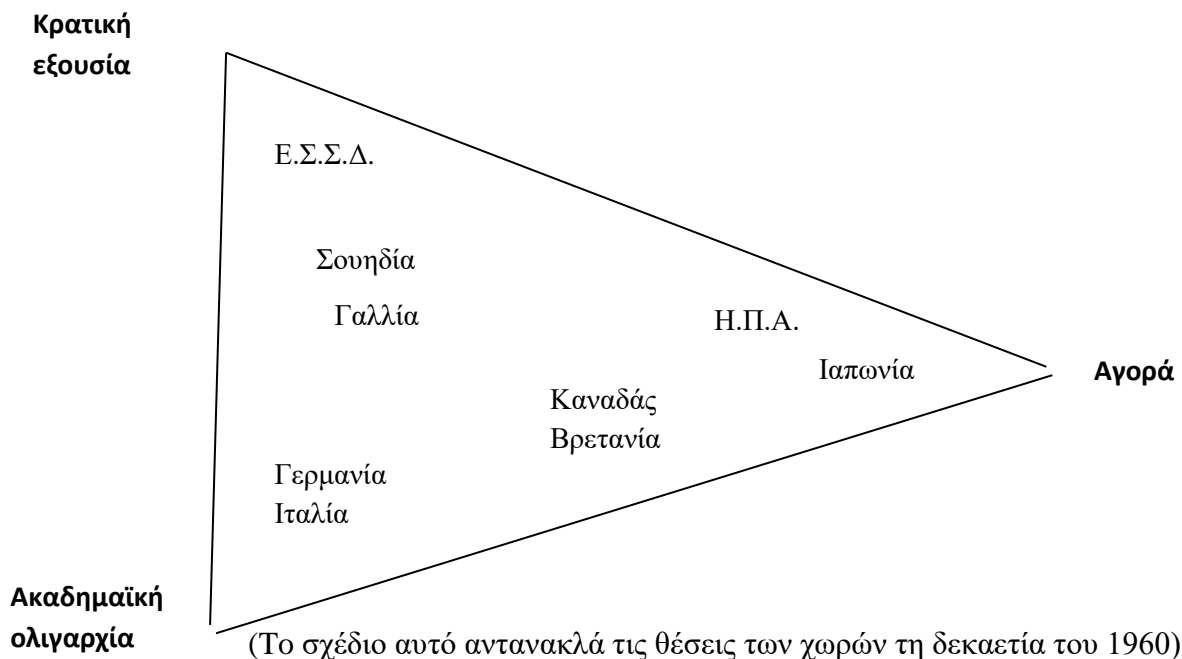
2.4. Γενικές επισημάνσεις για την εικοσαετία 1960-1980

Θα αρχίσουμε τη διατύπωση των συμπερασμάτων μας για την εικοσαετία 1960-80 με τη διαπίστωση του Kerr Clark³²⁰ ότι το πανεπιστήμιο είναι ένα καθαρά «μεσαιωνικό ίδρυμα» από την άποψη ότι πολλά από τα χαρακτηριστικά που απέκτησε τότε, τα διατηρεί μέχρι και σήμερα: όνομα και φυσική τοποθεσία, καθηγητές με ένα βαθμό αυτονομίας, φοιτητές, ένα σύστημα από διαλέξεις, μια διαδικασία εξετάσεων και βαθμών και μια διοικητική δομή στις σχολές του. Σύμφωνα πάλι με τον ίδιο³²¹ και σε σχέση με τις μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν την περίοδο που εξετάζουμε, λίγα ιδρύματα είναι τόσο συντηρητικά για τις δικές τους υποθέσεις όσο το πανεπιστήμιο, ενώ τα μέλη του είναι τόσο φιλελεύθερα για τις υποθέσεις των άλλων. Η αλλαγή είναι μια τραυματική εμπειρία για την ακαδημαϊκή κοινότητα.

Το Τρίγωνο Συντονισμού του B. R. Clark (Triangle of Coordination) είναι ένα μοντέλο που αναπαριστά τις τρεις βασικές δυνάμεις που αλληλεπιδρούν στα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης όλων των χωρών: κρατική εξουσία, ακαδημαϊκή ολιγαρχία και αγορά. Η θέση της κάθε χώρας μέσα στο τρίγωνο αντανακλά το βαθμό στον οποίο κλίνει προς αυτές τις δυνάμεις. Όπως βλέπουμε, στο Τρίγωνο του Clark τη δεκαετία του 1960 το χαρακτηριστικό γνώρισμα του συστήματος ανώτατης παιδείας της Γερμανίας ήταν η ακαδημαϊκή ολιγαρχία με τον παντοδύναμο Ordinarius. Η Γαλλία ήταν μεταξύ ακαδημαϊκής ολιγαρχίας και κρατικής εξουσίας, ενώ η Βρετανία ήταν πιο κοντά στην αγορά.

³²⁰Kerr Clark, *The Uses of the University*, Harvard University Press, Massachusetts, 1995, p. 8.

³²¹Kerr, 1995, όπ. π., p. 75.

Πηγή: Harrington, 2003, όπ. π., p. 29.

Στη δεκαετία του 1960 και στις αρχές της επόμενης συντελέστηκε η μεγαλύτερη επέκταση του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης. Ποτέ άλλοτε στην ιστορία δεν είχε σημειωθεί τόσο μεγάλη αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού και μια συνακόλουθη επέκταση των ανώτατων ιδρυμάτων. Η επέκταση δεν οφειλόταν μόνο στην βούληση των κυβερνήσεων να ικανοποιήσουν την επιθυμία ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων για ίσες ευκαιρίες μάθησης. Ήταν και αποτέλεσμα της πολιτικής βούλησης για εκσυγχρονισμό της χώρας μέσα από την έρευνα και την εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού³²². Το πανεπιστήμιο έγινε σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης.

Από το 1960 είχαμε μια στροφή από την ελιτίστικη στη μαζική ανώτατη εκπαίδευση. Η επέκταση που συντελέστηκε δεν είχε τους ίδιους ρυθμούς όλη την εικοσαετία. Στη Γαλλία μεταξύ 1970-1974 δημιουργήθηκαν τα 2/3 των υπαρχόντων πανεπιστημίων, εν πολλοίς εξαιτίας της διάσπασης των τότε υπαρχόντων ιδρυμάτων σε δύο και τρία ξεχωριστά ιδρύματα, συνήθως βασιζόμενα σε ομοειδή επιστημονικά πεδία. Χαρακτηριστική περίπτωση ήταν η διαίρεση του πανεπιστημίου του Παρισιού το 1970 σε 13 ξεχωριστά πανεπιστήμια.

³²²Halsey A. H., "Admission", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 214.

Στη Βρετανία η ίδρυση νέων πανεπιστημίων εντάθηκε την περίοδο 1963-1968 ενώ στη Γερμανία μεταξύ 1969-1973. Ο παρακάτω πίνακας μας δίνει αναλυτικότερα στοιχεία.

Στάδια πανεπιστημιακής επέκτασης

				Αναλογία ίδρυσης:			
Χώρα	Αριθμός πανεπιστημίων το 1985	Νέες ιδρύσεις την περίοδο 1958-78	Νέες ιδρύσεις ως αναλογία στο σύνολο των υπάρχοντων ιδρυμάτων το 1985	1958-1962	1963-1968	1969-1973	1974-1978
Βέλγιο	17	5	29,4	-	40%	60%	-
Δανία	14 (-)	4	28,6	-	25%	75%	-
Γαλλία	78	27	34,6	3,7%	3,7%	74,1%	18,5%
Ομοσπ. Δημοκρατία της Γερμανίας	67*	27	40,3	11,1%	29,6%	58,3%	-
Ιταλία	57	13	22,8	23,1%	23,1%	30,8%	23,1%
Ολλανδία	14	8	57,1	25,0%	12,5%	37,5%	25,0%
Σουηδία	6	3	50,0	33,0%	33,0%	33,0%	-
Ηνωμένο Βασίλειο	45	24	53,3	8,3%	83,3%	8,3%	-
Σύνολο	288	111	38,5	10,8%	33,3%	45,9%	9,9%

(-) δεν συμπεριλαμβάνονται εξειδικευμένες σχολές

*δεν συμπεριλαμβάνονται Ανώτατες Παιδαγωγικές Σχολές (Pädagogische Hochschulen)

Πηγή: Neave Guy, "From a Far-flung Field: some considerations of Robbins from a European perspective", *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), p. 75.

Όπως παρατηρούμε το 1985 η Βρετανία διέθετε 45 πανεπιστήμια από τα οποία περισσότερα από τα μισά (53,3%) ιδρύθηκαν την εικοσαετία 1958-78. Είχε το υψηλότερο ποσοστό νέων ιδρύσεων στο σύνολο των υπάρχοντων ιδρυμάτων σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Η επέκταση στη ανώτατη εκπαίδευση στη Βρετανία βασίστηκε σε μία πολιτική αύξησης των ιδρυμάτων πανεπιστημιακού επιπέδου παρά, όπως συνέβη σε άλλες χώρες, σε μια πολιτική αύξησης του αριθμού των φοιτητών σε ιδρύματα τα οποία υπήρχαν πριν το κύμα της επέκτασης³²³.

Στη Βρετανία και στη Γαλλία το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης παρέμενε ελιτίστικο. Στη Βρετανία, στην κορυφή της ιεραρχίας συνέχιζαν να βρίσκονται τα παλιά, φημισμένα πανεπιστήμια της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ, ενώ στη Γαλλία οι φημισμένες μεγάλες σχολές. Στον αντίποδα ήταν η Γερμανία, όπου όλα τα πανεπιστήμια θεωρούνταν κατά βάση ισάξια. Δεν υπήρχαν εκλεκτά ανώτατα ιδρύματα με ειδικές προϋποθέσεις εισαγωγής, παρόλο που και εκεί υπήρχαν και υπάρχουν πανεπιστήμια που είναι πιο φημισμένα από άλλα, ιδιαίτερα τα «παλιά» πανεπιστήμια. Από αυτή την άποψη η Γερμανία χαρακτηρίζεται από κοινωνική προοδευτικότητα σε σχέση με τις άλλες δύο χώρες.

Στη Γαλλία και στη Γερμανία ο απόφοιτος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που ήταν κάτοχος του baccalauréat και του Abitur αντίστοιχα, είχε ελεύθερη πρόσβαση στο πανεπιστήμιο. Κάτι παρόμοιο δεν ίσχυε στη Βρετανία. Στη Βρετανία, βέβαια, την περίοδο της μεγάλης επέκτασης δεν παρατηρήθηκαν τα φαινόμενα υπεπληθωρισμού των φοιτητών στο μέγεθος που παρατηρήθηκαν στη Γαλλία και στη Γερμανία. Τα πανεπιστήμια στη Βρετανία καθόριζαν τον αριθμό των φοιτητών που θα δέχονταν σε σχέση με το προσωπικό που διέθεταν, με αποτέλεσμα η πορεία προς την μαζική ανώτατη παιδεία να ήταν πιο ελεγχόμενη.

Η μεγάλη επέκταση που παρατηρήθηκε δεν περιορίστηκε μόνο στον πανεπιστημιακό τομέα. Και στις τρεις χώρες η αύξηση του αριθμού των φοιτητών είχε ως επακόλουθο την ανάπτυξη του μη-πανεπιστημιακού τομέα³²⁴, ο οποίος έδινε έμφαση στις εφαρμοσμένες

³²³Neave, 1988, όπ. π., p. 74.

³²⁴Η ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης σύντομης διάρκειας (short-cycle) ως μη πανεπιστημιακού τομέα σε εθνικό επίπεδο πέρασε από δύο φάσεις. Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης, τις δεκαετίες του 1960 και στις αρχές του 1970, θεωρούνταν ως συμπληρωματικός και μέχρι κάποιο βαθμό ως εναλλακτικός στα πανεπιστήμια, καθώς τα ιδρύματα αυτού του τομέα επικεντρώνονταν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που είχαν άμεση εφαρμογή στην αγορά, συχνά στο μέσο επίπεδο διοίκησης και τεχνικών επαγγελματιών. Πολλά από αυτά τα ιδρύματα, είτε Instituts universitaires de Technologie στη Γαλλία είτε Fachhochschulen στη Γερμανία απένεμαν πτυχία που

επιστήμες, στη μικρότερη διάρκεια των σπουδών για το πρώτο πτυχίο, στις δεξιότητες που θα έβρισκαν άμεση εφαρμογή στο χώρο της εργασίας και στη διδασκαλία που βασιζόταν στην πρακτική και δεν ταίριαζε με την υποχρέωση των ιδρυμάτων για έρευνα³²⁵. Η ίδρυσή του στόχευε στην απορρόφηση ενός μέρους του φοιτητικού πληθυσμού, ώστε να μειωθούν οι εγγραφές στα πανεπιστήμια. Όμως όπως είδαμε, ο μη-πανεπιστημιακός τομέας τελικά δεν αποτέλεσε ανάχωμα για τη μείωση του αριθμού των φοιτητών στα πανεπιστήμια. Η δημιουργία ιδρυμάτων με διαφορετική φιλοσοφία δεν μείωσε τις πιέσεις που δέχονταν τα πανεπιστήμια να σχεδιάσουν σπουδές περισσότερο προσανατολισμένες στα επαγγέλματα³²⁶. Το αντίθετο μάλιστα, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η συνύπαρξη άλλων ιδρυμάτων άσκησε μεγαλύτερη πίεση προς τα πανεπιστήμια να προσανατολισθούν προς αυτή την κατεύθυνση σε σχέση με άλλες χώρες, όπου τα πανεπιστήμια παρέμειναν τα μόνα επίσημα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Η επαγγελματοποίηση λοιπόν εισχώρησε βαθύτερα στο πανεπιστημιακό πρόγραμμα σπουδών. Την ίδια περίοδο όμως μέσα στους κόλπους του πανεπιστημίου αναπτύχθηκε και μια τάση ενάντια στην επαγγελματοποίηση³²⁷.

Τα πανεπιστήμια από την πλευρά τους άσκησαν κι αυτά μεγάλη επιρροή στο μη-πανεπιστημιακό τομέα. Και στις τρεις χώρες υπήρχε ένα είδος διπολικού συστήματος-στη Γερμανία τα Πολυτεχνεία (Fachhochschulen), στη Βρετανία τα polytechnics και στη Γαλλία

επικράτησε να ονομάζονται “terminal degrees”. Δεν πρόσφεραν δυνατότητα για έρευνα ή για μεταπτυχιακή εκπαίδευση. Στη δεύτερη φάση στα μέσα της δεκαετίας του 1970, αυτό το είδος ανώτατης εκπαίδευσης επαναξιολογήθηκε ως το κατάλληλο όχημα για την κάλυψη αναγκών της αγοράς. Έγινε ένας τομέας που ανταγωνιζόταν τα πανεπιστήμια όχι μόνο όσον αφορά στους φοιτητές αλλά και στα μάτια της κυβέρνησης και των εργοδοτών. Πρώτο, οι φοιτητές από αυτά τα ιδρύματα στοίχιζαν λιγότερο καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό αποφοιτούσε μέσα στα καθορισμένα χρονικά πλαίσια και δεύτερο ανταποκρίνονταν περισσότερο στις απαιτήσεις της αγοράς. Το σίγουρο είναι ότι επηρέασαν τα πανεπιστήμια. Στη Γαλλία για παράδειγμα, η αποτυχία των διετών τεχνολογικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων να προσελκύσουν φοιτητές στον αριθμό που σκόπευαν οι εμπνευστές τους ήταν ένας από τους λόγους που οδήγησε στην επέκταση του διετούς πρώτου κύκλου σπουδών στον πανεπιστημιακό τομέα στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Στη Βρετανία η ενδυνάμωση της επαγγελματοποίησης στα πανεπιστήμια ήταν το αποτέλεσμα της σχετικής επιτυχίας των polytechnics να αναπτύξουν νέους διεπιστημονικούς συνδυασμούς σε πτυχιακά προγράμματα. Τις πρωτοβουλίες τους τις μιμήθηκε γρήγορα ο «εκλεκτός» τομέας. Neave Guy, “Patterns”, στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., pp. 57-58.

³²⁵Neave Guy, “Patterns”, στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., pp. 41-42.

³²⁶Teichler Ulrich, “Graduation and Careers”, στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 357.

³²⁷Από τις κυβερνήσεις επιχειρήθηκαν μεταρρυθμίσεις, όμως δεν προχώρησαν αρκετά εξαιτίας της αντίστασης των πανεπιστημιακών. Μπορεί οι τελευταίοι να μην μπορούσαν να παρέμβουν στο σχεδιασμό των μεταρρυθμίσεων, μπορούσαν όμως να τις μπλοκάρουν στην πράξη μέσα στην ακαδημία. Η τάση ενάντια στην επαγγελματοποίηση που παρατηρήθηκε μέσα στους πανεπιστημιακούς κόλπους στη Γαλλία και στη Γερμανία δεν εξηγείται με το ότι ανέκαθεν το πανεπιστήμιο είχε ως στόχο την αναζήτηση της γνώσης και της μόρφωσης, αλλά με το ότι υπήρχαν βαθιά ριζωμένες πεποιθήσεις πως μια τέτοια εξέλιξη θα έθετε σε κίνδυνο το ανώτερο καθεστώς και το γόητρο του πανεπιστημίου. Παραδοσιακά υπήρχε πάντα μια διχοτομία μεταξύ μόρφωσης και διδασκαλίας. Η μόρφωση (education) ήταν κάτι το εκλεκτό που στόχο είχε την ολόπλευρη καλλιέργεια του ατόμου. Η διδασκαλία (instruction) δεν ήταν το ίδιο εκλεκτό μιας και περιοριζόταν στο να παράσχει στα άτομα επαγγελματικές δεξιότητες. Neave Guy, Rhoades Gary, “The Academic Estate in Western Europe”, στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., pp. 250-251.

τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα Τεχνολογίας (IUTs). Στις παράλληλες λοιπόν δομές που ιδρύθηκαν, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της ακαδημαϊκής μετατόπισης. Τα ιδρύματα του μη-πανεπιστημιακού τομέα προσπάθησαν να αναβαθμιστούν μέσω της μείωσης του φόρτου εργασίας του διδακτικού τους προσωπικού, της εμπλοκής τους σε ερευνητικά προγράμματα, της δημιουργίας μαθημάτων σχετικά μακράς διάρκειας και της χαλάρωσης των δεσμών τους με την αγορά εργασίας³²⁸.

Η εξάρτηση των πανεπιστημίων από τις κρατικές επιχορηγήσεις ήταν πολύ μεγάλη και στις τρεις χώρες. Η κρατική επιρροή όμως ήταν μεγαλύτερη στη Γερμανία και στη Γαλλία. Όπως ήδη αναφέραμε, το βρετανικό πανεπιστημιακό σύστημα επέτρεπε περιορισμένη κυβερνητική επιρροή και χαρακτηρίστηκε ως το πιο αυτόνομο της Ευρώπης.

Οι φοιτητικές εξεγέρσεις του 1968 στη Γαλλία και οι αντίστοιχες του 1967-68 στη Γερμανία στάθηκαν η αφορμή για σημαντικές δομικές αλλαγές στο σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης των δύο χωρών. Στη Γερμανία και ειδικά στη Γαλλία οι παντοδύναμες σχολές «έσπασαν» σε μικρότερες οργανωτικές μονάδες, στα τμήματα. Μετά τις φοιτητικές εξεγέρσεις και τα μέτρα που ψηφίστηκαν από τις κυβερνήσεις επιτράπηκε στα νεαρότερα ακαδημαϊκά μέλη, στους φοιτητές και στο υπόλοιπο διοικητικό και τεχνικό προσωπικό η συμμετοχή στα διάφορα όργανα λήψης των αποφάσεων. Ένα αποτέλεσμα όμως αυτών των αλλαγών ήταν και η εμφάνιση του φαινομένου της πολιτικοποίησης στο πανεπιστήμιο. Ως απόρροια των γεγονότων του Μάη του 1968 εισήχθησαν και στη Βρετανία αλλαγές στη διοίκηση των ιδρυμάτων και επιτράπηκε στους φοιτητές και στα νεαρότερα μέλη η συμμετοχή στις αποφάσεις. Όμως αυτή η μετάβαση στη Βρετανία ήταν πιο «ειρηνική». Στη Βρετανία εξάλλου ποτέ δεν είχε δοθεί τόσο μεγάλη εξουσία στους κατόχους έδρας. Όπως αναφέραμε στο υποκεφάλαιο για τη Βρετανία, η εξουσία των μεμονωμένων καθηγητών ήταν πιο περιορισμένη εξαιτίας των συντεχνιακών ομάδων των ακαδημαϊκών που διοικούσαν τα κολέγια στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ. Αυτός ο τρόπος διοίκησης άσκησε σημαντική επιρροή στη διοίκηση των ιδρυμάτων. Στη Βρετανία επίσης η δομή της έδρας ανά σχολή υπήρχε παράλληλα με την οργάνωση ανά τμήμα, όπου η ακαδημαϊκή δουλειά οργανώνεται από το τμήμα και όχι από τον κάτοχο έδρας. Το βρετανικό σύστημα βρισκόταν μεταξύ των

³²⁸Teichler Ulrich, “Graduation and Careers”, στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., pp. 357-358. Στο φαινόμενο της ακαδημαϊκής μετακίνησης των ιδρυμάτων του μη-πανεπιστημιακού τομέα προς τα παραδοσιακά πρότυπα έρευνας και διδασκαλίας των πανεπιστημίων αναφέρονται και οι Neave Guy, Rhoades Gary, “The Academic Estate in Western Europe”, στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., p. 246.

ευρωπαϊκών και των αμερικάνικων δομών, ενώνοντας τη δομή του τμήματος με μια τροποποιημένη παραλλαγή του συστήματος της έδρας ανά σχολή³²⁹.

Μία άλλη σημαντική διαφορά ήταν το καθεστώς εργασίας των καθηγητών. Στη Γαλλία και στη Γερμανία οι καθηγητές ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, είχαν μονιμότητα εφ' όρου ζωής. Αντίθετα, οι καθηγητές στην Αγγλία δεν ήταν δημόσιοι υπάλληλοι, αλλά υπάλληλοι του πανεπιστημίου και πληρώνονταν από τον προϋπολογισμό του ιδρύματος. Υπήρχαν επίσης σημαντικές διαφορές όσον αφορά στην αυτονομία που είχαν τα πανεπιστήμια να επιλέγουν ή να προτείνουν υποψήφιους ως καθηγητικό προσωπικό. Στη Βρετανία, τα πανεπιστήμια είχαν το μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας, ενώ στη Γαλλία τα πανεπιστήμια είχαν μικρότερη αυτονομία. Στη Γερμανία, ο Υπουργός Παιδείας του κρατιδίου μπορούσε να αρνηθεί να διορίσει ένας υποψήφιο καθηγητή, όμως ήταν δύσκολο για αυτόν να προτείνει έναν υποψήφιο³³⁰.

Και στις τρεις χώρες τα πανεπιστήμια έπεσαν θύματα οικονομικών περικοπών τη δεκαετία του 1970, ειδικά μετά το 1973 εξαιτίας της πετρελαϊκής κρίσης. Την αισιοδοξία της δεκαετίας του 1960 τη διαδέχτηκε η απαισιοδοξία του 1970 όσον αφορά στην επέκταση των πανεπιστημίων. Σύμφωνα με τον Teichler³³¹: 1) υπήρξε ένας κλονισμός στις απόψεις για συνεχή ζήτηση υψηλά ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού μετά την πετρελαϊκή κρίση του 1973, καθώς η ανεργία αυξανόταν όλο και περισσότερο. Διαπιστώθηκε μια δυσαρμονία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης και εκφράστηκαν φόβοι για τη δημιουργία ακαδημαϊκού προλεταριάτου όπως το 1930. Ασκήθηκε επίσης κριτική όσον αφορά στην «εκτόπιση» από θέσεις εργασίας αποφοίτων δευτεροβάθμιας ή επαγγελματικής εκπαίδευσης από πανεπιστημιακούς απόφοιτους, 2) η πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση για άτομα από μη προνομιούχες τάξεις είχε πράγματι αυξηθεί, αλλά όχι στον αναμενόμενο βαθμό, 3) αμφισβητήθηκαν οι ανταμοιβές από την εκπαίδευση όσον αφορά στην καριέρα. Εμφανίστηκε υπερπληθώρα αποφοίτων, ο πρότερος κύκλος της έλλειψης-αυξημένο εισόδημα, υπερπληθώρα-μειωμένο εισόδημα δεν λειτουργούσε πια, 4) αμφισβητήθηκε επίσης ο ορθολογισμός και η πιθανή επιτυχία της ασκούμενης εκπαιδευτικής πολιτικής και σχεδιασμού. Φιλόδοξοι μεταρρυθμιστικοί στόχοι έδωσαν τη θέση τους στη γνώση των διάφορων δυσκολιών που εμφανίζονται στο στάδιο της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων.

³²⁹Neave Guy, Rhoades Gary, "The Academic Estate in Western Europe", στο: Clark Burton R. (ed.), 1987, όπ. π., pp. 216-217.

³³⁰Finkenstaedt Thomas, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 174.

³³¹Teichler Ulrich, "Graduation and Careers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 331.

Οι μειώσεις των δημόσιων δαπανών για την ανώτατη εκπαίδευση συνοδεύτηκαν και από ένα έντονο σκεπτικισμό όσον αφορά στην οικονομική χρησιμότητα της επένδυσης στην ανώτατη εκπαίδευση, στην κοινωνική ενσωμάτωση και στην πολιτιστική ανάπτυξη που επιτυγχανόταν μέσω της επέκτασης της ανώτατης παιδείας. Όσον αφορά στην οικονομική πλευρά υπήρχε καλή επιστροφή στην επαγγελματική εκπαίδευση. Στο θέμα όμως της γενικής εκπαίδευσης οι επιστροφές δεν ήταν ξεκάθαρες και ουσιαστικά δεν φαινόταν να είναι μεγάλες³³².

Τη μεταπολεμική περίοδο και τα δύο φύλα κέρδισαν από την επέκταση όσον αφορά στα ποσοστά εισαγωγής. Σημειώθηκε αύξηση του ποσοστού των γυναικών στο φοιτητικό πληθυσμό και στις τρεις χώρες. Γενικά παρατηρήθηκε μία σύγκλιση μεταξύ γυναικείου και αντρικού φοιτητικού πληθυσμού³³³. Ειδικά στη Γαλλία το ποσοστό των γυναικών στις πανεπιστημιακές σχολές το 1984 άγγιξε το 49%, ποσοστό που κατέτασσε τη Γαλλία στην υψηλότερη θέση σε αυτό τον τομέα σε σχέση με τις άλλες μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες³³⁴. Τα αντίστοιχα ποσοστά την ίδια χρονιά για τη Βρετανία ήταν 45% και για τη Γερμανία 42%. Αύξηση επίσης σημειώθηκε και στο ποσοστό συμμετοχής ατόμων από χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, όχι βέβαια στον αντίστοιχο βαθμό που αυτές οι τάξεις αντιπροσωπεύονταν στην κοινωνία. Στην προσπάθεια για παροχή ίσων ευκαιριών μόρφωσης συνέβαλε και η προσπάθεια των αρχών και στις τρεις χώρες να ιδρύσουν ανώτατες σχολές στην περιφέρεια³³⁵. Οι κοινωνικές ανισότητες όμως όσον αφορά στην πρόσβαση στο πανεπιστήμιο συνεχίστηκαν, παρά τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν τη μεταπολεμική περίοδο και ειδικά την περίοδο μετά το 1968 με στόχο τη μείωση τους³³⁶.

³³²Jackson Robert, "Higher Education in Britain", *Higher Education Quarterly*, vol. 42, iss. 2, (1988), p. 112.

³³³Halsey A.H., "Admission", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 228.

³³⁴Halsey A.H., "Admission", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 226.

³³⁵Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων δεν ήταν απλά μια απάντηση στη ζήτηση των φοιτητών. Η ίδρυση ενός πανεπιστημίου, όπως έχει σημειώσει ο Max Weber, δεν είναι απλά μια ευκαιρία για πανηγυρισμούς των φοιτητών και των γονιών τους. Είναι επίσης και μια ευκαιρία για πανηγυρισμούς ανάμεσα σε ιδιοκτήτες μαγαζιών και τοπικούς πολιτικούς, επειδή οι φοιτητές μπορεί να είναι το μέλλον μιας χώρας, είναι όμως πολύ περισσότερο οι σημερινοί καταναλωτές αγαθών και υπηρεσιών. Ισότητα στη γεωγραφική πρόσβαση στο πανεπιστήμιο ήταν ένα ισχυρό επιχείρημα, ειδικά όταν αυτό συνεισέφερε πέρα από την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου και στη τόνωση της τοπικής οικονομίας. Neave Guy, "Patterns", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 52.

³³⁶Halsey A.H., "Admission", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 235.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΤΟ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

3.1. Εισαγωγή

Στα προηγούμενα κεφάλαια ασχοληθήκαμε με τη μελέτη του πανεπιστημίου στη Βρετανία, στη Γαλλία και στη Γερμανία μέσα από το πρίσμα μιας αμιγώς επιστημονικής οπτικής. Στόχος ήταν να δούμε μέσα από την βιβλιογραφία για το νεωτερικό πανεπιστήμιο το πώς ερμηνεύεται η παρουσία του στις πρόσφατες κοινωνίες και ποιες εξελίξεις έχουν χαρακτηρίσει τον πανεπιστημιακό θεσμό. Ακόμη ειδικότερος στόχος ήταν να επικεντρωθούμε στην περίοδο 1960-1980 και να δούμε τις εξελίξεις που συντελέστηκαν στον πανεπιστημιακό θεσμό στην Ευρώπη. Σε αυτό το κεφάλαιο και στο επόμενο θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε το πανεπιστήμιο από μια διαφορετική οπτική γωνία. Όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή, εκτός από την επιστημονική μελέτη του πανεπιστημίου, αντιλήψεις για το ρόλο και τη λειτουργία του φτάνουν στην κοινωνία και μέσα από πολλούς άλλους διαύλους, όπως το θέατρο, ο τύπος, ο κινηματογράφος, η λογοτεχνία. Επιλέξαμε ως πεδίο μελέτης έναν από αυτούς τους τομείς, τη λογοτεχνία και συγκεκριμένα το είδος του πανεπιστημιακού μυθιστορήματος. Επιδίωξή μας -είναι όπως δηλώνει και το θέμα τη εργασίας- να μελετήσουμε τη λογοτεχνική πρόσληψη του πανεπιστημίου κατά την εικοσαετία 1960-1980, την εικόνα του πανεπιστημίου της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου που φτάνει στο ευρύτερο κοινό, περίοδο την οποία μελετήσαμε αναλυτικά στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μας.

Το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα όπως θα δούμε αναλυτικότερα στη μελέτη μας έχει μακρά ιστορία και γνώρισε μία νέα άνθηση την περίοδο μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, ιδιαίτερα στη Βρετανία. Δυστυχώς, στη διεθνή βιβλιογραφία δεν υπάρχουν πολλές μελέτες για το βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Αλλά και γενικότερα δεν έχει δοθεί ιδιαίτερη επιστημονική σημασία στο λογοτεχνικό είδος του *academic novel*³³⁷. Μέχρι τη δημοσίευση της εργασίας του Weiß για το αγγλοαμερικανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα η μελέτη του Proctor ήταν η μοναδική μονογραφία πάνω στο αγγλικό *campus novel*³³⁸. Έχουν γραφεί άρθρα για μεμονωμένα έργα, όπως π.χ. για το *Lucky Jim* του Kingsley Amis ή για συγκεκριμένους συγγραφείς της μεταπολεμικής περιόδου, όπως για τον D. Lodge και τον

³³⁷Scott Robert F., "It's a Small World, after All: Assessing the Contemporary Campus Novel", *The Journal of the Midwest Modern Language Association*, vol. 37, iss. 1, (Spring 2004), p. 81.

³³⁸Weiß Wolfgang, *Der Anglo-Amerikanische Universitätsroman: Eine historische Skizze*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1994, p. 7.

M. Bradbury, όμως αναλυτικές μελέτες όπως αυτές του Proctor για το παλαιότερο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα - varsity ή Oxford novel όπως επίσης αποκαλείται επειδή επικεντρωνόταν στην Οξφόρδη- ή του Weiß για το νεότερο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα δεν υπήρξαν³³⁹. Αν αναλογιστεί κανείς τη σχετικά μεγάλη παραγωγή πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων, προκαλεί απορία το γεγονός ότι το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος δεν έχει τύχει μεγαλύτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος. Σύμφωνα με τον Weiß³⁴⁰ μόνο υποθέσεις μπορεί να κάνει κανείς για τους λόγους. Ένας λόγος είναι σίγουρα το γεγονός ότι το συγκεκριμένο είδος χρησιμοποιήθηκε μόνο σε μικρό βαθμό ως τόπος λογοτεχνικού πειραματισμού και ότι υπάρχουν λίγα έργα εξαιρετικής λογοτεχνικής ποιότητας. Ένας άλλος λόγος, σύμφωνα με τον ίδιο επιστήμονα, θα μπορούσε να είναι το γεγονός ότι οι ακαδημαϊκοί κριτικοί και οι ιστορικοί της λογοτεχνίας έχουν μικρή απόσταση από το πανεπιστήμιο και ωθούνται από τη μια να κρίνουν αυτού του είδους τα μυθιστορήματα μόνο με βάση του κατά πόσο περιγράφουν με ακρίβεια τον επαγγελματικό τους χώρο και από την άλλη οι ίδιοι αντιδρούν συναισθηματικά όταν βρίσκονται αντιμέτωποι με καρικατούρες ή σάτιρες της δικής τους συντεχνίας.

Στη διεθνή βιβλιογραφία κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί διάφοροι όροι για το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα στην αγγλική γλώσσα: campus novel, university novel, college novel. Οι απόψεις των μελετητών δίστανται όσον αφορά στον καταλληλότερο όρο. Σύμφωνα με τον M. Moseley³⁴¹ ο όρος campus novel είναι ακατάλληλος για τη σύγχρονη εκδοχή καθώς η πλοκή τοποθετείται συχνά σε ένα ίδρυμα το οποίο δεν έχει κάποιο campus με την παλιά σημασία της λέξης (campus στα λατινικά σημαίνει *αγρός-χωράφι*). Σύμφωνα με τον ίδιο ερευνητή ο όρος campus novel είναι καταλληλότερος για το μυθιστόρημα που εστιάζει στους φοιτητές. Ούτε τον όρο college novel θεωρεί κατάλληλο, γιατί, τουλάχιστον στην Αμερική, υπάρχει διαφορά μεταξύ κολεγίου και πανεπιστημίου. Ο ίδιος ερευνητής θεωρεί τον όρο academic novel ως καταλληλότερο και πιο περιεκτικό. Σύμφωνα με τον Williams³⁴² -ο οποίος στο άρθρο του αναφέρεται περισσότερο στην αμερικάνικη πραγματικότητα- ένας ερευνητής πρέπει να διαχωρίσει τα μυθιστορήματα που γράφονται γύρω από το πανεπιστήμιο σε campus novels και academic novels. Τα πρώτα είναι αυτά που

³³⁹Dubber Ulrike, *Der englische Uviversitätsroman der Nachkriegszeit*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 1991, p. 5.

³⁴⁰Weiß, 1994, όπ. π., p. 2.

³⁴¹Moseley Merrit “ Preface”, στο: Moseley Merrit (ed.), *The Academic Novel: New and Classic Essays*, Chester, Chester Academic Press, 2007, p. viii.

³⁴²Williams Jeffrey J., “The Rise of the Academic Novel”, *American Literary History*, vol. 24, No. 3, 2012, pp. 561-562.

εστιάζουν στους φοιτητές και στη ζωή γύρω από το campus. Παρουσιάζουν συνήθως νεανικά δράματα ή κωμωδίες. Τα δεύτερα εστιάζουν στους καθηγητές. Στα academic novels η δράση σπάνια περιορίζεται στο πανεπιστήμιο καθώς είναι αναγκαίο για την πλοκή να παρουσιαστούν όλες οι καταστάσεις των ενηλίκων: στη δουλειά, στο σπίτι, στο γάμο. Το academic novel ξεπέρασε σε αριθμούς και σπουδαιότητα το campus novel τη μεταπολεμική περίοδο. Σύμφωνα με τον Lodge³⁴³: «το campus novel είναι ένα έργο που βασικά λαμβάνει χώρα σε ένα κολέγιο ή σε ένα πανεπιστήμιο και ασχολείται κυρίως με τους καθηγητές -με τη "σχολή" όπως επικράτησε να λέγεται στην Αμερική και με τους dons ή ακαδημαϊκό προσωπικό όπως λέγεται στην Αγγλία- και σε μικρότερο βαθμό με τους φοιτητές [...] Αυτή η έμφαση στους καθηγητές και όχι στους φοιτητές είναι ένα στοιχείο του δεύτερου μισού του 20ου αιώνα»³⁴⁴.

Η χρήση του λατινικού όρου *campus* που σημαίνει *αγρός-χωράφι* για ένα φυσικό χώρο που καταλαμβάνει ένα κολέγιο ή πανεπιστήμιο χρησιμοποιήθηκε αρχικά στην Αμερική και μόνο στα τέλη της δεκαετίας του 1950 εισήχθη ως όρος και στην αγγλική γλώσσα της Βρετανίας. Η πιο πρώιμη αναφορά στο Oxford English Dictionary της λέξης *campus* για το βρετανικό πανεπιστήμιο ήταν το 1958 και αναφερόταν στο πανεπιστήμιο East Anglia, ένα πανεπιστήμιο που χτίστηκε σύμφωνα με το αμερικανικό ενοποιημένο μοντέλο. Σύμφωνα λοιπόν με τον Lodge³⁴⁵, το πρώτο σημαντικό αγγλικό campus novel, το *Lucky Jim*, δεν μπορεί κανονικά να ονομάζεται έτσι, εφόσον το 1954 όταν ο όρος δεν είχε ακόμα εισαχθεί στη Βρετανία. Ο ίδιος αναφέρει ότι δεν μπόρεσε να εξακριβώσει πότε χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά ο όρος campus novel στη Βρετανία. Η πρώτη αναφορά του Oxford English Dictionary στον όρο campus novel είναι το 1968, αλλά τότε ο όρος χρησιμοποιούνταν ήδη. Θεωρεί ότι ο όρος academic novel είναι πιο περιεκτικός, όμως ο όρος campus novel εκφράζει καλύτερα το συγκεκριμένο είδος και υποδηλώνει την ενότητα του χώρου. Το campus novel κατά την άποψή του είναι βασικά κωμικό ή σατιρικό. Θεωρεί το *Groves of Academe* (1952) του Mary McCarthy ως το πρώτο κλασικό campus novel. Ακολούθησαν τα *Pictures from an Institution* (1954) του Randall Jarell και το *Pnin* (1955) του Nabokov. Οι τρεις αυτοί συγγραφείς συνέβαλαν καθοριστικά στην εξέλιξη του είδους. Στο ερώτημα πώς εμφανίστηκε το είδος σχεδόν ταυτόχρονα και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού και μετεξελίχθηκε σε ένα

³⁴³Lodge David, *Nabokov and the Campus Novel*, Cynos, vol. 24, iss 1, (20 March 2008), URL: <http://revel.unice.fr/cynos/index.html?id=1081> pp. 1-6. (28.02.2014).

³⁴⁴Lodge, 2008, όπ. π., p. 1.

³⁴⁵Lodge, 2008, όπ. π., p. 2.

πολύ αγαπητό είδος για το κοινό, ο Lodge δίνει τη δική του απάντηση: ο Amis μπορεί να είχε διαβάσει το *Groves of Academe*, όμως είναι γνωστό ότι δούλευε το *Lucky Jim* πριν την έκδοση του προαναφερθέντος μυθιστορήματος. Τόσο στη Βρετανία όσο και στις Η.Π.Α. σημειώθηκε μεγάλη επέκταση του πανεπιστημιακού συστήματος μετά τον πόλεμο. Δημιουργήθηκαν πολλές ευκαιρίες απασχόλησης στις σχολές τεχνών που προσέλκυσαν υποσχόμενους ή ήδη εξασκούμενους συγγραφείς, ειδικά στην Αμερική όπου η «δημιουργική γραφή» διδασκόταν στα πανεπιστήμια. Το πανεπιστημιακό επάγγελμα με τον ευέλικτο εργασιακό χρόνο, τις μεγάλες διακοπές και γενικότερα με τις καλές συνθήκες εργασίας έγινε μια πολύ καλή δεύτερη απασχόληση για συγγραφείς, ένα σταθερό δεύτερο εισόδημα. Από τη στιγμή μάλιστα που οι συγγραφείς συνήθως αντλούν τις ιδέες τους από τον χώρο στον οποίο κινούνται, είναι επόμενο ότι άρχισαν να γράφονται πολλά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα. Τα έργα αυτά ασχολούνται κυρίως με καθηγητές από τις σχολές τεχνών και τις ανθρωπιστικές σχολές, καθώς αυτοί είναι κατεξοχήν οι χώροι στους οποίους εργάζονται οι συγγραφείς που ήταν παράλληλα και πανεπιστημιακοί.

Στη συνέχεια θα επιχειρήσουμε μια ιστορική αναδρομή για το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος.

3.2. Από τις πρώτες προσπάθειες έως το τέλος του 19^{ου} αι.

Πηγαίνοντας πίσω στο χρόνο, μία από τις πιο πρώιμες λογοτεχνικές περιγραφές του πανεπιστημίου που εμφανίστηκαν στην Αγγλία είναι ένα επεισόδιο από το έργο *Speculum Stultorum* (περίπου το έτος 1180). Το έργο είναι γραμμένο στα λατινικά από το χριστιανό μοναχό Nigel de Longchamps και, αναφέρεται στην παραμονή του γάιδαρου Brunellus για σπουδές στο Παρίσι. Σε αυτό το αλληγορικό-σατιρικό έργο ο Brunellus ψάχνει ένα γιατρό, ο οποίος θα μπορούσε να του μεγαλώσει την ουρά. Ο γάιδαρος ενσαρκώνει έναν μοναχό, ο οποίος δεν είναι ικανοποιημένος με τη ζωή του στο μοναστήρι και βγαίνει έξω στον κόσμο για να κάνει καριέρα. Ταξιδεύοντας, φτάνει στο Παρίσι όπου και εγγράφεται στο πανεπιστήμιο. Συναναστρέφεται με Άγγλους φοιτητές επειδή τους βρίσκει ευχάριστους και επειδή είναι μεγάλοι πότες και αγαπάνε το φαγητό. Οι σπουδές τελικά αποδεικνύονται για τον Brunellus ένα τρομερό βασανιστήριο.

Τον 14ο αι. τα δύο αρχαία πανεπιστήμια της Αγγλίας απολάμβαναν υψηλό γόητρο όπως και οι καθηγητές τους. Από τον 15^ο αι. και τον 16^ο αι. η Οξφόρδη και το Κέμπριτζ άρχισαν να αποκτούν κακή φήμη και αυτό αντικατοπτριζόταν και στη λογοτεχνία εκείνης

της εποχής³⁴⁶. Εκείνη όμως την περίοδο δεν υπήρχε ακόμη ένα υπολογίσιμο λογοτεχνικό σώμα που να μπορεί κανείς να το αποκαλέσει πανεπιστημιακό μυθιστόρημα.

Τον 16ο αι. συντελέστηκε μία σημαντική αλλαγή η οποία είχε βαθιά επίδραση και επηρέασε του συγγραφείς να αντλήσουν ύλη από την πανεπιστημιακή ζωή. Κατά την περίοδο αυτή τα πράγματα στην πανεπιστημιακή σκηνή άλλαξαν. Σημειώθηκε μία αύξηση του ενδιαφέροντος για πανεπιστημιακές σπουδές με αποτέλεσμα να καταγραφεί και μια σημαντική αύξηση φοιτητών από πλούσιες οικογένειες και από οικογένειες αριστοκρατικής καταγωγής. Εξαιτίας της συρροής υιών της αριστοκρατίας και εύπορων οικογενειών της αστικής τάξης που δεν ενδιαφέρονταν σοβαρά για σπουδές, αλλά ακολουθούσαν απλά τη μόδα της απόκτησης ενός ακαδημαϊκού τίτλου, η κοινωνική ζωή στα δύο πανεπιστήμια άλλαξε σημαντικά. Δεν ήταν πια τα πανεπιστήμια, όπως παλιά, ο τόπος των φτωχών φοιτητών. Τώρα οι φοιτητές φορούσαν ακριβά ρούχα, είχαν μακριά μαλλιά, είχαν τρόπους της υψηλής κοινωνίας και περνούσαν τον καιρό τους σε τσακωμούς και γλέντια. Υπήρχαν εμφανή σημάδια άνεσης και πλούτου. Τα δωμάτια στα κολέγια μετατράπηκαν σε πολυτελή με τζάκια, πίνακες ζωγραφικής, βιβλία, μαλακά κρεβάτια. Τώρα στη λογοτεχνία δεν εμφανίζονταν μόνο οι φτωχοί φοιτητές οι οποίοι παράλληλα με τις σπουδές τους καθάριζαν τα παπούτσια των πλούσιων συμφοιτητών τους -στην Οξφόρδη τους έλεγαν *sizars* και στο Κέιμπριτζ *servitors*-. Ήταν και οι φοιτητές από εύπορες οικογένειες που περνούσαν τον καιρό τους στο κυνήγι ή σε γλέντια. Οι άποροι φοιτητές συχνά αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν τις σπουδές τους ή ακόμη και αυτοί που αποφοιτούσαν δεν έβρισκαν εύκολα μία ασφαλή και αντίστοιχη της μόρφωσής τους θέση εξαιτίας της υπερπληθώρας αποφοίτων. Η αλλαγή αυτή στη σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ εμπλούτισε σημαντικά το εύρος των λογοτεχνικών χαρακτήρων που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από τους συγγραφείς. Η νέα γενιά των φοιτητών ήταν πιο ενδιαφέρουσα και περιλάμβανε προσωπικότητες οι οποίες ταίριαζαν περισσότερο με τους σκοπούς του μυθιστορήματος. Την ίδια εποχή στη λογοτεχνία εμφανίζεται η μορφή του ακαδημαϊκού, ο οποίος από οικονομική ανάγκη είναι ικανός για κάθε είδους σκοτεινές μηχανορραφίες. Ο ακαδημαϊκός αυτής της περιόδου εκφράζει το μίσος του προς της κοινωνία η οποία τον έθεσε στο περιθώριο, ενώ ο ίδιος πιστεύει ότι λόγω της μόρφωσής του τού αναλογεί μια καλύτερη

³⁴⁶Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το δεύτερο μέρος του *Anatomie of Abuses* (1583) του Philip Stubbes. Proctor Mortimer R., *The English University Novel*, University of California Press, Berkley and Los Angeles, 1957, p. 20.

θέση. Τέτοιες μορφές, όπως ο άπορος ακαδημαϊκός Flamineo που εμφανίζεται στο έργο του John Webster *The White Devil* (1612) ή ο Pennyless στο έργο του Thomas Middletons *The Black Book* (1604), αποτυπώνουν καθαρά ότι το γόητρο του ακαδημαϊκού στην κοινωνία είχε καταβαραθρωθεί. Η κατάσταση των φοιτητών και των ακαδημαϊκών αυτής της περιόδου περιγράφεται με τον πιο λεπτομερή τρόπο στην τριλογία *Parnassus* ενός ανώνυμου συγγραφέα, μέσα από διηγήσεις που εξελίσσονται γύρω στο 1600 στο Κέιμπριτζ.

Το 18^ο αι. η εύπορη αστική κοινωνία της Αγγλίας βρισκόταν μπροστά σε ένα δίλημμα όσον αφορά στο πανεπιστήμιο. Από τη μια ήθελε να αποκτήσουν τα παιδιά της τη μόρφωση που απολάμβαναν οι γόννοι της αριστοκρατίας και από την άλλη φοβόταν ότι τα παιδιά της θα παρασύρονταν από τους σπάταλους και αργόσχολους αριστοκράτες. Αυτοί οι φόβοι δεν ήταν αβάσιμοι. Όταν το θέμα του πανεπιστημίου απασχολεί το μυθιστόρημα του 18ου αι., τότε το πανεπιστήμιο παρουσιάζεται ως χώρος πειρασμού για πολλά υποσχόμενους νέους αστικής καταγωγής, οι οποίοι συχνά πέφτουν θύματα αδίστακτων αριστοκρατών. Η πρώτη λογοτεχνική παρουσίαση αυτών των φόβων της αστικής τάξης παρουσιάζεται στο επεισόδιο *Man of the Hill* στο έργο του Henry Fieldings *Tom Jones* (1749). Αναφορές στην πανεπιστημιακή ζωή εμφανίζονται τον 18ο αι. μόνο ως επεισόδια μέσα στα μυθιστορήματα. Εκείνη την εποχή ένα πανεπιστημιακό μυθιστόρημα δεν ενδιέφερε καθόλου την αστική τάξη από την οποία προέρχονταν κατά κύριο λόγο οι αναγνώστες, καθώς τα μέλη της θεωρούσαν το πανεπιστήμιο ως ένα ίδρυμα που προσέδιδε κοινωνικό γόητρο, όμως όπως προαναφέραμε, που ταυτοχρόνως εγκυμονούσε πολλούς κινδύνους για τους γιους των οικογενειών τους και γι' αυτό το αντιμετώπιζαν με καχυποψία³⁴⁷. Τον 18^ο αι. ξεχωρίζει ένα μυθιστόρημα με πρωταγωνιστή ένα παλιάνθρωπο, στο οποίο η ακαδημαϊκή διαφθορά παρουσιάζεται στο αποκορύφωμά της. Σε κανένα άλλο έργο τα αγγλικά πανεπιστήμια δεν περιγράφονται τόσο χυδαία όσο στο κατά τα άλλα ασήμαντο βιβλίο *The Adventures of Oxymel Classic, Esq.: Once an Oxford Scholar* (1768) ενός ανώνυμου, το οποίο είναι και πιθανότατα η πιο πρώιμη προσέγγιση στο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Ο ήρωας Oxymel δεν έχει κανένα ενδιαφέρον για κλασικές σπουδές, αλλά αφού γίνεται δεκτός στο Οξφόρδη προσαρμόζεται γρήγορα στον τρόπο ζωής του κολεγίου και μαθαίνει να καπνίζει, να πίνει, να φιλάει την καμαριέρα του και

³⁴⁷Έργα όπως το *Memoirs of an Oxford Scholar* (1756), *The Oxonian: or The Adventures of Mr. G. Edmunds, Student of Brazen-Nose College, Oxford* (1771), Th. Littles, *Confessions of an Oxonian* (1826), S. Beazleys, *The Oxonians: A Glance at Society* (1837) δείχνουν ότι η φήμη της Οξφόρδης ως εστία κακού είχε εδραιωθεί. Weiss, 1994, όπ. π., pp. 43- 44.

μάλιστα να καταφέρνει για ένα χρονικό διάστημα να ζει μέσα στο κολέγιο με μια πόρνη, η οποία είχε μεταμφιεστεί σε φοιτητή. Αφού αποβληθεί από την Οξφόρδη, εγγράφεται στο Κέιμπριτζ, όπου και από εκεί τελικά εκδιώκεται. Γενικά τα μυθιστορήματα του 18^{ου} αι., εφόσον περιλαμβάνουν πανεπιστημιακό περιεχόμενο είναι γενικώς οι πιο άμεσοι πρόγονοι των πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων. Όμως τα αποσπάσματα αυτά, παρόλο που ήταν λογοτεχνικά πορτρέτα της πανεπιστημιακής ζωής, δεν ήταν από άποψη έκτασης και διηγηματικής ύλης αρκετά ώστε να αποτελούν ένα κανονικό μυθιστόρημα. Χρησιμοποιούνταν περισσότερο για να προσθέσουν άρωμα παρά ουσία στα έργα στα οποία εμφανίζονταν. Αργότερα, αλλαγές που συνέβησαν εντός των πανεπιστημίων το 19^ο αι. έδωσαν τη δυνατότητα για πιο ποικίλο και σημαντικό περιεχόμενο. Βέβαια, μπορεί τα έργα που γράφτηκαν το 18^ο αι. να μην είχαν τόσο μεγάλη ποικιλία, όμως η συνεισφορά των συγγραφέων αυτής της περιόδου σε ότι θα επακολουθούσε, ήταν σημαντική.

Το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα είναι ξεκάθαρα φαινόμενο του 19^{ου} αι. Ένας μεγάλος αριθμός έργων αυτού του είδους γράφτηκε κατά τη διάρκεια της βασιλείας της Βικτώριας, σχεδόν κανένα πριν. Μάλιστα έως τα τέλη του αιώνα είχαν γραφτεί τόσα πολλά που αποτελούσαν μια σημαντική λογοτεχνική τάση εκείνης της εποχής. Βέβαια, αξίζει παρενθετικά να σημειώσουμε ότι τα μυθιστορήματα αυτής της περιόδου –εκτός από λίγες εξαιρέσεις –είναι «δεύτερης κατηγορίας» από λογοτεχνική άποψη. Λίγοι σημαντικοί λογοτέχνες της βικτωριανής περιόδου ασχολήθηκαν με το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Ένας λόγος είναι ότι δεν είχαν οι ίδιοι πανεπιστημιακή εκπαίδευση και επομένως δεν διέθεταν την απαραίτητη γνώση που απαιτεί ένα παρόμοιο έργο. Ένας δεύτερος λόγος είναι ότι από τη στιγμή που το μυθιστόρημα του 19^{ου} αι. αναπτυσσόταν, το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα δεν συμβάδιζε με τις εξελίξεις. Σύμφωνα με τον Proctor, αν στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ δεν γίνονταν μεταρρυθμίσεις, τα δύο αυτά πανεπιστήμια δεν θα παρείχαν υλικό για το ρομαντικό μυθιστόρημα³⁴⁸. Ένας τρίτος λόγος είναι ότι οι λογοτέχνες βασίζονταν σημαντικά σε κακόγουστο και στερεοτυπικό χιούμορ. Τα πανεπιστήμια με την πάροδο του χρόνου παρήγαγαν πιο ενδιαφέροντες τύπους φοιτητών, όμως οι συγγραφείς αντιμετώπιζαν δυσκολίες να αντικαταστήσουν τους στερεοτυπικούς χαρακτήρες με άλλους

³⁴⁸Το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα στη μακρόχρονη πορεία της ιστορικής του εξέλιξης διαμορφώθηκε καθοριστικά από την κατάσταση των δύο αρχαίων αγγλικών πανεπιστημίων. Ως λογοτεχνικό είδος καθρέφτιζε τις συνθήκες μέσα στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ. Όσον αφορά δε στη μεγάλη διαμάχη μεταξύ φιλελεύθερης και πρακτικής εκπαίδευσης, το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα όποτε έπαιρνε θέση, ήταν υπέρ της πρώτης άποψης. Δεν υπήρξε ένας λογοτέχνης που να πρότεινε ότι η Οξφόρδη ή το Κέιμπριτζ ήταν το κατάλληλο μέρος για τη χρήσιμη γνώση. Proctor, 1957, όπ. π., p. 185, 192.

ιδίου ενδιαφέροντος. Αρκετοί λογοτέχνες που ασχολούνταν με το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα ήταν αναγκασμένοι να ακολουθούν τα παλιά κλισέ, κυρίως επειδή σε αυτά έβρισκαν πιο εύκολα υλικό. Αυτή η πρακτική ήταν ένα εμπόδιο για τους περισσότερους καλούς λογοτέχνες.

Τα μυθιστορήματα του πρώτου μισού του 19^{ου} αι., τα οποία καταπιάνονται σοβαρά με το θέμα του πανεπιστημίου, αρχικά δεν διαφέρουν καθόλου στην περιγραφή της φοιτητικής ζωής από τα κλισέ του κωμικού μυθιστορήματος. Καινοτομία όμως είναι η μορφή του ήρωα. Οι νέοι φοιτητές ως επί το πλείστον δεν κατάγονται από την αριστοκρατία, αλλά από αστικές οικογένειες ή είναι υπότροφοι από φτωχές οικογένειες και έχουν μεγάλες προσδοκίες από τις σπουδές τους. Το πανεπιστήμιο παρουσιάζεται ως ένα ίδρυμα κατώτερο των περιστάσεων ή ακόμα και επικίνδυνο, όπου οι φοιτητές επιδίδονται σε διασκεδάσεις και δέχονται τις κολακειές των καθηγητών, ενώ αντιθέτως οι φτωχοί φοιτητές αντιμετωπίζονται μέσα στο μυθιστόρημα με περιφρόνηση. Μία τέτοια απογοητευτική εμπειρία από την πλευρά ενός φτωχού φοιτητή συναντά κανείς στο επεισόδιο του Thomas Holcroft *Hugh Trevor* (1794). Στο συγκεκριμένο έργο ο συγγραφέας αντιμετωπίζει την Οξφόρδη με σοβαρότητα αλλά και παρουσιάζει με ρεαλισμό τον πανεπιστημιακό κόσμο, τους καθηγητές, τους φοιτητές. Άλλοι συγγραφείς βέβαια το έκαναν καλύτερα, αλλά κανένας πριν από αυτόν δεν το έκανε τόσο καλά. Παρόμοιες άσχημες εμπειρίες έχει και ένας άλλος φτωχός φοιτητής στο έργο του John Gibson Lockhart *Reginald Dalton: A Story of English University Life* (1823) το οποίο ο G. Saintsbury³⁴⁹ θεωρεί ως το πρώτο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Στο συγκεκριμένο μυθιστόρημα παρουσιάζονται αρκετά κλισέ όπως αυτά του αριστοκράτη φοιτητή που προετοιμάζεται για μια άσπρη ζωή, η περιφρόνηση προς τους φτωχούς φοιτητές, αλλά παράλληλα φαίνεται και η θετική εικόνα της Οξφόρδης: τονίζεται η ομορφιά των κτιρίων και ο σεβασμός στις παραδόσεις της. Με την άποψη του G. Saintsbury συμφωνεί και ο Proctor³⁵⁰, ο οποίος υποστηρίζει ότι πριν από την έκδοση του *Reginald Dalton* δεν υπήρχε, υπό την αυστηρή θεώρηση του όρου, το είδος του πανεπιστημιακού μυθιστορήματος. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι όταν μιλάμε για πανεπιστημιακό μυθιστόρημα έως τη δεκαετία του 1950, εννοούμε κυρίως το μυθιστόρημα για την Οξφόρδη. Από τα έργα που παραθέτει ο Proctor στη βιβλιογραφία του για την

³⁴⁹Saintsbury G., "Novels of University Life", *MacMillans Magazine*, vol. 77, 1898, pp. 334-343.

³⁵⁰Proctor, 1957, όπ. π., p. vii.

περίοδο από το 1749 έως το 1956 περίπου το 85% είναι για την Οξφόρδη³⁵¹ και τα περισσότερα από τα υπόλοιπα για το Κέιμπριτζ.

Το ότι το θέμα της πανεπιστημιακής ζωής επιβίωσε στη λογοτεχνία μετά την υποτίμηση που υπέστη από το *The Adventures of Oxymel Classic, Esq.: Once an Oxford Scholar* οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στις μεγάλες αλλαγές που έλαβαν χώρα εντός των δύο αρχαίων πανεπιστημίων κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αι. Μία από τις κυριότερες απαιτήσεις της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας ήταν να καταργηθούν οι θρησκευτικές εξετάσεις για είσοδο στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ ώστε να μπορούν να σπουδάζουν στα δύο αρχαία πανεπιστήμια και τα παιδιά των οικογενειών που δεν ήταν μέλη της Εκκλησίας της Αγγλίας, κάτι το οποίο τελικά έγινε το 1854 και το 1856 στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ αντίστοιχα. Μιας και αυτό το θέμα ήταν ένα από εκείνα που διατυπώθηκαν με πολύ έντονο τρόπο στα μέσα του 19^{ου} αι., θα ανέμενε κανείς ότι θα απασχολούσε σε μεγάλο βαθμό όσους συγγραφείς θα επιχειρούσαν να γράψουν μυθιστόρημα με πανεπιστημιακή πλοκή. Όμως τα έργα θρησκευτικής αντιπαράθεσης καταλαμβάνουν ένα πολύ μικρό ποσοστό στο κύριο σώμα του πανεπιστημιακού μυθιστορήματος. Στην αντιπαράθεση που ξέσπασε για τη νέα διαμόρφωση του πανεπιστημίου, πολλά μυθιστορήματα πήραν ξεκάθαρη θέση και προσπάθησαν να επηρεάσουν τις εξελίξεις. Εξαιτίας της ολοένα και μεγαλύτερης πίεσης για επιστημονικές μεταρρυθμίσεις και για το άνοιγμα των πανεπιστημίων και σε όσους δεν ήταν πιστοί της αγγλικανικής εκκλησίας, η Εκκλησία της Αγγλίας φοβόταν ότι θα έχανε τη μεγάλη επιρροή που είχε πάνω στα δύο αρχαία πανεπιστήμια. Για αυτό το λόγο τις δεκαετίες του 1830 και 1840 εκδόθηκαν, κυρίως από κληρικούς, μυθιστορήματα στα οποία τα κακώς κείμενα στα πανεπιστήμια αποδίδονταν στο έλλειμμα που υπήρχε όσον αφορά στη θρησκευτική διοίκηση και στην καθοδήγηση των φοιτητών. Τέτοια δείγματα έργων είναι το *Truth Without Fiction, and Religion Without Disguise: Or, The Two Oxford Students, in College, London and the Country* (1838) γραμμένο από ένα ανώνυμο “Country Rector” και το έργο του Rev. W.E. Heygate *In Godfrey Davenant at College* (1849). Ενάντια στους

³⁵¹Άλλα αγγλικά πανεπιστήμια αγνοήθηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά από τους λογοτέχνες για διάφορους λόγους. Ένας λόγος ήταν ότι εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις (Λονδίνο-1836, Durham-1837, Manchester-1851) δεν υπήρχαν άλλα πανεπιστήμια έως τα τέλη του 19^{ου} αι.- το Leeds, Bristol, Sheffield, Birmingham, Liverpool και το Reading αναγνωρίστηκαν ως ανεξάρτητα πανεπιστήμια μεταξύ του 1874 και του 1892. Αλλά ακόμα και κατόπιν, όταν ιδρύθηκαν, τους έλειπε η αύρα και το ένδοξο παρελθόν το οποίο παίζει ένα σημαντικό ρόλο στα μυθιστορήματα για την Οξφόρδη ή το Κέιμπριτζ. Επιπρόσθετα, τους έλειπε το πλαίσιο των κολεγίων των δύο αρχαίων πανεπιστημίων που παρέχουν διαμονή, στη βάση της οποίας σκιαγραφείται η κοινωνική και πνευματική ζωή των φοιτητών με ένα τέτοιο τρόπο που ταιριάζει στους σκοπούς του μυθιστορήματος. Proctor, 1957, όπ. π., p. 203.

υπέρμαχους της θρησκευτικής καθοδήγησης είναι το έργο του George Griffith *The Life and Adventures of George Wilson, a Foundation Scholar* (1854) το οποίο ασκεί κριτική στις στενές σχέσεις μεταξύ μεμονωμένων σχολείων και κολεγίων και στην κλασική παιδεία που προσφέρεται, τις οποίες θεωρεί ότι αποτελούν εμπόδιο στα παιδιά των εργατών και της αστικής τάξης να έρθουν στο πανεπιστήμιο. Τα προαναφερθέντα λογοτεχνικά έργα -με τις σημαντικές τους ελλείψεις από λογοτεχνικής άποψης- δείχνουν ότι σε μία περίοδο έντονων συζητήσεων και αντιπαραθέσεων, ορισμένοι συγγραφείς έβλεπαν το ρόλο τους ως υπερασπιστές της μίας ή της άλλης άποψης παρά ως συγγραφείς μυθιστορημάτων.

Το κίνημα για πανεπιστημιακή μεταρρύθμιση απέκτησε μεγάλη ορμή και συνεισέφερε σημαντικά στη δημιουργία και στον εξευγενισμό του μεγάλου όγκου του πανεπιστημιακού μυθιστορήματος που παράχθηκε τη βικτωριανή περίοδο. Αυτό συνέβη για διάφορους λόγους: Πρώτος, ότι η αναταραχή που δημιουργήθηκε από τους μεταρρυθμιστές-κυρίως στην *Edinburg Review*³⁵²- αύξησε σημαντικά το ενδιαφέρον του κοινού για τα πανεπιστήμια. Δεύτερος, ότι η μεταρρύθμιση από μόνη της δημιούργησε ένα εύρος περιεχομένου. Η σημαντικότερη όμως αλλαγή που προήλθε από τη μεταρρύθμιση, αντικατοπτρίστηκε στο πνεύμα και στην οπτική γωνία που υιοθέτησαν οι λογοτέχνες που ασχολούνταν με αυτό το είδος. Ενώ τα πρώτα έργα ασχολούνταν με την αποκάλυψη του κακού στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ, οι λογοτέχνες που ήταν επηρεασμένοι από το πνεύμα της μεταρρύθμισης ασχολούνταν με μεγάλη σοβαρότητα στα έργα τους με το πανεπιστήμιο και όχι με τον επιφανειακό τρόπο που χαρακτήριζε τους προγενέστερούς τους.

Δύο έργα που εκδόθηκαν το 1841 και περιέγραφαν τη ζωή στο πανεπιστήμιο, σηματοδοτούν μία αισθητή διαφορά από τα προηγούμενα βιβλία που παρουσίαζαν τα πανεπιστήμια ως εστία κακού. Στα τρία κεφάλαια του μυθιστορήματος του Charles Lever *Charles O' Malley: The History of an Irish Dragoon* το οποίο αναφέρεται στη φοιτητική ζωή στο Trinity College του Δουβλίνου, οι φοιτητές δεν παρουσιάζονται ως ανήθικοι, αλλά ως χαρούμενοι και συμπαθητικοί χαρακτήρες. Ο συγγραφέας δεν ακολουθεί την παράδοση ούτε

³⁵²Από την πρώτη δεκαετία του 19^{ου} αι. είχε ανοίξει μια δημόσια συζήτηση για τις μεταρρυθμίσεις που έπρεπε να γίνουν στην Oxbridge. Το 1802 ιδρύθηκε το περιοδικό *Edinburg Review* ή *Critical Journal*, το οποίο ήταν υπέρ της μεταρρύθμισης και άσκησε σκληρή κριτική στα δύο αρχαία πανεπιστήμια, ειδικά στην Oxford εξαιτίας της εμμονής της στη μελέτη των κλασικών σπουδών και λιγότερο στο Cambridge, το οποίο συμπεριέλαβε στο πρόγραμμά του τη μελέτη των μαθηματικών. Από τους αρθρογράφους του περιοδικού τονίζονταν η πρόοδος των φυσικών επιστημών που είχε συντελεστεί σε χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης. Με τα γραπτά τους καθιστούσαν τα δυο αρχαία πανεπιστήμια υπεύθυνα για την υστέρηση που παρουσίαζε η Βρετανία στον επιστημονικό τομέα. Weiss, 1994, όπ. π., pp. 60-67.

στην περιγραφή των καθηγητών. Δεν είναι πια τα ανόητα, κακοήθη τέρατα προηγούμενων λογοτεχνικών έργων. Παρουσιάζονται ως ιδιόρρυθμοι, εκκεντρικοί αλλά σε τελική ανάλυση συμπαθητικοί χαρακτήρες. Η τάση αυτή είναι ακόμη πιο έντονη στο έργο του Joseph Hewlett *Peter Priggins, the College Scout*, το οποίο είχε αρχικά δημοσιευτεί σε συνέχειες στο *New Monthly Magazine* και αναφέρεται στη φοιτητική ζωή στην Οξφόρδη. Οι περιγραφές της φοιτητικής ζωής από τους δύο προαναφερθέντες συγγραφείς σηματοδοτούν μία αλλαγή στη δημόσια εικόνα του πανεπιστημίου. Ο δαιμονικός αριστοκράτης, ο οποίος αναζητούσε τα θύματά του ανάμεσα στους φτωχότερους φοιτητές, εξαφανίστηκε, ενώ ταυτόχρονα διαφαίνεται μια συμπάθεια με την οποία αντιμετωπίζονται οι νεανικές υπερβολές³⁵³. Ακόμα πιο έντονα εκφράζεται η αυτοπεποίθηση της αστικής κοινωνίας απέναντι στη παράδοση και στους κανόνες συμπεριφοράς που καθόριζαν μέχρι τότε το πανεπιστήμιο στο μυθιστόρημα του William Thackeray *Pendennis* (1849-1850). Το μυθιστόρημα περιγράφει την ακαδημαϊκή πορεία του Pendennis, ο οποίος γίνεται δεκτός στο St. Boniface College της Οξφόρδης, παραμελεί όμως τις σπουδές του και τελικά αναγκάζεται να εγκαταλείψει το πανεπιστήμιο³⁵⁴. Ο συγγραφέας δείχνει ότι ο ήρωας δεν είναι ούτε καλύτερος ούτε χειρότερος από τους υπόλοιπους φοιτητές, αλλά ως ακαδημαϊκός τύπος της ανώτερης τάξης πέφτει θύμα της ματαιοδοξίας και του εγωισμού του και ακολουθεί μια μακρά πορεία εξέλιξης κατά την οποία πρέπει να μάθει τις αστικές αρετές της εργατικότητας και της αξιοπιστίας. Στα προαναφερόμενα έργα του Charles Lever και του Joseph Hewlett παρατηρείται μία αλλαγή της εικόνας της μέχρι τότε χαρακτηρισμένης ως ανήθικης φοιτητικής ζωής που προσπαθούσε να μιμηθεί τους κανόνες συμπεριφοράς της αριστοκρατίας, ενώ στο έργο *Pendennis* του William Thackeray αποκαθλώθηκε οριστικά ο ακαδημαϊκός τρόπος ζωής που εμπνεόταν από την αριστοκρατία. Χωρίς αυτόν το νέο προσανατολισμό της λογοτεχνικής περιγραφής του πανεπιστημίου, τον οποίο εγκαινίασε κυρίως ο Thackeray δεν θα μπορούσε να υπάρξει το κλασικό έργο-τριλογία του κωμικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος του Edward Bradley (ψευδώνυμο Cuthbert Bedes), *The Adventures of Mr. Verdant Green* (1853-57), το οποίο γνώρισε μεγάλη επιτυχία. Μέσα από τον κεντρικό ήρωα του βιβλίου, τον Verdant Green που σπουδάζει στην Οξφόρδη, η αστική τάξη είδε το πανεπιστήμιο ως ακίνδυνο και τελικά ως ασήμαντο ίδρυμα. Στα έργα του

³⁵³Weiβ, 1994, όπ. π., pp. 44-45.

³⁵⁴Όπως σημειώνει η Rossen ίσως να μην είναι σύμπτωση ότι πολλά από τα καλύτερα πανεπιστημιακά μυθιστορήματα αφορούν κάποιον που εγκαταλείπει την ακαδημία στο τέλος του βιβλίου. Rossen Janice, *The University in modern fiction*, St. Martin's Press, New York, 1993, p. 188.

Bradley αλλά και του Thackeray το ακαδημαϊκό ιδεώδες του τζέντλεμαν αντιμετώπιστηκε με ειρωνεία.

Οι Proctor και Weiss σημειώνουν ότι παρά την αλλαγή που συντελέστηκε όσον αφορά στον τρόπο παρουσίασης του πανεπιστημίου, τα αρνητικά στερεότυπα για τον ακαδημαϊκό του 18^{ου} αι. που τον παρουσιάζουν ως σχολαστικό ανόητο ή παλιάνθρωπο συνέχισαν να υπάρχουν και το 19^ο αι. σε έργα όπως: *Frederick: or, The Memoirs of My Youth* (1811) ενός ανώνυμου συγγραφέα, John Lockhart Gibson *Reginald Dalton: A Story of English University Life* (1823), William Thackeray *The Book of Snobs* (1848), William Winwood Reade *Liberty Hall, Oxon* (1860), Bulwer-Lytton *Kenelm Chillingly* (1873) και Hilaire Belloc *Lambkin's Remains* (1900). Παράλληλα όμως συμφωνούν ότι από το 1840 και μετά στα πανεπιστημιακά μυθιστορήματα παρατηρείται μία βαθμιαία αναβάθμιση του ακαδημαϊκού και του πανεπιστημίου. Ο Proctor αναφέρει ότι ενώ τα πρώιμα έργα του Benjamin Disraeli *The Young Duke* (1831), *Contarini Fleming* (1832), *Coningsby* (1844) και *Sybil* (1845) είναι αρνητικά απέναντι στο πανεπιστήμιο, στα μετέπειτα έργα του, *Lothair* (1870) και *Endymion* (1880), σημειώνεται αλλαγή στάσης. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με την πρώτη έκδοση του έργου του Charles Kingsley *Alton Locke* (1850) η οποία σκιαγραφεί μια πολύ αρνητική εικόνα για τη διαφθορά που υπάρχει στο Κέιμπριτζ. Η δεύτερη όμως αναθεωρημένη έκδοση του 1862 καταθέτει μια πολύ θετικότερη εικόνα του πανεπιστημίου. Ταυτόχρονα με την αναβάθμιση του πανεπιστημίου, παρατηρούνται και δύο νέες λογοτεχνικές τάσεις. Από τη μία, το έργο *Reginald Dalton* (1823) εγκαινιάζει μια σειρά από λογοτεχνικά κείμενα που στόχος τους είναι η μεταρρύθμιση και όχι η κωμική παρουσίαση ή η υποτίμηση των υποτιθέμενων υπερβολών της πανεπιστημιακής ζωής. Από την άλλη, με το έργο του Thomas Hughes *Tom Brown at Oxford*³⁵⁵ (1861) εγκαινιάζεται μία άλλη σειρά λογοτεχνικών κειμένων που εξιδανικεύει τη ζωή στο πανεπιστήμιο, οπότε αλλάζει και ο τρόπος παρουσίασης των πανεπιστημιακών καθηγητών. Έτσι, παρά το γεγονός ότι συνεχίζουν να υπάρχουν τα παλιά κατάλοιπα της παράδοσης που παρουσίαζε τους ανθρώπους στην Οξφόρδη ως παλιάνθρωπους (*rakish tradition*), οι καθηγητές στο έργο του Th. Hughes είναι σοβαρές και αξιοπρεπείς μορφές. Επίσης, ο συγγραφέας Rev. R. St.

³⁵⁵Στο έργο του Thomas Hughes, *Tom Brown at Oxford* (1861) περιγράφεται η διαδικασία ωρίμανσης ενός νέου άντρα κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην Οξφόρδη. Το συγκεκριμένο έργο -παρά τις όποιες αδυναμίες του- είναι, σύμφωνα με τον Weiß, ίσως το σημαντικότερο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα του 19^{ου} αι. λόγω της διαφορετικής περιγραφής της εξέλιξης του Tom Brown ως πολιτικού και κοινωνικού όντος. Weiss, 1994, όπ. π., p. 85.

Tyrwhitt στο έργο του *Hugh Heron Ch. Ch.* (1880), δεν παρουσιάζει τον καθηγητή ως τέρας, αλλά ως έναν σκληρά εργαζόμενο, κακοπληρωμένο σύμβουλο της νέας γενιάς. Θετική εικόνα του πανεπιστημιακού καθηγητή συναντάμε και σε άλλα έργα, όπως τα: Herman Merivale *Faucit of Balliol* (1882), W.E.W. Collins *The Don and the Undergraduate* (1899), Alan St. Aubyn's *A Fellow of Trinity* (1890), Charles Turley's *Godfrey Marten, Undergraduate* (1904), Desmond F.T. Coke *The Comedy of Age* (1906), Normandy Venning *The Spider of St. Austin's* (1910), W.W. Pen *My Father's Son* (1912), Lionel Portman *The Progress of Hugh Rendal* (1907), Mrs Humphrey Ward *Lady Connie* (1916). Αυτή η θετική εικόνα της Οξφόρδης εισχώρησε και σε άλλα μυθιστορήματα αγαπητά στο ευρύ κοινό, όπως: Samuel Bracebridge Hemyng *Jack Harkaway at Oxford* και *Jack Harkaway's Strange Adventures at Oxford* (1902) και στο παιδικό βιβλίο του N. Cornwall's *The Little Don of Oxford* (1902).

Στο μυθιστόρημα του Thomas Hardy *Jude the Obscure* (1896) φαίνεται περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο έργο του προπερασμένου αιώνα πόσο καταλυτικά μπορεί το πανεπιστήμιο να επηρεάσει τους μυθιστορηματικούς χαρακτήρες απλά και μόνο επειδή υπάρχει ως ίδρυμα και ως σύμβολο. Το πανεπιστήμιο αποκλείει από την είσοδο τον ήρωα Jude Fawley -κυρίως λόγω της ταπεινής του καταγωγής- με αποτέλεσμα αυτός να εξιδανικεύει το ίδρυμα και να αυξάνεται η απογοήτευσή του. Το συγκεκριμένο έργο είναι το πρώτο μεγάλο μυθιστόρημα που ασχολείται με θέματα κοινωνικής καταγωγής και το ρόλο που διαδραματίζουν όσον αφορά στην είσοδο στο πανεπιστήμιο³⁵⁶. Την ίδια περίοδο, στο δεύτερο μισό του 19ου αι., έκανε την εμφάνισή της η κριτική και ιστορική θεώρηση του πανεπιστημιακού μυθιστορήματος. Σε ένα από τα πρώτα άρθρα³⁵⁷ που ασχοληθήκανε με την τότε νέα μόδα των μυθιστορημάτων για το σχολικό και πανεπιστημιακό χώρο, το οποίο ήταν ανώνυμο και δημοσιεύτηκε στο *Blackwood's Edinburg Magazine* το 1861, ο συγγραφέας δεν κάνει διαχωρισμό μεταξύ σχολικού και πανεπιστημιακού μυθιστορήματος, προτείνοντας τον όρο *scholastic novel*. Ο αρθρογράφος θεωρεί τον Thomas Hughes με το διάσημο έργο του *Tom Brown's Schooldays* ιδρυτή του νέου αυτού λογοτεχνικού είδους, ο οποίος παράλληλα δημιουργεί μια νέα λογοτεχνική μορφή, το μαθητή, που με τη χυδαία γλώσσα του σοκάρει τον περίγυρό του. Ο αρθρογράφος δείχνει τη συμπάθειά του για τα μυθιστορήματα του Hughes, τα οποία χαρακτηρίζει ρεαλιστικά σε αντίθεση με τα λογοτεχνικά έργα του F.W.

³⁵⁶Rossen, 1993, όπ. π., pp. 20-21.

³⁵⁷Anon., "School and College Life: Its Romance and Reality", *Blackwood's Edinburg Magazine* LXXXIX (1861), pp. 131-148 στο: Weiss, 1994, όπ. π., p. 5.

Farrar και ειδικά το *Julian Home* που το χαρακτηρίζει μελοδραματικό, θεωρεί ότι γράφτηκε για ένα θηλυκό κοινό και το απορρίπτει.

Η πανεπιστημιακή λογοτεχνία που γράφτηκε μετά τις μεταρρυθμίσεις και έως τα τέλη του 19^{ου} αι. δείχνει τη δημοτικότητα την οποία είχαν αποκτήσει η Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ στη δημόσια συνείδηση. Δημοσιεύονταν μυθιστορήματα τα οποία είχαν ως πρόθεση να ενημερώσουν για τα ήθη και τα έθιμα της Οξφόρδης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της κατηγορίας είναι το έργο του F.E. Weatherlys *Oxford Days: or, How Ross Got his Degree* (1879). Πράγματι ο αριθμός των έργων που έχουν γραφτεί για την Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ είναι εντυπωσιακός, αν αναλογιστεί κανείς πόσο περιορισμένο είναι το θέμα καθαυτό. Ο αριθμός των έργων αποδεικνύει ότι πράγματι αντιπροσώπευαν ένα λογοτεχνικό είδος που ήταν αγαπητό στο κοινό. Πιο σημαντικό είναι ακόμα το γεγονός ότι ακολουθούν μια διαδικασία εξέλιξης: από τα αρχικά αποσπασματικά παραθέματα πανεπιστημιακής ζωής δυσφημιστικού χαρακτήρα τον 18^ο αι., στα ένθερμα μυθιστορήματα υπέρ της μεταρρύθμισης, στη συνέχεια στην ανεπτυγμένη κωμική λογοτεχνία και τελικά σε μια σειρά από ρομαντικά μυθιστορήματα που δόξαζαν την κολεγιακή ζωή. Στα πανεπιστημιακά μυθιστορήματα όλης αυτής της περιόδου δέσποζε η Οξφόρδη, ο αριθμός των έργων για το Κέιμπριτζ ήταν πολύ μικρότερος. Μάλιστα αν εξαιρέσει κανείς το έργο του E.F. Benson, μόνο αργότερα γράφτηκαν έργα καλής ποιότητας για το Κέιμπριτζ, ιδίως από τον C.P. Snow³⁵⁸ τον 20^ο αι.. Τα αγγλικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα του 19^{ου} αι. ασχολούνται με τις ιδιαιτερότητες της ζωής μέσα στις «κλειστές» κοινότητες των δύο αρχαίων πανεπιστημίων και αποτελούν ένα ειδικό σώμα λογοτεχνίας γύρω από κώδικες συμπεριφοράς και σκέψεις που συχνά φαίνονται ξένοι στον έξω κόσμο. Οι κοινότητες της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ είναι μοναδικές από την άποψη ότι μπορούν να συγκριθούν μόνο η μία με την άλλη. Μία δυσκολία στο να κατανοήσει ένας μη μυημένος τη ζωή των φοιτητών όπως την σκιαγραφούν τα μυθιστορήματα βρίσκεται στην επίσημη ορολογία που

³⁵⁸Σύμφωνα με τον Proctor το *Masters* του C.P. Snow είναι αναμφίβολα το ωραιότερο λογοτεχνικό μυθιστόρημα γύρω από το Κέιμπριτζ έως το 1957. Κεντρικό θέμα του έργου είναι η εκλογή του καινούριου Προέδρου της Σχολής (Master) σε ένα κολέγιο του Cambridge, εκλογή όμως η οποία αποδεικνύεται ένα περίπλοκο ζήτημα. Βλ. Proctor, R., Mortimer, 1957, όπ. π., σσ. 180-181. Σύμφωνα με τον Weiss, παρά τον εξαιρετικό τρόπο με τον οποίο στο συγκεκριμένο έργο αναλύονται η ψυχή και τα κίνητρα των ακαδημαϊκών, το *Masters* δεν θεωρείται το μεγάλο ακαδημαϊκό μυθιστόρημα της μεταπολεμικής περιόδου, κυρίως επειδή τα σύγχρονα προβλήματα του πανεπιστημίου περιορίζονται στο επίπεδο της αντίθεσης μεταξύ ανθρωπιστικών και φυσικών επιστημών και οι σχέσεις μεταξύ πανεπιστημίου και κοινωνίας δεν παίζουν κανένα ρόλο. Στο βυθισμένο στον εαυτό του κόσμο του κολεγίου του Cambridge, ο εξωτερικός κόσμος δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη. Weiss, 1994, όπ. π., p. 133.

χρησιμοποιείται σε αυτά τα πανεπιστήμια και δεν συναντιέται πουθενά αλλού. Σε αυτό πρέπει να προσθέσει κανείς ένα ευρύ λεξιλόγιο αργκό που περιπλέκει ακόμη περισσότερο τα πράγματα. Όμως μεγαλύτερο εμπόδιο και από το λεξιλόγιο είναι το γεγονός ότι οι μακραίωνες παραδόσεις των δύο αρχαίων πανεπιστημίων είχαν δημιουργήσει ορισμένα παράξενα έθιμα και ακόμα πιο παράξενες προσωπικότητες. Πανεπιστημιακοί καθηγητές που δεν έκαναν μάθημα και φοιτητές που απολάμβαναν ελεύθερα απαγορευμένες απολαύσεις, φαίνονται πολύ παράξενες μορφές, αν δεν γνωρίζει κανείς το πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκαν και έδρασαν. Υπάρχουν πράγματα που μπορεί να φαίνονται υπερβολικά ή ακατανόητα μέσα στα πανεπιστημιακά μυθιστορήματα. Πρέπει όμως να λάβουμε υπόψη μας την κριτική που δέχονταν συχνά τα πανεπιστήμια και το γεγονός ότι στη λογοτεχνία του 19^{ου} αι. σπάνια συναντάει κανείς μια ουδέτερη στάση απέναντι σε αυτά τα ιδρύματα. Οι προκαταλήψεις του κόσμου που συνεχώς άλλαζαν, καθόρισαν σημαντικά τις διαδρομές που ακολούθησαν οι λογοτέχνες και τον τρόπο με τον οποίο παρουσίαζαν πρόσωπα και γεγονότα.

3.3. 20^{ος} αιώνας

Τον 19^ο αι. και τον 20^ο αι. ένας αριθμός μυθιστορημάτων ασχολούνταν με την πανεπιστημιακή ζωή όχι όπως έκαναν οι ευθυμογράφοι ή οι μεταρρυθμιστές συγγραφείς προγενέστερα, αλλά ως υλικό για ελαφρά ειδύλλια και μελοδραματικές ιστορίες. Γύρω όμως στα 1880 στο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα διαμορφώθηκαν τάσεις προς ένα πιο εξειδικευμένο είδος ρομαντικού μυθιστορήματος. Κάποιες φορές μελοδραματικό και αισθηματικό, ανέπτυξε παρ' όλα αυτά και άλλα χαρακτηριστικά τα οποία το διαχωρίζουν από το καθαρό μελόδραμα και τη συναισθηματικότητα. Ένα από αυτά ήταν η οπτική ότι η περίοδος της κολεγιακής ζωής που περνούσε ένας φοιτητής ήταν από τις ωραιότερες της ζωής του. Ο κύριος όγκος του πανεπιστημιακού μυθιστορήματος στις αρχές του 20^{ου} αι. χαρακτηριζόταν από τη θεώρηση ότι τα πανεπιστήμια ήταν κατεξοχήν «καλά μέρη για ένα νέο». Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της περιόδου είναι το έργο του Max Beerbohm, *Zuleika Dobson* (1911), το οποίο γνώρισε μεγάλη επιτυχία και το οποίο σύμφωνα με τον Proctor³⁵⁹ είναι ένα από τα καλύτερα πανεπιστημιακά μυθιστορήματα. Σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι οι γυναίκες άρχισαν να γράφουν για την Οξφόρδη και το Κέμπριτζ τη δεκαετία του 1880, όταν τους επιτράπηκε η φοίτηση στα αρχαία πανεπιστήμια. Όμως, ενώ οι άντρες συγγραφείς είχαν αρχίσει να εγκαταλείπουν το μελόδραμα και τη δυσφήμιση του

³⁵⁹Proctor, 1957, όπ. π., p. 133.

πανεπιστημίου στα έργα τους, ήταν ακριβώς προς αυτή τη κατεύθυνση που στράφηκε η πλειονότητα των γυναικών-συγγραφέων με ενθουσιασμό.

Στα φοιτητικά μυθιστορήματα της περιόδου πριν τον Α' παγκόσμιο πόλεμο και ιδιαίτερα σε αυτά που διαδραματίζονται στην Οξφόρδη παρατηρούνται νέες εξελίξεις. Τονίζεται ιδιαίτερα η μοναδική ατμόσφαιρα και ομορφιά της, παρουσιάζεται ως ένας τόπος, ένας τρόπος ζωής και μια κουλτούρα που δεν μπορούν να βρεθούν πουθενά αλλού. Υποδηλώνεται η πίστη στην αποτελεσματικότητα της πανεπιστημιακής ατμόσφαιρας και στην εκπαιδευτική δύναμη που αυτή προσφέρει. Οι νέοι ήρωες επιδεικνύουν λιγότερη επιστημονική φιλοδοξία και περισσότερη αισθητική ευαισθησία, ενδιαφέρονται περισσότερο για τη λογοτεχνία και την τέχνη³⁶⁰. Σε αντίθεση με προηγούμενους ήρωες δεν τονίζεται τόσο η εργατικότητα και η επιμέλειά τους όσο η ατομικότητά τους. Όταν οι ήρωες φεύγουν από την Οξφόρδη, αισθάνονται συχνά δυστυχισμένοι. Το σημαντικότερο παράδειγμα αυτής της τάσης είναι το έργο του Compton Mackenzie *Sinister Street* (1913-14)³⁶¹, το οποίο μετά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο έγινε η Βίβλος της λατρείας για την Οξφόρδη. Για τον ήρωα του βιβλίου, τον Micheal Fane, η Οξφόρδη γίνεται η μεγάλη εκπαιδευτική εμπειρία, η πνευματική του πατρίδα. Οι αλκοολικές υπερβολές και οι παρόμοιες καταστάσεις των προηγούμενων φοιτητών ανήκουν πια στο παρελθόν³⁶². Η γενιά του Micheal Fane απολαμβάνει την ελευθερία να καλλιεργήσει την προσωπικότητά της και να βρει τον εαυτό της. Η μόρφωση που παίρνει δεν γίνεται μέσα από τις σπουδές, αλλά μέσα από τη βύθιση στην απaráμιλλη ατμόσφαιρα της Οξφόρδης, μέσα από λογοτεχνικά κείμενα και από τη συνύπαρξη με πολύ προσεκτικά επιλεγμένους φίλους. Το *Sinister Street* επηρέασε αρκετούς συγγραφείς με αποτέλεσμα να γραφτούν στο ίδιο πνεύμα μια σειρά από έργα όπως των Ivor Brown *Years of Plenty* (1915), Gerard Hopkins' *A City in the Foreground* (1921) και αργότερα του Dacre Balsdon *Freshman's Folly* (1952).

³⁶⁰Ο λογοτέχνης που εκφράζουν νοσταλγία για τη ζωή των φοιτητών στην Oxbridge δεν δείχνουν σε γενικές γραμμές τους ήρωές τους να ασχολούνται με τη μελέτη ή το διάβασμα καθώς αυτή η δραστηριότητα δεν προσφέρεται για δραματοποίηση. Η ακαδημαϊκή μελέτη είναι κατά βάση μια μοναχική δραστηριότητα. Από την άλλη, συγγραφείς όπως οι Evelyn Waugh στο *Brideshead Revisited* και E.M. Forster στο *The Longest Journey* τείνουν να παρουσιάζουν τη συναισθηματική εξέλιξη των ηρώων τους ως σημαντικότερη από την πνευματική τους ανάπτυξη. Είναι σχεδόν κλισέ ότι η μόρφωση που παίρνουν οι Charles Ryder στο *Brideshead Revisited* και ο Rickie Elliot στο *The Longest Journey* στις συζητήσεις που γίνονται ανάμεσα στους φοιτητές στα δωμάτιά τους ή σε άλλους χώρους είναι σημαντικότερη από αυτήν που λαμβάνουν κατά τις επίσημες διαλέξεις. Rossen, 1993, όπ. π., pp. 95-96.

³⁶¹Σύμφωνα με τον Proctor το *Sinister Street* είναι το κορυφαίο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Proctor, 1957, όπ. π., p. 154.

³⁶²Weiβ, 1994, όπ. π., pp. 87-88.

Από τη δεκαετία του 1930 παρατηρείται μία αλλαγή στην περιγραφή της Oxbridge. Εμφανίζεται σπανιότερα ως ένας μυθικός χώρος μόρφωσης και πολιτισμού και περισσότερο ως ένα ίδρυμα στο οποίο έχει κανείς αρνητικές εμπειρίες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της περιόδου είναι των Rosamund Lehmann *Dusty Answer* (1927), Joanna Cannan *High Table* (1931), Dorothy Sayers *Gaudy Night* (1935) το οποίο είναι σύμφωνα με τον Weiß³⁶³ ένα από τα καλύτερα ακαδημαϊκά αστυνομικά μυθιστορήματα και του Phillip Larkin³⁶⁴ *Jill* (1946). Το *Jill* όπως και το έργο του Evelyn Waugh's *Brideshead Revisited* (1945) είναι δύο σημαντικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα της δεκαετίας του 1940. Στο δεύτερο μυθιστόρημα η Οξφόρδη δεν παρουσιάζεται ως τόπος ακολασίας της εποχής του 1800 ούτε ως τόπος των αργόσχολων των μετέπειτα δεκαετιών, αλλά ως ένα μέρος όπου οι μικροαστοί μέσα από εργατικότητα και επιμονή μπορούν μεν να εισαχθούν, βρίσκονται όμως συχνά σε ένα περιβάλλον που τους αντιμετωπίζει με ειρωνεία και υποτίμηση. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε ότι και σε έργα που γράφτηκαν αρκετά μετά το *Sinister Street*, όπως για παράδειγμα το *Brideshead Revisited*, υπάρχουν αποσπάσματα στα οποία η φοιτητική ζωή στην Οξφόρδη περιγράφεται με νοσταλγία, όπως στις δύο πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αι., όμως η διαδικασία της αυτοκαλλιέργειας (self-culture) - χαρακτηριστικό γνώρισμα της προηγούμενης περιόδου - δεν βρίσκεται πια στο επίκεντρο.

Το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο γνώρισε μία νέα περίοδο άνθισης. Το *Lucky Jim*³⁶⁵ θεωρείται το πρώτο σημαντικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα της μεταπολεμικής περιόδου. «Το *Lucky Jim* θεωρήθηκε ένα έργο στο οποίο δόθηκε λόγος σε μια νέα γενιά στην Αγγλία, η οποία στη μορφή του “παρείσακτου ήρωα” ανακάλυψε ένα καινούριο κοινωνικό τύπο»³⁶⁶. Με αυτό το έργο εγκαταλείπεται οριστικά η Oxbridge ως παραδοσιακός χώρος πλοκής του αγγλικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος και στη θέση της εμφανίζεται το επαρχιακό πανεπιστήμιο. Πρωταγωνιστής είναι ο Jim

³⁶³Weiß, 1994, όπ. π., pp. 115.

³⁶⁴Ο Larkins, όπως αναφέρει στον πρόλογο της επανέκδοσης του μυθιστορηματός του το 1975, επηρεάστηκε και από τις προσωπικές εμπειρίες που είχε κατά τη διάρκεια των δικών του φοιτητικών σπουδών στην Οξφόρδη. Εδώ αξίζει να αναφέρουμε ότι στον τότε φιλικό κύκλο του Larkin ανήκε και ο Kingsley Amis. Δεν είναι σύμπτωση ότι και οι δύο συγγραφείς επιλέγουν το πανεπιστήμιο ως χώρο όπου οι νέοι από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα αντί να βιώσουν μία κοινότητα επιστημόνων, βιώνουν το αίσθημα ότι είναι ξένοι και παρείσακτοι. Ο «παρείσακτος ήρωας» (displaced hero) στο πανεπιστήμιο, που κάνει για πρώτη φορά την εμφάνισή του σε αυτά τα μυθιστορήματα, θα παίξει ένα σημαντικό ρόλο στο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα της περιόδου μετά το Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Weiss, 1994, όπ. π., pp. 98-99.

³⁶⁵Το αντίστοιχο αμερικανικό έργο του *Lucky Jim* είναι το *A New Life* (1961) του Bernard Malamud στο οποίο περιγράφονται οι εμπειρίες του Sy Levins, ενός Νεοϋορκέζου εβραϊκής καταγωγής με χαμηλά ακαδημαϊκά προσόντα στο “Cascadia College”. Weiss, 1994, όπ. π., p. 138.

³⁶⁶Weiß, 1994, όπ. π., p. 136.

Dixon, ο οποίος έχει χαμηλή κοινωνική καταγωγή και διδάσκει μεσαιωνική ιστορία σε ένα επαρχιακό πανεπιστήμιο. Στο παρελθόν άτομα από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα δεν είχαν καμία προοπτική για πανεπιστημιακή καριέρα. Ο Jim επιδιώκει να κερδίσει μονιμότητα στο συγκεκριμένο πανεπιστήμιο και προσπαθεί να έχει καλές σχέσεις με τον Πρόεδρο του Τμήματος, τον καθηγητή Welch. Ο καθηγητής Welch και η γυναίκα του θεωρούν ότι ανήκουν στην ανώτερη μεσαία τάξη και έχουν την απαίτηση και το υπόλοιπο προσωπικό του πανεπιστημίου να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις τους. Ο Jim, που υπομένει τις ιδιοτροπίες των ανωτέρων του, συνάπτει σχέση με τη νευρωτική Margaret Peel, η οποία υποτίθεται ότι είχε κάνει αποτυχημένη προσπάθεια αυτοκτονίας. Αποδεικνύεται όμως ότι αυτό ήταν ψέμα, ήταν μέρος ενός νευρωτικού συναισθηματικού εκβιασμού εκ μέρους της. Το έργο φτάνει στην κορύφωσή του κατά τη διάρκεια μιας δημόσιας διάλεξης του Jim Dixon. Ο Jim έχει πιει προηγουμένως πολύ και είναι μεθυσμένος κατά τη διάρκεια της διάλεξης. Την επόμενη μέρα πληροφορείται ότι έχασε τη θέση του στο πανεπιστήμιο. Ο Jim όσο πιο πολύ προσπαθεί να προσαρμοστεί στο νέο του περιβάλλον, τόσο πιο πολύ πέφτει σε γκάφες και γελοιοποιείται. Τελικά εγκαταλείπει τη Margaret και φεύγει για το Λονδίνο μαζί με τη Christine Callaghan, πρώην φίλη του γιου του καθηγητή Welch, την οποία εντωμεταξύ είχε γνωρίσει και ερωτευτεί. Το έργο που εστιάζει στις υποκρισίες της ακαδημαϊκής ζωής, πραγματεύεται την προσπάθεια ενός νέου ανθρώπου από χαμηλά κοινωνικά στρώματα να βρει τη θέση του στον ακαδημαϊκό κόσμο. Με τη φυγή του από το πανεπιστήμιο αναθεωρεί την πρότερή του απόφαση για πανεπιστημιακή καριέρα, δείχνοντας ότι μπορεί κανείς να βρει το δρόμο και τον εαυτό του εκτός πανεπιστημίου.

Σε αντίθεση με τα έργα των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αι., στα μεταπολεμικά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα στη Βρετανία και στην Αμερική στο επίκεντρο δεν βρίσκεται τόσο ο φοιτητής όσο ο ακαδημαϊκός καθηγητής. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία του Kramer για το αμερικανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα τις δεκαετίες 1930 και 1940 γράφτηκαν 65 μυθιστορήματα με επίκεντρο το φοιτητή και 26 με επίκεντρο τον καθηγητή. Τις δεκαετίες 1940 και 1950 η αναλογία είναι 44 προς 60 και την περίοδο μεταξύ 1960 και 1980 γράφτηκαν 57 έργα με επίκεντρο το φοιτητή και 104 με επίκεντρο τον καθηγητή³⁶⁷. Και στο αγγλικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα της μεταπολεμικής περιόδου δεσπόζει ο καθηγητής. Ο φοιτητής ως λογοτεχνική μορφή είτε εξαφανίζεται είτε περιγράφεται από την οπτική του καθηγητή. Η εμφάνισή του φοιτητή συχνά προκαλεί φόβο, η ελκυστική φοιτήτρια θέτει σε

³⁶⁷Weiss, 1994, όπ. π., p. 117.

κίνδυνο το γάμο και την καριέρα του καθηγητή ή τον σπρώχνει στην κρίση της μέσης ηλικίας. Στα μυθιστορήματα αυτής της περιόδου ο ηλικιωμένος καθηγητής ο οποίος κάνει ένα απολογισμό της ακαδημαϊκής του καριέρας ή ο ακόμα νέος περιθωριοποιημένος ακαδημαϊκός γίνονται τα κεντρικά πρόσωπα. Από τη δική τους οπτική συχνότερα περιγράφονται οι βαθιές αλλαγές που συντελούνται στο πανεπιστήμιο. Ενίοτε παρουσιάζεται με σατιρικό τρόπο το καινούριο πανεπιστήμιο, το οποίο έχει μετατραπεί με οικονομικά κριτήρια σε χώρο παραγωγής και στον οποίο οι ακαδημαϊκοί ανταγωνίζονται για θέσεις και απολαβές. Μια παραλλαγή του περιθωριοποιημένου καθηγητή είναι ο επισκέπτης στη σχολή, κυρίως ένας επιστήμονας από άλλο πανεπιστήμιο ή ένας *writer-in-residence*, ο οποίος εξαιτίας της διαφορετικής θεώρησης των πραγμάτων είναι το κατάλληλο άτομο για κωμικές, σατιρικές ή γκροτέσκο περιγραφές του πανεπιστημίου. Αυτός ο ταξιδιώτης βιώνει το πανεπιστήμιο και το περιγράφει από την οπτική ενός εξωτερικού παρατηρητή που έρχεται σε μία άγνωστη χώρα με άλλα ήθη και έθιμα. Άγγλοι συγγραφείς έχουν ασχοληθεί ιδιαίτερα με αυτό το είδος και έχουν γράψει εξαιρετικά έργα «περιγράφοντας» ταυτόχρονα λογοτεχνικά την παραμονή τους για μελέτη στα αμερικάνικα πανεπιστήμια. Ένα τέτοιο πρώιμο παράδειγμα Άγγλου καθηγητή επισκέπτη είναι ο Λόρδος Peter Duncaster στο “*State University of Mittewanga*”, ήρωας στο βιβλίο του James S. Childers, *God Save the Duke* (1935). Τις εμπειρίες μιας Αγγλίδας, η οποία πηγαίνει ως *poet-in-residence* μετά την αυτοκτονία του συζύγου της σε ένα αμερικάνικο πανεπιστήμιο, περιγράφει η Elizabeth M. Sewells στο *Now Bless Thyself* (1962). Στο έργο της Pamela Hansford Johnson -γυναίκας του C.P. Snow- *Night and Silence: Who is There* (1963) περιγράφονται οι εμπειρίες ενός Άγγλου συγγραφέα στο “Cobb University” ως *writer-in-residence*. Άλλα έργα αυτής της κατηγορίας είναι των Christopher Isherwood *A Single Man* (1964), Michael Kenyon *The Whole Hog* (1967) και John Peter *Take Hands at Winter* (1967). Το πιο εξαιρετικό παράδειγμα σάτιρας του αμερικάνικου πανεπιστημιακού συστήματος από ευρωπαϊκή οπτική γωνία είναι του Malcolm Bradbury *Stepping Westward* (1966), στο οποίο περιγράφονται οι εμπειρίες ενός *novelist-in-residence* στο Benedict Arnold University. Μετέπειτα παραλλαγές αυτού του μοτίβου -όχι όμως σατιρικές- συναντάμε και στα έργα των Thomas Hurde (ψευδώνυμο του Sir Thomas Willes Chitty) *High* (1969) και David Lodges *Changing Places* (1975), στο οποίο ένας Άγγλος καθηγητής επισκέπτεται ένα αμερικανικό πανεπιστήμιο και ένας Αμερικανός συνάδελφός του επισκέπτεται ένα αγγλικό πανεπιστήμιο.

Η δημόσια εικόνα του πανεπιστημίου ως ένα ίδρυμα το οποίο μέσα από την εξειδικευμένη έρευνα και την εξειδικευμένη μόρφωση προσέφερε υπηρεσίες στην κοινωνία, άλλαξε ριζικά προς τα τέλη της δεκαετίας του 1960, εξαιτίας των φοιτητικών αναταραχών που ξέσπασαν και επεκτάθηκαν σε αρκετές χώρες της Ευρώπης. Βρετανικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα που αναφέρονται στις φοιτητικές εξεγέρσεις είναι των: Simon Raven *Places where they sing* (1970), Hoyle F. και Hoyle G. *The Molecule Man* (1971), J.I.M. Stewart *Mango's Dream* (1973), D. Lodge *Changing Places* (1975) και M. Bradbury³⁶⁸ *The History Man* (1975). Χαρακτηριστικό γνώρισμα των έργων αυτών είναι ότι οι περιγραφόμενες αναταραχές στην Αγγλία είναι μικρότερης κλίμακας, παραμένουν περιορισμένες μέσα στα ανώτατα ιδρύματα και στην κοντινή σε αυτά γεωγραφική περιοχή σε αντίθεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες όπου οι φοιτητικές αναταραχές μετατρέπονται σε μια γενικευμένη εξέγερση της αμερικάνικης νεολαίας.

Το θέμα της ακαδημαϊκής ελευθερίας, το οποίο απαντάται συχνά στο αμερικανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα, απαντάται σπάνια ως κεντρικό θέμα στο βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Στα λίγα παραδείγματα αυτού του είδους ανήκουν τα έργα των C.P. Snow *The Affair* (1960) και Strom Jamesons *A Cup of Tea for Mister Thorgill* (1957), των οποίων το θέμα είναι η ευαισθησία των διανοούμενων της Οξφόρδης πάνω στο θέμα του κομμουνισμού. Το θέμα της ακαδημαϊκής ελευθερίας έχασε σε ενδιαφέρον τη δεκαετία του 1960 και μόνο μετά από τις φοιτητικές ταραχές ξαναήρθε στο προσκήνιο.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα επέστρεψε πάλι στο χιούμορ και στη σάτιρα³⁶⁹. Μια ιδιαίτερα κωμική παρουσίαση του αμερικανοβρετανικού πανεπιστημίου της δεκαετίας του 1970 και των επαγγελματικών και προσωπικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ακαδημαϊκοί είναι το έργο του D. Lodge *Changing Places* (1975), ενώ ένα από τα σημαντικότερα έργα αυτής της περιόδου είναι του M. Bradbury *History Man* (1975), μία από τις πιο αιχμηρές σάτιρες της μεταπολεμικής λογοτεχνίας στη Βρετανία, το οποίο μεταφέρθηκε με επιτυχία και στην τηλεόραση. Επίσης, σατιρικά είναι και τα μυθιστορήματα του Tom Sharpe με χαρακτηριστικό παράδειγμα το *Porterhouse Blue* (1976) που διαδραματίζεται σε ένα κολέγιο στο Κέιμπριτζ στο οποίο

³⁶⁸Τα δύο τελευταία έργα όσον αφορά στο περιεχόμενό τους έχουν έντονες ιστορικές αναφορές. Dubber, 1991, όπ. π., p. 213.

³⁶⁹«Η κωμωδία ήταν πάντα μια βασική πλευρά του μυθιστορήματος [...]» Bradbury, Malcolm, *Eating People is Wrong*, London, Arrow Books, 1978, p. 297. Η στενή σχέση μεταξύ κωμικού στοιχείου και ρεαλιστικής απόδοσης ήταν ένα βασικό χαρακτηριστικό του αγγλικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος της μεταπολεμικής περιόδου. Dubber, 1991, όπ. π., p. 220.

φαίνεται πως λίγα έχουν αλλάξει από τον 18^ο αι., όπως και η τριλογία *Wilt*³⁷⁰ η οποία δεν εντάσσεται πλήρως στο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα της δεκαετίας του 1970 διαφοροποιείται από αυτά των προηγούμενων δεκαετιών κυρίως λόγω της τελείως νέας εικόνας του πανεπιστημίου. Ο επαγγελματικός αυτός χώρος δεν υπόκειται πια στους αυστηρούς κανόνες και στην ιεραρχική δομή όπως παλιά, όπου ο περιθωριοποιημένος συνήθως αποτύγχανε. Το πανεπιστήμιο έχει μετατραπεί σε επαναστατικό χώρο και περιγράφεται η ανασφάλεια κυρίως καθηγητών των θεωρητικών επιστημών οι οποίοι ελπίζουν ότι μέσα από την επανάσταση θα τεθεί ένα τέλος στην ακαδημαϊκή και προσωπική τους απογοήτευση, ταυτόχρονα όμως φοβούνται ότι μέσω της κατάρρευσης των επιστημών τους εξαιτίας της έλλειψης κοινωνικής συνάφειας, θα τεθούν οριστικά στο περιθώριο. Οι ακαδημαϊκοί μυθιστοριογράφοι αντιδρούν μπροστά σε αυτή την κρίσιμη κατάσταση με τα λογοτεχνικά μέσα ενός ανασφαλούς, ο οποίος βρίσκεται μόνιμως σε άμυνα, ειρωνία και σάτιρα.

Στην Αγγλία το 1979 ανέβηκαν στην εξουσία οι Συντηρητικοί. Η κυβέρνηση Θάτσερ ανακοίνωσε το 1981 τις σκληρότερες περικοπές στην ιστορία της βρετανικής ανώτατης εκπαίδευσης, οι οποίες εφαρμόστηκαν τα επόμενα τρία χρόνια. Δεύτερος γύρος περικοπών ακολούθησε το 1985. Τη δεκαετία του 1980 τα βρετανικά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα μετά την άνοδο της Μ. Θάτσερ στην εξουσία αντανακλούν τις αλλαγές στο καθεστώς και στη χρηματοδότηση της ανώτατης εκπαίδευσης από τους Συντηρητικούς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα έργα των: Andrew Davies *A Very Peculiar Practice* (1986), Malcolm Bradbury *Cuts* (1987), F. Parkin *The Mind and Body Shop* (1987), David Lodge *Nice Work* (1988), A. Davis *A very peculiar practice: The new Frontier* (1988). Άλλα σημαντικά έργα της δεκαετίας του 1980 είναι του D. Lodge *Small World* (1984) και του M. Bradbury *Rates of Exchange* (1984), στα οποία αναδύεται το μοτίβο του επιστήμονα που ταξιδεύει συχνά για επιστημονικούς λόγους.

Καθώς άλλαζε το πανεπιστήμιο, τα βρετανικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα άλλαζαν τόνο. Γινόντουσαν πιο οργισμένα, απομυθοποιούσαν ή όπως στην περίπτωση του έργου του Michael Frayn *The Trick of it* (1989) είχαν περισσότερη μελαγχολία. Είναι γενικότερο γνώρισμα του πανεπιστημιακού μυθιστορήματος της μεταπολεμικής περιόδου η

³⁷⁰Sharpe Tom, *Wilt* (1976), *The Wilt Alternative* (1979) και *Wilt on High* (1984).

ολόένα και πιο έντονη τάση του να ασκεί έντονη κριτική και να μην παρουσιάζει τα πράγματα ωραιοποιημένα.

Για το σύγχρονο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα έχουν διατυπωθεί και αιρετικές απόψεις. Σύμφωνα με τον Kenyon³⁷¹ το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα καλύπτει ένα κενό εξαιτίας της απουσίας κάποιου άλλου λογοτεχνικού είδους, όπως για παράδειγμα του business novel. Σύμφωνα με την άποψή του αν αντικαταστήσουμε τον «καθηγητή» με τη λέξη «διευθυντής» ή το Συμβούλιο του Κολεγίου ή της Σχολής με το Συμβούλιο Διευθυντών μιας επιχείρησης, αντιλαμβάνεται αμέσως κανείς ότι πολλά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα στην ουσία θα μπορούσαν να αποκαλούνται μυθιστορήματα από τον χώρο των επιχειρήσεων. Ας πάρουμε για παράδειγμα το *Masters* του C.P. Snow το οποίο αναφέρεται στην ίντριγκα να αντικατασταθεί ο νεκρός πρόεδρος ενός οργανισμού: κάλλιστα αυτός ο οργανισμός θα μπορούσε να ήταν είτε μια εταιρία είτε ένα κολέγιο. Το *Affair* του ίδιου συγγραφέα ασχολείται με την συνήθη περίπτωση ενός νεαρού διευθυντή που απολύεται με αθέμιτο τρόπο. Ένα μέρος της πλοκής του *The Sleep of Reason* περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο ένας Πρόεδρος Συμβουλίου (Αντιπρύτανης) χάνει την εμπιστοσύνη των συναδέλφων του (γηραιότεροι καθηγητές). Τα έργα αυτά περιγράφουν ανθρώπινες σχέσεις οι οποίες είναι σχέσεις εξουσίας μέσα σε συνθήκες ανταγωνισμού και οι οποίες είναι το ίδιο σημαντικές τόσο στο χώρο των επιχειρήσεων όσο και στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης, ίσως μάλιστα και σημαντικότερες στις επιχειρήσεις. Η κατάσταση διαφοροποιείται κάπως, αν απομακρυνθούμε από τον C.P. Snow, αλλά όχι σημαντικά: ο *Lucky Jim* του K. Amis είναι στην πραγματικότητα ένας δυστυχισμένος νεαρός διευθυντής που πασχίζει να αποκτήσει μια μόνιμη θέση στο ίδρυμα, το *Eating People is Wrong* του M. Bradbury είναι ένα έργο που περιγράφει ένα αποτυχημένο διευθυντή, το *The History Man* του ίδιου συγγραφέα είναι μια ιστορία για ένα μάνατζερ μεσαίας βαθμίδας που αρχίζει να σαμποτάρει όλη την εταιρία, ενώ η συνεδρίαση του διοικητικού συμβουλίου του Lancaster College που περιγράφεται με λεπτομέρεια στο *Places Where They Sing* του Simon Raven θα μπορούσε με πολύ μικρές αλλαγές να είναι μία συνεδρίαση σε μία εταιρία. Η Ulrike Dubber³⁷² θεωρεί υπερβολικές τις θέσεις του Kenyon, παρόλο που αναγνωρίζει πως υπάρχουν ομοιότητες μεταξύ πανεπιστημίων και επιχειρήσεων.

³⁷¹Kenyon J.P., “Lucky Jim and After: The Business of University Novels”, στο: Moseley Merritt (ed.), 2007, όπ. π., pp. 96-98.

³⁷²Dubber, 1991, όπ. π., p. 233.

Από τη δική του πλευρά ο Begley υποστηρίζει ότι το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα έχει φτάσει σε ένα καλλιτεχνικό αδιέξοδο. Συγκρίνει διάφορα γνωστά έργα της δεκαετίας του 1950 με πιο σύγχρονα και ισχυρίζεται ότι «οι πανεπιστημιακές σάτιρες των Amis, Jarrell, McCarthy παρόλο που δεν είναι το ίδιο επίκαιρες, συνεχίζουν να εκδίδονται εδώ και τέσσερις δεκαετίες. Αμφιβάλλω κατά πόσο τα πιο σύγχρονα έργα θα έχουν παρόμοια επιτυχία»³⁷³. Ο Scott³⁷⁴ δεν συμμερίζεται τις απόψεις του Begley και υποστηρίζει ότι το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα παραμένει ένα ζωντανό και αισθητικά πλούσιο λογοτεχνικό είδος.

Στο μεταπολεμικό αγγλικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα δεσπόζουν τα ονόματα κάποιων συγγραφέων, όπως οι D. Lodge και M. Bradbury³⁷⁵, οι οποίοι για διάφορους λόγους έγιναν πολύ γνωστοί στο ευρύ κοινό. Το ενδιαφέρον πολλών κριτικών λογοτεχνίας εστιάζεται στα έργα των D. Lodge και ο M. Bradbury, ενώ έργα άλλων συγγραφέων όπως των Tom Sharpe και Howard Jacobson σχεδόν αγνοούνται τελείως. Σύμφωνα με την Dubber³⁷⁶ αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι δύο προαναφερόμενοι συγγραφείς εκτός από πολύ γνωστοί λογοτέχνες είναι και πολύ γνωστοί κριτικοί λογοτεχνίας, οι οποίοι με αυτή τους την ιδιότητα εκφράζονται για το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα και επομένως τα έργα τους από επιστημονικής πλευράς τυγχάνουν μεγαλύτερης προσοχής. Πάνω στο ίδιο θέμα, στη δημοσιότητα που έχουν αποκτήσει κάποιοι συγγραφείς πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων σε σχέση με άλλους, έχει αναφερθεί και ο Ian Carter³⁷⁷. Υποστηρίζει πως αν κάποιος ρωτούσε τυχαία πενήντα κριτικούς λογοτεχνίας ποιος συγγραφέας αντιπροσωπεύει καλύτερα το μεταπολεμικό αγγλικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα, οι 17 θα ονόμαζαν τον Kingsley Amis, οι άλλοι 17 τον C.P. Snow και οι υπόλοιποι 16 τον Malcolm Bradbury, παρόλο που ο Amis έγραψε μόνο δύο πανεπιστημιακά μυθιστορήματα (ένα με τόπο πλοκής σε ένα μικρό επαρχιακό πανεπιστήμιο και ένα στην Οξφόρδη), ο Snow έγραψε μόνο τέσσερα (τα τρία στο Κέιμπριτζ και το τέταρτο σε ένα από τα νέα πανεπιστήμια) και ο

³⁷³Begley Adam, "The Decline of the Campus Novel", στο: Moseley Merritt (ed.), 2007, όπ. π., p. 153.

³⁷⁴Scott, 2004, όπ. π., p. 82.

³⁷⁵Ο Lodge και ο Bradbury έχουν πολλά κοινά. Έχουν περίπου την ίδια ηλικία, κατάγονται από τα κατώτερα στρώματα της μεσαίας τάξης, μορφώθηκαν τη μεταπολεμική εποχή σε grammar schools και σε non-Oxbridge πανεπιστήμια, δίδαξαν σε non-Oxbridge πανεπιστήμια, έγραψαν σατιρικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα, κινούνται και οι δύο άνετα μεταξύ Βρετανίας και Η.Π.Α. (*Changing Places/Stepping Westward*), έγραψαν βιβλία κριτικής λογοτεχνίας γύρω από αγγλικά και αμερικανικά έργα, επικεντρώθηκαν και οι δύο στο μυθιστόρημα, είναι φίλοι και αναφέρεται ο ένας στο έργο του άλλου με σεβασμό. Widdowson Peter, "The anti-history men: Malcolm Bradbury and David Lodge", *Critical Quarterly*, vol. 26, iss. 4, (December 1984), p. 6.

³⁷⁶Dubber, 1991, όπ. π., p. 5.

³⁷⁷Carter Ian, *Ancient cultures of conceit- British university fiction in the post-war years*, Routledge, London, 1990, p. 23.

Bradbury έγραψε μόνο τρία, η πλοκή των οποίων ξετυλίγεται στα επαρχιακά και στα νέα πανεπιστήμια. Ο Carter υποστηρίζει ότι ο πιο αντιπροσωπευτικός συγγραφέας είναι ο J.I.M. Stewart καθώς έχει γράψει τα περισσότερα βιβλία για το πιο δημοφιλές πανεπιστήμιο. Με το ψευδώνυμο Michael Innes έγραψε 7 βιβλία κυρίως για την Οξφόρδη και με το κανονικό του όνομα έγραψε 13 βιβλία και 6 σύντομες ιστορίες. Το παράδοξο είναι ότι τα βιβλία που έγραψε ως Michael Innes δεν είχαν ελκύσει το ενδιαφέρον κανενός κριτικού λογοτεχνίας, ενώ για τα βιβλία που έγραψε ως J.I. M. Stewart έχει γραφτεί μόνο ένα άρθρο.

Στο ερώτημα γιατί τα πανεπιστήμια και τα κολέγια επιλέγονται από αρκετούς συγγραφείς ως τόπος πλοκής προσπαθεί να απαντήσει ο Umberto Eco, ο οποίος αναφέρει ότι «ένα λογοτεχνικό έργο είναι ένα κοσμολογικό θέμα, μοιάζει με την Ιστορία της Γένεσης»³⁷⁸. Ο λογοτέχνης δηλαδή πρέπει να δημιουργήσει ή να φανταστεί πρώτα ένα κόσμο που να έχει μια λογική σχέση με τον πραγματικό κόσμο μέσα στον οποίο να ασχοληθεί αφηγηματικά με τα θέματα που τον απασχολούν. Το πανεπιστήμιο προσφέρεται καθώς είναι ένας «μικρός κόσμος», μια μικρογραφία του μεγάλου κόσμου με τα δικά του έθιμα, τελετουργίες και αδυναμίες. Τα πανεπιστήμια μπορεί να είναι ιδρύματα που είναι ταγμένα στην αναζήτηση της αλήθειας και στη διατήρηση του ανώτερου πολιτισμού, όμως στελεχώνονται από ανθρώπους με αδυναμίες και εκκεντρικότητες, κάτι το οποίο εξηγεί γιατί το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα έχει ένα έντονα κωμικό ή σατιρικό χαρακτήρα. Πάνω στο ίδιο θέμα, στην έλξη που ασκεί το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα έχει αναφερθεί και ο D. Lodge: «[...] και τώρα πιθανόν φτάνουμε στο μυστικό της έλξης του ακαδημαϊκού μυθιστορήματος: οι ακαδημαϊκές συγκρούσεις είναι σχετικά αθώες, απομονωμένες με ασφάλεια από τον πραγματικό κόσμο και τις μελαγχολικές έννοιες του ή μπορεί να μετατρέπει αυτές τις έννοιες σε μια μορφή στυλιζαρισμένου παιχνιδιού [...]. Για αυτό το λόγο ανήκει στη λογοτεχνία της φυγής από την πραγματικότητα και δεν το βαριόμαστε ποτέ». Και λίγο πιο κάτω συνεχίζει: «Ένας λόγος [για τη μεγάλη έλξη του πανεπιστημιακού μυθιστορήματος] είναι ότι το πανεπιστήμιο είναι ένα είδος μικρόκοσμου της κοινωνίας, μέσα στον οποίο οι αρχές και οι συγκρούσεις που καθορίζουν τη συλλογική ανθρώπινη ζωή φανερώνονται και μπορούν να μελετηθούν στο φως και σε μια πιο διαχειρίσιμη κλίμακα»³⁷⁹.

Είδαμε ότι το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα εμφανίστηκε σχεδόν ταυτόχρονα και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού τη δεκαετία του 1950, αλλά για διάφορους λόγους παρέμεινε

³⁷⁸Eco Umberto, *Reflections on The Name of the Rose*, Secker & Warburg, London, 1985, p. 20.

³⁷⁹Όπως αναφέρεται στο Scott Robert F., "It's a Small World, after All: Assessing the Contemporary Campus Novel", *The Journal of the Midwest Modern Language Association*, vol. 37, iss. 1, (Spring 2004), p. 85.

ένα σχεδόν καθαρά αγγλο-αμερικανικό φαινόμενο, εν πολλοίς άγνωστο στην υπόλοιπη Ευρώπη³⁸⁰. Σύμφωνα με τον D. Lodge³⁸¹ το γεγονός αυτό οφείλεται σε δύο λόγους. Ο πρώτος είναι ότι τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια δεν ήταν σχεδιασμένα ως campuses, δηλαδή δεν ήταν χωρικά περιορισμένα. Οι σχολές των πανεπιστημίων ήταν διάσπαρτες μέσα στις πόλεις και οι φοιτητές έμεναν σπίτι τους. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι οι ευρωπαίοι ακαδημαϊκοί ενδιαφέρονται περισσότερο από τους αμερικανοβρετανούς συναδέλφους τους να διατηρήσουν την επαγγελματική τους αξιοπρέπεια. Τα αμερικανοβρετανικά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα έλκουν τους υπόλοιπους ευρωπαίους, επειδή περιγράφουν και διακωμωδούν τις ανοησίες και τα πταίσματα των ακαδημαϊκών, ειδικά όταν ο συγγραφέας είναι -όπως συνήθως- μέλος της ακαδημαϊκής κοινότητας. Ο Weiß³⁸² καταθέτει τη δική του άποψη γιατί ο γερμανόφωνος χώρος δεν διαθέτει ένα αντίστοιχο λογοτεχνικό είδος. Το *akademische Roman* του Eberhard Werner Happel που εκδόθηκε το 1690 δεν δημιούργησε μια ανάλογη λογοτεχνική παράδοση. Οι λόγοι για τους οποίους αναπτύχθηκε αυτό το είδος στον αγγλοσαξονικό χώρο, ενώ στο γερμανόφωνο δεν υπήρξε αντίστοιχο είδος βρίσκονται στη διαφορετική πανεπιστημιακή και εκπαιδευτική παράδοση όπως επίσης και στα διαφορετικά πανεπιστημιακά συστήματα. Καταρχήν, δεν υπήρξαν στο γερμανόφωνο χώρο πανεπιστήμια όπως αυτά της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ, τα οποία ήταν αφιερωμένα στην καλλιέργεια ενός ιδιαίτερου ακαδημαϊκού τρόπου ζωής, είχαν τόσο υψηλό κύρος και διέθεταν για αιώνες το μονοπώλιο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Όπως είδαμε, τα δύο αρχαία πανεπιστήμια έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο στην εμφάνιση του αγγλικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος. Όμως όπως δείχνουν τα μετέπειτα πανεπιστημιακά μυθιστορήματα που αναφέρονται στα επαρχιακά πανεπιστήμια ή όπως δείχνει η ιστορία του αμερικανικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος αυτός δεν είναι ο μοναδικός λόγος. Η εμφάνιση του συγκεκριμένου λογοτεχνικού είδους οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις δομικές και λειτουργικές ιδιαιτερότητες του αγγλοαμερικανικού πανεπιστημιακού συστήματος. Το αγγλοαμερικανικό πανεπιστήμιο σε αντίθεση με το γερμανικό δεν είναι ένα ίδρυμα μόνο για διδασκαλία και μάθηση αλλά ένα μέρος όπου στα κολέγια, στο campus και στα γραφεία των καθηγητών (common rooms) ξεδιπλώνεται μία ολόκληρη κοινωνική ζωή. Αυτό αποτελεί μία απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός ενδιαφέροντος και αξιόπιστου λογοτεχνικού περιβάλλοντος. Ένας επιπλέον λόγος είναι και το γεγονός ότι ο Αγγλοαμερικανός

³⁸⁰Carter, 1990, όπ. π., p. 19.

³⁸¹Lodge, 2008, όπ. π., p. 6.

³⁸²Weiß, 1994, όπ. π., pp. 3-4.

καθηγητής έγραφε λογοτεχνικά έργα δοκιμάζοντας το ταλέντο του ως συγγραφέας σε χώρους εκτός του στενού του επιστημονικού πεδίου, σε αντίθεση με το Γερμανό του συνάδελφο ο οποίος και μόνο με τη συγγραφή ενός μυθιστορήματος θα κινούσε την υποψία των συναδέλφων του ότι δεν ήταν ένας σοβαρός επιστήμονας. Με τις παραπάνω απόψεις του Weib συμφωνεί και ο Mews³⁸³ ο οποίος αποδίδει την μην ύπαρξη πανεπιστημιακού μυθιστορήματος στο γερμανόφωνο χώρο στην απουσία μέχρι πρόσφατα campus στο γερμανικό πανεπιστημιακό σύστημα.

Αφού ολοκληρώσαμε την ιστορική αναδρομή του βρετανικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος, πρόθεσή μας είναι να εξετάσουμε άλλες ενδιαφέρουσες πτυχές του συγκεκριμένου λογοτεχνικού είδους. Εξαιτίας της θεματολογίας αλλά και της πληθώρας των έργων που έχουν γραφτεί, δεν μπορούν να καταταχθούν όλα τα πανεπιστημιακά μυθιστορήματα στην ίδια κατηγορία. Ενδιαφέρον έχει ακόμη να εστιάσουμε στους ίδιους τους συγγραφείς: ποια είναι η ακαδημαϊκή τους μόρφωση, πού σπούδασαν και ποια ιδρύματα επιλέγουν ως χώρους πλοκής των μυθιστορημάτων τους. Τέλος, καθώς στο μεταπολεμικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα δεσπόζει η μορφή του πανεπιστημιακού καθηγητή, θεωρούμε πολύ χρήσιμο να εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται διαχρονικά ο ακαδημαϊκός και γενικότερα ο μορφωμένος.

3.4. Προσπάθειες κατηγοριοποίησης του βρετανικού ακαδημαϊκού μυθιστορήματος

Ένα σημαντικό θέμα που αντιμετωπίζει ο μελετητής του βρετανικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος είναι η δυσκολία να κατατάξει τα έργα σε κάποιες κατηγορίες. Σημαντικότερο πρόβλημα αποτελεί το πλήθος τους. Ο Ian Carter³⁸⁴ σημειώνει αναφερόμενος σε αυτό το θέμα: «Παρά την ποικιλία τους σχεδόν όλα τα βρετανικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα είναι ελαφρές παραλλαγές μίας από τις τρεις ιστορίες: πώς ένας απόφοιτος της Οξφόρδης (συνήθως) ή του Κέιμπριτζ γίνεται πιο συνετός, πώς ένας καθηγητής της Οξφόρδης (συνήθως) ή του Κέιμπριτζ δέχεται πτώση χτύπημα επιβιώνοντας μερικές φορές όταν διοικεί το κολέγιό του και πόσο άσχημη ήταν η ζωή ενός φοιτητή ή ενός καθηγητή μακριά από την Οξφόρδη ή το Κέιμπριτζ». Ο John

³⁸³Mews Siegfried, "Martin Walsers Brandung: Ein deutscher Campus-Roman?", *The German Quarterly*, vol. 60, iss. 2, (Spring 1987), p. 221.

³⁸⁴Carter, 1990, όπ. π., p. 15.

Schellenberger³⁸⁵ ξεχωρίζει τέσσερις κατηγορίες του σύγχρονου βρετανικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος: «το κωμικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα που έχει τις ρίζες του στα πρότυπα του φοιτητή της Οξφόρδης του 19^{ου} αι., μια πιο σοβαρή παραλλαγή αυτού που παρουσιάζει την Οξφόρδη ως μία εκπαιδευτική εμπειρία, το κολεγιακό αστυνομικό μυθιστόρημα και το μυθιστόρημα της απογοήτευσης στα επαρχιακά ή αστικά πανεπιστήμια (redbrick disillusionment)». Ο Merrit Moseley³⁸⁶ δεν θεωρεί τις δύο προαναφερόμενες ταξινομήσεις ικανοποιητικές και προτείνει μία δική του, η οποία είναι αναλυτικότερη και έχει ως εξής:

1. Μυθιστορήματα που εστιάζουν στους φοιτητές

Η κατηγορία αυτή αποτελείται από δύο υποκατηγορίες.

A. Στην πρώτη ανήκουν τα έργα που αποπνέουν μια νοσταλγία για τις ομορφιές της φοιτητικής ζωής, σχεδόν πάντα στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ ή σε ορισμένα φημισμένα πανεπιστήμια της Αμερικής. Οι ήρωες δεν δίνουν ιδιαίτερη σημασία στις διαλέξεις, στη συγγραφή εργασιών ή στο να δίνουν εξετάσεις. Τα μυθιστορήματα αυτής της υποκατηγορίας περιέχουν εξαιρετικούς διαλόγους με άλλους χαρισματικούς νέους, συναρπαστικές σχέσεις με συμπαθητικούς καθηγητές, πρωινούς περίπατους κοντά στο ποτάμι. Τέτοια έργα είναι τα κλασικά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα των αρχών του 20^{ου} αι.: το έργο του Max Beerbohm *Zuleika Dobson* (1911), του Compton Mackenzie *Sinister Street* (1913), ένα μέρος από το έργο του Evelyn Waugh *Brideshead Revisited* (1945). Οι αναγνώστες αυτών των έργων αναζητούν την ίδια ικανοποίηση που αναζητούν και οι χιλιάδες των τουριστών στην Οξφόρδη. Οι τουρίστες μπορούν να επισκεφτούν τα κολέγια συγκεκριμένες ώρες, μπορούν να δουν τις αίθουσες, αλλά δεν μπορούν να ανέβουν τις σκάλες. Μπορούν ίσως να επισκεφτούν τις τραπεζαρίες τις ώρες που δεν σερβίρεται φαγητό, να περπατήσουν γύρω από τις τετράγωνες αυλές των κολεγίων, αλλά δεν μπορούν να τις διασχίσουν. Μπορούν να δουν την ομορφιά, αλλά δεν μπορούν να αγγίξουν τη «μαγική» ζωή που υπάρχει μέσα σε αυτή. Τα μυθιστορήματα αυτά λειτουργούν και κάπως σαν συμπλήρωση των τουριστικών επισκέψεων, αφού πλησιάζουν κοντύτερα στον χώρο και στα πρόσωπα που κινούνται μέσα σε αυτόν.

³⁸⁵Όπως αναφέρεται στο Carter, 1990, όπ. π., p. 19.

³⁸⁶Moseley, 2007, pp. 99-113.

Β. Στη δεύτερη υποκατηγορία ανήκουν τα ακαδημαϊκά μυθιστορήματα που εστιάζουν πιο ξεκάθαρα στις πραγματικές συνθήκες ζωής του φοιτητή. Είναι πιθανότερο να περιέχουν διατροφικές διαταραχές, αυτοκτονίες, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, μελέτη, φόβο αποτυχίας, παρά γιορτές μέσα σε κολέγια με μακραίωνη ιστορία. Ενδιαφέρονται περισσότερο για τις «βρώμικες» στιγμές της φοιτητικής ζωής, παραδείγματος χάρι για κοινωνική άνοδο όπως του Auberon Waugh *Path of Dalliance* (1963), για αποφυγή εργασίας όπως του Keith Walker *Running on the Spot* (1959) ή του Jason Epstein *Wild Oats* (1979). Συνήθως υπάρχει αυτή η διαφορά επειδή οι ήρωες τους δεν προέρχονται από τις προνομιούχες κοινωνικές τάξεις όπως στο έργο του Philip Larkin *Jill* (1946) ούτε από το ισχυρό φύλο όπως του Hilary Mantel *An Experiment in Love* (1995) και είναι σε λάθος μέρος, δηλαδή όχι στην Oxbridge ή στα φημισμένα αμερικανικά πανεπιστήμια όπως στο έργο του Keith Walker *Running on the Spot* (1959) ή σε λάθος χρονική στιγμή όπως του Wilfrid Sheed *A Middle Class Education* (1960). Μεταπτυχιακοί φοιτητές είναι σπάνια στο επίκεντρο του ακαδημαϊκού μυθιστορήματος. Εντούτοις, δύο έργα που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία είναι του George W. Stewart *Doctor's Oral* (1939) και του David Lodge *The British Museum is Falling Down* (1965).

2. Μυθιστορήματα που εστιάζουν στη διοίκηση

Πρόκειται για μια μικρή κατηγορία. Υπάρχουν λίγα έργα που εστιάζουν σε πρόεδρους κολεγίων ή σε άλλα άτομα που κατέχουν υψηλές θέσεις στη διοίκηση ενός πανεπιστημίου. Συνήθως οι διοικητικοί αυτοί αντιμετωπίζονται με ένα καυστικό τρόπο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα έργα των Malcolm Bradbury *Eating People is Wrong* (1959), Howard Jacobson *Coming From Behind* (1985), Frank Parkin *The Mind and Body Shop* (1987). Οι ακαδημαϊκοί που κατέχουν υψηλές διοικητικές θέσεις αντιμετωπίζονται με πολύ σκληρό τρόπο στο έργο του Αυστραλού Michael Wilding *Academia Nuts* (2002).

3. Μυθιστορήματα που εστιάζουν στη σχολή

Πρόκειται για τη μεγαλύτερη κατηγορία ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων.

3.1. Μικρότερες υποκατηγορίες

3.1.1. *Μυστήρια*. Το κολέγιο ή το πανεπιστήμιο είναι ένα εξαιρετικό μέρος για μυθιστορήματα μυστηρίου επειδή είναι μια κλειστή κοινότητα, ένα μέρος ανεκτικό στην εκκεντρικότητα και στην αποκλίνουσα συμπεριφορά, ένας μέρος αφιερωμένο στη σκέψη και στη λογική. Ακόμα πιο σημαντικό είναι το γεγονός ότι το ακαδημαϊκό μυστήριο φόνων

βασίζεται στην αντίθεση ανάμεσα στις αξίες της ανώτατης εκπαίδευσης -ανεκτικότητα, ευγένεια, λύση των διαφορών με συζήτηση παρά με βία- και της ανθρωποκτονίας που βρίσκεται στο επίκεντρο ενός μυστηρίου φόνου. Σύμφωνα μάλιστα με τη μυθιστορηματική σύμβαση οι καθηγητές είναι πολύ καλοί ντετέκτιβ. Παραδείγματα αυτής της υποκατηγορίας είναι τα έργα των Michael Malone *Foolscap* (1991) και James Lasdun *The Horned Man* (2002).

3.1.2. *Επιστημονικής φαντασίας*. Είναι μια μικρή κατηγορία ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων. Τα καλύτερα παραδείγματα αυτού του είδους επικεντρώνονται στην τεχνητή νοημοσύνη όπως το έργο του Richard Power *Galatea 2.2* (1985) ή χρησιμοποιούν τις φανταστικές ιδιότητες των υπολογιστών για συγκλονιστικούς σκοπούς όπως το έργο του Stephen Fry *Making History* (1996), το οποίο αναφέρεται στην ματαίωση της γέννησης του Χίτλερ.

3.1.3. *Σατιρική φάρσα*. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν με διαφορά τα περισσότερα ακαδημαϊκά μυθιστορήματα. Η ποικιλία των σατιρικών θεμάτων τους απαιτεί μια αναλυτικότερη ταξινόμηση.

3.1.3.1 *Σάτιρα για τους καθηγητές*. Πολλά από τα κλασικά έργα του είδους σατιρίζουν τους καθηγητές για τις νευρώσεις, τις διαστροφές, τις άσκοπες δραστηριότητες, τις πνευματικές τους ιδιορρυθμίες. Έργα που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία είναι: Kingsley Amis *Lucky Jim* (1953), Mary McCarthy *Groves of Academe* (1952), η τριλογία του David Lodge με τον Morris Zapp και τον Philip Swallow (*Changing Places*, *Small World*, *Nice Work*) και τα έργα του M. Bradbury *Eating People is Wrong* (1959) και *History Man* (1975). Δύο πιο πρόσφατα έργα είναι τα μυθιστορήματα του Anthony Burgess για τον ποιητή Enderby που τον εξετάζει από την πλευρά του καθηγητή και το έργο του Alan Brownjohn *A Funny Old Year* (2001).

3.1.3.2. *Σάτιρα για συνθήκες που υποσκάπτουν την κολεγιακή εκπαίδευση ή την ελευθερία της σχολής*.

Στη Βρετανία αυτές οι συνθήκες έγινε ευρέως παραδεκτό εντός των πανεπιστημίων ότι υποσκάφθηκαν από επιθέσεις της κυβέρνησης της Μ. Θάτσερ. Ενδεικτικά είναι τα έργα όπως των M. Bradbury *Cuts* (1987), David Lodge *Nice Work* (1988), Frank Parkin *The Mind and Body Shop* (1987) και του Alan Plater *Oliver's Travels* (1994). Αντίστοιχο παράδειγμα στην Αμερική είναι το έργο του Richard Russo *Straight Man* (1997).

3.1.3.3. Σάτιρα στο σύνδρομο ή δημοσιεύω ή καταστρέφομαι. Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει μυθιστορήματα όπως των James Hynes *Publish and Perish: Three Tales of Tenure and Terror* (1997), Michael Frayn *The Trick of It* (1989) και Kingsley Amis *Lucky Jim* (1953).

3.1.3.4. Σάτιρα στο πολιτικό περιβάλλον, ειδικά σε θέματα φύλου και ρατσισμού για το πανεπιστήμιο στα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν αμερικανικά μυθιστορήματα όπως των J.M. Coetzee *Disgrace* (1999), Philip Roth *The Human Stain* (2000) ή το βρετανικό μυθιστόρημα της Philippa Gregory *Perfectly Correct* (1996). Αρκετά έργα αυτής της κατηγορίας αφορούν σεξουαλικές υποθέσεις μεταξύ καθηγητών και φοιτητών.

3.1.4 Διπλά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα. Με αυτό τον όρο ο Moseley εννοεί μυθιστορήματα με ένα ακαδημαϊκό θέμα -καθηγητές, φοιτητές, πανεπιστημιούπολη- τα οποία παράλληλα ενσωματώνουν ένα «ακαδημαϊκό» θεωρητικό ενδιαφέρον. Άλλα λογοτεχνικά έργα ασχολούνται με μεταμοντέρνα θέματα, επιδεικνύοντας τη λογοτεχνικότητα τους και εξερευνώντας ταυτόχρονα με ένα παιγνιώδη τρόπο επιστημολογικά και οντολογικά ζητήματα. Ανάμεσα στα πιο εντυπωσιακά έργα αυτής της κατηγορίας είναι: του David Lodge *Small World: An Academic Romance* (1984), του Gilbert Adair (Σκωτία) *The Death of the Author* (1992), του John Banville (Ιρλανδία) *Shroud* (2002). Τα δύο τελευταία ασχολούνται με την περίπτωση του θεωρητικού της λογοτεχνίας Paul de Man. Άλλο έργο αυτής της κατηγορίας είναι το του Andrew Crumey (Σκωτία) *Mister Mee* (2000), στο οποίο μια εγκυκλοπαίδεια του 18^{ου} αι., η οποία προτείνει μια διαφορετική θεωρία για το σύμπαν, εξαφανίζεται υπό την παρακολούθηση ενός καθηγητή του 20^{ου} αι.

Υπάρχουν βέβαια και ακαδημαϊκά μυθιστορήματα που δεν μπορούν να ταξινομηθούν σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες. Τέτοια είναι τα έργα του Tim Park για Άγγλους που διδάσκουν αγγλικά στην Ιταλία, τα βιβλία της Barbara Pym για την Οξφόρδη, το έργο του Tibor Fischer *The Thought Gang* (1994) που αναφέρεται σε φιλόσοφους που ληστεύουν μία τράπεζα και το έργο της Judith Dawson *Judasland* (1989) για μία γραμματέα ενός κολεγίου. Αυτό όμως είναι και ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ακαδημαϊκού μυθιστορήματος: η ποικιλότητα του είδους δυσκολεύει την κατάταξη των έργων σε συγκεκριμένες κατηγορίες ή και σε μία και μόνη.

3.5. Τόπος πλοκής και χρόνος έκδοσης των βρετανικών πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων την περίοδο 1945-1988

Στην εξαιρετική μελέτη του για το μεταπολεμικό βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα ο Ian Carter³⁸⁷ παραθέτει όλα τα έργα που γράφτηκαν από το 1945 έως το 1988, συνολικά 204. Τα κατατάσσει με βάση το χώρο στον οποίο ξετυλίγεται η πλοκή τους³⁸⁸.

Πίνακας 1

Μεγάλα επαρχιακά-αστικά πανεπιστήμια	8
Λονδίνο	6
Μικρά επαρχιακά-αστικά πανεπιστήμια	22
Ουαλία	4
Σκωτία	4
Νέα αγγλικά πανεπιστήμια (αυτά που ιδρύθηκαν τη δεκαετία του 1960)	11
Πρώην CATs	4
Οξφόρδη και Κέιμπριτζ	145
Σύνολο	204

Πηγή: Carter, 1990, όπ., π., p. 4.

³⁸⁷Στη δική του μελέτη ο Proctor απαριθμεί 131 βρετανικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα που εκδόθηκαν μεταξύ 1828 και 1925 και άλλα 28 έργα μεταξύ 1925 και 1956. Για τις Η.Π.Α., τις ίδιες περιόδους, ο Lyons John (*The College Novel in America*, Carbondale, Ill: Southern Illinois University Press, 1962) απαριθμεί 44 και 171 βιβλία αντίστοιχα. Στη δική του μελέτη ο Ian Carter απαριθμεί 196 βρετανικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα τη χρονική περίοδο 1945-1979. Τα αντίστοιχα αμερικανικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα για την ίδια περίοδο είναι 439. Σημαντικότερο όμως στοιχείο από τους αριθμούς είναι η θεματολογία. Το βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα κινείται μέσα σε πολύ πιο στενά πλαίσια. Εστιάζει κυρίως στην προστασία της ελευθέριας ανθρωπιστικής κουλτούρας της Oxbridge. Ο Lyons έδειξε ότι η αντίστοιχη αμερικανική λογοτεχνία χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη ποικιλία. Οι αμερικανοί λογοτέχνες ασχολούνται με περισσότερα θέματα και με πιο ενδιαφέροντες τρόπους. Η διαφορετική ιστορία του αμερικανικού πανεπιστημιακού συστήματος παρήγαγε και διαφορετικά θέματα στα πανεπιστημιακά μυθιστορήματα. Carter, 1990, όπ. π., pp. 203-205, 211, 212. Μία άλλη σημαντική διαφορά είναι ότι τα αμερικανικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα αντιπροσωπεύουν ένα πολύ μεγαλύτερο αριθμό ιδρυμάτων σε αντίθεση με τα βρετανικά, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων εστιάζει στην Οξφόρδη (κυρίως) και στο Κέιμπριτζ. Ο Kramer J. E. έχει καταγράψει 129 διαφορετικά κολέγια ή πανεπιστήμια σε 648 αμερικανικά μυθιστορήματα. Τα πιο συχνά αναφερόμενα είναι: Harvard (77), Yale (32), Princeton (21), UC-Berkeley (19), Chicago (18), Cornell (12), Columbia (9), Iowa (9), Michigan (8), NYU (8) και Bennington (8). Williams Jeffrey J., *The Rise of the Academic Novel*, *American Literary History*, vol. 24, iss. 3, (2012), p. 585.

³⁸⁸Σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι σαφώς υπάρχουν πανεπιστημιακά μυθιστορήματα που αναφέρονται σε ένα φανταστικό-υποθετικό πανεπιστημιακό χώρο, όμως αυτός ο πανεπιστημιακός χώρος ανήκει σε μια από τις κατηγορίες που παραθέτονται στον πίνακα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα, τα οποία συμπεριλάβαμε και στην εργασία μας, είναι το *Porterhouse Blue*, η πλοκή του οποίου ξετυλίγεται στο φανταστικό κολέγιο Porterhouse το οποίο όμως βρίσκεται στο Cambridge, όπως και το *The History Man*, το οποίο διαδραματίζεται στο φανταστικό πανεπιστήμιο του Watermouth, το οποίο όμως σύμφωνα με την πλοκή είναι ένα από τα νέα πανεπιστήμια που άνοιξαν τις πύλες τους στην Αγγλία τη δεκαετία του 1960, οπότε κατατάσσεται στα νέα βρετανικά πανεπιστήμια.

Από τον Πίνακα 1 φαίνεται ξεκάθαρα ότι η Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ καλύπτουν πάνω από το 70% των μεταπολεμικών πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων. Από τα 145 μυθιστορήματα αυτής της κατηγορίας, τα 119 διαδραματίζονται στην Οξφόρδη. Το αντίστοιχο ποσοστό της Oxbridge στη μελέτη του Proctor για το βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα έως το 1957 ήταν 85%. Η υπεροχή των δύο αρχαίων πανεπιστημίων έναντι όλων των υπόλοιπων πανεπιστημίων είναι εμφανέστατη. Παρά τις μεγάλες αλλαγές που έγιναν στο πανεπιστημιακό σύστημα της Βρετανίας την περίοδο μετά τον πόλεμο, η Oxbridge και ειδικά η Οξφόρδη συνέχισε να μονοπωλεί το ενδιαφέρον των λογοτεχνών. Το γεγονός αυτό είναι πολύ σημαντικό, αν αναλογιστούμε ότι το 1945 η Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ φιλοξενούσαν έναν αριθμό κοντά στο 14% των βρετανών φοιτητών και το 1985 το αντίστοιχο ποσοστό είχε πέσει μόλις στο 8%³⁸⁹.

Παραθέτουμε ένα δικό μας πίνακα που δείχνει τον αριθμό των βρετανικών ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων που εκδόθηκαν ανά έτος από το 1945 έως το 1988 βασιζόμενο στα συνολικά στοιχεία εκδόσεων που παραθέτει στο βιβλίο του ο Ian Carter.

³⁸⁹Carter, 1990, όπ. π., p. 5.

Πίνακας 2

Έτος έκδοσης	Αριθμός βρετανικών ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων	Έτος έκδοσης	Αριθμός βρετανικών ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων	Έτος έκδοσης	Αριθμός βρετανικών ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων
1945	5	1962	2	1979	3
1946	4	1963	4	1980	4
1947	3	1964	3	1981	4
1948	4	1965	4	1982	-
1949	1	1966	4	1983	5
1950	1	1967	5	1984	2
1951	3	1968	4	1985	4
1952	6	1969	3	1986	7
1953	2	1970	3	1987	7
1954	3	1971	4	1988	6
1955	4	1972	6		
1956	3	1973	6		
1957	7	1974	5		
1958	4	1975	6		
1959	3	1976	9		
1960	5	1977	5		
1961	8	1978	5		

3.6. Συγγραφείς των βρετανικών πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων την περίοδο 1945-1988

Η υπεροχή της Οξφόρδης είναι εμφανής και στους δύο επόμενους πίνακες, οι οποίοι μας δίνουν στοιχεία για τα πανεπιστήμια στα οποία σπούδασαν οι βρετανοί συγγραφείς πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων της μεταπολεμικής περιόδου και για το επιστημονικό τους αντικείμενο.

Πανεπιστήμιο από το οποίο πήραν το πρώτο πτυχίο οι βρετανοί συγγραφείς πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων

Πίνακας 3

Πανεπιστήμιο	Αριθμός	%
Οξφόρδη	48	39,7
Κέιμπριτζ	20	16,5
Μεγάλο επαρχιακό	3	2,5
Μικρό επαρχιακό	3	2,5
Λονδίνο	6	5,0
Σκωτία	5	4,1
Ουαλία	3	2,5
Νέα αγγλικά πανεπιστήμια	0	0,0
Εξωτερικό:		
Καναδάς	1	0,8
Νέα Ζηλανδία	1	0,8
Ελβετία	1	0,8
Η.Π.Α.	1	0,8
Χωρίς πτυχίο	10	8,3
Χωρίς πληροφορίες	19	15,7
Σύνολο	121	100,0

Πηγή: Carter, 1990, όπ. π., p. 216.

Επιστημονικό αντικείμενο του πρώτου πτυχίου των Βρετανών συγγραφέων πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων

Πίνακας 4

Επιστημονικό αντικείμενο του πρώτου πτυχίου	Αριθμός	%
Αρχαιολογία	2	3,5
Κλασικές Σπουδές	12	21,1
Αγγλική Φιλολογία	20	35,0
Ιστορία	12	21,1
Μαθηματικά	2	3,5
Σύγχρονες Γλώσσες	1	1,8
Φυσικές Επιστήμες	2	3,5
Κοινωνικές Επιστήμες	6	10,5
Σύνολο	57	100,0

Πηγή: Carter, 1990, όπ. π., p. 216.

Από τον Πίνακα 3 συνάγεται το συμπέρασμα ότι σχεδόν όλοι οι Βρετανοί συγγραφείς πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων για τους οποίους μπόρεσαν να συλλεχθούν στοιχεία είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Λίγο λιγότεροι από τους μισούς απόφοιτους έχουν πρώτο πτυχίο στην Οξφόρδη και οι μισοί και παραπάνω από την Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ. Ένα σημαντικό ποσοστό των συγγραφέων που δεν είχαν πρώτο πτυχίο στην Oxbridge, όπως για παράδειγμα οι C.P. Snow, Glyn Daniel, Frank Parkin, P.D. James, είχαν μεταγενέστερα επαφή με τα δύο αρχαία πανεπιστήμια. Ο C.P. Snow και ο Glyn Daniel (ψευδώνυμο Dilwyn Rees) ενώ ήταν απόφοιτοι των πανεπιστημίων Leicester και Cardiff αντίστοιχα, έγιναν στη συνέχεια καθηγητές στο Cambridge. Ο Frank Parkin άρχισε την ακαδημαϊκή του καριέρα στο London School of Economics και μετά κατέληξε καθηγητής στην Οξφόρδη. Η Margaret Beda Nicholson που έγραψε με το ψευδώνυμο Margaret Yorke δεν ήταν απόφοιτος πανεπιστήμιου, δούλεψε όμως σε βιβλιοθήκες δύο κολεγίων στην Οξφόρδη. Αυτός είναι και ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο η Oxbridge δεσπάζει στο βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Υπάρχει όμως και ένας δεύτερος λόγος που σχετίζεται με το επιστημονικό αντικείμενο το οποίο έχουν σπουδάσει οι συγγραφείς. Από τον Πίνακα 4 βλέπουμε ότι όσον

αφορά στις σπουδές των συγγραφέων δεσπόζουν η Αγγλική Φιλολογία³⁹⁰ και ακολουθούν οι Κλασικές Σπουδές και η Ιστορία. Ο συνεκτικός κρίκος που ενώνει τα τρία αυτά επιστημονικά αντικείμενα είναι ότι αποτελούν στοιχεία της αγγλικής αριστοκρατικής κουλτούρας που έχει τις ρίζες της στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ.

Από δική μας έρευνα διαπιστώσαμε ότι από το συνολικό αριθμό των 120 συγγραφέων ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων μεταξύ 1933 και 1988 τους οποίους παραθέτει ο Ian Carter στη μελέτη του, περίπου ένα 20% είναι ακαδημαϊκοί. Οι 12 υπήρξαν καθηγητές στην Oxbridge, ενώ οι υπόλοιποι 11 ήταν καθηγητές σε άλλα πανεπιστήμια.

3.7. Δυσφημιστικός τρόπος παρουσίασης των μορφωμένων

Πριν κλείσουμε το κεφάλαιο για το βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα, θεωρούμε ότι αξίζει να κάνουμε μια μικρή παρένθεση και να αναφερθούμε στο δυσφημιστικό τρόπο με τον οποίο διαχρονικά παρουσιάζονταν οι μορφωμένοι. Η δυσφήμιση του μορφωμένου έχει πολύ μεγάλη ιστορία και οι πανεπιστημιακοί καθηγητές ως σημαντικοί εκπρόσωποι αυτού του χώρου δέχθηκαν μόνιμα πυρά. Ο Mortimer Proctor σημειώνει σχετικά: «Ο άνθρωπος του πανεπιστημίου άνθισε στην ουσία πολύ πριν αφιερωθεί ένα ολόκληρο μυθιστόρημα στα ακαδημαϊκά του ανδραγαθήματα. Όχι μόνο άνθισε, αλλά μολύνθηκε με τόσο κακή φήμη ώστε τα πρώτα μυθιστορήματα για αυτόν τον παρουσίαζαν ως κακό ή ως ανόητο»³⁹¹. Η κατάσταση δεν ήταν πάντα τόσο άσχημη. Τον 14^ο αι. όταν η Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ είχαν τα αδιαμφισβήτητα ηνία στην πνευματική ζωή της Αγγλίας, ο Clerk της Οξφόρδης του Chaucer³⁹² έδειχνε σταθερή συμπάθεια και θαυμασμό προς τους καθηγητές του. Τα πράγματα όμως άλλαξαν από το 15^ο αι., οπότε και άρχισαν οι αρνητικές αναφορές για το μορφωμένο. Σύμφωνα με τον Richard Sheppard³⁹³ μπορεί κανείς να ξεχωρίσει τέσσερις κατηγορίες όσον αφορά στον δυσφημιστικό τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται οι πανεπιστημιακοί και γενικότερα οι μορφωμένοι:

³⁹⁰Παρόμοια συμπεράσματα συνάγονται και για το αμερικάνικο πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Ο Lyons αναφέρει ότι 70 από τα 215 μυθιστορήματα του 20^{ου} αι. γράφτηκαν από καθηγητές αγγλικής φιλολογίας. Lyons John O. "The College Novel in America 1962-1974", *Critique*, vol. 16, 1974, pp. 121-128. Ο Weiss αναφέρει επίσης ότι στη βιβλιογραφία που παραθέτει ο J. E. Kramer, από τα 70 περίπου μυθιστορήματα που γράφτηκαν τη δεκαετία του 1970 τα περισσότερα από τα μισά γράφτηκαν από καθηγητές αγγλικής φιλολογίας. Weiss, 1994, όπ. π., p. 2.

³⁹¹Proctor, 1957, όπ. π., p. 12.

³⁹²Proctor, 1957, όπ. π., p.13.

³⁹³Όπως αναφέρεται στο Bevan David (ed.), 1990, όπ. π., pp. 10-17.

- κωμικοί ανόητοι, αφελείς και αδαείς, αφιερωμένοι στην άχρηστη γνώση. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν έργα όπως αυτό του Rabelais *Gargantua and Pantagruel* (1532-64), το οποίο περιέχει διάφορα κεφάλαια στα οποία ο μορφωμένος γελοιοποιείται από τους Gargantua και Panurge. Το έργο του Shakespeare *Love's Labours Lost* (1594?) τελειώνει με μια ομάδα ακαδημαϊκών που παρουσιάζονται ως απατεώνες. Στο *Overburian Characters* (που άρχισε να εκδίδεται το 1614) ο “Meere Scholler” είναι ένας σχολαστικός, στενόμυαλος, ανόητος άνθρωπος που ξέρει καλύτερα λατινικά απ’ ότι αγγλικά και ο “Meere Fellow of an House” (ενός κολεγίου) «παρουσιάζεται με τον χειρότερο τρόπο όταν προσπαθεί να συναναστραφεί με κόσμο. Είναι πολύ αδέξιος και ντυμένος εκτός μόδας». Είναι ένας άνθρωπος «που δεν σέβεται κανένα στο University και κανένας δεν τον σέβεται έξω από αυτό»³⁹⁴. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν έργα όπως του Heinrich Mann *Professor Unrat* (1905) – κινηματογραφική παραλλαγή ως *The Blue Angel* (1930) - και πιο πρόσφατα τα έργα των Frankie Howard *Carry on up the Jungle* (1970) και Kenneth Williams *Carry on Behind* (1977).
- απαίσιιοι ανόητοι ή με λαϊκούς όρους κατακριτέοι υποκριτές. Η δεύτερη κατηγορία έχει ακόμα μεγαλύτερη ιστορία. Το πρώτο ευρωπαϊκό εκτυπωμένο best-seller του Sebastian Brand *Ship of Fools* (1494) γραμμένο από μια συντηρητική καθολική οπτική γωνία αποτελεί μια επίθεση στον ακαδημαϊκό. Άλλα έργα που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία είναι αυτά του Erasmus *Praise of Folly* (1509) και του George Eliot *Middlemarch* (1871-72).
- απατεώνες ή διεφθαρμένοι παλιάνθρωποι. Η τρίτη κατηγορία παρέχει μεγάλο εύρος επιλογών. Ο Peter Burke στη μελέτη του *Culture in Early Modern Europe* κάνει αναφορά σε μια σειρά από λαϊκά παραμύθια και έργα που έχουν ιστορία τουλάχιστο τριών αιώνων και παρουσιάζουν τους μορφωμένους, ειδικά τους γιατρούς και τους δικηγόρους, ως αμαθείς και κακούς. Την ίδια εικόνα, συνδυασμένη με την παρουσία ακαδημαϊκών ως άσωτων ανθρώπων συναντάμε και στη λογοτεχνία. Κλασικά παραδείγματα αυτής της κατηγορίας αποτελούν τα έργα *The Merie Tales of Skelton* (1567) και το *The Jest of Scogin* (1565). Επίσης ο Weiss περιγράφει τους ήρωες Pennyless στο έργο του T. Middleton *The Black Box* (1604) και Flamineo στο έργο

³⁹⁴Proctor, 1957, όπ. π., p. 26.

του J. Webster *White Devil* (1612) ως ακαδημαϊκούς που ξεσπούν πάνω σε μια κοινωνία επειδή αισθάνονται ότι η κοινωνία τους αρνείται την κοινωνική θέση που θα έπρεπε να έχουν λόγω της μόρφωσής τους. Τους εμφανίζουν, επειδή δεν έχουν χρήματα, να επιδίδονται σε κάθε μορφής σκοτεινές και πονηρές πράξεις. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει και το *The Adventures of Oxymel Classic, Esq.: Once an Oxford Scholar* (1768) στο οποίο αναφερθήκαμε σε άλλο σημείο της εργασίας μας. Σύγχρονο παράδειγμα αυτής της κατηγορίας είναι οι δολοπλόκοι καθηγητές στο έργο του Andrew Davies *A Very Peculiar Practice* (1986) που έγινε και τηλεοπτική σειρά.

- απαίσιοι ή διαβολικοί μάγοι. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν αρκετοί ακαδημαϊκοί, αλχημιστές, μάγοι και επιστήμονες που έκαναν συμφωνία με το διάβολο και είχαν ως στόχο με τις σατανικές τους μηχανές την καταστροφή. Έργα αυτής της κατηγορίας είναι τα έργα των Robert Greene *The Honourable History of Friar Bacon and Friar Bungay* (περίπου το 1591), Shakespeare *Prospero*, L.R. Stevenson *Dr Jekyll* του και ο σατανικός Mr Tremblitt στο ανώνυμο έργο *The Massacre of the Innocents* (1907) που σχεδιάζει μυστικά μια παγκόσμια επανάσταση κατά την οποία αυτοί που είναι στην εξουσία θα «ποδοπατηθούν από μια ομάδα σούπερμαν που θα χρησιμοποιεί τα πλεονεκτήματα της επιστήμης και της ψυχολογίας»³⁹⁵. Πιο πρόσφατα παραδείγματα της μεταπολεμικής περιόδου είναι ο τρελός επιστήμονας καθηγητής Kerry Bowles-Ottery στο πανεπιστήμιο του Ockham (Oxford) στο έργο του C.E. Vuillamy *Don Among the Dead Men* (1952) και το έργο του Ian Fleming *Dr No* (1958) που έγινε κινηματογραφική ταινία το 1962.

Στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίστηκαν οι πανεπιστημιακοί από τη λογοτεχνία της μεταπολεμικής περιόδου αναφέρεται και ο Schellenberger³⁹⁶. Από την περίοδο εμφάνισης του *Lucky Jim* έχουν γραφτεί αρκετά λογοτεχνικά έργα για τη ζωή των ακαδημαϊκών. Με λίγες εξαιρέσεις όπως το έργο του J.I.M. Stewart *Staircase in Surrey* τα υπόλοιπα έργα ακολουθούν την παράδοση που εγκαινίασε ο Amis. Έργα όπως τα *Eating People is Wrong* (1959), *The History Man* (1975), *Changing Places* (1975), το έργο του Simon Gray *Butley* (1971) και σε ένα ακόμα πιο γκροτέσκο σημείο αυτό του Tom Sharpe *Wilt* (1976) παρουσιάζουν του ακαδημαϊκούς ως ακατάλληλους να διδάσκουν. Αυτό είναι

³⁹⁵Proctor, 1957, όπ. π., p. 117.

³⁹⁶Schellenberger J., "University fiction and the university crisis", *Critical Quarterly*, vol. 24, iss. 3, (1982), pp. 45-47.

ιδιαίτερα εμφανές στις εχθρικές συμπεριφορές που επιδεικνύουν απέναντι στους μαθητές τους. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην ιδιωτική τους ζωή επηρεάζουν καθοριστικά την επαγγελματική τους σταδιοδρομία, κάτι που φαίνεται και στο έργο του D. Cauter *Occupation* (1971) που αναφέρεται σε ένα άγγλο ακαδημαϊκό και διαδραματίζεται στην Αμερική. Όλοι οι πρωταγωνιστές- με εξαίρεση τον Howard Kirk στο *The History Man* - έχουν αρνητικά αισθήματα προς τα επιστημονικά τους αντικείμενα. Επομένως σύμφωνα με τον Schellenberger η κατάσταση αυτή πρέπει να είναι μία πιστή απεικόνιση της διάθεσης ή τουλάχιστο ένα χαρακτηριστικό στοιχείο του προσωπικού των βρετανικών πανεπιστημίων ή των τμημάτων στα οποία δίδαξαν οι Amis, Bradbury, Lodge και Gray.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΒΡΕΤΑΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας εστίασαμε στις σημαντικότερες εξελίξεις που συντελέστηκαν στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης στη Βρετανία, στη Γαλλία και στη Γερμανία, κατά την εικοσαετία 1960-1980. Καταλήξαμε σε συγκεκριμένες διαπιστώσεις και συμπεράσματα. Σε αυτό το κεφάλαιο θα εστιάσουμε στη λογοτεχνική πρόσληψη του βρετανικού πανεπιστημίου κατά την εικοσαετία 1960-1980. Ακαδημαϊκά μυθιστορήματα είχαν γραφτεί και σε άλλες χώρες, όμως, όπως είδαμε και στο τρίτο κεφάλαιο, η Βρετανία είναι η μόνη ευρωπαϊκή χώρα στην οποία έχει καλλιεργηθεί σε τέτοιο βαθμό το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος, το οποίο μάλιστα τη μεταπολεμική περίοδο γνώρισε μια νέα περίοδο άνθησης. Επιχειρώντας να ανιχνεύσουμε την εικόνα κυρίως του πανεπιστημίου στη Βρετανία την εικοσαετία 1960-80 και των μεγάλων αλλαγών που συντελέστηκαν εκείνη την περίοδο, όπως την αποδίδει η βρετανική ακαδημαϊκή λογοτεχνία, αναδύθηκαν δύο βασικά μεθοδολογικά ερωτήματα. Το πρώτο σχετίζεται με το ερώτημα: ποια λογοτεχνικά έργα έπρεπε να επιλέξουμε; Και το δεύτερο: με ποιους θεματικούς άξονες θα μελετήσουμε αυτά τα ακαδημαϊκά μυθιστορήματα;

Η βρετανική λογοτεχνία έχει να επιδείξει πολλά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα, από τα οποία έπρεπε να επιλέξουμε ένα σώμα λογοτεχνικών έργων με βάση συγκεκριμένα κριτήρια. Με δεδομένο ότι η λογοτεχνία αντιδρά και αποτυπώνει έγκαιρα τις αλλαγές που συμβαίνουν στην εποχή της, καταλήξαμε σε μυθιστορήματα που γράφτηκαν τη χρονική περίοδο 1960-80 ή λίγο μεταγενέστερα και αναφέρονται σε αυτή την περίοδο. Διαβάσαμε πολλά από αυτά. Όπως ήταν επόμενο, αποκλείσαμε όλα τα έργα που γράφτηκαν πριν από το 1960 όπως επίσης αποκλείσαμε και τα λογοτεχνικά έργα που γράφτηκαν την περίοδο 1960-80 ή και μεταγενέστερα αλλά εστίαζαν σε μια άλλη χρονική περίοδο. Για την τελική επιλογή των έργων λάβαμε υπόψη μας και μια σειρά από άλλα κριτήρια. Η πλοκή των επιλεγμένων λογοτεχνικών έργων ξετυλίγεται σε πανεπιστημιακά ιδρύματα, τα οποία βρίσκονται σε διαφορετικές βαθμίδες στην ιεραρχία της βρετανικής ανώτατης εκπαίδευσης: το *Porterhouse Blue* και το *Places where they sing* στο Cambridge, η τριλογία του David Lodge (*Changing Places*, *Small World*, *Nice Work*), το *Cuts*, το *The Mind and Body Shop* σε επαρχιακά πανεπιστήμια, τα *The History Man* και *A very peculiar practice* στα «νέα» πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν τη δεκαετία του 1960, ενώ το *Coming from Behind* σε ένα polytechnic. Όλα τα

έργα που επιλέξαμε, έχουν ελκύσει στο παρελθόν το επιστημονικό ενδιαφέρον³⁹⁷. Βέβαια, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα δεν έχει τύχει μέχρι σήμερα ιδιαίτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος. Να τονίσουμε σε αυτό το σημείο ότι κανένα από τα προαναφερόμενα άρθρα ή μελέτες που καταπιάνονται με τα συγκεκριμένα λογοτεχνικά έργα δεν τα προσεγγίζει με την δική μας ερευνητική οπτική: τη λογοτεχνική πρόσληψη της εικοσαετίας 1960-80. Κάποια άρθρα ή μελέτες τα προσεγγίζουν με βάση τις θεωρίες λογοτεχνίας ή κάποια άλλα αναφέρονται πολύ σύντομα σε αυτά. Ένα άλλο στοιχείο που διαφοροποιεί τη δική μας εργασία σε σχέση με όσες μελέτες προηγήθηκαν είναι ο αναλυτικός τρόπος προσέγγισης των λογοτεχνικών έργων. Θέσαμε ως στόχο να αποτυπώσουμε τις εξελίξεις στον χώρο της βρετανικής ανώτατης παιδείας την περίοδο 1960-1980 μέσω της λογοτεχνίας και προσεγγίζουμε τα συγκεκριμένα έργα με βάση το περιεχόμενό τους. Δεν λάβαμε, παρά βοηθητικώς υπόψη μας τις θεωρίες λογοτεχνίας, ούτε ήταν κριτήριο επιλογής η αισθητική-λογοτεχνική αξία των κειμένων. Όσον αφορά στο δεύτερο μεθοδολογικό ερώτημα, στην επιλογή των αξόνων βάση των οποίων θα μελετήσουμε το συγκεκριμένο σώμα ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων, καθοριστικό ρόλο έπαιξαν οι επισημάνσεις στις οποίες καταλήξαμε στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μας αναφορικά με την επιστημονική πρόσληψη της εικοσαετίας 1960-80 στη Βρετανία αλλά και στις άλλες δυο υπό μελέτη χώρες (μεγάλη επέκταση των ανώτατων ιδρυμάτων, ιεραρχία των ιδρυμάτων, φοιτητικές αναταραχές, οικονομικές περικοπές τις δεκαετίες 1970 και 1980, πρόσδεση των ιδρυμάτων στην οικονομία, εκδημοκρατισμός στη λήψη των αποφάσεων). Για

³⁹⁷Ο Weiss Wolfgang, *Der Anglo-Amerikanische Universitätsroman: Eine historische Skizze*, αναφέρεται στο *Changing Places, The History Man, Porterhouse Blue, Small World*. Η Dubber Ulrike στο *Der englische Uviversitätsroman der Nachkriegszeit*, αναφέρεται μεταξύ άλλων έργων στα *The History Man, Coming from Behind, Changing Places, Small World, Nice Work, Porterhouse Blue*. Στο Moseley Merrit (ed.), *The Academic Novel: New and Classic Essays*, υπάρχουν αναφορές για τα *Coming from Behind, Changing Places, Small World, Nice Work*. Στο Carter Ian, *Ancient cultures of conceit- British university fiction in the post-war years*, μελετώνται πτυχές των *The History Man, Cuts, Coming from Behind, των έργων του D. Lodge, The Mind and Body Shop, Places where they sing, A very peculiar practice*. Στο Mahler Andreas, *Die Universität als Diskursgemeinschaft- Interaktion und Macht in Malcolm Bradburys The History Man*, μελετάται το *The History Man*. Στο Galster Christin, *Literaturtheorie und Wissenschaftsbetrieb im britischen Universitätsroman: Campus novels von David Lodge, Malcolm Bradbury und A.S. Byatt* προσεγγίζονται από λογοτεχνική άποψη τα έργα *Changing Places, Small World* και το *The History Man*. Ο Monnickendam A., στο *The Comic Academic Novel*, 1989, αναφέρεται στο *The History Man* και στο *Coming from Behind*. Η Antene Petr, στο *Campus Novel Variations: A Comparative Study of an Anglo-American Genre*, ασχολείται μεταξύ άλλων λογοτεχνικών έργων με το *Changing Places* και το *Nice Work*. Ο Bevan David (ed.), στο *University Fiction, καταπιάνεται με τα The History Man, Cuts, Changing Places, Small World, Porterhouse Blue*. Ο Kühn Thomas στο *Two cultures, universities and intellectuals: der englische Uviversitätsroman der 70er und 80er Jahre im Kontext des Hochschuldiskurses*, μεταξύ διάφορων άλλων λογοτεχνικών έργων μελετά το *Porterhouse Blue, The History Man, Changing Places, Coming from Behind, The Mind and Body Shop, A Very Peculiar Practice, Cuts, Nice Work*.

να διευρύνουμε το πεδίο της έρευνάς μας, προσθέσαμε δύο επιπλέον άξονες μελέτης: τους πανεπιστημιακούς καθηγητές και τους φοιτητές. Η επιλογή των πανεπιστημιακών είναι σημαντική για δύο λόγους τους οποίους αναφέραμε στο τρίτο κεφάλαιο: Πρώτον, επειδή δεσπόζουν στο μεταπολεμικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα ως κεντρικοί πρωταγωνιστές και δεύτερο επειδή από τη δική τους οπτική περιγράφονται πολλές αλλαγές που συντελούνται στον πανεπιστημιακό χώρο. Βέβαια, σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι επειδή ο ακαδημαϊκός είναι στο προσκήνιο του μεταπολεμικού ακαδημαϊκού μυθιστορήματος ο μελετητής μπορεί να αντλήσει πολλά στοιχεία για αυτόν, σε αντίθεση με το φοιτητή, για τον οποίο συγκριτικά πολύ λίγα στοιχεία παρέχει το μεταπολεμικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα. Πολύ λίγες είναι οι αναλυτικές αναφορές σε συγκεκριμένους φοιτητές. Ως επί το πλείστον παρουσιάζονται ανώνυμα και απρόσωπα. Το τέταρτο κεφάλαιο χωρίζεται δηλαδή σε τρία υποκεφάλαια: στο θεσμό του πανεπιστημίου, στους καθηγητές και στους φοιτητές. Να αναφέρουμε τέλος, ότι χρησιμοποιήσαμε αποκλειστικά τα πρωτότυπα αγγλικά κείμενα των ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων και οι μεταφράσεις που παραθέτουμε είναι δικές μας.

4.1. Ο θεσμός του πανεπιστημίου

4.1.1. Επέκταση

Όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η δεκαετία του 1960 ήταν μια περίοδος επέκτασης της ανώτατης εκπαίδευσης στη Βρετανία. Πολλά νέα ανώτατα ιδρύματα δημιουργήθηκαν και πολλά από τα ήδη υπάρχοντα, επεκτάθηκαν. Αποτέλεσμα αυτής της επέκτασης ήταν η ραγδαία αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού. Αυτή την περίοδο αναζωπυρώθηκαν φόβοι ότι τα ιδρύματα θα γίνονταν πιο απρόσωπα και ότι η μεγάλη επέκταση θα επέφερε πτώση της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Στο *Porterhouse Blue*³⁹⁸ η πλοκή ξετυλίγεται στο Porterhouse, ένα φανταστικό κολέγιο του Cambridge με μεγάλη ιστορία και παράδοση. Όταν πέθανε ο Πρόεδρος του

³⁹⁸Πρωτοεκδόθηκε το 1974 και συγγραφέας του είναι ο Tom Sharpe. Ο Tom Sharpe σπούδασε ιστορία και κοινωνική ανθρωπολογία στο Pembroke College, Cambridge. Αργότερα δίδαξε ως λέκτορας ιστορίας στο Cambridge College of Arts and Technology, που αργότερα μετονομάστηκε σε Anglia Ruskin University. Κεντρικοί χαρακτήρες του βιβλίου είναι ο Skullion, θυρωρός, ο Lionel Zipser, μεταπτυχιακός φοιτητής και ο Godber Evans, ο καινούριος Πρόεδρος του κολεγίου. Το βιβλίο έγινε τηλεοπτική σειρά το 1987. Για αναλυτικότερες πληροφορίες για την πλοκή των ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων της εργασίας, βλ. το τέταρτο παράρτημα «Περιλήψεις ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων». Σύμφωνα με τους Muñoz Muñoz & Ramírez το όνομα του κολεγίου Porterhouse στο οποίο ξετυλίγεται η πλοκή του έργου παραπέμπει τόσο από άποψη γραφής όσο και φωνητικής στο κολέγιο Peterhouse, το οποίο ιδρύθηκε το 1280 και είναι το αρχαιότερο και ένα από τα πιο παραδοσιακά κολέγια του Cambridge. Επίσης, το όνομα Porterhouse ηχητικά είναι το ίδιο με το porter' house, το οποίο χρησιμοποιείται με ειρωνικό τρόπο και υποδηλώνει ένα χώρο που δεν είναι τόσο ακαδημαϊκός, αναφερόμενος στον τόπο διαμονής και εργασίας ενός από τους κεντρικούς πρωταγωνιστές του έργου, του

κολεγίου, δεν υπήρξε συμφωνία μεταξύ των καθηγητών για την εκλογή του αντικαταστάτη του, με αποτέλεσμα ο καινούριος Πρόεδρος να διορισθεί από τον υπουργό. Ο Godber Evans, ο καινούριος Πρόεδρος (Master), σχεδιάζει μια σειρά από αλλαγές στη λειτουργία του ιδρύματος. Σε πρώτο στάδιο θέλει να δρομολογήσει μια απογραφή των οικονομικών πόρων του κολεγίου. Το Porterhouse φημίζεται για το εξαιρετικό του φαγητό. Σκοπεύει να εξοικονομήσει χρήματα από το ποσό που διατίθεται για τη σίτιση στο κολέγιο. Πρόθεσή του είναι να λειτουργήσει μια self-service καντίνα και οι καθηγητές να σταματήσουν να παίρνουν δείπνο στην Αίθουσα του κολεγίου. Οι εξοικονομήσεις αυτές θα χρηματοδοτήσουν το κτιριακό πρόγραμμα επέκτασης που είναι αναγκαίο εξαιτίας της αύξησης του αριθμού των εισακτέων. Βέβαια, γνωρίζει ότι δεν θα είναι εύκολη υπόθεση η αποδοχή των προτεινόμενων αλλαγών από το Συμβούλιο του κολεγίου. Σχεδόν όλοι οι καθηγητές εναντιώνονται στην επέκταση. Ο Κοσμήτορας υποστηρίζει ότι οποιαδήποτε αύξηση του αριθμού των φοιτητών θα κατέστρεφε τη χριστιανική κοινότητα που υποτίθεται ότι αντιπροσώπευε το κολέγιο και θα δυσκόλευε την επιβολή πειθαρχίας (σσ. 26-27).

Η αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού που συντελέστηκε τη δεκαετία του 1960 είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική αύξηση του αριθμού των γυναικών που φοιτούσαν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Μέσα σε αυτό το κλίμα ο καινούριος Πρόεδρος, στην ομιλία του προς το Συμβούλιο της Σχολής, ανακοίνωσε ότι θα επιτραπεί η φοίτηση γυναικών. Το συγκεκριμένο κολέγιο είναι ένα ίδρυμα με μακράιωνη ιστορία, αλλά με πολύ χαμηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις. Σε μια προσπάθεια να αναβαθμίσει το ακαδημαϊκό επίπεδο του κολεγίου, ο καινούριος Πρόεδρος ανακοίνωσε επίσης ότι από εδώ και στο εξής το εκπαιδευτικό ίδρυμα θα δέχεται υποψηφίους με μοναδικό κριτήριο τις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις. Γνώριζε ότι αρκετοί φοιτητές γίνονταν δεκτοί για φοίτηση μόνο και μόνο επειδή οι γονείς τους στήριζαν οικονομικά με δωρεές το κολέγιο. Οι σχεδιασμοί αυτοί του Godber

πορτιέρη Skullion. Η λέξη *Blue* αναφέρεται στο εγκεφαλικό επεισόδιο που έπαθε ο καινούριος Πρόεδρος του κολεγίου Sir Godber εξαιτίας των γεγονότων που έλαβαν χώρα στο κολέγιο και τα οποία ήταν τελικά η αιτία θανάτου του υπό περίεργες συνθήκες. Muñoz Muñoz Manuel José & Ramírez Vella Mercedes, “Intención comunicativa y nombres propios en la traducción española de *Porterhouse Blue*”, *TRANS. Revista de Traductologia*, vol. 15, (2011), p.161.

Evans συμβάδιζαν με το γενικότερο πνεύμα της εποχής στη Βρετανία, το οποίο ευνοούσε την αξιοκρατία και ήταν ενάντια στον ελιτισμό.

Από φέτος θα δεχόμαστε υποψηφίους που έχουν μόνο ακαδημαϊκά προσόντα [...] Θα επιτραπεί επίσης η είσοδος γυναικών φοιτητριών στο κολέγιο [...] Η πρακτική να παίρνουμε δείπνο στην Αίθουσα θα εγκαταλειφθεί. Μία self-service καντίνα θα λειτουργήσει [...] Όλες οι μορφές ακαδημαϊκού διαχωρισμού θα εξαφανιστούν [...] Το Porterhouse θα ξανακερδίσει τη θέση που του αξίζει ανάμεσα στα υπόλοιπα κολέγια (σσ.72-73).

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφέρουμε ότι κάθε κολέγιο στην Oxbridge είναι μια ανεξάρτητη οντότητα που διοικείται από τον Master (ή President, Provost, Dean, Warden ή οποιοδήποτε άλλο επίσημο όνομα) και από τους εταίρους (fellows). Το «Διοικητικό Σώμα» ενός κολεγίου – ο Πρόεδρος με τους εταίρους- μπορεί να αριθμεί μια δωδεκάδα από μέλη ή να φτάσει να αριθμεί και εκατό μέλη. Ένας συνηθισμένος αριθμός είναι αυτός των 25 μελών. Η ψήφος του καθενός εταίρου έχει την ίδια βαρύτητα με αυτή των συναδέλφων του. Στα μεγαλύτερα κολέγια οι συνηθισμένες υποθέσεις συζητούνται σε ένα μικρότερο συμβούλιο προτού ένα θέμα σταλθεί στο κανονικό Διοικητικό Σώμα για να παρθούν οι τελικές αποφάσεις. Ο Πρόεδρος είναι ο ex officio πρόεδρος του Διοικητικού Σώματος με δύο ψήφους και ουσιαστικές εξουσίες. Από τη θέση και την εξουσία που κατέχει, μπορεί ουσιαστικά να διοικεί όλο το κολέγιο, αν και πρέπει να έχει διπλωματικές ικανότητες για να μην δημιουργηθεί εναντίον του ένας ισχυρός συνασπισμός από εταίρους που θα προσπαθήσουν να μπλοκάρουν τις αποφάσεις του. Χαρακτηριστικός είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιδρούν στις προαναφερόμενες αλλαγές οι καθηγητές στο *Porterhouse Blue*. Εναντιώνονται σε οποιαδήποτε μεταρρύθμιση. Κατά τη διάρκεια συνεδρίασης του Συμβουλίου της Σχολής ο Αρχαιότερος Καθηγητής (Senior Tutor) προσπάθησε να διαμαρτυρηθεί για τις σχεδιαζόμενες αλλαγές, αλλά ο Πρόεδρος δεν του το επέτρεψε. Στη συνέχεια όμως πήρε το λόγο και μιλώντας εκ μέρους των συναδέλφων του αλλά και του Κοσμήτορα έκανε σαφές ότι τόσο σημαντικές αποφάσεις που επηρεάζουν τη λειτουργία του κολεγίου παίρνονται μόνο από το Συμβούλιο και όχι από τον Πρόεδρο. Ξεκαθάρισε ότι οι προτεινόμενες αλλαγές δεν θα γίνουν αποδεκτές. Ο Πρόεδρος αντιλαμβανόμενος τη γενικότερη αντίθεση του συνόλου των καθηγητών στις σχεδιαζόμενες μεταρρυθμίσεις προχώρησε σε μια δήλωση, η οποία θα μπορούσε να εκληφθεί και ως εκβιασμός. Τους ξεκαθάρισε ότι η μόνη επιλογή που του απέμενε ήταν η παραίτηση από τη θέση του

Προέδρου με μια ανοιχτή επιστολή προς τον υπουργό. Οι καθηγητές έμειναν εμβρόντητοι στις θέσεις τους, αναλογιζόμενοι το σκάνδαλο που θα ξεσπούσε. Δεν μπορούσαν ν' αντιδράσουν σε αυτή την απειλή του Sir Godber για έναν επιπλέον λόγο: ήταν συνένοχοι στις δραστηριότητες του πορτιέρη του κολεγίου Skullion³⁹⁹, ο οποίος έναντι αμοιβής χρησιμοποιούσε άπορους φοιτητές για να ολοκληρώνουν εργασίες άλλων φοιτητών ή ακόμα και να παίρνουν τη θέση τους στις εξετάσεις.

Μια βαριά αναπνοή, σαν μια βρισιά ήρθε από τη μεριά των καθηγητών. Ο Κοσμήτορας έκρυψε το πρόσωπό του μέσα στα χέρια του και ο Αρχαιότερος Καθηγητής έπιασε και με τα δυο του τα χέρια την άκρη του τραπεζιού για να στηριχθεί [...] «Διαμαρτύρομαι, φώναξε ο Αρχαιότερος Καθηγητής καθώς πήγε να σηκωθεί. «Αργότερα» του είπε ο Πρόεδρος και ο Αρχαιότερος Καθηγητής ξανακάθισε στη θέση του [...] Ο Κοσμήτορας ήταν άφωνος. Το πρόσωπό του ήταν ωχρό και σωριάστηκε στην καρέκλα. Ο Αρχαιότερος Καθηγητής πήγε προς το μέρος του, ενώ ο Charlain πάντα πανέτοιμος για τις δυνατότητες που δίνει ένα προσβεβλημένο ακροατήριο, ψιθύρισε μερικά λόγια παρηγοριάς στο αυτί του Κοσμήτορα [...]

Ο Αρχαιότερος Καθηγητής αγνόησε τις προσπάθειές του. «Μπορώ να σου υπενθυμίσω», είπε στον Πρόεδρο, «ότι αυτό το Συμβούλιο είναι το διοικητικό όργανο του Κολεγίου και [...] Ήθελα να πω ότι αποφάσεις πολιτικής που επηρεάζουν τη λειτουργία του Κολεγίου παίρνονται από το σύνολο του Συμβουλίου. Θέλω να κάνω ξεκάθαρο ότι δεν έχω την πρόθεση να αποδεχτώ τις αλλαγές που πρότεινε ο Πρόεδρος. Νομίζω ότι μπορώ να μιλάω για τον Κοσμήτορα», κοίταξε τον άφωνο Κοσμήτορα πριν συνεχίσει, «όταν λέω ότι και οι δυο είμαστε τελείως αντίθετοι σε οποιαδήποτε αλλαγή στην πολιτική του Κολεγίου». Κάθισε κάτω. Ακούστηκαν μουρμουρητά συναίνεσης από τους άλλους καθηγητές.

³⁹⁹Ο κεντρικός χαρακτήρας του έργου είναι ο Skullion, ο οποίος συμμερίζεται τις ανησυχίες των υπόλοιπων καθηγητών που εναντιώνονται στις μεταρρυθμίσεις τις οποίες θέλει να εφαρμόσει ο καινούριος Πρόεδρος. Η σάτιρα αναδύεται από το γεγονός ότι ο Skullion είναι πορτιέρης, αυτός που ελέγχει ποιος και τι μπαίνει στο κολέγιο: προσπαθεί να κρατήσει οτιδήποτε προοδευτικό εκτός κολεγίου. Connery A. Brian, "Inside Jokes: Familiarity and Contempt in Academic Satire" στο: Bevan David (ed.), *University Fiction*, Rodopi, Amsterdam-Atlanta GA, 1990, p. 128.

-Απ' ότι καταλαβαίνω ο Αρχαιότερος Καθηγητής εξέφρασε το γενικό συναίσθημα των παρευρισκομένων;», ρώτησε. Όλοι κούνησαν τα κεφάλια τους. Ο Πρόεδρος κοίταζε άθυμος.

-Σε αυτή την περίπτωση, κύριοι, δεν έχω πολλά να πω. Με δεδομένο ότι είστε αντίθετοι στις αλλαγές που πρότεινα, δεν έχω άλλη επιλογή από το να παραιτηθώ από την προεδρία του Κολεγίου. Θα ανακοινώσω την παραίτησή μου με μια επιστολή στον υπουργό, μια ανοιχτή επιστολή, κύριοι, όπου θα αναφέρω τους λόγους παραίτησής μου, ότι δηλαδή δεν μπορώ να συνεχίσω ως Πρόεδρος ενός κολεγίου το οποίο αυξάνει τα οικονομικά του έσοδα δεχόμενο φοιτητές χωρίς ακαδημαϊκά προσόντα με αντάλλαγμα μεγάλες δωρεές στο Ταμείο Εγγραφών και πουλώντας πτυχία».

Ο Πρόεδρος αποχώρησε από την αίθουσα. Πίσω του οι καθηγητές του Porterhouse ήταν ακίνητοι σαν αγάλματα γύρω από το τραπέζι, ο καθένας απορροφημένος στο να υπολογίζει τη δική του συνεισφορά σε ένα σκάνδαλο που θα τους κατέστρεφε όλους. Δεν χρειαζόταν και πολλή φαντασία για να δει κανείς τη δημόσια κατακραυγή που θα ακολουθούσε την παραίτηση του Sir Godber και τη δημοσιοποίηση της ανοιχτής του επιστολής, το κύμα αγανάκτησης που θα σάρωνε τη χώρα, τις κατάρρες που θα έπεφταν στα κεφάλια τους από τα άλλα κολέγια του Cambridge, τις καταγγελίες από τα νέα πανεπιστήμια [...] Τι θα έλεγαν το Trinity και το King; Οι καθηγητές του Porterhouse ήξεραν τι τους περίμενε, έχοντας αναμειχθεί σε μια υπόθεση που θα έθετε σε κίνδυνο τον μεγάλο πλούτο των άλλων κολεγίων και έτρεμαν σε αυτή την προοπτική (σφ.72-74).

Είναι εμφανής ο συντηρητισμός και η απέχθεια των καθηγητών του κολεγίου σε οποιαδήποτε καινοτομία ή μεταρρύθμιση. Ο αναγνώστης έχει την εντύπωση ότι το διδακτικό προσωπικό του Porterhouse δεν έχει συνειδητοποιήσει ότι οι εποχές άλλαξαν. Ανατρέχουμε στις επισημάνσεις του Clark Kerr, τις οποίες αναφέρουμε και στα συμπεράσματα για την εικοσαετία 1960-80, ότι λίγα ιδρύματα είναι τόσο συντηρητικά για τις δικές τους υποθέσεις όσο το πανεπιστήμιο, ενώ ταυτόχρονα τα μέλη του είναι τόσο φιλελεύθερα για τις υποθέσεις των άλλων. Η αλλαγή είναι μια τραυματική εμπειρία για την ακαδημαϊκή κοινότητα. Η σύζυγος του Sir Godber, η Lady Mary, διαπιστώνει την αντίσταση που συναντά η πολιτική επέκτασης και οι αλλαγές που τη συνοδεύουν. Χαρακτηριστική είναι η διαπίστωση που κάνει:

Ένα από τα πιο εκπληκτικά πράγματα όσον αφορά τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αυτής της χώρας είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιστέκονται σε οποιαδήποτε αλλαγή (σ. 122).

Στη Βρετανία μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1960 μόνο ένα ποσοστό των νέων είχε πρόσβαση στα πανεπιστήμια. Ο Κοσμήτορας του Porterhouse είναι υπέρ αυτών των περιοριστικών, ελιτίστικων αντιλήψεων.

Να παρέχεις στους ανθρώπους μια εκπαίδευση πάνω από την κοινωνική τους θέση, ήταν ένα από τα λάθη αυτού του αιώνα. Αυτό που χρειάζεται η χώρα είναι μια μορφωμένη ελίτ. Στην ουσία ό,τι είχε τους προηγούμενους τρεις αιώνες (σ. 91).

Στο *Places where they sing*⁴⁰⁰ –του οποίου η πλοκή διαδραματίζεται το 1967- το Συμβούλιο της Σχολής πρόκειται να συζητήσει τον τρόπο διάθεσης του ποσού που προέκυψε από την πώληση ιδιόκτητης γης. Τρεις ήταν οι βασικές προτάσεις για τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να διατεθεί το ποσό των 250.000 λιρών που έλαβε το Lancaster College του Cambridge. Η πρώτη πρόταση ήταν του καθηγητή Beyfus, ο οποίος ανήκε στην άκρα αριστερά, η δεύτερη του πιο μετριοπαθούς Tom Llewellyn και η τρίτη του δεξιού καθηγητή Balbo Blakeney.

Ο Balbo Blakeney, ο οποίος απεχθάνεται την είσοδο μεγαλύτερου αριθμού φοιτητών, πρότεινε να δοθεί το ποσό των 200.000 λιρών για να επιδιορθωθεί το παρεκκλήσιο του κολεγίου και οι υπόλοιπες 50.000 λίρες για τη Σχολή Χορωδίας. Ο Beyfus -ένθερμος υποστηρικτής της επέκτασης- πρότεινε στο Συμβούλιο να ανεγερθούν δύο φοιτητικές εστίες για τη φιλοξενία διακοσίων φοιτητών. Σύμφωνα με την πρότασή του, η αίθουσα σίτισης θα έπρεπε να αντικατασταθεί και να γίνει self-service, ο αριθμός των φοιτητών να διπλασιαστεί και ένα μεγάλο μέρος της γης να αξιοποιηθεί. Επίσης, οι φοιτητές του κολεγίου θα έπρεπε να είναι αγόρια και κορίτσια σύμφωνα με τις αρχές της ισότητας των δύο φύλων. Ο Beyfus στην τοποθέτησή του πρότεινε μια νέα φοιτητική εστία να ανεγερθεί σε ένα οικόπεδο, στο Scholars Meadow, που χρησιμοποιούνταν για την άθληση των φοιτητών από το 1856. Δύο

⁴⁰⁰Πρωτοεκδόθηκε το 1970 και συγγραφέας του είναι ο Simon Raven. Ο Simon Raven έκανε Κλασικές Σπουδές στο King's College, Cambridge. Δεν ακολούθησε ακαδημαϊκή καριέρα. Η πλοκή του έργου ξετυλίγεται στο φανταστικό Lancaster College, Cambridge το 1967. Βασικοί χαρακτήρες είναι καθηγητές μεταξύ των οποίων οι Tom Llewellyn, Tony Beck και ο φοιτητής Hugh Balliston. Για το συγκεκριμένο έργο σύμφωνα με τον Rowland Cotterill δεν έχει υπάρξει κάποια ακαδημαϊκή συζήτηση. Cotterill Rowland, "Research Scholars and Rebel Angels: Faustian Drama and the Modern University on Novels by C.S. Lewis, Simon Raven and Robertson Davies", στο: *Polish Journal of English Studies, Journal of the Polish Association for the Study of English (PASE)*, No. 5.2, Warsaw, 2019, p.10. Ούτε εμείς μπορέσαμε κατά τη διάρκεια της έρευνάς μας να βρούμε επιστημονικά άρθρα -πέρα από κάποιες σύντομες αναφορές- για το συγκεκριμένο έργο.

καθηγητές που ήταν αντίθετοι στην πρότασή του, ο Ivor Winstanley και ο Jacquiz Helmut, σχολίασαν αρνητικά:

-Συγκεκριμένα άτομα δεν θα ησυχάσουν μέχρι να το δούνε [το Scholars Meadow] γεμάτο με τετράγωνα, γκριζες πολυκατοικίες με φθηνά και άσχημα δωμάτια.

-Γεμάτα με φτωχούς και αηδιαστικούς φοιτητές που όλοι τους θα διαβάζουν κοινωνιολογία (σσ. 21-22).

Όταν ο Κοσμήτορας, μετά την εισήγηση του Lord Beyfus, κάλεσε τα μέλη σε μια προκαταρκτική ψηφοφορία, μόνο δύο μέλη του Συμβουλίου της Σχολής την υπερψήφισαν (σ. 96, 97, 99). Το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας αποτυπώνει τη στάση της πλειοψηφίας των καθηγητών σε θέματα επέκτασης.

Από την πλευρά του ο μετριοπαθής Tom Llewellyn, στην ομιλία του στο Συμβούλιο της Σχολής, στη λογική μιας πιο ελεγχόμενης πολιτικής επέκτασης, υποστήριξε την ανέγερση μιας φοιτητικής εστίας για τη φιλοξενία εξήντα νέων φοιτητών. Συγκεκριμένα, δήλωσε:

Δεν είναι επιτρεπτό ένα κολέγιο να καταλαμβάνει τόσο χώρο και συγκριτικά να έχει ένα τόσο μικρό αριθμό προπτυχιακών φοιτητών [...] Αυτό είναι αντιοικονομικό [...] και ενώ ο υπερπληθυσμός επιφέρει πάντα χειρότερηση, ο υποπληθυσμός φέρνει στειρότητα και αυταρέσκεια. Πιστεύω ότι για το καλό του ιδρύματος και για κοινωνική δικαιοσύνη απαιτείται μια προσεκτική αύξηση στον αριθμό των φοιτητών [...] Κατά την άποψή μου, μπορούμε να δεχτούμε 25% περισσότερους φοιτητές χωρίς να επηρεαστεί η ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης (σσ. 103-105).

Η πιθανή πτώση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης που θα προκαλούνταν από την αύξηση του αριθμού των φοιτητών ήταν ένα από τα κύρια επιχειρήματα όσων εναντιώνονταν στην επέκταση. Με τις αναφορές του ο Tom Llewellyn προσπαθεί να διασκεδάσει αυτούς του φόβους και τις ανησυχίες. Εξάλλου και η Robins Report που δημοσιοποιήθηκε το 1963, τόνιζε ότι η επέκταση μπορεί να συντελεστεί χωρίς σημαντική πτώση της ποιότητας. Η πρόταση του Tom Llewellyn πήρε τελικά δώδεκα ψήφους, κάτι που σήμαινε ότι θα έμπαινε στην λίστα με τις προτάσεις για την τελική επιλογή. Επίσης στην ίδια λίστα συμπεριλήφθηκε και η πρόταση του Balbo Blakeney για την αποκατάσταση του παρεκκλησίου και τη Σχολή Χορωδίας.

Η καθηγήτρια του κολεγίου, Mona Corrington, είναι υπέρ της αύξησης του αριθμού των εισακτέων, ανεξάρτητα από το αν θα υπάρξει πτώση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Υποστηρίζει την πρόταση του καθηγητή Beyfus. Άποψή της είναι ότι κάθε βιομηχανική κοινωνία πρέπει να χρησιμοποιήσει τα εκπαιδευτικά της ιδρύματα προς αυτή την κατεύθυνση:

-Όλο και περισσότεροι άνθρωποι -πολύ περισσότεροι άνθρωποι- πρέπει να μορφωθούν παρά τη συστηματική κωλυσιεργία της παραδοσιακής ελίτ.

-Τι σημαίνει αυτό;

-Περισσότεροι φοιτητές και γάμησε το επίπεδο [...] Ως μια βιομηχανική κοινωνία πρέπει να εκμεταλλευτούμε στο έπακρο τις δυνατότητες κάθε εκπαιδευτικού ιδρύματος. Πρέπει συνέχεια να χτίζουμε [...] Αυτή η πόλη είναι γεμάτη με πάρκα και κήπους που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να χτιστούν ουρανοξύστες σαν αυτόν τον καινούριο που χτίσανε στο Tottenham Court Road Tube Station. Σκέψου μόνο πόσους φοιτητές θα μπορούσαμε να στεγάσουμε εκεί μέσα (σσ. 76-78).

Η ίδια καθηγήτρια σε συζήτηση που είχε με τον καθηγητή Lord Beyfus εξέφρασε την άποψη ότι το κολέγιο με τα χρήματα που διέθετε, έπρεπε να δεχτεί «ένα πολύ μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών από όλα τα στρώματα της κοινωνίας και από όλες τις ανθρώπινες φυλές χωρίς να λάβει υπόψη τις ξεπερασμένες απόψεις ακαδημαϊκής απόδοσης» (σ. 37). Παρόμοιες απόψεις με αυτές της Mona Corrington για πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση νέων από όλες τις κοινωνικές τάξεις, πρεσβεύει και ένας άλλος καθηγητής του κολεγίου, ο Tony Beck. Κατά την άποψή του υπάρχει αναλγησία στην άρνηση εισόδου σε άτομα που αναζητούν τη γνώση και την αλήθεια (σ. 107). Από τη δική του πλευρά, ο Κοσμήτορας του Κολεγίου Robert Constable προσπαθεί να κρατήσει τις ισορροπίες και αναφέρεται στα μεγαλύτερα ποσά που απαιτούνται για τις ανάγκες ενός ραγδαία αυξανόμενου φοιτητικού πληθυσμού (σ. 161). Η ψηφοφορία που ακολούθησε την κατάθεση των τριών προτάσεων και οι διαφορετικές απόψεις μέσα στην ακαδημαϊκή κοινότητα του κολεγίου δείχνουν το κλίμα της εποχής και τη διαμάχη που είχε ξεσπάσει. Οι καθηγητές είχαν χωριστεί σε υπέρμαχους και πολέμιους της επέκτασης και της αύξησης του αριθμού των φοιτητών. Οι δυο από τις τρεις προτάσεις ήταν υπέρ της επέκτασης, η μια πιο ριζοσπαστική και η άλλη πιο μετριοπαθής, κάτι που πιθανότατα απηχεί και την προσωπική θέση του συγγραφέα.

Στο *The History Man*⁴⁰¹ κεντρικός ήρωας του βιβλίου είναι ο καθηγητής Howard Kirk, ένας μαρξιστής κοινωνιολόγος. Σύμφωνα με τον Weiß⁴⁰² ο τίτλος του βιβλίου “*History Man*” παραπέμπει στον δογματικό και μη ανεκτικό τρόπο με τον οποίο ασκεί την επιστήμη του: γνωρίζει τον δύσκολο δρόμο και το λυτρωτικό στόχο της ανθρώπινης ιστορίας που είναι μια απελευθερωμένη κοινωνία από όλους τους καταναγκασμούς η οποία να ρέπει προς την Αναρχία. Μόνο ένας στρατευμένος κοινωνιολόγος μπορεί να οδηγήσει την ανθρωπότητα εκεί.

Ο Kirk ολοκληρώνει το διδακτορικό του στην κοινωνιολογία και ψάχνει για μια θέση σε πανεπιστήμιο τη δεκαετία του 1960, μια περίοδο κατά την οποία νέα πανεπιστήμια ιδρύονται και υπάρχει μεγάλη ζήτηση για συγκεκριμένα νέα επιστημονικά αντικείμενα, όπως αυτό της κοινωνιολογίας. Η χρονική συγκυρία είναι ευνοϊκή για τον Howard, ο οποίος γνωρίζει ότι πρέπει να την εκμεταλλευτεί. Μόλις είχε ολοκληρώσει το πρώτο του βιβλίο, το οποίο θα εκδιδόταν από ένα πολύ γνωστό αριστερό εκδοτικό οίκο. Ήδη από τη δεκαετία του 1960, όπως θα δούμε αναλυτικότερα σε επόμενο σημείο αυτού του κεφαλαίου, οι δημοσιεύσεις θεωρούνταν σημαντικότερο προσόν για ένα νέο επιστήμονα στην προσπάθειά του να εισέλθει στον ακαδημαϊκό χώρο, αλλά και αργότερα για την προαγωγή του.

Ήξερε ότι έπρεπε να το εκμεταλλευτεί τώρα. Έτσι κάθισε και έγραψε γράμματα ανταποκρινόμενος σε αγγελίες που δημοσίευαν επαγγελματικά περιοδικά, κάνοντας

⁴⁰¹Πρωτοεκδόθηκε το 1975 και συγγραφέας του είναι ο Malcolm Bradbury. Ο Bradbury σπούδασε Αγγλική Φιλολογία στο University College, Leicester και στο Queen Mary College, University of London. Δίδαξε ως καθηγητής στο University of Birmingham και στο University of East Anglia. Η πλοκή του βιβλίου ξετυλίγεται στη φανταστική πόλη Watermouth στη νότια Αγγλία το 1972. Κεντρικοί χαρακτήρες του έργου είναι ο πανεπιστημιακός Howard Kirk και η γυναίκα του Barbara. Το βιβλίο όταν πρωτοκυκλοφόρησε δέχθηκε εξαιρετικές κριτικές και έγινε πετυχημένη τηλεοπτική σειρά το 1981 από το BBC. Ο Kenyon αναφέρει ότι το *The History Man* ήταν το μυθιστόρημα της χρονιάς. Kenyon P. J., “Lucky Jim and after: The Business of University Novels”, στο: Moseley Merrit (ed.), 2007, όπ. π., p. 95. Σύμφωνα με τον Weiß το συγκεκριμένο έργο είναι μια από τις πιο καυστικές σάτιρες της αγγλικής μεταπολεμικής λογοτεχνίας. Το σατιρικό πορτρέτο του πανεπιστημίου του Watermouth στοχεύει στο να αποκτήσει το πανεπιστήμιο μια νέα λειτουργία μέσα στην κοινωνία. Το πανεπιστήμιο δεν πρέπει να είναι μια επιχείρηση υπηρεσιών στην βιομηχανική κοινωνία, αλλά να στοχεύει μέσα από τη στρατευμένη επιστήμη στη δημιουργία μιας κοινωνίας, η οποία θα απελευθερώσει τον άνθρωπο. Η σάτιρα του Bradbury αναφέρεται στην αποτυχημένη προσπάθεια των πανεπιστημίων να έχουν μια ευρύτερη λειτουργία μέσα στην κοινωνία και να μην είναι απλά ιδρύματα παροχής επαγγελματικής εκπαίδευσης. Weiss Wolfgang, *Der Anglo-Amerikanische Universitätsroman: Eine historische Skizze*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1994, pp. 151, 154. Και ο D. Lodge μέσω τη ηρωίδα του Robyn Penrose στο *Nice Work* παίρνει θέση και εκφράζει ταυτόσημη άποψη όσον αφορά στην αποστολή των πανεπιστημίων, όταν η Robyn λέει: «Τα πανεπιστήμια είναι οι ναοί της σύγχρονης εποχής. Δεν θα έπρεπε να δικαιολογούν την ύπαρξή τους με ωφελμιστικά κριτήρια» (σ. 771).

⁴⁰²Weiß, 1994, όπ. π., p. 152.

αίτηση για θέσεις στην κοινωνιολογία σε άλλα πανεπιστήμια. Το αντικείμενο ήταν σε μεγάλη ζήτηση, υπήρχε μεγάλη κίνηση στο επάγγελμα και αυτό οφειλόταν κυρίως στη μεγάλη επιρροή από τα νέα πανεπιστήμια, πολλά από τα οποία είχαν κάνει την κοινωνιολογία το βασικό κομμάτι της νέας τους ακαδημαϊκής δομής. Υπήρχε πολλή διαφήμιση για το βιβλίο του μέχρι τώρα και έδωσε μια συνέντευξη που δημοσιεύτηκε στον *Observer*. Όλα αυτά φαίνονταν να αυξάνουν τις ευκαιρίες. Τον κάλεσαν για συνέντευξη σε τρία πανεπιστήμια στα οποία είχε στείλει αίτηση. Ένα από αυτά ήταν το *Watermouth*. Το συγκεκριμένο τον ενδιέφερε περισσότερο, επειδή είχε ένα καινούριο πρόγραμμα και ήταν μια ευκαιρία για αυτόν να μπορέσει να αναπτύξει τη δική του προσέγγιση [...] Η συνέντευξη ορίστηκε στο *Gaitskell Room*, στην αίθουσα *Elizabeth* που ήταν η πρώτη αίθουσα του νέου πανεπιστημίου, πριν σχεδιαστούν οι πύργοι και τα κτίρια από προκατασκευασμένο σκυρόδεμα και γυαλί από το διάσημο Φιλανδό αρχιτέκτονα *Jor Kaakinen*, τα οποία είχαν αρχίσει να απλώνονται στο *campus*. Η συνέντευξη πήγε καλά. Το διεπιστημονικό πρόγραμμα του πανεπιστημίου και οι καινοτόμες διδακτικές του μέθοδοι ενθουσίασαν τον *Howard*. Είδε ότι τον έπαιρναν στα σοβαρά. Το σύγχρονο *campus* που επεκτεινόταν τον χαροποιούσε, φαινόταν να είναι σε συμφωνία με τη δική του αίσθηση της μεταμόρφωσης της ιστορίας. Εντωμεταξύ, η *Barbara* [η γυναίκα του] ήταν στην πόλη, είχε αφήσει το μωρό σε φίλους στο *Leeds*, γυρνούσε στα μαγαζιά, έλεγγε τα οργανικά ντελικατέσεν και τις μπουτίκ και πήγε στην κλινική που έκανε οικογενειακό προγραμματισμό. Ποτέ της δεν είχε έρθει στη Νότια Αγγλία. Την ενθουσίαζε και την έκανε αισιόδοξη. Έβλεπε ριζοσπαστισμό παντού, ένα αγωνιστικό σύγχρονο στυλ που φαινόταν να είναι έτη φωτός μπροστά από το μουντό κόσμο του *Leeds* [εκεί που σπούδασαν]. Σε αυτό το καινούριο μέρος, είδε τον εαυτό της, είδε και τους δυο τους να διεκδικούν τα ιστορικά δικαιώματα των παλιών *Kirks* που είχαν αρνηθεί στους εαυτούς τους (σσ. 34-35).

Το πανεπιστήμιο του *Watermouth* στο οποίο τελικά αρχίζει την ακαδημαϊκή του σταδιοδρομία ο *Howard*, είναι ένα από τα «νέα» πανεπιστήμια που άνοιξαν τη δεκαετία του 1960. Γνωρίζουμε ότι τη συγκεκριμένη δεκαετία ιδρύθηκαν στη Βρετανία επτά νέα πανεπιστήμια, πλήρως εξοπλισμένα και αναγνωρισμένα από την αρχή, ένα γεγονός τελείως πρωτόγνωρο και μοναδικό για τα δεδομένα της χώρας. Τα νέα πανεπιστήμια από την ίδρυσή τους δεν προσπάθησαν να μιμηθούν την *Oxbridge*, αλλά την ανταγωνίζονταν στην έρευνα, είχαν υψηλό ποσοστό μεταπτυχιακών φοιτητών από την αρχή και σε σχέση με τα παλαιότερα

ιδρύματα προσπάθησαν να αποφύγουν το πτυχίο σε ένα επιστημονικό αντικείμενο. Μέσα σε αυτό το πνεύμα και η αρχιτεκτονική του campus στο Watermouth δεν ακολουθεί το πρότυπο της Oxbridge.

[...] βρέχει στο πανεπιστήμιο του Watermouth, αυτό το φωτεινό μέρος από γυαλί και ψηλούς πύργους, η μαγική χώρα του Kaakinen [...] [Οι φοιτητές] αφήνουν τις τσάντες τους στους προθάλαμους των φοιτητικών εστιών Hobbes, Kant, Marx, Hegel, Toynbee και Spencer [...] [Ο Howard] φτάνει στον ψηλό γυάλινο πύργο του Κτιρίου των Κοινωνικών Επιστημών [...] Το κτίριο έχει ένα μεγάλο foyer. Οι εξωτερικοί του τοίχοι και οι πόρτες είναι από καφέ γυαλί. Κάτω από το γυαλί, σε μια γωνία ρέει νερό, μια λιμνούλα που περνάει κάτω από τον τοίχο προς τον έξω κόσμο. Για τον Kaakinen, αυτόν τον οραματιστή και για αυτούς που έχουν μάτια να δουν, συμβολίζει το γιν και το γιαγκ, το πνεύμα και τη σάρκα, το εσωτερικό και το εξωτερικό που αφθονούν στη φουτουριστική του πόλη. Το foyer έχει πολλή φασαρία. Υπάρχουν πολλά τραπέζια στα οποία κάθονται φοιτητές [...]

Από το φρεάτιο του ανελκυστήρα υπάρχουν τέσσερις ίσιοι, ίδιοι διάδρομοι που δεν έχουν τίποτα άλλο εκτός από σειρές από πόρτες που οδηγούν ή εμποδίζουν την πρόσβαση σε αίθουσες διδασκαλίας. Υπάρχουν κτίρια σε αυτό τον κόσμο που έχουν γωνίες, στροφές, εσοχές, με καθίσματα ή πίνακες να κρέμονται στους τοίχους. Ο Kaakinen τα απέρριψε όλα αυτά. Στους διαδρόμους κάθονται πολλοί φοιτητές που περιμένουν να δουν τους καθηγητές τους μιας και είναι η πρώτη μέρα του εξαμήνου. Κάθονται κάτω στους διαδρόμους από πλακάκια με τις πλάτες τους ακουμπισμένες στους τοίχους, τα πόδια τους πάνω, κρατώντας στα χέρια τους πλαστικά κυπελάκια με καφέ που τα αγοράζουν από τον αυτόματο πωλητή που είναι δίπλα στο ασανσέρ. Οι διάδρομοι φωτίζονται μόνο από τεχνητό φως (σσ.57-58, 60).

Είμαστε στη δεκαετία του 1960, στην εποχή της μεγάλης επέκτασης των πανεπιστημίων και το Watermouth επεκτείνεται κάθε χρόνο. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 παρατηρήθηκε στα βρετανικά πανεπιστήμια μια αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού αλλά και του ακαδημαϊκού προσωπικού της τάξεως του 100% περίπου. Μέσα σε μια δεκαετία μια μεγάλη πρώην αγροτική έκταση είχε μεταβληθεί σε ένα τεράστιο campus, αυτό του Watermouth. Ο αριθμός του ακαδημαϊκού προσωπικού και των φοιτητών ήταν τόσο μεγάλος, ώστε κανένας

καθηγητής δεν θυμόταν τα χαρακτηριστικά των φοιτητών του ούτε είχε στενή επαφή με τους συναδέλφους του. Η αύξηση του πληθυσμού μέσα στο campus είχε πάρει τέτοιες διαστάσεις που από το 1970 όλα τα άτομα προμηθεύονταν ένα αριθμό από το Κέντρο Υπολογιστών, ο οποίος προσδιόριζε ακριβώς ποιος ήταν ο καθένας. Βρισκόμασταν ήδη στην εποχή της μαζικότητας και της ανωνυμίας.

Το πανεπιστήμιο μεγαλώνει χρόνο με το χρόνο. Ένα καινούριο κτίριο, ένας καινούριος δρόμος, μια νέα έκταση νερού το φέρνει αναπόφευκτα πιο κοντά στην ολοκλήρωσή του. Το πανεπιστήμιο λειτουργεί μόνο δέκα χρόνια [...] Πριν από δέκα χρόνια αυτή η έκταση γης ήταν μια ειρηνική, ποιμενική Εδέμ, ένα μέρος με χωράφια και αγελάδες [...]

Τώρα υπήρχαν δύο καινούριες φοιτητικές εστίες [...] Πρώτα ήταν το κτίριο των Ανθρωπιστικών και Φυσικών Επιστημών. Μετά έλαβε χώρα η βιομηχανική επανάσταση, Το κτίριο των Επιχειρήσεων και της Μηχανικής. Στη συνέχεια ήρθε η ώρα του πλήθους, ο Γυάλινος Πύργος των Κοινωνικών Επιστημών [...] Όλα τα νέα κτίρια είχαν τουαλέτες με παράξενα μοντέρνα σύμβολα για άντρες και γυναίκες που δύσκολα ξεχώριζες [...] Άνθρωποι έρχονταν στο πανεπιστήμιο και μετά εξαφανίζονταν [...] Το 1967, όταν πρωτοδιορίστηκε ο Howard, κανένας καθηγητής δεν μπορούσε να θυμάται τα ονόματα και τα χαρακτηριστικά όλων των φοιτητών του, ούτε είχε επαφή πρόσωπο με πρόσωπο με τους συναδέλφους με τους οποίους δίδασκε [...] Η κοινότητα όλο και μεγάλωνε [...] Το 1970 η τεχνοκρατική εποχή επισημοποιήθηκε: το Κέντρο Υπολογιστών άρχισε τη λειτουργία του εκδίδοντας μια κάρτα με ένα αριθμό για τον καθένα που ήταν στο campus, προσδιορίζοντας ακριβώς ποιος ήταν.

Και τώρα το campus είναι τεράστιο, ένα από αυτά τα ογκώδη πολυλειτουργικά περιβάλλοντα που κατασκευάζει ο σύγχρονος άνθρωπος: κλειστό σαν πανεπιστήμιο, μια προοπτική που ολοένα γίνεται και πιο πιθανή, καθώς οι φοιτητές ήρθαν για να μισήσουν τον κόσμο και ο κόσμος το πανεπιστήμιο και μπορεί κανείς να το ξανανοίξει σαν μια βιομηχανία, σαν μια φυλακή, σαν ένα εμπορικό κέντρο [...] Το μέρος έχει γίνει μια μικρή πολιτεία με όλες τις απαραίτητες υπηρεσίες: ένα ταχυδρομείο, μια pub, ένα σούπερ μάρκετ, ένα μαγαζί με εφημερίδες και δίπλα η ψυχιατρική υπηρεσία, ο βρεφονηπιακός σταθμός, η τηλεφωνική υπηρεσία για τους εξαρτημένους από τα ναρκωτικά, τα γραφεία από το βενζινάδικο Securitor [...] Μέσα στη βροχή τα κτίρια είναι μαύρα, το τσιμέντο έχει αλλάξει χρώμα, το γυαλί φαίνεται βρώμικο, οι υπηρεσίες είναι λιγότερες. Οι ειδικοί

στο γκράφιτι έγραψαν στο τσιμέντο και στο ασφάλι: "Σταματήστε την κτηνωδία της αστυνομίας" και "IRA". Υπήρξε μια μικρή φωτιά στη βιβλιοθήκη. Βιασμοί και ληστείες συμβαίνουν περιστασιακά στα σκοτεινότερα σημεία αυτής της καλής κοινωνίας. Από καιρό σε καιρό τα επαναστατικά πνεύματα ανάβουν και μετά ησυχάζουν πάλι (σσ. 63-66).

Η μαζικότητα που έχει προσλάβει η ανώτατη εκπαίδευση είναι ξεκάθαρη σε σημείο που ο Howard έχει την εντύπωση ότι το πανεπιστήμιο μοιάζει με ένα εργοστάσιο παραγωγής:

Καθώς [ο Howard] απομακρύνεται, κοιτάζει πίσω και βλέπει το campus, μια μεγάλη αστική κατασκευή [...] μία εικόνα από ένα πνευματικό εργοστάσιο υψηλής παραγωγής σε εικοσιτετράωρη βάση⁴⁰³ (σ. 165).

Τα «νέα» πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν τη δεκαετία του 1960 προσανατολίσθηκαν σε διεπιστημονικά και πιο ευέλικτα προγράμματα σπουδών και εισήγαγαν νέα επιστημονικά αντικείμενα. Ήταν αυτόνομα ιδρύματα από την ίδρυσή τους. Όπως αναφέραμε στο δεύτερο κεφάλαιο είχαν τη δυνατότητα να πειραματιστούν με νέα αντικείμενα, νέα προγράμματα σπουδών, νέες μεθόδους διδασκαλίας και εξετάσεων, αυτό που ο Asa Briggs -δεύτερος Αντιπρύτανης του πανεπιστημίου του Sussex, ο οποίος συμμετείχε ενεργά στην ίδρυση των νέων πανεπιστημίων- αποκάλυψε «το νέο χάρτη της μάθησης». Σύμφωνα με τον Perkin⁴⁰⁴ τα συγκεκριμένα ιδρύματα «δεν ακολούθησαν τον κανόνα της παραδοσιακής διδασκαλίας και αξιολόγησης. Φυσικά δεν επανεφηύραν το σεμινάριο, απομακρύνθηκαν όμως από την υπερβολική έμφαση στις διαλέξεις που είχαν δώσει τα επαρχιακά πανεπιστήμια[...] Το Sussex έκανε το σύστημα της εποπτείας ανά δύο φοιτητές τη βάση της διδασκαλίας του[...] Σε άλλα πανεπιστήμια σεμινάρια 4-6 φοιτητών υποστήριζαν τις διαλέξεις. Τα πανεπιστήμια της East Anglia και του Lancaster πρωτοπόρησαν χρησιμοποιώντας τη συνεχή αξιολόγηση επικουρικά παρά σαν αντικατάστατο των εξετάσεων. Τις καινοτομίες αυτές τις υιοθέτησαν ευρέως τα παλαιότερα πανεπιστήμια και τα polytechnics». Σύμφωνα με την άποψή του ίδιου

⁴⁰³Το πανεπιστήμιο του Watermouth είναι ένα εργοστάσιο γνώσης αφιερωμένο σε ωφελμιστικούς σκοπούς, δηλαδή στην παροχή επαγγελματικής εκπαίδευσης. Ο Kirk και οι συνάδελφοί του είναι καλοί επιστήμονες: εργάζονται σκληρά, εκδίδουν βιβλία και άρθρα, λειτουργούν το Τμήμα. Η διδασκαλία, η έρευνα και η διοίκηση γίνονται πολύ αποτελεσματικά. Αυτή η αποτελεσματικότητα είναι που ενοχλεί περισσότερο τον Bradbury. Τα «πραγματικά» πανεπιστήμια δεν έπρεπε να είχαν ωφελμιστική αποστολή. Carter Ian, *Ancient cultures of conceit- British university fiction in the post-war years*, Routledge, London, 1990, p. 147.

⁴⁰⁴Perkin, 1991, όπ. π., p. 299.

επιστήμονα⁴⁰⁵, ακολούθησαν μια πορεία που δικαιολογούσε τον ισχυρισμό της University Grants Committee, της επιτροπής δηλαδή της βρετανικής κυβέρνησης που χρηματοδοτούσε την ανώτατη εκπαίδευση, ότι αυτά τα νέα ιδρύματα θα μπορούσαν καλύτερα να εισαγάγουν διαφορετικούς μεθόδους οργάνωσης της γνώσης και μια καινοτόμο παιδαγωγική, δηλαδή «νέους χάρτες γνώσης». Βέβαια η άποψη αυτή αμφισβητήθηκε από άλλους επιστήμονες, όπως ο Halsey και ο Robinson⁴⁰⁶ που υποστήριζαν ότι τα νέα πανεπιστήμια δεν έφεραν κάτι καινούριο στη βρετανική ανώτατη εκπαίδευση. Σε κάθε περίπτωση πάντως ο τρόπος διδασκαλίας στο πανεπιστήμιο του Watermouth, όπως παρουσιάζεται στο *The History Man* είναι διαφορετικός, καινοτόμος σε σχέση με άλλα ανώτατα ιδρύματα. Διαβάζουμε στο όγδοο κεφάλαιο:

Τα μαθήματα στο Watermouth δεν είναι περιπτώσεις μονοδιάστατης μετάδοσης της γνώσης. Είναι γεγονότα, στιγμές αλληλεπίδρασης ή αλλιώς σαν τα πάρτι του Howard, συμβάντα. Υπάρχουν φοιτητές στο Watermouth, που επισκέπτονται κάποια άλλα πανεπιστήμια στα οποία κυριαρχεί η παραδοσιακή διδασκαλία και κοιτάζουν έκπληκτοι [...]. Διότι το Watermouth δεν μορφώνει μόνο τους φοιτητές, διδάσκει και τους καθηγητές. Υπάρχουν ομάδες από ειδικούς της εκπαίδευσης, ψυχολόγους, ειδικούς στη δυναμική της ομάδας. Βιντεοσκοπούν διαλέξεις και στη συνέχεια συζητάνε και επιδεικνύουν πως ο τάδε φοιτητής πέρασε το μάθημα χωρίς να μιλήσει ή πώς ένας άλλος φοιτητής εκφράζει βαρεμάρα σκαλίζοντας τη μύτη του ή πώς κάποιος άλλος φοιτητής κατά τη διάρκεια ενός μονόωρου μαθήματος δεν είχε καθόλου οπτική επαφή με τον καθηγητή του. Υπάρχουν υποδειγματικές τάξεις όπου οι καθηγητές αλληλοδιδάσκονται [...] και ηλικιωμένοι καθηγητές διεθνούς κύρους ξεσπάνε σε κλάματα [...]

Το Watermouth κάνει τους φοιτητές νευρικούς. Μπορεί να συμβούν απροσδόκητα πράγματα. Υπάρχουν μαθήματα στα οποία με το που φτάνεις πρέπει να φας κάτι, ή να αγγίσει ο ένας τον άλλο, ή πρέπει να διηγηθείς τα όνειρα της προηγούμενης βραδιάς ή να γδυθείς με σκοπό να προκαλέσεις σε αυτή την παράξενη κοινότητα την αίσθηση του καλού μαθήματος, του μαθήματος που είναι ενδιαφέρον. Επίσης υπάρχουν άλλοι φοιτητές που πρέπει να καθίσουν να ακούσουν του καθηγητές τους την ώρα που κάνουν

⁴⁰⁵Όπως αναφέρεται στο Filippakou Ourania & Tapper Ted, “Policymaking and the politics of change in higher education: The new 1960s universities in the UK, then and now”, *London Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (April 2016), p. 17.

⁴⁰⁶Όπως αναφέρεται στο Filippakou & Tapper, 2016, όπ. π., p. 17.

αυτοθεραπεία και μιλάνε για τα προβλήματά τους ή για τις συζύγους τους. Υπάρχουν βέβαια και τάξεις όπου συμβαίνει σχεδόν το αντίθετο και οι φοιτητές είναι αντικείμενο θεραπείας κατά την οποία ένα φαινομενικά συνηθισμένο σχόλιο για τη συλλογή γραμματοσήμων κάποιου την περίοδο που ήταν στο σχολείο ή μια λογοτεχνική αναφορά στη μεταφορική σημασία του χρώματος μπορεί να οδηγήσει ξαφνικά σε μια ψυχική κατάσταση κατά την οποία ένας καθηγητής θα καταδυθεί στο υποσυνείδητο του σπουδαστή, ανακαλύπτοντας κάτι για τον «αστικό του υλισμό» ή τον «ρατσισμό» του. Τα μαθήματα αυτού του είδους του Howard είναι ζακουστά [...]

Ακόμη υπάρχουν μαθήματα στα οποία οι καθηγητές παραμένουν σιωπηλοί, αναμένοντας αυθόρμητες εκρήξεις ευφυΐας από τους φοιτητές τους ή και τάξεις όπου η σιωπή δεν διακόπτεται καθόλου. Υπάρχουν και μαθήματα όπου ο καθηγητής δεν εμφανίζεται ποτέ αυτοπροσώπως, αλλά κάνει ξαφνικά την εμφάνισή του μέσω μιας οθόνης που είναι στη γωνία της αίθουσας και στην οποία ο ήχος μπορεί να δυναμώσει ή να χαμηλώσει ή και να κλείσει τελείως ανάλογα με τις διαθέσεις των ακροατών την ώρα που δίνει μια διάλεξη για το Βρετανικό Συμβούλιο στη Βραζιλία. Όλα μπορούν να συμβούν εκτός από το αναμενόμενο (σσ. 127-129).

Στο *Small World: An Academic Romance*⁴⁰⁷ η πλοκή ξετυλίγεται στο φανταστικό πανεπιστήμιο του Rummidge και στο παγκόσμιο campus. Από το διατλαντικό campus (αμερικανικό και βρετανικό πανεπιστήμιο) του πρώτου βιβλίου της τριλογίας *Changing*

⁴⁰⁷Πρωτοεκδόθηκε το 1984 και είναι το δεύτερο βιβλίο της “Campus Trilogy” του David Lodge μετά το *Changing Places* (1975) και πριν το *Nice Work* (1988). Το *Small World* και το *Nice Work* είχαν προταθεί για το Booker Prize, λογοτεχνικό βραβείο που δίνεται κάθε χρόνο για το καλύτερο λογοτεχνικό βιβλίο που εκδίδεται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο David Lodge σπούδασε στο University College, London απ’ όπου και αποφοίτησε παίρνοντας το Bachelors of Arts. Δίδαξε Αγγλική Φιλολογία στο University of Birmingham, όπου και παρέμεινε έως τη συνταξιοδότησή του το 1987. Το 1969 ήταν επισκέπτης αναπληρωτής καθηγητής στο University of California, Berkeley κάτι που αποτέλεσε σημαντικό σταθμό στην εξέλιξη του θεωρητικού και συγγραφικού του έργου. Τα τρία βιβλία του D. Lodge, τα οποία μελετήσαμε, έχουν μεταφραστεί σε αρκετές γλώσσες και έχουν επανεκδοθεί πολλές φορές στην αγγλική γλώσσα. Κεντρικοί χαρακτήρες στο *Small World* είναι οι καθηγητές Morris Zapp και Philip Swallow από το *Changing Places*, ο καθηγητής Persse McGarrigle και η μεταπτυχιακή φοιτήτρια Angelica Pabst. Έγινε τηλεοπτική διασκευή του βιβλίου το 1988. Σύμφωνα με τον Weiß το βιβλίο είναι μια καυστική σάτιρα για την παραίτηση των ακαδημαϊκών των Ανθρωπιστικών Επιστημών. Η πλοκή του περιστρέφεται γύρω από ένα ειδύλλιο, στο οποίο καθηγητές λογοτεχνίας που διψάνε για φήμη, αναζητούν περιπέτειες και γυναίκες και τσακώνονται για την νεοϊδρυμένη Έδρα της Ουνέσκο για τη Θεωρία της Λογοτεχνίας. Τόπος πλοκής δεν είναι πια το πανεπιστήμιο, αλλά ολόκληρη η γη. Ο καθηγητής λογοτεχνίας με αυτό τον τρόπο δεν εγκατέλειψε μόνο την αίθουσα διδασκαλίας του, αλλά και το πανεπιστήμιο και περιφέρεται ανά τη γη ως επιστήμονας-τουρίστας με όλα τα έξοδα καλυμμένα. Ιππότης αυτού του ακαδημαϊκού ειδύλλιου είναι ο Ιρλανδός ποιητής και επιστήμονας της λογοτεχνίας Persse McGarrigle, ο οποίος αναζητά την όμορφη Angelica από συνέδριο σε συνέδριο. Weiß, 1994, όπ. π., p. 159.

Places, έχουμε περάσει στο παγκόσμιο campus του *Small World*. Το πανεπιστήμιο του Rummidge στο *Small World* διοργανώνει ένα συνέδριο και καθώς είναι ένα τυπικό επαρχιακό βρετανικό ανώτατο ίδρυμα με περιορισμένους οικονομικούς πόρους, δεν μπορεί να εξασφαλίσει ιδιαίτερες συνθήκες διαμονής στους συνέδρους. Η ιεραρχία των βρετανικών πανεπιστημίων αποτυπώνεται στα συνέδρια τα οποία μπορούν να διοργανώσουν και στις εγκαταστάσεις στις οποίες θα φιλοξενήσουν τους συνέδρους. Οι συμμετέχοντες στο συγκεκριμένο συνέδριο πρόκειται να μείνουν σε μια απλή πανεπιστημιακή εστία, σε ένα κτίριο που ανεγέρθηκε «βιαστικά» τη δεκαετία του 1960 κατά την περίοδο της μεγάλης επέκτασης. Όπως γνωρίζουμε όμως, την αισιοδοξία για επέκταση της δεκαετίας του 1960 διαδέχτηκε η απαισιοδοξία της δεκαετίας του 1970. Ειδικά μετά την πετρελαϊκή κρίση του 1973 υπήρξε σκεπτικισμός για την οικονομική χρησιμότητα της επένδυσης στην ανώτατη εκπαίδευση. Βρισκόμαστε μόλις δέκα χρόνια μετά την ανέγερση της φοιτητικής εστίας στο πανεπιστήμιο του Rummidge και εισπράττουμε ήδη μια εικόνα εγκατάλειψης.

Οι συμμετέχοντες στο συνέδριο έμεναν σε μια από τις εστίες του πανεπιστημίου, ένα κτίριο που ανεγέρθηκε βιαστικά το 1969, κατά τη διάρκεια της μεγάλης έκρηξης της ανώτατης εκπαίδευσης και τώρα, μόλις 10 χρόνια αργότερα, έμοιαζε παραμελημένο [...] Είδαν τα βρόμικα και σπασμένα έπιπλα, έψαζαν άδικα τα σκονισμένα ντουλάπια για να βρουν κρεμάστρες για τα ρούχα τους, δοκίμασαν τα στενά κρεβάτια των οποίων τα ελατήρια στη μέση είχαν χαλάσει και δεν είχαν καμία αντίσταση, διαλυμένα από τα παιχνίδια και τη συνουσία επί μια δεκαετία. Κάθε δωμάτιο είχε νιπτήρα, αλλά όλοι οι νιπτήρες δεν είχαν τάπα ή κάθε τάπα δεν είχε αλυσίδα. Κάποιες βρύσες δεν άνοιγαν και κάποιες δεν έκλειναν. Αν ήθελε κάποιος να πλυθεί ή να κάνει την ανάγκη του, έπρεπε να περιπλανηθεί στους κρύους και λαβυρινθώδεις διαδρόμους για να βρει μια κοινή τουαλέτα όπου υπήρχαν ντους, αλλά ελάχιστη ιδιωτικότητα και λίγο ζεστό νερό [...] Στους βετεράνους των συνεδρίων που γινόντουσαν στα βρετανικά επαρχιακά πανεπιστήμια αυτά ήταν γνωστά και μέχρι ένα βαθμό τα αποδέχονταν στωικά. Όπως το μάλλον μέτριο sherry που προσφερόταν κατά την υποδοχή [...] και το δείπνο (σσ. 227-228).

Στο *Nice Work*⁴⁰⁸ ο καθηγητής Philip Swallow είναι Κοσμήτορας και έχει ζήσει όλες τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα στη βρετανική τριτοβάθμια εκπαίδευση από την εποχή που

⁴⁰⁸Πρωτοκυκλοφόρησε το 1988. Κεντρικοί χαρακτήρες είναι οι καθηγητές Morris Zapp και Philip Swallow από το *Changing Places*, η νεαρή συμβασιούχος καθηγήτρια Robyn Penrose και ο μάνατζερ σε ιδιωτική εταιρία

ήταν φοιτητής τη δεκαετία του 1950. Σε μια συζήτηση που είχε με τη νεαρή συμβασιούχο καθηγήτρια Robin Penrose κάνει ένα απολογισμό της μέχρι τώρα ακαδημαϊκής διαδρομής του και αναφέρεται στην επέκταση της ανώτατης εκπαίδευσης που συντελέστηκε στη Βρετανία, θεωρώντας σταθμό τη δημοσιοποίηση της έκθεσης Robbins. Κεντρική θέση της έκθεσης που δημοσιοποιήθηκε το 1963 ήταν η νομιμοποίηση μιας πολιτικής επέκτασης σε όλους τους τομείς της ανώτατης εκπαίδευσης.

Αισθάνομαι ότι την ώρα που θα συνταξιοδοτούμαι, θα είναι σαν να έχω ζήσει όλο τον κύκλο της μεταπολεμικής ανώτατης εκπαίδευσης. Όταν ήμουν φοιτητής, τα επαρχιακά πανεπιστήμια σαν το Rummidge ήταν πολύ μικρά. Μετά, στη δεκαετία του 1960 υπήρξε επέκταση, ανάπτυξη, νέα κτίρια. Πιστεύεις ότι ο δυνατώτερος θόρυβος τη δεκαετία του 1960 ήταν ο θόρυβος από τα κατασκευαστικά έργα; Μετά όλα ησύχασαν [...]

Είναι σαν τη θεωρία του Big Bang για το σύμπαν. Λένε ότι κάποια στιγμή θα σταματήσει να επεκτείνεται και θα αρχίσει να μικραίνει για να φτάσει στην αρχική του κατάσταση. Η Robbins Report ήταν το Big Bang της ανώτατης εκπαίδευσης. Τώρα όμως όλα κινούνται προς την αντίθετη κατεύθυνση (σ. 623).

Ένα από τα θετικά της επέκτασης που συντελέστηκε την περίοδο 1960-80 ήταν ότι σημειώθηκε αύξηση του ποσοστού συμμετοχής ατόμων από χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις. Όμως η αύξηση αυτή δεν ήταν αντίστοιχη του βαθμού στον οποίο αυτές οι τάξεις αντιπροσωπεύονταν στην κοινωνία. Οι κοινωνικές ανισότητες όσον αφορά στην πρόσβαση στο πανεπιστήμιο συνεχίστηκαν, παρά τις μεταρρυθμίσεις που έγιναν, ειδικά την περίοδο μετά το 1968 με στόχο τη μείωσή τους. Η νεαρή καθηγήτρια Robyn Penrose αναγνωρίζει αυτό το γεγονός σε μια συζήτηση που είχε με τον Victor, στέλεχος σε τοπική βιομηχανία, και δηλώνει ότι πρέπει να παρακινηθούν περισσότερα παιδιά από την εργατική τάξη να έρθουν στο πανεπιστήμιο.

-Τα πανεπιστήμια είναι ανοιχτά σε όλους.

Victor Wilcox. Το 1989 έγινε τηλεοπτική σειρά από το BBC. Ο Chris Walsh αναφέρει ότι στο συγκεκριμένο έργο ο συγγραφέας στρέφει την προσοχή του στον ευρύτερο κόσμο της εργασίας της Βρετανίας τη δεκαετία του 1980 και συγκεκριμένα στον ιδιωτικό τομέα -εμπόριο, βιομηχανία- και τον συνδέει με τον μικρότερο ακαδημαϊκό κόσμο. Στο έργο αυτό έχουμε δύο αντίθετες ιδεολογικές θεωρήσεις. Από την μία πλευρά είναι η Robyn, η οποία είναι ακαδημαϊκός, ιδεαλίστρια, σοσιαλίστρια, φεμινίστρια, λογοτέχνης και θεωρητικός και από την άλλη πλευρά ο Victor, ο οποίος είναι πραγματιστής, πρακτικός, καπιταλιστής. Walsh Chris, "Not a comic novelist, exactly: The academic fiction of Danid Lodge", στο: Moseley Merrit (ed.), *The Academic Novel: New and Classic Essays*, Chester Academic Press, Chester, 2007, pp. 286-289.

-Αυτό είναι μόνο στη θεωρία. Όλα αυτά τα αυτοκίνητα στο πάρκινγκ, σε ποιους ανήκουν;

-Σε φοιτητές, είπε η Robyn. Συμφωνώ ότι οι φοιτητές μας προέρχονται κυρίως από τη μεσαία τάξη. Δεν θα έπρεπε κανονικά. Η φοίτηση είναι δωρεάν. Υπάρχουν επιχορηγήσεις για αυτούς που χρειάζονται χρήματα για να σπουδάσουν. Πρέπει να παρακινήσουμε περισσότερα παιδιά από την εργατική τάξη να έρθουν στο πανεπιστήμιο.

-Και να πετάξετε έξω τους φοιτητές της μεσαίας τάξης για να έχετε χώρο;

-Όχι, να δημιουργήσουμε περισσότερες θέσεις. (σσ.770-771).

Στο *A Very Peculiar Practice*⁴⁰⁹ η πλοκή διαδραματίζεται σε ένα από τα νέα πανεπιστήμια, το φανταστικό Lowlands University, το οποίο είχε τα ακόλουθα τμήματα: Τεχνών, Κοινωνικών Επιστημών, Διοίκησης, Φυσικής και Μηχανικής, Τροφοδοσίας. Το πανεπιστήμιο περηφανευόταν για την όμορφη πισίνα Ολυμπιακών διαστάσεων που διέθετε (σ. 28). Ο Jock McCannon ήταν ο πρόεδρος του Ιατρικού Κέντρου στο Πανεπιστήμιο. Το Lowlands University είναι μεν στην κατηγορία των νέων πανεπιστημίων, αλλά είναι ήδη 20 χρόνια παλιό. Σε αυτό το πανεπιστήμιο όμως, έννοιες όπως η καινοτομία έχουν χάσει την αξία τους. Το πανεπιστήμιο είναι πολύ χαμηλά στην κατάταξη. Υπάρχει μια εικόνα παραμέλησης όσον αφορά στο κτιριακό τομέα: οι σοβάδες πέφτουν, οι οροφές στάζουν, κεραμίδια πέφτουν στα κεφάλια των ανθρώπων. Εγκρίθηκε μόνο ένα σχετικά μικρό ποσό για έργα ανακατασκευής (σ. 5, 17). Το πανεπιστήμιο έχει γεμίσει με υπερπόντιους φοιτητές, οι οποίοι δεν μιλάνε καλά αγγλικά, αλλά το πανεπιστήμιο τους δέχεται επειδή πληρώνουν υψηλά δίδακτρα (σ. 20). Τα δίδακτρα αυτά βοηθούν το πανεπιστήμιο να ανταπεξέλθει στις περικοπές της κρατικής χρηματοδότησης προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

4.1.2. Ιεραρχία των ιδρυμάτων-Υπεροχή της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ σε σχέση με τα άλλα πανεπιστήμια-polytechnics

Όπως είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, στη Βρετανία το σύστημα ήταν πάντοτε ελιτίστικο με την Oxbridge στην κορυφή, τα polytechnics με τα τοπικά κολέγια στη βάση και

⁴⁰⁹Πρωτοκυκλοφόρησε το 1986 και συγγραφέας του είναι ο Andrew Davies. Ο Andrew Davies σπούδασε Αγγλική Φιλολογία στο University College, London και δίδαξε το ίδιο γνωστικό αντικείμενο στο University of Warwick. Κεντρικοί χαρακτήρες του βιβλίου είναι ο Stephen Daker, ο προϊστάμενός του Jock McCann και ο Bob Buzzard. Η πλοκή διαδραματίζεται στο φανταστικό Lowlands University που βασίζεται στο University of East Anglia. Το βιβλίο έγινε τηλεοπτική σειρά από το BBC το 1986. Το 2010 ο Guardian κατέταξε τη συγκεκριμένη σειρά στην 5^η θέση στη λίστα του για τα 50 καλύτερα τηλεοπτικά δράματα όλων των εποχών. <https://www.theguardian.com/tv-and-radio/tvandradioblog/2010/jan/12/guardian-50-television-dramas>, (πρόσβαση στις 12.11.2020).

ενδιάμεσα τα πανεπιστήμια. Σε μεγάλο βαθμό το γόητρο ενός ιδρύματος συμβαδίζει με την ηλικία του. Τα δύο αρχαία πανεπιστήμια με τη μακραίωνη ιστορία απολαμβάνουν πολύ υψηλό γόητρο στην αγγλική κοινωνία και απόφοιτοί τους δεσπόζουν στα ανώτερα στρώματα της Δημόσιας Διοίκησης και στα παλαιότερα επαγγέλματα. Τα νέα πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν τη δεκαετία του 1960 μπορεί να κατάφεραν να ξεπεράσουν σε γόητρο και ελκυστικότητα κάποια από τα μικρότερα επαρχιακά και τα πρώην CAT's, δεν μπόρεσαν όμως να ξεπεράσουν ούτε τα πανεπιστήμια του Λονδίνου ούτε φυσικά την Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ.

Στο *Porterhouse Blue* η πλοκή ξετυλίγεται στο κολέγιο Porterhouse του Cambridge, ένα κολέγιο με μεγάλη ιστορία. Η μακρόχρονη ιστορία και οι παραδόσεις του συγκεκριμένου κολεγίου τού προσδίδουν κύρος σε σχέση με άλλα ιδρύματα. Δείγμα της ιδιαιτερότητας του κολεγίου και της πολυτελούς ζωής που διάγουν τα ακαδημαϊκά μέλη του είναι η εκλεκτή κουζίνα την οποία γεύονται αποκλειστικά οι καθηγητές. Χαρακτηριστικό είναι ένα απόσπασμα από ένα δείπνο στο κολέγιο:

Το Portehouse ήταν διάσημο για το φαγητό του. Υπήρχε χαβιάρι και κρεμμυδόσουπα, Turbon au Champagne, κόκκος γεμιστός, πάπια και, τέλος, μοσχαρίσιο φιλέτο ψημένο στο μεγάλο τζάκι της τραπεζαρίας του κολεγίου. Κάθε πιάτο είχε διαφορετικό κρασί και σε κάθε θέση υπήρχαν πέντε ποτήρια. Υπήρχε Pouilly Fume με το ψάρι, σαμπάνια με το κυνήγι και μία εκλεκτή βουργουνδία από τα κελάρια του κολεγίου με το μοσχάρι [...] Έξω από την αίθουσα φυσούσε ο χειμωνιάτικος αέρας στους δρόμους του Cambridge [...] Κατά μήκος των τραπεζιών κρέμονταν τα πορτρέτα των Διευθυντών του Κολεγίου του παρελθόντος που στόλιζαν τους τοίχους. Σοβαροί ή χαμογελαστοί, επιστήμονες ή πολιτικοί, όλοι οι διευθυντές είχαν κάτι κοινό: είχαν κόκκινα πρόσωπα και ήταν παχουλοί (σ. 7).

Ο Πρόεδρος ενός κολεγίου μπορεί να προσδώσει υψηλό πνευματικό κύρος σε ένα κολέγιο ή να το υποβαθμίσει, ανάλογα με τις ενέργειές του. Ο Πρόεδρος ενός κολεγίου εκλέγεται από τους εταίρους (fellows). Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο συνηθίζεται να επιλέγεται για διοικητής ένα διακεκριμένο άτομο από τον ακαδημαϊκό, τον πολιτικό ή τον οικονομικό χώρο. Κάποιοι Masters ήταν σημαντικοί επιστήμονες ή κάποιοι άλλοι, όπως στο Κέιμπριτζ όπου ο Πρόεδρος μπορεί ταυτόχρονα να είναι και καθηγητής, έγιναν πρόεδροι μεγάλων Τμημάτων. Αρκετοί επίσης αφιέρωσαν αρκετό χρόνο στη δημόσια ζωή ως ιδρυτές

νέων πανεπιστημίων, ως επικεφαλής φιλανθρωπικών οργανώσεων ή ως ειδικοί σε υπανάπτυκτες χώρες. Στο *Porterhouse Blue* νέος Πρόεδρος ορίστηκε ο Sir Godber Evans, επιφανές πρόσωπο της δημόσιας ζωής, πρώην πολιτικός, ο οποίος προγραμματίζει μια σειρά από μεταρρυθμίσεις που δεν βρίσκουν σύμφωνους τους περισσότερους καθηγητές. Ο Sir Godber ήταν πρώην απόφοιτος του Porterhouse και είχε διαγράψει μια πολιτική σταδιοδρομία. Διετέλεσε Υπουργός Τεχνολογικής Ανάπτυξης. Προφανώς δεν μπορούσε να συνεχίσει την πολιτική του σταδιοδρομία και γι' αυτό δέχτηκε να αναλάβει τα ηνία του κολεγίου. Ο ίδιος ο Sir Godber Evans σκέφτεται:

Πόσα λίγα πράγματα έχουν αλλάξει από τον καιρό που ήταν προπτυχιακός φοιτητής στο Porterhouse. Ακόμα και οι υπηρέτες του κολεγίου ήταν οι ίδιοι ή τουλάχιστον έτσι φαινόταν. Ίδιο περπάτημα [...] ίδια δουλικότητα [...] Η μεταγενέστερη καριέρα του στην πολιτική [...] η περίοδος που ήταν Υπουργός Τεχνολογικής Ανάπτυξης [...] Ο συντηρητισμός του Κολεγίου ήταν μοναδικός. Κανένα άλλο κολέγιο δεν χαρακτηριζόταν τόσο πολύ για την προσκόλλησή του στις παλιές παραδόσεις όσο το Porterhouse (σσ. 8-9).

Η μακρόχρονη ιστορία του, προσέδιδε κύρος στο Κολέγιο:

Το προηγούμενο των 532 εορτών απαγόρευε μία ομιλία κατά τη διάρκεια της γιορτής (σ. 13).

Ο ανταγωνισμός για μια θέση στην Oxbridge είναι πολύ μεγάλος. Η απόκτηση ενός πτυχίου από την Oxbridge είναι δείγμα κύρους στην αγγλική κοινωνία. Πολλοί απόφοιτοι των δύο αρχαίων πανεπιστημίων διαπρέπουν στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας. Είσοδος στα πανεπιστήμια αυτά επιτυγχάνεται με την είσοδο σε ένα από τα κολέγια τους. Όποιος γίνεται δεκτός από ένα κολέγιο και έχει όλα τα επίσημα προσόντα, γίνεται αυτόματα και μέλος του πανεπιστημίου. Ανέκαθεν τα κολέγια είχαν πολύ μεγάλη αυτονομία, αλλά κατά το χρονικό διάστημα 1960-1980 τα πράγματα άλλαξαν: το πανεπιστήμιο έγινε πιο ισχυρό και τα κολέγια πιο αδύναμα⁴¹⁰. Πολλοί επιφανείς άνθρωποι της δημόσιας ζωής της χώρας είναι απόφοιτοι του κολεγίου Porterhouse:

Υπουργοί, δημόσιοι λειτουργοί, διευθυντές της Τράπεζας της Αγγλίας, επιφανείς άνθρωποι ήταν απόφοιτοι του Porterhouse (σ. 79).

⁴¹⁰Scott Peter, "Excellence and Uncertainty: the future of Oxford", *Oxford Review of Education*, vol. 8, iss. 3, (1982), p. 287.

Ο Κοσμήτορας σε μια συζήτηση που είχε με τον Sir Cathcart, πρώην φοιτητή του κολεγίου που τώρα έχει υψηλή κοινωνική θέση, λέει:

-Το σημείο το οποίο θέλω να τονίσω, Cathcart, είναι ότι τα δυο πανεπιστήμια ήταν το σπίτι μιας πνευματικής αριστοκρατίας με προτιμήσεις και αξίες [...] Πόσοι πρωθυπουργοί τα τελευταία εκατόν εβδομήντα χρόνια δεν ήταν φοιτητές της Οξφόρδης ή του Κέιμπριτζ;

-Μη με ρωτάς, δεν έχω ιδέα, του απαντάει ο Sir Cathcart.

-Η πλειονότητα, του απαντάει ο Κοσμήτορας.

-Σωστά, λέει ο Sir Cathcart. Δεν μπορεί ο οποιοσδήποτε Tom, Dick ή Harry να αποφασίζει για τις κρατικές υποθέσεις [...] Η δουλειά των αρχαίων πανεπιστημίων είναι να παίρνει τον Tom, τον Dick και το Harry και να τους κάνει gentlemen. Το κάναμε αυτό με μεγάλη επιτυχία τα προηγούμενα πεντακόσια χρόνια [...].

-Όμως τώρα ο Sir Godber επιδιώκει το τέλος αυτής της παράδοσης. Στο όνομα της αποκαλούμενης κοινωνικής δικαιοσύνης θέλει να μετατρέψει το Porterhouse σε ένα συνηθισμένο κολέγιο σαν το Selwyn ή το Fitzwilliam (σ. 127).

Τα δύο αρχαία πανεπιστήμια θέτουν τα πρότυπα σύμφωνα με τα οποία μετρούνται τα υπόλοιπα πανεπιστήμια στη Βρετανία⁴¹¹. Αποτέλεσμα της ανωτερότητας της Oxbridge ήταν η τάση για «ακαδημαϊκή μετατόπιση», μια διαδικασία κατά την οποία νεότερα ή δεύτερης κατηγορίας ιδρύματα αντιγράφουν το πρόγραμμα σπουδών και το ακαδημαϊκό στυλ των «εκλεκτών» ιδρυμάτων. Τα επαρχιακά πανεπιστήμια ήταν θύματα αυτής της τάσης. Τα επαρχιακά πανεπιστήμια αρχικά αυτοπροσδιορίστηκαν ως πρωτοπόρες εναλλακτικές εκδοχές συγκριτικώς με τα αρχαία πανεπιστήμια της Αγγλίας και στη συνέχεια ως δεύτερης κατηγορίας υποκατάστατα⁴¹². Όπως αναφέραμε στο πρώτο κεφάλαιο τα επαρχιακά πανεπιστήμια προέκυψαν από την αναβάθμιση προϋπαρχόντων κολεγίων, μια κίνηση που άρχισε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και ολοκληρώθηκε στις αρχές του 20^{ου} αι.. Τα συγκεκριμένα ιδρύματα χαρακτηρίστηκαν από την τάση να μετακινούν το πεδίο των σπουδών τους με σκοπό να μοιάσουν με τα πρότυπα της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ. Βέβαια, δεν είχαν ούτε τις οικονομικές δυνατότητες ούτε την παράδοση για να απειλήσουν τα δύο αρχαία ιδρύματα.

⁴¹¹Barnes Sarah V., "England's Civic Universities and the Triumph of the Oxbridge Ideal", *History of Education Quarterly*, vol. 36, iss. 3, (1996), p. 271.

⁴¹²Barnes, 1996, όπ. π., p. 305.

Επιπλέον στην πορεία, με την ίδρυση των νέων πανεπιστημίων τη δεκαετία του 1960, απέκτησαν καινούριους ανταγωνιστές και ειδικά τα μικρότερα επαρχιακά πανεπιστήμια βρέθηκαν σε ακόμα μειονεκτικότερη θέση. Είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο ότι οι δημόσιες υπηρεσίες, τα επαγγέλματα και οι κορυφαίες βιομηχανικές επιχειρήσεις προτιμούσαν συστηματικά απόφοιτους της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ παρά υποψηφίους των επαρχιακών πανεπιστημίων⁴¹³.

Η σύγκριση με τα δύο αρχαία πανεπιστήμια και η θέση που κατέχει ένα επαρχιακό πανεπιστήμιο στην ιεραρχία αποτυπώνεται και στο *Changing Places: A Tale of Two Campuses*⁴¹⁴. Η πλοκή του συγκεκριμένου βιβλίου ξετυλίγεται στο φανταστικό επαρχιακό πανεπιστήμιο του Rummidge στα πλαίσια ενός προγράμματος ακαδημαϊκών ανταλλαγών διάρκειας έξι μηνών μεταξύ δύο πανεπιστημίων, του αμερικανικού πανεπιστημίου of Euphoria (που παραπέμπει στο πανεπιστήμιο Berkeley της Καλιφόρνιας) και του βρετανικού Rummidge (που παραπέμπει στο πανεπιστήμιο του Birmingham)⁴¹⁵. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά:

Το Rummidge ήταν ένα ίδρυμα μετρίου μεγέθους και μέτριας φήμης και είχε την ίδια τύχη που είχαν τα περισσότερα αγγλικά πανεπιστήμια αυτού του τύπου (επαρχιακά): προσπαθούσε να ανταγωνιστεί επί 50 χρόνια τα δύο αρχαία πανεπιστήμια και τη στιγμή ακριβώς που διαμόρφωνε ένα επίπεδο, το ξεπέρασαν τελικά σε δημοτικότητα και γόητρο μια χούφτα πανεπιστημίων, τα επονομαζόμενα νέα. Ήταν επομένως δυσσχετισμένο και απογοητευμένο, μάλλον όπως θα ήταν η διάθεση της μεσαίας τάξης στην κοινωνία που

⁴¹³Halsey A.H., *Decline of Donnish Dominion; the British Academic Professions in the Twentieth Century*, Clarendon Press Oxford, Oxford, 1992, p. 75.

⁴¹⁴Πρωτοεκδόθηκε το 1975. Αποτελεί το πρώτο βιβλίο της τριλογίας πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων του David Lodge. Κεντρικοί χαρακτήρες του βιβλίου είναι οι δύο πανεπιστημιακοί που συμμετέχουν στο πρόγραμμα ακαδημαϊκών ανταλλαγών, ο Άγγλος Philip Swallow και ο Αμερικανός Morris Zapp. Σύμφωνα με την Rosa Lorés το όνομα του βρετανικού επαρχιακού πανεπιστημίου του Rummidge στο *Changing Places* προέκυψε από το όνομα “Brummigdeham” με το οποίο αποκαλούσαν οι κάτοικοι του Birmingham επί χρόνια την πόλη τους. Από την ονομασία αυτή πήρε ο D. Lodge τον όρο Rummidge. Lorés-Sanz Rosa, “David Lodge y el lenguaje del humor”, *Cuadernos de investigación filológica*, vol. 18, (1992), p. 57. Το συγκεκριμένο βιβλίο συνεισέφερε καθοριστικά στη φήμη του Lodge ως συγγραφέα. Οι κριτικές αναφέρονταν στον έξυπνο και κωμικό τόνο του μυθιστορήματος. Η Daily Mail το περιέγραψε ως το «πιο διασκεδαστικό βιβλίο της χρονιάς», ενώ η εφημερίδα Sunday Times ανέφερε ότι «είναι το πιο διασκεδαστικό βιβλίο για την ακαδημαϊκή ζωή από την εποχή του *Lucky Jim*». Μάλιστα οι κριτικές υποδηλώνουν ότι το *Changing Places* ήταν το πιο πολυδιαβασμένο βρετανικό μυθιστόρημα μετά το *Lucky Jim*. Anténe Petr, *Campus Novel Variations: A Comparative Study of an Anglo-American Genre*, dissertation, Palacky University Olomouc, 2015, pp. 57-58. Σύμφωνα με τον Ian Carter ο D. Lodge είναι ο καλύτερος Βρετανός συγγραφέας ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων. Carter, 1990, όπ. π., p. 256.

⁴¹⁵Ο Lodge, όπως ο Philip Swallow στο έργο, είχε πάει στο Berkeley ως επισκέπτης αναπληρωτής καθηγητής το 1969. Αργότερα δήλωσε ότι το *Changing Places* είναι «μια αφηγηματική μεταμόρφωση του θεματικού υλικού και των κοινωνικοπολιτιστικών ομοιοτήτων και διαφορών που προσέλαβα μεταξύ του Birmingham και του Berkeley». Όπως αναφέρεται στο Anténe, 2015, όπ. π., p. 60.

ποτέ της δεν έκανε μια *bourgeois* επανάσταση, αλλά πέρασε απευθείας από αριστοκρατική σε προλεταριακή κατάσταση (σ. 11).

Στο ίδιο βιβλίο μαθαίνουμε τον πραγματικό λόγο για τον οποίο ένας τόσο διάσημος καθηγητής Αγγλικής Λογοτεχνίας, ο Αμερικανός Morris Zapp, αποφάσισε να δεχθεί να έρθει στο άγνωστο πανεπιστήμιο του Rummidge στα πλαίσια της συμφωνίας εκπαιδευτικών ανταλλαγών που είχε το αγγλικό επαρχιακό πανεπιστήμιο με το αμερικανικό Euphoric State. Ο Morris δεν ήρθε γιατί είχε να κερδίσει κάτι από ακαδημαϊκή ή ερευνητική άποψη, αλλά επειδή η γυναίκα του, η Désirée, ήθελε διαζύγιο και ο μόνος τρόπος να δώσει ακόμα μια ευκαιρία στο γάμο τους ήταν να φύγει ο Morris για ένα εξάμηνο κάπου μακριά. Ο Morris ούτε καν ήξερε που βρισκόταν στο χάρτη αυτό το άγνωστο επαρχιακό βρετανικό πανεπιστήμιο.

[...] γιατί ένας άνθρωπος που θα μπορούσε να πάρει μια υποτροφία Guggenheim κουνώντας απλά το δαχτυλάκι του και θα μπορούσε να περάσει μια ωραία χρονιά μελετώντας στην Οξφόρδη⁴¹⁶, στο Λονδίνο ή στην Côte d' Azur αν το επέλεγε, καταδίκασε τον εαυτό του σε σκληρή δουλειά έξι μηνών στο Rummidge; Πού ήταν; Τι ήταν; Αυτοί που γνώριζαν, ανατρίχιαζαν και στραβομουτσούνιαζαν. Όσοι δεν γνώριζαν, πήγαιναν σπίτι να συμβουλευτούν εγκυκλοπαίδειες και άτλαντες και επέστρεφαν μπερδεμένοι για να συζητηθούν με τους συναδέλφους τους (σ. 32).

Στο *Small World* ο καθηγητής Dr Rupert Sutcliffe του Τμήματος του πανεπιστημίου του Rummidge που φιλοξενεί ένα συνέδριο, έχει τον ακόλουθο διάλογο με τον καθηγητή Persse McGarrigle, ο οποίος έχει έρθει από άλλο πανεπιστήμιο για να παρακολουθήσει τις εργασίες του συνεδρίου:

Persse McGarrigle: *Δεν ξέρω τι να περιμένω. Είναι η πρώτη μου φορά που πηγαίνω σε συνέδριο.*

Dr Rupert Sutcliffe: *Τα συνέδρια διαφέρουν πολύ μεταξύ τους. Εξαρτάται από το που γίνονται. Στην Οξφόρδη και στο Κέιμπριτζ θα περίμενε κανείς τουλάχιστον 150*

⁴¹⁶ Παρόλη την επέκταση του πανεπιστημιακού συστήματος και τη δημιουργία πολλών ανώτατων ιδρυμάτων, 12.800 περίπου (32%) βρετανοί πανεπιστημιακοί καθηγητές το 1976 είχαν σπουδάσει ή διδάξει στην Οξφόρδη ή στο Κέιμπριτζ κάποια στιγμή. Halsey A. H., *Decline of Donnish Dominion; the British Academic Professions in the Twentieth Century*, Clarendon Press Oxford, Oxford, 1992, p. 84.

συνέδρους. *Είπα στον Swallow [στον Πρόεδρο του Τμήματος] ότι κανένας δεν θα ερχόταν στο Rummidge, αλλά δεν με άκουσε (σ. 229).*

Σε ένα άλλο σημείο ο Αμερικανός καθηγητής Morris Zapp διερωτάται πως είναι δυνατό να ταξίδεψε τόσες χιλιάδες μίλια από την Αμερική για να μιλήσει σε μια διάλεξη στο Rummidge με μόνο 57 συνέδρους, όταν σε αντίστοιχα συνέδρια στην Αμερική μιλάει μπροστά σε χιλιάδες ακροατές (σ. 243). Ο καθηγητής Dempsey, στο παρελθόν ήταν υποψήφιος για Πρόεδρος του Τμήματος στο πανεπιστήμιο του Rummidge. Ήταν ο ικανότερος από άποψη δημοσιεύσεων και ακαδημαϊκών περγαμινών, αλλά τελικά έγινε πρόεδρος ο Philip Swallow. Σε ένα διάλογό του αναφέρει ότι το Rummidge δεν είναι μέρος για φιλόδοξους (σ. 230).

Στο *Nice Work*, ο Victor, ένα υψηλόβαθμο στέλεχος σε τοπική βιομηχανία, επισκέπτεται για πρώτη φορά το πανεπιστήμιο στο οποίο εργάζεται ως συμβασιούχος καθηγήτρια η Robyn Penrose. Ο ίδιος δεν είχε την τύχη να σπουδάσει σε ένα πανεπιστήμιο, αλλά σε ένα College of Advanced Technology. Όπως γνωρίζουμε τα συγκεκριμένα κολέγια τη δεκαετία του 1960 αναβαθμίστηκαν σε «τεχνολογικά» πανεπιστήμια, χωρίς όμως ποτέ να αποκτήσουν το γόητρο και τη θέση των πανεπιστημίων. Περιγράφονται οι σκέψεις και τα συναισθήματά του Victor, ο οποίος αποδοκιμάζει «τον αέρα της προνομιακής ατμόσφαιρας» που αποπνέει το πανεπιστήμιο, κάνοντας ταυτόχρονα μια αναπόφευκτη σύγκριση με το ίδρυμα από το οποίο ο ίδιος αποφοίτησε:

Περιπλανιέται στο πανεπιστήμιο του οποίου ο ψηλός redbrick πύργος ρολογιού φαίνεται σποραδικά πάνω από τα δέντρα και τις οροφές. Παρόλο που μένει πολύ κοντά, ο Vic ποτέ του δεν μπήκε μέσα. Το ξέρει κυρίως ως μια αιτία εποχιακών κυκλοφοριακών μποτιλιαρισμάτων για τα οποία η Marjorie [η γυναίκα του] παραπονιέται μερικές φορές (η μέρα στο πανεπιστήμιο αρχίζει πολύ αργά και τελειώνει πολύ γρήγορα, δυστυχώς για τον Vic) και για τα όμορφα κορίτσια που σου αποσπούν την προσοχή, για των οποίων την ασφάλεια ανησυχεί, βλέποντάς τα να πηγαίνουν πέρα δώθε ανάμεσα στις εστίες τους και στη Φοιτητική Ένωση τα απογεύματα. Με τα ογκώδη κτίρια και τις όμορφα διαμορφωμένες εκτάσεις πράσινου, που φυλάσσονται συνέχεια από προσεχτικούς φρουρούς, το πανεπιστήμιο μοιάζει στον Vic περισσότερο σαν μια μικρή πόλη-κράτος, ένα ακαδημαϊκό Βατικανό, από το οποίο ο ίδιος κρατιέται σε απόσταση τόσο φοβισμένος όσο και αποδοκιμάζοντας τον αέρα της προνομιακής ατμόσφαιρας από τη χυδαία,

πολυσύχναστη βιομηχανική πόλη στην οποία είναι ενσωματωμένο. Η δικιά του *alma mater*, λίγα μίλια πιο εκεί, ήταν ένα πολύ διαφορετικό ίδρυμα, ένα μουντό συγκρότημα γεμάτο με μηχανήματα και πάγκους εργαστηρίων, με θέα σιδηροδρομικές ράγες και ένα κυκλικό κόμβο στην εσωτερική περιφερειακή οδό. Στις μέρες του ένα *College of Advanced Technology*, μεγάλωσε σε μέγεθος και αναβαθμίστηκε στην κατηγορία του πανεπιστημίου, χωρίς όμως να αλλάξει η εμφάνισή του προς το καλύτερο. Και πολύ σωστά έτσι. Αν κάνεις ένα κολέγιο πολύ άνετο, κανένας δεν θα θέλει να πάει να δουλέψει (σσ. 593-594).

Στο ίδιο έργο η νεαρή καθηγήτρια Robyn περπατούσε μέσα στην πανεπιστημιούπολη παρέα με τον Victor. Όταν έφτασαν σε ένα σημείο της πανεπιστημιούπολης που είχε φοιτητικές εστίες, μια ξύλινη γέφυρα και μια λίμνη με πάπιες, η Robyn εκφράστηκε με κολακευτικά σχόλια για την ομορφιά αυτού το μέρους. Ο Victor είχε αντίθετη άποψη. Υποστήριξε ότι δεν πρέπει να δαπανώνται τόσα χρήματα για τον καλλωπισμό ενός πανεπιστημίου. Τα χρήματα αυτά θα μπορούσαν να διατεθούν για την κατασκευή ενός ολόκληρου *polytechnic*. Ο διάλογος που ακολουθεί φανερώνει τη διαφορετική θέση που έχουν στην ιεραρχία τα πανεπιστήμια και τα *polytechnics*, αλλά και τους τελείως διαφορετικούς κόσμους που αντιπροσωπεύουν οι δυο ήρωες. Από τη μια πλευρά η ιδεαλίστρια Robyn, λάτρης του πανεπιστημίου και από την άλλη ο ωφελμιστής Victor που βλέπει τα πάντα με μια χρηστική ματιά.

-Μου αρέσει αυτό το μέρος, είπε η Robyn. Είναι μια από τις λίγες καλές στιγμές του πανεπιστημίου από αρχιτεκτονική άποψη.

-Είναι πολύ ωραίο για να είναι για φοιτητές, αν με ρωτήσεις, είπε ο Victor. Ποτέ δεν κατάλαβα γιατί έχουν χτίσει αυτές τις τριάστερες κατοικίες για τους φοιτητές [...]

-Κάπου πρέπει να μένουν.

-Οι περισσότεροι από αυτούς θα μπορούσαν να μένουν σπίτι τους και να πηγαίνουν στα τοπικά κολέγια, όπως έκανα εγώ.

-Ναι, αλλά το να φεύγεις από το σπίτι είναι μέρος της εμπειρίας να πηγαίνεις στο πανεπιστήμιο και να σπουδάζεις.

-Πολύ ακριβή εμπειρία. Θα μπορούσαν να χτίσουν ένα ολόκληρο polytechnic με αυτά τα χρήματα.

-Α, μα τα polytechnics είναι απαίσια μέρη. Είχα πάει για μια συνέντευξη σε ένα από αυτά. Έμοιαζε περισσότερο με σχολείο παρά με πανεπιστήμιο.

-Όμως δεν κόστισε πολύ, ήταν φθηνό στην κατασκευή του.

- Φθηνό και άσχημο.

-«Με παραξενεύει που υποστηρίζεις αυτό τον εκλεκτισμό παρόλο που έχεις αριστερές απόψεις». Έδειξε με το χέρι του τα όμορφα κτίρια, τις περιποιημένες πλαγιές με γκαζόν, την τεχνητή λίμνη. «Γιατί πρέπει οι εργάτες μου να πληρώνουν φόρους για να ζουν αυτοί οι φοιτητές της μεσαίας τάξης με ένα τρόπο όπως είχαν συνηθίσει;» (σ. 770).

Έχουμε ήδη αναφερθεί στη μεγάλη δύναμη του ιδεώδους της Oxbridge στο βρετανικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης. Σε ένα άλλο σημείο του ίδιου βιβλίου ο Victor αναφέρει ότι ιδρύονται συνέχεια κολέγια που προσπαθούν να μιμηθούν την Οξφόρδη. Στο ίδιο βιβλίο η νεαρή καθηγήτρια Robyn Penrose έχει μια συζήτηση με τον πατέρα της, επίσης ακαδημαϊκό, για τις περικοπές στην ανώτατη εκπαίδευση και την έκθεση Robin. Η Robyn υποστηρίζει ότι τα νέα πανεπιστήμια δεν κατάφεραν να ελκύσουν τα παιδιά της ανώτερης τάξης, τα οποία συνεχίζουν να πηγαίνουν στα παλιά καλά πανεπιστήμια. Λέει η Robyn:

-Δεν χρειάζεται να πω ότι λυπάμαι για τις περικοπές, αλλά δεν νομίζεις ότι αναδρομικά ήταν λανθασμένος ο τρόπος που εφαρμόστηκε το πόρισμα Robin;

-Τι εννοείς;

-Ήταν καλή ιδέα να χτίζεις τόσα πολλά νέα πανεπιστήμια σε πάγκα στα περίχωρα των πόλεων;

-Μα γιατί τα πανεπιστήμια να μην είναι σε όμορφα παρά σε άσχημα μέρη;

-Διότι με αυτό τον τρόπο αναπαράγεται το ιδεώδες της Oxbridge για την ανώτατη εκπαίδευση ως μια προνομιακή και ειδυλλιακή εικόνα αποκομμένη από την καθημερινή ζωή.

-Ανοησίες. Τα νέα πανεπιστήμια ήταν κτισμένα σε τέτοια μέρη που, για τον ένα ή τον άλλο λόγο, αφέθηκαν έξω από την ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης.

-Θα είχε νόημα, αν εξυπηρετούσαν τις κοινότητες στις οποίες βρίσκονται, όμως δεν το κάνουν. Κάθε φθινόπωρο υπάρχει μεγάλη μετανάστευση εύπορων νέων από το Norwich στο Brighton ή από το Brighton στο York και μένουν σε ακριβές εστίες, όταν φτάσουν εκεί.

-Φαίνεται ότι έχεις αποκτήσει μια χρηστική άποψη για το ρόλο των πανεπιστημίων κατά την παραμονή σου στο Rummidge (σ. 827).

Στο *A Very Peculiar Practice* ο Bob Buzzard λέει στον Stephen Daker, εννοώντας το Lowlands University:

Άσε με να σου μιλήσω για αυτό το απαίσιο μέρος. Το λένε νέο πανεπιστήμιο, αλλά είναι κιόλας 20 χρονών. Η καινοτομία έχει ξεφτίσει και το ίδρυμα είναι χαμηλά στην κατάταξη [...] Θα σου πω με τι μοιάζει. Μοιάζει με ένα πολύ, πολύ αναποτελεσματικό τομέα της βρετανικής βιομηχανίας. Το εργοστάσιο είναι σε παραγκούπολη, τα κορυφαία στελέχη είναι διεφθαρμένα και αδρανή, τα μεσαία στελέχη ανίκανα και αδρανή και οι εργάτες επίσης αδρανείς. Και φυσικά δεν υπάρχει προϊόν. Δεν είναι περίεργο που αρρωσταίνει κανείς εδώ πέρα. Δεν υπάρχει κάτι για να κάνει κανείς εδώ.(σ. 17).

Το συγκεκριμένο πανεπιστήμιο είχε δύο οριακά αξιοσέβαστα τμήματα, αυτά των Μαθηματικών και της Κυβερνητικής (σ. 18). Ο Αντιπρύτανης σε μια συζήτηση που είχε, ανέφερε ότι την προηγούμενη χρονιά η *Sunday Times* δημοσίευσε ένα άρθρο με τίτλο “Frank Profiles of British Universities”. Στο συγκεκριμένο άρθρο υποστηριζόταν ότι το πανεπιστήμιο του Lowlands ήταν καλό μόνο στα Θεωρητικά Μαθηματικά και στην Κυβερνητική, ενώ σε όλα τα υπόλοιπα επιστημονικά αντικείμενα ήταν χάλια και επιπλέον η οροφή έσταζε (σ. 153). Σε ένα άλλο σημείο του βιβλίου ο P. R. Prettiman σε μια συζήτηση που είχε με τον Αντιπρύτανη, ισχυρίστηκε ότι τα polytechnics από άποψη κόστους είναι πιο αποτελεσματικά από τα πανεπιστήμια. Κατά την άποψη του και οι δύο τύποι ιδρυμάτων εξυπηρετούν εθνικές ανάγκες για πρώτα και δεύτερα πτυχία, και τα δυο χρηματοδοτούνται για έρευνα. Ο Soames παρενέβη στη συζήτηση και άφησε να εννοηθεί ότι τα polytechnics έχουν χαμηλότερη χρηματοδότηση σε σχέση με τα πανεπιστήμια (σ. 239).

Ένας από τους λόγους που οδήγησαν στην ίδρυση των polytechnics τη δεκαετία του 1960 ήταν η ορθολογικότερη χρήση των διαθέσιμων οικονομικών πόρων. Υπήρχε προβληματισμός σε κυβερνητικό επίπεδο όσον αφορά στο οικονομικό κόστος της επέκτασης, της εισόδου μεγάλου αριθμού φοιτητών στην ανώτατη εκπαίδευση. Τα πανεπιστήμια -τόσο στην κατασκευή όσο και στη λειτουργία τους- είχαν υψηλότερο κόστος σε σχέση με τα polytechnics και αυτός ήταν ένας λόγος που κρίθηκε σκόπιμη η ίδρυση των polytechnics. Σε αυτό το σημείο αξίζει να θυμηθούμε ότι ο Λόρδος Robbin όπως και πολλοί προοδευτικοί πολιτικοί από τα δύο μεγάλα κόμματα ήταν πολέμιοι ενός διπολικού συστήματος, επειδή αυτό θα είχε αναπόφευκτα ταξικό χαρακτήρα. Όπως δήλωσε ο ίδιος ο Lord Robbins: «Το διπολικό σύστημα. Υπάρχουν δύο τύποι ανώτατης εκπαίδευσης [...] Την ίδια ώρα [η κυβέρνηση των Εργατικών] βαθαίνει την ύπαρξη γραμμών διαχωρισμού στην ανώτατη εκπαίδευση και στην ουσία δηλώνει, ως απόρροια της πολιτικής της, κάτι το οποίο δεν έχει ανακοινωθεί ποτέ στο παρελθόν, ότι αυτός ο διαχωρισμός θα είναι μόνιμος. Κάνουν το σύστημα ακόμα πιο ιεραρχικό»⁴¹⁷.

Στο *Coming from Behind*⁴¹⁸ η πλοκή ξετυλίγεται σε ένα φανταστικό polytechnic που βρίσκεται σε μια όχι και τόσο όμορφη πόλη που λέγεται Wrottesley, κάπου στα Midlands. Ο Εβραίος Shefton Goldberg⁴¹⁹ εργάζεται ως καθηγητής στο συγκεκριμένο polytechnic,

⁴¹⁷Lukes R. J., “The binary policy: a critical study”, *Higher Education Quarterly*, vol. 22, iss. 1, (December 1967), p. 6.

⁴¹⁸Πρωτοκυκλοφόρησε το 1983 και συγγραφέας του είναι ο Howard Jacobson. Ο Howard Jacobson σπούδασε Αγγλική Φιλολογία στο Downing College, Cambridge. Δίδαξε για τρία χρόνια στο University of Sydney. Στη συνέχεια επέστρεψε τη Βρετανία και δίδαξε στο Selwyn College, Cambridge και από το 1974 έως το 1980 στο Wolverhampton Polytechnic. Κεντρικός χαρακτήρας του βιβλίου είναι ο καθηγητής Shefton Goldberg. Σύμφωνα με τον Glyn Turton το βρετανικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα της μεταπολεμικής περιόδου συνήθως έχει ως κεντρικό χαρακτήρα είτε έναν αθώο, είτε έναν επαναστάτη είτε ένα μίγμα και των δύο. Στην πρώτη κατηγορία είναι ο αφελής Persse McGarrigle στο *Small World*, στη δεύτερη κατηγορία ο Howard Kirk από το *The History Man* και στην τρίτη κατηγορία ο Jim Dixon στο *Lucky Jim* του Kingsley Amis. Ο κάθε χαρακτήρας σατιρίζει με το δικό του τρόπο την ακαδημαϊκή ζωή και ταυτόχρονα έχει κάτι από την περίοδο στην οποία διαδραματίζεται η πλοκή του έργου. Ο Jim Dixon έχει κάτι από την απολίτικη ατμόσφαιρα της δεκαετίας του 1950, ενώ ο αριστερός ριζοσπαστισμός του Howard Kirk έχει σχέση με την έντονα πολιτικοποιημένη περίοδο από το 1968 έως το 1979. Αυτό ισχύει και για τον πρωταγωνιστή Shefton Goldberg στο *Coming from Behind*: έχει κάτι από την περίοδο μέσα στην οποία εξελίσσεται η πλοκή αυτού του έργου. Οι απεγνωσμένες προσπάθειες του Goldberg να φύγει από το Wrottesley Polytechnic και να πάει στο Cambridge όπου κάποτε ήταν φοιτητής, η ζήλεια που νιώθει για όσους ήδη τα κατάφεραν, είναι μέσα στο κλίμα του «Ο σώζων εαυτόν σωθήτω» της θατσερικής περιόδου τη δεκαετία του 1980. Turton Glyn, «Campus Fugit: Howards Jacobson’s Coming from Behind», στο: Moseley Merrit (ed.), 2007, όπ. π., pp. 293-294.

⁴¹⁹Κάθε ίδρυμα στη Βρετανία το βασανίζει η αίσθηση ότι είναι ανώτερο ή κατώτερο από κάποιο άλλο ίδρυμα. Τα polytechnics από την πρώτη μέρα της ίδρυσής τους είχαν ένα αίσθημα κατωτερότητας σε σχέση με τα πανεπιστήμια. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί και για τον Εβραίο ήρωα Shefton Goldberg. Ως Λέκτορας Αγγλικής Φιλολογίας στο Wrottesley Polytechnic, ένα ίδρυμα χαμηλά στην ιεραρχία, σε ένα άσχημο περιβάλλον κάπου στα Midlands, νιώθει φθόνο και απογοήτευση. Ο Shefton νιώθει μια αποξένωση από το περιβάλλον του: είναι ένας Εβραίος ανάμεσα σε μη Εβραίους, μια αποτυχία ανάμεσα σε επιτυχίες, ένας εν δυνάμει κοσμοπολίτης

ξοδεύει όμως αρκετό από το χρόνο του κάνοντας διάφορες αιτήσεις για να βρει δουλειά σε οποιοδήποτε άλλο ίδρυμα, αρκεί να φύγει. Δεν μπορεί να αποδεχτεί το γεγονός ότι θα περάσει το υπόλοιπο της ζωής του σε αυτό τον γεμάτο υγρασία, μίζερο τόπο.

Οι συνάδελφοί του έμεναν έκπληκτοι από τον αριθμό των θέσεων που έβρισκε για να κάνει αιτήσεις σε αυτούς τους δύσκολους καιρούς.

-Είμαι απελπισμένος, τους έλεγε. Και ευέλκτος (σ. 12).

Και σε ένα άλλο σημείο διαβάζουμε:

Προσπαθούσε να φύγει από το polytechnic του Wrotesley από την ημέρα που ήρθε. Ακόμα και τη στιγμή που έκανε χειραψία με τους νέους συναδέλφους του [...] οι τζέπες του ήταν γεμάτες με προσπέκτ από άλλα ιδρύματα. Όμως τώρα τελευταία οι προσπάθειές του να δραπετεύσει έγιναν πιο επείγουσες και επίμονες (σ. 14).

Ο Shefton ήρθε να διδάξει στο polytechnic του Wrotesley με βαριά καρδιά, μη έχοντας κάποια άλλη εναλλακτική προοπτική. Η επαγγελματική του κατάσταση δεν τον ικανοποιεί καθόλου. Δεν μπορεί να συμφιλιωθεί με την ιδέα ότι θα περάσει το υπόλοιπο της ακαδημαϊκής του ζωής ως καθηγητής σε ένα polytechnic. Όλα έχουν μια αίσθηση προσωρινότητας, για να μην ταυτιστεί και αποδεχτεί αυτό που ζει.

Ήξερε τι να κάνει. Ήξερε να έχει το παλτό και το διαβατήριο έτοιμο και να τριγυρίζει με ένα αίσθημα απουσίας σαν να προσπαθούσε, πάνω από τις ζωές των άλλων ανθρώπων, να ακούσει πότε αναχωρεί το τρένο ή η πτήση του. Δεν θα έβρισκε ένα γιατρό της περιοχής, δεν θα έμπαινε στη διαδικασία για να εκλεγεί ούτε θα γινόταν μέλος σε βιβλιοθήκες και οργανώσεις ούτε και θα άνοιγε λογαριασμούς σε μαγαζιά. Η ζωή του αυτής της περιόδου δεν είχε να κάνει μ' αυτόν. Απλώς του συνέβηκε τυχαία. Δεν ήταν ντροπιαστικό, αλλά τα πράγματα τα έβλεπε διαφορετικά. Από τη στιγμή που δεν θα έμενε μόνιμα, δεν υπήρχε και λόγος να νιώθει και άνετα. Έτσι, νοίκιασε το πρώτο διαμέρισμα που βρήκε χωρίς τηλεόραση, τηλέφωνο, ψυγείο και πάπλωμα και δεν συγκράτησε στη μνήμη του τον ταχυδρομικό κώδικα. Τόσο πρόσκαιρη θα ήταν η προσωρινή του διαμονή που άφησε τα κοστούμια του μέσα στις κούτες και τις κάλτσες του σε τσάντες πλυντηρίου,

διανοούμενος κολλημένος σε ένα επαρχιακό ίδρυμα. Turton Glyn, «Campus Fugit: Howards Jacobson's Coming from Behind», στο: Moseley Merrit (ed.), 2007, όπ. π., pp. 291-292.

τα βιβλία του σε δέματα και τον εαυτό του στην άκρη της καρέκλας. Σκαρφαλωμένος στο επάνω πάτωμα ενός υγρού βικτωριανού σπιτιού, έτοιμος για την πτήση εδώ και πέντε χρόνια. Κάποια από τα βιβλία του δεν ήταν σε δέματα, αλλά ακόμα δεν υπήρχε πάπλωμα ούτε τηλέφωνο ούτε ψυγείο. Αν αγόραζε και εγκαθιστούσε ορισμένα τέτοια υλικά αγαθά ισοδύναμα της ευτυχίας θα ήταν σαν να παραδεχόταν ότι όντως έμενε στο Wrottesley και ότι όντως αυτή ήταν η ζωή του (σσ. 107-108).

Σε ένα άλλο σημείο διαβάζουμε:

Στην ουσία δεν υπήρχε άλλη τραγωδία που να φοβόταν πιο πολύ αυτή την περίοδο ο Shefton από τη μη άφιξη, από παραδρομή του γράμματος που θα τον έβγαζε από το Wrottesley (σ. 111).

Είναι τόσο απελπισμένος που κάνει αίτηση ακόμα και για τη θέση του Διευθυντή Ποιμαντικής Φροντίδας σε ένα Κολέγιο Γεωργίας της Εκκλησίας της Αγγλίας στο Bath (σ. 13). Βρισκόμαστε στην εποχή των περικοπών που εγκαινίασε η κυβέρνηση Θάτσερ και η επιθυμία του Shefton να φύγει γίνεται εντονότερη, όταν μαθαίνει για την αναδιάρθρωση του polytechnic: διάφορα Τμήματα θα μεταστεγαστούν και το Τμήμα των Σπουδών του Εικοστού Αιώνα στο οποίο διδάσκει, θα μετακινηθεί στο τοπικό γήπεδο ποδοσφαίρου. Ο Πρόεδρος του polytechnic, ο κ. Sidewinder, ο οποίος όπως φαίνεται δεν έχει το Τμήμα σε ιδιαίτερη εκτίμηση, του είπε χαρακτηριστικά:

Οι καλοί καθηγητές μπορούν να διδάξουν παντού. Αλλά αν το θεωρούσε αυτό [τη μεταστεγάση] κανείς προσβολή, η ποδοσφαιρική ομάδα θα μπορούσε να θεωρεί τον εαυτό της ριγμένο. Η ομάδα μπορεί να υπερηφανεύεται ότι είναι διάσημη παγκοσμίως, ενώ το Τμήμα -παρακάλεσε να τον διορθώσει κάποιος αν έκανε λάθος- είχε μια μέτρια φήμη (σ. 54).

Σε μια ολοένα και πιο τεχνοκρατική κοινωνία οι Ανθρωπιστικές Σπουδές είναι το πρώτο θύμα. Οι Αγγλικές Σπουδές χωρίστηκαν σε δύο τμήματα: στο τμήμα των Σπουδών του Εικοστού Αιώνα και στο τμήμα των Σύγχρονων Σπουδών για τις Επιχειρήσεις. Η μεταστεγάση του τμήματος στο οποίο διδάσκει ο Shefton σε ένα χώρο εκτός πανεπιστημίου, στο τοπικό γήπεδο ποδοσφαίρου, κρύβει ένα συμβολισμό: τον εξοβελισμό των Ανθρωπιστικών Σπουδών από το πανεπιστήμιο.

Σε ένα άλλο σημείο του βιβλίου ο πρόεδρος εξηγεί στον Shefton το λόγο για τον οποίο το δικό του τμήμα και όχι κάποιο άλλο θα μετακινηθεί στο γήπεδο:

Είσαι ο μόνος που θα χωρέσει εκεί. Όλοι οι υπόλοιποι χρειάζονται εξοπλισμό και εργαστήρια. Δεν υπάρχει χώρος. Εσύ δεν χρειάζεσαι τίποτα (σ. 143).

Η εικόνα του τμήματος στο οποίο διδάσκει ο Shefton δεν είναι η καλύτερη και από την άποψη χώρων και εγκαταστάσεων. Το Τμήμα στο οποίο διδάσκει ο Shefton δεν είχε συγκεκριμένους χώρους, αλλά στεγαζόταν σε διάφορα σημεία της πανεπιστημιούπολης, όπου υπήρχε διαθέσιμος χώρος. Αυτό δεν ευνοούσε τις κοινωνικές σχέσεις και βόλευε πολύ καλά τους καθηγητές Peter Potter και Cora Perk, οι οποίοι δεν τα πήγαιναν καθόλου καλά μεταξύ τους. Ούτε καν χαιρετιόντουσαν:

Δεν χρειάζόταν να αποφεύγουν ο ένας τον άλλο επειδή δεν χρειάζόταν να περνάνε μπροστά ο ένας από τον άλλο. Αυτό είναι ένα από τα πλεονεκτήματα του να ανήκεις σε ένα Τμήμα το οποίο δεν είχε καθορισμένη φυσική τοποθεσία και ήταν διασπαρμένο τυχαία μέσα σε αυτό που αποκαλούμε πανεπιστημιούπολη και φιλοξενούνταν οπουδήποτε υπήρχε μια ντουλάπα για σκούπες ή ένα δωμάτιο με ντουλαπάκια που περίσσευε (σ. 37).

Οι καθηγητές που δουλεύουν στο polytechnic του Wrotesley ξέρουν ότι το ίδρυμα στο οποίο διδάσκουν έχει χαμηλότερο γόητρο από τα πανεπιστήμια. Το γεγονός αυτό δεν τους είναι καθόλου ευχάριστο. Σε ένα διάλογο που είχαν ο καθηγητής Arthur Twinbarrow και ο πρόεδρος του Τμήματος Charles Wenlock με θέμα την επικείμενη αδελφοποίηση του polytechnic με την τοπική ποδοσφαιρική ομάδα διαβάζουμε:

-Αυτό που δεν καταλαβαίνω, είπε [ο Arthur Twinbarrow], είναι τι σχέση μπορεί να έχει μια ποδοσφαιρική ομάδα με ένα πανεπιστήμιο.

- Arthur, δεν είμαστε πανεπιστήμιο.

Του Arthur του κακοφάνηκε.

-Ξέρεις τι εννοώ [είπε ο Charles Wenlock] (σ. 152).

Σε ένα άλλο σημείο του βιβλίου λέει ο Shefton στη συνάδελφό του Cora Perk:

Ο Θεός ξέρει ότι δεν φταίνε αυτοί [οι φοιτητές] που το Wrotesley δεν είναι Oxford ή Cambridge (σ. 89).

Δεν είναι όμως μόνο το polytechnic που ιεραρχικά δεν βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με τα πανεπιστήμια. Ούτε το ευρύτερο περιβάλλον ευνοεί τη μάθηση. Στο βιβλίο υπάρχουν υπαινιγμοί για την ίδια την πόλη που φιλοξενεί το συγκεκριμένο ίδρυμα, ότι δεν είναι το πλέον κατάλληλο μέρος για την προαγωγή της γνώσης:

Το Wrotesley είναι ένα πολύ όμορφο μέρος να ζει κανείς, αν θέλει να κρατηθεί μακριά από τα βιβλία (σ. 17).

Τίποτα δεν είναι καλό σε αυτό το μέρος όπως λέει και ο βασικός ήρωας του βιβλίου Shefton Goldberg που συμφωνεί με τον πορτιέρη του Holly Christ College στο Cambridge, στο οποίο πηγαίνει ο Shefton για μια συνέντευξη, διεκδικώντας μια υποτροφία στην προσπάθειά του να φύγει από το polytechnic.

-Έζησα στο Wrotesley παλιά. Δεν το άντεχα. Δεν εκπλήσσομαι που θέλεις να έρθεις εδώ [λέει ο πορτιέρης].

-Είναι ένα άχαρο μέρος, συμφώνησε ο Shefton.

-Είναι ένας σωρός από σκατά, να με συγχωρείς. Κόλλησα εκεί τρία χρόνια μέχρι που ήμουν ο τελευταίος λευκός. Μετά έφυγα (σ. 200).

Η Cora Perk είναι μια καθηγήτρια στο polytechnic με ειδίκευση στο σύγχρονο πειραματικό μυθιστόρημα. Αρκετές φορές καλεί ομάδες φοιτητών στο σπίτι της και βάζει στους φοιτητές ν' ακούσουν ποπ μουσική από συγκροτήματα που είχε γνωρίσει στην Οξφόρδη. Του Shefton του προκαλεί μεγάλη εντύπωση η άνεση με την οποία η Cora μιλάει ελεύθερα στους φοιτητές του polytechnic για την Οξφόρδη:

Ο Shefton ήταν έκπληκτος από την ελευθερία με την οποία η Cora μιλούσε για την Οξφόρδη στους στερημένους και μη προνομιούχους φοιτητές του polytechnic του Wrotesley. Αυτός χρησιμοποιούσε τις πιο ακραίες περιφράσεις στην προσπάθειά του να αποφύγει καν τη λέξη Cambridge και όταν κατά τύχη γλιστρούσε από το στόμα του ή αναγκαζόταν να την πει, αισθανόταν σαν να 'χε πει sherry μπροστά σε πεινασμένους (σσ. 100-101).

Τα μέλη του διδακτικού προσωπικού του polytechnic ξέρουν ότι δεν έχει νόημα να ανταγωνιστεί το ίδρυμα στο οποίο διδάσκουν τα άλλα ανώτατα ιδρύματα και ιδίως την

Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ. Μέσα στο κείμενο τονίζεται ο τεχνολογικός χαρακτήρας του *polytechnic*:

Προσεκτικό απέναντι στις υποχρεώσεις του στην τεχνολογική κοινωνία και ανήσυχο μήπως και το συγγέουν με την Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ, το polytechnic φιλοδοξούσε σε αυτό το ιδεώδες σύστημα των σχέσεων που διαμόρφωνε με τα καλύτερα εργοστάσια μηχανικής και τα μαγαζιά μηχανών (σ. 38).

Η μεγάλη διαφορά που υπάρχει μεταξύ των ελίτ ιδρυμάτων και των *polytechnics* αντικατοπτρίζεται και στον αριθμό των υποψήφιων φοιτητών που επιθυμούν να σπουδάσουν σε αυτά τα ιδρύματα. Σε αντίθεση με την Oxbridge όπου η εισαγωγή είναι δύσκολη εξαιτίας του γεγονότος ότι ένα μεγάλο μέρος των φοιτητών -και μάλιστα αυτών με τις καλύτερες επιδόσεις- επιθυμεί να σπουδάσει σε αυτά τα ιδρύματα, οι εγγραφές στο *polytechnic* του Wrotesley ακολουθούσαν μια συνεχώς φθίνουσα πορεία. Μάλιστα, το συγκεκριμένο *polytechnic* αναγκάζεται να καταργήσει τις όποιες προϋποθέσεις εισόδου. Η απαξίωση έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό που παρατηρούμε μια πλήρη ανατροπή της κανονικής διαδικασίας εισόδου σε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πάει πολύς καιρός που το polytechnic είχε κάτι που έμοιαζε με διαδικασία εισαγωγής για τον συνεχώς μειωμένο αριθμό φοιτητών [...] [Οι υποψήφιοι φοιτητές] ήξεραν ότι ήταν αυτοί που έπαιρναν συνέντευξη από το polytechnic και όχι το αντίθετο (σ. 123).

Ένα άλλο στοιχείο που υποβαθμίζει ακόμα περισσότερο την εκπαιδευτική αποστολή του *polytechnic* του Wrotesley είναι η είσοδος του ποδοσφαιριστή Kevin Dainty της τοπικής ποδοσφαιρικής ομάδας στο Διοικητικό Συμβούλιο του ιδρύματος (σ. 138).

Τελικά ο Shefton θα πάρει μία υποτροφία και θα επιστρέψει στο μέρος που σπούδασε, εκεί που πάντα ήθελε να επιστρέψει, στο Cambridge. Στην βρετανική ανώτατη εκπαίδευση υπάρχουν μόνο δύο κόσμοι: ο ένας είναι η Oxbridge και ο άλλος τα υπόλοιπα ανώτατα ιδρύματα. Ο θαυμασμός για το Cambridge είναι εμφανής σε όλο το κείμενο. Είναι ξεκάθαρο ότι εκεί συναντά κανείς τους καλύτερους καθηγητές και φοιτητές του κόσμου. Ο πατέρας του Shefton, ο Sam Goldberg θυμάται στιγμές από την εποχή που ο γιος του πρωτοπήγε στο Cambridge για να σπουδάσει. Αφού έβαλε τη γυναίκα του για ύπνο «πέρασε το υπόλοιπο του απογεύματός του κάνοντας βόλτες με το αυτοκίνητο το γιο του μέσα στους στενούς δρόμους του Cambridge, συναντώντας κάποια από τα καλύτερα μυαλά της Ευρώπης

πάνω στα ποδήλατά τους»⁴²⁰ (σσ. 181-182). Λίγο πιο κάτω διαβάζουμε: «Στο Cambridge οι άνθρωποι που ήταν επιβλητικοί αναφέρονταν ως μυαλά. Δεν είχαν απλώς μυαλά, ήταν οι ίδιοι μυαλά. Ο Shefton διάλεξε να είναι μυαλό» (σ. 189). Όταν ο Shefton ξαναέρχεται στο Cambridge για συνέντευξη στην προσπάθειά του να πάρει μια υποτροφία, νιώθει μεγάλη συγκίνηση που επιστρέφει μετά από χρόνια στο μέρος όπου σπούδασε και θυμάται «τον αριθμό των μεγάλων και διάσημων ανθρώπων που τον δίδαξαν ή υπέγραφαν έντυπα για αυτόν ή είχαν δωμάτια στο ίδιο κολέγιο» (σ. 196). Καθώς περιπλανιέται στους διάφορους χώρους του κολεγίου τα συναισθήματα και οι σκέψεις που τον πλημμυρίζουν είναι ιδιαίτερα: «διακρινόταν το μουρμούρισμα από την ενδιαφέρουσα ζωή των άλλων ανθρώπων και δημιουργούσε μια έντονη συναισθηματική επιθυμία για έναν τόπο σε μια κοινότητα μελετητών, για την ιδέα της ίδιας της συλλογικότητας» (σ. 203).

4.1.3. Φοιτητικές αναταραχές

Όπως γνωρίζουμε, ειδικά η δεκαετία του 1960, σημαδεύτηκε από μεγάλες φοιτητικές αναταραχές. Το φοιτητικό κίνημα που εμφανίστηκε στις δυτικές κοινωνίες τη δεκαετία του 1960 διέφερε σε τρία επίπεδα όσον αφορά προηγούμενες παρόμοιες φοιτητικές εξεγέρσεις. «Πρώτο, δεν φιλοδοξούσε να παραμείνει η εμπροσθοφυλακή ενός ήδη υπάρχοντος κοινωνικού ή εθνικού κινήματος, αλλά είχε ως στόχο την ολοκληρωτική μεταμόρφωση της κοινωνίας. Δεύτερο, εισήγαγε νέες έννοιες, οι οποίες θα συνέβαλαν στη δημιουργία μιας νέας κοινότητας, όπου η δημιουργική ανάπτυξη του ατόμου θα συμβάδιζε με την κοινωνική δικαιοσύνη. Τρίτο, εισήγαγε νέες μορφές άμεσης πολιτικής δράσης οι οποίες επεδίωκαν ν' αλλάξουν την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων αντικαθιστώντας την αντιπροσωπευτική δημοκρατία με τη συμμετοχική δημοκρατία»⁴²¹. Όπως είδαμε στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, η έκθεση Robbin συνηγορούσε υπέρ της αρχής ότι ο κάθε νέος που είχε τα κατάλληλα προσόντα, είχε δικαίωμα για μια θέση στην ανώτατη εκπαίδευση. Όμως στη Βρετανία το κάθε ίδρυμα ξεχωριστά αποφάσιζε ποιος είχε τα κατάλληλα προσόντα. Τα βρετανικά πανεπιστήμια μπορούσαν να καθορίζουν τον αριθμό των φοιτητών που δέχονταν σε σχέση με το προσωπικό τους και με αυτό τον τρόπο απέφυγαν φαινόμενα υπερπληθυσμού των φοιτητών που παρατηρήθηκαν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η

⁴²⁰Η σκηνή αυτή, όπου ο πατέρας του Shefton έχει νοικιάσει μια λιμουζίνα και περιφέρει το γιο του στους δρόμους του Cambridge συναντώντας κάποια από τα καλύτερα μυαλά της Ευρώπης, συνιστά την απόλυτη ταπείνωση για τον Shefton, υπενθυμίζοντάς του έμμεσα την τεράστια διαφορά του Cambridge με το ίδρυμα στο οποίο ο ίδιος διδάσκει. Turton Glyn, «Campus Fugit: Howards Jacobson's Coming from Behind», στο: Moseley Merrit (ed.), 2007, όπ. π., p. 296.

⁴²¹Louis Vos, "Students Movements and Political Activism", στο: Rüegg Walter (ed.), "History of the University in Europe", vol. 4, Cambridge University Press, Cambridge, 2011, pp. 299-300.

μεγάλη κρίση που ξέσπασε σε άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες μετά τα γεγονότα του Μάη του 1968 να είχε μικρότερη επίδραση στη Βρετανία. Οι φοιτητικές αναταραχές στη Βρετανία ήταν λιγότερο βίαιες και λιγότερο ιδεολογικά ριζοσπαστικοποιημένες σε σχέση με οπουδήποτε αλλού⁴²².

Στο *Porterhouse Blue* γινόμαστε μάρτυρες φοιτητικών αναταραχών μέσα από τις αναμνήσεις του Κοσμήτορα του κολεγίου, ο οποίος συγκρίνει τους φοιτητές της δεκαετίας του 1960 με τους φοιτητές της περιόδου αμέσως μετά τον πόλεμο. Ο ίδιος προσωπικά διακατέχεται από πολύ πιο φιλικά συναισθήματα απέναντι στους φοιτητές της μεταπολεμικής περιόδου. Μέσα από το παρακάτω απόσπασμα φαίνεται, επίσης, ο έντονα πολιτικοποιημένος χαρακτήρας των φοιτητικών διαμαρτυριών της δεκαετίας του 1960. Ο Κοσμήτορας ενώ καθόταν στο γραφείο του, σήκωσε το κεφάλι, είδε τις φωτογραφίες των παλιών φοιτητών που κρέμονταν στους τοίχους του γραφείου του και τους σύγκρινε με τους φοιτητές που είχε τώρα:

*Αναπολούσε τη διάθεσή τους για αθλητισμό, τις νεανικές τους αδιακρίσιες, τα κορίτσια που είχαν εκθέσει, τους ράφτες που είχαν αφήσει απλήρωτους, τις εξετάσεις στις οποίες απέτυχαν. Καθώς τα σκεφτόταν, κοίταζε έξω προς το σιντριβάνι όπου είχαν μαζευτεί πολλοί ομοφυλόφιλοι. Όλα τότε ήταν πιο υγιή και πιο βίαια με ένα φυσικό τρόπο, τόσο διαφορετικά από τον στείρο αισθητισμό του σήμερα. Δεν έκαναν απεργία πείνας για το καλό των εργατών στην Ινδία, δεν διαμαρτύρονταν επειδή ένας αναρχικός φυλακίστηκε στη Βραζιλία ούτε εισέβαλαν το Garden House Hotel επειδή αποδοκίμαζαν την ελληνική κυβέρνηση. Είχαν ένα άλλο πνεύμα, πιο υγιές. Ο Κοσμήτορας θυμήθηκε εκείνες τις ταραχές στην *Guy Fawkes Night*⁴²³ το 1948. Τη βόμβα που κατέστρεψε τα παράθυρα της Συγκλήτου. Τη βόμβα καπνού στην τουαλέτα στη *Market Square* που παραλίγο να σκοτώσει ένα ηλικιωμένο με υψηλή πίεση. Τα σπασμένα γυαλιά που γέμιζαν τους δρόμους. Το λεωφορείο που το έσπρωχναν προς τα πίσω. Τα κράνη των αστυνομικών που εκσφενδονίζονταν. Το αυτοκίνητο που αναποδογύρισαν στην παρέλαση για τον*

⁴²²Louis Vos, "Students Movements and Political Activism", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 293.

⁴²³Η νύχτα του Guy Fawkes γιορτάζεται στις 5 Νοεμβρίου κάθε έτους στο Ηνωμένο Βασίλειο σε ανάμνηση μιας αποτυχημένης συνωμοσίας που έγινε στο Λονδίνο το Νοέμβριο του 1605 από μια ομάδα Άγγλων καθολικών να δολοφονήσουν τον προτεστάντη βασιλιά Ιάκωβο τον Α' της Αγγλίας και να τον αντικαταστήσουν με έναν καθολικό. Η ιστορία αυτής της επετείου ξεκινά όταν ο Guy Fawkes, ένας από τους συνωμότες, συνελήφθη μαζί με συνεργάτες του στις 5 Νοεμβρίου του 1605. Οι κάτοικοι του Λονδίνου άρχισαν να γιορτάζουν το γεγονός που ο βασιλιάς επέζησε από αυτή την συνωμοσία, ανάβοντας φωτιές. Μέσα σε λίγες δεκαετίες ο εορτασμός επεκτάθηκε σε ολόκληρη τη χώρα.

βασιλιά. Ήταν μια έγκυος μέσα και μετά όλοι έβαλαν χρήματα για να της πληρώσουν τη ζημιά. Καλόκαρδα παλικάρια. Τα πράγματα σήμερα δεν είναι όπως παλιά (σσ. 38-39).

Στο *Places where they sing*⁴²⁴ ο Mayerston -ένας εξωπανεπιστημιακός που τον επηρεάζει ο καθηγητής του κολεγίου Tony Beck- είχε σχεδιάσει μια ενέργεια διαμαρτυρίας, η οποία θα προκαλούσε μεγάλη αναταραχή στο κολέγιο: ο φοιτητής Hugh Balliston και η φίλη του φοιτήτρια Hetta επρόκειτο να κοιμηθούν μαζί και να κάνουν έρωτα στο δωμάτιο του Hugh στο Fellows' Garden Hostel of Lancaster College. Εδώ και 500 χρόνια καμία γυναίκα δεν διανυκτέρευσε στο κολέγιο εκτός από το Provost's Lodge. Αυτή η ενέργεια ήταν μια μορφή διαμαρτυρίας που στόχο είχε να τραβήξει την προσοχή της διοίκησης του κολεγίου στα αιτήματα των φοιτητών και να εκφράσει ταυτόχρονα την αλληλεγγύη τους στον καθηγητή Lord Beyfus και στις ριζοσπαστικές του προτάσεις για αύξηση των φοιτητικών εγγραφών και για την κατασκευή δυο καινούριων φοιτητικών εστιών. Προγραμματίστηκε επίσης μία διαδήλωση των φοιτητών για να στηρίξουν τις ενέργειες του Hugh και της Hetta:

Στην κάθε πλευρά του δρόμου, η οποία φωτιζόταν από λάμπες που ήταν ίδιες με αυτές που βρίσκονταν στο προαύλιο του Jame's Palace, ήταν πολλοί φοιτητές που περίμεναν ειρηνικά κάτι να συμβεί. Στα αριστερά της εισόδου της εστίας ήταν ένα μικρό μουσικό συγκρότημα με στολή ουσσάρων. Μπροστά από το συγκρότημα ήταν μια ομάδα λίγο μεγαλύτερων φοιτητών, άγνωστοι όλοι στον Beyfus εκτός από ένα νεαρό με μακριά μαλλιά που τον είχε δει να τρώει με τον Hugh Balliston. Όλοι τους ήταν ντυμένοι το ίδιο, με δερμάτινα ρούχα. Αριστερά τους κοντοστεκόταν ο Tony Beck και ο Oliver Clewes, με τον πρώτο να παριστάνει ότι δεν έβλεπε το δεύτερο. Κοντά στην είσοδο ήταν έξι φωτογράφοι, εκ των οποίων οι δυο έβλεπαν μια κολόνα με πλακάτ.

Καθώς η Mona και ο Beyfus άρχισαν να προχωρούν, ο Tony Beck κατευθύνθηκε προς το φοιτητή με τα μακριά μαλλιά, τον χτύπησε ελαφρά στο χέρι, το συγκρότημα άρχισε να παίζει κάτι εμβληματικό και μια ομάδα φοιτητών ντυμένοι με δερμάτινα πήραν πλακάτ

⁴²⁴Το συγκεκριμένο έργο είναι ένα από τα πρώτα μυθιστορήματα στη Βρετανία που καταγράφουν τις φοιτητικές αναταραχές. Carter Ian, *Ancient cultures of conceit- British university fiction in the post-war years*, Routledge, London, 1990, p. 205. Είναι άλλη μια απόδειξη ότι η λογοτεχνία δεν αργεί να καταγράψει τις αλλαγές που συμβαίνουν στην κοινωνία. Οι φοιτητικές αναταραχές έλαβαν χώρα στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και το βιβλίο πρωτοκυκλοφόρησε το 1970. Δεν πρέπει να ξεχνάμε εξάλλου ότι συχνά μεσολαβεί ένα χρονικό διάστημα από την ολοκλήρωση της συγγραφής ενός λογοτεχνικού κειμένου έως την πρώτη έκδοσή του. Αυτό σημαίνει ότι ο Raven μπορεί να άρχισε τη συγγραφή του κειμένου ταυτόχρονα ή λίγο αργότερα από την περίοδο που εξελίσσονταν οι φοιτητικές αναταραχές.

από μια στοίβα και τα σήκωσαν ψηλά [...] Τα περισσότερα από τα σλόγκαν ήταν για Σεξουαλική ή Ακαδημαϊκή Ελευθερία, αλλά τουλάχιστον τρία ήταν για τον Beyfus. Το ένα τον ανακήρυσσε προφήτη της νέας ελευθερίας, το δεύτερο ζητούσε να έχει μια νέα ακρόαση από το Συμβούλιο του Lancaster και το τρίτο φαινόταν να διακηρύσσει τον ανδρισμό του, *BEYFUSS FOR SEX* (σ. 132).

Και στο *The History Man* περιγράφονται σκηνές από φοιτητικές αναταραχές. Ο καθηγητής Howard Kirk βλέπει μέσα στο πανεπιστήμιο αφίσες που καλούνε τον κόσμο σε διαδηλώσεις εναντίον του πολέμου στο Βιετνάμ (σ. 110). Όπως γνωρίζουμε, ο συγκεκριμένος πόλεμος λειτούργησε ως καταλύτης για τη ριζοσπαστικοποίηση μεγάλων τμημάτων της νέας γενιάς. Το κίνημα αμφισβήτησης που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ με τις διαμαρτυρίες των Αμερικανών νέων για τον πόλεμο στη νοτιοανατολική Ασία σύντομα επεκτάθηκε στη Δυτική Ευρώπη. Στην αμφισβήτηση του πολιτικού συστήματος σημαντικό ρόλο έπαιξε η μεσαία τάξη, γιατί αυτή ήταν η δεξαμενή που τροφοδότησε τη μεγάλη αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού. Στο *The History Man* πληροφορούμαστε ότι οι ριζοσπαστικοποιημένοι Μαρξιστές και Μαοϊστές φοιτητές την περίοδο των γεγονότων του Μάη του 1968 έτυχαν μεγάλης υποστήριξης από τους υπόλοιπους φοιτητές. Οι διεκδικήσεις των φοιτητών αυτής της περιόδου δεν περιορίζονταν σε θέματα αμιγώς πανεπιστημιακά, αλλά αφορούσαν ιδεολογικά ζητήματα, πρωτίστως τον αγώνα νομιμοποίησης διαφορετικών κοινωνικών συστημάτων. Σε ένα σημείο του κειμένου διαβάζουμε:

Και μετά το 1967 ήρθε αναπόφευκτα το 1968, το οποίο ήταν μια ριζοσπαστική χρονιά και όλα αυτά που έκαναν τόσο καιρό οι Kirks φαίνονταν να είναι για τον καθένα. Όλα φαίνονταν πιθανά. Καθώς οι φοιτητές διαδήλωναν το Μάη στο Παρίσι, φαινόταν ότι όλες οι δυνάμεις αλλαγής διαδήλωναν παντού μαζί τους. Οι Kirks ήταν πολύ απασχολημένοι αυτή τη χρονιά. Στο πανεπιστήμιο οι Μαρξιστές και οι Μαοϊστές φοιτητές, των οποίων η βασική τους απασχόληση μέχρι τώρα ήταν να τσακώνονται με μίσος μεταξύ τους, βρήκαν τεράστια υποστήριξη από τους άλλους φοιτητές. Υπήρξε μια κατάληψη στο κτίριο της διοίκησης και μια φοιτητική κατάληψη στο γραφείο του Αντιπρύτανη, ο οποίος χρησιμοποίησε ως γραφείο το λεβητοστάσιο και προσπάθησε να ηρεμήσει τα πνεύματα. Το Επαναστατικό Φοιτητικό Μέτωπο πήγε να δει τον Αντιπρύτανη και του ζήτησε να ανακηρύξει το πανεπιστήμιο ελεύθερο κράτος, ένα επαναστατημένο ίδρυμα ενάντια στον καπιταλισμό. Ο Αντιπρύτανης με πολλή λογική και ιστορική αναφορά τους εξέφρασε τα αισθήματα συμπάθειάς του, αλλά τους εξήγησε ότι δεν είχε

έρθει η κατάλληλη στιγμή για επανάσταση. Τους είπε ότι θα μπορούσε αυτό να ήταν πιο ρεαλιστικό μετά από 10 χρόνια, ελπίζοντας ότι θα έφευγαν και θα επέστρεφαν τότε ξανά. Η αντίδραση του Αντιπρύτανη εκνεύρισε τους επαναστάτες, οι οποίοι έγραψαν «Κάψτε το» και «Επανάσταση τώρα» με μαύρο χρώμα στον τοίχο του ολοκαίνουριου θεάτρου. Ένα μικρό κτίριο πυρπολήθηκε. Μίσος και επαναστατικός ζήλος κυριαρχούσαν. Κάποιοι άνθρωποι στην πόλη χτύπησαν φοιτητές μέσα σε λεωφορεία με ομπρέλες. Διαδηλώσεις γίνονταν στην κεντρική πλατεία της πόλης και φοιτητές έσπασαν μερικά τζάμια στο μεγαλύτερο εμπορικό πολυκατάστημα. Η σχολή ήταν διχασμένη στα δύο: ορισμένοι καθηγητές υποστήριζαν τους επαναστάτες φοιτητές και άλλοι τους καλούσαν να επιστρέψουν στα καθήκοντά τους. Κάποιοι σταμάτησαν να μιλάνε με κάποιους. Γραφεία διοικητικών υπαλλήλων και γραφεία καθηγητών παραβιάστηκαν και αφαιρέθηκαν φάκελοι και αρχεία. Μια κατάσταση τρόμου βασίλευε και τα νεύρα ήταν τεντωμένα. Πολύχρονοι γάμοι διαλύθηκαν καθώς ο ένας υποστήριζε την αριστερά και ο άλλος τη δεξιά. Οι παλιές διαμάχες ήρθαν στην επιφάνεια (σσ. 48-49).

Ο κεντρικός ήρωας του βιβλίου, ο καθηγητής Howard Kirk, ανήκει στο στρατόπεδο των καθηγητών που υποστηρίζει τους αγώνες και τα αιτήματα των ριζοσπαστών φοιτητών. Είναι κεντρικός ομιλητής σε φοιτητικές εκδηλώσεις με θέμα τον ένοπλο αγώνα ενάντια στον καπιταλισμό. Τους έχει υποσχεθεί ότι θα τους βοηθήσει στη στρατολόγηση νέων φοιτητών. Στο τέταρτο κεφάλαιο παίρνουμε μια εικόνα της περιρρέουσας ατμόσφαιρας που κυριαρχεί εκείνη την περίοδο μέσα στο πανεπιστήμιο. Πληροφορούμαστε για τις φοιτητικές οργανώσεις που υπάρχουν, τα θέματα που απασχολούν τους φοιτητές. Μια εικόνα από το foyer του πανεπιστημίου:

Στα τραπέζια, δυο ομάδες, Η Επαναστατική Φοιτητική Συμμαχία και η Ριζοσπαστική Φοιτητική Συντονιστική Επιτροπή τσακώνονται. Είναι απασχολημένοι πετώντας η μια στην άλλη δυο στοίβες από φυλλάδια με το όνομα: Η Πραγματική Λύση. Ο Howard αγνοεί τη φιλονικία, προσπερνά τα τραπέζια, συνεχίζει προς το μέρος όπου υπάρχουν πολλοί πίνακες ανακοινώσεων, οι οποίοι όπως και τα τραπέζια διαφημίζουν αγώνες, αντιφάσεις, ανησυχίες. Εδώ υπάρχουν κάθε είδους ανακοινώσεις. Υπάρχουν ανακοινώσεις που παρακινούν σε αυτογνωσία: «Ομάδα Συναντήσεων Γυμνών Γυναικών», σε αυτοπροσδιορισμό: «Gaysoc Elisabethan Evening: Με μαδριγάλια», σε μεταρρύθμιση: «Υιοθετήστε ένα ηλικιωμένο άτομο» και σε επανάσταση: «Να αρχίσει ο

ένοπλος αγώνας τώρα; Συνάντηση την ώρα του φαγητού υπό τον Δρ. Howard Kirk» (σ. 58).

Στο ίδιο κεφάλαιο ο Howard παρίσταται σε μια συγκέντρωση ριζοσπαστών φοιτητών, υποστηρίζοντας έμπρακτα τα αιτήματα και τις διεκδικήσεις τους:

Ο Howard έχει τώρα μια άλλη υποχρέωση. Το Επαναστατικό Φοιτητικό Μέτωπο, αυτός ο ασαφής, αμφισβητούμενος συνασπισμός από Μαρξιστές και Μαοϊστές, Μαρξιστές-Λενινιστές και Επαναστάτες Σοσιαλιστές έχει την πρώτη του συνάντηση για αυτό το εξάμηνο. Ο Howard δέχτηκε να παραστεί και να μιλήσει, να τους βοηθήσει στην στρατολόγηση φοιτητών [...] Τους κάνει μια ανάλυση της υπάρχουσας κοινωνικοπολιτικής κατάστασης. Είμαστε στον κόσμο του ύστερου καπιταλισμού και ο καπιταλισμός είναι ένα υπερώριμο φρούτο, έτοιμο να πέσει. Έχει ρωγμές από τις εσωτερικές του αντιφάσεις, αλλά ποιος θα βγει κερδισμένος από τη πτώση του; Πώς θα έρθει ο καινούριος κόσμος;

Μιλάει. Δημιουργεί εικόνες βίας. Οι φοιτητές τον κοιτάζουν, καθώς μιλάει για ένοπλο αγώνα, για την ανάγκη για ενότητα (σ. 68).

Στο πανεπιστήμιο του Watermouth πρόκειται να μιλήσει ο καθηγητής Mangel, τον οποίο πολλοί -μεταξύ αυτών καθηγητές και φοιτητές- κατηγορούν ότι είναι φασίστας και σεξιστής. Μεταξύ των καθηγητών έχει ξεσπάσει μεγάλη διαμάχη για το αν έπρεπε να προσκληθεί ή όχι. Τα νέα διαδόθηκαν με μεγάλη ταχύτητα μεταξύ των ριζοσπαστικών φοιτητικών ομάδων που είχαν ήδη κάνει δύο καταλήψεις, ένιωθαν πολύ δυνατότεροι και είχαν μια άνευ προηγουμένου διάθεση για συνεργασία μεταξύ τους. Είχαν βάλει αφίσες και είχαν κάνει συναντήσεις σε πολλές από τις οποίες είχε παρευρεθεί ο Howard Kirk. Την ημέρα της ομιλίας του καθηγητή Mangel ένα μεγάλο πλήθος από φοιτητές είχε μαζευτεί έξω από το Beatrice Webb Lecture Theater όπου θα γινόταν η ομιλία. Κάποιοι είχαν ξαπλώσει μπροστά στην είσοδο για να εμποδίσουν οποιοδήποτε να εισέλθει, ενώ άλλοι φοιτητές ήταν ήδη μέσα στο κτίριο φωνάζοντας συνθήματα και κρατώντας αφίσες (σ. 157, 218).

Στο *Changing Places* η Hilary αναφέρει στον άντρα της, τον καθηγητή Philip Swallow, ότι είναι πιθανόν να υπάρξουν φοιτητικές αναταραχές το επόμενο χρονικό διάστημα και καταλήψεις το επόμενο εξάμηνο (σ. 128).

Οι φοιτητικές οργανώσεις εκείνης της περιόδου διεκδικούσαν τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των φοιτητών και τον εκδημοκρατισμό του πανεπιστημίου. Η πρώτη κατηγορία αιτημάτων περιελάμβανε υποτροφίες, στέγαση, πανεπιστημιακά εστιατόρια, ιατρική φροντίδα και η δεύτερη τη μεγαλύτερη συμμετοχή των φοιτητών στα πανεπιστημιακά όργανα λήψης των αποφάσεων από τα οποία ήταν αποκλεισμένοι οι φοιτητές και τα νεαρότερα μέλη του ακαδημαϊκού προσωπικού. Οι εξεγέρσεις στρέφονταν εναντίον της διοίκησης του πανεπιστημίου. Μέσα από τα γεγονότα εκείνης της εποχής αναδύθηκε η επιθυμία για συμμετοχή, η απαίτηση για άμεση δημοκρατία. Αρχικά υπήρξε άρνηση από την πλευρά της διοίκησης του πανεπιστημίου στα αιτήματα των φοιτητών για συμμετοχή, όμως ως αποτέλεσμα των γεγονότων του Μάη του 1968 εισήχθησαν και στη Βρετανία αλλαγές στον τρόπο διοίκησης των ανώτατων ιδρυμάτων. Βέβαια, όπως ήδη αναφέραμε, στη Βρετανία οι φοιτητικές εξεγέρσεις δεν είχαν το ριζοσπαστικό χαρακτήρα που είχαν στη Γαλλία ή στη Γερμανία. Όπως είδαμε στα συμπεράσματα του δεύτερου κεφαλαίου, η περίοδος αυτή στη Βρετανία ήταν πιο «ειρηνική»⁴²⁵. Η παρακάτω περιγραφή βίαιων σκηνών από φοιτητικές αναταραχές στο πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια στο *Changing Places*⁴²⁶ -σε σχέση με τα προαναφερόμενα παραθέματα από πιο «ειρηνικές» φοιτητικές αναταραχές στη Βρετανία- μας βοηθά να καταλάβουμε αυτή τη διαφορά (σ. 138):

ΕΛΙΚΟΠΤΕΡΟ ΡΙΧΝΕΙ ΣΠΡΕΪ ΣΕ ΔΙΑΔΗΛΩΤΕΣ-ΔΑΚΡΥΓΟΝΑ ΚΑΛΥΠΤΟΥΝ ΤΟ CAMPUS

Ένα ελικόπτερο της Εθνικής Φρουράς πέταξε πάνω από Euphoric State campus χθες, ρίχνοντας δακρυγόνα σε πάνω από 700 φοιτητές και καθηγητές που ήταν περικυκλωμένοι στην Howle Plaza από ένα σφιχτό αστυνομικό κλοιό.

Τη διαταγή για τη ρίψη δακρυγόνων την έδωσε ο Miranda County Sheriff Hank O' Keene για να διαλύσει όσους απέμειναν από μια πομπή 3.000 ατόμων που διαδήλωναν στη μνήμη του John Roberts. Ο αέρας πήρε τα δακρυγόνα και τα μετέφερε εκατοντάδες

⁴²⁵Οι αναταραχές ήταν μικρές σε σχέση με τη βία που παρατηρήθηκε σε συγκεκριμένα γερμανικά πανεπιστήμια, στο Παρίσι ή σε γνωστά πανεπιστήμια της Αμερικής, όπως στο Berkeley, στο Columbia ή στο Cornell. Στην ουσία η μόνη πράξη βίας, στην τόσο γνωστή εξέγερση στο London School of Economics το 1968 ήταν το σχίσμο μιας φωτογραφίας του Λόρδου Ρόμπινς. Μόνο σε δύο ιδρύματα, στο πανεπιστήμιο του Sussex και στο Πολυτεχνείο του North London υπήρξαν άσχημες σκηνές. Annan Lord, "British higher education, 1960-80: A personal retrospect", *Minerva*, vol. 20, iss. 1-2, (March 1982), p. 14.

⁴²⁶Σύμφωνα με την Elaine Showalter η λογοτεχνία είναι μια χρονικά καθυστερημένη μορφή κοινωνικού σχολιασμού. Το *Changing Places* έχει ως φόντο τις φοιτητικές εξεγέρσεις της δεκαετίας του 1960 ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ και γενικά τις αντικαθεστωτικές διαμαρτυρίες. Όπως αναφέρεται στο Anténe, 2015, p. 56, 59.

μέτρα μακριά. Κάλυψαν σπίτια, μπήκαν σε τάξεις και γραφεία του πανεπιστημίου, στις αποθήκες του Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου. Οι σύζυγοι των καθηγητών και τα παιδιά τους στην πισίνα *Blueberry Creek*, 3/4 μίλια μακριά, προσβλήθηκαν από τα δακρυγόνα. Μια ομάδα από καθηγητές με τον πρότανη *Binde* διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τη χρήση δακρυγόνων από τις αστυνομικές αρχές.

Esseph Chronicle

Στο ίδιο έργο (*Changing Places*) υπάρχουν ειδήσεις σε εφημερίδες ή ανακοινώσεις σε φυλλάδια που αναφέρονται σε φοιτητικές αναταραχές και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, τόσο στη Βρετανία όσο και στην Αμερική. Στο παράρτημα Γ παραθέτουμε αποσπάσματα από το συγκεκριμένο βιβλίο που αναφέρονται σε αυτές τις φοιτητικές αναταραχές.

Στο *Nice Work* πληροφορούμαστε ότι ο Αμερικανός καθηγητής *Morris Zapp*, όταν στα πλαίσια των εκπαιδευτικών ανταλλαγών ήρθε στο *Rummidge* στη θέση του *Philip Swallow*, διηύθυνε το Τμήμα με ασφάλεια εν μέσω των φοιτητικών αναταραχών του 1969 (σ. 840).

4.1.4. Τα πανεπιστήμια «θύματα» οικονομικών περικοπών τις δεκαετίες του 1970 και του 1980

Όπως είδαμε στα συμπεράσματα του δεύτερου κεφαλαίου από τη δεκαετία του 1970 και ειδικά μετά την πετρελαϊκή κρίση του 1973 παρατηρήθηκε μείωση των δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση. Ο ενθουσιασμός της δεκαετίας του 1960 έδωσε τη θέση του στο σκεπτικισμό της δεκαετίας του 1970. Τα πράγματα χειροτέρεψαν στη Βρετανία προς το τέλος της δεκαετίας του '70. Η κυβέρνηση των Συντηρητικών που ήρθε στην εξουσία το 1979 ήταν μια μεταρρυθμιστική κυβέρνηση, όπως αυτή των Εργατικών το 1945. Η Μάργκαρετ Θάτσερ ήταν αποφασισμένη όχι μόνο να μειώσει τις δημόσιες δαπάνες, αλλά και να αλλάξει τη φιλοσοφία που επικρατούσε στις δημόσιες υποθέσεις τα τελευταία τριάντα χρόνια. Στις προθέσεις της αυτές συνεπίκουρος ήταν η παγκόσμια οικονομική ύφεση. Οι οικονομικές περικοπές στη Βρετανία ήταν ξαφνικές και δραστικές⁴²⁷. Το πρώτο κύμα περικοπών που τέθηκε σε ισχύ στη Βρετανία το 1981 έφτανε σε ορισμένες περιπτώσεις έως το 40%. Κατά μέσο όρο οι περικοπές την πρώτη τριετία ήταν της τάξης του 15%. Τα

⁴²⁷Kloss Günther, "The Academic Restructuring of British and German Universities and Greater Efficiency : a comparative perspective", *Oxford Review of Education*, vol. 11, iss. 3, (1985), p. 272.

ιδρύματα που χτυπήθηκαν περισσότερο από αυτές τις περικοπές ήταν τα ιδρύματα που αναβαθμίστηκαν από τα πρώην CAT's. Μεγάλο μέρος του προσωπικού υποχρεώθηκε να αποδεχθεί πρόωρη συνταξιοδότηση ή όσοι ήταν σε χαμηλότερες βαθμίδες, απόλυση. Μέχρι το 1983 τα πανεπιστήμια έχασαν περίπου 2.000 άτομα σε ακαδημαϊκό προσωπικό. Σε αυτή την πρώτη φάση δεν προηγήθηκαν διαβουλεύσεις και συζητήσεις με τα ιδρύματα που επλήγησαν άμεσα. Οι περικοπές εφαρμόστηκαν ξαφνικά, χωρίς να αφήσουν χρόνο στα ιδρύματα να προσαρμοστούν στις νέες οικονομικές συνθήκες ή να αναζητήσουν εναλλακτικές λύσεις. Στο θέμα, παραδείγματος χάρη, της παροχής κινήτρων για εθελούσια συνταξιοδότηση, το πρόγραμμα συνταξιοδότησης που εφαρμόστηκε δεν είχε σχέση με την ισορροπία και την ποιότητα του ακαδημαϊκού προγράμματος. Αντιθέτως, όσο πιο ενεργός και πιο παραγωγικός ήταν ένας καθηγητής, τόσο πιο πιθανόν ήταν να φύγει από το ίδρυμα έχοντας κατά νου άλλες δυνατότητες απασχόλησης. Επιπλέον, αν ένα Τμήμα βρισκόταν με λίγο προσωπικό, υπήρχε ο κίνδυνος να κλείσει τελείως. Τα μικρά Τμήματα δεν τα πήγαιναν καλά στις περιοδικές αξιολογήσεις. Η κυβέρνηση και η ίδια η πρωθυπουργός δεν έκρυβαν την άποψή τους ότι τα πανεπιστήμια είχαν αποτύχει να συνεισφέρουν ικανοποιητικά στην ευημερία της χώρας και έπρεπε να μεταρρυθμιστούν ουσιαστικά. Υπήρχαν πανεπιστήμια όπως το London School of Economics ή η Oxbridge που μπορούσαν να ανταπεξέλθουν καλύτερα σε αυτή την κυβερνητική πολιτική. Τα περισσότερα όμως πανεπιστήμια δεν είχαν αυτή τη δυνατότητα. Προσπαθούσαν να φτιάξουν υποδομές, βιβλιοθήκες και εργαστήρια για τους φοιτητές τους, και τελικά ενημερώνονταν ότι η κυβέρνηση ήθελε ανάπτυξη χωρίς να προσφέρει τα απαραίτητα κεφάλαια.

Το γενικότερο κλίμα αυτής της περιόδου των κυβερνητικών περικοπών στη χρηματοδότηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτυπώνεται με ξεκάθαρο τρόπο στη λογοτεχνία. Στο *Nice Work*⁴²⁸(1988) η περίοδος κατά την οποία ο Philip Swallow στο *Small*

⁴²⁸Το μυθιστόρημα αυτό έχει ως θέμα του την ένωση δυο ανθρώπων. Βασικοί πρωταγωνιστές είναι ο Victor, στέλεχος σε μεγάλη εταιρία και η συμβασιούχα καθηγήτρια Robyn Penrose. Τα ονόματα των βασικών χαρακτήρων μας προοδεάζουν για το τι πρόκειται να ενωθεί: ο Vic (βικτωριανές αξίες) Wilcox, με την αυστηρή χρηστική αποφασιστικότητα συναντά την Robyn Penrose, της οποίας το όνομα είναι διφορούμενο και αποτελείται από απαλά προφερόμενα γράμματα. Στην αρχή αυτοί οι δύο κόσμοι δεν ενώνονται. Από τη μια πλευρά είναι η προσήλωση του Vic στο κέρδος και από την άλλη οι διαλέξεις της Robyn για την απόρριψη του ωφελισμού στο έργο του Dickens' *Hard Times*. Σταδιακά, οι δυο διαφορετικοί κόσμοι έρχονται πιο κοντά, καθώς η Robyn αρχίζει να εκτιμά τις δυσκολίες και τα καθήκοντα του Vic και αυτός συνειδητοποιεί ότι ο πολιτισμός μπορεί να έχει αξία. Στη συνέχεια ο Vic και η Robyn ενώνονται, είναι ζευγάρι, αλλά δεν γίνονται ένα. Υπάρχει ελπίδα να σωθεί ο πολιτισμός από τη χρηστικότητα; Όχι. Ο Lodge μας επαναλαμβάνει την παλιά συζήτηση για τον πολιτισμό και τη χρηστικότητα, όμως ολοκληρώνει την ιστορία του με τους δυο πρωταγωνιστές να έχουν χωρίσει. Το μάξιμουμ που μπορούμε να περιμένουμε είναι καλύτερη αμοιβαία κατανόηση. Carter, 1990, όπ., π., pp. 255-256.

World (1984) ταξίδευε ως ακαδημαϊκός από συνέδριο σε συνέδριο αποτελεί μια μακρινή ευχάριστη ανάμνηση. Η περίοδος αυτή έχει περάσει ανεπιστρεπτή. Στο *Nice Work* στο πανεπιστήμιο του Rummidge αποφασίστηκε απεργία μιας ημέρας από τους καθηγητές ενάντια στις περικοπές και στις μειώσεις μισθών. Ο Philip Swallow ψήφισε εναντίον της απεργίας, γιατί θεωρούσε ότι αυτός ο τρόπος αντίδρασης δεν ήταν αποτελεσματικός. Πίστευε ότι ο περισσότερος κόσμος ούτε καν θα καταλάβαινε ότι έγινε απεργία στο πανεπιστήμιο. Η φοιτητική ένωση στήριξε την απεργία των πανεπιστημιακών και οι φοιτητές δεν διαμαρτυρήθηκαν για τη μονοήμερη διακοπή από τις διαλέξεις (σ. 662). Στο ίδιο βιβλίο μέσω της νεαρής καθηγήτριας Robin και του φίλου της Charles, περιγράφεται το αβέβαιο μέλλον των νέων που θέλουν να ακολουθήσουν ακαδημαϊκή καριέρα (σσ. 604-624):

Η Robyn Penrose, είναι συμβασιούχος Λέκτορας Αγγλικής Λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο του Rummidge. Γεννήθηκε στην Αυστραλία, αλλά σε ηλικία 5 ετών έφυγε με την οικογένειά της στην Αγγλία. Πήγε σε ένα εξαιρετικό grammar school, αποφοίτησε με άριστα, αλλά αντί να επιδιώξει να πάει στην Oxbridge, πήγε στο πανεπιστήμιο του Sussex, όπως έκαναν πολλά έξυπνα νέα παιδιά τη δεκαετία του 1970, επειδή τα νέα πανεπιστήμια θεωρούνταν εξαιρετικά και καινοτόμα ιδρύματα για σπουδές. Στις προπτυχιακές της σπουδές στην Αγγλική Λογοτεχνία η Robyn διάβασε Freud, Marx, Kafka, Kierkegaard, κάτι το οποίο δεν θα μπορούσε να κάνει στην Oxbridge⁴²⁹. Είχε ενεργό συμμετοχή στα φοιτητικά πράγματα. Έγινε αντιπρόεδρος στη φοιτητική ένωση και στις ομιλίες αναφερόταν σε προοδευτικά θέματα: στην έκτρωση, στα δικαιώματα των ζώων, στην κρατική εκπαίδευση και στον πυρηνικό αφοπλισμό. Στις τελικές εξετάσεις για την απόκτηση του πτυχίου της πήρε A και ο φίλος της ο Charles B+. Ο Charles είχε συνηθίσει να ζει στη σκιά της Robyn. Εξάλλου ο βαθμός αυτός ήταν αρκετός για να πάρει μια υποτροφία για μεταπτυχιακή έρευνα. Η ιδέα για έρευνα και η επιδίωξη για ακαδημαϊκή καριέρα ήταν κοινό γνώρισμα και των δύο. Ποτέ τους δεν είχαν σκεφτεί κάτι διαφορετικό. Ζούσαν και οι δύο ήσυχα στο Brighton. Ένας από τους επιμελητές του Charles, τού πρότεινε να πάει στην Oxbridge για έρευνα. Ο Charles είχε διαβάσει και ένα σύνθημα σε ένα τοίχο που έλεγε ότι μετά την πετρελαϊκή κρίση του 1973 δεν θα υπήρχαν πολλά χρήματα για να χρηματοδοτηθούν όλα τα πανεπιστήμια ή να

⁴²⁹Το *Nice Work* είναι από τα πρώτα βρετανικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα που δεν εξυμνούν τις αρετές της Oxbridge, αγκαλιάζοντας τις νέες τάσεις που διαδίδονται στα νέα πανεπιστήμια. Anténe Petr, *Campus Novel Variations: A Comparative Study of an Anglo-American Genre*, dissertation, Palacky University Olomouc, 2015, p. 92.

συνεχίσουν να επεκτείνονται με τον ίδιο τρόπο που είχαν συνηθίσει στο παρελθόν. Έτσι αποφάσισαν και οι δύο να πάνε στο Cambridge για το διδακτορικό τους.

Ο Charles τελείωσε χωρίς καθυστέρηση και πήρε μια θέση λέκτορα στο Τμήμα Συγκριτικής Λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο του Suffolk. Η Robyn είχε ανώτερες βλέψεις, δεν ήθελε να πάρει μια θέση στο Suffolk, ένα από τα καινούρια πανεπιστήμια που ήταν γνωστά για τους φοιτητικούς βανδαλισμούς. Ο επιβλέπων της και άλλοι φίλοι της της πρότειναν να περιμένει μήπως και πάρει κάποια θέση στο Cambridge⁴³⁰.

Εντωμεταξύ η υποτροφία της για το διδακτορικό έληξε. Περίμενε δύο χρόνια. Αυτό το χρονικό διάστημα τα έβγαζε πέρα οικονομικά, επιβλέποντας προπτυχιακούς και από τα χρήματα που της έστελνε ο πατέρας της. Τελείωσε τουλάχιστον τη διατριβή της. Στη συνέχεια κέρδισε μια υποτροφία για μεταδιδακτορική έρευνα σε ένα όχι και τόσο καλό κολέγιο. Η υποτροφία αυτή είχε διάρκεια τρία χρόνια και ήταν ένα καλό βήμα πριν πάρει μια θέση σε ένα πανεπιστήμιο. Υπέγραψε και ένα συμβόλαιο για να εκδοθεί η διατριβή της και ρίχτηκε με ενθουσιασμό στη δουλειά. Τα τρία χρόνια κόντευαν να περάσουν και εντωμεταξύ στην εξουσία, το 1979, ανέβηκε η Θάτσερ, σκοπεύοντας να περικόψει τις δημόσιες δαπάνες και να περιορίσει οικονομικά το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης. Τα πανεπιστήμια ήταν αναγκασμένα να περικόψουν το προσωπικό τους μέχρι 20% και έπεισαν αρκετά μέλη τους να συνταξιοδοτηθούν. Επιπλέον πάγωσαν όλες τις νέες προσλήψεις. Η Robyn θεώρησε τον εαυτό της τυχερό που πήρε μια θέση σε ένα κολέγιο του Λονδίνου για ένα εξάμηνο, αντικαθιστώντας μια καθηγήτρια-λέκτορα η οποία είχε πάρει άδεια μητρότητας. Μετά ήταν άνεργη για ένα έτος, ψάχνοντας κάθε εβδομάδα μάταια τις τελευταίες σελίδες του *Times Higher Education Supplement* για μια θέση λέκτορα στον τομέα της Αγγλικής Λογοτεχνίας του 19^{ου} αι.

Η προηγουμένως αδιανόητη προοπτική για μια καριέρα εκτός πανεπιστημίου άρχισε να την απασχολεί. Το σκεφτόταν αυτό με φόβο και απογοήτευση. Ο αδερφός της τελείωνε στην Οξφόρδη και σκεφτόταν να πάει στο City. Εκείνη την περίοδο, το 1984, και ενώ η

⁴³⁰Σε έρευνα που έκανε ο Halsey, σε ένα δείγμα βρετανών πανεπιστημιακών τη χρονική περίοδο από το 1964 έως το 1989 καταγράφηκε ότι κάθε επαφή με την Οξφόρδη και το Κέμπριτζ βελτιώνει τις πιθανότητες που έχουν οι πανεπιστημιακοί να φθάσουν σε ανώτερες ακαδημαϊκές βαθμίδες σε ένα άλλο ίδρυμα. Από τις προτιμήσεις των ακαδημαϊκών φάνηκε ότι η Οξφόρδη και το Κέμπριτζ κατά τη διάρκεια της ακαδημαϊκής τους καριέρας τείνουν να είναι «ο τελικός» και όχι ο «ενδιάμεσος» επαγγελματικός προορισμός. Halsey, 1992, όπ. π., p. 212.

Robyn είχε αρχίσει να απελπίζεται, άνοιξε μια θέση στο πανεπιστήμιο του Rummidge. Ο καθηγητής Philip Swallow, πρόεδρος του Αγγλικού Τμήματος, εκλέχτηκε Κοσμήτορας στη Σχολή Τεχνών για μια τριετία. Λόγω αυξημένων καθηκόντων μπορούσε να διορίσει ένα συμβασιούχο λέκτορα στην κατώτερη βαθμίδα του μισθολογίου. Προκηρύχτηκε μια θέση λέκτορα για μια τριετία στην Αγγλική Λογοτεχνία. Η Robyn έκανε αίτηση, πέρασε από συνέντευξη μαζί με άλλους τέσσερις ομοίως απογοητευμένους και υψηλά καταρτισμένους υποψήφιους και τελικά πήρε τη θέση. Είχε ήδη δημοσιεύσει άρθρα σε ακαδημαϊκά περιοδικά και η διατριβή της είχε εκδοθεί με τον τίτλο *The Industrious Muse: Narrativity and Contradiction in the Industrial Novel*. Είχε πάρει μάλιστα και καλές κριτικές. Οι εκδότες της ανέθεσαν και δεύτερο βιβλίο με τον τίτλο: *Domestic Angels and Unfortunate Females: Woman as Sign and Commodity in Victorian Fiction*. Ήταν μια αγαπητή και συνεπής καθηγήτρια, της οποίας τα επιλεγόμενα μαθήματα στη γυναικεία γραφή ήταν πάντα γεμάτα. Ήταν επίσης άψογη στα διοικητικά της καθήκοντα. Είχε ένα παλιό Renault Five και στο πίσω τζάμι του έχει κολλήσει ένα κίτρινο αυτοκόλλητο που έγραφε: «Η Βρετανία χρειάζεται τα πανεπιστήμιά της». Οι συνάδελφοί της στο πανεπιστήμιο την εκτιμούσαν πολύ. Παρέμενε αισιόδοξη, παρόλο που η συζήτηση στο πανεπιστήμιο περιστρεφόταν γύρω από επιπλέον περικοπές και από τη χειροτέρευση της σχέσης μεταξύ καθηγητών-φοιτητών.

Όταν ο φίλος της Charles πήρε θέση στο πανεπιστήμιο, υπήρξε πίεση από τους γονείς τους να παντρευτούν. Η Robyn αρνήθηκε, γιατί της ήταν αδιανόητο να παρατήσει τη δουλειά της και να ασχοληθεί με τα οικιακά. Και οι δυο τους ήταν πολυάσχολοι. Ο Charles μετακόμισε, αλλά συνέχισε να έχει τα βιβλία του και άλλα πράγματά του στο σπίτι που είχαν μαζί με την Robyn στο Cambridge. Τελικά αποφάσισαν να έχουν μια πιο χαλαρή σχέση. Ο Charles πήρε όλα τα πράγματά του στο καινούριο του σπίτι και συναντιόντουσαν περιοδικά. Κανένας τους δεν είχε χρόνο για καινούριες σχέσεις. Η Robyn είχε δυο τυχαίες σεξουαλικές σχέσεις αυτή την περίοδο, αλλά και οι δύο δεν ήταν ικανοποιητικές. Συνέχισαν να ζουν ξεχωριστά όπως πολλά ακαδημαϊκά ζευγάρια λόγω της δουλειάς τους.

Η Robyn ήταν πολύ καλή στη δουλειά της, ελπίζοντας ότι θα μείνει στο πανεπιστήμιο και μετά το τέλος του τριετούς συμβολαίου της. Ο Philip Swallow όμως της ξεκαθάρισε ότι δεν υπήρχε καμία τέτοια πιθανότητα. Υπήρχαν φήμες για νέο γύρο πρόωρων συνταξιοδοτήσεων. Ακόμα και να προέκυπτε ένα απρόσμενο κενό στο Τμήμα, π.χ. από θάνατο, θα ήταν πολύ αμφίβολο αν θα καλυπτόταν αυτή η θέση. Της εξήγησε ότι ως Κοσμήτορας που ήταν, γνώριζε πολύ καλά τους οικονομικούς περιορισμούς του

πανεπιστημίου. Κάθε μέρα έρχονταν οι Πρόεδροι άλλων Τμημάτων και του παραπονιόντουσαν για την έλλειψη πόρων, του ζητούσαν αναπληρώσεις ή νέους διορισμούς. Αυτός με τη σειρά του τους έλεγε ότι ο μόνος τρόπος για να πετύχουν τους στόχους τους, ήταν να παγώσουν τα πάντα.

Κάποια στιγμή ο πρώην φίλος της Robin, ο Charles, αποφάσισε να παρατήσει το ακαδημαϊκό επάγγελμα και να δουλέψει στον τραπεζικό τομέα. Δύο ήταν οι λόγοι που τον οδήγησαν σε αυτή την απόφαση: α) είχε βαρεθεί να παλεύει καθημερινά για να τα βγάλει πέρα οικονομικά και β) είχε την αίσθηση ότι οι εξελίξεις τον είχαν ξεπεράσει όσον αφορά στην απασχόληση στο πανεπιστήμιο. Σε μια επιστολή του προς τη Robyn αναφέρει ότι μεγάλωσε σε μια περίοδο όπου υπήρχαν κρατικά σχολεία, κρατικά πανεπιστήμια, κρατικά επιχορηγούμενη τέχνη, κρατικό σύστημα υγείας. Κατά την άποψή του οι απασχολούμενοι στα κρατικά ιδρύματα είναι μοιρολάτρες και καταθλιπτικοί. Καυτηριάζει την παθητικότητα και την αδυναμία με την οποία το ακαδημαϊκό κατεστημένο δέχθηκε τις περικοπές. Δεν υπήρξε ούτε μια παραίτηση σε υψηλό επίπεδο ως κίνηση διαμαρτυρίας. Κατά την άποψή του δεν πρέπει να κατηγορείται η Θάτσερ. Αυτή απλά ακολουθεί το πνεύμα των καιρών. Επαινεί το City⁴³¹ για την ενέργεια που έχει και για τη δημοκρατικότητά του. Αναφέρεται στην καινούρια του φίλη, την Debbie, που κερδίζει 30.000 λίρες. Στο City δεν έχει σημασία ποια είναι η καταγωγή σου ή αν προέρχεται από δημόσιο σχολείο, εφόσον είσαι καλός στη δουλειά σου. Πιστεύει ότι τα πανεπιστήμια στη Βρετανία είναι εκλεκτικά εκεί που πρέπει να προσφέρουν ίσες ευκαιρίες σε όλους και ισότιμα εκεί που πρέπει να είναι εκλεκτικά. Επιτρέπουν την εισαγωγή μόνο ενός μικρού ποσοστού των νέων και τους παρέχουν μια πολύ εντατική εκπαίδευση προσανατολισμένη στην αγορά εργασίας (elitist) και από την άλλη προσποιούνται ότι όλα τα πανεπιστήμια και όλοι οι καθηγητές είναι ίσοι και επομένως πρέπει να έχουν την ίδια χρηματοδότηση και την ίδια μισθολογική κλίμακα με αυτόματη μονιμοποίηση (egalitarian). Αυτό λειτουργούσε μια χαρά όσο το κράτος έδινε αφειδώς χρήματα στην ανώτατη εκπαίδευση, αλλά από τη στιγμή που η κρατική επιχορήγηση μειώθηκε, τα πανεπιστήμια πρέπει να παρουσιάζουν ισοσκελισμένους ισολογισμούς πείθοντας τους διδάσκοντες να αποχωρήσουν πρόωρα. Για τους υπόλοιπους που παραμένουν, οι προοπτικές είναι θολές: μεγαλύτερες τάξεις, βαρύτερος φόρτος εργασίας, λίγες ευκαιρίες προαγωγής ή αναζήτηση μιας άλλης απασχόλησης. Οι καινούριες προσλήψεις, οι λιγοστές που γίνονται, αρχίζουν από την κατώτερη μισθολογική κλίμακα. Ο

⁴³¹Το Σίτι του Λονδίνου είναι ένα από τα κορυφαία επιχειρηματικά και χρηματοοικονομικά κέντρα του κόσμου.

ίδιος υπολόγιζε να κολλήσει στο πανεπιστήμιο του Suffolk τουλάχιστον για τα επόμενα 15 χρόνια, αν όχι για πάντα. Δεν μπορεί να το διανοηθεί. Στο City θα περάσει από μια δοκιμαστική περίοδο, θ' αρχίσει όμως από μια ανώτερη μισθολογική κλίμακα σε σχέση με αυτή που είναι τώρα στο πανεπιστήμιο. Όσον αφορά δε τη μισθολογική του εξέλιξη, δεν θα υπάρχει όριο. Η ιδέα να αλλάξει επαγγελματική καριέρα άρχισε να τον απασχολεί, όταν βρέθηκε σε ένα πάρτι με συναδέλφους από την τράπεζα της φίλης του Debbie. Άρχισε να σκέφτεται την ιδέα της ιδιωτικοποίησης των πανεπιστημίων ως λύση στην οικονομική κρίση που περνάνε και σαν ένα τρόπο υγιούς ανταγωνισμού. Το ακαδημαϊκό προσωπικό θα μπορούσε να αγοράσει μετοχές των πανεπιστημίων και να έχει με αυτό τον τρόπο συμφέρον, αν πάνε καλά από οικονομικής άποψης. Και συνεχίζει, απευθυνόμενος στη Robyn:

Θα αναρωτιέσαι, βέβαια, που είναι οι ιδέες για τις οποίες αφιερώσαμε τη ζωή μας τα τελευταία 10 χρόνια, για την Κριτική Θεωρία και όλα αυτά; Δεν βλέπω κάποια θεμελιώδη ασυνέπεια. Θεωρώ ότι απλά άλλαξα το ένα σημειωτικό σύστημα με ένα άλλο, το λογοτεχνικό με το αριθμητικό, ένα παιχνίδι με υψηλά φιλοσοφικά στοιχήματα με ένα παιχνίδι με υψηλά νομισματικά στοιχήματα, όμως ένα παιχνίδι σε κάθε περίπτωση στο οποίο η ικανοποίηση έρχεται τελικά από το παιχνίδι και όχι από το αν κερδίζεις από τη στιγμή που δεν υπάρχουν τελικοί νικητές. Εξάλλου το παιχνίδι δεν τελειώνει ποτέ. Σε κάθε περίπτωση δεν σκοπεύω να παρατήσω το διάβασμα [...] Ελπίζω ότι θα παραμείνουμε φίλοι. Θα σε σκέφτομαι πάντα με θαυμασμό και στοργή. Καλή τύχη. Αν κάποιος αξίζει μια μόνιμη πανεπιστημιακή θέση, είσαι εσύ, Robyn (σσ.831-833).

Το θέμα των περικοπών, όπως ήταν φυσικό, απασχολούσε όλους τους ακαδημαϊκούς. Στο *Nice Work*, κατά τη διάρκεια της συζήτησης που είχε η Robyn με τον πατέρα της, επίσης πανεπιστημιακό καθηγητή, για την έκθεση Robin που δημοσιεύτηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960, γίνεται αναφορά σε αυτό το φλέγον θέμα:

-Υποφέρουμε από τις ίδιες περικοπές όπως όλοι, είπε ο καθηγητής Penrose. Δεν υπάρχουν προοπτικές για καινούριες θέσεις στη Σχολή Τεχνών εκτός και αν το γράμμα της UGC είναι πολύ καλύτερο από το αναμενόμενο.

-Τι γράμμα είναι αυτό; ρώτησε η Robyn.

-Η UGC θα ανακοινώσει, πιθανόν μέσα στο Μάιο, την κατανομή των διαθέσιμων ποσών για το κάθε πανεπιστήμιο, βασιζόμενη στην έρευνα και στη βιωσιμότητα των Τμημάτων τους. Υπάρχουν φήμες ότι ένα ή δυο πανεπιστήμια θα κλείσουν τελείως.

-Δεν θα τολμήσουν.

-Αυτή η κυβέρνηση είναι ικανή για όλα. Καταστρέφουν συστηματικά το καλύτερο πανεπιστημιακό σύστημα του κόσμου. Όλα συνέβησαν στο όνομα της Robins Report. Η ανώτατη εκπαίδευση προσιτή σε όλους. Δεν σου είπα ποτέ, ότι κάποιος με ρώτησε αν σε ονομάσαμε Robyn μετά την Robins Report;

-Πολλές φορές μου το είπες, μπαμπά (σσ. 826-827).

Οι εποχές άλλαξαν. Τα πράγματα δεν είναι ρόδινα ούτε για τους φοιτητές ούτε για τους καθηγητές. Για τη νεαρή συμβασιούχο καθηγήτρια Robyn υπάρχει μόνο μια μικρή πιθανότητα να προκηρυχθεί μια θέση στο πανεπιστήμιο και να μπορέσει να παραμείνει:

Το εξάμηνο άρχισε με ωραίο καιρό. Οι φοιτητές ξάπλωναν στο γκαζόν του campus, τα νεαρά κορίτσια στα φωτεινά καλοκαιρινά τους φορέματα άνθιζαν σαν κρόκοι στη ζεστή λιακάδα. Υπήρχαν γέλια και μουσική στον αέρα και τρυφερόλογα κάτω από τα δέντρα. Μερικοί καθηγητές επέλεγαν να κάνουν τα μαθήματά τους έξω και κάθονταν σταυροπόδι στο γρασίδι μιλώντας για φιλοσοφία ή φυσική σε μικρές ομάδες μισοξαπλωμένων εφήβων, όπως έκαναν τη Χρυσή Εποχή. Όμως αυτή η ειδυλλιακή εικόνα ήταν απατηλή. Οι φοιτητές ήταν φοβισμένοι για τις επόμενες εξετάσεις και για τον κόσμο της αβέβαιης απασχόλησης που τους περίμενε. Το προσωπικό ήταν φοβισμένο για την αναμενόμενη επιστολή της UGC και για τις επιπτώσεις της στο μέλλον τους. Για την Robyn, ωστόσο, η επιστολή ήταν η τελευταία ελπίδα για αναστολή της καταδίκης της. Αν το Rummidge και συγκεκριμένα το Αγγλικό Τμήμα λάμβανε μεγάλη υποστήριξη από την Πανεπιστημιακή Επιτροπή Επιχορηγήσεων, υπήρχε μια ελπίδα, της είχε πει ο Philip Swallow, μια ελάχιστη πιθανότητα όταν ο Rupert Sutcliffe θα συνταξιοδοτούνταν την επόμενη χρονιά (όχι μια πρόωρη συνταξιοδότηση, αντιθέτως μια καθυστερημένη, όπως παρατήρησε πικρόχολα ο Philip Swallow), να του επέτρεπαν να καλύψει την κενή θέση (σ. 839).

Η πολιτική των περικοπών, όπως ήταν αναμενόμενο, επηρέασε αρνητικά και τη συμμετοχή των πανεπιστημιακών σε συνέδρια. Αποκαλυπτικός είναι ο διάλογος μεταξύ του Morris Zapp, της Robyn Penrose και του Philip Swallow:

-Πήγες σε κανένα καλό τελευταίο; [ο Morris Zapp απευθυνόμενος στην Robyn Penrose].

-Όχι, φοβάμαι πώς έχασα το φετινό συνέδριο της UTE.

-Αν είναι αυτό που παρακολούθησα εδώ το 1979, τότε καλά έκανες και δεν πήγες, είπε ο Morris Zapp. Εννοώ αν πήγες σε πραγματικά, σε διεθνή συνέδρια.

-Δεν μπορώ να το αντέξω οικονομικά, είπε η Robyn. Η χρηματοδότηση για υπερπόντια συνέδρια έχει περικοπεί τελείως.

-Περικοπές, περικοπές, περικοπές, είπε ο Morris Zapp, μόνο για αυτό μιλάει κανείς εδώ. Πρώτα ο Philip, μετά ο Busby, τώρα εσύ.

-Αυτή είναι η ζωή στα βρετανικά πανεπιστήμια στις μέρες μας, Morris, είπε ο Philip Swallow, προσφέροντας στη Robyn ένα μάλλον ζεστό ποτήρι κρασί Soave. Πέρασα όλο το χρόνο μου σε επιτροπές, επιχειρηματολογώντας πως να αντιδράσουμε στις περικοπές. Δεν έχω διαβάσει ένα βιβλίο εδώ και μήνες, πόσο μάλλον να προσπαθήσω να γράψω ένα (σσ. 841-842).

Ο Αμερικανός καθηγητής Morris Zapp πρότεινε στη Robyn να του δώσει το χειρόγραφο του καινούριου της βιβλίου για να το πάρει μαζί του στην Αμερική και να το δείξει στο Euphoric State University Press με την προοπτική να εκδοθεί εκεί. Αναπάντεχα παρουσιαζόταν μια μεγάλη επαγγελματική ευκαιρία για τη νεαρή καθηγήτρια. Η Robyn την ώρα που το εκτύπωνε για να το παραδώσει στο Morris Zapp, έκανε κάποιες σκέψεις που προσπαθούν να αναδείξουν το γενικότερο κλίμα παρακμής που υπήρχε στον πανεπιστημιακό χώρο της χώρας της εξαιτίας των περικοπών:

Η Robyn κάθισε όλο το βράδυ εκτυπώνοντας το βιβλίο της. Σκεφτόταν ότι θα άξιζε η προσπάθεια, αν μπορούσε να εξασφαλίσει την έγκριση ενός έγκυρου εκδοτικού οίκου όπως ο Euphoric State University Press. Επιπλέον, υπήρχε κάτι στον Morris Zapp που ενέπνεε ελπίδα. Είχε φυσήξει, μέσα στη θρυμματισμένη, απογοητευτική ατμόσφαιρα του πανεπιστημίου του Rummidge σαν μια αναζωογονητική αύρα, θυμίζοντας ότι υπάρχουν ακόμα μέρη στον κόσμο όπου οι επιστήμονες και οι κριτικοί αναζητούν τους επαγγελματικούς τους στόχους με μεγάλη εμπιστοσύνη, όπου τα συνέδρια πολλαπλασιάζονται όπως και οι επιχορηγήσεις για να τα παρακολουθήσει κανείς, όπου η συζήτηση στο πανεπιστήμιο είναι πιο πιθανόν να περιστρέφεται γύρω από τα τελευταία επίμαχα βιβλία ή άρθρα παρά γύρω από τις τελευταίες μειώσεις στην επιχορήγηση για τη λειτουργία του Τμήματος. Ένωσε αναζωογονημένη πίστη για το βιβλίο της, για το επάγγελμά της καθώς ήταν με κόκκινα μάτια πάνω από τον υπολογιστή της και χασμουριόταν (σ. 844).

Η πρόθεση της κυβέρνησης της Μ. Θάτσερ να μειώσει το μέγεθος της ανώτατης εκπαίδευσης ερχόταν σε σύγκρουση με το γεγονός ότι στα περισσότερα πανεπιστήμια το προσωπικό ήταν μόνιμο, είχε δηλαδή ένα συμβόλαιο το οποίο μετά από μια δοκιμαστική περίοδο τριών ετών, εγγυόταν απασχόληση μέχρι την ηλικία των 65 ή 67 ετών. Αν αυτό δεν τηρούταν, το πανεπιστήμιο θα είχε νομικές συνέπειες. Η κυβέρνηση ήταν υποχρεωμένη να καταβάλει υψηλές αποζημιώσεις στο ακαδημαϊκό προσωπικό που πήρε πρόωρη συνταξιοδότηση. Το ποσό για αποζημιώσεις το 1983 ανερχόταν ήδη στις 160 εκατομμύρια λίρες⁴³².

Σε ένα σημείο του ίδιου βιβλίου (*Nice Work*) ο Philip Swallow εξηγεί στην Robyn και στον Victor την άποψή του σχετικά με τις περικοπές που κάνει η κυβέρνηση και τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν τα πανεπιστήμια:

-Η κυβέρνηση ελπίζει ότι με τις περικοπές θα αυξήσει την αποτελεσματικότητα και θα μειώσει το πλεονάζων προσωπικό όπως στη βιομηχανία. Υπάρχουν βέβαια περιθώρια για κάτι τέτοιο. Όμως στη βιομηχανία είναι η διοίκηση που θα αποφασίσει ποιος είναι πλεονάζων. Τα πανεπιστήμια δεν έχουν αυτή τη δομή της πυραμίδας. Κατά μία έννοια

⁴³²Annan, 1982, όπ., π., p. 20.

όλοι είναι ίσοι μεταξύ τους από τη στιγμή που περάσει η δοκιμαστική περίοδος. Κανένας δεν θα ψηφίσει για να απολυθεί ο συνάδελφός του.

-Δεν το πιστεύω, είπε η Robyn.

-Κανένας δεν πρόκειται να ψηφίσει μια αλλαγή στο πρόγραμμα σπουδών που θα οδηγήσει ένα συνάδελφό του στην ανεργία. Έχω ξοδέψει άπειρες ώρες σε διάφορες επιτροπές συζητώντας για τις περικοπές και δεν θυμάμαι κανένα που να παραδέχτηκε ότι κάποιες από τις υπάρχουσες δράσεις μας είναι περιττές. Όλοι αναγνωρίζουν ότι πρέπει να γίνουν περικοπές επειδή το αποφάσισε η κυβέρνηση, αλλά κανένας δεν τις κάνει.

-Τότε θα χρεοκοπήσετε σύντομα, είπε ο Victor.

-Θα είχαμε χρεοκοπήσει ήδη, αν δεν υπήρχαν οι πρόωρες συνταξιοδοτήσεις. Όμως οι συνάδελφοι που προσφέρθηκαν να βγουν στη σύνταξη πρόωρα, δεν είναι πάντα τα άτομα που έχουμε την πολυτέλεια να χάσουμε. Στη συνέχεια, η κυβέρνηση πρέπει να δώσει αρκετά χρήματα για να κάνει τους όρους αποχώρησης πιο ελκυστικούς με αποτέλεσμα να καταλήγουμε να πληρώνουμε ανθρώπους για να πάνε να δουλέψουν στην Αμερική ή για τους εαυτούς τους ή και καθόλου, αντί να ξοδεύουμε χρήματα σε νέους, πολλά υποσχόμενους ανθρώπους όπως τη Robyn (σσ. 858-859).

Ο Philip Swallow ενόψει των περικοπών, εκφράζει ανοιχτά τις ανησυχίες του για τη μείωση του προσωπικού και την επιβάρυνση που συνεπάγεται αυτή η μείωση για τους εναπομείναντες καθηγητές όσον αφορά στις διδακτικές τους υποχρεώσεις. Ο φόρτος εργασίας για τον καθένα θα αυξηθεί πολύ:

Πρέπει να υπενθυμίσω στην Επιτροπή του Τμήματος εν ευθέτω χρόνο, ότι το αντικείμενο αυτής της συνάντησης είναι να εξοικονομήσουμε πόρους ενόψει των περικοπών. Τρεις συνάδελφοι θα φύγουν, για διάφορους λόγους, στο τέλος αυτής της χρονιάς. Είναι περισσότερο από πιθανό ότι θα υπάρξουν και άλλες αποχωρήσεις την επόμενη χρονιά. Αν συνεχίσουμε να προσφέρουμε το ίδιο Πρόγραμμα Σπουδών με όλο και λιγότερο προσωπικό, το ατομικό διδακτικό φορτίο θα φτάσει σε μη ανεκτά επίπεδα. Η Επιτροπή για την Αναθεώρηση του Προγράμματος Σπουδών συστάθηκε για να αντιμετωπίσει αυτό το πρόβλημα και όχι για να επινοήσει ένα καινούριο Πρόγραμμα Σπουδών που θα θέλαμε να είχαμε όλοι σε ιδεώδεις συνθήκες (σ. 861).

Λίγα πανεπιστήμια αποδείχθηκαν ικανά να θέσουν προτεραιότητες, να κάνουν επιπλέον αλλαγές και να προγραμματίσουν σε μεσοπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη βάση. Το ίδιο συνέβη και με την εισαγωγή καινούριων μαθημάτων. Παρόλο που τα βρετανικά πανεπιστήμια ήταν ελεύθερα να εισαγάγουν ή να καταργήσουν μαθήματα και είχαν να επιδείξουν μια μεγάλη παράδοση καινοτόμων πρωτοβουλιών, τελικά φαίνεται ότι οι περικοπές κατέπνιξαν παρά ενθάρρυναν παρόμοιες πρωτοβουλίες⁴³³. Η δυσκολία να ανταπεξέλθει το υπάρχον διδακτικό προσωπικό στο πρόγραμμα σπουδών, το οποίο παλιότερα ήταν πιο απλό, με τον καιρό όμως έγινε πιο σύνθετο και προσέφερε πολλές επιλογές στους φοιτητές, περιγράφεται ξεκάθαρα στην τοποθέτηση του Philip Swallow:

Μια φορά και ένα καιρό, όπως θυμάται ο Rupert, υπήρχε ένα απλό Πρόγραμμα Σπουδών, βασικά ένα μάθημα έρευνας στην Αγγλική Λογοτεχνία από το Beowulf ως τη Virginia Wolf, το οποίο ακολουθούσαν όλοι οι φοιτητές από κοινού με διαλέξεις και ένα εβδομαδιαίο σεμινάριο και η ζωή ήταν πολύ απλή και άνετη, αν και λίγο βαρετή. Μετά, τη δεκαετία του 1960 και του 1970, αρχίσαμε να προσθέτουμε πολλά συναρπαστικά συστατικά, όπως αυτά που ανέφερε ο Bob, χωρίς όμως να αφαιρούμε τίποτα από το αρχικό Πρόγραμμα Σπουδών. Έτσι καταλήξαμε σε ένα επεξεργασμένο σύστημα σεμιναριακών επιλογών που συσσωρεύτηκε πάνω σε ένα βασικό Πρόγραμμα Σπουδών από διαλέξεις και μαθήματα. Ωραία, αυτό ήταν εφικτό, αν και λίγο τρελό, όσο υπήρχε αρκετό χρήμα για να προσλαμβάνουμε περισσότερους καθηγητές, όμως τώρα που ξεμένουμε από χρήμα, πιστεύω ότι πρέπει να αντιμετωπίσουμε το γεγονός ότι το υπάρχον Πρόγραμμα Σπουδών είναι πολύ βαρύ. Είναι σαν ένα τρικάταρτο καράβι με πολλά φουσκωμένα πανιά και ένα πλήρωμα που ολοένα μειώνεται. Εξαντλούμαστε αγωνιζόμενοι να μην βουλιάζει το καταραμένο πράγμα, χωρίς να νοιαζόμαστε αν πηγαίνουμε κάπου ή αν απολαμβάνουμε το ταξίδι (σ. 864).

Η επιστολή της UGC που τελικά ήρθε, είχε άσχημα νέα. Η επιχορήγηση θα μειωνόταν και αυτό θα είχε ως συνέπεια τη μείωση των θέσεων προσωπικού. Λέει ο Philip Swallow:

Η επιστολή της UGC μόλις ήρθε. Φοβάμαι πώς είναι άσχημα τα νέα. Η επιχορήγηση θα μειωθεί κατά 10%. Ο Αντιπρύτανης πιστεύει ότι θα χάσουμε άλλες 100 ακαδημαϊκές θέσεις (σ. 866).

⁴³³Kloss, 1985, όπ. π., p. 275.

Δεν υπάρχει ελπίδα και προοπτική στη θατσερική Βρετανία⁴³⁴. Στο *A Very Peculiar Practice* ο Jock McCannon παρατηρεί:

Αυτή είναι η δεκαετία του '80. Στο πανεπιστήμιο κυριαρχεί ο φόβος. Η UGC έχει και τα δυο της χέρια στο λαιμό του πανεπιστημίου. Πρόωρες συνταξιοδοτήσεις. Υποχρεωτικές απολύσεις. Άγριος ανταγωνισμός μεταξύ των συναδέλφων [...](σ.12).

Ο Αντιπρύτανης του πανεπιστημίου Ernest Hemminhway σκεφτόταν (σ. 148) ότι το Lowland University επέζησε από τον πρώτο γύρο περικοπών, όταν άλλα πανεπιστήμια είχαν γίνει κομμάτια. Το Lowlands επέζησε χάρη στο σχέδιο αναδιάρθρωσης και στη δημιουργική λογιστική. Όμως τώρα στον ορίζοντα φαινόταν το δεύτερο κύμα περικοπών. Στη σελίδα 226 παρατίθεται το πρωτοσέλιδο άρθρο του *Guardian*:

ΤΣΕΚΟΥΡΙ ΣΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

25% ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ ΓΙΑ ΤΟ LOWLANDS, ESSEX, STIRLING, EAST ANGLIA

Ο Jock McCannon (σ. 229) σχολίασε ότι 25% περικοπές σήμαινε 1.000 λιγότερους φοιτητές και ο Stephen Daker συμπλήρωσε ότι αυτό συνεπαγόταν σίγουρα 100 άτομα λιγότερο ακαδημαϊκό προσωπικό.

Τη δεκαετία του 1970 ο αριθμός των ξένων φοιτητών στη Βρετανία αυξήθηκε πολύ γρήγορα. Προς το τέλος τη δεκαετίας η κυβέρνηση προσπάθησε να εισαγάγει ποσοστώσεις για να περιορίσει τον αριθμό τους. Ένα από τα πρώτα μέτρα που έλαβε η Συντηρητική κυβέρνηση με το που ήρθε στην εξουσία το 1979 ήταν η καταβολή διδάκτρων για όλους τους φοιτητές που προέρχονταν εκτός Ηνωμένου Βασιλείου. Τα πανεπιστήμια, σε μια περίοδο οικονομικών περικοπών, είδαν αυτή την αύξηση ως ευκαιρία για την οικονομική τους επιβίωση. Πολλά πανεπιστήμια άρχισαν μεγάλες καμπάνιες για να προσελκύσουν ξένους

⁴³⁴Τρεις συγγραφείς και τρία έργα: ο Andrew Davies με το *A Very Peculiar Practice*, ο Malcolm Bradbury με το *Cuts*, ο Frank Parkin με το *The Mind and Body Shop*. Τρία έργα με παραπλήσιο θέμα: την κατάρρευση της πανεπιστημιακής ζωής εκτός Oxbridge ως αποτέλεσμα της κυβερνητικής πολιτικής. Και τα τρία έργα εκδόθηκαν μεταξύ 1985 και 1988 και γράφτηκαν από ανθρώπους που το 1980 ήταν πανεπιστημιακοί καθηγητές πλήρους απασχόλησης. Έως το 1988 και οι τρεις είχαν φύγει από το πανεπιστήμιο. Ο Bradbury είχε επιλέξει μερική απασχόληση που του επέτρεπε να έχει περισσότερο χρόνο για γράψιμο και οι Davies και Parkin είχαν επιλέξει να είναι συγγραφείς «πλήρους απασχόλησης». Carter, 1990, όπ. π., p. 254.

φοιτητές με αποτέλεσμα το 1986 να υπάρχουν στη Βρετανία περισσότεροι ξένοι φοιτητές απ' όσους υπήρχαν το 1979⁴³⁵.

Στο *A Very Peculiar Practice* ο Jock McCannon αναφέρει ότι η κυβέρνηση αποφάσισε να τετραπλασιάσει τα δίδακτρα που πρέπει να πληρώνουν οι υπερπόντιοι φοιτητές για τη φοίτησή τους στο Lowlands University. Ο Jock McCannon λέει με κυνισμό ότι το μόνο που ενδιαφέρει το πανεπιστήμιο είναι τα χρήματα αυτών των φοιτητών. Δεν έχει σημασία, αν δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις σπουδές τους. Ο Αντιπρύτανης Hemmingway παραδέχεται ότι είναι δύσκολοι καιροί και ότι τα χρήματα αυτών των φοιτητών βοηθάνε το πανεπιστήμιο να ανταπεξέλθει στις περικοπές της κυβέρνησης:

-Δεχόμαστε αυτούς τους φοιτητές από όλο τον κόσμο. Οι μισοί από αυτούς δεν μιλάνε καν Αγγλικά, αλλά δεν μας νοιάζει. Θέλουμε τα χρήματά τους. Τους βάζουμε σε μαθήματα που δεν μπορούν να ακολουθήσουν. Άσ' τους να πνιγούν ή να κολυμπήσουν, άσ' τους να υποφέρουν, άσ' τους να είναι με τα μούτρα στον τοίχο και να πεθάνουν. Έχουμε τα γερμανικά μάρκα τους, έχουμε τα δολάριά τους.

-Δύσκολοι καιροί, Jock, είπε ο Hemmingway. Μας βοηθάνε να ανταπεξέλθουμε στις περικοπές. Μας βοηθάνε να πληρώσουμε το μισθό σου (σ. 36).

Στο πρώτο κεφάλαιο του *Cuts: A Very Short Novel*⁴³⁶ ο Malcolm Bradbury περιγράφει με χαρακτηριστικό τρόπο την περιρρέουσα ατμόσφαιρα που επικρατούσε στη Βρετανία την περίοδο που η κυβέρνηση της Θάτσερ άρχισε τις περικοπές στις δημόσιες δαπάνες και κατ' επέκταση στην ανώτατη εκπαίδευση:

Ήταν το καλοκαίρι του 1986 και παντού γίνονταν περικοπές. Κάθε πρωί όταν άνοιγες την πρωινή εφημερίδα [...] «περικοπές» και «περικόπτω» ήταν οι λέξεις που συναντούσες συχνότερα [...] Έπεφτε τσεκούρι στις τέχνες και στις επιστήμες, περιέκοπταν τον πληθωρισμό και τις εξωτερικές υπηρεσίες του BBC. Μείωναν τις δημόσιες δαπάνες, μείωναν τα επιτόκια, εξάλειφαν την υπερπαραγωγή και τις μη αναγκαίες θέσεις εργασίας. Έκαναν περικοπές στα σχολεία και στα πανεπιστήμια,

⁴³⁵Williams Gareth, "The Debate about Funding Mechanisms", *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), pp. 66-67.

⁴³⁶Πρωτοεκδόθηκε το 1987 και συγγραφέας του είναι ο Malcolm Bradbury. Κεντρικός χαρακτήρας του βιβλίου είναι ο λέκτορας και συγγραφέας Henry Babbacombe σε ένα μικρό επαρχιακό πανεπιστήμιο. Όπως υποδηλώνει και ο τίτλος του βιβλίου, κεντρικό θέμα είναι οι περικοπές στην ανώτατη εκπαίδευση -και όχι μόνο- επί κυβέρνησης Μ. Θάτσερ.

ψαλίδιζαν το σύστημα υγείας και τα νοσοκομεία, έκλειναν θέατρα [...] Υπήρχαν άνθρωποι που έλεγαν ότι έκοβαν τη χώρα στα δύο, το βορρά από το νότο, τους πλούσιους από τους φτωχούς [...] Υπήρχαν και άλλοι, κυρίως αυτοί που είχαν υποστεί περικοπές, που παραπονιόντουσαν ότι οι περικοπές ήταν μια μορφή εθνικής αυτοκτονίας, ο αυτοακρωτηριασμός μιας χώρας στο τελικό στάδιο της παρακμής. Υπήρχαν και άλλοι, κυρίως αυτοί που είχαν κάνει τις περικοπές, που τώρα ήθελαν να δουν να περικόπτονται οι φόροι που πλήρωναν, που εξηγούσαν ότι όλα αυτά ήταν μια αναγκαία εγχείρηση, ένας περιορισμός του κόστους, της σήψης και του καρκίνου και ότι τώρα η χώρα θα ήταν πολύ καλύτερα σε σχέση με το παρελθόν [...]

Ήταν η ώρα να ξεφορτωθεί κανείς τις παλιές, τρυφερές αυταπάτες και να τις αντικαταστήσει με τις καινούριες, σκληρές αυταπάτες. Ο ρεαλισμός επέστρεψε στη φιλοσοφία και στα οικονομικά, στο εμπόριο, στη ζωγραφική και στα παιχνίδια, στην ποίηση και στη λογοτεχνία, αν και από τη λογοτεχνία είχε αρχίσει να φεύγει ούτως ή άλλως. Τώρα ήταν η ώρα για τις επιχειρήσεις, για εμπορικές περιπέτειες, για καπιταλισμό, για ευκαιρίες. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι σε σχέση με το παρελθόν αγόραζαν μετοχές [...] Κοβόταν το κάπνισμα, το ποτό. Ο καθένας αυτό το καλοκαίρι είχε ένα ποτήρι Perrier στο τραπέζι του στο εστιατόριο, αν έβγαινε για φαγητό [...]

Έκανε κρύο στην Αγγλία, αλλά σε άλλες χώρες ήταν πιο ζεστά και δεν ήταν καθόλου άσχημα να είσαι εκεί αυτή την περίοδο όπου ο κόσμος έμοιαζε να αλλάζει γρήγορα και τα πράγματα να εξελίσσονται διαφορετικά. Έτσι έχουν τα πράγματα, λίγο ή πολύ, αυτό το ιδιαίτερο καλοκαίρι, το καλοκαίρι των περικοπών (σσ. 2-5).

Σε ένα άλλο σημείο του ίδιου βιβλίου διαβάζουμε ότι γίνονται περικοπές σχεδόν σε όλα.:

Στο μικρό επαρχιακό πανεπιστήμιο όπου ο Henry Babbacombe ήταν λέκτορας στην Αγγλική Φιλολογία και στο Δράμα [...] γίνονταν σχεδόν παντού περικοπές.

Περικοπές στον αριθμό των φοιτητών, στα μαθήματα, στις γραμματείες, στους θυρωρούς, στα γήπεδα, στη στέγαση των φοιτητών, στη βιβλιοθήκη, στα κτίρια διδασκαλίας, στο προσωπικό. Υπήρχαν κάποιοι που υποπεύονταν ότι τα άτομα που δούλευαν στο μητρώο του πανεπιστημίου -που δεν είχε υποστεί καμία μείωση προσωπικού- αναλάμβαναν αυτό το έργο με μεγάλο ενθουσιασμό σαν να περίμεναν με χαρά τη μέρα που οι ενοχλητικοί

καθηγητές και οι αναγνώστες, οι σχολαστικοί λέκτορες θα πάνε σε βοσκοτόπια, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες (σ. 40).

Ο Πρόεδρος του Τμήματος, καθηγητής Finniston, λέει στον Henry Babbacombe:

Η University Grants Committee συντάσσει εκθέσεις για όλα τα πανεπιστήμια. Θέλουν να κάνουν περικοπές, να καταστρέψουν. Βαθμολογούν όλα τα τμήματα και τα πανεπιστήμια. Σαν να είμαστε εστιατόρια στον οδηγό Michelin [...] Όλα τα τμήματά μας είχαν μέτριες αξιολογήσεις. Δεν ήταν και μεγάλη έκπληξη. Είμαστε πολύ βόρεια, απομακρυσμένοι από το κέντρο. Καμία υποεπιτροπή της UGC δεν ήρθε ποτέ να μας αξιολογήσει [...] Ποτέ μας δεν προάγαμε τη φήμη μας όπως κάνουν τα χυδαία νέα πανεπιστήμια (σ.45).

Αβέβαιο προβλέπεται και το μέλλον των καθηγητών που έφυγαν από το πανεπιστήμιο. Ο καθηγητής Finniston αναφέρεται σε κάποιους πρώην καθηγητές του πανεπιστημίου, των οποίων οι θέσεις περικόπηκαν:

Ο καθηγητής Porrit της Γαλλικής Φιλολογίας τώρα ανοίγει ένα εστιατόριο γαλλικής κουζίνας στο Dufford. Όσον αφορά τον καθηγητή Harris της Αγγλικής Φιλολογίας, πήρε σύνταξη πρόωρα και τώρα εκπαιδεύεται ως πιλότος σε αεροπορική εταιρία. Και ο καθηγητής Festinger της Φυσικής τα έμπλεξε με ένα χορευτή ή μια χορεύτρια μπαλέτου, δεν ξέρουμε τι φύλου ακριβώς. Όσον αφορά στον προϋπολογισμό του Τμήματος, έγιναν περικοπές κατά 20% (σ. 45).

Ο Πρόεδρος του Τμήματος είναι αναγκασμένος να απολύσει έναν ακόμη καθηγητή και μάλιστα τον καλύτερο του Τμήματος. Πάντα έλεγε ότι ο Henry Babbacombe ήταν ένας από τους καλύτερους καθηγητές του Τμήματος. Για αυτό το λόγο μάλιστα τον είχε προτείνει στο παρελθόν για προαγωγή. Τελικά ο Πρόεδρος ανακοινώνει στον Henry ότι αυτός πρέπει να απολυθεί. Όταν ο Henry τον ρωτάει γιατί απολύει αυτόν που είναι ένας από τους καλύτερους καθηγητές του Τμήματος και όχι κάποιον άλλο, εκείνος του απαντάει ότι δεν μπορεί να απολύσει τον Dr Mucklethwaite παρόλο που δεν είναι πολύ καλός, επειδή έχει επτά μικρά παιδιά, ούτε τη Miss Battle παρόλο που είναι ανίκανη, εξαιτίας των συχνών νευρικών κρίσεων της, επειδή ως αβοήθητη γυναίκα είναι πιθανόν να κάνει αγωγή. Ο Henry είναι ο μοναδικός άξιος στο Τμήμα και δυστυχώς σε αυτόν έπεσε ο κλήρος. Δεν έχει οικογενειακές υποχρεώσεις και επιπλέον δεν έχει τόσο μεγάλη οικονομική ανάγκη από τη στιγμή που υπέγραψε συμβόλαιο με τηλεοπτική εταιρεία για να γράψει ένα σενάριο για ένα

τηλεοπτικό δράμα (σσ. 46-47). Ανατρέχουμε στα λόγια του Philip Swallow στο *Nice Work* που έλεγε ότι το πανεπιστήμιο εξαιτίας των περικοπών χάνει άτομα που κανονικά δεν έχει την πολυτέλεια να χάσει, υπονοώντας ότι χάνει τους πιο αξιόλογους καθηγητές. Διπλό το πλήγμα για τα βρετανικά πανεπιστήμια: όχι μόνο χάνουν προσωπικό, αλλά χάνουν το ικανότερο προσωπικό όπως στην περίπτωση του Henry Babbacombe.

Στο *Coming from Behind* ο Shefton Goldberg, όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Κέιμπριτζ βρήκε περιστασιακές δουλειές σε περιόδους διακοπών ως λέκτορας σε πανεπιστημιακά σεμινάρια στην Αυστραλία. Δεν μπορούσε να πάρει μια μόνιμη θέση στην Αυστραλία εξαιτίας μιας ανόητης- όπως τη χαρακτηρίζει ο ίδιος ο συγγραφέας- κυβερνητικής πολιτικής που ευνοούσε τους ντόπιους υποψήφιους. Στη συνέχεια συνειδητοποίησε ότι δεν θα μπορούσε να βρει μια θέση σε ένα καλό πανεπιστήμιο και συμβιβάστηκε με την προοπτική μιας θέσης σε ένα polytechnic⁴³⁷ (σ. 17). Όπως στην περίπτωση της Robyn Penrose έτσι και ο Shefton Goldberg αναγκάζεται να προσαρμόσει τις επαγγελματικές του προσδοκίες, εξαιτίας της γενικότερης αρνητικής συγκυρίας που δεν προσέφερε πολλές επαγγελματικές ευκαιρίες σε νέους που ήθελαν να ακολουθήσουν ακαδημαϊκή καριέρα.

4.1.5. Πρόσδεση των ιδρυμάτων στην οικονομία

Όπως ήδη αναφέραμε στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, τη δεκαετία του 1970, εξαιτίας της γενικότερης οικονομικής κρίσης υπήρξε μείωση των δημόσιων δαπανών. Αυτό είχε ως άμεσο επακόλουθο τη μείωση των κρατικών επιχορηγήσεων προς τα πανεπιστήμια. Η μείωση των δημόσιων δαπανών για την ανώτατη εκπαίδευση στη Βρετανία κορυφώθηκε με την άνοδο των Συντηρητικών στην εξουσία στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Από τη δεκαετία του 1980 τα πανεπιστήμια στράφηκαν εντονότερα προς την αγορά και στην αναζήτηση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης για να συμπληρώσουν τους προϋπολογισμούς τους. «Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίου και οικονομικών επιχειρήσεων αυξήθηκε σημαντικά αυτή την περίοδο»⁴³⁸.

⁴³⁷Ο Jacobson αναφερόμενος στις δικές του πρώιμες διδακτικές εμπειρίες επιβεβαιώνει τον τελείως αρνητικό χαρακτηρισμό των polytechnics: «Αν υπάρχει μια λέξη που συνοψίζει την καταθλιπτική ατμόσφαιρα της δεκαετίας του 1970 -επαρχιακή, ζοφερή, γεμάτη απεργίες, ακρωτηριασμένη, υποχρηματοδοτούμενη, αντιπονητική- είναι: polytechnics». Όπως αναφέρεται στο Anténe Petr, “Justly forgotten or unjustly overlooked? Reconsidering Howard Jacobson’s *Coming from Behind*”, *American & British Studies Annual*, vol. 12, (2019), p. 159.

⁴³⁸Όπως αναφέρεται στο Lockwood Geoffrey, “Management and Resources”, στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 133.

Στο *Porterhouse Blue* ο νέος Πρόεδρος, ο Sir Godber, αναζητούσε οικονομικούς πόρους για να ενισχύσει τα οικονομικά του κολεγίου, τα οποία δεν ήταν σε καθόλου καλή κατάσταση:

Πέρασε το απόγευμά του σκεπτόμενος πως θα μπορούσε να βρει χρήματα και έκανε διάφορα τηλεφωνήματα στο City. Η Blomberg Bank ήταν έτοιμη να δώσει ορισμένες υποτροφίες για έρευνα στη Λογιστική [...] Ο Sir Godber σκεφτόταν επίσης να προσφέρει στην American Phosgene Corp.- με αντάλλαγμα μια μεγάλη δωρεά- τις υποδομές του κολεγίου για έρευνα σε αέρια για το νευρικό σύστημα, υποδομές τις οποίες είχαν αρνηθεί όλα τα αμερικανικά πανεπιστήμια, όμως φοβόταν τη δημοσιότητα και τις φοιτητικές διαμαρτυρίες [...] Σκεφτόταν πολύ τη διαφήμιση. Στις 5 η ώρα τού τηλεφώνησαν από το BBC να τον ρωτήσουν, αν θα εμφανιζόταν σε ένα πάνελ με κορυφαίους από το χώρο της εκπαίδευσης για να απαντήσει σε ερωτήσεις πάνω σε θέματα οικονομικής προτεραιότητας στην εκπαίδευση (σ. 56).

Η κυβερνητική πολιτική της M. Thatcher έδινε μεγάλη σημασία στις δυνάμεις της αγοράς, οι οποίες μπορούσαν να κάνουν τα πανεπιστήμια πιο αποτελεσματικά και πιο προσαρμοσμένα στις οικονομικές ανάγκες της χώρας. Η κυβέρνηση επαινούσε τις αρετές της αγοράς που έβγαζαν τα πανεπιστήμια από τις παραδοσιακές τους ενασχολήσεις και τα έκαναν πιο υπεύθυνα απέναντι στο κράτος που τα χρηματοδοτούσε, στους πελάτες τους (φοιτητές) και στις εταιρίες και βιομηχανίες που απασχολούσαν του αποφοίτους τους και εξαρτώνταν από τα ερευνητικά τους ευρήματα. Έπρεπε τα πανεπιστήμια να υπηρετούν το έθνος και την οικονομία. Η κυβέρνηση αποδέχτηκε, έστω και διστακτικά, ότι όλες οι δραστηριότητες των πανεπιστημίων -όπως η μελέτη της κλασικής φιλολογίας και η φιλοσοφία- δεν μπορούσαν να δικαιολογηθούν με οικονομικά κριτήρια. Όλα τα βρετανικά πανεπιστήμια, σε διαφορετικό βαθμό το καθένα, υποχρεώθηκαν από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 να αναζητούν νέες πηγές χρηματοδότησης για ανάπτυξη και έρευνα. Κεφάλαια από άλλες πηγές εκτός της UGC -και μάλιστα κεφάλαια από ιδιωτικές πηγές- έγιναν ολοένα και σημαντικότερα⁴³⁹. Χαρακτηριστικά να αναφέρουμε ότι τα έσοδα των πανεπιστημίων που

⁴³⁹Drake Keith, "The recovery of university autonomy in Great Britain", *Minerva*, vol. 22, iss. 3-4, (September 1984), p. 358.

προέρχονταν από τη βιομηχανία την περίοδο μεταξύ 1982 και 1986 αυξήθηκαν από 23 εκατομμύρια λίρες σε 59,3 εκατομμύρια λίρες⁴⁴⁰.

Το μυθιστόρημα *The Mind and Body Shop*⁴⁴¹ παρουσιάζει -σε υπερβολικό βαθμό βέβαια- την πλήρη εμπορευματοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης μετά την άνοδο της Μ. Θάτσερ στην εξουσία. Αντιπρύτανης του πανεπιστημίου είναι ένα πρώην στέλεχος σε Εταιρία Κανσίων, ο οποίος σκοπεύει να διοικήσει το πανεπιστήμιο όπως ακριβώς και την ιδιωτική εταιρία στην οποία εργαζόταν. Το Τμήμα Φιλοσοφίας του καθηγητή Hambro πρέπει, όπως άλλωστε όλα τα Τμήματα του πανεπιστημίου, να λειτουργήσει σύμφωνα με τους νόμους της αγοράς και να γίνει κερδοφόρο. Σε διαφορετική περίπτωση θα καταργηθεί. Το Τμήμα μεταφέρεται σε μια ακόφημη περιοχή και ο Hambro αναγκάζεται να «πουλάει» μαθήματα φιλοσοφίας. Δεν υπάρχει κανένα δείγμα αριστείας από κάποιο φοιτητή του πανεπιστημίου. Κανένας καθηγητής δεν κάνει δημοσιεύσεις. Από τη στιγμή της ιδιωτικοποίησης του πανεπιστημίου και της ανάληψης της διοίκησής του από τον καινούριο Αντιπρύτανη, γινόμαστε μάρτυρες της χειροτέρευσης των συνθηκών εργασίας του ακαδημαϊκού προσωπικού. Η ανακοίνωση του καινούριου Αντιπρύτανη είναι ενδεικτική:

Μήνυμα προς όλους τους Προέδρους Τμημάτων: πρόσεξα πάλι ότι κάποιοι νεαροί διδάσκοντες δεν χτύπησαν την κάρτα τους για την απογευματινή βάρδια. Στο μέλλον οι καθηγητές θα επικυρώνουν τις κάρτες ωραρίου των νεότερων διδασκόντων, όπως επίσης και θα προσυπογράφουν όλες τις αιτήσεις για υπερωριακή πληρωμή. Επιπλέον, στην προσπάθεια προσαρμογής με την πολιτική άλλων πανεπιστημίων θα θεσπιστούν πριμ παραγωγικότητας για την απόδοση των Τμημάτων σύμφωνα με το ημερολογιακό έτος και όχι σύμφωνα με το ακαδημαϊκό όπως γίνεται μέχρι τώρα. Το θέμα καταβολής μιας μικρής αποζημίωσης προς το διδακτικό προσωπικό κατά τη διάρκεια των διακοπών θα εξεταστεί στην επόμενη συνάντηση της Υποεπιτροπής για Μισθούς και Προϋποθέσεις της Συγκλήτου μαζί με το επίμαχο θέμα του επιδόματος κιμωλίας (σ.10).

⁴⁴⁰Moser Sir Claus, “The Robbins Report 25 Years After—and the future of the Universities”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), p.16.

⁴⁴¹Πρωτοκυκλοφόρησε το 1987 και συγγραφέας του είναι ο Frank Parkin. Ο Frank Parkin σπούδασε στο London School of Economics. Διετέλεσε καθηγητής κοινωνιολογίας στο University of Kent και αργότερα έγινε λέκτορας στην πολιτική και εταίρος (fellow) στο Magdalen College, Oxford. Κεντρικοί χαρακτήρες του βιβλίου είναι ο αντιπρύτανης του πανεπιστημίου, ο καθηγητής φιλοσοφίας Hambro Douglas και η καθηγήτρια ψυχολογίας Hedda Hagstrom. Ο Bulaitis σημειώνει ότι οι κριτικές που γράφτηκαν στους New York Times στις 16 Αυγούστου 1987 για το μυθιστόρημα, αναφέρουν ότι περιγράφει ένα «άβολο τρελό όραμα». Παρά τις ακριβείς του υποθέσεις για το μέλλον το βιβλίο διαβάστηκε λίγο, δεν εκδίδεται πια και γίνονται σπάνιες αναφορές σε αυτό στο δημόσιο κριτικό διάλογο. Bulaitis Hope Zoe, *Value and the Humanities: The Neoliberal University and our Victorian Inheritance*, Palgrave-Macmillan, 2020, pp. 160-162.

Ένα άλλο μέτρο της καινούριας διοίκησης του πανεπιστημίου είναι η κατάργηση της sabbatical άδειας των καθηγητών (σ. 185). Το πανεπιστήμιο χρηματοδοτείται πια από μεγάλες εταιρίες, των οποίων η παρουσία είναι εμφανής παντού:

Ο Αντιπρύτανης σήκωσε το ποτήρι και το γύρισε στο χέρι του στοχαστικά. Ήταν σε σχήμα μιας φιάλης σάλτσας και είχε κόκκινο χρώμα κερασιάς με μια τριπλή λευκή λωρίδα από πάνω έως κάτω. Αυτό ήταν το σύμβολο της πολυεθνικής εταιρίας που σπόνσαρε το πανεπιστήμιο αυτή την πενταετία. Το ίδιο σύμβολο ήταν και στην τσέπη στο στήθος στην αθλητική φόρμα που φορούσε ο Αντιπρύτανης όπως και στη σημαία που κυμάτιζε στην οροφή της βιβλιοθήκης. Παλιότερα η σημαία του σπόνσορα ήταν μιας γνωστής εμπορικής τράπεζας, πριν οι διευθυντές της δυσανεστηθούν με τη θέση του πανεπιστημίου στην ακαδημαϊκή κατάταξη (σ. 11).

Διαβάζουμε στη σελίδα 24:

Η βροχή στο campus έπεφτε πάνω στις πρόσφατα τοποθετημένες πινακίδες διαφημίσεων που διαφήμιζαν ένα αντικαταθλιπτικό που μπορούσε κανείς να πάρει την ώρα του ύπνου.

Ενώ στη σελίδα 155:

[...] έβρεχε [...] και οι φοιτητές κάλυπταν το κεφάλι τους με βιβλία ή δωρεάν αντίγραφα του Διαφημιστή του Πανεπιστημίου [...] και πληροφορούσαν ότι τα μαθήματά τους για το πτυχίο στα Οικονομικά διακόπτονταν χωρίς κάποια ειδοποίηση και το πιστοποιητικό τους στις Πολεμικές Τέχνες αναβαθμιζόταν σε πτυχίο.

Ο νέος Αντιπρύτανης θεωρεί ότι η Φιλοσοφία δεν έχει θέση σε ένα σύγχρονο πανεπιστήμιο, το οποίο λειτουργεί αποκλειστικά με γνώμονα το κέρδος. Καλεί τον Hambro⁴⁴², τον καθηγητή Μεταφυσικής Φιλοσοφίας, στο γραφείο του:

-Οι εγγραφές είναι σε χαμηλά επίπεδα, χειρότερες και από το τελευταίο εξάμηνο, είπε ο Αντιπρύτανης. Θα είστε το μοναδικό Τμήμα σε όλο το πανεπιστήμιο με έλλειμμα. Ακόμα και οι Σπουδές Τροφοδοσίας (Catering Studies) πάνε καλύτερα. Θα είχαν και αυτές πρόβλημα, αν δεν είχαν πάρει το συμβόλαιο για γρήγορο φαγητό για το στρατιωτικό κέντρο.

⁴⁴²Ο καθηγητής Φιλοσοφίας Hambro αποτελεί τον τελευταίο προμαχώνα της ακαδημαϊκής ακεραιότητας στο μυθιστόρημα. Bulaitis, 2020, όπ. π., p. 158.

-Η δυσκολία είναι, αντέτεινε ο Hambro, ότι η Ηθική Φιλοσοφία δεν προσφέρεται για καθαρά εμπορική εκμετάλλευση. Είναι διαφορετική από αυτή την άποψη από το τυρί ή το μουςαμά.

-Τρίχες, απάντησε ο Αντιπρύτανης, κάνοντας ένα μορφασμό. Τα πάντα μπορούν να πουληθούν, αν παρουσιαστούν κατάλληλα. Αυτό που πρέπει να κάνεις, Hambro, είναι να σκεφτείς ότι η φιλοσοφία είναι το εμπόρευσμά σου. Θεώρησέ την σαν ένα εμπόρευμα όπως όλα τα υπόλοιπα.

[...] Ο Hambro σκεφτόταν πως ήταν το πανεπιστήμιο πριν την ιδιωτικοποίηση. Τότε οι φοιτητές έμπαιναν στα αμφιθέατρα, χωρίς να περνάνε από περιστρεφόμενες πόρτες που λειτουργούσαν με κερματοδέκτη. Ο ίδιος δεν ήταν υποχρεωμένος να προλογίζει τη διάλεξή του για τους Στωικούς Φιλόσοφους με ένα μήνυμα από τον χορηγό. Ούτε ήταν υποχρεωμένος να σκουπίζει την αίθουσα μετά τη διάλεξη. Μετά από τόσα χρόνια ακόμα δεν είχε συνηθίσει να προσθέτει την κατάληξη Inc. στο όνομα του πανεπιστημίου ούτε να πληρώνει για το γραφείο του ένα μηνιαίο ενοίκιο. Ούτε μπορούσε να αναμένει την προοπτική μιας επικείμενης συνταξιοδότησης, τώρα που η σύνταξη είχε καταργηθεί.

-Αυτό που θέλω να σου πω, συνέχισε ο Αντιπρύτανης, είναι ότι πρέπει να σκεφτείς για το αντικείμενό σου με ένα τελείως διαφορετικό τρόπο [...] σαν ένας καλός επιχειρηματίας.

-Το Τμήμα μου δεν είναι εχθρικό σε καινοτομίες. Προσπαθήσαμε να ενσωματώσουμε την Ανατολική Μυστική Παράδοση μέσα στο πλαίσιο του Λογικού Θετικισμού.

-Όχι, όχι δεν εννοούσα αυτό. «Τι να περιμένει κανείς από ένα άνθρωπο που κρύβει το μαντίλι του στο μανίκι και αφήνει το πάνω μέρος του εσώρουχου του να φαίνεται πάνω από το παντελόνι», σκέφτηκε ο Αντιπρύτανης. - Πρέπει να δεις τη φιλοσοφία από την πλευρά του καταναλωτή.

«Κοίταξέ τον, σκέφτηκε ο Αντιπρύτανης. Κάθεται στην καλύτερή μου καρέκλα σαν ένα σακί γογγύλια ρουφώντας αυτή τη βρώμικη πίπα, στάχτες παντού γύρω του, τα κουμπιά από τη μάλλινη πλεκτή ζακέτα του κουμπωμένα στραβά. Πώς μπορώ να περιμένω από βλάκες σαν κι αυτούς να πάνε μπροστά το σύγχρονο πανεπιστήμιο;».

-Η φιλοσοφία πρέπει να είναι επικερδής κλάδος, όπως όλοι οι υπόλοιποι. Οι μέρες του γυάλινου πύργου έχουν περάσει ανεπιστρεπτί [...] Δες για παράδειγμα τον καθηγητή

Grimaldi. Σε λιγότερα από τέσσερα εξάμηνα μετέτρεψε το ζημιογόνο τμήμα των Πολιτικών Επιστημών σε ένα από τα πιο επικερδή. 1

-Ναι, αλλά συνεργάζεται ως πολιτικός σύμβουλος με στρατιωτικές δικτατορίες της Λατινικής Αμερικής.

-Κοίτα το Τμήμα Νομικής. Ο νεαρός Tench-Overton έκανε θαύματα.

-Ναι, αλλά λειτουργεί ως νομικός σύμβουλος της Μαφίας. Τη μισή ακαδημαϊκή χρονιά την περνάει στο Παλέρμιο (σσ. 12-14).

Τελικά ο Αντιπρύτανης του δίνει διορία έως το τέλος του τρέχοντος ακαδημαϊκού έτους να κάνει το Τμήμα Φιλοσοφίας επικερδή κλάδο. Διαφορετικά θα έχει την ίδια τύχη με τις Κλασικές Σπουδές, τα Μαθηματικά και την Αγγλική Φιλολογία. Του δίνει ένα πρόγραμμα πωλήσεων που σχεδίασε ο καθηγητής των Σπουδών Marketing. Στη συνέχεια φεύγει, γιατί έχει ένα ραντεβού με τοπικούς εμπόρους βιβλίων σκοπεύοντας να τους ανακοινώσει ότι μάλλον βρέθηκε αγοραστής για τη βιβλιοθήκη του Τμήματος Ιστορίας. Μετά την πάροδο της χρονικής διορίας που του έθεσε και αφού δεν αυξήθηκαν οι εγγραφές, ο Αντιπρύτανης πρότεινε στον Hambro να του δώσει το πανεπιστήμιο ένα μαγαζί σε μια κακόφημη περιοχή, να διαμορφωθεί ανάλογα και εκεί να δίνει διαλέξεις για τη Φιλοσοφία επί πληρωμή. Του είπε χαρακτηριστικά ότι είναι η τελευταία του ευκαιρία. Το μαγαζί αυτό ήταν σε ένα κτίριο, όπου στον πάνω όροφο ήταν το Παλάτι της Απόλαυσης Bangkok με κορίτσια από την Ταϊλάνδη (σ. 67, 75).

Ο Hambro μαζί με τον βοηθό του, νεαρό λέκτορα της Φιλοσοφίας Skillicorn, ανέλαβαν την πώληση μαθημάτων από πόρτα σε πόρτα⁴⁴³. Πήγαν σε μία γειτονιά στην οποία είχε σταλθεί πρωτύτερα με το ταχυδρομείο υλικό και δοκιμαστική κασέτα με ένα μάθημα-δείγμα για την Επιστημολογία. Ρωτούσαν τις νοικοκυρές, αν ενδιαφέρονται να γραφτούν σε μαθήματα Φιλοσοφίας επί πληρωμή με σκοπό να αυξήσουν τα έσοδα του Τμήματος Φιλοσοφίας. Ο Skillicorn πηγαινοερχόταν μπροστά από ένα εμπορικό κέντρο ψάχνοντας για υποψήφιους που θα ήθελαν να κάνουν μαθήματα Φιλοσοφίας. Και οι δυο τους μοίραζαν φυλλάδια στους περαστικούς διαφημίζοντας τα μαθήματα που θα έκαναν (σ. 43-45, 66, 80).

⁴⁴³Το μυθιστόρημα του Parkin φέρνει ακόμα πιο κοντά αυτό που προέβλεψε ο Stefan Collini «για ακαδημαϊκούς που γίνονται πωλητές από πόρτα σε πόρτα για κακόγουστες εκδοχές των προϊόντων τους, τα οποία είναι προσανατολισμένα ολοένα και περισσότερο στην αγορά». Όπως αναφέρεται στο Bulaitis, 2020, όπ. π., p. 158.

Διαβάζουμε στη σελίδα 85:

Κάτι, κάπου ήταν λάθος στη ζωή του [Hambro]. Ποτέ δεν ήταν μέσα στα σχέδια της ζωής του να πουλάει φιλοσοφία από πόρτα σε πόρτα ή να εξυπηρετεί πίσω από ένα γκισέ σε ένα μαγαζί ή να φοράει τη φίρμα μιας εταιρίας τροφών για κατοικίδια στην πίσω πλευρά του τηβέννου.

Ο Mr Shanker, πεθερός του Hambro και παλιός γνώριμος της αστυνομίας, αναλαμβάνει να πείσει τους καταστηματάρχες της κακόφημης περιοχής στην οποία βρίσκεται το κτίριο στο οποίο ο Hambro θα παραδίδει μαθήματα, να γίνουν σπόνσορες της φιλοσοφίας. Για αντάλλαγμα θα τους παρέχεται προστασία (σσ. 129-130). Τελικά με τη βοήθεια του πεθερού του Hambro οι εγγραφές αυξήθηκαν κατακόρυφα στο Τμήμα Φιλοσοφίας και έσπασαν κάθε προηγούμενο ρεκόρ. Με τις προτροπές του πεθερού του αποφάσισαν να εκμεταλλευτούν τις δυνατότητες του μαγαζιού στο έπακρο και να συνεργαστούν με τις επιχειρήσεις της περιοχής, δηλαδή με το Bangkok Pleasure Palace που είναι στον επάνω όροφο, με σκοπό να γίνει μία κοινή επιχείρηση. Έτσι ονόμασαν την επιχείρηση The Mind and Body Shop, το οποίο ενσάρκωνε την ένωση πνεύματος και ύλης⁴⁴⁴ (σσ. 148-151). Θα πρόσφεραν μαθήματα Spinoza στην ώρα του Jacuzzi και μαθήματα Schopenhauer στην ώρα για ψώνια.

Στο πανεπιστήμιο αυτό σημασία δεν έχουν οι γνώσεις ή οι διδακτικές και ερευνητικές επιδόσεις των καθηγητών, αλλά η ικανότητά τους να φέρνουν κεφάλαια στο πανεπιστήμιο και να προσαρμόζουν την έρευνά τους σε επιχειρηματικές δράσεις. Στο πανεπιστήμιο διδάσκει η καθηγήτρια Hedda Hangstrom, η οποία ξεναγεί τον Αντιπρότανη στα εργαστήρια στα οποία κάνει διάφορα πειράματα. Σε ένα από αυτά τα πειράματα με χιμπατζήδες, του ανακοινώνει, αν και δεν είναι ακόμα επίσημο, ότι έχει πάρει επιχορήγηση 90.000 δολάρια από τον ΟΠΕΚ για να αποδείξει ότι όταν τα παιδιά εκτίθενται σε καυσαέρια από βενζίνη που περιέχουν μόλυβδο, αυξάνεται το IQ τους. Ο Αντιπρότανης χάρηκε πολύ όταν το άκουσε και σκέφτηκε ότι ένα μέρος από αυτό το ποσό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή του ελικοδρομίου στην οροφή του κτιρίου της Συγκλήτου. Στη συνέχεια την ρώτησε τι θα γίνει στην περίπτωση που δεν μπορέσει να το αποδείξει. Η Hedda του απαντάει:

⁴⁴⁴Το έργο αυτό του Parkin στηρίζεται σε ένα παράλληλο δυισμό: φιλοσοφία/σεξ, πνεύμα/σώμα, πολιτισμός/αναρχία. Carter, 1990, όπ. π., p. 252.

Η επιχορήγηση θα δοθεί με την προϋπόθεση ότι θα το αποδείξω. Αυτοί οι άνθρωποι δεν πετάνε τα χρήματά τους [...] Αν δεν το αποδείξω εγώ, κάποιος άλλος θα το κάνει (σ. 38).

Η ίδια είχε ήδη διευθύνει ένα άλλο πρότζεκτ για το καρτέλ του Scotch Whisky. Κατάφερε να αποδείξει ότι η αυξανόμενη διάθεση για κατανάλωση βότκας ήταν η κύρια αιτία για την αύξηση του ποσοστού της κομμουνιστικής ψήφου στις εκλογές. Ως αποτέλεσμα αυτής της έρευνάς της, η κυβέρνηση απαγόρευσε την πώληση βότκας σε υποβαθμισμένες περιοχές. Ο Αντιπρόεδρος δηλώνει με ικανοποίηση:

Επιτέλους κάποιος που καταλαβαίνει ποια είναι η λειτουργία ενός σύγχρονου πανεπιστημίου [...] Θα ήθελα να είχα και άλλους σαν εμένα σε αυτό το πανεπιστήμιο και όχι αυτούς τους καταραμένους διανοούμενους (σ. 38).

Αυτή την περίοδο η καθηγήτρια Hedda διευθύνει δύο ερευνητικά προγράμματα. Το πρώτο είναι μια μεγάλη έρευνα που χρηματοδοτείται από το Κέντρο Χομεινί με την οποία προσπαθεί να αποδείξει ότι οι Μουσουλμάνοι φοιτητές τα πήγαιναν καλύτερα στο πανεπιστήμιο σε σχέση με τους υπόλοιπους φοιτητές. Σύμφωνα με την υπόθεση εργασίας της, οι μουσουλμάνοι φοιτητές θα έπαιρναν υψηλότερους βαθμούς, επειδή η συνήθειά τους να προσεύχονται πέντε φορές την ημέρα διεγείρει την κυκλοφορία αίματος στον εγκέφαλο. Τα στατιστικά στοιχεία όμως που είχε στη διάθεσή της, δεν το αποδείκνυαν. Κατά την άποψή της, μόνο μία εξήγηση υπήρχε για αυτό: οι βοηθοί στην έρευνα που συνέλεξαν τα στοιχεία δεν έκαναν καλά τη δουλειά τους και έδωσαν λάθος στοιχεία. Χωρίς κανένα σεβασμό στην επιστημονική δεοντολογία, άλλαξε τα στοιχεία ώστε να οδηγηθεί στα ερευνητικά συμπεράσματα που ήθελε (σσ. 111-112). Το δεύτερο πρότζεκτ χρηματοδοτείται από την Ομοσπονδία των Εργοδοτών και έχει ως στόχο να αποδείξει ότι και τα κατώτερα ζωικά είδη έχουν καπιταλιστικές τάσεις. Στα πλαίσια αυτού του ερευνητικού προγράμματος διευθύνει ένα πείραμα με το οποίο προσπαθεί να διδάξει σε χιμπατζήδες να παίζουν Μονόπολη. Ένας από τους χιμπατζήδες όμως αρρώστησε και η καθηγήτρια Hangstrom πρότεινε στο φοιτητή Βαχί να πάρει τη θέση του άρρωστου χιμπατζή. Είχε ενημερώσει ήδη τον Βαχί ότι η εργασία του στο μάθημά της δεν ήταν καλή, οπότε δεν θα τον περνούσε και δεν θα μπορούσε να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Με την πρότασή της αυτή, του έδωσε μία ευκαιρία να πάρει πτυχίο (σ. 141).

Καθώς ο Αντιπρόεδρος με τη Hedda Hangstrom προχωρούσαν μαζί, είδαν σε ένα χώρο φοιτητές να κάθονται μπροστά σε οθόνες υπολογιστών, φορώντας ένα περιλαίμιο στο

οποίο κατέληγαν κάποια καλώδια. Ήταν η ώρα εκμάθησης μίας ξένης γλώσσας και κάθε φορά που έκαναν λάθος, ηλεκτρικό ρεύμα διαπερνούσε το κολάρο. Όσο μεγαλύτερο το λάθος, τόσο μεγαλύτερη ήταν και η τάση του ρεύματος. Η καθηγήτρια Hedda τόνισε ότι η εκμάθηση είναι πιο γρήγορη με αυτό τον τρόπο. Ο Αντιπρύτανης σκέφτηκε ότι αν δεν ήταν τόσοι πολλοί φοιτητές εγγεγραμμένοι στο πανεπιστήμιο, πολλά άλλα, καλύτερα πράγματα θα μπορούσαν να γίνουν. Θα υπήρχαν λιγότερες ασθένειες, περισσότερος χώρος για πάρκινγκ, οι χώροι διαμονής θα μπορούσαν να επιπλωθούν διαφορετικά και να γίνουν διαμερίσματα για διακοπές ή ακριβές σουίτες για επισκέπτες σπόνσορες. Όλο το campus θα μπορούσε να επανασχεδιαστεί και να μεταβληθεί σε ένα συγκρότημα διασκέδασης και αναψυχής. Εξάλλου τα δίδακτρα των φοιτητών αποτελούσαν μόνο ένα μικρό ποσοστό των συνολικών εσόδων του πανεπιστημίου (σ. 39).

Ο Αντιπρύτανης είχε ένα ραντεβού με μια επιτροπή φοιτητών με θέμα την καταστροφή των φοιτητικών εστιών κατά τη διάρκεια των πρόσφατων καταιγίδων και στη συνέχεια προέδρευσε σε ένα forum με θέμα: «Ευκαιρίες για το μικρό επενδυτή στο Σύγχρονο Πανεπιστήμιο». Σε ένα άλλο σημείο ο Αντιπρύτανης υπαγορεύει κάποιες επιστολές στη γραμματέα του προς τον καθηγητή Ichikawa του Τμήματος Αγγλο-Ευρωπαϊκών Σπουδών του πανεπιστημίου του Texas:

Η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου αποφάσισε την πώληση όλης της συλλογής της Jane Austen συμπεριλαμβανομένου του ανέκδοτου μυθιστορήματος και των σονέτων της για το Δούκα του Ουέλλινγκτον που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα. Αναμένω την απάντησή σας για το συμφωνημένο ποσό σε δολάρια [...]

Μπορεί ακόμη να σας ενδιαφέρει ότι σύντομα θα δημοπρατήσουμε μερικά σπάνια ιστορικά έγγραφα [...] Ορισμένα από αυτά θα είναι η Συνθήκη του Brest-Litovsk και τα πολεμικά ημερολόγια του Attila the Hun (27 τόμοι). Τα έγγραφα αυτά έχουν ελεγχτεί για τη γνησιότητά τους από τα μέλη του Ιστορικού μας Τμήματος, λίγο πριν κλείσει οριστικά [...] Ενημερώστε με αν θέλετε ένα αντίγραφο από τον Κατάλογο Πωλήσεων του Δεκεμβρίου [...] (σσ. 68-69).

Δείγμα γραφής του νέου Αντιπρύτανη είναι η εξοικονόμηση χρημάτων από τη λειτουργία της θέρμανσης του πανεπιστημίου:

Ο Hambro μέσα στην πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη [...] φυσούσε τις άκρες των δακτύλων του και κόλλησε τα πόδια του πάνω στο κρύο σώμα [...] Οι περισσότεροι από τους αναγνώστες φορούσαν μπουφάν, κασκόλ, γάντια [...] Ένας πίνακας έδειχνε το ποσό που εξοικονομήθηκε από τη στιγμή που το πανεπιστήμιο άρχισε να κάνει οικονομίες στη θέρμανση (σ. 89).

Το πανεπιστήμιο δεχόταν δωρεές για να ιδρύσει ένα τμήμα Γενετικής Μηχανικής. Ο Αντιπρύτανης φανταζόταν ουρές για μεταμοσχεύσεις και κλωνοποιήσεις. Θα μπορούσε αυτό το τμήμα να γίνει πιο επικερδές και από την Τράπεζα Σπέρματος που ήδη διέθετε το πανεπιστήμιο. Η Τράπεζα Σπέρματος πλήρωνε σε δολάρια. Ο φοιτητής Βαχί πήγαινε σε αυτή την τράπεζα, επειδή ήταν ένας καλός τρόπος να κερδίζει λίγα χρήματα παραπάνω (σ. 56). Επίσης ο Αντιπρύτανης αποδέχτηκε την πρόταση για ενοικίαση των εγκαταστάσεων του πανεπιστημίου από μια κινηματογραφική εταιρία για τα γυρίσματα της ταινίας «Ο Ταρζάν σε μια αστική ζούγκλα». Οι καθηγητές, οι λέκτορες και οι φοιτητές θα συμμετείχαν στα γυρίσματα έναντι καθορισμένων αμοιβών που αποφάσισε η Υποεπιτροπή της Συγκλήτου για Αμοιβές. Το τεχνικό προσωπικό της κινηματογραφικής εταιρίας θα διέμενε στις φοιτητικές εστίες του πανεπιστημίου. Οι φοιτητές θα έπρεπε για ένα χρονικό διάστημα να μείνουν κάπου αλλού. Όσον αφορά στο πρόγραμμα μαθημάτων, θα προσαρμοζόταν στα γυρίσματα της ταινίας (σσ. 174-175).

Χωρίς τη γενναιοδωρία του Ισλαμικού Κέντρου Χομεϊνί που χιζόταν μέσα στο campus, το οποίο ήταν σπόνσορας του πανεπιστημίου, δεν θα υπήρχε η φοιτητική εστία Hayek, η Σχολή Βελονισμού, τα αλεξίσφαιρα τζάμια στο κτίριο της Συγκλήτου και οι υποτροφίες μπιλιάρδου (σ. 133). Προς το τέλος του βιβλίου και μετά την ολοκλήρωση των εγκαινίων του Κέντρου Χομεϊνί, καλούνται οι φοιτητές να κατευθυνθούν προς τη ζώνη πικνικ όπου θα τους διανεμηθούν μπισκότα και νερό σε χαμηλή τιμή (σ. 211).

Στην εποχή ιδιωτικοποίησης του πανεπιστημίου έχουν χειροτερέψει πολύ οι συνθήκες στέγασης και διαβίωσης των φοιτητών, ειδικά των πιο αδύναμων οικονομικά. Περιγράφεται αναλυτικά ο χώρος όπου διαμένει ο φοιτητής Βαχί, ο οποίος αντιμετωπίζει σημαντικές οικονομικές δυσκολίες. Ο φοιτητής Βαχί χρησιμοποιεί ένα υπόγειο χώρο στα κτίρια του πανεπιστημίου που μοιάζει με μικρό δωμάτιο-κουτί ή μεγάλη ντουλάπα σκούπας ως παράνομη, αλλά δωρεάν κατοικία. Δεν υπάρχει φωτισμός, μια λάμπα κηροζίνης που κρέμεται από την οροφή φωτίζει το χώρο. Οι τοίχοι του δωματίου είναι γεμάτοι από χόρτα

και κάτω είναι απλωμένος ένας υπνόσακος, ο οποίος καλύπτει σχεδόν όλο το πάτωμα. Για να φτάσει η φίλη του η Denise σε αυτό το χώρο, περνάει μέσα από σκοτεινούς και υγρασιασμένους διαδρόμους και φτάνει σε ένα σκοτεινό πέρασμα που μοιάζει με την είσοδο ενός τούνελ. Σε αυτό το σημείο βρίσκεται το «δωμάτιο» του Baxi (σ. 27).

Μια ανακοίνωση του πανεπιστημίου υπενθυμίζει στους φοιτητές ότι σε περίπτωση που χρειαστούν κάποιου είδους ιατρική περίθαλψη, πρέπει να έχουν μαζί τους μετρητά ή αρκετά ιατρικά χαρτόσημα του πανεπιστημίου για να πληρώσουν (σ. 211). Ο Baxi αρρώστησε, έμεινε πέντε μέρες στο ιατρείο του πανεπιστημίου, κάτι το οποίο του κόστισε περισσότερο από όσα είχε κερδίσει σε μισθούς και πουρμπουάρ όλο το εξάμηνο (σ. 139). Προς το τέλος του βιβλίου ξέσπασε φωτιά στη βιβλιοθήκη του πανεπιστημίου. Η βιβλιοθήκη ήταν ασφαλισμένη και με τα χρήματα που θα εισέπραττε το πανεπιστήμιο, θα αγόραζε ένα ελικόπτερο που θα χρησίμευε στις μετακινήσεις του Αντιπρύτανη. Τον εμπρησμό τον ανέλαβε κάποιος με πείρα σε παρόμοιες ενέργειες. Τη μεσολάβηση την έκανε ο Mr Shanker, ο πεθερός του Hambro. Ο εμπρηστής μάλιστα θα έπαιρνε και ένα τιμητικό πτυχίο για την εξυπηρέτηση που έκανε στον Αντιπρύτανη (σ. 219).

Αλλά και στο *History Man* αντιλαμβανόμαστε την κριτική που ασκεί έμμεσα ο συγγραφέας στο γεγονός ότι η γνώση και η μόρφωση έγιναν εμπόρευμα και το πανεπιστήμιο έχει πάρει τη μορφή ενός εμπορικού καταστήματος (σ. 65).

[...] καθώς οι φοιτητές έρχονταν να μισήσουν τον κόσμο και ο κόσμος το πανεπιστήμιο και μπορούσε να το ανοίξεις ζανά [το πανεπιστήμιο] σαν εργοστάσιο, φυλακή ή ένα εμπορικό χώρο.

Στο *Changing Places* το πανεπιστήμιο του Rummidge έχει αναπτύξει στενούς δεσμούς με την τοπική βιομηχανία στους τομείς της κατασκευής ελαστικών και στη βιοχημεία κόκκων κακάο (σ. 11).

Στο *Nice Work* καθιερώνεται το 1986 από τη βρετανική κυβέρνηση το Έτος Βιομηχανίας⁴⁴⁵. Διαβάζουμε την επιστολή που έστειλε ο Αντιπρύτανης στους Κοσμήτορες

⁴⁴⁵Εξαιτίας της καθιέρωσης του Έτους Βιομηχανίας συναντιούνται δυο άτομα που ανήκουν σε δυο διαφορετικούς κόσμους. Από τη μια η Robyn Penrose, λέκτορας στο βιομηχανικό μυθιστόρημα του 19^{ου} αιώνα και από την άλλη ο Victor Wilcox, μάνατζερ σε μια βιομηχανία. Και οι δυο τους σατιρίζονται ελαφρά για τον περιορισμένο ορίζοντα σκέψης τους. Ο Lodge διαβεβαιώνει τον αναγνώστη ότι η συνάντηση των δυο πρωταγωνιστών έχει ευεργετική επίδραση πάνω τους: διευρύνει τον ορίζοντα σκέψης τους. Anténe, 2015, όπ. π., p. 110.

των Σχολών, επιστολή η οποία είναι στο γενικότερο πνεύμα των καιρών για σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των πανεπιστημίων και της τοπικής βιομηχανίας:

Από: Τον Αντιπρότανη προς τους Κοσμήτορες όλων των Σχολών

Θέμα: Έτος Βιομηχανίας

Όπως γνωρίζετε το 1986 έχει ορισθεί από την κυβέρνηση ως Έτος Βιομηχανίας. Το DES μέσω της UGC έχει ζητήσει από την CVCP να προνοήσει ότι τα πανεπιστήμια σε όλο το Ηνωμένο Βασίλειο θα επιδιώξουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της βιομηχανίας τόσο όσον αφορά στη συνεργασία στην έρευνα και στην ανάπτυξη όσο και στην παροχή καλά καταρτισμένων και με κίνητρα αποφοίτων για πρόσληψη στη βιομηχανία.

Μια ομάδα εργασίας συστάθηκε τον περασμένο Ιούλιο για προτάσεις όσον αφορά στη συνεισφορά των πανεπιστημίων στο Έτος Βιομηχανίας και μία από τις προτάσεις που εγκρίθηκε και από τη Σύγκλητο στη συνάντηση της 18^{ης} Νοεμβρίου, είναι ότι κάθε Σχολή πρέπει να προτείνει έναν υποψήφιο από το προσωπικό για να «γίνει η σκιά» ενός εργαζόμενου στη διοίκηση στην τοπική κατασκευαστική βιομηχανία κατά το χειμερινό εξάμηνο.

Υπάρχει μια διαδεδομένη αίσθηση στη χώρα ότι τα πανεπιστήμια είναι ένας «γυάλινος πύργος» του οποίου το προσωπικό δεν έχει επαφή με την πραγματικότητα του σύγχρονου εμπορικού κόσμου. Ανεξάρτητα από το πόσο είναι βάσιμη αυτή η άποψη, είναι σημαντικό στην παρούσα οικονομική κατάσταση να κάνουμε ότι μπορούμε για να διαλύσουμε αυτή την αίσθηση. Το «Σχέδιο Σκιά» θα δείξει ακριβώς τη διάθεσή μας να ενημερωθούμε για τις ανάγκες της βιομηχανίας.

Μια «σκιά» είναι κάποιος που ακολουθεί ένα άλλο άτομο στον χώρο δουλειάς του. Με αυτό τον τρόπο αποκτάται καλύτερη γνώση του εργασιακού περιβάλλοντος, γνώση η οποία δεν μπορεί να αποκτηθεί με μια απλή ενημέρωση ή με μια οργανωμένη επίσκεψη. Προτείνεται μια μέρα την εβδομάδα κατά τη διάρκεια του εξαμήνου. Στη συνέχεια θα ζητηθεί από τα άτομα αυτά να γράψουν μια αναφορά για τα όσα έμαθαν (σσ. 639-640).

Η καθηγήτρια Robyn Penrose επιλέχθηκε από τον Philip Swallow να γίνει η «σκιά» του Mr. Victor Wilcox, Διευθύνοντα Σύμβουλου της εταιρίας J. Pringle & Sons. Ούτε ο Victor ούτε η Robyn είναι ενθουσιασμένοι που θα πρέπει να συνυπάρχουν για ένα χρονικό

διάστημα. Πρόκειται για δυο διαφορετικούς ανθρώπους που σημασιολογικά αντιπροσωπεύουν δυο διαφορετικούς κόσμους: από τη μια ο κόσμος των επιχειρήσεων, της οικονομίας και από την άλλη το πανεπιστήμιο. Μετά την πρώτη τους συνάντηση οι αρχικές εντυπώσεις του ενός για τον άλλο επιβεβαιώνουν τις προκαταλήψεις τους. Ο Victor, ο οποίος κλίνει πολιτικά προς τα δεξιά, εκφράζεται με αρνητικό τρόπο για τις απόψεις της Robyn: «Όχι μόνο μια λέκτορας της Αγγλικής Φιλολογίας, όχι μόνο μια γυναίκα λέκτορας της Αγγλικής Φιλολογίας, αλλά μια μοντέρνα αριστερή φεμινίστρια⁴⁴⁶ λέκτορας της Αγγλικής Φιλολογίας» (σ. 665). Και η Robyn από τη δική της πλευρά θεωρεί το εργοστάσιο ως «την πολιτιστική καρδιά του σκοταδιού», δεν βρίσκει τίποτα ελκυστικό στον Victor, έναν υποστηρικτή της Θάτσερ. Όπως υποστηρίζει ο Bernard Bergonzi⁴⁴⁷ «η Robyn συνεχίζει τη λαμπρή διανοητική παράδοση της εχθρότητας απέναντι στο βιομηχανικό πολιτισμό, η οποία εκτείνεται από τον Calyle μέχρι τον Leavis. Ο Vic αντιπροσωπεύει την αντίθετη θέση ότι χωρίς εθνικό πλούτο, κερδισμένο σε ένα σκληρό και ανταγωνιστικό κόσμο, ούτε οι ακαδημαϊκές αξίες ούτε η ποιότητα ζωής που η Robyn θεωρεί ως δεδομένα δεν μπορούν να διατηρηθούν».

Ο Philip Swallow αναγνωρίζει ότι το πνεύμα των καιρών είναι η επιχειρηματικότητα. Προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να κινηθούν τα πανεπιστήμια:

[Λέει ο καθηγητής Bob Busby για τον Philip Swallow]: *-Θέλει κάθε Τμήμα να καταθέσει προγράμματα για να συγκεντρώσει χρήματα από τον ιδιωτικό τομέα και να υποστηρίξει τις δραστηριότητές του. Υπάρχουν προτάσεις; [...]*

⁴⁴⁶Σύμφωνα με την Elaine Showalter «η Robyn αντιπροσωπεύει το πιο λεπτομερές, πειστικό πορτρέτο φεμινίστριας ακαδημαϊκού τη δεκαετία του 1980» παρά το γεγονός ότι το μυθιστόρημα γράφτηκε από έναν άντρα. Όπως αναφέρεται στο Anténe Petr, “Beyond the Ivory Tower: Confronting the World Outside Academia in Don DeLillo’s *White Noise* and David Lodge’s *Nice Work*”, στο: Bell Jason Gregory, Nemčoková Katarína (eds), *From Theory to Practice 2014*, Proceedings of the Sixth International Conference on Anglophone Studies, September 4-5, 2014, Tomas Bata University in Zlín, Czech Republic, 2015, p. 230.

⁴⁴⁷Όπως αναφέρεται στο Anténe Petr, “Beyond the Ivory Tower: Confronting the World Outside Academia in Don DeLillo’s *White Noise* and David Lodge’s *Nice Work*”, στο: Bell Jason Gregory, Nemčoková Katarína (eds), 2015, όπ. π., p. 232. Στο ίδιο άρθρο αναφέρεται ότι ένα άλλο χαρακτηριστικό του *Nice Work* που το διαφοροποιεί από τα προηγούμενα δύο έργα της τριλογίας του Lodge είναι ότι δεν περιορίζεται στον κόσμο της ακαδημίας, αλλά επεκτείνεται και στον εξωτερικό κόσμο. Το βιβλίο εκδόθηκε το 1988, ένα χρόνο αφότου ο Lodge έφυγε από το πανεπιστήμιο μετά από 27 χρόνια υπηρεσίας ως καθηγητής. Σύμφωνα με τον Bernard Bergonzi ο επαγγελματίας συγγραφέας είναι ένας μοναχικός δημιουργός, άμεσα εξαρτώμενος από την αγορά. Επομένως είναι πιθανότερο να κατανοεί καλύτερα τα προβλήματα άλλων δημιουργών. Όπως αναφέρεται στο Anténe Petr, “Beyond the Ivory Tower: Confronting the World Outside Academia in Don DeLillo’s *White Noise* and David Lodge’s *Nice Work*”, στο: Bell Jason Gregory, Nemčoková Katarína (eds), 2015, όπ. π., pp. 229-230.

-Συμβουλευτική, ερευνητικές υπηρεσίες, αυτού του είδους τα πράγματα, είπε ο Swallow. Φυσικά είναι πολύ ευκολότερα για τις επιστήμες να βρουν νέες ιδέες. Καταλαβαίνω την Αιγυπτιολογία που σχεδιάζει να προσφέρει πακέτα ξεναγήσεων στο Νείλο. Αυτό που πρέπει να αναρωτηθούμε είναι, τι έχουμε σαν Τμήμα να πουλήσουμε στον έξω κόσμο [...]

Η θεωρία είναι ότι με αυτό το επιπλέον εισόδημα θα μπορούμε να προσλαμβάνουμε περισσότερο προσωπικό. Το πανεπιστήμιο θα παίρνει το 20% από το ποσό που χάνει από τις περικοπές και το υπόλοιπο θα μπορούμε να το ξοδέψουμε όπως θέλουμε εμείς (σελ. 865).

Και το Ιατρικό Κέντρο του Lowlands University στο *A Very Peculiar Practice* αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα και η μόνη ελπίδα ήταν το σχέδιο εξορθολογισμού του Buzzard: στάνταρ επίσκεψη διάρκειας δύο λεπτών, αυτοδιάγνωση μέσω υπολογιστή, συμβόλαια για όλες τις επισκέψεις στο σπίτι. Όλα αυτά θα ήταν το πολύ 15ωρη εργασία την εβδομάδα για όλη την ομάδα και με αυτό τον τρόπο θα υπήρχε πολύς ελεύθερος χρόνος για έρευνα με χορηγίες, επισκέψεις έναντι αμοιβής και επικερδή απασχόληση στο ιατρείο (σ. 18). Το University Grill Room ήταν ένα μέρος όπου οι ακαδημαϊκοί μπορούσαν να τρώνε steaks, σνίτσελ, γαρίδες και να πίνουν κρασιά σε πολύ χαμηλές τιμές, επειδή επιδοτούνταν. Επιδοτούνταν από τους προμηθευτές του πανεπιστημίου εξαιτίας των υψηλών κερδών που είχαν, προσφέροντας φαγητό χαμηλής ποιότητας στους φοιτητές στην Τραπεζαρία (σ. 91).

Σε ένα άλλο σημείο στο ίδιο βιβλίο ο Αντιπρόεδρος Ernest Hemmingway λέει:

Αυτό που χρειαζόμαστε είναι ένα προϊόν βασισμένο στην έρευνα. Ψάχνουμε για νέες εξελίξεις που θα ενσωματώνουν τις νέες τεχνολογίες, συνδυάζοντας δημιουργικές ερευνητικές ιδέες από το πανεπιστήμιο και αξιοποιώντας τις στις νέες βιομηχανίες (σ.153).

Τελικά η ιαπωνική εταιρία Sakamoto έδειξε ζωνρό ενδιαφέρον στις προσπάθειες του Αντιπρόεδου για τη δημιουργία ενός Science Park μέσα στο πανεπιστήμιο. Είμαστε μέσα στο γενικότερο κλίμα της θατσερικής περιόδου. Το Science Park θα ήταν εξολοκλήρου χρηματοδοτημένο από ιδιωτικά κεφάλαια (σ. 158, 239) και θα ήταν «μια πυκνή συγκέντρωση εργαστηρίων υψηλής τεχνολογίας» ή όπως το λένε στην Ιαπωνία «μια βιομηχανική ζώνη ή μια σειρά από εργοστάσια» (σ. 159). Το εσωτερικό της Fairly Hall του

πανεπιστημίου μετά τη δωρεά, θα άλλαζε πολύ. Η διαμονή θα αναβαθμιζόταν, θα επανασχεδιαζόταν το ισόγειο για να μετατραπεί σε πολυτελείς μικρές εγκαταστάσεις για συνέδρια με μπαρ και εστιατόριο με γιαπωνέζο σεφ. Η αίθουσα θα μπορούσε να μετονομασθεί σε Sakamoto Lodge προς τιμή του Ιάπωνα προέδρου. Ο Αντιπρύτανης ενημέρωσε την επιτροπή ότι η Sakamoto Corporation αρχικά συμφώνησε να έχει ένα κτίριο για έρευνα στο νέο Science Park και να εργαστεί στενά με το Τμήμα Ηλεκτρονικών και το Τμήμα της Κυβερνητικής του Πανεπιστημίου. Δεν είχε ακόμα ξεκαθαρίσει το θέμα της χρηματοδότησης, αλλά θα ήταν αρκετή για να επιτρέψει μια νέα Έδρα Κυβερνητικής. Οι Ιάπωνες συνάδελφοι θα έμεναν στη Fairly Hall (σ. 196, 202).

Ο ίδιος αέρας εμπορευματοποίησης διαπερνάει και το *Cuts*. Διαβάζουμε:

Ο Αντιπρύτανης, όπως και πολλοί άλλοι Αντιπρύτανες, ήταν ένας απογοητευμένος επιστήμονας [...] Ήταν ένας ενθουσιώδης υποστηρικτής της ιδιωτικοποίησης και αυτό το καλοκαίρι του 1986 η λέξη "ιδιωτικοποίηση" ήταν πολύ της μόδας. Για περισσότερο από ένα χρόνο ανέπτυξε παρόμοιες καινοτόμες ιδέες, ενθαρρύνοντας για παράδειγμα μαθήματα με σπόνσορες, έτσι ώστε τώρα λέκτορες συζητούσαν τα ποιήματα του Catullus ή μαθηματικές εξισώσεις φορώντας φανελάκια ή καπελάκια που είχαν πάνω τους ονόματα εταιριών.

Σε όλους τους διαδρόμους υπήρχαν μεγάλες ανακοινώσεις που έλεγαν: "Σε αυτή τη Σχολή όλο το προσωπικό φοράει εσώρουχα Marks and Spencer". Ο Αντιπρύτανης προσπαθούσε να έχει σπόνσορες εμπορικές επιχειρήσεις ή μεμονωμένα άτομα για όλες τις έδρες [...] Δεχόμενος πίεση από την κυβέρνηση προσπαθούσε να αντικαταστήσει παλιά Τμήματα όπως τις Κλασικές Σπουδές και την Αγγλική Φιλολογία με πιο σύγχρονες σπουδές όπως το Τμήμα Σπουδών Μπιλιάρδου.

Αυτές ήταν μερικές από τις ιδέες με τις οποίες ήλπιζε να μετασχηματίσει ένα παραδοσιακό ζημιογόνο ίδρυμα σε ένα ίδρυμα που να ταίριαζε στο σημερινό κόσμο. Από τη στιγμή που οι υπερπόντιοι φοιτητές δεν λογαριάζονταν ως συμβατικοί φοιτητές, προσπαθούσε με μεγάλο ενθουσιασμό και επιχειρηματικότητα να τους κερδίσει. Καθηγητές της Σχολής περνούσαν μεγάλο μέρος του έτους στο Hong Kong και στις Ηνωμένες Πολιτείες προβάλλοντας σε βίντεο το ηλιόλουστο πανεπιστήμιο, κάνοντας εξαιρετικές προσφορές για το πρώτο έτος που περιλάμβαναν ξεναγήσεις στον Πύργο του Λονδίνου, Σαββατοκύριακα στο Παρίσι και μαθήματα για τον Σαίξπηρ και τον Αγγλικό

Λαϊκό Χορό για τα οποία λίγοι καθηγητές στη Σχολή είχαν ουσιαστικά την κατάλληλη εκπαίδευση να διδάξουν. Επίσης είχε πείσει την Υπηρεσία Μετανάστευσης να βάζει έγχρωμα φυλλάδια στα διαβατήρια των αλλοδαπών που έφταναν στη Βρετανία στα αεροδρόμια και στα λιμάνια, φυλλάδια που διαφήμιζαν τις προσφορές του πανεπιστημίου. Όλη η ευρύτερη περιοχή γύρω από το πανεπιστήμιο ήταν πια γεμάτη με νέους από τη Μαλαισία και το Βιετνάμ που σταματούσαν τους ντόπιους και τους ρωτούσαν για το πανεπιστήμιο. Παρεμπιπτόντως, λίγοι από τους ντόπιους ήξεραν οτιδήποτε για το πανεπιστήμιο στο παρελθόν. Αλίμονο, όταν έβρισκαν το πανεπιστήμιο, απογοητεύονταν. Τα ελκυστικά μαθήματα που διαφήμιζαν, είχαν ήδη περικοπεί.

Καθώς ο Henry πάρκαρε στο άδειο πάρκινγκ του πανεπιστημίου είδε κάποιους που απομάκρυναν από το μεγάλο κτίριο την πινακίδα που έγραφε "Βιβλιοθήκη" και την αντικατέστησαν με μία άλλη πινακίδα που έγραφε "Κέντρο για Υπερόντιους Φοιτητές" (σσ. 40-41).

Στο *Coming from Behind* αποφασίστηκε η αδελφοποίηση του polytechnic με την τοπική ποδοσφαιρική ομάδα της πόλης, τους Wrottesley Rovers. Η τελετή αδελφοποίησης, μετά από απόφαση του Προέδρου Sidewinder, θα γίνει μέσα στο κατάμεστο από κόσμο γήπεδο της τοπικής ομάδας τη μέρα που θα έχει αγώνα με τη Manchester United. Ο σταρ της τοπικής ομάδας ποδοσφαίρου, Kevin Dainty, έχει γράψει ένα μυθιστόρημα, το Scoring. Ο κεντρικός ήρωας του βιβλίου Shefton Goldberg, ως ειδικός στο μυθιστόρημα, καλείται να το μελετήσει και να το παρουσιάσει στην τελετή αδελφοποίησης⁴⁴⁸. Ο Πρόεδρος του polytechnic του είπε μάλιστα ότι υπάρχει ενθουσιασμός στη σχολή για αυτού του είδους τη λογοτεχνία. Το συγκεκριμένο μυθιστόρημα φυσικά δεν έχει καμιά σχέση με τα έργα του Ντοστογιέφσκι, του Προυστ και του Τόμας Μαν στα οποία είναι ειδικός ο Shefton και διδάσκει στις διαλέξεις του.

Αυτό είναι το σχέδιο του Sidewinder. Να πάει το polytechnic στον κόσμο. Να τους συναντήσει εκεί που ζουν [...] Είναι ο μόνος τρόπος να διατηρήσουμε τις δουλειές μας (σ. 142).

⁴⁴⁸Τελικά στην τελετή αδελφοποίησης ο Shefton θα μιλήσει μπροστά σε όλη την ακαδημαϊκή κοινότητα και σε χιλιάδες φιλάθλους, αλλά κανείς από το κοινό δεν θα τον ακούσει. Όπως παρατηρεί ο Andrew Monnickendam αυτό κρύβει ένα συμβολισμό. Οι Ανθρωπιστικές Επιστήμες μπορεί να έχουν φωνή, αλλά κανείς δεν θέλει να τις ακούσει, τουλάχιστον κανείς στον κόσμο με τον οποίο οι Επιστήμες αυτές θα έπρεπε να αδελφοποιηθούν. Όπως αναφέρεται στο Anténe, 2019, όπ. π., p. 162.

4.1.6. Εκδημοκρατισμός στη λήψη των αποφάσεων

Η λέξη «συμμετοχή» όσον αφορά στους φοιτητές είναι διφορούμενη: μπορεί να σημαίνει να είναι κανείς μέλος σε συμβουλευτικές επιτροπές ή μπορεί να σημαίνει να έχει δικαίωμα ψήφου σε διοικητικά σώματα και σε άλλες εκτελεστικές επιτροπές. Όπως ήταν επόμενο, ήταν πιο εύκολο να δοθεί δικαίωμα συμμετοχής στους φοιτητές σε συμβουλευτικά σώματα παρά σε εκτελεστικά. Σύμφωνα με τους Eric Ashby και Mary Anderson⁴⁴⁹ η αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας που τόσο πολύ την υπερασπίζονται οι ακαδημαϊκοί δάσκαλοι και περιλαμβάνει την ελευθερία μάθησης και την ελευθερία διδασκαλίας, υποχρεώνει το πανεπιστήμιο να δώσει στους φοιτητές δικαίωμα συμμετοχής στα εκτελεστικά όργανα. Στη Γερμανία η ελευθερία μάθησης επιτυγχάνεται με το δικαίωμα που έχει ο φοιτητής να μετακινηθεί από το ένα πανεπιστήμιο στο άλλο. Αν αντιπαθεί τον τρόπο διδασκαλίας ενός καθηγητή μπορεί να πάει κάπου αλλού, παραμένοντας στο πανεπιστημιακό σύστημα. Στη Βρετανία ο φοιτητής είναι υποχρεωμένος να παραμείνει στο ίδρυμα, το οποίο του έδωσε μια θέση. Ο μόνος τρόπος που έχει λοιπόν ο Βρετανός φοιτητής να επιτύχει την ελευθερία μάθησης είναι να έχει κάποια επιρροή στο πρόγραμμα σπουδών του πανεπιστημίου. Οι δύο επιστήμονες υποστηρίζουν ότι αν το πανεπιστήμιο του το αρνηθεί, είναι σαν να διαβρώνεται η έννοια της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

«Στις δημοκρατικές δυτικές κοινωνίες οι φοιτητές τη μεταπολεμική περίοδο αρχικά επικεντρώθηκαν στη βελτίωση της κοινωνικής θέσης των φοιτητών και στον εκδημοκρατισμό του πανεπιστημίου. Ο στόχος τους ήταν διπλός: από τη μια να διευκολυνθεί η φοίτηση των φοιτητών από κατώτερα κοινωνικά στρώματα με τη βοήθεια υποτροφιών, φοιτητικής στέγασης, φοιτητικών εστιατορίων, φοιτητικών υπηρεσιών και φοιτητικής ιατρικής φροντίδας και από την άλλη να επιτευχθεί η φοιτητική συμμετοχή»⁴⁵⁰. Έχουμε δει ότι ως απόρροια των γεγονότων του Μάη του 1968, σχεδόν όλα τα ακαδημαϊκά ιδρύματα επέτρεψαν στους φοιτητές να συμμετέχουν στα όργανα λήψης αποφάσεων του πανεπιστημίου. Στα νεαρότερα μέλη της σχολής και στους φοιτητές δόθηκαν θέσεις στο Συμβούλιο, στη Σύγκλητο και στις πανεπιστημιακές επιτροπές.

Μέσα σε αυτό το κλίμα στο *Porterhouse Blue* ο Sir Godber, ο καινούριος Πρόεδρος του κολεγίου, σχεδιάζει να επιτρέψει στους φοιτητές να συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων. Τα σχέδιά του αυτά, όπως ήταν αναμενόμενο, συνάντησαν τη σφοδρή

⁴⁴⁹Ashby Eric, Anderson Mary, "Consultation or voting power", *Minerva*, vol. 9, iss. 3, (July 1971), p. 404.

⁴⁵⁰Vos Louis, "Students Movements and Political Activism", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 285.

αντίδραση ενός αριθμού καθηγητών που είχαν συνηθίσει σε ένα άλλο τρόπο διοίκησης του κολεγίου.

Ο Sir Godber πρόσθεσε στο μακρύ κατάλογο των αλλαγών που πρότεινε και άλλες: τη δημιουργία Συμβουλίου φοιτητών με εκτελεστικές εξουσίες να αποφασίζει για τους διορισμούς στο κολέγιο και την πολιτική που θα ακολουθεί (σ. 201).

Η αντίδραση του συντηρητικού Αρχαιότερου Καθηγητή στο άκουσμα των προτεινόμενων αλλαγών ήταν χαρακτηριστική:

-Ένα φοιτητικό συμβούλιο να διοικεί το κολέγιο; Μα αυτό είναι τρομερό, είπε ο Αρχαιότερος Καθηγητής, χωρίς να έχει καμία ελπίδα η διαμαρτυρία του. Παρά την καλλιεργημένη μετριότητα του μυαλού του είχε δει τις αλλαγές να έρχονται. Κατηγορούσε την επιστήμη που επανίδρυσε το θαύμα της αλήθειας και ειδικά τα ψευδοεπιστημονικά αντικείμενα όπως την ανθρωπολογία και τα οικονομικά των οποίων οι επιστήμονες χρησιμοποιούν ανεφάρμοστες στατιστικές μελέτες για τις άχρηστες απόψεις τους. Και επιπλέον υπήρχε και η Κοινωνιολογία [...] (σσ. 201-202).

Όμως στα όργανα λήψης αποφάσεων οι παλαιότεροι καθηγητές συνέχιζαν να έχουν μεγάλη επιρροή. Η επιρροή των νεαρότερων καθηγητών ήταν περιορισμένη. Τις αλλαγές που εισηγήθηκε ο καινούριος Πρόεδρος τις είδαν με θετικό μάτι οι νεαρότεροι καθηγητές, όμως δεν μπορούσαν να τις υποστηρίξουν. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Bursar:

Πιστεύω ότι κάποιοι στο Συμβούλιο της Σχολής έχουν δεύτερες σκέψεις. Οι νεαρότεροι καθηγητές θα ήθελαν να δουν αλλαγές, αλλά δεν έχουν τόση επιρροή (σ.113).

Στο *Places where they sing*, το Συμβούλιο της Σχολής προτού αποφασίσει για τον τρόπο διάθεσης του πλεονάσματος που προέκυψε από την πώληση ιδιόκτητης γης, προγραμματίσει μια προκαταρκτική συνάντηση με τους φοιτητές για να εκφράσουν την άποψή τους πάνω σε αυτό το θέμα (σ. 56). Ο καθηγητής Tony Beck πιστεύει ότι την απόφαση για το πώς πρέπει να διατεθούν τα χρήματα πρέπει να την πάρουν οι φοιτητές και όχι το Συμβούλιο της Σχολής. Παρόλο που είναι μέλος του Συμβουλίου της Σχολής, θέλει να ηττηθεί το Συμβούλιο (σ. 57).

Στο *The History Man* διαβάζουμε ότι οι φοιτητές στη συνέλευση του Τμήματος πρότειναν να αυξηθεί ο αριθμός των αντιπροσώπων των φοιτητών από έξι σε οκτώ. Η πρότασή τους έγινε αποδεκτή.

Στη συνέλευση παίρνουν μέρος και έξι αντιπρόσωποι των φοιτητών. Η ατζέντα είναι πλήρης, περιλαμβάνει τριάντα τέσσερα θέματα προς συζήτηση. Ένα από τα θέματα που πέρασε χωρίς συζήτηση ήταν η αύξηση των μελών-φοιτητών από έξι σε οκτώ [...] (σ. 156).

Στο πανεπιστήμιο του Watermouth όπου ο καθηγητής Howard Kirk διδάσκει κοινωνιολογία, ο εκδημοκρατισμός ήταν βασικό μέλημα των ιδρυτών του από τη στιγμή του αρχικού σχεδιασμού του campus. Η κατασκευή των χώρων του πανεπιστημίου υπάκουε σε αυτή τη λογική και τη νέα φιλοσοφία. Διαβάζουμε:

*Όταν ο Kaakinen συνέλαβε την ιδέα για την τραπεζαρία του πανεπιστημίου, ξεκίνησε από ένα μεγάλο δημοκρατικό όνειρο. Πίστευε βαθιά στον κοινωνικό συμβολισμό του φαγητού και αποφάσισε να παραμερίσει τα όρια που υπήρχαν μεταξύ του χώρου για τους καθηγητές και του χώρου για τους φοιτητές. Έφτιαξε δωμάτια και γωνίες όπου κάτω από μια στέγη, σε μια δημοκρατική βουή, όλες οι μορφές κοινωνικής ανάμειξης είναι δυνατές. Μπορεί να συμβεί να κάθεται ανάμεσα σε δέντρα από καουτσούκ με θέα την τεχνητή λίμνη και να τρως λίγο πιο ακριβά. Μπορεί να συμβεί να καθίσεις σε ένα μέρος απλό και λειτουργικό και να τρως με ειδικά σχεδιασμένα πλαστικά πιρούνια που μοιάζουν με κουτάλια και με μαχαίρια που μοιάζουν με πιρούνια ή να περιμένεις στη γραμμή στην καφετέρια για να πάρεις φαγητό μέσα σε πλαστικό δοχείο σε πολύ χαμηλή τιμή. Αυτό βέβαια έχει ως αποτέλεσμα να ξεχωρίζουν οι καθηγητές από τους φοιτητές, γιατί σε τελική ανάλυση οι καθηγητές κάθονται ανάμεσα στα δέντρα από καουτσούκ τρώγοντας *oeufs e plat* και *rommes frites a la chef* και οι φοιτητές κάθονται στα πλαστικά τραπέζια με τα πλαστικά μαχαιροπίρουνα τρώγοντας αυγά και πατατάκια. Αλλά και σε αυτή την περίπτωση οι κοινωνιολόγοι, όπως και σε τόσες άλλες, είναι η εξαίρεση. Οι φοιτητές κοινωνιολογίας τρώνε στο ακριβό μέρος για να εκφράσουν με αυτό τον τρόπο την αγανάκτησή τους και οι καθηγητές κοινωνιολογίας στο φτηνό μέρος με σκοπό να διατηρήσουν το πνεύμα ισότητας και να γλιτώσουν λίγα χρήματα. Σήμερα, επειδή είναι συνάντηση του Τμήματος, είναι πολλοί οι κοινωνιολόγοι κατά μήκος του μεγάλου τραπέζιού. Καταναλώνουν ταυτόχρονα το φαγητό και την ατζέντα. Τα ελέγχουν και τα*

δυο με κριτικό πνεύμα. Με τον καιρό το φαγητό σε ποσότητα και ποιότητα λιγόστεψε λόγω οικονομικής στενότητας, ενώ η ατζέντα μεγάλωσε καθώς μεγάλωσε και η γραφειοκρατία. Δεν τρώνε με μεγάλη όρεξη και διαβάζουν με θλίψη. Υπάρχουν δυο ειδών θλίψης. Υπάρχουν κάποιοι που διαβάζουν τα έγγραφα σαν ένα ημερολόγιο αναγκαίας ή μη αναγκαίας βαρεμάρας, έναν απλό τρόπο να ζοδέψουν το απόγευμά τους, μια κουραστική ρουτίνα γύρω από θέματα ομάδων και προϋπολογισμών, ερευνητικών επιχορηγήσεων και εξετάσεων. Υπάρχουν και άλλοι με κριτικό πνεύμα που διαβάζουν την ατζέντα με ενεργητικό σκεπτικισμό, όπως κάποιος που διαβάζει ένα συμβόλαιο από μια εταιρία και ψάχνει στα μικρά γράμματα για λάθη, για πονηριές, για υπεκφυγές (σσ. 147-148).

Στο *Changing Places* η Ένωση Φοιτητών προτείνει να αναλάβουν οι φοιτητές άμεση δράση στην περίπτωση που το Συμβούλιο του Πανεπιστημίου δεν αποδεχθεί στο σύνολό του το έγγραφό σχετικά με τη Συμμετοχή των Φοιτητών στα όργανα λήψης των αποφάσεων του πανεπιστημίου:

ΕΚΤΑΚΤΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΤΟΥ RUMMIDGE

Τα ακόλουθα ψηφίσματα θα προταθούν στην Ατζέντα 4(b): Το παρών Συμβούλιο των Φοιτητών:

1. Προτρέπει τα στελέχη της Ένωσης να αρχίσουν άμεση δράση σε περίπτωση που η διοίκηση του πανεπιστημίου στη συνάντηση της επόμενης Τετάρτης δεν συμφωνήσει στα ακόλουθα αιτήματά μας:

α. Πλήρης αποδοχή του εγγράφου Φοιτητική Συμμετοχή το οποίο υποβλήθηκε από την Ένωση στη Σύγκλητο και στη Διοίκηση τον περασμένο Νοέμβριο.

β. Άμεση δράση για τη σύσταση μιας Επιτροπής που θα ερευνήσει τη δομή και τη λειτουργία του Πανεπιστημίου.

γ. Αναβολή των μαθημάτων σε όλα τα Τμήματα για διήμερη μελέτη του καταστατικού και των ορίων δράσης της προτεινόμενης Επιτροπής (σ.131).

4.2. Καθηγητές

4.2.1. Σχέσεις πανεπιστημιακών με συναδέλφους

Οι σχέσεις των καθηγητών με τους συναδέλφους τους συχνά χαρακτηρίζονται από ανταγωνισμό και περιορίζονται σε ένα καθαρά επαγγελματικό επίπεδο. Μόνο σε ένα από τα λογοτεχνικά έργα διαφαίνεται μια σχέση φιλίας μεταξύ δυο πανεπιστημιακών, ενώ σε ένα άλλο ο νεαρός καθηγητής έχει καλές σχέσεις με τον Πρόεδρο του Τμήματος και απευθύνεται σε αυτόν, όταν θέλει να τον συμβουλευτεί για κάτι.

Στο *Porterhouse Blue* οι σχέσεις μεταξύ των καθηγητών είναι τόσο τεταμένες που δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν και να εκλέξουν από κοινού τον καινούριο Πρόεδρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την παρέμβαση του υπουργού, ο οποίος όρισε το νέο Πρόεδρο. Σχεδόν κανένας από τους καθηγητές δεν συμπαθούσε το διορισμένο Sir Godber:

Στο διορισμό του εναντιώθηκε το σύνολο σχεδόν των καθηγητών. Μόνο ο Charplain τον καλωσόρισε και αυτό έγινε πιθανότητα εξαιτίας της κώφωσής του και της λάθος κατανόησης του ονόματός του. Έγινε Πρόεδρος από λάθος και εξαιτίας της αποτυχίας των καθηγητών να συμφωνήσουν μεταξύ τους για να εκλέξουν ένα νέο Πρόεδρο. Ούτε ο τελευταίος Πρόεδρος ονόμασε λίγο πριν πεθάνει το διάδοχό του, όπως επέτρεπε η παράδοση του Porterhouse⁴⁵¹. Δεν έμενε καμία άλλη επιλογή από το να διορίσει ο Υπουργός τον Sir Godber ως νέο Πρόεδρο του κολεγίου (σ. 9).

Το γεγονός ότι οι διδάσκοντες του κολεγίου δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν για την εκλογή του καινούριου Προέδρου καταδεικνύει τις προσωπικές διαφορές που τους χωρίζουν. Ο Αρχαιότερος Καθηγητής σε συζήτηση που είχε με άλλους καθηγητές του κολεγίου, αναγνωρίζει τις τεταμένες σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των διδασκόντων:

Όλοι μας φταίμε. Χωρίς τους διαχωρισμούς ανάμεσά μας που απέτρεψαν την εκλογή του Dr Siblington ως Προέδρου θα είχαμε αποφύγει το διορισμό του Sir Godber (σ. 85).

Από ένα άλλο απόσπασμα του βιβλίου καταλαβαίνουμε ότι οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ κάποιων καθηγητών δεν είναι καθόλου καλές. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά για τις σχέσεις μεταξύ του Κοσμήτορα και του Αρχαιότερου Καθηγητή:

⁴⁵¹Στο κολέγιο Porterhouse οι εκλεκτορικές διαδικασίες απέτυχαν. Το καταστατικό προέβλεπε ότι ο Πρόεδρος είναι ισόβιος και σύμφωνα με την παράδοση πριν πεθάνει, έχει δικαίωμα να ονοματίσει το διάδοχό του. Δυστυχώς, ο προηγούμενος Πρόεδρος πέθανε γρήγορα από ένα Porterhouse Blue, ένα εγκεφαλικό και δεν καθόρισε το διάδοχό του.

Ο Κοσμήτορας και ο Αρχαιότερος Καθηγητής συμφώνησαν για πρώτη φορά μετά από χρόνια. Αυτό από μόνο του ήταν κάτι σημαντικό. Μισούσε ο ένας τον άλλο [...](σ. 64).

Από τις ενδόμυχες σκέψεις του καινούριου Προέδρου του κολεγίου, Sir Godber, πληροφορούμαστε για τα συναισθήματα που τρέφει ο ίδιος για τους συναδέλφους του:

Ανόητοι άνθρωποι, ανθρωπάκια για τους οποίους το Porterhouse ήταν ο κόσμος και το Cambridge το σύμπαν (σ. 71).

Στο *The Mind and Body Shop* οι διαταραγμένες διαπροσωπικές σχέσεις του Αντιπρύτανη με την πανεπιστημιακή κοινότητα φαίνονται από τον τρόπο με τον οποίο τον καλημερίζουν οι φοιτητές, οι συναδέλφοί του και το υπόλοιπο διοικητικό προσωπικό. Όπως αναφέραμε ήδη, ο καινούριος Αντιπρύτανης προέρχεται από τον κόσμο των επιχειρήσεων και επιδίωξή του είναι το πανεπιστήμιο να λειτουργεί με καθαρά οικονομικούς όρους:

Λέκτορες, φοιτητές, γραμματείς και διοικητικό προσωπικό περνούσαν μπροστά του [από τον Αντιπρύτανη]. Κάποιοι του έλεγαν "Καλημέρα, Αντιπρύτανη" σαν να το εννοούσαν. Άλλοι γυρνούσαν το κεφάλι τους αλλού με αμηχανία, φόβο ή αηδία (σ. 9).

Ο φόβος είχε επιστρέψει στο πανεπιστήμιο, διότι αν ένα ίδρυμα λειτουργεί καθαρά με τους νόμους της αγοράς, σαν μια επιχείρηση, δεν υπάρχει μονιμότητα προσωπικού και οι τύχες των καθηγητών είναι στα χέρια του προϊστάμενού τους, δηλαδή του Αντιπρύτανη. Και η καθηγήτρια Hedda Hangstrom τρέφει παρόμοια συναισθήματα για τον καινούριο Αντιπρύτανη:

Πόσο ανυπόφορο είναι που την καριέρα της θα μπορούσε να την εμποδίσει αυτός ο απαίσιος άνθρωπος με τα βρώμικα νύχια [...](σ. 37).

Στο *Places where they sing* ο Κοσμήτορας Constable δεν έχει σε εκτίμηση τον καθηγητή Tony Beck. Ο Tony έχει συνταχθεί με την πλευρά των φοιτητών και ουσιαστικά υποκινεί τις φοιτητικές αναταραχές. Ο Constable τον αποκαλεί γάιδαρο και ανόητο (σ. 192).

Στο *The History Man* ο Howard Kirk και η γυναίκα του Barbara έχουν καλές σχέσεις με ορισμένους καθηγητές του πανεπιστημίου, τους νεαρότερους σε ηλικία, με τους οποίους τα πάνε πολύ καλά:

Οι Kirks τα πήγαιναν καλά με τους νέους συναδέλφους στο πανεπιστήμιο, αλλά ενστικτωδώς δεν τα πήγαιναν καθόλου καλά με τους μεγαλύτερους σε ηλικία. Αυτοί είχαν μια ξεκάθαρη άρνηση να γοητευτούν ή να εξαπατηθούν από μια προφανή ή συμβολική ένδειξη καινοτομίας (σ. 45).

Ο Howard Kirk είχε μια πολύ καλή φιλική σχέση με τον επίσης καθηγητή Henry Beamish. Γνωρίζονται από πολύ παλιά, από τον καιρό που και οι δυο τους ήταν φοιτητές στο Leeds. Συναντιούνται οικογενειακώς, αλλά και μόνοι τους, χωρίς τις γυναίκες τους για ένα ποτό. Συζητάνε για επαγγελματικά αλλά και για προσωπικά θέματα. Ο Henry του εκμυστηρεύεται τα προβλήματα που έχει με τη γυναίκα του και ο Howard τον συμβουλεύει. Υπάρχει μια ειλικρινής, βαθύτερη σχέση φιλίας μεταξύ τους, κάτι το οποίο δεν συναντήσαμε στα υπόλοιπα λογοτεχνικά έργα που μελετήσαμε.

Οι Kirks και οι Beamishes γνωρίζονται πολύ καιρό, από τον καιρό που σπούδαζαν στο Leeds, στην ουσία όταν και οι δυο τους ήταν προπτυχιακοί φοιτητές. Με τα χρόνια στο Watermouth είχαν μια καλή σχέση μεταξύ τους. Είναι από αυτές τις σχέσεις, οι οποίες είναι βασισμένες σε μια παλιά φιλία και συνεχίζονται, ακόμα και όταν τα άτομα έχουν αλλάξει και έχουν λίγα πράγματα να πουν μεταξύ τους. Οι Beamishes πάνε στα πάρτι των Kirks και οι Kirks πάνε στα πάρτι των Beamishes. Μιλάνε πολύ μεταξύ τους είτε από κοντά είτε από το τηλέφωνο (σ. 75).

Οι σχέσεις του Kirk με τον Πρόεδρο του Τμήματος δοκιμάζονται εξαιτίας της διαμάχης που έχει ο Kirk με το φοιτητή George Carmody. Ο καθηγητής θεωρούσε ότι οι εργασίες του συγκεκριμένου φοιτητή δεν ήταν καλές και τις βαθμολόγησε αναλόγως, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να περάσει το μάθημα. Ο Carmody θεώρησε ότι ο Kirk ήταν προκατειλημμένος απέναντί του και απευθύνθηκε στον Πρόεδρο του Τμήματος ζητώντας να τον αναλάβει ένας άλλος καθηγητής, ώστε να μπορέσει να περάσει το μάθημα της Κοινωνιολογίας. Στη διαμάχη μεταξύ των δύο, μεσολάβησε ο Πρόεδρος του Τμήματος, καθηγητής Marvin. Ο Marvin πρότεινε στον Kirk να αναλάβει το George Carmody ένας άλλος καθηγητής, αλλά ο Kirk δεν το δέχτηκε. Ο Πρόεδρος του Τμήματος αντέδρασε, λέγοντάς του ότι όλα τα θέματα έχουν δυο όψεις. Δεν πήρε το μέρος του Kirk, κράτησε μια στάση ουδετερότητας και δήλωσε ότι θέλει γραπτώς τις εκθέσεις και των δύο πάνω σε αυτό το θέμα. Ο Howard αμφισβήτησε το γεγονός ότι ο Πρόεδρος μπορούσε να κρίνει καλύτερα από τον ίδιο.

Ακολουθεί ο παρακάτω διάλογος:

- Ποτέ δεν κατάλαβα αυτή τη διάθεση που έχεις για συγκρούσεις, λέει ο Marvin.
- Όπως λέει και ο Blake, η εναντίωση είναι πραγματική φιλία, είπε ο Howard..
- Ποτέ δεν είχα από σένα την αίσθηση φιλίας, είπε ο Marvin (σ.145).

Στο *Cuts* ο νεαρός καθηγητής Henry Babbacombe είχε πολύ καλή σχέση με τον Πρόεδρο του Τμήματος, Finniston. Όποτε αντιμετώπιζε κάποιο πρόβλημα, απευθυνόταν σε αυτόν:

Ήξερε ότι κανένας άλλος δεν θα είχε μεγαλύτερη κατανόηση στα προβλήματά του ή θα ήταν ικανός να τον συμβουλέψει.

-Καθηγητή Finniston, μπορώ να σου μιλήσω; Θα ήθελα να με συμβουλέψεις για κάτι, σαν φίλος (σ.43).

Στο *Coming from Behind* υπάρχει μια απόσταση μεταξύ των συναδέλφων των διάφορων επιστημονικών κλάδων του polytechnic. Κυριαρχεί ένα πνεύμα ανταγωνισμού το οποίο ευνοεί την καλλιέργεια μεροληπτικών κρίσεων και κλισέ για συναδέλφους. Ο κεντρικός ήρωας Shefton κρατάει μια απόσταση από τους συναδέλφους του για τους οποίους δεν τρέφει και τα καλύτερα συναισθήματα. Διαβάζουμε χαρακτηριστικά:

Στις μόνες περιπτώσεις που [ο Shefton] δεν μπορούσε να κρατήσει την υπόσχεση που είχε δώσει στον εαυτό του να μη λέει ποτέ αυτά που σκεφτόταν, ήταν όταν η ανάγκη του να κακολογήσει τους άλλους ακαδημαϊκούς κλάδους γινόταν ασυγκράτητη. Παρόλο που δεν μπορούσε να θυμηθεί το λόγο για τον οποίο είχε αρχίσει να του αρέσει το αντικείμενό του, δεν είχε ούτε στο παραμικρό ξεχάσει τι μισούσε στους άλλους ανθρώπους. Τους Ιστορικούς που ήταν διστακτικοί να συζητήσουν για τους μεγάλους ανθρώπους, επειδή οι μεγάλοι άνθρωποι δεν ήταν ποτέ τυπικοί. Τους Γλωσσολόγους που κοκορεύονταν αυτή την περίοδο, επειδή όλα τα Τμήματα τους καλούσαν για να εξηγήσουν τι σημαίνει διαχρονία. Τους Γεωγράφους, τους Ανθρωπογεωγράφους [...] που έλεγαν «γαμήσου» στις διαλέξεις. Όλοι αυτοί του πρόσφεραν τέτοιες ευκαιρίες που ήταν δύσκολο να αντισταθεί. Από τα πράγματα που του άρεσαν περισσότερο ήταν να καρφώνει τους συναδέλφους του δημόσια (σς. 47-48).

Ούτε οι υπόλοιποι καθηγητές στο *Coming from Behind* έχουν καλές σχέσεις μεταξύ τους. Η καθηγήτρια Cora Perk που δίδασκε δημιουργική γραφή μισούσε το συνάδελφό της Peter Potter, επειδή ήξερε ότι και αυτός τη μισούσε. Μάλιστα, για μια περίοδο δεν μιλιόντουσαν καν. Επίσης, η Cora μισούσε τον Shefton Goldberg για δυο λόγους: επειδή θεωρούσε ότι δεν ήταν δεκτικός σε καινοτομίες και επειδή ήταν Εβραίος (σσ. 32-33).

4.2.2. Ιεραρχία

Η ιεραρχία που υπάρχει μεταξύ των καθηγητών εντός των ανώτατων ιδρυμάτων, αποτυπώνεται μέσα στα λογοτεχνικά κείμενα. Στην κορυφή της ιεραρχίας βρίσκεται ο Πρόεδρος του Τμήματος, όπως ο καθηγητής Gordon Masters στο *Changing Places*, ο νέος Αντιπρύτανης στο *The Mind and Body Shop*, ο Πρόεδρος του Τμήματος, καθηγητής Marvin στο *The History Man* και ο Πρόεδρος του polytechnic Sidewinder στο *Coming from Behind*. Σε χαμηλότερη θέση στην ιεραρχία βρίσκονται οι Senior Lecturers όπως οι Howard Kirk και ο Philip Swallow και οι Lecturers, όπως ο Henry Babbacombe στο *Cuts*. Ανάλογη είναι και η κατάσταση στα κολέγια της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ. Την ανώτερη θέση την έχει ο Πρόεδρος όπως ο Sir Godber στο *Porterhouse Blue*, ο οποίος έχει μεγαλύτερη εξουσία σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη-fellows του κολεγίου. Ο Πρόεδρος εξαιτίας των διοικητικών και γραφειοκρατικών του καθηκόντων δεν έχει διδακτικά καθήκοντα. Η αμέσως επόμενη ιεραρχική θέση είναι αυτή του Αρχαιότερου Καθηγητή (Senior Tutor). Άλλες σημαντικές θέσεις είναι αυτές του Bursar, υπεύθυνου για τη διαχείριση των οικονομικών του κολεγίου και αυτή του Κοσμήτορα.

Στο *Porterhouse Blue* διαβάζουμε ότι ο Κοσμήτορας του κολεγίου, εξαιτίας του προχωρημένου της ηλικίας του, έχει χάσει ένα μέρος του γοήτρου του. Οι απόψεις του πλέον δεν έχουν την ίδια βαρύτητα που είχαν στο παρελθόν. Ο Skullion τον επισκέφτηκε για να του εκφράσει τις ανησυχίες του για την ομιλία του καινούριου Προέδρου και για τις προθέσεις του να κάνει σημαντικές αλλαγές στη λειτουργία του κολεγίου. Ο Κοσμήτορας τον καθησύχασε ότι δεν πρόκειται να περάσουν τα σχέδια αυτά, αλλά ο Skullion συνέχιζε να έχει τις αμφιβολίες του:

Η συζήτηση με τον Κοσμήτορα εν μέρει τον καθησύχασε. Ο Κοσμήτορας γερνούσε και η γνώμη του πια δεν είχε πια την ίδια βαρύτητα στο Συμβούλιο της Σχολής όπως παλιά. Ήταν η γνώμη του Bursar που μετρούσε τώρα πολύ, αλλά ο Skullion δεν τον πολυεμπιστευόταν (σ. 40).

Παρόμοια σχόλια για την εικόνα του Κοσμήτορα εισπράττουμε και σε ένα άλλο σημείο του έργου:

Σκεφτόταν τον Sir Godber, την ευγλωττία του μοντερνισμού του και την απειλή που αντιπροσώπευε για το κολέγιο. Τα πόδια του ήταν κρύα και οι κλειδώσεις του στα γόνατα τον πονούσαν. Ήταν ένας ηλικιωμένος, πικραμένος από την απώλεια της εξουσίας του. Όταν έφυγαν τα άλλα αυτοκίνητα, άναψε τη μηχανή και ξεκίνησε για το σπίτι περνώντας ανάμεσα από τους εργάτες που έβγαιναν από το εργοστάσιο τηλεοράσεων Pye. Τα αυτοκίνητα που έβγαιναν από το εργοστάσιο τον προσπερνούσαν. Αγόρια πάνω σε ποδήλατα τον αγνοούσαν και κορίτσια διέσχιζαν το δρόμο για να πάρουν το λεωφορείο. Ο Κοσμήτορας τους κοίταζε θυμωμένα. Σε άλλες εποχές θα έδειχνε το δόντια του και θα τους έκανε στην άκρη (σ. 117).

Στο *Porterhouse Blue* ο Sir Godber ως καινούριος Πρόεδρος είχε συγκαλέσει το Συμβούλιο του Κολεγίου σκοπεύοντας να ανακοινώσει τις αλλαγές που προτίθεται να κάνει. Τα πνεύματα ήταν τεταμένα. Ο Κοσμήτορας έχασε την ψυχραιμία του και του είπε:

Ο Πρόεδρος μάλλον δεν έχει καταλάβει καλά το σκοπό του Συμβουλίου του κολεγίου. Μπορώ να του υπενθυμίσω ότι είναι το κυρίαρχο όργανο του κολεγίου (σ.71).

Και αμέσως μετά πρόσθεσε ο Αρχαιότερος Καθηγητής:

Το Συμβούλιο θα αποφασίσει αν οι προτάσεις του Προέδρου αξίζουν να συζητηθούν ή όχι αυτό το απόγευμα.

Ενώ λίγο παρακάτω κάνοντας επίκληση της ακαδημαϊκής ιεραρχίας και της νομοθεσίας που την προβλέπει, επαναλαμβάνει:

Οι αποφάσεις όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας του κολεγίου είναι αποκλειστική αρμοδιότητα του Συμβουλίου της Σχολής (σ.74).

Στο *The Mind and Body Shop* ο καινούριος Αντιπρύτανης πρότεινε στην καθηγήτρια Hedda Hangstrom να γίνει Κοσμήτορας της σχολής. Της εξήγησε ότι κανονικά τη θέση τη δικαιούται ο Αναπληρωτής Κοσμήτορας, ο καθηγητής Φιλοσοφίας Hambro, όμως δεν ήθελε σε καμία περίπτωση να πάρει αυτός τη θέση:

-Κανονικά, είπε ο Αντιπρύτανης, τη θέση την παίρνει αυτόματα ο Αναπληρωτής Κοσμήτορας. Αλλά ξέρεις ποιος είναι [...]

-Δεν είναι ο καθηγητής Hambro;

-Ακριβώς. Δεν σκοπεύω να έχω αυτό το γέρο μες στα πόδια μου (σ.41).

Η Hedda ενθουσιάστηκε στη σκέψη και μόνο ότι θα γινόταν Κοσμήτορας και θα διέθετε τόση εξουσία:

Η Hedda Hangstrom μόλις και μετά βίας έκρυψε την έκπληξή της. Κοσμήτορας της Σχολής, μια από τις θέσεις με τη μεγαλύτερη εξουσία! Ένιωσε ένα τρόμο ερωτικής έκστασης στη σκέψη και μόνο να διαθέτει τόση πολλή εξουσία. Αυτό σήμαινε ευκολότερη πρόσβαση σε χρήματα και πόρους, που αυτό σήμαινε καλύτερες ερευνητικές δυνατότητες, που αυτό σήμαινε περισσότερες δημοσιεύσεις, μεγαλύτερη διεθνή αναγνώριση [...] Δάγκωσε τα χείλη της για να κρατήσει τον εαυτό της υπό έλεγχο (σ. 41).

Στο *The History Man* περιγράφεται η αίθουσα *Durkheim Room* όπου γίνονται οι συνελεύσεις του Τμήματος. Οι θέσεις στις οποίες κάθονται οι καθηγητές και το τελετουργικό που προηγείται της συνεδρίασης, κρύβουν αρκετούς συμβολισμούς:

Είναι ένα μακρόστενο δωμάτιο που προορίζεται μόνο για τις συνελεύσεις. Στις δύο πλευρές του χώρου υπάρχουν μεγάλα παράθυρα που έχουν καλή θέα. Για να μην αποσπάται η προσοχή, κρέμονται λευκά δικτυωτά βενετσιάνικα ρολά, τα οποία είναι και θα παραμείνουν κατεβασμένα καθ' όλη την διάρκεια που θα διαρκέσει η συνέλευση. Οι άλλοι δυο τοίχοι είναι λευκοί χωρίς κάποια διακόσμηση για να προδιαθέτουν για περισυλλογή, εκτός από ένα σημείο όπου υπάρχει ένας πίνακας αφηρημένης τέχνης. Ο αρχιτέκτονας και ο βοηθός του στη σχεδίαση, ένα πολυβραβευμένο άτομο, είχαν φτιάξει αυτό το χώρο γνωρίζοντας ότι οι συναντήσεις θα γινότουσαν εδώ. Για το μεγάλο κεντρικό χώρο του δωματίου είχαν επιλέξει μία κατασκευή που έμοιαζε με τραπέζι, η οποία είχε μια φωτεινή ανοιχτή επιφάνεια και πολλά λεπτά πόδια. Γύρω-γύρω υπήρχαν σαράντα λευκές καρέκλες με ψηλή ράχη. Τρεις άλλες καρέκλες με κάπως ψηλότερη ράχη και το ανάγλυφο οικόσημο του πανεπιστημίου όριζαν την κεφαλή του τραπεζιού. Στο πάτωμα ήταν ένα καφέ χαλί και στο ταβάνι μια κατασκευή με διαφράγματα για να σβήνει τον ήχο. Η γραμματέας του καθηγητή Marvin, η Minnehaaha Ho, είχε πολλή δουλειά όλο το πρωινό. Τοποθέτησε σε όλες τις θέσεις από ένα σημειωματάριο το οποίο ήταν μέσα σε ένα δερμάτινο φάκελο και φωτοτυπίες από το πρόγραμμα του Τμήματος και του ημερολογίου του πανεπιστημίου μαζί με τους κανονισμούς. Τα καλύμματά τους ήταν όλα με τα επίσημα χρώματα του πανεπιστημίου, λουλάκι και καστανοκόκκινο. Στον αρχικό σχεδιασμό της αίθουσας υπήρχαν σταχτοδοχεία από δανέζικο γκρι γυαλί για την κάθε

θέση, αλλά επειδή η αίθουσα «έζησε» διάφορες καταλήψεις, τα σταχτοδοχεία αυτά κλάπηκαν και αντικαταστάθηκαν από άλλα πιο απλά. Κάποιος είχε αρωματίσει με σπρέι το χώρο και είχε αδειάσει τα σταχτοδοχεία. Όλα ήταν όπως ταίριαζε στην περίπτωση και η συνάντηση ήταν έτοιμη να αρχίσει.

Ο Πρόεδρος του Τμήματος κάθεται στην κεντρική ψηλή καρέκλα. Στα αριστερά του κάθεται η Minnehaha Ho που θα κρατήσει τα πρακτικά και δεξιά του η διοικητική βοηθός, Benita Pream. Στη συνέχεια καταφθάνουν οι καθηγητές. Ανάμεσά τους και ο καθηγητής Debison, τον οποίο σπάνια βλέπει κανείς εκτός σε συναντήσεις όπως αυτή. Το αντικείμενό του είναι οι Υπερπόντιες Σπουδές και συνήθως βρίσκεται σε αυτές τις περιοχές. Στη συνέλευση παίρνουν μέρος και έξι αντιπρόσωποι των φοιτητών. Η ατζέντα είναι πλήρης, περιλαμβάνει τριάντα τέσσερα θέματα προς συζήτηση. Ένα από τα θέματα που πέρασε χωρίς συζήτηση ήταν η αύξηση των μελών-φοιτητών από έξι σε οκτώ [...] (σσ. 152-156).

Ο Howard, όπως ήδη αναφέραμε, είχε βαθμολογήσει τα γραπτά του George Carmody με χαμηλό βαθμό, με αποτέλεσμα ο συγκεκριμένος φοιτητής να μην μπορεί να περάσει το μάθημα και να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Ο Πρόεδρος του Τμήματος, καθηγητής Marvin, τηλεφώνησε στον Howard και του ανέφερε ότι είδε τις εργασίες του George Carmody και δεν συμφωνούσε τελείως με τη βαθμολογία του Howard. Του πρότεινε να ακολουθηθεί η διαδικασία που προέβλεπε το πανεπιστήμιο: όταν υπήρχε μεγάλη απόκλιση ανάμεσα στις βαθμολογίες δυο καθηγητών, τότε το γραπτό το βαθμολογούσε ένας τρίτος καθηγητής. Ο Howard -αμφισβητώντας την ακαδημαϊκή ιεραρχία- είχε ένα έντονο διάλογο με τον Πρόεδρο του Τμήματος. Διαφώνησε με τον προϊστάμενό του, γιατί ήταν σαν να αμφισβητούσε τον ίδιο:

Howard: Πώς έγινες εσύ ένας βαθμολογητής του Carmody;

Marvin: Δικαιωματικά, μιας και απ' όσα ξέρεις, τελικά τους βαθμούς δεν τους δίνουν τα άτομα, αλλά το ίδιο το πανεπιστήμιο. Στην ουσία το πανεπιστήμιο είναι μια επιτροπή από διορισμένους βαθμολογητές. Είμαστε και οι δυο βαθμολογητές.

-Δεν συμφωνώ. Δεν πρόκειται να συζητήσω τους βαθμούς του Carmody μαζί σου. Αυτοί οι βαθμοί μπορούν να ιδωθούν μόνο μέσα από τη συνολική απόδοση του στα μαθήματά

μου, κάτι το οποίο κανένας άλλος δεν μπορεί να δει και να εκτιμήσει. Τον βαθμολόγησα ως δάσκαλός του και πρέπει να με εμπιστεύεσαι.

-Δηλαδή την ανεπίσημη λύση που σου προτείνω δεν τη δέχεσαι;

-Καθόλου. Δεν έχω σκοπό να ξαναδώ τα γραπτά του ή να τον ξαναέχω στην τάξη μου.

-Ω! Καλέ μου, καλέ μου. Ένα αποτυχημένο άτομο. Έχει όμως πράγματι αποτύχει; Χρειαζόμαστε πολύ υψηλά κριτήρια για αυτό.

-Πιστεύω ότι ο Carmody έχει αποτύχει.

-Τότε πρέπει να καταθέσω επίσημα τη διαφωνία μου μαζί σου. Φυσικά, μελέτησα την υπόθεση και υπάρχει μια συγκεκριμένη διαδικασία του πανεπιστημίου, όταν δυο εξεταστές διαφωνούν. Παραπέμπουμε το θέμα σε άλλους εξεταστές. Αυτό προτείνω να κάνουμε. Θα φωτοτυπήσω τις εργασίες του Carmody, θα αφαιρεθούν όλοι οι βαθμοί και τα σχόλιά σου, μια συνήθης γραμματειακή δουλειά, απαραίτητη όμως για να είμαστε σίγουροι ότι θα υπάρξει δικαιοσύνη. Ελπίζω να το θεωρείς δίκαιο.

-Όχι, καθόλου δίκαιο. Δεν βαθμολογείς τον Carmody, βαθμολογείς εμένα. Αμφισβητείς την ικανότητά μου ως καθηγητή και αμφισβητώ το δικαίωμά σου να το κάνεις (σσ.188-189).

Στο *Changing Places*, σε ένα γράμμα του, ο Αμερικανός επισκέπτης καθηγητής Morris Zapp προς τη γυναίκα του Désirée αναφέρεται στον Πρόεδρο του Τμήματος του βρετανικού πανεπιστημίου Rummidge και στον τρόπο με τον οποίο διοικεί το Τμήμα. Στην επιστολή του αφήνει υπονοούμενα για την ανεκτικότητα των Βρετανών συναδέλφων του σε αυτή την κατάσταση. Ο Zapp θεωρεί τον Πρόεδρο αδιάφορο και ανίκανο να ανταποκριθεί στοιχειωδώς στα καθήκοντα της υψηλής θέσης που κατέχει.

Αυτό που χρειάζεται αυτό το μέρος [το Rummidge] είναι λίγες βόμβες. Θα μπορούσαν να αρχίσουν ανατινάζοντας τον Πρόεδρο του Αγγλικού Τμήματος, κάποιον Gordon Masters, του οποίου το βασικό ενδιαφέρον είναι να σκοτώνει άγρια θηράματα και να κρεμάει τα πτώματά τους στους τοίχους του γραφείου του. Είχε αιχμαλωτιστεί στο Dunkirk και πέρασε τον πόλεμο σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης. Δεν μπορώ να φανταστώ πως τον ανέχονταν οι Γερμανοί. Διοικεί το Τμήμα σύμφωνα με το πνεύμα του Dunkirk, σαν μια στρατηγική απόσυρση ενάντια σε συντριπτικές αντιθέσεις. Οι αντιθέσεις είναι οι

φοιτητές, οι διοικητικοί, η κυβέρνηση, τα μακριά μαλλιά των αγοριών, οι κοντές φούστες των κοριτσιών, η ακολασία, οι βιβλιοθήκες, τα στυλό με σφαιρίδια, εν συντομία ολόκληρος ο σύγχρονος κόσμος. Ξέρω ότι είναι τρελός από την πρώτη φορά που τον είδα ή μισότρελος, επειδή έχει το ένα μάτι ανοιχτό και είναι αρκετά πονηρός να το κρατά κλειστό την περισσότερη ώρα, ενώ υπνωτίζει τους καθηγητές με το άλλο. Δεν φαίνεται να νοιάζονται οι υπόλοιποι. Η ανεκτικότητα των ανθρώπων εδώ σου ανακατεύει το στομάχι (σ. 106).

Οι συνεδριάσεις του προσωπικού δεν γίνονταν σε καλό κλίμα, εξαιτίας του τρόπου που διοικούσε ο ηλικιωμένος Πρόεδρος το Τμήμα:

Οι συναντήσεις του προσωπικού στο Rummidge ήταν πολύ άσχημες εξαιτίας του ιδιότροπου δεσποτικού καθεστώτος του Masters (σ. 188).

Στο *Nice Work* πληροφορούμαστε για τη λειτουργία συγκεκριμένων επιτροπών του πανεπιστημίου. Ο τρόπος λειτουργίας τους εξαρτιόταν κάθε φορά από το ποιος ήταν Πρόεδρος του Τμήματος:

Όπως όλα στο Τμήμα, έτσι και η Επιτροπή για την Ημερήσια Διάταξη είχε μια ιστορία και μια παράδοση, την οποία η Robyn την πληροφορήθηκε σταδιακά από διάφορες πηγές. Για δεκαετίες ο Πρόεδρος του Τμήματος ήταν ένας ονομαστός εκκεντρικός με το όνομα Gordon Masters, που ξόδευε το χρόνο του ασκούμενος σε αθλητικά γήπεδα και ποτέ του δεν είχε συγκαλέσει μια Επιτροπή Τμήματος εκτός από την ετήσια Συνάντηση για τις Εξετάσεις. Ως αποτέλεσμα των φοιτητικών διαδηλώσεων του 1969 (οι οποίες οδήγησαν στην απότομη συνταξιοδότηση του Masters σε διαταραγμένη πνευματική κατάσταση), ο διάδοχός του, Dalton, υποχρεώθηκε από το νέο καταστατικό του πανεπιστημίου να καλεί τακτικά την Επιτροπή του Τμήματος, αλλά είχε παρακάμψει με έξυπνο τρόπο τη δημοκρατική πρόθεση που είχε αυτός ο κανόνας, κρατώντας μυστικά τα θέματα της Ημερήσιας Διάταξης τέτοιων συναντήσεων. Οι συνάδελφοί του, επομένως, μπορούσαν να θέτουν σημαντικά ζητήματα μόνο στα Άλλα Θέματα και ο Dalton κατά κανόνα έστρεφε τη συζήτηση της δικής του Ημερήσιας Διάταξης σε βαρετά θέματα και ροκάνιζε το χρόνο. Για να αντιμετωπίσει αυτή τη στρατηγική, ο Philip Swallow, τότε ένας Senior Lecturer [...] είχε καταφέρει να εξασφαλίσει τη δημιουργία μιας καινούριας υποεπιτροπής με το όνομα Επιτροπή για την Ημερήσια Διάταξη, η οποία προετοίμαζε τα θέματα που ερχόντουσαν προς συζήτηση στην Επιτροπή του Τμήματος σε απαρτία. Η

Επιτροπή αυτή συνέχισε τη λειτουργία της όταν ο ίδιος ο Swallow έγινε Πρόεδρος του Τμήματος μετά τον ξαφνικό θάνατο του Dalton σε ένα αυτοκινητιστικό δυστύχημα. Ο Swallow χρησιμοποιούσε την Επιτροπή για την Ημερήσια Διάταξη ως ένα είδος συμβουλίου κουζίνας για να εξετάζει την πολιτική του Τμήματος σε διάφορα θέματα και στο πως μπορούν να παρουσιαστούν στη Επιτροπή του Τμήματος σε απαρτία χωρίς να δημιουργηθούν εντάσεις. Η Επιτροπή για την Ημερήσια Διάταξη αποτελούταν από τον ίδιο ως de facto πρόεδρο, τον Rupert Sutcliffe, τον Bob Busby, τη Robyn και ένα εκπρόσωπο των φοιτητών που σπάνια ερχόταν και ήταν απών στη συγκεκριμένη περίπτωση (σσ. 862-863).

Στο *Coming from Behind* βρισκόμαστε ήδη στην εποχή της διακυβέρνησης της Βρετανίας από τη Μ. Θάτσερ. Υπάρχει ένα πέπλο μυστηρίου για το νέο Πρόεδρο του polytechnic, τον κ. Sidewinder. Οι συνάδελφοί του γνωρίζουν πολύ λίγα πράγματα για αυτόν. Κανείς δεν ξέρει τι σπουδές έχει κάνει, πώς και ποιος τον διόρισε. Κανονικά για το διορισμό σε μια τόσο υψηλή θέση στην ιεραρχία ενός ανώτατου ιδρύματος έπρεπε να υπάρχει διαφάνεια και αξιοκρατία. Επιπρόσθετα, το ομιχλώδες τοπίο που υπάρχει στον τρόπο διοίκησης -πού και πώς να απευθυνθεί κανείς σε αυτόν και για ποιο ζήτημα- επιτείνει τη σύγχυση και δεν συνάδει με το πνεύμα διοίκησης που πρέπει να διακατέχει τον κορυφαίο στην ιεραρχία ενός ανώτατου ιδρύματος.

Κάποιοι έλεγαν ότι είχε πτυχίο στη χημεία, κάποιοι άλλοι στη λογιστική και κάποιοι άλλοι ότι είχε διδακτορικό στην τοπογραφία. Το μυστήριο που κάλυπτε το παρελθόν του έφτανε μέχρι το σήμερα. Κανείς δεν ήξερε ακριβώς ή στο περίπου για ποιο σκοπό τον προσέλαβε το polytechnic. Κανείς δεν ήξερε ποιος τον διόρισε. Κανείς δεν ήξερε σε ποιο μέρος του κτιρίου είχε το γραφείο του, πώς λεγόταν η γραμματέας του ή ποιο ήταν το εσωτερικό του τηλέφωνο. Κανείς δεν ήξερε πώς να απευθυνθεί σε αυτόν επίσημα, σε ποιο χώρο και για ποιο ζήτημα. Τέτοιου είδους σύγχυση δεν ήταν ασυνήθιστη στο polytechnic και αυτό προέκυπτε εν μέρει από τη γραφειοκρατία που είχε υιοθετήσει (σ. 38).

Η εικόνα του Προέδρου Sidewinder που σχηματίζουμε μέσα από το κείμενο είναι αυτή ενός γραφειοκράτη, ο οποίος δεν προσεγγίζει τα θέματα με τον τρόπο που απαιτεί η λειτουργία ενός ανώτατου ιδρύματος. Η συμπεριφορά του μέσα από το παρακάτω απόσπασμα θυμίζει τη συμπεριφορά του Αντιπρύτανη στο *The Mind and Body Shop*, ο οποίος δεν ήταν ακαδημαϊκός, ήταν σαν ξένο σώμα μέσα στο πανεπιστήμιο, προερχόταν από

τον κόσμο των επιχειρήσεων και αντιμετώπιζε όλα τα θέματα που άπτονταν της λειτουργίας ενός ανώτατου ιδρύματος με τεχνοκρατική αντίληψη και καθαρά οικονομικά κριτήρια. Όσον αφορά δε στις σχέσεις του με τους υφιστάμενούς του καθηγητές στο polytechnic, αυτές δεν ήταν καθόλου καλές. Είχε μια ξεκάθαρα εχθρική στάση απέναντί τους και τους αντιμετώπιζε με απαξιωτικό τρόπο.

Ακόμα και χωρίς αυτές τις αβεβαιότητες η παρουσία του Dr Gerald Sidewinder στο polytechnic θα ήταν ενοχλητική [...] Του ήταν δύσκολο να ακούσει τους άλλους, αλλά του ήταν αδύνατο να ακούσει τους ακαδημαϊκούς. Τους έκοβε όταν του μιλούσαν, αγνοούσε τις προτάσεις τους, τους έβγαζε τη γλώσσα του στα αιτήματά τους και τους υπενθύμιζε στην πρώτη πρότασή τους που έμοιαζε κάπως με παράπονο την αναδιάρθρωση, τη συνταξιοδότηση, την παραίτηση και την απόλυση. Στην ιδιωτική του ζωή πρέπει να ήταν ακόμα πιο απαίσιος, αλλά κυκλοφορούσαν πολύ λίγα σχόλια για το πώς ήταν να έχεις μια πιο οικεία συζήτηση με τον Sidewinder (σ. 39).

Φόβος κυριαρχούσε ανάμεσα στους καθηγητές του συγκεκριμένου ιδρύματος για τις αποφάσεις που θα μπορούσε να πάρει ο Πρόεδρος. Η χαμηλή εκτίμηση που έτρεφε για τους καθηγητές ήταν έκδηλη.

Ο Shefton Goldberg ήταν φοβισμένος, όπως όλοι στο Τμήμα, αλλά ένιωθε ότι -με ένα ύπουλο τρόπο- μοιραζόταν με τον Sidewinder τη χαμηλή εκτίμηση που έτρεφε ο Πρόεδρος για τους καθηγητές. Και με ένα ακόμα πιο ύπουλο τρόπο (επειδή ήταν και Εβραίος⁴⁵²) ένιωθε ότι ο Sidewinder τον είχε και τον ίδιο σε χαμηλή εκτίμηση. Στην ουσία ο Sidewinder δεν είχε κάνει τίποτα αυτά τα πέντε χρόνια που να υπέθετε κανείς ότι είχε προσέξει την παρουσία του Shefton Goldberg, πόσο μάλλον να σχηματίσει και μια άποψη για αυτόν (σ. 40).

⁴⁵²Να σημειώσουμε ότι ο συγγραφέας Howard Jacobson έχει αρκετά κοινά στοιχεία με τον ήρωά του: είναι κι ο ίδιος εβραϊκής καταγωγής, έκανε προπτυχιακές σπουδές στο Cambridge και στη συνέχεια δίδαξε σε polytechnic όπως και ο Shefton Goldberg. Πιθανότατα μέσω του Shefton, ο συγγραφέας προβάλλει δικές του εμπειρίες. Η άποψή μας αυτή ενισχύεται και από ένα άλλο κοινό στοιχείο. Όπως είδαμε στο *Coming from Behind* το Τμήμα στο οποίο διδάσκει ο Shefton μετακομίζει στο γήπεδο της τοπικής ομάδας ποδοσφαίρου. Σύμφωνα με τον Turton Glyn, «Campus Fugit: Howards Jacobson's Coming from Behind», στο: Moseley Merrit (ed.), 2007, όπ. π., p. 298, κάτι παρόμοιο συνέβαινε και στο Wolverhampton Polytechnic όπου ο Howard Jacobson δίδασκε από το 1974 έως το 1980. Το Wolverhampton Polytechnic καταλάμβανε ένα μέρος των κτιρίων του γηπέδου ποδοσφαίρου της τοπικής ποδοσφαιρικής ομάδας Wolverhampton Wanderers.

Ο Πρόεδρος του polytechnic κάνοντας χρήση της εξουσίας που του παρέχει η θέση του στην ιεραρχία, πήρε αποφάσεις που επηρέασαν όλα τα Τμήματα του ιδρύματος. Ο Πρόεδρος του Τμήματος των Σπουδών του 20^{ου} αι., Charles Wenlock, αποκαλεί τον Gerald Sidewinder μπάσταρδο, επειδή σύμφωνα με την απόφασή του για μεταστέγαση όλων των Τμημάτων του polytechnic, το Τμήμα των Σπουδών του 20^{ου} αι. έπρεπε να μεταστεγαστεί στο γήπεδο ποδοσφαίρου της πόλης.

4.2.3. Ανταγωνισμός

Σύμφωνα με τον W. Rüegg⁴⁵³ «Ο ανταγωνισμός και το ήθος κατέληξαν να είναι όχι εναλλακτικοί αλλά συμπληρωματικοί παράγοντες. Χωρίς τον ανταγωνισμό το ήθος φθείρεται και χάνει τη δύναμη που έχει τα αναγεννά τα ιδρύματα και τους κανόνες τους. Στο φως αυτών των παρατηρήσεων ο ανταγωνισμός είναι ένας σημαντικός κανονιστικός μηχανισμός στον οποίο δίνουν μικρή σημασία τα πανεπιστήμιά μας». Στο *Changing Places* υπάρχει μια συμφωνία ανταλλαγής επισκεπτών καθηγητών μεταξύ του βρετανικού επαρχιακού πανεπιστημίου του Rummidge και του αμερικανικού State University of Euphoria στο δεύτερο εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους. Το αμερικανικό πανεπιστήμιο έχει εξαιρετική φήμη, διακεκριμένους καθηγητές, οικονομικούς πόρους και πληρώνει πολύ καλά τους επισκέπτες καθηγητές σε αντίθεση με το βρετανικό που είναι ένα μικρό επαρχιακό πανεπιστήμιο με περιορισμένους οικονομικούς πόρους στη διάθεσή του. Όπως είναι επόμενο, ανάμεσα στους καθηγητές του πανεπιστημίου του Rummidge υπάρχει μεγάλος ανταγωνισμός για το ποιος θα πάει ως επισκέπτης καθηγητής στο University of Euphoria.

Για αυτούς και για άλλους λόγους τα πιο προσοντούχα και γηραιότερα μέλη του προσωπικού ανταγωνίζονται πολύ για την τιμή να αντιπροσωπεύσουν το Rummidge στο Euphoric State, ενώ το Euphoric State, για να λέμε την αλήθεια, είχε δυσκολίες ορισμένες φορές να πείσει κάποια μέλη του να πάνε στο Rummidge. Τα μέλη αυτού του εκλεκτού σώματος, της σχολής του Euphoric State, που έπαιρναν επιχορηγήσεις όπως παίρνουν οι άλλοι καπέλα, δεν σκόπευαν να διδάξουν όταν ερχόντουσαν στην Ευρώπη και ειδικά να διδάξουν στο Rummidge, για το οποίο λίγοι είχαν ακούσει προηγουμένως κάτι (σ. 11).

⁴⁵³Rüegg Walter, *The academic ethos*, Minerva, vol. 24, iss. 4, (December 1986), p. 412.

Ο Philip Swallow επιλέχθηκε από τον Πρόεδρο του Τμήματος Gordon Masters για αυτή την ανταλλαγή όχι επειδή τον εκτιμούσε, αλλά επειδή στην πραγματικότητα ο Πρόεδρος ήθελε να προωθήσει για μια θέση ένα άλλο καθηγητή και θα του ήταν ευκολότερο να το κάνει όσο έλειπε ο Philip. Ακολουθεί ένας διάλογος του Philip με τη γυναίκα του, την Hilary, και ένα απόσπασμα από το κείμενο που είναι αποκαλυπτικά:

-Να πας, αγάπη μου, είπε η Hilary χαμογελώντας. Δεν πρέπει να χάσεις αυτή την ευκαιρία. Ο Gordon μπορεί να μην είναι Πρόεδρος ξανά αυτής της επιτροπής.

-Πολύ ευγενικό εκ μέρους του να με σκεφτεί, πρέπει να πω.

-Πάντα παραπονιέσαι ότι δεν σε εκτιμά.

-Το ξέρω. Νιώθω ότι μάλλον τον έχω αδικήσει.

Στην πραγματικότητα, ο Gordon Masters αποφάσισε να υποστηρίξει τον Philip για την ανταλλαγή με το πανεπιστήμιο Euphoria, επειδή ήθελε να δώσει μια καλύτερη θέση Λέκτορα (Senior Lectureship) σε ένα πολύ νεαρότερο μέλος του Τμήματος, έναν πολύ καλό γλωσσολόγο που του έκαναν πολύ δελεαστικές προσφορές τα νέα πανεπιστήμια και θα ήταν πιο εύκολο να το κάνει αυτό, όσο ο Philip θα έλειπε. Ο Philip φυσικά δεν το γνώριζε αυτό, αν και ένα λιγότερο αθώο άτομο θα το είχε υποπτευθεί (σ. 20).

Στο ίδιο βιβλίο ο Αντιπρύτανης Steward Stroud έχει μια συζήτηση με τον Αμερικανό καθηγητή Morris Zapp πάνω σε θέματα προαγωγών. Υπάρχουν δύο υποψήφιοι για μια θέση, ο Philip Swallow και ο Robin Dempsey. Ο Stroud βρίσκεται σε δίλημμα ποιον από τους δύο να προωθήσει. Ζητάει τη γνώμη του Αμερικανού επισκέπτη καθηγητή Morris Zapp για αυτό το θέμα. Παρόλο που ο Zapp είναι ένας πολύ αναγνωρισμένος επιστήμονας και θα περίμενε κανείς ότι θα πρότασσε τα ακαδημαϊκά προσόντα ως πρωταρχικό κριτήριο για την προαγωγή ενός καθηγητή, τελικά προτείνει για προαγωγή τον Philip Swallow, ο οποίος δεν έχει να επιδείξει ούτε δημοσιεύσεις ούτε αξιολογικό επιστημονικό έργο. Η προσπάθεια ενός ακαδημαϊκού να έχει ένα πλουσιότερο φάκελο σε θέματα έρευνας και δημοσιεύσεων ώστε την κατάλληλη στιγμή να έχει περισσότερες πιθανότητες να καταλάβει μια θέση, κρύβει σίγουρα μια πτυχή ανταγωνισμού.

-Έχει να κάνει αποκλειστικά με το ακαδημαϊκό προσωπικό και είναι απολύτως εμπιστευτικό. Έχω εδώ, δείχνοντας ένα φάκελο που ήταν πάνω στο άψογα

ταχτοποιημένο γραφείο του, μια λίστα με υποψηφιότητες από τις διάφορες Σχολές για *Senior Lectureship*, που θα έρθει προς συζήτηση το απόγευμα στην Επιτροπή Προαγωγών και Διορισμών. Υπάρχουν δυο ονόματα στο Αγγλικό Τμήμα. Ο *Robin Dempsey*, τον οποίο πιθανόν γνωρίζεις και ο «αντίποδας» σου στο πρόγραμμα, που είναι τώρα στο *Euphoria*.

-Ο *Philip Swallow*;

-Ακριβώς. Το πρόβλημα είναι ότι έχουμε λιγότερες θέσεις απ' ότι πιστεύαμε και ένας από αυτούς θα είναι άτυχος. Το ερώτημα είναι ποιος; Ποιος αξίζει περισσότερο; Θα ήθελα να έχω την άποψή σου, *Zarr*. Εκτιμώ πραγματικά την άποψή σου σε αυτά τα δύσκολα θέματα.

Ο *Stroud* έγειρε πίσω στην καρέκλα του και έκλεισε τα κουρασμένα μάτια του μετά από αυτό τη μη χαρακτηριστικό μακρύ λόγο του. «Δες το φάκελο, παλιόφιλε, αν βοηθά», ψιθύρισε.

Ο φάκελος απλά επιβεβαίωσε αυτό που ο *Morris* ήδη γνώριζε: ο *Dempsey* ήταν πολύ πιο δυνατός υποψήφιος σε θέματα έρευνας και δημοσιεύσεων, ενώ η διεκδίκηση του *Swallow* βασιζόταν στην παλαιότητα και στις γενικές υπηρεσίες προς το πανεπιστήμιο. Ως καθηγητής δεν υπήρχε αμφιβολία ποιον να ξεχωρίσει ανάμεσα στους δύο. Κανονικά, ο *Morris* δεν θα δίσταζε να υποστηρίξει τον καλύτερο και να προτείνει τον *Dempsey*. Εξάλλου οι υπηρεσίες ήταν φθηνές. Οι νόμοι της ακαδημαϊκής ρεαλιστικής πολιτικής έδειχναν ότι αν ο *Dempsey* δεν έπαιρνε προαγωγή, θα μπορούσε να φύγει, ενώ ο *Swallow* θα έμενε, συνεχίζοντας να κάνει τη δουλειά του με τον ίδιο βαρετό, ευσυνείδητο τρόπο, ανεξάρτητα αν έπαιρνε προαγωγή ή όχι. Επιπλέον, μπορεί ο *Morris* να μην ένιωθε κάτι το ιδιαίτερο για τον *Dempsey*, είχε όμως αρκετούς λόγους να αντιπαθεί τον *Swallow*, ο οποίος έκανε σεξ με την κόρη του, κατακρεούργησε τη δουλειά του στο *TLS* [στο Τμήμα του στην Αμερική] και απ' ό,τι ήξερε γέμισε την ντουλάπα του με άδεια τενεκεδάκια σαν ναρκοπέδιο. Ήταν παράξενο που είχαν έρθει έτσι τα πράγματα και η τύχη αυτού του ανθρώπου ήταν στα χέρια του [...] Δεν ήταν μόνο η ευτυχία και η ευημερία του *Swallow* που ήταν σε κίνδυνο. Ήταν η *Hilary* και τα παιδιά για τους οποίους ενδιαφερόταν. Μια προαγωγή για τον *Swallow* σήμαινε περισσότερο ψωμί για όλη την οικογένεια [...]

-Θα έλεγα να προάγεις τον *Swallow*, είπε ο *Morris*, επιστρέφοντας πίσω το φάκελο.

-Αλήθεια; είπε ο *Stroud*. Νόμιζα ότι θα προτιμούσες τον άλλο. Φαίνεται καλύτερος επιστήμονας.

-Οι δημοσιεύσεις του *Dempsey* είναι OK, αλλά έχουν περισσότερο εφέ παρά ουσία. Δεν πρόκειται να τα καταφέρει ποτέ στη Γλωσσολογία [...] Επίσης δεν είναι αγαπητός στο Τμήμα. Αν πάρει προαγωγή έναντι τόσο πολλών μεγαλύτερων συναδέλφων, θα γίνει χαμός. Ήδη το Τμήμα κινείται προς μια συλλογική παράνοια. Αυτό θα κάνει τα πράγματα χειρότερα.

-Αλήθεια, είμαι σίγουρος (σ. 189-190).

Μια προαγωγή συνοδεύεται από πολλά προνόμια: υψηλότερες αμοιβές, καλύτερη πρόσβαση σε ερευνητικά κονδύλια, μεγαλύτερη επιρροή, υψηλότερο κύρος. Στο *Small World* περιγράφεται ο διεθνής ανταγωνισμός αναγνωρισμένων ακαδημαϊκών όλων των εθνικοτήτων για τη νέα “Unesco chair of literary criticism”, η οποία πρόσφερε τον υψηλότερο μισθό στο επάγγελμα: 100.000 δολάρια, αφορολόγητα, όπως όλες οι θέσεις στην Unesco.

-Όλοι μιλάνε για αυτή την έδρα της Unesco,είπε η *Fulvia*.

Υποχρεώσεις; Ουσιαστικά καμία. Η έδρα δεν συνδέεται με κανένα ίδρυμα για να αποφευχθεί η εύνοια σε κάποια συγκεκριμένη χώρα. Ο κάτοχός της μπορούσε να μένει σε όποια χώρα ήθελε. Θα είχε ένα γραφείο και μια γραμματέα στα κεντρικά γραφεία της Unesco στο Παρίσι, αλλά δεν θα ήταν υποχρεωμένος να είναι εκεί. Θα μπορούσε να ταξιδεύει σε όλο τον κόσμο με έξοδα της Unesco συμμετέχοντας σε συνέδρια και συναντήσεις της διεθνούς κοινότητας των ακαδημαϊκών. Δεν θα πρέπει να διδάσκει σε φοιτητές, να βαθμολογεί γραπτά, να προεδρεύει σε επιτροπές. Θα πληρώνεται μόνο για να σκέφτεται και αν η διάθεσή του το επιτρέπει, και να γράφει. Γραμματείς θα περιμένουν στη *Place Fontenoy* υπομονετικά να δαχτυλογραφήσουν, να αντιγράψουν και να διανείμουν σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη τις τελευταίες του σκέψεις γύρω από την οντολογία του λογοτεχνικού κειμένου, τη θεραπευτική αξία της ποίησης, τη φύση της μεταφοράς ή τη σχέση ανάμεσα στις συγχρονικές και διαχρονικές σπουδές. Ο *Morris Zapp* ζαλιζόταν και μόνο στη σκέψη από τα χρήματα, από τα προνόμια που πρόσφερε στον κάτοχό της αυτή η έδρα αλλά και από τη ζήλεια που θα ένιωθαν όλοι οι συνάδελφοι του.

-Η θητεία είναι ισόβια ή για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα; ρώτησε ο Morris Zapp.

-Νομίζω ότι είναι για τρία χρόνια με απόσπαση από το πανεπιστήμιο, απάντησε η Fulvia (σσ. 345-346).

Στο *Nice Work* περιγράφεται μια διαμάχη που ξέσπασε σε μια Σχολή του Κέιμπριτζ σχετικά με το διορισμό ενός νέου καθηγητή:

Τότε, το 1981 έγινε χαμός στη Σχολή Αγγλικής Φιλολογίας στο Κέιμπριτζ. Μια μεγάλη δημόσια διαμάχη σχετικά με την άρνηση μονιμότητας σε ένα νέο λέκτορα που είχε σχέση με το προοδευτικό κόμμα άνοιξε παλιές πληγές και μόλυνε καινούριες σε αυτή την πάντα εύθραυστη κοινότητα. Παλιές φιλίες διαλύθηκαν, καινούριες έχθρες δημιουργήθηκαν. Προσβολές και κακολογίες ανταλλάχθηκαν. Η Robyn σχεδόν αρρώστησε από έξαψη και οργή. Για κάποιες εβδομάδες η αντιπαράθεση ήταν στον εθνικό και διεθνή τύπο, οι καλύτερες εφημερίδες είχαν πικάντικες ιστορίες για τους πρωταγωνιστές και συγκεχυμένες προσπάθειες να εξηγήσουν στον απλό άνθρωπο τη διαφορά ανάμεσα στον στρουκτουραλισμό και στο μεταστρουκτουραλισμό. Στην Robyn φαινόταν ότι η Θεωρία Κριτικής πήρε τουλάχιστον τη σωστή της θέση στην κεντρική σκηνή, στο θέατρο της ιστορίας και ήταν έτοιμη να παίξει το δικό της ρόλο στο δράμα. Δηλώθηκε για να μιλήσει στη μεγάλη συζήτηση για την κατάσταση στη Σχολή Αγγλικής Φιλολογίας που γινόταν στη Σύγκλητο του Πανεπιστημίου και στον Cambridge University Reporter της 18^{ης} Φεβρουαρίου 1981 είχε μιάμιση στήλη με μικρά γράμματα, ανάμεσα σε άρθρα δυο από τους πιο διακεκριμένους καθηγητές του πανεπιστημίου, όπου θα βρεις την παθιασμένη έκκληση της Robyn για ριζοσπαστική θεωρητικοποίηση του προγράμματος σπουδών [...]

Όταν όμως η σκόνη κατακάθισε στο Κέιμπριτζ, φάνηκε ότι το στρατόπεδο της αντίδρασης είχε θριαμβεύσει. Μια πανεπιστημιακή επιτροπή που συστήθηκε για να ερευνήσει την υπόθεση του νέου λέκτορα, αποφάσισε ότι δεν υπήρχε διοικητικό αδίκημα. Ο νέος αυτό λέκτορας έφυγε για να πάρει μια καλύτερα αμειβόμενη θέση με περισσότερο γόητρο και οι φίλοι του ή οι υποστηρικτές του σιώπησαν ή αποσύρθηκαν ή παραιτήθηκαν και πήραν θέσεις στην Αμερική (σσ. 610-611).

Στο ίδιο βιβλίο ο καθηγητής Bob Busby, Πρόεδρος της Επιτροπής Αναθεώρησης του Προγράμματος Σπουδών λέει στον Philip Swallow:

Δεν είναι εύκολο να αναθεωρήσουμε το Πρόγραμμα Σπουδών. Όλοι στο Τμήμα θέλουν να προστατέψουν τα συμφέροντά τους. Όπως όλα, έτσι και το δικό μας Πρόγραμμα Σπουδών είναι ένας συμβιβασμός (σ. 861).

4.2.4. Οικογένεια-Γάμος-Σεξουαλικότητα

Γενικά οι πανεπιστημιακοί καθηγητές μέσα στα λογοτεχνικά αναγνώσματα που επιλέξαμε δεν φαίνεται να έχουν και τις καλύτερες συζυγικές σχέσεις. Δεν υπάρχει ένα μυθιστόρημα από αυτά που μελετήσαμε, στο οποίο να παρουσιάζεται ένα ζευγάρι που να έχει μια αρμονική και ισορροπημένη σχέση.

Ο Πρόεδρος Sir Godber παρουσιάζεται στο *Porterhouse Blue* να έχει μια τελείως τυπική σχέση με τη γυναίκα του. Δεν υπάρχει καμία στιγμή τρυφερότητας μεταξύ τους. Κοιμούνται μάλιστα σε διαφορετικά κρεβάτια (σ. 25).

Σε ένα σημείο του κειμένου μαθαίνουμε τις ενδόμυχες σκέψεις που έχει για τη σύζυγό του:

[...] [Ο Sir Godber] την κοίταζε αβέβαια. Υπήρχαν στιγμές που αναρωτιόταν αν η γυναίκα του ήταν ποτέ μαζί του. Την απασχολούσαν περισσότερο οι έννοιες άλλων ανθρώπων (σ. 57).

Ο Sir Godber αμφιβάλλει για τα πραγματικά κίνητρα που ώθησαν τη γυναίκα του, τη Lady Mary, να τον παντρευτεί:

Ο εκλεκτισμός της Lady Mary προερχόταν από μια αίσθηση έμφυτης ανωτερότητας, η οποία δεν είχε μειωθεί ούτε με το γάμο της με τον Sir Godber. Υπήρχαν στιγμές που αναρωτιόταν αν η αποδοχή εκ μέρους της γυναίκας του της πρότασής του για γάμο δεν ήταν μία άλλη πολιτική απόφαση, μία απόδειξη των φιλελεύθερων προθέσεών της (σ. 108).

Η Lady Mary από τη δική της πλευρά θεωρεί τον άντρα της ξοφλημένο -είναι ένας αποτυχημένος πολιτικός που διορίστηκε Πρόεδρος στο κολέγιο- ενώ αντίθετα για τον Carrington, πρώην φοιτητή του κολεγίου και νυν πετυχημένο επιχειρηματία στα Μέσα

Μαζικής Επικοινωνίας νιώθει έλξη (σ. 189). Η Lady Mary στον ελεύθερό της χρόνο ασχολούνταν με τη φιλανθρωπία και συγκεκριμένα με τους Σαμαρείτες (σ. 165).

Στο *Places where they sing*, η Patricia Llewellyn, σύζυγος του καθηγητή Tom Llewellyn ήταν η μεγαλύτερη κόρη ενός πρώην υπουργού των Tories, του Sir Edwin Turbot, υψηλόβαθμου στελέχους του συντηρητικού κόμματος, ο οποίος δεν ζει πια (σ. 180). Ο Tom Llewellyn παντρεύτηκε την Patricia από αγάπη. Χαρακτηριστικός είναι ο παρακάτω διάλογος μεταξύ τους, ο οποίος είναι μια τρυφερή στιγμή της σχέσης τους:

-*Ηθελα να πετύχω, λέει [ο Tom].*

-*Τα κατάφερες, του απαντάει.*

-*Και σε ήθελα, της λέει.*

-*Γιατί;*

-*Επειδή σε αγαπούσα (σ. 115).*

Η Patricia μισούσε το Cambridge. Ποτέ της δεν ήθελε να έρθει σε αυτή την επαρχιακή πόλη και πίεζε συνέχεια τον άντρα της να επιστρέψουν στο Λονδίνο. Η ίδια ένιωθε παραμελημένη από το σύζυγό της. Θεωρούσε ότι το σύζυγό της τον απασχολούσε μόνο η ακαδημαϊκή του καριέρα. Ένιωθε ότι αυτή και το παιδί τους ερχόταν σε δεύτερη μοίρα. Από ένα σημείο του κειμένου καταλαβαίνουμε ότι ο Tom δεν είχε καλή σχέση με τη μικρή του κόρη.

-*Ωστε γύρισες σπίτι, είπε η Patricia. Δεν έμεινες εκεί για δείπνο [στο κολέγιο];*

-*Ξέρεις ότι πάντα σε ενημερώνω, αν πρόκειται να μείνω για δείπνο στο κολέγιο. Τι έκανες σήμερα; [...]*

Ο Tom πέρασε το χέρι του στη μέση της επτάχρονης κόρης του και την έβαλε ανάμεσα στα πόδια του. Αυτή τραβήχτηκε μακριά του [...]

-*Δεν λες τίποτα για το πόσα χρήματα γλιτώνουμε που ζούμε εδώ στην εξοχή.*

-*Να ήσουν ελεύθερος να ζούσες σε αυτό το μισητό κολέγιο για λίγες μέρες. Αυτό θέλεις μόνο, έτσι δεν είναι; Ώρες-ώρες σκέφτομαι ότι θα ήσουν ευτυχισμένος, αν πεθαίναμε εγώ και το παιδί.*

-*Μην είσαι ανόητη, καρδιά μου. Είσαι κουρασμένη [...]*

-*Κουρασμένη μπορεί να είμαι, είπε η Patricia, αλλά μπορώ να πω αυτό. Όταν ήρθαμε εδώ, είχες πει ότι θα μέναμε για τρία χρόνια. Δεν ήθελα με τίποτα, αλλά υποσχέθηκες ότι θα είναι μόνο για τρία χρόνια και έτσι δέχτηκα. Αλλά τώρα τι; Είμαστε σχεδόν πέντε χρόνια και ο Θεός ξέρει πόσα ακόμα. Γιατί δεν κρατάς την υπόσχεσή σου;*

-Δεν ήξερα ότι θα ανανέωναν το συμβόλαιό μου.

-Θα μπορούσες να αρνηθείς (σσ. 60-61).

Τελικά η Patricia νιώθοντας παραμελημένη από το σύζυγό της και πιθανώς θυμωμένη μαζί του επειδή ήταν τόσο απορροφημένος από τα ακαδημαϊκά του καθήκοντα, κατέληξε στο κρεβάτι με το φοιτητή του κολεγίου, Hugh Balliston. Ο Hugh όμως μονολογώντας, παραδέχτηκε ότι δεν ήταν συνετό να έχει μια ερωτική περιπέτεια με τη γυναίκα ενός καθηγητή. Ο Tom Llewellyn κατάλαβε ότι η γυναίκα του πήγε με τον φοιτητή Hugh (σ. 182, 184, 189).

Στο *The Mind and Body Shop* ο καθηγητής Hambro δεν είχε καλή σχέση με τη Margery, τη δεύτερη γυναίκα του, η οποία είναι ταπεινής καταγωγής και δεν έχει κάποια ιδιαίτερη μόρφωση. Η Margery τον κατηγορεί ότι την υποτιμά, της φέρεται σαν να είναι η καθαρίστριά του και ότι την προσβάλλει μπροστά σε άλλους. Πιστεύει ότι ντρέπεται για αυτήν:

Ήταν τότε που είχαμε δείπνο στους Poulter-Mogg. Με σύστησες ως η καθαρίστριά σου (cleaning woman), ούτε καν ως η κυρία που καθαρίζει (cleaning lady). Συνέχισες να με κακολογείς μπροστά σε όλους [...] Είπες ακόμα ότι προτιμώ να πίνω τσάι από το πιατάκι [και όχι από το φλυτζάνι] παρόλο που έχω να το κάνω αυτό πολύ καιρό (σ. 32).

Ο Hambro ήξερε ότι ο γάμος του με τη Margery δεν ήταν πετυχημένος (σ. 51). Η Margery ήταν καθαρίστρια όταν γνωρίστηκε με τον Hambro. Η ίδια ήταν κλεπτομανής, έκλεβε πράγματα από καταστήματα. Ήταν μια οικογενειακή ψυχική διαταραχή που κρατούσε τρεις γενιές. Ο πατέρας της ήταν ανυπόληπτος. Ήταν γνωστός στην αστυνομία, είχε πάει μάλιστα και φυλακή (σσ. 51-52, 76). Η πρώτη γυναίκα του Hambro ήταν αλκοολική. Ήταν ψυχικά διαταραγμένη, γιατί μια περίοδο πίστευε ότι ήταν ένα εξωγήινο πλάσμα (σ. 34). Έπασχε μάλιστα και από ανορεξία, από την οποία τελικά θεραπεύτηκε (σ. 92).

Η Margery εξομολογείται ότι ο άντρας της είναι παθιασμένος με τον George Orwell. Αυτός ήταν και ο λόγος που την παντρεύτηκε. Ο Hambro έλεγε ότι ακολουθούσε τα βήματα του Orwell προς τις κατώτερες τάξεις. Έλεγε ότι ήταν πια πολύ μεγάλος σε ηλικία για να πάει σε ανθρακωρυχείο ή να πάρει μέρος σε μια επανάσταση. Έτσι ο Hambro παντρεύτηκε τη Margery, επειδή αυτή ήταν το μόνο άτομο που γνώριζε από χαμηλή κοινωνική τάξη. Για τη Margery ήταν κολακευτικό να παντρευτεί ένα μορφωμένο καθηγητή, ακόμα και αν ήταν

τόσο ηλικιωμένος. Ο Hambro φώναζε Sonia τη Margery και Eileen την πρώτη του γυναίκα, επειδή αυτά ήταν τα ονόματα της πρώτης και της δεύτερης γυναίκας του Orwell (σ. 60). Δεν έκαναν παιδιά με τη Margery, γιατί ο Hambro τα απεχθανόταν (σ. 63). Καβγάδιζαν συχνά με τη γυναίκα του για αυτό το θέμα, επειδή εκείνη ήθελε παιδιά. Λέει χαρακτηριστικά η Margery:

Δεν πρόκειται να του το συγχωρέσω ποτέ. Λέει ότι δεν θέλει παιδιά και το εννοεί (σ. 94).

Δεν υπάρχει καμία στιγμή τρυφερότητας μεταξύ τους. Στη σχέση τους δεν υπάρχει ισορροπία και τελικά η Margery καταλήγει να έχει απροκάλυπτα σχέση μ' ένα φοιτητή, τον οποίο μάλιστα τον φιλοξενεί στο σπίτι τους.

Η καθηγήτρια-ψυχολόγος Dr. Hedda Hangstrom στην οποία πήγαινε για θεραπεία η Margery, τη συμβούλεψε να έχει εξωσυζυγικές σεξουαλικές σχέσεις. Η Margery ακολούθησε τη συμβουλή της. Μετά από την πρώτη της εξωσυζυγική περιπέτεια, είχε σεξουαλικές σχέσεις και με το φοιτητή Colin Lumsden, ο οποίος ήρθε να μείνει στο σπίτι. Λέει η ίδια στον Hambro:

Κοιμάται τώρα στο δωμάτιό μας. Εννοώ αυτό που ήταν το δωμάτιό μας, αλλά τώρα είναι εμένα και του Colin. Μια χαρά είναι έτσι (σ. 180).

Όπως δήλωνε μάλιστα η ίδια, ποτέ άλλοτε δεν είχε αισθανθεί τόσο ωραία (σ. 167).

«Το λογοτεχνικό πανεπιστήμιο της δεκαετίας του 1970 εμφανίζεται ως ένας χώρος ιδεολογικά βασισμένης σεξουαλικής απιστίας, κατά την οποία παρουσιάζεται μια νέα εικόνα των ιδρυμάτων ως εργαστήρια για νέους τρόπους ζωής. Η περιγραφή ακαδημαϊκών που συμμετέχουν σε τέτοιες περιπέτειες με την ελπίδα ν' απαλλαγούν από τα αδιέξοδα μιας περιόδου περιοριστικής σεξουαλικής ηθικής, προσέφερε στους συγγραφείς ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων πολλές ευκαιρίες για σάτιρα [...]»⁴⁵⁴. Κλασικά παραδείγματα λογοτεχνικών έργων που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία είναι το *The History Man* και το *Changing Places*. Ο Howard Kirk έχει σεξουαλικές σχέσεις με φοιτήτριές του αλλά και με συναδέλφισσες, ενώ οι Morris Zapp και Philip Swallow στο *Changing Places* έχουν σεξουαλικές σχέσεις ο ένας με τη γυναίκα του άλλου. Βέβαια, σε αυτό το σημείο να τονίσουμε ότι και οι γυναίκες των προαναφερόμενων καθηγητών παρουσιάζονται

⁴⁵⁴Weiß, 1994, όπ. π., p. 130.

σεξουαλικές απελευθερωμένες από τη στιγμή που η Barbara –η γυναίκα του Kirk- συνάπτει και αυτή εξωσυζυγική σχέση, όπως και οι γυναίκες των Zapp και Swallow.

Στο *The History Man* ο κεντρικός ήρωας του βιβλίου, Howard, είναι πολλά χρόνια παντρεμένος με τη Barbara. Γνωρίστηκαν φοιτητές στο πανεπιστήμιο και από τότε είναι μαζί. Στην αρχή του βιβλίου διαβάζουμε ότι οι Kirks είναι ένα μοντέρνο ζευγάρι και πιστεύουν ότι οι οικογενειακές υποχρεώσεις πρέπει να μοιράζονται εξίσου και στους δύο συντρόφους:

Οι Kirks είναι ένα μοντέρνο ζευγάρι και πιστεύουν ότι όλες οι υποχρεώσεις πρέπει να μοιράζονται στη μέση, μισά εσύ, μισά εγώ, όπως χωρίζεις στη μέση ένα πορτοκάλι ώστε και οι δυο να συμμετέχουν και κανένας να μην πέφτει θύμα εκμετάλλευσης. Όταν τελειώνουν με τα τηλεφωνήματα, κάθονται στις καρέκλες και η Barbara λέει: «Εσύ θα αγοράσεις τα ποτά, εγώ θα αγοράσω τα φαγητά» και το πάρτι είναι έτοιμο⁴⁵⁵. Έτσι πηγαίνουν πάνω στην κουζίνα, και εδώ, δίπλα δίπλα, φοράνε ποδιές και ετοιμάζουν το δείπνο [...] Μπαίνουν κάτω από το πάπλωμα, ανάβουν το φως που είναι πάνω από το κρεβάτι, αγγίζει ο ένας τον άλλο και κάνουν έρωτα (σ. 8).

Σε ένα άλλο σημείο διαβάζουμε για την πρώτη περίοδο γνωριμίας τους:

Αυτή την περίοδο [ο Howard] ενδιαφερόταν για την κοινωνία μόνο στη θεωρία. Σπάνια έβγαινε έξω ή συναντούσε κάποιους [...] Δούλευε πολύ σκληρά [...] Ποτέ του δεν είχε πάει σε εστιατόριο και σχεδόν ποτέ του σε μια pub [...] Στο τρίτο έτος συνάντησε τη Barbara ή μάλλον αυτή τον συνάντησε. Μετά από μερικές εβδομάδες (αυτή πήρε την πρωτοβουλία) άρχισε να κοιμάται μαζί του και ανακάλυψε- κάτι που υποπτευόταν- ότι ποτέ του δεν είχε πάει με κορίτσι [...] Το καλοκαίρι του 1960 αποφοίτησαν και οι δυο. Ο Howard πήρε στο πτυχίο βαθμό ένα και η Barbara που δεν έδειξε και πολύ ενδιαφέρον για τα Αγγλικά και ξόδεψε περισσότερο χρόνο για την εργασία του Howard, πήρε δυο μείον [...] Μετά παντρεύτηκαν [...] και ο Howard άρχισε τη διατριβή του. Ήταν με το καλό πτυχίο που πήρε, ένας ερευνητής φοιτητής με μια υποτροφία που μπορούσε να

⁴⁵⁵Το μυθιστόρημα αρχίζει και τελειώνει με τα πάρτι που διοργανώνει ο Kirk στο σπίτι του. Τα πάρτι διοργανώνονται προσεχτικά από τον οικοδεσπότη σε μια ατμόσφαιρα αναρχίας, στα οποία το σεξ που υπάρχει και η ανάμειξη των καλεσμένων [καθηγητές, φοιτητές] παραπέμπουν σε μια απελευθερωμένη από καταναγκασμούς κοινωνία, της οποίας υπέρμαχος και αγωνιστής είναι ο ίδιος ο Kirk. Weiß, 1994, όπ. π., p. 151.

στηρίζει οικονομικά και τους δυο. Το θέμα της διατριβής του ήταν πάνω στην κοινωνιολογία της θρησκείας. Όσο για την Barbara, αυτή έγινε νοικοκυρά [...]

Οι Kirks τότε ήταν με το ζόρι Kirks. Δεν ήταν κοινωνικοί, δεν είχαν σχεδόν καθόλου φίλους, ήταν αθώοι και σιωπηλοί ο ένας με τον άλλο. Δεν συζητούσαν για προβλήματα, βασικά δεν θεωρούσαν ότι ανήκαν σε εκείνο το είδος των ανθρώπων που είχαν προβλήματα. Τα προβλήματα θεωρούσαν ότι τα είχαν τα άτομα που δεν ήταν τόσο ώριμα. Η Barbara περνούσε την περισσότερη ώρα της στο διαμέρισμα μόνη, καθαρίζοντας, συγυρίζοντας και διαβάζοντας λίγο ότι έπεφτε στα χέρια της [...] «Αυτό που κάναμε τότε», είπε ο Howard, «ήταν ότι εγκλωβίσαμε ο ένας τον άλλο σε καθορισμένους ρόλους. Δεν επιτρέπαμε την προσωπική περιπέτεια, την προσωπική εξέλιξη. Αυτό ήταν καταστροφή [...] Με αυτό τον αργό τρόπο είναι που ο ένας σύντροφος σκοτώνει τον άλλο. Δεν είχαμε ενηλικιωθεί». Έγιναν ενήλικες πολύ αργότερα. Οι Kirks συνέχισαν έτσι για τρία χρόνια. Ο Howard δούλευε σκληρά πάνω στη διατριβή του και η Barbara κοίταζε τον εαυτό της στον καθρέφτη. Και τότε βρέθηκαν σε ένα σημείο, ενώ ήταν και οι δυο τους περίπου 25 ετών, με τη διατριβή του Howard να είναι κοντά στην ολοκλήρωσή της και την υποτροφία να τελειώνει. Εκείνη την περίοδο κάτι τους συνέβη.

Τι έγινε; Το σάλιο τους άρχισε να ρέει πιο γρήγορα, όλα άρχισαν να έχουν μια διαφορετική γεύση. Τα τείχη των περιορισμών μέσα στα οποία ζούσαν, ξαφνικά άρχισαν να πέφτουν. Και οι δυο τους άρχισαν να δονούνται με νέες επιθυμίες και προσμονές. Η δειλία τους, ο θυμός τους, ο εκνευρισμός τους έφυγε σιγά σιγά σαν τα παλιά τους ρούχα, τα παλιά κοστούμια του Howard, τις άχρωμες μπλούζες και φούστες της Barbara που πέταξαν. Φρεσκαρίστηκαν με τους εαυτούς τους και με τους άλλους, φρεσκάρανε τους τρόπους τους, το στυλ τους, το χαρακτήρα τους. Γελούσαν περισσότερο και αμφισβητούσαν τους ανθρώπους περισσότερο. Εξομολογήθηκαν πράγματα ο ένας στον άλλο σε εξαιρετικά ξεσπάσματα ειλικρίνειας και δοκίμασαν καινούριους τρόπους σεξ. Στο κρεβάτι έκαναν έρωτα μέχρι τις τρεις ή τέσσερις η ώρα το πρωί. Στο μπάνιο, στην κουζίνα άρχισαν να τσιμπιούνται, να δοκιμάζουν νέους τρόπους πάθους και σεξουαλικών προθέσεων. Και τι έκαναν όλα αυτά στους Kirks; Ωραία, για να το καταλάβεις, όπως εξηγεί ο Howard, πρέπει να ξέρεις λίγο Μαρξ, λίγο Freud και λίγη κοινωνική ιστορία. Σύμφωνα με τον Howard πρέπει να ξέρεις όλα αυτά για να μπορείς να εξηγήσεις οτιδήποτε. Πρέπει να ξέρεις τη χρονική στιγμή, το χώρο, το περιβάλλον, τις αιτίες και το εποικοδόμημα, την κατάσταση, τους καθοριστικούς παράγοντες της ανθρώπινης

συνείδησης και την ανθρώπινη ικανότητα της συνείδησης να επεκτείνεται και να εκρήγνυται. Και αν καταλαβαίνεις αυτά τα πράγματα, θα καταλάβεις γιατί ξεθώριασαν οι παλιοί Kirks και στη θέση τους εμφανίστηκαν οι καινούριοι Kirks (σσ. 19-23).

Η Barbara μετά τις σπουδές της αρθρογραφεί στην τοπική εφημερίδα. Έχει περιορισθεί κατά κύριο λόγο στις ασχολίες του σπιτιού και δουλεύει περιστασιακά σε έρευνες της κοινής γνώμης. Έχουν μεταβληθεί σε ένα συμβατικό ζευγάρι έως τα μέσα της δεκαετίας του 1960, όταν κάποια στιγμή γνώρισαν τη σεξουαλική επανάσταση:

Και έτσι ο γάμος των Kirks έγινε φυλακή. Η Barbara, μετά το τέλος των σπουδών της έκλεισε την πόρτα των ευκαιριών και έγινε μια συνηθισμένη γυναίκα που δεν επιζητούσε τίποτα άλλο. Το αποτέλεσμα ήταν ένα χαρακτηριστικό σύνδρομο ψυχρότητας, υπέρπυσης καταστολής, σωματικής ντροπής και μια επακόλουθη φυσική και κοινωνική αυτοαπομόνωση. Όσον αφορά για το Howard, αυτός έπρεπε να προχωράει και να δουλεύει σκληρά με σκοπό να ικανοποιεί τους άλλους και να μην κάνει τίποτα αρνητικό ή προσωπικό [...]

Οι ιστορικές συνθήκες άλλαζαν. Όλος ο κόσμος μεταμορφωνόταν, μια επανάσταση αυξανόμενων προσμονών και απαιτήσεων. "Η αλλαγή τώρα συμβαίνει", έλεγε ο Howard. «Οι περιορισμοί υποχωρούν σε όλους τους τομείς: στην κοινωνική τάξη, στο φύλο, στη δουλειά, παντού. Και ο άνθρωπος εκρήγνυται. Και πρέπει να συνειδητοποιήσει την αλλαγή». «Και η γυναίκα πρέπει να το συνειδητοποιήσει», έλεγε η Barbara. Και πράγματι, όπως με ειλικρίνεια θα σου πει ο Howard, ήταν η Barbara που το καλοκαίρι του 1963, το τόσο σημαντικό για αυτούς, βγήκε από το πλαίσιο [...] Φυλακισμένη μέσα στο διαμέρισμα, δυστυχισμένη, αμήχανη, αγοράζοντας σνακς και παχαίνοντας, διαπίστωσε πρώτη την αντίφαση.

Στην ουσία αυτό που συνέβη, σε ένα καθαρά εξωτερικό επίπεδο, ήταν ότι ένα απόγευμα ήρθε στο σπίτι ένας Αιγύπτιος φίλος τους, ο Hamid, ένας φοιτητής ψυχολογίας [...] και η Barbara έκανε σεξ μαζί του [...]. Ο Hamid επέμενε να μείνει για το δείπνο για να πει στον Howard αυτό που συνέβη [...] «Η πρώτη μου σκέψη ήταν βία», λέει ο Howard, «όχι εναντίον του Hamid φυσικά, αλλά εναντίον της Barbara. Ένιωσα προδομένος. Η ηθική της ολοκληρωτικής κατοχής μια γυναίκας που παντρεύεται είναι πολύ βαθιά». Όμως ήταν ήρεμος, αφού ήταν αρκετά έξυπνος και σε κάθε περίπτωση είχε διδαχθεί να ελέγχει και να αποκλείει την επιθετικότητα [...]

Η μικρή αυτή περιπέτεια της Barbara είχε μεγάλη επίδραση. Τους έφερε πιο κοντά [...] Ήταν ένα όνειρο ανοικτών μυαλών, ίσης σχέσης, μεγάλης ερωτικής ικανοποίησης [...] Άρχισαν να υπερβαίνουν την πραγματικότητα αρκετά συχνά, κάνοντας έρωτα στα πάρκα, καπνίζοντας χασίς σε πάρτι, αγοράζοντας στερεοφωνικά, κάνοντας ταξίδια στο Λονδίνο, τριβώντας μαργαρίνη ο ένας στον άλλο στο κρεβάτι, πηγαίνοντας σε διαδηλώσεις [...] Εκείνη την περίοδο ζήτησαν από τον Howard να κάνει αίτηση για μια θέση προσωρινού λέκτορα στο Leeds, στο τμήμα που έκανε την έρευνά του, μια θέση που την πήρε γρήγορα. Ήταν στα τελειώματα της διατριβής του (σσ. 24-27).

Σε ένα άλλο σημείο ο Howard και η Barbara έχουν τον παρακάτω διάλογο:

-Προερχόμαστε από μια γενιά που εστίαζε στο γάμο, είπε ο Howard.

-Φυσικά, είμαστε στην ουσία ακόμη παντρεμένοι, απάντησε η Barbara

-Ναι, αλλά με τους δικούς μας όρους, πρόσθεσε ο Howard. Τον επαναπροσδιορίσαμε εσωτερικά.

-Θα το έλεγα, είπε η Barbara [...]

Και οι δυο τους άρχισαν να έχουν μικρές περιπέτειες. Ο Howard δοκίμασε στις γυναίκες των συναδέλφων και με έκπληξη διαπίστωσε πόσο διαθέσιμες ήταν πολλές από αυτές και πόσο ενίσχυσε την εμπιστοσύνη στον εαυτό του και το κοινωνικό του κουράγιο. Η Barbara άρχισε τις απολαύσεις στα πάρτι που πήγαιναν. Κοιμόταν σε ένα υπνοδωμάτιο με κάποιον γύρω στα μεσάνυχτα και γύριζε για τις πολύ πρωινές δράσεις, όταν άρχιζε ο χορός ή όταν άρχιζε να κυκλοφορεί το χασίς μη θέλοντας να χάσει τίποτα. Ένιωθαν την ένταση και κάποιες από τις άλλες σχέσεις που έφτιαχναν, έμοιαζαν δελεαστικές, φαίνονταν να αξίζουν. Μιλούσαν συχνά για χωρισμό, νιώθοντας ότι ο ένας δεν ήταν ο κατάλληλος για τον άλλο και ότι η μόνη λύση θα ήταν μια καινούρια αρχή. Καμία όμως από τις άλλες τους σχέσεις δεν έγινε μόνιμη. Μια φορά η Barbara έφυγε και πήγε να μείνει για μια βδομάδα σε κάτι φίλους τους, στους Beamishes [...] Στο τέλος της εβδομάδας κατέληξαν πάλι μαζί (σσ. 28-29).

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι περήφανοι για τις εξωσυζυγικές περιπέτειες που έχουν. Αυτό ισχύει περισσότερο για τον Howard. Η σχέση τους όμως με την πάροδο του χρόνου έχει φθαρεί, δεν είναι πια ουσιαστική, αλλά επιφανειακή. Και οι δυο τους είναι πολύ

απασχολημένοι, έχουν γεμάτες ατζέντες. Δεν βρίσκονται συχνά μαζί και αυτό είναι ένας δείκτης της ποιότητας στη σχέση τους. Η επιφανειακότητα και η έλλειψη ενσυναίσθησης φαίνεται και από τον τρόπο με τον οποίο ο Howard αντιμετωπίζει τη γυναίκα του, όταν αυτή δεν νιώθει καλά. Η Barbara όμως αμφισβητεί την αποτελεσματικότητα των προτάσεων του άντρα της:

-Πάρε ένα βάλιουμ, της λέει η Howard.

-Πάρε ένα βάλιουμ. Κάνε ένα πάρτι. Πήγαινε σε μια διαδήλωση. Πυροβόλησε ένα στρατιώτη. Κάνε ένα χτύπημα. Πήγαινε στο κρεβάτι με ένα φίλο. Αυτό είναι το σύστημά σου με το οποίο λύνεις τα προβλήματα, λέει η Barbara. Πάντα μια ευφυής, ριζοσπαστική λύση. Επανάσταση σαν θεωρία. Όμως δεν τα έχουμε δοκιμάσει όλα αυτά; (σ. 17).

Έχουν «ένα ώριμο γάμο για ενήλικες», ο οποίος όμως ταυτόχρονα είναι δείγμα της συναισθηματικά άδειας και προβληματικής σχέσης τους. Ο Howard έχει συχνά εξωσυζυγικές σχέσεις. Αυτή την περίοδο έχει μια περιπέτεια με μια συνάδελφό του, την Flora Beniform, μια κοινωνική ψυχολόγο, της οποίας της αρέσει να πηγαίνει στο κρεβάτι με άντρες που έχουν προβληματικούς γάμους. Η ίδια πιστεύει ότι είναι μια αποτελεσματική μέθοδος θεραπείας (σ. 53). Κάνει σεξ με τους ασθενείς της, γιατί πιστεύει ότι αυτός ο τρόπος έχει καλύτερα ψυχαναλυτικά αποτελέσματα:

Υπάρχουν άνθρωποι που όταν κάνουν την ερώτηση «Πώς πάει η οικογένεια» παίρνουν την απάντηση «Καλά» και είναι απόλυτα ικανοποιημένοι. Υπάρχουν και άλλοι άνθρωποι, οι πραγματικοί επαγγελματίες που περιμένουν την απάντηση σε μια τελείως διαφορετική σφαίρα. Οι οικογένειες είναι η δουλειά της Flora. Σε όλο τον κόσμο υπάρχουν οικογένειες, πυρηνικές, πατριαρχικές, μητριαρχικές οι οποίες δεν σταματούν το έργο τους να μεγαλώνουν παιδιά, να ανταλλάσσουν συζύγους, να απαγορεύουν την αιμομιξία, να κάνουν τελετές περιτομής καθώς η Flora μπαίνει μέσα στο σπίτι τους με το σημειωματάριο στο χέρι της και ρωτάει: «Πώς είναι η οικογένεια;». Είναι μια σοβαρή και διεισδυτική ερώτηση για το σύμπαν. Η Flora ψάχνει για ερωτήσεις που να αφορούν όλους. Είναι διάσημη για τις ερωτήσεις της. Όταν δεν βρίσκεται σε υπηρεσία στο σπίτι της, το οποίο είναι σε ένα προάστιο με πολλά πεσμένα φύλλα δέντρων ή όταν δεν κάνει έρευνα, τη συναντά κανείς σε συνέδρια, σε αίθουσες στο Λονδίνο και στη Ζυρίχη [...] Και όσον αφορά στις πιο προσωπικές της σχέσεις, κάποιες φορές ο Howard έχει την εντύπωση, ότι όταν ξαπλώνει στο κινούμενο κρεβάτι της στο μεγάλο άσπρο υπνοδωμάτιο

-όποτε του δίνεται αυτό το προνόμιο- η Flora έχει επενδύσει στην πορνεία, μια απασχόληση στην οποία είναι πολύ επιδέξια, δίνοντάς της νέο νόημα και σκοπό. Την έχει συλλάβει σαν μια εξέλιξη σε σχέση με τον κλασικό ψυχαναλυτικό καναπέ. Επιτρέπει περισσότερες αποκαλύψεις, οικειότητα, οπότε αναπόφευκτα οδηγεί σε καλύτερες ερωτήσεις (σσ.176-177).

Έχουμε αναφερθεί ήδη στη διαμάχη που είχε ο Howard με το φοιτητή του Carmody. Ο τελευταίος σε μια αποστροφή του λόγου του άφησε σαφείς υπαινιγμούς για τις σεξουαλικές περιπέτειες του καθηγητή του και ειδικά μάλιστα με φοιτήτριες⁴⁵⁶. Του είπε ότι για να περάσει κανείς το μάθημά του πρέπει να έχει «αριστερό μυαλό» και «γυναικεία γεννητικά όργανα» (σ. 201).

Βέβαια και η γυναίκα του Barbara έχει εξωσυζυγική σχέση. Συχνά τα Σαββατοκύριακα πηγαίνει στο Λονδίνο -υποτίθεται για ψώνια, την προτρέπει άλλωστε και ο Howard- αλλά ο πραγματικός λόγος είναι ότι περνάει πολύ όμορφα το χρόνο της με ένα νεαρό άντρα, τον Leon (σ. 195).

Έχοντας δεθεί με ένα γάμο, επιμένουν σε αυτόν, όμως είναι ένας ανοιχτός γάμος ενηλίκων. Και οι δυο τους έχουν περιπέτειες, όμως περιπέτειες διαφορετικής μορφής. «Δες ένα φίλο αυτό το Σαββατοκύριακο» λέει μια διαφήμιση στο σιδηροδρομικό σταθμό. Η Barbara το κάνει. Συνάντησε έναν ηθοποιό μέσα σε ένα τρένο για το Λονδίνο που το λένε Leon. Είναι 27 ετών και έχει μικρούς ρόλους στην τηλεόραση. Τώρα, περνάει συχνά ένα Σαββατοκύριακο στο Λονδίνο στο διαμέρισμά του, προσέχοντας πρώτα να έχει τακτοποιηθεί το θέμα των παιδιών στο σπίτι [...] Επιστρέφει σπίτι με το πρώτο πρωινό τρένο της Δευτέρας, χαρούμενη και με αρκετά φορέματα στις κομμώσεις, σε χρώμα σκούρο καφέ, πλαστικές τσάντες της. Εντωμεταξύ ο Howard δεν έμεινε με σταυρωμένα χέρια.

⁴⁵⁶Την επαναστατική του ιδεολογία ο Kirk την χρησιμοποιεί ως πρόσχημα για να ικανοποιήσει την επιθυμία του για εξουσία και τις σεξουαλικές του ορέξεις. Weiß, 1994, όπ. π., p. 154. Γράφει ο D. Lodge: «Μέσα και έξω από την ακαδημία οι καθοριστικοί παράγοντες δράσης είναι το σεξ και η επιθυμία για εξουσία και μια τυπολογία του πανεπιστημιακού μυθιστορήματος μπορεί να βασίζεται στη σχετική κυριαρχία των δυο αυτών κινήτρων στην πλοκή. Τα μυθιστορήματα του C. P. Snow, ιδιαίτερα η κλασική του μελέτη για μια εκλογή στο κολέγιο στο *The Masters*, αφορά κυρίως τον αγώνα για την εξουσία. Τα έργα της Alison Lurie, *Love and Friendship* και το *The War Between the Tates* αναφέρονται σε σεξουαλικές ίντριγκες [...] Ορισμένες φορές τα δύο αυτά κίνητρα είναι ισορροπημένα στο έργο του Malcolm Bradbury, *The History Man*, στο οποίο ο ήρωας χρησιμοποιεί τη σεξουαλική αποπλάνηση ως κύριο μέσο για να επιβάλει τη θέλησή του στο campus. Πολύ συχνά η σεξουαλικότητα είναι ενάντια στην επαγγελματική ζωή του ακαδημαϊκού και απειλεί τη σταθερότητά της. Μια περιπέτεια μεταξύ καθηγητή και φοιτητή, για παράδειγμα, ακόμα και σήμερα που η κοινωνία είναι ανεκτική, παραβιάζει ορισμένα βαθιά εδραιωμένα ταμπού και δίνει ώθηση και στις δυο πλευρές να μπουν σε ένα κόσμο ηθικού κινδύνου, έξαψης και εξαπάτησης, δημιουργώντας το υλικό για το μυθιστόρημα». Lodge David, "Robertson Davies and the Campus Novel", στο: Moseley Merrit (ed.), 2007, όπ. π., pp. 262-263.

Είχε διάφορα διαλείμματα. Τα είχε για αρκετά χρόνια. Όμως τώρα περνάει αρκετό χρόνο με μια συνάδελφό του, μια όμορφη ψηλή γυναίκα κοντά στα σαράντα, που το όνομά της είναι Flora Beniform, μια κοινωνική ψυχολόγο. Η Flora είναι εξαιρετική και της αρέσει να πηγαίνει στο κρεβάτι με άντρες που έχουν προβληματικούς γάμους. Έχουν πολλά να πουν από τα τόσα που συμβαίνουν σε τέτοιες οικογένειες. Αυτό είναι το ιδιαίτερο πεδίο μελέτης της Flora (σ. 53).

Ο Leon όμως θα φύγει για ένα χρονικό διάστημα από την Αγγλία και αυτό επηρεάζει πολύ αρνητικά τη ψυχολογία της Barbara. Είναι σίγουρα ένας λόγος που την ωθεί στο τέλος του βιβλίου σε απόπειρα αυτοκτονίας⁴⁵⁷. Η απόπειρα αυτή δείχνει σαφώς το προσωπικό αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει η ίδια, αλλά και ο γάμος της με τον Howard⁴⁵⁸. Η Barbara πέφτει θύμα της συμπεριφοράς του άντρα της, όπως και ο φοιτητής Carmody, στον οποίο θα αναφερθούμε σε άλλο σημείο της εργασίας. Όμως ως χαρακτήρας του έργου -σε αντίθεση με τον Carmody- κερδίζει τη συμπάθειά μας. Στην τελευταία σελίδα του βιβλίου διαβάζουμε για ένα ακόμα πάρτι -στην αρχή μιας καινούριας ακαδημαϊκής χρονιάς- που διοργανώνεται στο σπίτι των Kirks. Η Barbara είναι μόνη της στον πάνω όροφο:

Η Barbara [...] έβαλε το δεξί της χέρι μέσα και κάτω, κόβοντάς το στο τζάμι. Στην ουσία κανένας δεν ακούει. Όπως πάντα στα πάρτι των Kirks, τα οποία είναι διάσημα για όσα συμβαίνουν σε αυτά [...] και όλοι οι καλεσμένοι είναι πολύ απασχολημένοι (σ. 230).

Ένας πολύ καλός φίλος του Howard είναι ο Henry Beamish, επίσης πανεπιστημιακός. Είναι παντρεμένος με τη Myra αρκετά χρόνια. Η Myra ασχολείται και αυτή, όπως η Barbara, με τα οικιακά και νιώθει ότι ο άντρας της, όταν επιστρέφει στο σπίτι από το πανεπιστήμιο, δεν έχει να πει πολλά μαζί της (σ. 74, 77). Ούτε ο δικός τους γάμος είναι πετυχημένος. Η Myra θέλει να χωρίσει, επειδή νιώθει βαρεμάρα, νιώθει ότι ο άντρας της δεν κάνει τίποτα για αυτήν. Κάποια στιγμή η Myra λέει στον Howard ότι ο γάμος ο δικός του είναι ο μόνος

⁴⁵⁷Γράφει ο ίδιος ο Bradbury: «Ναι, κατά μία έννοια η Barbara ο κρυμμένος κεντρικός πρωταγωνιστής όλου του μυθιστορήματος. Αν το έργο είναι τραγωδία, τότε η τραγική ηρωίδα είναι η Barbara. Η ιστορία της όμως δεν παρουσιάζεται πλήρως παρά στο τέλος του βιβλίου [...] Πιστεύω ότι η Barbara είναι πολύ σημαντική. Παρόλο που δεν βρίσκεται στο προσκήνιο, αυτό δεν σημαίνει ότι το βιβλίο δεν είναι η ιστορία της». Όπως αναφέρεται στο: Monnickendam A., "The Comic Academic Novel", *Barcelona English Language and Literature Studies*, vol. 2, iss.2, (1989), p. 163.

⁴⁵⁸Σχολιάζει ο ίδιος ο Bradbury: «Η νίκη του Howark Kirk είναι ήττα για όλους τους άλλους πιο συμπαθητικούς χαρακτήρες του έργου [...] Για εμένα, κατά μία έννοια, ο Kirk ήταν ιστορία, επειδή ταυτίστηκε με το πνεύμα της εποχής πολύ πιο έντονα σε σχέση με τους άλλους χαρακτήρες. Και πιστεύω ότι θα ήταν ακόμα έτσι». Όπως αναφέρεται στο Monnickendam, 1989, όπ. π., p. 161.

πετυχημένος γάμος πανεπιστημιακού που γνωρίζει, κάτι το οποίο όπως είδαμε δεν ισχύει στην πραγματικότητα. Στο παρελθόν ο Howard είχε κοιμηθεί με την Myra Beamish.

Παλιότερα είχαν υπάρξει και στενότερες σχέσεις. Μια φορά το 1968 ο Howard πήγε στο αγρόκτημα μετά από ένα τηλεφώνημα της Myra. Ο Henry δεν ήταν σπίτι, δίδασκε σε ένα κέντρο εκπαίδευσης ενηλίκων σε μια γειτονική πόλη για τις Συγκρούσεις στη Σύγχρονη Κοινωνία. Η Myra καθόταν στον καναπέ και έκλαιγε. Ο Howard πήγε στο κρεβάτι μαζί της. Ήταν μια περίπτωση που δεν επαναλήφθηκε. Δεν θυμάται τίποτα από το γεγονός παρά μόνο το άγχος μετά, να είναι γυμνός, γονατισμένος να προσπαθεί να σβήσει όλα τα ίχνη από το χαλί, ενώ η Myra να βάζει σκούπα, να καθαρίζει το σταχτοδοχείο και να ταχτοποιεί τα πράγματα όπως ήταν πριν (σ. 75).

Και ο Philip Swallow στο *Changing Places* δεν ένιωθε ότι ήταν ιδιαίτερα ευτυχισμένος μέσα στο γάμο του, ούτε έτρεφε ιδιαίτερα συναισθήματα για τη γυναίκα του, τη Hilary. Τώρα που θα έφευγε για ένα εξάμηνο στην Αμερική, δεν ένιωθε ότι θα του έλειπαν ιδιαίτερα η γυναίκα του και τα παιδιά του:

Ειλικρινά δεν ένιωθε ότι θα του έλειπαν [...] Θα μπορούσε να τα καταφέρει και χωρίς αυτά [τα παιδιά]. Όσον αφορά τώρα τη Hilary θα του ήταν δύσκολο μετά από όλα αυτά τα χρόνια να τη σκεφθεί οντολογικά ξεχωριστή από τα παιδιά. Υπήρχε, στο οπτικό πεδίο, κυρίως ως πομπός πληροφοριών, προειδοποιήσεων, αιτημάτων και υποχρεώσεων όσον αφορά την Amanda, το Robert και το Matthew. Αν πήγαινε αυτή στην Αμερική και τον άφηνε σπίτι να προσέχει τα παιδιά, τότε σίγουρα θα του έλειπε. Όμως αν δεν υπήρχαν παιδιά, δεν έβλεπε το λόγο γιατί να ήταν παντρεμένος [...] Ήταν, βέβαια και το θέμα του σεξ, αλλά τα τελευταία χρόνια έπαιζε ένα ολοένα μικρότερο ρόλο στο γάμο τους (σς. 20-21).

Η Hilary ασχολείται και αυτή με τα οικιακά και την ανατροφή των παιδιών. Δεν έχει κάποια επαγγελματική ασχολία μετά την αποφοίτησή της από το πανεπιστήμιο. Τελικά η Hilary έκανε σχέση με τον Αμερικανό καθηγητή Morris Zapp, του οποίου επίσης ο γάμος περνάει κρίση. Υπενθυμίζουμε ότι ο κύριος λόγος για τον οποίο ο Morris ήρθε ως επισκέπτης καθηγητής στο μικρό επαρχιακό πανεπιστήμιο του Rummidge ήταν για να δώσει μια ευκαιρία στο γάμο του: η γυναίκα του για να μην προχωρήσει στην έκδοση διαζυγίου, του έθεσε ως όρο να πάει κάπου μακριά για ένα εξάμηνο. Λέει η Hilary στον Morris:

Πήρα ένα μεταπτυχιακό πιστοποιητικό στην εκπαίδευση πριν από λίγα χρόνια, είτε η Hilary, και μόλις τελείωσα, άρχισαν να κλείνουν σχολεία στην πόλη εξαιτίας της πτώσης των γεννήσεων. Δεν υπάρχουν δουλειές. Δίδασκα λίγο στο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο, αλλά δεν είναι καριέρα. Όσον αφορά για εραστές, είναι οριστικά πολύ αργά. Ήσουν ο πρώτος και ο τελευταίος, Morris (σ. 286).

Ο Philip Swallow όταν πήγε στην Αμερική στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών ανταλλαγών, έκανε σεξ με την κόρη του καθηγητή Morris Zapp, τη Melanie, χωρίς να γνωρίζει ότι είναι η κόρη του (σ. 87). Αργότερα έκανε σχέση και με τη γυναίκα του Morris, την Désirée. Σε επιστολή του προς τη Hilary, ο Philip παραδέχεται ότι ο γάμος τους δεν πήγε καλά, δεν ήταν πετυχημένος:

Δεν είναι η σχέση μου με την Désirée που είναι λάθος, ο γάμος μας είναι λάθος. Κατέχαμε ο ένας τον άλλο ολοκληρωτικά, αλλά χωρίς χαρά (σ. 167).

Τελικά -σε προσωπικό επίπεδο- ωφέλησε και τους δύο ακαδημαϊκούς η μετακίνησή τους στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών ανταλλαγών. Ο «άχρωμος» Swallow μεταμορφώνεται σε έναν σεξουαλικά απελευθερωμένο και πολιτικά ενεργό πολίτη που παίρνει μέρος στις φοιτητικές αναταραχές που γίνονται στο αμερικανικό πανεπιστήμιο, ενώ ο Zapp ο οποίος είναι σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση εξαιτίας της κρίσης που περνάει ο γάμος του, γίνεται τρυφερός σύντροφος της γυναίκας του Swallow.

Στο *Small World* ο Morris Zapp έχει μια συζήτηση με τη γυναίκα του Phillip Swallow, τη Hilary:

-Έχω φτάσει στο συμπέρασμα ότι το σεξ είναι μια εξάγνιση του ενστίκτου της δουλειάς. Αυτό που πράγματι επιθυμούμε διακαώς είναι η εξουσία, την οποία επιτυγχάνουμε με τη δουλειά. Όταν κοιτάζω γύρω μου τους συναδέλφους μου, τι βλέπω; Συναδέλφους που πάνε με τους φοιτητές τους ή ο ένας με τον άλλο σαν τρελοί, γάμοι διαλύονται πολύ πιο γρήγορα απ' όσο υπολογίζεις και κανένας δεν είναι ευτυχισμένος. Προφανώς θα προτιμούσαν να δουλεύουν, αλλά ντρέπονται να το παραδεχθούν [...]

-Έχει [ο Phillip Swallow] μια αδυναμία στις ωραίες φοιτήτριες. Για κάποιο λόγο φαίνεται να του έχουν αδυναμία και αυτές. Δεν ξέρω γιατί.

-Εξουσία. Βρέχουν τις κιλότες τους στη σκέψη και μόνο της εξουσίας που έχει. Είμαι σίγουρος ότι αυτό άρχισε όταν έγινε Πρόεδρος.

-Νομίζω πως ναι, παραδέχτηκε η Hilary (σ. 284).

Σε ένα άλλο σημείο η Hilary λέει ότι θυσιάσε την καριέρα της για τον άντρα της και για την οικογενειακή ζωή⁴⁵⁹:

Ανήκω στη γενιά των γυναικών που θυσίασαν την καριέρα τους για το σύζυγό τους. Δεν τελείωσα το μεταπτυχιακό μου. Κάθομαι σπίτι και παχαίνω, ενώ ο άντρας μου τριγυρνάει τον κόσμο, κνηγώντας γυναίκες σαν την Angelica Thingummy που την έφερε μάλιστα και ένα βράδυ στο σπίτι (σ. 288).

Στο ίδιο έργο παρουσιάζεται ο εκβιαστικός τρόπος με τον οποίο κάποιες φοιτήτριες μπορούν να χρησιμοποιήσουν τους ισχυρισμούς τους για σεξουαλικές σχέσεις (υπαρκτές ή μη υπαρκτές) με καθηγητές στην προσπάθειά τους να περάσουν ένα μάθημα. Η Hilary διαβάζει ένα σχετικό χειρόγραφο μια φοιτήτριας (σ. 285):

Ο καθηγητής μου Swallow με αποπλάνησε στο γραφείο του τον περασμένο Φεβρουάριο. Αν δεν περάσω τις εξετάσεις, θα το πω σ' όλους.

Ο καθηγητής Dempsey στο παρελθόν είχε επιδιώξει να πάρει μια μόνιμη θέση στο πανεπιστήμιο του Rummidge. Τελικά δεν τα κατάφερε και πήγε στο πανεπιστήμιο του Darlington. Η γυναίκα του με τα παιδιά αποφάσισαν να μείνουν για λίγο στο Rummidge και στη συνέχεια να μετακομίσουν στο Darlington. Ο Dempsey στο καινούριο πανεπιστήμιο που

⁴⁵⁹Στα βρετανικά πανεπιστήμια ο αριθμός των γυναικών σε ακαδημαϊκές θέσεις ήταν πάντα χαμηλότερος από τον αριθμό των γυναικών στο φοιτητικό πληθυσμό. Για παράδειγμα το 1979 οι γυναίκες είχαν πάρει το 37% απ' όλα τα πρώτα πτυχία που απονεμήθηκαν στα βρετανικά πανεπιστήμια και το 23% όλων των ανώτερων πτυχίων. Την ίδια χρονιά, όμως, οι γυναίκες κατείχαν μόνο το 14% των πλήρους απασχόλησης διδακτικών και ερευνητικών θέσεων στα βρετανικά πανεπιστήμια. Επιπρόσθετα ανάμεσα στους άντρες και στις γυναίκες υπήρχαν σημαντικές διαφορές όσον αφορά στις θέσεις που κατείχαν. Αναλογούσε 1 γυναίκα σε 40 καθηγητές και μία γυναίκα σε 16 senior lecturers ή readers. Επίσης σε έρευνα που έγινε, διαπιστώθηκε ότι μέσα στον ίδιο επιστημονικό κλάδο οι γυναίκες δημοσίευαν λιγότερο σε σχέση με τους άντρες συναδέλφους τους. Άντρες και γυναίκες που άρχισαν την πανεπιστημιακή τους καριέρα στην Αγγλική Φιλολογία, στις Σύγχρονες Γλώσσες και στη Ψυχολογία μεταξύ 1971 και 1973 είχαν διαφορετικές επαγγελματικές διαδρομές. Δέκα χρόνια αργότερα, αναλογικά λιγότερες γυναίκες από άντρες συνέχιζαν να εργάζονται στα βρετανικά πανεπιστήμια. Μάλιστα, ανάμεσα σε αυτούς που διατήρησαν τη θέση τους, οι γυναίκες ήταν λιγότερο πιθανόν να φτάσουν σε θέσεις senior lecturer, reader ή καθηγητή. Over Ray, "Early career patterns of men and women in British universities", *Higher Education*, vol. 14, iss. 3, (1985), pp. 321, 324, 328.

πήγε, γνώρισε μια μεταπτυχιακή φοιτήτρια και έκανε σχέση μαζί της. Στη συνέχεια χώρισε με τη γυναίκα του, αλλά και η σχέση του με τη φοιτήτρια διαλύθηκε (σσ. 230-231).

Στο *Coming from Behind* ο Shefton δεν είναι επιτυχημένος ούτε στην ακαδημαϊκή ούτε στην ερωτική του ζωή. Η πιο σταθερή του σχέση μέχρι τώρα είναι με μια γυναίκα, η οποία ήταν πρώην φοιτήριά του και έχει άλλη μόνιμη σχέση (σ. 113-114). Επίσης ο Πρόεδρος του Τμήματος Σπουδών του Εικοστού Αιώνα, Charles Wenlock χωρίζει από τη γυναίκα του και συνάπτει σχέση με μία φοιτήτρια του Τμήματος (σ. 173).

4.2.5. Ελεύθερος χρόνος

Στα λογοτεχνικά έργα που μελετήσαμε οι πανεπιστημιακοί χωρίζονται σε δυο βασικές κατηγορίες όσον αφορά στη σχέση τους με τον ελεύθερο χρόνο. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι καθηγητές οι οποίοι είναι παθιασμένοι με το επιστημονικό τους αντικείμενο και είναι πολυάσχολοι, δεν έχουν πολύ ελεύθερο χρόνο. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν καθηγητές όπως ο Howard Kirk στο *The History Man* και η Robyn με το φίλο της Charles στο *Nice Work*. Επίσης, πολυάσχολος με λίγο ελεύθερο χρόνο εμφανίζεται ο Αντιπρύτανης στο *The Mind and Body Shop* λόγω των υποχρεώσεων που προκύπτουν από την υψηλή διοικητική θέση που κατέχει. Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν καθηγητές οι οποίοι είναι περισσότερο γραφειοκράτες παρά επιστήμονες σαν το Philip Swallow ή τον Gordon Masters στο *Changing Places* και για τους οποίους συμπεραίνουμε -παρόλο που δεν αναφέρεται ρητά μέσα στο κείμενο- ότι έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο. Βέβαια, υπάρχουν και καθηγητές για τους οποίους δεν υπάρχουν αναφορές και δεν μπορούμε να συμπεράνουμε αν έχουν ελεύθερο χρόνο και πώς τον αξιοποιούν.

Στο *The History Man* οι βασικοί ήρωες του βιβλίου, ο Howard και η γυναίκα του Barbara Kirks είναι πολυάσχολα άτομα:

Είναι πολύ απασχολημένοι άνθρωποι με πολλές υποθέσεις και θέματα, πολλές συναντήσεις και συνεντεύξεις, πολλά συμβάντα και εκδηλώσεις στις οποίες παρίστανται. Είναι πολύ τυχεροί που έχουν τον ίδιο τρόπο σκέψης, είναι πολύ τυχεροί αν βρεθούν την ίδια ώρα στο σπίτι (σ. 2).

Ειδικά ο Howard έχει το προφίλ ενός πολύ ενεργού και πολυάσχολου επιστήμονα, του οποίου οι δραστηριότητες εκτείνονται σε πολλούς τομείς: παράλληλα με τα διδακτικά του καθήκοντα στο πανεπιστήμιο, γράφει βιβλία, εμφανίζεται στην τηλεόραση, αρθρογραφεί

σε εφημερίδες, κάνει ομιλίες σε φοιτητικές συγκεντρώσεις, συμμετέχει σε διαδηλώσεις. Είναι ένας καθηγητής Κοινωνιολογίας με ενεργή δράση στην κοινωνία.

Ο Howard είναι ένας κοινωνιολόγος, ένας ριζοσπάστης κοινωνιολόγος, ένας κοντός, ευφυής, ενεργός άντρας για τον οποίο πιθανόν να έχεις ακούσει. Εμφανίζεται συχνά στην τηλεόραση και έχει γράψει δυο πολύ γνωστά και ενοχλητικά βιβλία, προωθώντας νέες μορφές, μια νέα συμφωνία για τον άντρα. Είχε ένα πολυάσχολο, λογοτεχνικό καλοκαίρι και ένα τρίτο βιβλίο του είναι υπό έκδοση. Αρθρογραφεί επίσης στις εφημερίδες και διδάσκει στο τοπικό νέο πανεπιστήμιο, ένα όνειρο που ακόμα επεκτείνεται σε άσπρο σκυρόδεμα, γυαλί και σε αρχιτεκτονικά ελεύθερη μορφή (σ. 3).

Σε ένα άλλο σημείο του βιβλίου ο Howard λέει στη συνάδελφό του Miss Calendar:

Έχω συνάντηση Τμήματος σήμερα και μια πολύ γεμάτη ατζέντα (σ. 143).

Στο *Nice Work* τα Σαββατοκύριακα της Robyn και του Charles ήταν γεμάτα δουλειά, αλλά και αναψυχή. Πέρα από τη βαθμολόγηση των γραπτών και τη βιβλιοκριτική που γράφουν, πολλές από τις υπόλοιπες δραστηριότητές τους είχαν άμεση ή έμμεση σχέση με την ακαδημαϊκή τους ενασχόληση:

*Για τη Robyn και το Charles τα Σαββατοκύριακα ήταν για δουλειά και για ξεκούραση και έτειναν να αναμειγνύονται το ένα με το άλλο. Ήταν δουλειά ή ξεκούραση, για παράδειγμα, να ξεφυλλίζεις τις σελίδες με κριτικές του *Observer* ή των *Sunday Times* βρίσκοντας πληροφορίες για τα τελευταία βιβλία, τα έργα, τις ταινίες ή για τη μόδα και τα έπιπλα (τίποτα σημειωτικά δεν είναι ξένο στη σύγχρονη ακαδημαϊκή κριτική); Μια βόλτα με μπότες Wellington για να ταΐσουν τις πάπιες στο κοντινό πάρκο ήταν σίγουρα ξεκούραση. Μετά από ένα ελαφρύ γεύμα (η Robyn έφτιαχνε την ομελέτα και ο Charles τη σαλάτα) καθόντουσαν για να δουλέψουν σοβαρά για λίγες ώρες στο γεμάτο σαλόνι, πριν έρθει η ώρα για τον Charles να φύγει για το Suffolk. Η Robyn είχε μια στοίβα εργασίες να βαθμολογήσει και ο Charles διάβαζε ένα βιβλίο για το οποίο θα έγραφε κριτική που θα δημοσιευόταν σε ένα επιστημονικό περιοδικό (σ. 717).*

Στο ίδιο βιβλίο η Robyn, όταν γνωρίζετε καλύτερα με τον Vic και συνάπτουν σχέση, θέλει να πάει μαζί του για ολιγοήμερες διακοπές στη Φρανκφούρτη, όμως οι υποχρεώσεις της ως καθηγήτρια στο πανεπιστήμιο και το βαρύ διδακτικό φορτίο που έχει, δεν της το επιτρέπουν:

Όμως όχι, ήταν αδύνατο. Την Πέμπτη είχε βαρύ διδακτικό πρόγραμμα, συμπεριλαμβανομένων και δυο ομάδων του σεμιναρίου Γυναικεία Γραφή, των πιο σημαντικών τάξεων της εβδομάδας για αυτήν. Ήξερε από εμπειρία ότι ήταν αδύνατο να βρει εναλλακτικές ώρες που θα βόλευαν τους συγκεκριμένους φοιτητές, τέτοιες ήταν λαβυρινθώδεις πολυπλοκότητες και οι ατελείωτες μεταβολές των προσωπικών της ωρολόγιων προγραμμάτων. Κανένας άλλος στη Τμήμα δεν ήταν καταρτισμένος να πάρει τις συγκεκριμένες τάξεις, ακόμα και αν ήταν πρόθυμος να το κάνει, πράγμα απίθανο. Κρίμα. Θα ήταν ένα ωραίο διάλειμμα (σ. 785).

Στο *Cuts* ο Henry Babbacombe δουλεύει ως λέκτορας στο πανεπιστήμιο. Διδάσκει το απόγευμα και έτσι έχει ελεύθερο χρόνο τα πρωινά να ασχολείται με τη λογοτεχνία αφού είναι συγγραφέας (σ. 26).

Στο *The Mind and Body Shop* διαβάζουμε πόσο πολυάσχολος ήταν ο Αντιπρύτανης:

Επρόκειτο να ήταν άλλη μια γεμάτη μέρα. Ο Αντιπρύτανης στις 10.15 θα έβλεπε μια κοινοπραξία με βιβλιοπώλες παλιών βιβλίων. Στις 11 η ώρα είχε συνάντηση με μια αντιπροσωπία φοιτητών για να ακούσει τα παράπονά τους για τη δήθεν χαμηλή ποιότητα των καταλυμάτων-σκηνών πίσω από το αθλητικό γήπεδο. Το μεσημέρι θα έτρωγε με ένα ξενοδόχο της περιοχής με την ελπίδα ότι θα τον έπειθε να δωρίσει πιατικά και μαχαιροπίρουνα στην τραπεζαρία του πανεπιστημίου με αντάλλαγμα να γίνει επίτιμος διδάκτορας [...] Στις 6 η ώρα ήταν καλεσμένος σε μια ραδιοφωνική εκπομπή στο *Radio Free Campus* για το καλωσόρισμα των πρωτοετών φοιτητών. Στη συνέχεια ήταν ελεύθερος μέχρι τη βραδινή φιλανθρωπική συναυλία για τους άνεργους καθηγητές (σ. 10).

Σε αντίθεση με τις προαναφερόμενες περιγραφές πολυάσχολων πανεπιστημιακών, στο *Changing Places* ο καθηγητής Philip Swallow επιθυμεί να περάσει την Κυριακή του με αυτό τον τρόπο:

Αυτό που ποθούσε περισσότερο ήταν να περάσει την επόμενη Κυριακή του στο κρεβάτι καπνίζοντας, διαβάζοντας εφημερίδα και βλέποντας τηλεόραση (σ. 23).

Στο ίδιο βιβλίο πληροφορούμαστε ποια είναι η αγαπημένη ενασχόληση στον ελεύθερο χρόνο του καθηγητή Gordon Masters, Προέδρου του Τμήματος:

-Είναι ο καθηγητής Masters κάπου εδώ;

-Όχι, είναι στην Ουγγαρία. Δεν θα επιστρέψει μέχρι ν' αρχίσει το εξάμηνο.

-Είναι σε κάποιο συνέδριο;

-Μου είπαν ότι κνηγάει αγριογούρουνα (σ. 51).

4.2.6. Πολιτική δραστηριότητα-ιδεολογία

«Τα πανεπιστήμια και οι ακαδημαϊκοί ποτέ δεν ήταν πολιτικά τόσο ουδέτεροι όσο μπορεί οι ίδιοι να πίστευαν ή να ισχυρίζονταν»⁴⁶⁰. Σε γενικές γραμμές όμως οι πανεπιστημιακοί καθηγητές κράτησαν μια απόσταση από την ενεργό πολιτική για να διαφυλάξουν τη δουλειά τους και την αφοσίωσή τους στην επιστήμη. Ένα μεγάλο μέρος του ακαδημαϊκού προσωπικού είναι αριστερής πολιτικής ιδεολογίας. Αυτή η τάση χαρακτηρίζει και τους βρετανούς ακαδημαϊκούς σύμφωνα με έρευνες που έκανε ο A. H. Halsey⁴⁶¹ το 1964, το 1976 και το 1989. Στη συγκεκριμένη μελέτη διαπίστωσε ότι η υποστήριξη των ακαδημαϊκών προς τους Συντηρητικούς την περίοδο 1964-1989 μειώθηκε σημαντικά. Οι Εργατικοί προηγούνταν στα πανεπιστήμια εκτός Oxbridge με 7% το 1964, με 9% το 1976 και με 17% το 1989. Υπήρχε, δηλαδή, μια αυξανόμενη αντισυντηρητική τάση στα βρετανικά ακαδημαϊκά επαγγέλματα επί ένα τέταρτο του αιώνα. Και στην Oxbridge η υποστήριξη προς τους Συντηρητικούς μειώθηκε. Στη προτιμήσεις των καθηγητών στα δύο αρχαία πανεπιστήμια οι Εργατικοί προηγούνταν με 2% το 1964, με 5% το 1976 και με 26% το 1989. Δεν καταγράφεται βέβαια, ειδικά για τα έτη 1964 και 1976, ένα σημαντικό προβάδισμα στις προτιμήσεις των καθηγητών της Oxbridge υπέρ του Εργατικού Κόμματος σε σχέση με το Συντηρητικό. Από αυτή την άποψη τα δυο αρχαία βρετανικά πανεπιστήμια ήταν στον αντίποδα παρόμοιων εκλεκτών ιδρυμάτων στην Αμερική, όπως το Harvard ή το Princeton όπου η υποστήριξη του ακαδημαϊκού προσωπικού προς τα αριστερά κόμματα ήταν μεγαλύτερη σε σύγκριση με άλλα πανεπιστήμια χαμηλότερου κύρους.

Στο *Porterhouse Blue* είναι ξεκάθαρος ο συντηρητισμός της πλειοψηφίας των καθηγητών. Ο Κοσμήτορας λέει χαρακτηριστικά:

Στο όνομα της αποκαλούμενης κοινωνικής δικαιοσύνης [ο καινούριος Πρόεδρος] θέλει να μετατρέψει το Porterhouse σε ένα συνηθισμένο κολέγιο [...] (σ. 127).

⁴⁶⁰Finkenstaedt Thomas, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 197.

⁴⁶¹Halsey A.H., *Decline of Donnish Dominion; the British Academic Professions in the Twentieth Century*, Clarendon Press Oxford, Oxford, 1992, pp. 236-238.

Οι πολιτικές του απόψεις είναι ξεκάθαρες:

[...] αυτοί οι καταραμένοι σοσιαλιστές [...] (σ. 161)

Ο Αρχαιότερος Καθηγητής σε μια αποστροφή του λόγου του εκφράζει την ικανοποίησή του που η χώρα παραμένει εδώ και χρόνια υπό δεξιά διακυβέρνηση:

Δεν πρέπει να είμαστε τόσο δύσκαμπτοι. Η ανοιχτομυαλοσύνη σύμφωνα με την εμπειρία μου έχει την τάση να αποπλίζει τη ριζοσπαστική αριστερά [...] Πάντα αναρωτιόμουν το γιατί, αλλά αυτό βοήθησε στο να κυβερνιέται η χώρα από τη δεξιά για χρόνια (σ. 45).

Από τη δική του πλευρά ο καινούριος Πρόεδρος είναι προοδευτικός. Ταυτίζεται με τις απόψεις που πρέσβευε η έκθεση Robbins και πιστεύει ότι ευρύτερα στρώματα του πληθυσμού έχουν δικαίωμα στη μόρφωση:

Πρέπει να επεκτείνουμε τα ευεργετήματα της εκπαίδευσης σε όλους αυτούς που το αξίζουν επειδή έχουν τις ικανότητες, ανεξάρτητα από κοινωνική τάξη, φύλο, οικονομική κατάσταση ή ράτσα (σ. 200).

Στο *Places where they sing* οι καθηγητές του Lancaster College είναι πιο προοδευτικοί σε σχέση με τους συναδέλφους τους στο κολέγιο Porterhouse. Ο Κοσμήτορας της Σχολής, Constable, ήταν ένας άμεμπτος Σοσιαλιστής που προώθησε μεταρρυθμίσεις (σ. 31). Ο καθηγητής Tony Beck ανήκε στην άκρα αριστερά μαζί με τους καθηγητές Beyfus και Clewes (σ. 155). Ο Tony Beck συμμετέχει στο Συμβούλιο της Σχολής, είναι όμως σε στενή επαφή με τους φοιτητές και τους υποκινεί σε διάφορες ενέργειες διαμαρτυρίας, με σκοπό να δημιουργεί προβλήματα στη διοίκηση της Σχολής.

Στο *The History Man* πληροφορούμαστε ήδη από την αρχή του βιβλίου ότι ο Howard είναι ένας ριζοσπάστης, αριστερός κοινωνιολόγος (σ. 3). Αρθρογραφεί τακτικά σε ριζοσπαστικά περιοδικά (σ. 3, 53). Συμμετέχει σε διαδηλώσεις, υπογράφει εκκλήσεις και χτυπάει αστυνομικούς κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων. Το τελευταίο το πληροφορούμαστε από τα λεγόμενα του φοιτητή του George Carmody:

Πρέπει να συμφωνήσω μαζί σας κ. Kirk, πρέπει να ψηφίζω όπως κι εσείς, να πηγαίνω σε διαδηλώσεις μαζί σας, να υπογράψω τα αιτήματά σας και να χτυπώ αστυνομικούς στις διαδηλώσεις σας για να περάσω το μάθημά σας (σ. 134);

Ο Finkenstaedt⁴⁶² παρατηρεί ότι υπάρχει ένας αριθμός πολύ γνωστών πανεπιστημιακών καθηγητών, κυρίως στις κοινωνικές επιστήμες, οι οποίοι είναι αριστεροί και τη θεωρία που υποστηρίζουν την έχουν ενστερνιστεί και υιοθετήσει πολλοί φοιτητές και νεαρότερο ακαδημαϊκό προσωπικό, «κάνοντάς την πράξη» μέσα στα ιδρύματα. Ο καθηγητής Tony Beck στο *Places where they sing* ανήκει σε αυτή την κατηγορία. Κλασικό παράδειγμα αυτού του τύπου καθηγητή είναι ο Howard Kirk στο *The History Man*. Συμμετείχε σε μια τηλεοπτική εκπομπή με θέμα τα ναρκωτικά κατά την οποία πήρε μια φιλελεύθερη θέση όσον αφορά στη χρήση τους (σ. 43). Η μέθοδος θεραπείας των προβλημάτων που εφαρμόζει ο Howard είναι πάντα ριζοσπαστική. Εξέγερση σαν θεραπεία (σ. 17). Το Επαναστατικό Φοιτητικό Μέτωπο, ένας συνασπισμός από μαρξιστές, μαοϊστές, μαρξιστές-λενιστές και επαναστάτες σοσιαλιστές φοιτητές είχε την πρώτη του συνάντηση για αυτό το εξάμηνο. Ο Howard είχε δεχτεί να παραστεί και να μιλήσει (σ. 68). Ασχολείται ενεργά με θέματα που απασχολούν την πόλη στην οποία ζει. Είναι μέλος σε μια σχολική επιτροπή για μη προνομιούχα παιδιά και συμμετέχει σε μια εκστρατεία διάσωσης που λέγεται *People in Trouble*. Επίσης αρθρογραφεί σε ριζοσπαστικά επιστημονικά περιοδικά. Επιμελείται μια σειρά κοινωνιολογίας για ένα εκδοτικό οίκο και εξέδωσε το δεύτερό του βιβλίο, *The Death of the Bourgeoisie* (σ. 52). Διαβάζει την εφημερίδα *Guardian* (σ. 98). Στο γραφείο του έχει κρεμασμένη μια αφίσα του Τσε Γκεβέρα. Στην αίθουσα που διδάσκει υπάρχουν μεγάλοι πίνακες που δείχνουν την παγκόσμια φτώχεια και ένας πίνακας πάνω στον οποίο κάποιος έγραψε με κιμωλία: «Εργάτες ενωθείτε».

Στο ίδιο βιβλίο περιγράφονται οι φοιτητικές αναταραχές που ξέσπασαν στο πανεπιστήμιο και αναφέρεται ότι η Σχολή ήταν διχασμένη, καθώς κάποιοι καθηγητές ήταν υπέρ των φοιτητών και κάποιοι εναντίον τους. Ο Howard όμως είχε ξεκάθαρη θέση:

Όμως ο Howard δεν ήταν διχασμένος. Συμμετείχε στην κατάληψη και το μικρό του πρόσωπο φαινόταν από αυτούς που ήταν απ' έξω. Κοίταζε από τα παράθυρα και φώναζε «Επιτέλους κυριαρχεί η ελεύθερη σκέψη» και «Βασιλεύει η κριτική σκέψη» ή επέσειε τα τελευταία σλόγκαν από το Παρίσι. Ήταν αναπόφευκτα το κέντρο της προσοχής και ήταν πολύ ενεργός παντού, ριζοσπαστικοποιώντας όσους περισσότερους ανθρώπους μπορούσε, φεύγοντας από την κατάληψη για να μιλήσει σε ομάδες εργατών και σε συναντήσεις συνδικάτων. Το σπίτι του έγινε το σημείο συνάντησης όλων των

⁴⁶²Finkenstaedt Thomas, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 199.

επαναστατών φοιτητών και καθηγητών, των παθιασμένων κομμουνιστών. Είχαν κολλήσει αφίσες στα παράθυρα του σπιτιού του που έλεγαν «Συντρίψτε το σύστημα», «Δεν υπάρχει ρεαλισμός», «Εξουσία στους απλούς ανθρώπους» [...] Τίποτα δεν ήταν αρκετά ριζοσπαστικό για τους Kirks αυτή τη χρονιά. Ο Howard κοίταζε το πανεπιστήμιο από την κατάληψη που έκανε και είπε: «Πιστεύω ότι είναι ένα μέρος, το οποίο μπορώ να το πολεμήσω» (σ. 49).

Στο ίδιο βιβλίο διαβάζουμε για το ριζοσπαστικό τρόπο ζωής των Kirks - ιδιαίτερα μάλιστα του Howard- οι οποίοι δεν συμβιβάζονται, σε αντίθεση με τους οικογενειακούς τους φίλους Beamishes. Τα δυο ζευγάρια είχαν γνωρισθεί και έγιναν φίλοι στο Leeds κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών τους σπουδών και ξανασυναντήθηκαν στο Watermouth. Ο Henry Beamish είναι ήδη καθηγητής στο πανεπιστήμιο της πόλης, όταν ο Howard έρχεται για να πάρει μια θέση στο Τμήμα Κοινωνιολογίας στο ίδιο πανεπιστήμιο. Όταν όμως τους ξανασυναντούν, διαπιστώνουν όπως λέει χαρακτηριστικά ο Howard ότι οι Beamishes έχουν «μεταλλαχτεί», έχουν υιοθετήσει έναν τρόπο ζωής, τον οποίο οι Kirks απορρίπτουν. Ο Howard και η γυναίκα του Barbara, ανήκοντας στην ομάδα των ανθρώπων που δεν είχαν ποτέ δικό του σπίτι και πάντα νοίκιαζαν, νιώθουν πολύ άβολα όταν οι φίλοι τους οι Beamishes τους παίρνουν για να δουν σπίτια που είναι προς πώληση και αντιδρούν.

Ήταν τυχεροί [οι Kirks] που όταν έφτασαν, μπόρεσαν να μείνουν στους παλιούς τους φίλους από το Leeds που είχαν ήδη μετακομίσει στο Watermouth πριν από ένα χρόνο. Ο Henry Beamish ήταν ένας κοινωνικός ψυχολόγος, ο οποίος την προηγούμενη χρονιά είχε προσπαθήσει να αποδείξει σε ένα βιβλίο του ότι η τηλεόραση κοινωνικοποιεί τα παιδιά πολύ πιο αποτελεσματικά απ' ότι οι γονείς. Φαίνεται ότι τα πήγε πολύ καλά. Βέβαια, οι Beamishes, όταν οι Kirks τους ξαναβρήκαν, είχαν αλλάξει πολύ. Είχαν αφήσει τη ριζοσπαστική ατμόσφαιρα του Leeds, τα πάρτι με μπίρες, τα ταξίδια να δουν το City τα Σάββατα, τις διαδηλώσεις έξω από Δημαρχείο και είχαν βρει ένα καινούριο τρόπο ζωής στη νέα τους διαμονή. Αυτοί οι άνθρωποι, που στο Leeds δεν είχαν χρήματα και συνήθιζαν να δανείζονται κατσαρολικά από τους φίλους τους, επειδή δεν μπορούσαν να αγοράσουν οι ίδιοι, είχαν εγκατασταθεί τώρα έξω από το Watermouth σε ένα εξοχικό που το είχε διαμορφώσει ειδικά ένας αρχιτέκτονας [...] Οι Kirks κοίταζαν, όταν έφτασαν σπίτι τους, τους παλιούς τους φίλους. Πέρασαν πολλή ώρα σκυμμένοι στα γόνατα να καθαρίζουν με βρεγμένο χαρτί τουαλέτας τον εμετό του μωρού [των Kirks] από το καλό χαλί στο κομψό δωμάτιο των φιλοξενούμενων [...] Όμως την πρώτη νύχτα,

καθώς κάθισαν μπροστά από το ανοιχτό τζάκι από τούβλα, ο Henry Beamish έβαλε στον Howard σπιτικό κρασί σε ιταλικά ποτήρια [...]

Στο Leeds ήταν περισσότερο εργατική τάξη, γύρω από την εργασία, ενώ το Watermouth ήταν bourgeois, ήταν γύρω από τον τουρισμό, την ιδιοκτησία, τις συντάξεις, τους Γάλλους chef [...]. Ο Howard έπρεπε να παραδεχτεί ότι έβρισκε το Leeds πιο αυθεντικό [...]. Γύριζαν με το αυτοκίνητο του Henry, ένα μικρό Renault 4L, ψάχνοντας για αυτό που αποκαλούσε ο Henry «ιδιοκτησία». Υπήρχαν πολλές ιδιοκτησίες. Πού και πού ο Henry σταματούσε το αυτοκίνητο, έβγαιναν έξω και έβλεπαν ένα σπίτι. Το γούστο του Henry είχε αλλάξει, είχε γίνει πιο εξοχικό και bourgeois [...]. Οι Kirks στέκονταν και έβλεπαν, ατένιζαν τα δέντρα στους λόφους. Μη έχοντας κάποια ιδιοκτησία στο παρελθόν, δεν ήξεραν πώς να συμπεριφερθούν. Ήξεραν ότι οι ριζοσπαστικές τους επιθυμίες απειλούνταν, αν και ο Henry τους έλεγε ότι ήταν αλήθεια, ότι είχαν περισσότερα χρήματα τώρα, ότι ένα δάνειο ήταν μια καλή επένδυση για το μέλλον, ότι η ζωή τους με ένα δεύτερο παιδί ήταν εδώ. Όμως εδώ δεν ήταν το μέρος που ήθελαν να μείνουν. Μια αποτρόπαια εξαπάτηση φαινόταν να είχε συμβεί. Ο Henry έχοντας ήδη μεταλλαχθεί, έψαχνε να μεταλλάξει και αυτούς. «Η ιδιοκτησία είναι κλοπή» συνέχιζε να λέει ο Howard [...]

Μετά από δύο ημέρες και ενώ ο Henry ετοιμαζόταν να τους πάρει σε ένα άλλο μεσιτικό γραφείο μιας μικρής πόλης με αγγελίες σπιτιών για συνταξιούχους, ο Howard αισθάνθηκε την ανάγκη να πει αυτά που ήθελε:

-Κοίταξε, Henry, προσπαθείς να μας επιβάλεις ένα λάθος πρότυπο. Δεν μας αρέσει αυτό, εμένα και της Barbara.

-Είναι μια καλή περιοχή για να μένει κανείς. Διατηρεί την αξία της, αν θέλεις να μεταπωλήσεις κάποια στιγμή το σπίτι σου, είπε ο Henry.

-Δεν μπορούμε να ζήσουμε εμείς σε τέτοια μέρη, είπε ο Howard. Δεν μπορούμε να ζήσουμε με αυτούς τους ανθρώπους, δεν θα μπορούσαμε να ζήσουμε με τους ίδιους μας τους εαυτούς.

-Νόμιζα ότι ψάχνατε κάτι όμορφο.

-Όχι, για όνομα του Θεού, δεν ψάχνουμε κάτι όμορφο. Δεν προέρχομαι εγώ από αυτό το περιβάλλον. Δεν αποδέχομαι πολιτικά την ύπαρξη του. Ούτε και εσύ, Henry. Δεν καταλαβαίνω τι κάνεις εδώ.

Ο Henry τον κοίταζε με λίγο διαφορετικό ύφος, λίγο ντροπιασμένα.

-Έρχεται κάποτε η στιγμή που συνειδητοποιείς την πραγματικότητα, Howard. Μπορεί να ζητάς την αλλαγή, ωραία, όλοι μας θέλουμε αλλαγή. Όμως υπάρχει μια κληρονομιά μιας αξιοπρεπούς ζωής σε αυτή τη χώρα. Όλοι μας χρειαζόμαστε ένα μέρος που να μπορείς να εμβαθύνεις μέσα σου στους πραγματικούς ρυθμούς της ζωής. Σε αυτή τη στιγμή είμαστε εγώ με τη Myra τώρα.

-Εδώ; ρώτησε ο Howard. Δεν υπάρχει τίποτα εδώ. Σταμάτησες να παλεύεις.

-Ωραία, να παλεύεις, είπε ο Henry. Κάνω κάτι λίγο για να καλυτερέψουν τα πράγματα. Είμαι όμως διχασμένος. Δεν καίγομαι για όλο αυτό το βίαιο ριζοσπαστικό ζήλο που υπάρχει τώρα, όλες αυτές τις εκρήξεις απαιτήσεων. Είναι σαν μια μόδα. Δώσε μια γροθιά σε ένα αστυνομικό φέτος. Και επιπλέον δεν βλέπω το λόγο τι είναι λάθος να θέλει κανείς λίγη απομόνωση και απόσυρση από τις συμπλοκές.

-Δεν βλέπεις; ρώτησε ο Howard. Είναι επειδή είσαι bourgeois τώρα, Henry. Έχεις το πνεύμα του bourgeois.

-Όχι, δεν είμαι, είπε ο Henry. Αυτό είναι απαίσιο. Προσπαθώ να δώσω στη ζωή μου λίγη αξιοπρέπεια χωρίς να παίρνω κάτι από τους άλλους [...]

-Ξέρεις κάτι, Henry; είπε η Barbara. Λυπάμαι, αλλά αν ζούσα όπως εσύ, θα είχα πεθάνει ήδη.

-Bourgeois. bourgeois, έλεγε ο Howard την επόμενη μέρα, καθώς ετοίμαζαν τα πράγματά τους και έφευγαν από το σπίτι των Beamish.

Πέρασαν με το αυτοκίνητο πάνω από γέφυρες με κατεύθυνση την πόλη και τη θάλασσα. Απέδρασαν πίσω στο Watermouth για να ξαναέχουν την αίσθηση της ζωής στην πόλη, να συνδεθούν ξανά με την πραγματικότητα. Υπήρχαν σπίτια, σκουπίδια και έγκλημα. Στο τέλος ο Howard αποφάσισε να επισκεφθεί το Τμήμα Κοινωνικής Ασφάλειας στο Watermouth. Ήθελε να ξαναέρθει σε επαφή με τις αξίες του, να επιβεβαιωθεί ότι το

μέρος στο οποίο σχεδίαζε το μέλλον του είχε πράγματι κοινωνιολογία, είχε κοινωνικές εντάσεις, σκοτεινές περιοχές, ρατσιστικά θέματα, ταξική πάλη, αντιδικίες μεταξύ Δημοτικού Συμβουλίου και πολιτών, αλλοτριωμένους τομείς, με συντομία δηλαδή μια πραγματική ζωή. Άφησε το βαν με το μωρό και τη Barbara μέσα, μπήκε στα ψυχρά γραφεία και στάθηκε πολύ τυχερός. Εδώ εργαζόταν μια από τις πρώην φοιτήτριές του στο Leeds, ένα κορίτσι που το έλεγαν Ella, η οποία ήξερε το ριζοσπαστικό του χαρακτήρα και σαν κάθε καλός φοιτητής τον μοιραζότανε μαζί του. Ένα κορίτσι ενήλικας, είπε ο Howard στη Barbara αργότερα, αφού είχε φύγει από το γραφείο της και επέστρεψε στο μίνι βαν και τους υποσχέθηκε να τους δείξει το αληθινό Watermouth. Ήξερε τις φτωχές γειτονιές πίσω και ανάμεσα από τα παλιά ιδιωτικά ξενοδοχεία. Είχε ανιχνεύσει τις απροσδόκητες κοινωνικές μίξεις που κρύβονταν πίσω από τη διασκέδαση και τη βιτρίνα των διακοπών της πόλης. Τους έδειξε συνοικίες εξαθλίωσης και συνοικίες όπου υπήρχε οικοδομική δραστηριότητα. «Φυσικά και είναι μια προβληματική πόλη», είπε η Ella. «Κάνουν δήθεν πως δεν είναι, για να μην επηρεαστεί αρνητικά ο τουρισμός. Όμως οπουδήποτε υπάρχουν άνθρωποι, που δουλεύουν το καλοκαίρι και το χειμώνα τους παρατάνε με ένα επίδομα ανεργίας, θα υπάρχουν προβλήματα».

«Υπάρχουν ριζοσπάστες;» ρώτησε η Barbara. «Πολλοί», είπε η Ella. « Η πόλη είναι γεμάτη με χίπις και αποκλεισμένους». Τους πήγε σε μια φτωχογειτονιά. «Φυσικά κανένας δεν θέλει να έρθει να δει αυτή την περιοχή, όμως εδώ πρέπει να φέρουν τους τουρίστες» είπε, μπαίνοντας μέσα σε ένα παλιό σπίτι όπου αλκοολικοί, μεθυσμένοι, εξαρτημένοι και δραπέτες έρχονταν για να περάσουν το βράδυ τους. Οι Kirks μπήκαν μέσα από την πίσω πόρτα. Η σκάλα ήταν σπασμένη και υπήρχαν περιττώματα στις γωνίες, σκουπίδια στο πάτωμα, σπασμένα μπουκάλια στο υπνοδωμάτιο [...] Ο Howard είπε:

-Θα μπορούσαν να έρθουν κάποιοι να το καταλάβουν και να μείνουν εδώ.

-Γιατί όχι, είπε η Ella. Θα μείνει έτσι για πολύ καιρό. Δεν έχουν τα χρήματα να το κατεδαφίσουν.

-Θα μπορούσαμε να το καταλάβουμε εμείς, είπε η Barbara και συμφώνησε ο Howard.

-Μπορεί να ακούγεται ανήθικο, αλλά θα μπορούσατε να το κάνετε νόμιμα. Πιστεύω ότι μπορώ να το κανονίσω για εσάς. Γνωρίζω όλους τους ανθρώπους στο συμβούλιο, μπορώ να τους μιλήσω.

-Αυτό μπορείς να το αποκαλέσεις περιουσία, είπε ο Howard [...]

Έτσι πήγαν και βρήκαν τους ανθρώπους που συμμετείχαν στο συμβούλιο και ο Howard τους μίλησε και τους είπε ότι θα έμενε εκεί οπωσδήποτε και κανόνισε να ενοικιάσει το σπίτι έναντι ενός πολύ μικρού ποσού, υποσχόμενος να βγει μόλις θα το κατεδάφιζαν, κάτι το οποίο θα γινόταν μετά από δυο χρόνια το νωρίτερο. Έτσι οι Kirks κατέληξαν με ένα είδος ιδιοκτησίας (σσ. 37-42).

Οι Kirks δεν πιστεύουν στην ιδιοκτησία (σ. 51), θεωρούν ότι είναι κλοπή, όπως παραθέσαμε προηγουμένως. Καλλιεργούν την εικόνα τους ως «νέοι άνθρωποι» (σ. 4) και ως «αληθινοί πολίτες του παρόντος» (σ. 2). Όπως είδαμε, μετακομίζουν σε ένα εγκαταλελειμένο σπίτι σε μια υποβαθμισμένη συνοικία του Watermouth απορρίπτοντας με αυτό τον τρόπο την ιδιοκτησία που είναι χαρακτηριστικό στοιχείο του καπιταλιστικού τρόπου ζωής. Με τον καιρό όμως και αυτοί αλλάζουν. Μετά από ένα χρονικό διάστημα ανακαινίζουν το σπίτι με τη βοήθεια φοιτητών, «προσπαθώντας να το κάνουν αρχικά κατοικήσιμο και στη συνέχεια περισσότερο από κατοικήσιμο» (σ. 43). Τα ρούχα που φοράνε είναι άριστης ποιότητας και «είναι πιο ακριβά από τα ρούχα των ανθρώπων που γνωρίζουν» (σ. 5). Αργότερα η Barbara πηγαίνει τακτικά στο Λονδίνο για ψώνια, προσπαθώντας να αναπληρώσει το κενό και την απογοήτευση που νιώθει, επειδή κατέληξε να είναι μια νοικοκυρά και η σχέση της με τον Howard δεν πάει καλά.

4.2.7. Καθηγητές που χαίρουν αναγνωρισιμότητας

Κάποιοι ακαδημαϊκοί απολαμβάνουν μεγαλύτερη αναγνώριση και δημοσιότητα από άλλους συναδέλφους τους: εμφανίζονται σε ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εκπομπές, εκδίδουν βιβλία, δίνουν διαλέξεις σε συνέδρια, θεωρούνται αυθεντίες στον επιστημονικό τους τομέα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο Lord Beyfus στο *Places where they sing*, ο Howard Kirk και η Flora Beniform στο *The History Man*, ο Arthur Kingfisher στο *Small World* και ο Αμερικανός Morris Zapp στο *Changing Places*, οι οποίοι οφείλουν ένα σημαντικό μέρος της αναγνωρισιμότητάς τους στις επιστημονικές τους περγαμηνές. Σε αυτή την κατηγορία μπορούμε να συμπεριλάβουμε και τον καινούριο Πρόεδρο του κολεγίου Porterhouse, τον Sir Godber, ο οποίος βέβαια οφείλει το μεγαλύτερο μέρος τη φήμης του στο γεγονός ότι στο παρελθόν διετέλεσε Υπουργός.

Στο *Places where they sing* ένας από τους πιο διακεκριμένους καθηγητές του κολεγίου είναι ο Lord Beyfus, βετεράνος σε συμμετοχές σε επιτροπές, ο οποίος απολαμβάνει τεράστιο γόητρο ως δημόσιο πρόσωπο και ως κοινωνικός θεωρητικός (σ. 36).

Στο *The History Man* διαβάζουμε:

[Ο Howard] ήρθε στο πανεπιστήμιο του Watermouth έχοντας φήμη. Ήταν ομολογουμένως μια ελαφρώς επισφαλής φήμη, για την εκλαΐκευση της καινοτομίας, ήταν όμως μια φήμη. Το καλοκαίρι βγήκε και το πρώτο του βιβλίο και πήγε καλά. Οι εκδότες είχαν αλλάξει τον τίτλο, *The Coming of a New Sex*, για το οποίο πίστευαν ότι θα πάει καλά και ήταν σίγουρο ότι θα είχε εμπορική επιτυχία. Το βιβλίο χαιρετίστηκε από τους κριτικούς των *Sundays* ως ένα έργο που ήταν στο πνεύμα των καιρών. Ο Howard βέβαια δεν είχε κάνει μεγάλη έρευνα και το βιβλίο ήταν αδύναμο στο επίπεδο της τεκμηρίωσης (σσ. 36-37).

Ο Howard δέχεται μια πρόσκληση από μοντέρνους κληρικούς με την οποία τον καλούν να κάνει μια ομιλία στο Λονδίνο πάνω στο θέμα "Πώς αλλάζει η ηθική", ένα θέμα για το οποίο όπως αναφέρει η πρόσκληση, ο ομιλητής «είναι μια αναγνωρισμένη προσωπικότητα» (σ. 103). Ο Howard εμφανίζεται στην τηλεόραση, έχει γράψει ήδη δύο βιβλία που έχουν κάνει αίσθηση και τώρα γράφει το τρίτο. Αρθρογραφεί επίσης σε εφημερίδες και διδάσκει στο τοπικό καινούριο πανεπιστήμιο, το οποίο συνεχώς επεκτείνεται. Το πανεπιστήμιο φιλοδοξώντας να γίνει σημαντικό, έδωσε βάρος στην κοινωνιολογία και είναι δύσκολο να βρει κανείς άτομο πιο σχετικό με το συγκεκριμένο επιστημονικό αντικείμενο από τον Howard. Οι παραδόσεις του πάνω στο θέμα των επαναστάσεων είναι διάσημες. Ο Howard έχει τη φήμη του ριζοσπάστη, με δύο πολύ γνωστά βιβλία και πολλές τηλεοπτικές εμφανίσεις (σ. 175).

Η καθηγήτρια Flora Beniform, που επίσης διδάσκει στο ίδιο πανεπιστήμιο με τον Howard, έχει κάνει το διδακτορικό της στη Χαϊδελβέργη και έχει γράψει ένα βιβλίο που είναι πολύ γνωστό με θέμα την ανάπτυξη της αγάπης στο μικρό παιδί. Είναι μια πολυάσχολη επιστήμονας που ταξιδεύει συνεχώς για επαγγελματικούς λόγους και συμμετέχει σε πολλά συνέδρια (σ. 176).

Στο *Changing Places* διάσημος επιστήμονας είναι ο Αμερικανός Morris Zapp, ο οποίος θεωρείται αυθεντία στον τομέα του, έχει εκδώσει αρκετά βιβλία, έχει πολλές

δημοσιεύσεις στο ενεργητικό του και δέχεται προσκλήσεις για να συμμετέχει στα καλύτερα συνέδρια.

Στο *Small World* παρουσιάζεται ο Arthur Kingfisher, επιστήμονας-αυθεντία στον τομέα του Στρουκτουραλισμού:

Θεωρητικός λογοτεχνίας, πρωτοπόρος του στρουκτουραλισμού, επίτιμος καθηγητής στα πανεπιστήμια της Ζυρίχης και στο Κολούμπια, ο μοναδικός στην ακαδημαϊκή ιστορία που κατείχε δυο έδρες ταυτόχρονα σε διαφορετικές ηπείρους (από Δευτέρα ως Τετάρτη στην Ελβετία και από Πέμπτη έως Κυριακή στη Νέα Υόρκη). Είναι τώρα συνταξιούχος, αλλά συνεχίζει να είναι ενεργός στον κόσμο της μόρφωσης, παρίσταται σε συνέδρια, είναι σύμβουλος εκδόσεων σε πανεπιστημιακά περιοδικά και σε πανεπιστημιακές εφημερίδες. Γεννήθηκε ως Arthur Klingelfischer στο πλούσιο σε πνευματικά ερεθίσματα περιβάλλον της Βιέννης στο γύρισμα του αιώνα, σπούδασε με τον Shklovsky στη Μόσχα την Επαναστατική περίοδο και με τον I.A. Richards στο Κέιμπριτζ στα τέλη της δεκαετίας του 1920, συνεργάστηκε με τον Jakobson στην Πράγα τη δεκαετία του 1930 και μετανάστευσε στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1939 για να γίνει μια από τις κορυφαίες μορφές στο Νεοκριτικισμό τις δεκαετίες του 1940 και του 1950. Στη συνέχεια, το πρώιμο έργο του μεταφράστηκε από τα γερμανικά τη δεκαετία του 1960 και έγινε πρωτοπόρος του Στρουκτουραλισμού. Ένας άνθρωπος που έχει δεχθεί περισσότερες τιμές από αυτές που μπορεί να θυμηθεί και έχει στο σπίτι του, στο Long Island, ένα ολόκληρο δωμάτιο γεμάτο βιβλία (τα περισσότερα αδιάβαστα) που του στέλνουν οι θαυμαστές του από τον κόσμο της γνώσης. Μαζί του είναι η Song-mi Lee που ήρθε πριν από 10 χρόνια από την Κορέα με υποτροφία ως φοιτήτρια-ερευνήτρια. Έμεινε και έγινε η γραμματέας του, η μασέρ του, η σύντροφος του στο κρεβάτι. Η ζωή της είναι αφιερωμένη στο να προστατεύει αυτό το σημαντικό άνθρωπο από τις ενοχλήσεις από τον ακαδημαϊκό κόσμο και να απαλύνει την απογοήτευσή του που δεν μπορεί πια να έχει μια στύση ή μια αυθεντική σκέψη. Οι περισσότεροι άντρες της ηλικίας του θα είχαν αφεθεί, τουλάχιστον όταν άρχισε να νιώθει αυτή την ανικανότητα, αλλά ο Arthur Kingfisher είχε μια πολύ έντονη σεξουαλική ζωή, κάτι το οποίο θεωρούσε ζωτικής σημασίας, κατά κάποιο μυστηριώδη τρόπο, για τη διανοητική του δημιουργικότητα (σ. 318).

Στο *A very peculiar practice* η καθηγήτρια ιστορίας είναι η μόνη διακεκριμένη επιστήμονας που έχει το πανεπιστήμιο. Χαίρει διεθνούς φήμης και οι φοιτητές έρχονται στο πανεπιστήμιο για να παρακολουθήσουν τις διαλέξεις της (σ. 192).

4.2.8. Σχέση με το πανεπιστήμιο και το επιστημονικό τους αντικείμενο

Όπως ήδη αναφέραμε, μέσα στα λογοτεχνικά έργα που μελετήσαμε, υπάρχουν καθηγητές οι οποίοι αγαπούν πολύ το επιστημονικό τους αντικείμενο και αφιερώνουν πολύ χρόνο στη μελέτη και στην έρευνα. Υπάρχει όμως και η μερίδα εκείνων των ακαδημαϊκών που βρίσκονται στην άλλη πλευρά και θα μπορούσε κανείς να τους ονομάσει γραφειοκράτες, διεκπεραιωτές και όχι καθηγητές ταγμένους στην επιστήμη τους. Στα λογοτεχνικά μας αναγνώσματα συναντήσαμε και τις δυο κατηγορίες ακαδημαϊκών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πρώτης κατηγορίας καθηγητών είναι η Robyn Penrose, ο Tom Llewellyn, ο Howard Kirk, ενώ στη δεύτερη κατηγορία κλασική περίπτωση είναι ο Philip Swallow και ο Hambro Douglas.

Στο *Porterhouse Blue* οι ακαδημαϊκοί παρουσιάζονται ως γραφειοκράτες που τους απασχολεί αποκλειστικά η διατήρηση των προνομίων τους και όχι ως καθηγητές αφοσιωμένοι στην επιστήμη τους. Μένουν προσκολλημένοι στην παράδοση, αδιάφοροι και ανήμποροι να παρακολουθήσουν τις επιστημονικές εξελίξεις. Δεν υπάρχει ούτε ένας καθηγητής που να ενδιαφέρεται για το επιστημονικό του αντικείμενο, να κάνει δημοσιεύσεις ή έρευνα, να είναι παθιασμένος με την επιστήμη. Ακαδημαϊκά, το κολέγιο Porterhouse είναι σε πολύ χαμηλό επίπεδο, κάτι το οποίο έχει άμεση σχέση με την ποιότητα των καθηγητών του. Ο διάλογος μεταξύ του καινούριου Προέδρου και του Bursar είναι διαφωτιστικός:

-[Πρόεδρος] *Ακαδημαϊκά, τα αποτελέσματά μας είναι αξιοθρήνητα. Πότε είχαμε πρωτιά για τελευταία φορά;*

- *Το 1956.*

-*Πρέπει να αλλάξουμε. Πρέπει να επιστρέψουμε στις αρχικές προθέσεις των ιδρυτών, «να ασχοληθούμε επιμελώς με τη μάθηση». Πρέπει να αρχίσουμε να δεχόμαστε υποψήφιους με καλές ακαδημαϊκές επιδόσεις αντί να δεχόμαστε αυτή την αγέλη των αναλφάβητων.*

-*Εξαρτόμαστε όμως από δωρεές.*

-Εννοείς ότι δεχόμαστε υποψήφιους χωρίς ακαδημαϊκές επιδόσεις, επειδή οι γονείς τους κάνουν δωρεές;

-Φοβάμαι πως ναι. Χωρίς αυτές τις δωρεές το κολέγιο δεν θα μπορούσε να ανταπεξέλθει οικονομικά.

-Μα αυτό είναι τρομερό. Είναι σαν να πουλάμε πτυχία.

-Το Porterhouse έχει χρεοκοπήσει (σσ.31-32).

Διαβάζουμε τις σκέψεις του Cornelius Carrington, ενός πρώην αποφοίτου του κολεγίου και νυν πετυχημένου επιχειρηματία στον τομέα των Μέσων Ενημέρωσης και Ψυχαγωγίας:

Στην καρέκλα του ο Carrington κοίταζε τον ηλικιωμένο [Κοσμήτορα] θυμωμένα. Είχε νιώσει τη φιλοξενία του, τις ευγενικές του προσβολές και την εκλεπτυσμένη υποτίμηση για οτιδήποτε είχε πετύχει. Το Porterhouse δεν είχε αλλάξει. Ούτε στο παραμικρό. Το μέρος, ο άνθρωπος, όλα ήταν αναχρονιστικά [...]

Στη συνέχεια ο Carrington αναρωτιέται:

-Ένα από τα πράγματα που με εκπλήσσουν είναι ότι ένα πανεπιστήμιο το οποίο θέλει να φημίζεται για την αριστεία και την έρευνα, παραμένει ένα αθλητικό κολέγιο. Καμία αναφορά σε υποτροφίες και ακαδημαϊκή εργασία. Απλά οι παλιές λίστες του ράγκμπι [...] (σ. 148).

Πως εξάλλου οι καθηγητές του συγκεκριμένου κολεγίου να έχουν ερευνητικές ανησυχίες και να είναι παθιασμένοι με το επιστημονικό τους αντικείμενο από τη στιγμή που συνεργάζονταν ενεργά ή έκαναν τα «στραβά μάτια» στις δραστηριότητες του Skullion; Να θυμίσουμε σε αυτό το σημείο ότι ο πορτιέρης του κολεγίου Skullion έναντι αμοιβής χρησιμοποιούσε άπορους φοιτητές για να ολοκληρώνουν εργασίες άλλων φοιτητών ή ακόμα και να παίρνουν τη θέση τους στις εξετάσεις. Από όλη αυτή του τη δράση κέρδιζε οικονομικά φυσικά και ο ίδιος ο Skullion. Δεν υπάρχουν αναφορές στο κείμενο για το πόσοι και ποιοι καθηγητές «συνεργάζονταν» με τον Skullion, αλλά αν δεν είχε την στήριξή τους, δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να προβαίνει σε τέτοιες ενέργειες. Όσον αφορά δε τον Αρχαιότερο Καθηγητή και τη στάση του απέναντι στη γνώση, ήταν απόλυτα πεπεισμένος ότι «αν η λίγη γνώση ήταν επικίνδυνη, τότε η πολλή ήταν θανατηφόρα» (σ. 196).

Ο καινούριος Πρόεδρος, ο Sir Godber, ο οποίος σκόπευε να κάνει μεταρρυθμίσεις στη λειτουργία του κολεγίου με σκοπό να το αναβαθμίσει ακαδημαϊκά, πέθανε χωρίς τελικά να καταφέρει τίποτα το ουσιαστικό. Ο Sir Godber είχε μια έντονη συζήτηση με τον Skullion. Ο Skullion ζήτησε την επαναπρόσληψή του στο κολέγιο, ο Πρόεδρος δεν το δέχτηκε και τη στιγμή που τον πλησίασε απειλητικά ο Skullion, ο Πρόεδρος έπεσε και χτύπησε στο κεφάλι. Λίγο πριν πεθάνει, μόλις που κατάφερε να προφέρει το όνομα του Skullion στον Κοσμήτορα και στον Αρχαιότερο Καθηγητή που ήρθαν αργότερα, υπονοώντας ότι αυτός είναι ο ένοχος. Όμως αυτοί το εξέλαβαν ότι ονομάτισε το διάδοχό του σύμφωνα με την παράδοση του κολεγίου. Το βιβλίο τελειώνει με τον πορτιέρη Skullion, που μένει ημιπαράλυτος από ένα εγκεφαλικό, να γίνεται ο καινούριος Πρόεδρος στη θέση του Sir Godber. Αυτή η εξέλιξη ήταν ότι καλύτερο για τους καθηγητές του κολεγίου, αφού ο Skullion θα ήταν υποχείριό τους και η στασιμότητα θα διαιωνιζόταν. Η ακαδημαϊκή παρακμή του κολεγίου παρουσιάζεται σημασιολογικά με τον πιο παραστατικό τρόπο από τη στιγμή που ένας ημιπαράλυτος πρώην πορτιέρης αναλαμβάνει τα ηνία της διοίκησης.

Γύρω του η ζωή στο κολέγιο συνέχισε απaráλλαχτη. Επιδιορθώθηκε ο πύργος που είχε μισογκρεμιστεί από την έκρηξη με τη βοήθεια της κληρονομιάς που είχε αφήσει ο Lord Wurford και ο Skullion υπέγραψε τα αναγκαία έγγραφα με το αποτύπωμα του αντίχειρά του χωρίς αντιρρήσεις. Σαν στάχτη στα μάτια όσον αφορά στην επιστήμη, υπήρχαν μερικοί καθηγητές ερευνητές -κυρίως στα νομικά και στις λιγότερο επίμαχες επιστήμες- αλλά αν εξαιρέσει κανείς αυτό, ελάχιστα πράγματα άλλαζαν (σ. 223).

Στο *Places where they sing* ο Tom Llewellyn παρουσιάζεται ως ένας καθηγητής με επιστημονικά ενδιαφέροντα. Ολοκληρώνει ένα κεφάλαιο του βιβλίου που γράφει. Για αυτόν η Σχολή είναι το μέρος στο οποίο θα ήθελε να βρίσκεται συνέχεια, αλλά δεν μπορεί λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων:

Ο Tom Llewellyn τελείωσε το κεφάλαιο το οποίο δούλευε (μια ανάλυση πάνω στο τυχαίο στοιχείο στη μεταρρύθμιση του 1867) και πήγε από τη Μεγάλη Αυλή προς την Πύλη Lauderdale. Έφυγε από τα δωμάτιά του, όπως πάντα με λύπη. Εδώ ήταν που δούλευε, εδώ ήταν τώρα το κέντρο της ζωής του και επέστρεφε κάθε βράδυ στο σπίτι του στο Grantchester με τη θλιβερή βεβαιότητα ότι η μέρα του θα μπορούσε να είχε περισσότερη αξία ή απόλαυση. Αγαπούσε τη γυναίκα του και την κόρη του, όμως ήταν για αυτόν μια υποχρέωση που δεν συμβάδιζε με την ανεξαρτησία που έπρεπε να είχε ως επιστήμονας

και το χειρότερο ήταν, ότι τον έπαιρναν μακριά από τη βραδινή παρέα του Daniel και των υπόλοιπων καθηγητών, την ώρα ακριβώς που η συντροφιά τους θα ήταν η καλύτερη. Να δειπνήσει με ανθρώπους που σκέφτονται το ίδιο, θα ήταν η κορωνίδα της ημέρας. Όμως ακόμα και όταν δειπνούσε κάποιες φορές στο κολέγιο, δεν το απολάμβανε γιατί είχε την αίσθηση ότι η Patricia τον περίμενε και θα έπρεπε να φύγει αμέσως μετά το επιδόρπιο (σ. 60).

Στο *The Mind and Body Shop* η καθηγήτρια Hedda Hangstrom παρουσιάζεται ως ένα άτομο που δεν είναι ικανοποιημένη με αυτά που έχει πετύχει επαγγελματικά ούτε φυσικά με το γεγονός ότι διδάσκει σε αυτό το πανεπιστήμιο. Επιζητεί διακαώς διακρίσεις και βραβεία. Θα ήθελε να είχε μία άλλη επαγγελματική διαδρομή:

Η θέα [της θάλασσας] γέμισε την Hedda Hangstrom με βαθιά μελαγχολία, θυμίζοντάς της τη χαμένη παιδική της ηλικία, όταν έπαιζε στην παραλία με κουβά και φτυάρι την ώρα που θα μπορούσε να μαθαίνει στατιστική. Αν είχε ικανούς γονείς που θα εκτιμούσαν το τεράστιο δυναμικό της και όχι το πληκτικό ζευγάρι που της έφερνε κούκλες και μπαλόνια για πάρτι και την έκανε να παίζει με τα συνηθισμένα παιδιά της διπλανής πόρτας. Αν υπήρχε το κατάλληλο περιβάλλον, τα κατάλληλα κίνητρα, θα ήταν πιθανόν ένα παιδί-θαύμα σε κάτι -στο τσέλο πιθανόν ή στη μικροβιολογία, στην αστροφυσική ή και στα τρία μαζί. Θα είχε πάρει βραβεία, διακρίσεις και ακαδημαϊκές τιμές που τόσο πολύ ποθούσε: Υποτροφία από τη Βασιλική Εταιρία, Βραβείο Νόμπελ στην Πειραματική Ψυχολογία, είσοδο στο Βιβλίο των Ρεκόρ Guinness (Ακαδημαϊκό Παράρτημα), θα ήταν καλεσμένη στο Dirk Oesterbroek Celebrity Show [...] Και όλα αυτά θα είχαν έρθει αβίαστα, ως φυσική κορύφωση των έμφυτων, αλλά κατάλληλα καλλιεργημένων χαρισμάτων της. Αντί να πάρει το δρόμο της διεθνούς αναγνώρισης, ο δρόμος της ήταν γεμάτος εμπόδια, είχε κολλήσει σε αυτό το μέρος που ήταν ξεχασμένο από το Θεό και δεν διέθετε εγκαταστάσεις και πόρους (σ. 22).

Ο Hambro Douglas στο ίδιο έργο δεν ήθελε να γίνει Κοσμήτορας της Σχολής. Απεχθανόταν τις ατελείωτες συναντήσεις σε επιτροπές και υποεπιτροπές, συζητώντας θέματα όπως κλοπές από τη βιβλιοθήκη, κατηγορίες για ακαδημαϊκή κατασκοπία και θέματα χορηγιών. Ήλπιζε να πείσει τον Αντιπρύτανη να επιλέξει κάποιον άλλο συνάδελφο για τη θέση αυτή (σ. 36). Χρειαζόταν ακόμα τέσσερα χρόνια έως τη συνταξιοδότησή του. Ένωθε αυτά τα τέσσερα χρόνια σαν να ήταν καταδικασμένος σε φυλακή. Τέσσερα ακόμα χρόνια να διδάσκει ένα επιστημονικό αντικείμενο για το οποίο είχε χάσει προ πολλού κάθε ενδιαφέρον

και για το οποίο δεν είχε τις εμπορικές ικανότητες να το προωθήσει. Το χειρότερο για αυτόν ήταν, ότι δεν είχε σκεφτεί ακόμα τρόπο να αποφύγει τη θέση του Κοσμήτορα (σ. 44).

Στο *Places where they sing* ο κοσμήτορας Constable σκέφτεται για τον Lord Beyfus:

Είναι ο ηγέτης των αριστερών [...] Μια δημιουργική ζωή, βετεράνος σε ατελείωτες επιτροπές, χαίρει τεράστιου κύρους σαν δημόσιο πρόσωπο και σαν κοινωνικός θεωρητικός [...] (σ. 36).

Και ο επαναστάτης Mayerston, ο οποίος δεν είναι πανεπιστημιακός, θεωρεί τον Lord Beyfus αφοσιωμένο καθηγητή στην επιστήμη του (σ. 74). Ο Daniel Mond, καθηγητής στα θεωρητικά μαθηματικά, ήταν στο πανεπιστήμιο του Goettingen το καλοκαίρι του 1952 για έρευνα. Κάτι του συνέβη και έχασε την ομιλία του και τη διάθεση να δουλεύει δημιουργικά. Έγινε ένας συμβατικός καθηγητής και όχι ένας λαμπρός ερευνητής όπως αρχικά διαφαινόταν ότι θα γίνει, όταν ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Goettingen. Είχε κάνει μια προσπάθεια αυτοκτονίας (σ. 190). Λέει ο ίδιος για τον εαυτό του:

Δεν είμαι επιστήμονας. Δεν είμαι πια ούτε καν ένας δημιουργικός μαθηματικός. Είμαι απλά ένας φύλακας ενός σώματος αφηρημένης αλήθειας που εκφράζεται με συγκεκριμένα σύμβολα (σ. 84).

Σύμφωνα με τον A. H. Halsey⁴⁶³ το ακαδημαϊκό επάγγελμα στη Βρετανία ανέκαθεν χαρακτηριζόταν παραδοσιακά από την ισχυρή πεποίθηση ότι η διδασκαλία και η έρευνα πρέπει να είναι στενά αλληλοσυνδεδεμένες μέσα στα πλαίσια της επιστήμης. Παρά τις αλλαγές που επήλθαν όσον αφορά στις συνθήκες εργασίας και στη σύνθεση του προσωπικού κατά το χρονικό διάστημα 1960-1990, οι ακαδημαϊκοί παραμένουν σταθερά πιστοί στην παράδοση που προτάσσει την ταυτόχρονη ενασχόληση με τη διδασκαλία και την έρευνα.

Στο *The History Man* ο Howard Kirk παρουσιάζεται ως ένας επιστήμονας παθιασμένος με το επιστημονικό του αντικείμενο, την κοινωνιολογία, τόσο σε διδακτικό όσο και σε ερευνητικό επίπεδο. Η διδακτική του προσέγγιση⁴⁶⁴ είναι αντισυμβατική και η δράση

⁴⁶³Halsey, 1992, όπ. π., p. 176.

⁴⁶⁴Πώς ορίζουμε την καλή διδασκαλία; Παρόλο που το ερώτημα αυτό παραμένει ένα άλλο πρόβλημα μέχρι σήμερα και δεν υπάρχει ξεκάθαρη απάντηση, υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά ενός «καλού» δασκάλου τα οποία είναι γενικώς αποδεχτά: ενθουσιασμός, γνώση του αντικειμένου, διέγερση του ενδιαφέροντος για το αντικείμενο, οργάνωση, σαφήνεια, ενδιαφέρον και φροντίδα για τους φοιτητές, χρήση υψηλών νοητικών επιπέδων στις συζητήσεις και στις εξετάσεις, χρήση οπτικών μέσων, ύπαρξη ανατροφοδότησης και αποφυγή σκληρής κριτικής. Goodwin Laura D., Stevens Ellen A., “The Influence of Gender on University Faculty Members’ Perceptions of ‘Good’ Teaching”, *Journal of Higher Education*, vol. 64, iss. 2, (1993), p. 166.

του είναι ευρύτερη, επεκτείνεται στην κοινωνία, δεν περιορίζεται μέσα στα στενά όρια του πανεπιστημίου.

Όταν άρχισε το καινούριο ακαδημαϊκό έτος γύρω στο φθινόπωρο και ο Howard άρχισε να διδάσκει για πρώτη φορά, θεώρησε ότι τα γεγονότα του καλοκαιριού του έδωσαν μια καλή αφορμή για να ασχοληθεί με πάθος με το αντικείμενο. Δίδασκε όπως δεν είχε διδάξει ποτέ του μέχρι τώρα. Έπαιρνε τους φοιτητές του στα κάτω προαύλια και έκανε μάθημα στους διαδρόμους μέχρι που ο θόρυβος γινόταν τόσο δυνατός που του ζητούσαν να φύγει. Έφευγε μαζί με τους φοιτητές και περνούσαν όλο το βράδυ σε μια πανσιόν για να γνωριστούν καλύτερα [...] Μιλούσε πολύ επίσημα και σοβαρά για θεωρητικά θέματα [...] Υπήρχαν αρκετοί το 1963 που είχαν γένια. Ο Howard ήταν ένας από αυτούς. Αργότερα άρχισε να πουλάει Red Mole στο κέντρο της πόλης στα Σάββατα, κρατώντας ένα αντίτυπο ψηλά μέσα στη σφιχτή του παλάμη μπροστά από τα πρόσωπα των καταναλωτών [...]

Τη μέρα που η γυναίκα του γεννούσε, προτίμησε να μην διακόψει τα μαθήματά του, αλλά να πάει με τους φοιτητές του στην κλινική αναλύοντας μαζί τους τα προβλήματα του Εθνικού Συστήματος Υγείας και τις συνθήκες μητρικής φροντίδας (σσ. 28-29).

Σε ένα άλλο σημείο διαβάζουμε:

Όταν επέστρεφε σπίτι, έχοντας τελειώσει από τις διαλέξεις και τα σεμινάρια -αυτές τις διδακτικές και παθιασμένες περιστάσεις όπου πειραματιζόταν με νέους τρόπους διδασκαλίας και σχέσεων-, άλλαξε ρούχα για να κάνει δουλειές μέσα στο σπίτι (σ. 43).

Αντίθετα με τον Howard, ο φίλος του ακαδημαϊκός Henry όχι μόνο δεν είναι παθιασμένος με το επιστημονικό του αντικείμενο, αλλά φαίνεται να ενδιαφέρεται όλο και λιγότερο για την επιστήμη:

Ο Howard σκέφτεται το φίλο του το Henry και το πώς έγινε. Έχει χοντρύνει και μιλάει με μια δυνατή, βαριά φωνή. Έχει γίνει εμφανώς πιο τεμπέλης. Στο Τμήμα, στην αίθουσα που συναντιούνται οι καθηγητές, όταν συζητούνται θεωρητικά θέματα, έχει αποκτήσει τη συνήθεια να στρέφει τη συζήτηση γύρω από ερωτήσεις σχετικές με χωράφια, λιπάσματα και γενικότερα για την κατάσταση της φύσης. Όταν ο Howard και οι άλλοι

προσπαθούσαν να τον σπρώξουν σε κοινωνιολογικά και πολιτικά θέματα, τότε αυτός φαινόταν πικραμένος. Μια φορά που ήταν μαζί με τον Howard άρχισε να κλαίει λίγο και να τον κατηγορεί ότι έκανε ζημιά στην καριέρα του. Δεν μπορούσε όμως να του εξηγήσει ακριβώς τον τρόπο με τον οποίο τον έβλαψε. Φαινόταν ότι κάνοντας ο Howard αυτά που σκόπευε να κάνει ο Henry, είχε σταματήσει ο Henry να τα κάνει ο ίδιος (σ. 76).

Στο *Changing Places* ο Philip Swallow, ηλικίας περίπου 40 ετών, είναι καθηγητής Αγγλικής Λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο του Rummidge. Παρουσιάζεται ως ένας καθηγητής χωρίς ιδιαίτερα επιστημονικά ενδιαφέροντα και επιδόσεις. Στο παρακάτω απόσπασμα παρουσιάζεται η αντίθεση ανάμεσα στους δυο καθηγητές, τον Αμερικανό Morris Zapp και το Βρετανό Philip Swallow⁴⁶⁵. Μέσα στο κείμενο ο Philip παρουσιάζεται με ειρωνικό τρόπο: η ανυπαρξία επιστημονικού έργου έχει μεταβάλει το συγκεκριμένο Βρετανό καθηγητή σε ένα γραφειοκράτη που επιθυμεί να εκδώσει τα θέματα των εξετάσεων που βάζει στους φοιτητές του. Σε τέτοιο σημείο έχει φτάσει η επιστημονική του ανεπάρκεια.

Ο Zapp ήταν διακεκριμένος επιστήμονας ενώ ο Swallow δεν ήταν. Ο Zapp είχε εκδώσει άρθρα στο PMLA ενώ ήταν ακόμη προπτυχιακός φοιτητής και άρχισε να εργάζεται στο πανεπιστήμιο του Euphoric State με ένα πολύ καλό μισθό. Είχε εκδώσει πέντε βιβλία (τα τέσσερα για την Jane Austen) έως την ηλικία των 30 ετών και είχε φτάσει στη βαθμίδα του μόνιμου καθηγητή σε αυτή την ηλικία. Από την άλλη, τον Swallow ίσα-ίσα που τον ήξεραν έξω από το Τμήμα του. Δεν είχε εκδώσει κανένα βιβλίο παρά μόνο μερικά

⁴⁶⁵ Στην εισαγωγή του *The Campus Trilogy*, το 2011, ο ίδιος ο David Lodge αναφέρει:

Τον Ιανουάριο του 1969 πήρα έξι μήνες άδεια από το πανεπιστήμιο του Birmingham για να επισκεφθώ ως Αναπληρωτής Καθηγητής το πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας στο Berkeley, παίρνοντας μαζί μου τη γυναίκα μου Mary και τα τρία μας παιδιά [...] Καθώς εκτελούσα τα διδακτικά μου καθήκοντα, παρατηρούσα με περιέργεια και διασκεδάζοντάς το, τις αντιθέσεις ανάμεσα στην αμερικανική και στη βρετανική ακαδημαϊκή ζωή, τον ανταγωνισμό και τον επαγγελματισμό της πρώτης κάνοντας τη δεύτερη να φαίνεται συγκριτικά πιο ανθρώπινη αλλά ερασιτεχνική. Υποσχέθηκα στον εαυτό μου ότι όταν επιστρέψω σπίτι, θα χρησιμοποιήσω αυτή την εμπειρία για να γράψω ένα κωμικό μυθιστόρημα, όπως τείνουν να είναι τα ακαδημαϊκά μυθιστορήματα, για να εξερευνήσω το χάσμα ανάμεσα στα υψηλά ιδεώδη των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και στις ανθρώπινες ατέλειες και ανοησίες των μελών τους (σ. x).

Σε ένα άλλο σημείο, λίγο πιο κάτω, γράφει:

Οι διαφορές ανάμεσα στη Βρετανία και την Αμερική που δημιούργησαν ένα μεγάλο μέρος της κωμωδίας δεν είναι πιο τόσο χτυπητές σήμερα, όπως ήταν το 1969. Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα έχουν εξαφανιστεί τελείως. Σε πολλά σημεία η βρετανική ανώτατη εκπαίδευση έγινε σαν το αμερικανικό μοντέλο: υιοθετήσαμε το αρθρωτό σύστημα μαθημάτων (modular course system), η διδασκαλία σε μικρές ομάδες έχει ουσιαστικά εξαφανιστεί, το προσωπικό πρέπει να δημοσιεύει αλλιώς εξαφανίζεται και τα πανεπιστήμια λειτουργούν σαν επιχειρήσεις (σ. xii).

δοκίμια και κριτικές και είχε ανέβει αργά έως τη μισθολογική βαθμίδα του Λέκτορα με καθορισμένες ετήσιες αυξήσεις έχοντας ελάχιστες προοπτικές εξέλιξης. Όχι ότι υπολείπονταν σε ευφυΐα και ικανότητες, αλλά του έλειπε η διάθεση και η φιλοδοξία, το επαγγελματικό δολοφονικό ένστικτο που διέθετε άφθονο ο Morris Zapp [...]

Σε ένα τομέα αναγνωριζόταν [ο Philip Swallow] ως εξαιρετικός, φυσικά μέσα στα πλαίσια του Τμήματος του: ήταν ένας πολύ αυστηρός εξεταστής των προπτυχιακών φοιτητών. Κανένας άλλος καθηγητής δεν μπορούσε να δικαιολογήσει βαθμούς όπως B+ ή B; με τόση πειστικότητα όσο αυτός. Στις συναντήσεις του Τμήματος όπου συζητιόντουσαν προσχέδια γραπτών για τις εξετάσεις, οι συνάδελφοί του τον φοβόντουσαν πολύ για το άγρυπνό του μάτι σε θέματα επανάληψης ερωτήσεων από προηγούμενα έτη ή σε θέματα πλημμελούς επίβλεψης που θα επέτρεπαν σε φοιτητές να αντιγράψουν τις απαντήσεις. Τα δικά του γραπτά για τους φοιτητές στις εξετάσεις ήταν έργα τέχνης που τα ετοίμαζε επί ώρες, ζυγίζοντας με μεγάλη προσοχή την κάθε λέξη [...] Ένας συνάδελφός του είχε πει μια φορά ότι έπρεπε να εκδώσει αυτά που έβαζε στις εξετάσεις. Αυτό ειπώθηκε ως χλεύη, αλλά ο Philip είδε την ιδέα σαν μια θεόσταλη λύση στο επαγγελματικό του αδιέξοδο [...] Σκέφτηκε μια εργασία σε μια τελείως πρωτοποριακή μορφή, μια συνοπτική έρευνα της Αγγλικής Λογοτεχνίας αποτελούμενη αποκλειστικά από ερωτήσεις [...] ερωτήσεις που θα είναι θαύματα συλλογισμού [...] ερωτήσεις που θα τις διαβάζει και θα τις ξαναδιαβάζει κανείς [...] αινιγματικές σαν τα haikus, που θα αποτυπώνονται σαν τις παροιμίες, ερωτήσεις που θα περιέχουν τα φανταστικά έμβρυα των απαντήσεών τους. *Collected Literary Questions by Philip Swallow*. Ένα βιβλίο που μπορεί να συγκριθεί με το βιβλίο *Pensées* του Pascal ή του Wittgenstein's *Philosophical Investigations*.

Όμως αυτή η προοπτική δεν προχώρησε παραπέρα. Επιπρόσθετα οι φοιτητές στο πανεπιστήμιο του Rummidge άρχισαν να ανακινούν το θέμα της κατάργησης των παραδοσιακών εξετάσεων, θέτοντας σε κίνδυνο αυτές τις ειδικές του ικανότητες (σσ. 11-14).

Σε ένα άλλο σημείο διαβάζουμε για την επαγγελματική διαδρομή του Philip Swallow:

Αυτόματα πήρε μια υποτροφία για μεταπτυχιακές σπουδές και αποδέχτηκε την πρόταση του καθηγητή του να εργαστεί πάνω στο έργο της Jane Austen. Μετά από δυο χρόνια δουλειάς και ενώ απείχε πολύ από την ολοκλήρωση της εργασίας του, σκεπτόμενος

μάλιστα ότι μια αλλαγή μπορεί να τον ωφελοούσε, έκανε αίτηση για μια υποτροφία στην Αμερική και ταυτόχρονα για τη θέση του βοηθού Λέκτορα στο πανεπιστήμιο του Rummidge. Προς μεγάλη του έκπληξη και οι δυο του αιτήσεις έγιναν αποδεκτές. Το πανεπιστήμιο μάλιστα δέχτηκε να αναβάλει το διορισμό του για ένα χρόνο για να μην είναι υποχρεωμένος να επιλέξει ανάμεσα στα δύο. Δεν ήθελε πράγματι να πάει στην Αμερική εκείνη την περίοδο γιατί είχε δεθεί συναισθηματικά με μια μεταπτυχιακή φοιτήτρια, την Hilary Broome [...] Τελικά τελείωσε την εργασία για το μεταπτυχιακό του σχεδόν χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια. Ήταν το τελευταίο μεγάλο πρότζεκτ που τελείωσε (σσ. 15-16).

Στο ίδιο λογοτεχνικό έργο ασκείται έμμεση κριτική στο γεγονός ότι στα αγγλικά πανεπιστήμια δεν είναι απαραίτητο ο διδάσκων σε ένα πανεπιστήμιο να έχει διδακτορικό:

-Δεν έχει Ph.D. [για τον Swallow], λέει ο Luke Hogan, [Πρόεδρος του Αγγλικού Τμήματος στο πανεπιστήμιο Euphoric στον Morris Zapp].

-Τι;

-Έχουν διαφορετικό σύστημα στην Αγγλία. Το Ph.D. δεν είναι τόσο σημαντικό.

-Δηλαδή οι θέσεις είναι κληρονομικές (σ. 51);

Παραθέτονται επίσης οι σκέψεις του Morris Zapp για τον καθηγητή Robin Dempsey στο πανεπιστήμιο του Rummidge:

Είχε ανάμεικτα αισθήματα για τον Robin Dempsey. Από μια άποψη ήταν το πλησιέστερο δείγμα που διέθετε το Τμήμα προς ένα αναγνωρισμένο επαγγελματία ακαδημαϊκό. Ήταν εργατικός, φιλόδοξος και ξεροκέφαλος. Δεν είχε ιδιορρυθμίες ή παράξενες ιδέες. Έμοιαζε πολύ, εκτός από το ότι ήταν λιγότερο έξυπνος, με αυτό που ήταν ο Morris στην ίδια ηλικία [...] (σ. 188).

Στο *Small World* παρουσιάζεται ο καθηγητής της Οξφόρδης Rudyard Parkinson, ένας Νοτιοαφρικανός που ήρθε στην Οξφόρδη στην ηλικία των 21 ετών και ο οποίος είναι απόλυτα αφοσιωμένος, ψυχή και σώμα, στην επιστήμη:

Στο επενδυμένο από ζύλο βελανιδιάς υπνοδωμάτιό του στο All Saint's College, Oxford, κοιμάται ευγενικά μόνος του ο Regius Professor of Belles-Lettres. Κανένας άλλος

άνθρωπος, άντρας ή γυναίκα, δεν έχει μοιρασθεί αυτό το ψηλό, παλιομοδίτικο μονό κρεβάτι, ή οποιοδήποτε άλλο κρεβάτι, με τον *Rudyard Parkinson*. Είναι εργένης, ανύπαντρος, παρθένος. Όχι όπως θα νόμιζε κανείς εξαιτίας των αμέτρητων βιβλίων, άρθρων και κριτικών τα οποία είναι γεμάτα γνώση και ορισμένες φορές διακινδυνευμένες αναφορές στις παραλλαγές και σκανδαλιές της ανθρώπινης σεξουαλικής συμπεριφοράς. Είναι μόνο σεξ μέσα στο κεφάλι του ή στη σελίδα. Ο *Rudyard Parkinson* δεν ερωτεύτηκε ποτέ, ούτε θέλησε να ερωτευθεί, παρατηρώντας με περιφρόνηση και διασκεδάζοντάς το, τα καταστροφικά αποτελέσματα αυτής της κατάστασης στους συναδέλφους και αντιπάλους του. Όταν ήταν τριάντα πέντε ετών, ήδη ασφαλής και πετυχημένος στην ακαδημαϊκή του καριέρα, σκέφτηκε να παντρευτεί - ψυχρά, αφηρημένα, ζυγίζοντας τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της συζυγικής ζωής- και αποφάσισε να μην παντρευτεί. Περιστασιακά θα αντιδρούσε στην ομορφιά μιας νέας προπτυχιακής-ενός νέου προπτυχιακού απλώνοντας το χέρι του δειλά στον ώμο του νέου-της νέας, αλλά μέχρι εκεί.

Από μικρή ηλικία, το διάβασμα και το γράψιμο ήταν οι αποκλειστικές ενασχολήσεις στη ζωή του *Rudyard Parkinson*. Δεν τον απασχολούσαν καθόλου ο έρωτας και το σεξ που απασχολούν τους κανονικούς ανθρώπους. Πράγματι, θα μπορούσε κάποιος να πει ότι το διάβασμα ήταν ο έρωτάς του και το γράψιμο το σεξ του. Είναι ερωτευμένος με τη λογοτεχνία, συγκεκριμένα με τους Άγγλους ποιητές- τον *Spenser*, τον *Milton*, τον *Wordsworth* και τους υπόλοιπους. Η ανάγνωση των κειμένων τους είναι καθαρή, ανιδιοτελής απόλαυση, μια προνομιούχα επικοινωνία με μεγάλα μυαλά, μια εκλεκτή απόλαυση αλήθειας και ομορφιάς. Το γράψιμο, το δικό του γράψιμο είναι περισσότερο σαν το σεξ: μια επιβεβαίωση της θέλησης, μια άσκηση δύναμης, μια απελευθέρωση έντασης. Αν δεν γράφει τίποτα, τουλάχιστον μια φορά την ημέρα, το οποίο να είναι προς δημοσίευση, γίνεται ευερέθιστος και καταθλιπτικός, γιατί για τον *Rudyard Parkinson* ένα αδημοσίευτο κείμενο είναι σαν ένας αυνανισμός ή *coitus interruptus*, κάτι ντροπιαστικό και μη ικανοποιητικό.

Η υψηλότερη μορφή γραψίματος είναι φυσικά ένα δικό του βιβλίο, κάτι που πρέπει να προετοιμαστεί με λεπτότητα και εξυπνάδα και να υποστηριχθεί πολλούς μήνες σαν μια σχέση. Όμως δεν μπορεί κάποιος να γράφει συνέχεια βιβλία. Ακόμα όμως και όταν γράφει, υπάρχουν διαλείμματα και προσωρινές παύσεις, όταν απλά διαβάσει δευτερογενείς πηγές και η ανάγκη για κάποιου είδους απελευθέρωση του καταπιεσμένου

εγώ στην εκτυπωμένη σελίδα γίνεται επιτακτική, όσο κοινότυπη και εφήμερη κι αν είναι η περίπτωση. Ως εκ τούτου ο *Rudyard Parkinson* δεν αρνείται ποτέ μια πρόσκληση για να γράψει μια κριτική βιβλίου και καθώς είναι ένας ευφυής και κομψός κριτικός, δέχεται πολλές παρόμοιες προσκλήσεις. Οι λογοτεχνικοί συντάκτες των λονδρέζικων καθημερινών και εβδομαδιαίων εφημερίδων είναι συνέχεια στο τηλέφωνο μαζί του, κουτιά με βιβλία φτάνουν στην πόρτα του με το ταχυδρομείο και έχει να κάνει τουλάχιστον τρεις εργασίες ταυτόχρονα, μία έτοιμη, μία σε προσχέδιο και μία σε στάδιο σημειώσεων. Το βιβλίο στο οποίο κάνει σημειώσεις αυτή την ώρα είναι -γεμάτο σημειώσεις, ανοιχτό και ανάποδα στο κομοδίνο, δίπλα στο ζυπνητήρι του, στα γυαλιά του και στην τεχνητή οδοντοστοιχία του. Είναι ένα βιβλίο λογοτεχνικής θεωρίας του *Morris Zapp* με τον τίτλο *Beyond Criticism*, για το οποίο ο *Rudyard Parkinson* γράφει κριτική για το *Times Literary Supplement*. [...]

Δεν πρόκειται να είναι μια αγαπημένη κριτική. Ο *Rudyard Parkinson* δεν νοιάζεται καθόλου για τους Αμερικανούς επιστήμονες. Το δικό του το έργο οι Αμερικανοί το αντιμετωπίζουν με λιγότερο σεβασμό απ' ότι πρέπει. Ή στην περίπτωση του *Morris Zapp* δεν ασχολούνται καθόλου, το αγνοούν τελείως (έλεγε φυσικά στη βιβλιογραφία το *P* για το δικό του όνομα, αυτή είναι πάντα η πρώτη ενέργεια που κάνει σε κάθε καινούριο βιβλίο) (σσ. 323-324).

Στο *Nice Work* η *Robyn Penrose* ενώ έχει τελειώσει το διδακτορικό της, περιμένει μάταια να ανοίξει μια θέση σε ένα πανεπιστήμιο. Η ακαδημαϊκή σταδιοδρομία ήταν η μόνη επαγγελματική προοπτική που μπορούσε να σκεφτεί για τον εαυτό της. Της ήταν πολύ δύσκολο να φανταστεί οποιαδήποτε άλλη απασχόληση εκτός πανεπιστημίου:

Όταν προσπαθούσε να σκεφθεί τον εαυτό της να δουλεύει σε ένα γραφείο ή σε μια τράπεζα, το μυαλό της άδειαζε σαν μια οθόνη σινεμά όταν ο προβολέας χαλάει ή όταν η ταινία σπάει. Υπήρχε βέβαια η διδασκαλία σε σχολείο, αλλά αυτό θα απαιτούσε την απόκτηση ενός Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην Εκπαίδευση ή εργασία στον ιδιωτικό τομέα όπου όμως είχε ιδεολογικές αντιρρήσεις. Σε κάθε περίπτωση, η διδασκαλία Αγγλικής Λογοτεχνίας σε παιδιά σχολείου θα της θύμιζε καθημερινά την ανώτερη ικανοποίηση που παίρνει κανείς όταν διδάσκει σε νέους ενήλικες (σ. 612).

Η νεαρή καθηγήτρια Robyn τελικά στάθηκε τυχερή, άνοιξε μια θέση και υπέγραψε ένα συμβόλαιο ως συμβασιούχος καθηγήτρια στο πανεπιστήμιο του Rummidge. Είναι πολύ απασχολημένη με τα νέα της καθήκοντα, τόσο τα διδακτικά όσο και τα ερευνητικά:

Η Robyn Penrose δεν ήταν ακόμα άνεργη. Είχε πολλή δουλειά: η διδασκαλία, η έρευνα, τα διοικητικά της καθήκοντα στο Τμήμα. Επιβίωσε τον περασμένο χειμώνα παραδομένη στη δουλειά. Οδηγούσε πέρα δώθε μεταξύ του ζεστού μικρού σπιτιού της και του ζεστού, καλά φωτισμένου γραφείου της στο πανεπιστήμιο, αγνοώντας το μελαγχολικό καιρό. Στο σπίτι διάβαζε, κρατούσε σημειώσεις, διύλιζε τις σημειώσεις της σε συνεχή πεζό λόγο στον επεξεργαστή κειμένου, βαθμολογούσε γραπτά. Στο πανεπιστήμιο έκανε μαθήματα, σεμινάρια, συμβούλευε φοιτητές, έπαιρνε συνεντεύξεις από υποψήφιους, συνέτασσε λίστες ανάγνωσης, παρευρισκόταν σε συναντήσεις επιτροπών και βαθμολογούσε γραπτά. Δυο φορές τη βδομάδα έπαιζε σκουός με τον Penny Black, μια διασκέδαση που δεν επηρεαζόταν από τον καιρό ή από οποιαδήποτε άλλο στοιχείο του περιβάλλοντος: χτυπώντας γερά την μπάλα, ιδρώνοντας και λαχανιάζοντας στο καλά φωτισμένο τετράγωνο γήπεδο, κάτω στα υπόγεια του αθλητικού κέντρου, κανείς θα μπορούσε να ήταν οπουδήποτε, στο Κέιμπριτζ, στο Λονδίνο ή στη Νότια Γαλλία. Ο μόχθος της πνευματικής δουλειάς διακοπτόμενος από σύντομες εκρήξεις φυσικής άσκησης σε κλειστό χώρο, αυτός ήταν ο ρυθμός της Robyn τον πρώτο της χειμώνα στο Rummidge.

Όμως αυτή τη χρονιά το χειμερινό εξάμηνο ήταν διαφορετικό. Κάθε Τετάρτη άφηνε το οικείο περιβάλλον και διέσχιζε την πόλη (από μια γρηγορότερη και απευθείας διαδρομή που ακολούθησε στην πρώτη επίσκεψη) προς το εργοστάσιο στο West Wallsbury. Τη δυσχερατούσε η υποχρέωση αυτή. Ήταν μια απόσπαση από τη δουλειά της. Υπήρχαν πάντα τόσα πολλά βιβλία, τόσα πολλά άρθρα σε τόσα περιοδικά που περίμεναν να διαβαστούν, να χωνευτούν, να διυλισθούν και να συνδεθούν με όλα τα άλλα βιβλία και άρθρα που είχε διαβάσει, χωνέψει, διυλίσει και συνθέσει. Η ζωή ήταν σύντομη, η κριτική μεγάλη. Είχε να σκεφθεί την καριέρα της.

[...] τις υπόλοιπες έξι μέρες τη εβδομάδας ήταν απασχολημένη με τις γυναικείες σπουδές, το βικτωριανό μυθιστόρημα και τη λογοτεχνική θεωρία του μεταεποικοδομητισμού (σσ. 748-749).

Και σε ένα άλλο σημείο διαβάζουμε για το βαρύ διδακτικό φορτίο που είχε στην αρχή του εξαμήνου:

Επειδή είχε δουλέψει για το βιβλίο της μέχρι την τελευταία στιγμή των διακοπών, η Robyn ήταν λιγότερο προετοιμασμένη απ' ό,τι συνήθως για τη διδασκαλία και η πρώτη εβδομάδα ήταν αγχωτική. Ήταν υποχρεωμένη να κάθεται μέχρι αργά κάθε βράδυ, φρεσκάροντας τη μνήμη της για το *Vanity Fair*, *The Picture of Dorian Gray*, *The Rainbow*, *The Waste Land* και το 1984, κείμενα για τα οποία είχε δεσμευθεί απερίσκεπτα να κάνει μαθήματα την ίδια εβδομάδα, για να μην αναφέρουμε ότι έπρεπε να ξαναδουλέψει μια διάλεξη για τη *Virginia Woolf* και να διαβάσει το *Pointed Roofs* της *Dorothy Richardson* για πρώτη φορά στη ζωή της για το σεμινάριο της στη *Γυναικεία Γραφή* (σ. 839).

Δεν έχουμε καμία αμφιβολία για την αφοσίωσή της στο επιστημονικό της αντικείμενο. Σε μια συζήτηση που είχε με τον αδερφό της, εκείνος την προτρέπει -μέσα στο γενικότερο πνεύμα ανασφάλειας που υπάρχει στον πανεπιστημιακό χώρο μετά την άνοδο της Μ. Θάτσερ στην εξουσία- να ασχοληθεί επαγγελματικά με τις επιχειρήσεις. Ένας φίλος του πήρε κρατική επιχορήγηση, άνοιξε ένα μαγαζί με παπούτσια και πήγε πολύ καλά. Στη συνέχεια το πούλησε σε πολύ καλή τιμή, πήγε στην *Alganre* και άνοιξε εκεί μια αλυσίδα καταστημάτων. Η απάντηση της Robyn είναι ξεκάθαρη:

«Μα δεν θέλω να ανοίξω ένα μαγαζί με παπούτσια ή να πάω να ζήσω στην *Alganre*. Θέλω να διδάσκω *Γυναικείες Σπουδές* και μεταστρουκτουραλισμό, μυθιστόρημα του 19^{ου} αιώνα και να γράφω βιβλία για αυτά» (σ. 723).

Στο ίδιο βιβλίο γίνεται μια περιγραφή του campus και παρουσιάζονται οι σκέψεις της νεαρής καθηγήτριας Robyn Penrose σχετικά με το πώς βλέπει το πανεπιστήμιο. Νιώθει μεγάλη χαρά και ευτυχία που εργάζεται σε ένα τέτοιο χώρο⁴⁶⁶:

[...] τα κτίρια διαφορετικών σχημάτων και μεγεθών αφιερωμένα στη Βιολογία, στη Χημεία, στη Φυσική, στη Μηχανική, στην Εκπαίδευση και στα Νομικά. Ο ήλιος έλαμπε πάνω από τους βοτανικούς κήπους, το αθλητικό κέντρο, τα γήπεδα, το στίβο όπου οι άνθρωποι έκαναν τζόκινγκ και τρέξιμο, τη Μεγάλη Αίθουσα όπου η ορχήστρα του πανεπιστημίου και η χορωδία επρόκειτο να παρουσιάσουν αργότερα μέσα στο εξάμηνο το

⁴⁶⁶Η αγάπη της Robyn για το πανεπιστήμιο μας παραπέμπει στα λόγια του συγγραφέα του *Coming from Behind*, Howard Jacobson: «Λατρεύω τα πανεπιστήμια. Είναι ιερά μέρη για μένα. Κανένα άλλο ίδρυμα δεν σε σκανδαλίζει με την ίδια υπόσχεση για βιβλία, συντροφιά και φαγητό μακριά από το σπίτι. Το πρώτο πράγμα που σκέφτομαι όταν φτάνω σε μια καινούρια πόλη δεν είναι τα μουσεία και οι γκαλερί της, αλλά το πώς είναι τα πανεπιστήμιά της». Όπως αναφέρεται στο *Anténe*, 2019, όπ. π., p. 158.

«*The Dream of Gerontius*», τη Φοιτητική Ένωση με την Αίθουσα Συνεδριάσεων, με τις αίθουσες για τις επιτροπές και με την αποκτημένη από ιδιωτικά κεφάλαια γκαλερί ζωγραφικής με τη μικρή αλλά εκλεκτή συλλογή έργων τέχνης. Για τη Robyn το πανεπιστήμιο ήταν η ιδεώδης μορφή της ανθρώπινης κοινότητας όπου εργασία, διασκέδαση, πολιτισμός και φύση ήταν σε τέλεια αρμονία, όπου υπήρχε χώρος, φως, όμορφα κτίρια και οι άνθρωποι ήταν ελεύθεροι να επιδιώξουν την αριστεία και την αυτοεκπλήρωση, ο καθένας ανάλογα με το δικό του ρυθμό και κλίση [...] Και οι όμορφοι νεαροί με τους καθηγητές τους να σταματήσουν τις διαφωνίες και να τους πλησιάσουν, να χαιρετήσουν τους ανθρώπους από τα εργοστάσια, να ανταλλάξουν χειραψίες μαζί τους και να τους καλωσορίσουν, να προσφερθούν εκατοντάδες σύντομα σεμινάρια που να γίνονται στο γκαζόν και οι συμμετέχοντες να είναι μισοί φοιτητές με καθηγητές και μισοί με εργάτες και μάνατζερς, να ανταλλάσουν ιδέες για το πώς οι αξίες του πανεπιστημίου και οι απαιτήσεις του εμπορίου μπορούν να συμφιλιωθούν και με ένα πιο δίκαιο τρόπο να είναι για το καλό όλης της κοινωνίας» (σσ. 859-860).

Μπορούμε να πούμε ότι έτσι φαντάζεται η Robyn το «Έτος Σκιά» όπου όλοι, καθηγητές, φοιτητές, μάνατζερς και εργάτες θα βρίσκονταν και θα αντάλλαζαν ιδέες για το τι έχει να προσφέρει ο ένας στον άλλο. Η Robyn είναι μια ιδεαλίστρια και έτσι φαντάζεται τη μοναδικότητα του πανεπιστημίου⁴⁶⁷. Η άποψη που είχε εκφράσει στις συζητήσεις της με τον Victor για την προστασία της μονιμότητας των καθηγητών δεν είχε να κάνει με τη δική της επαγγελματική εξασφάλιση αλλά με την προστασία της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

Τα ίδια συναισθήματα με τη Robyn νιώθει και ο Henry στο *Cuts*, όταν για λίγες στιγμές βρίσκεται στο πανεπιστήμιο Victorian:

[...] αμέσως ένιωσε σαν να είναι σπίτι του, στο μοναδικό κόσμο της πνευματικής ενατένισης, της ηρεμίας, της εξεζητημένης εκκεντρικότητας, της αδιαφορίας προς τη θλιβερή και ανόητη πραγματικότητα που αντιπροσώπευε η ανθρώπινη ζωή. Αυτός ήταν ο κόσμος στον οποίο ένιωθε ότι άνηκε πραγματικά και από τον οποίο- εξαιτίας των περικοπών- είχε τώρα αποκλεισθεί (σ. 59).

⁴⁶⁷Η τελική απόφαση της Robyn να αρνηθεί μια θέση στο φημισμένο αμερικανικό πανεπιστήμιο που διδάσκει ο Zapp και να παραμείνει στη Βρετανία είναι αποτέλεσμα αυτού του ουτοπικού οράματος που έχει και της επιθυμίας της να εργαστεί ενεργά για αυτό. Δουλεύοντας για αυτή την προοπτική, είναι κάτι που για την ίδια αξίζει και αυτός είναι και ο ορισμός μέσα στο μυθιστόρημα του “nice work”. Dimmick Meghan, *Critiquing the Campus: Academic Practice as Literal Subject in the Contemporary University Novel*, Thesis, Memorial University of Newfoundland, 2002, p. 280.

Αντίθετα με τη Robin και τον Henry που διδάσκουν σε πανεπιστήμια και νιώθουν ικανοποιημένοι που είναι καθηγητές σε αυτά τα ιδρύματα, ο Shefton Goldberg στο *Coming from Behind* δεν είναι καθόλου ευχαριστημένος που διδάσκει σε polytechnic. Είναι απογοητευμένος και αυτό τον ωθεί να αναλογίζεται τι έκανε λάθος στη ζωή του.

Αναρωτιόταν τι πήγε λάθος στη ζωή του. Θα ήταν τα όνειρά του πιο εξωτικά, αν είχε πάει στο London School of Economics αντί στο Cambridge; Θα ήταν ο εσωτερικός του κόσμος πιο πλούσιος -και η φαντασία του πιο άγρια- αν είχε αναμειχθεί με κοινωνιολόγους, οικονομολόγους και στελέχη από τη Lever Brothers αντί με αυτές τις επαρχιώτισσες γεροντοκόρες που ήταν οι κεντρικοί ήρωες σε όλα τα βρετανικά μυθιστορήματα; (σ. 178).

4.2.9. Κοινωνική καταγωγή

Ο A.H. Halsey⁴⁶⁸ μελέτησε ένα δείγμα σχεδόν 6.000 καθηγητών (4.226 από πανεπιστήμια και 1.414 από polytechnics) σε δύο χρονικές στιγμές, το 1976 και το 1989. Από την έρευνά του αυτή προέκυψαν πολύ χρήσιμα συμπεράσματα. Όσον αφορά στην κοινωνική τάξη από την οποία προέρχονται, προέκυψε ότι οι ακαδημαϊκοί κυρίως προέρχονται από τη μεσαία τάξη και ειδικά από εκείνο το τμήμα της που το οικογενειακό περιβάλλον ασχολείται με την παροχή υπηρεσιών (57,8%), λιγότεροι από την υπόλοιπη μεσαία τάξη (25,4%) και ακόμα λιγότεροι από την εργατική τάξη (16,7%). Σύμφωνα με την Dubber «στο αγγλικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα της μεταπολεμικής περιόδου οι εκπρόσωποι της μεσαίας τάξης αντιπροσωπεύονται αριθμητικά περισσότερο απ' οποιαδήποτε άλλη τάξη»⁴⁶⁹.

Γενικά μέσα στα λογοτεχνικά έργα που μελετήσαμε υπάρχουν πολύ λίγα αποσπάσματα που φωτίζουν την κοινωνική καταγωγή των ακαδημαϊκών. Στο *The History Man* ο Howard Kirk και ο Henry Beamish προέρχονται από την κατώτερη μεσαία τάξη, αλλά μέσω της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης που έλαβαν αναρριχήθηκαν κοινωνικά και απομακρύνθηκαν από την κοινωνική τους τάξη. Η βιογραφία του Kirk μας δείχνει τη διαδρομή που ακολούθησε ένα παιδί εργατικής καταγωγής μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ήταν ένα συνεσταλμένο, εργατικό παιδί από τη Βόρεια Αγγλία που με τη βοήθεια υποτροφιών μπήκε στο πανεπιστήμιο. Στη συνέχεια έγινε Λέκτορας και παντρεύτηκε την

⁴⁶⁸Halsey, 1992, όπ. π., pp. 201-204.

⁴⁶⁹Dubber Ulrike, *Der englische Unversitätsroman der Nachkriegszeit*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 1991, p. 146.

Barbara με την οποία ήδη γνωρίζονταν. Έγιναν ένα συμβατικό ζευγάρι. Διαφωτιστικό είναι το παράθεμα από το βιβλίο:

Τώρα οι Kirks είναι πλήρεις πολίτες της ζωής. Απαιτούν ιστορικά δικαιώματα. Δεν ήταν πάντα σε θέση να απαιτούν κάτι παρόμοιο. Γιατί αυτοί δεν γεννήθηκαν στη bourgeoisie [...] Οι Kirks, και οι δυο τους, μεγάλωσαν σε ένα βλοσυρό, αυστηρό βορρά σε συνθήκες μεταξύ ανώτερης εργατικής τάξης και κατώτερης μεσαίας τάξης. Όταν γνωρίστηκαν και παντρεύτηκαν πριν από 12 χρόνια, ήταν πολύ διαφορετικοί άνθρωποι απ' ό τι είναι σήμερα: ένα συνεσταλμένο ζευγάρι για τους οποίους η ζωή είχε καθυστερήσει. Ο Howard ήταν το συμβατικό προϊόν των συνθηκών και της εποχής του, της δεκαετίας του 1950: ένα αγόρι που έπαιρνε υποτροφία, σοβαρός και αυστηρός, πολύ καλά διαβασμένος στη βιβλιοθήκη του grammar school, κακός στο παιχνίδι και στη φιλανθρωπία, που μπήκε στο πανεπιστήμιο του Leeds το 1957 με την αξία του. Η Barbara ήταν εκ φύσεως πιο ευφυής, όπως έπρεπε να ήταν, από τη στιγμή που τα κορίτσια από τέτοιο κοινωνικό περίγυρο δεν πιέζονταν πολύ για να πάνε στο πανεπιστήμιο. Μπήκε στο πανεπιστήμιο από ένα grammar school που ήταν μόνο για κορίτσια, όχι όπως ο Howard που είχε ισχυρό κίνητρο, αλλά χάρη στην ενθάρρυνση και στις συμβουλές ενός συμπαθητικού, σοσιαλιστή καθηγητή Αγγλικών, που χλεύασε τις οικιακές της φιλοδοξίες. Στο πανεπιστήμιο παρέμειναν συνεσταλμένοι άνθρωποι, απολίτικες φιγούρες σε ένα απολίτικο, μη επιθετικό περιβάλλον. Τα ρούχα του Howard πάντα φαίνονταν παλιά, ακόμα κι όταν ήταν καινούρια [...] Διάβαζε κοινωνιολογία που δεν ήταν δημοφιλές επιστημονικό αντικείμενο ούτε είχε κάποιο γόητρο. Τα περισσότερα άτομα που γνώριζε το έβρισκαν βαρύ, γερμανικό και ανιαρό. Είχε κιτρινωμένα δάχτυλα από τη νικοτίνη, επειδή κάπνιζε συνέχεια Park Drive. Ήταν η μόνη του απόλαυση [...] (σσ. 18-19).

Και λίγο πιο κάτω:

Ήταν δυο άνθρωποι που αν και είχαν μεγαλώσει σε δυο διαφορετικές πόλεις του Βορρά, ο ένας στο Yorkshire και ο άλλος στο Lancashire, μεγάλωσαν στην ίδια κοινωνική τάξη και με τις ίδιες αξίες. Αυτό το περιβάλλον ήταν ένας υποτυπώδης Χριστιανισμός και μια κοινωνική διαφορά, μια ιδεολογία, λέει ο Howard, μιας κοινωνίας με έντονους κοινωνικούς διαχωρισμούς και ταξική συνείδηση. Και οι δυο προέρχονταν περισσότερο ή λιγότερο από πουριτανικά σπίτια που κοινωνικά ήταν μεταξύ αναρχισμού της εργατικής τάξης και συμμόρφωσης της μεσαίας τάξης. Ήταν θρησκευόμενες οικογένειες με υψηλά

ηθικά πρότυπα και χαμηλές κοινωνικές προσδοκίες. Το αποτέλεσμα ήταν ένα ήθος όπου η ηθική αντικατέστησε την πολιτική, φέρνοντας μια διάθεση αυτοάρνησης και εσκεμμένα μια επιλεγμένη συστολή. Και οι δυο τους, ο Howard και η Barbara, είχαν αποφοιτήσει από ένα grammar school και είχαν πάει πανεπιστήμιο, όμως είχαν την ίδια στάση για την εκπαίδευση που είχαν και οι γονείς τους: ήταν ένα ενάρτετο εργαλείο για να προσδεύσουν κοινωνικά, να γίνουν ακόμα πιο σεβαστοί. Με λίγα λόγια δηλαδή, είχαν αλλάξει κοινωνική θέση χωρίς να αλλάξουν αξίες [...] Διδάχθηκαν να είναι κριτικοί και έγιναν κριτικοί μόνο ο ένας για τον άλλο και όχι για το περιβάλλον τους ή για την κοινωνία [...] Ποτέ δεν ζητούσαν και ποτέ δεν έπαιρναν τίποτα. Και επομένως, όπως λέει ο Howard, η φύση της ψυχολογικής τους κατάστασης και η συνακόλουθη φύση του γάμου τους ήταν πολύ ξεκάθαρη και αναπόφευκτη. Παντρεύτηκαν με σκοπό να φτιάξουν ακριβώς το είδος της οικογένειας μέσα στο οποίο είχαν μεγαλώσει οι ίδιοι. Όμως το έκαναν αυτό σε τελείως διαφορετικές ιστορικές συνθήκες από αυτές που διαμόρφωσαν τις επιλογές των γονιών τους (σ. 23).

Ο πατέρας του Henry Beamish ήταν σιδηροδρομικός υπάλληλος, ενώ του Howard Kirk δούλευε σε ένα φούρνο, δηλαδή και οι δύο προέρχονταν από την κατώτερη μεσαία τάξη. Όπως λέει και ο ίδιος ο Howard σε μια συζήτηση που είχε με τη γυναίκα του:

Μεγαλώσαμε στην ίδια κοινωνική τάξη, στο ίδιο περιβάλλον, στην ίδια περιοχή της χώρας. Ο πατέρας του ήταν σιδηροδρομικός υπάλληλος, ο δικός μου δούλευε σε ένα αρτοποιείο, όμως οι διαφορές του περιβάλλοντος ήταν ελάχιστες. Μετά πήγαμε στο πανεπιστήμιο σχεδόν την ίδια περίοδο, πήραμε τις πρώτες μας δουλειές μαζί και παντρευτήκαμε με ένα χρόνο διαφορά. Είδα όλες τις επιλογές που έκανε, τα μονοπάτια που ακολούθησε [...] Τον είδα να μην είναι πια ο εαυτός του. Δεν ήταν ένας συνετός γάμος, αυτός που έκανε με τη Myra. Η Myra ήταν κοινωνικά ανώτερή του, αυτή είχε όλες τις bourgeois φιλοδοξίες. Αυτό ήταν τη δεκαετία του 1950, όταν όλοι το ήθελαν. Προηγουμένως ήξερε ο Henry που ήτανε. Σταμάτησε να σκέφτεται, εγκλωβίστηκε σε αυτόν τον φανταχτερό, ψευδομπουρζουά αστικό τρόπο ζωής, έχασε την κοινωνική του συνείδηση. Έγινε καταπιεσμένος και καταπιεστής. Όπως λέει ο Μαρξ, όσα περισσότερα έχεις, τόσο λιγότερο είσαι (σ. 119).

Στο *The Mind and Body Shop* ο πατέρας του βοηθού του καθηγητή Hambro, Skillicorn, ήταν υπουργός άνευ Χαρτοφυλακίου σε κυβέρνηση μειοψηφίας (σ. 121).

Στο *Nice Work* ο πατέρας της νεαρής συμβασιούχου καθηγήτριας Robyn Penrose είναι ακαδημαϊκός:

Γεννήθηκε και βαπτίστηκε Roberta Anne Penrose στη Μελβούρνη, στην Αυστραλία, σχεδόν τριάντα χρόνια πριν, αλλά έφυγε από αυτή τη χώρα στην ηλικία των πέντε ετών για να συνοδέψει τους γονείς της στην Αγγλία. Ο πατέρας της, τότε ένας νέος ακαδημαϊκός ιστορικός, πήρε μια υποτροφία για να κάνει μεταδιδακτορική έρευνα στην ευρωπαϊκή διπλωματία του 19^{ου} αι. στην Οξφόρδη. Αντί να επιστρέψει στην Αυστραλία, πήρε μια θέση στο πανεπιστήμιο στη νότια ακτή της Αγγλίας, όπου από τότε είναι μόνιμα, κατέχοντας τώρα μια Έδρα (σ. 604).

Στο *Coming from Behind* ο βασικός πρωταγωνιστής Sefton Goldberg με το φίλο του Godfrey Jelley είναι οι μοναδικοί Εβραίοι που σκόπευαν να πάνε στο πανεπιστήμιο να σπουδάσουν κάτι διαφορετικό από τους υπόλοιπους Εβραίους, οι οποίοι σπούδαζαν είτε οδοντιατρική είτε νομική (σ. 15). Ο Peter Potter, συνάδελφος του Sefton στο polytechnic, γεννήθηκε στο Νότιγγαμ και είναι γιος ανθρακωρύχου (σ. 26).

4.2.10. Οικονομική κατάσταση

Σύμφωνα με τον Thomas Finkenstaedt⁴⁷⁰ η γενικότερη εξέλιξη των μισθών του ακαδημαϊκού προσωπικού από το 1945 και μετά χαρακτηρίστηκε από τα ακόλουθα δύο στοιχεία: α) προέκυψε μια δομή για πιο τακτικούς μισθούς, παρόμοιους με τους μισθούς που υπάρχουν στη δημόσια διοίκηση, β) υπήρξε μια σημαντική μείωση στις μισθολογικές διαφορές μεταξύ νεαρότερου και γηραιότερου προσωπικού. Αυτό φαίνεται και από τα στοιχεία που υπάρχουν για το Ηνωμένο Βασίλειο. Το 1989 ο μέσος καθηγητής έπαιρνε 1.76 φορές το μισθό του μέσου λέκτορα και 2.74 φορές περισσότερο από το μισθό του μέσου ερευνητή. Στη Γερμανία το 1955 ο βασικός μισθός του καθηγητή ήταν τουλάχιστον τρεις φορές υψηλότερος από το μισθό ενός Assistant, όμως έως το 1976 αυτή η αναλογία κυμαινόταν μεταξύ 1.3 και 1.75. Την ίδια χρονική περίοδο οι αυξήσεις στους μισθούς των πανεπιστημιακών ήταν χαμηλότερες σε σχέση με τις αντίστοιχες αυξήσεις στους μισθούς των δημόσιων υπαλλήλων ή με τις αυξήσεις στα εισοδήματα των στελεχών που απασχολούνταν στη βιομηχανία και στο εμπόριο. Για παράδειγμα, την περίοδο από το 1962 έως το 1983 στη Γαλλία οι μισθοί στον ιδιωτικό τομέα αυξήθηκαν κατά μέσο όρο 80%, στο δημόσιο τομέα 50% και μόλις 36% στο πανεπιστήμιο. Αυτό είχε ως συνέπεια τη μείωση του

⁴⁷⁰Finkenstaedt Thomas, "Teachers", στο: Rüegg Walter (ed.), 2011, όπ. π., p. 184.

καταληκτικού μισθού των πανεπιστημιακών, γεγονός που έκανε λιγότερο ελκυστική την είσοδο στο ακαδημαϊκό επάγγελμα. Οι Βρετανοί και οι Σουηδοί ακαδημαϊκοί, ειδικότερα το νεαρότερο προσωπικό, είναι οι λιγότερο ικανοποιημένοι από τους μισθούς τους.

Σε γενικές γραμμές η οικονομική κατάσταση των Βρετανών πανεπιστημιακών, όπως περιγράφεται στα υπό μελέτη λογοτεχνικά έργα δεν είναι και η καλύτερη. Σε κάποια έργα, όπως στο *Changing Places* και στο *Nice Work*, τονίζεται η αντίθεση ανάμεσα στα μέτρια εισοδήματα των Βρετανών καθηγητών με τα αντίστοιχα των Αμερικανών συναδέλφων τους. Δεν υπάρχουν καθόλου αναφορές που να υποδηλώνουν ότι οι Βρετανοί πανεπιστημιακοί είναι υψηλά αμειβόμενοι. Υπάρχουν ελάχιστες, σύντομες αναφορές -μία ή δυο στον αριθμό- που να δηλώνουν ότι κάποιοι Βρετανοί καθηγητές έχουν χρήματα, όμως δεν αποσαφηνίζεται η πηγή προέλευσης αυτών των χρημάτων, αν προέρχονται δηλαδή από κληρονομιά ή αν είναι περιουσία του συζύγου ή κάτι άλλο. Πάντως, έστω και έμμεσες αναφορές ότι τα χρήματα αυτά προέρχονται από τα επαγγελματικά τους εισοδήματα δεν υπάρχουν. Όπως αναφέρει ο Walter Rüegg⁴⁷¹ «Η ιστορία του πανεπιστημίου είναι γεμάτη με αμφιλεγόμενες δραστηριότητες με τις οποίες οι πανεπιστημιακοί καθηγητές προσπαθούσαν να φέρουν τα εισοδήματά τους πιο κοντά σε αυτά άλλων, καλύτερα αμειβόμενων επαγγελματιών [...] Όμως μια μονόπλευρη οικονομική θεώρηση της επιστημονικής γνώσης θα οδηγούσε σε παραμέληση λιγότερο κερδοφόρων δραστηριοτήτων στην έρευνα και στη διδασκαλία και επομένως θα είχε ως συνέπεια την παρακμή του πανεπιστημίου».

Στο *Porterhouse Blue* υπάρχει μόνο μια αναφορά στην οικονομική κατάσταση των καθηγητών:

Μερικοί [καθηγητές] ήταν έξυπνοι, αλλά οι μισοί ήταν πιο βλάκες και από τους φοιτητές. Χρήματα; Ορισμένοι είχαν πολλά και άλλοι δεν είχαν (σ. 20).

Στο *Places where they sing* μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η καθηγήτρια Mona Corrington είναι μάλλον ευκατάστατη, αφού κυκλοφορούσε με μια πράσινη jaguar (σ. 167). Στο ίδιο έργο είναι εμφανής η οικονομική στενότητα την οποία αντιμετωπίζει ο καθηγητής Tom Llewellyn και η σύζυγός του Patricia εξαιτίας των μέτριων οικονομικών απολαβών που έχει ο Tom από το κολέγιο και του γεγονότος ότι η σύζυγός του Patricia δεν εργάζεται. Ενδεικτικός είναι ο παρακάτω διάλογος μεταξύ τους:

⁴⁷¹Rüegg Walter, *The academic ethos*, Minerva, vol. 24, iss. 4, (December 1986), p. 408.

-Αυτός ο οδοντίατρος δεν είναι καλός με τα παιδιά, είπε η Patricia. Αν είμασταν τώρα στο Λονδίνο [...]

-Πήγαινε για μια εβδομάδα. Μείνε σε ένα ξενοδοχείο. Πάρε τη μικρή σε ένα οδοντίατρο και χαλάρωσε.

-Και εσύ;

-Εγώ είμαι εντάξει. Μπορώ να κοιμηθώ στα δωμάτια του κολεγίου.

-Θα σ' άρεσε, έτσι δεν είναι;

-Και εσένα θα σου άρεσε εκεί. Θα μπορούσες να αγοράσεις και μερικά ρούχα.

Η Patricia κοίταξε την ξεφτισμένη φούστα της και μετά τις δυο τρύπες στο αριστερό καφέ καλτσόν της.

-Ξενοδοχεία, οδοντίατρος, καινούρια ρούχα. Δεν έχουμε τα χρήματα να τα πληρώσουμε πια.

-Ανοησίες. Ξέρω ότι δεν κερδίζω πολλά από το κολέγιο, αλλά είναι τα συγγραφικά δικαιώματα και τα χρήματα που άφησε ο πατέρας σου.

-Αυτά θα τα κρατήσουμε για το παιδί. Σ' ευχαριστώ πολύ (σελ. 61).

Στο *The Mind and Body Shop* η καθηγήτρια Hedda Hangstrom φορούσε δύο πουλόβερ κάτω από το παλτό της, εξαιτίας των περικοπών που εισήγαγε ο Αντιπρόεδρος στη θέρμανση των πανεπιστημιακών κτιρίων. Την ίδια στιγμή σκεφτόταν την οικονομική κατάσταση κάποιων συναδέλφων της:

Είδε την αναπνοή της να εξατμίζεται στον ψυχρό αέρα. Όμως ακόμα ήταν σε καλύτερη μοίρα από ορισμένους συναδέλφους της: σκεφτόταν τον κακόμοιρο τον ηλικιωμένο Myerscough που διπλοδούλευε σαν λέκτορας των Ισπανικών Σπουδών και φύλακας σε πάρκινγκ αυτοκινήτων ή τον McGinty της Βιολογίας που περνούσε τρία απογεύματα της εβδομάδας στο λεβητοστάσιο (σ. 18).

Στο *The History Man* διαβάζουμε για την οικονομική κατάσταση των Kirks:

Οδήγησαν από το Leeds στο Watermouth με το μίνιβαν, ένα αντικείμενο ιδιοκτησίας που μόλις είχαν αποκτήσει. Το νέο πανεπιστήμιο του Watermouth τού είχε δώσει δυο επιπλέον αυξήσεις και για πρώτη φορά στη ζωή τους βρέθηκαν να έχουν λίγα χρήματα παραπάνω (σ. 36).

Η μέτρια οικονομική κατάσταση των Βρετανών καθηγητών εξαιτίας των μέτριων έως χαμηλών απολαβών που λαμβάνουν από τα ιδρύματα στα οποία απασχολούνται σε σύγκριση με αυτή των Αμερικανών συναδέλφων τους, περιγράφεται στο *Changing Places*. Ανάμεσα στο αγγλικό επαρχιακό πανεπιστήμιο του Rummidge και το αμερικανικό State University of Euphoria υπήρχε ένα πρόγραμμα ανταλλαγής επισκεπτών καθηγητών στο δεύτερο εξάμηνο κάθε ακαδημαϊκού έτους:

Σύμφωνα με την αρχική συμφωνία, κάθε επισκέπτης έπαιρνε το μισθό που δικαιούταν ανάλογα με τη βαθμίδα και την παλαιότητα στη μισθολογική κλίμακα του πανεπιστημίου στο οποίο φιλοξενούταν, αλλά καθώς κανένας Αμερικανός δεν μπορούσε να επιζήσει παραπάνω από μερικές μέρες με το μισθό που πλήρωνε το Rummidge, το Euphoric State συμπλήρωνε το μισθό για τους δικούς του καθηγητές, ενώ πλήρωνε στους Βρετανούς επισκέπτες ένα μισθό που ούτε στα πιο τρελά τους όνειρα φαντάζονταν, δίνοντάς τους επίσης τον τίτλο του επισκέπτη καθηγητή. Το πρόγραμμα ευνοούσε προφανώς τους Βρετανούς επισκέπτες (σ. 10).

Η μέτρια οικονομική κατάσταση του Βρετανού καθηγητή Philip Swallow περιγράφεται στη σελίδα 16:

[Ο Philip και η Hilary] νοίκιασαν ένα κρύο και υγρασιασμένο επιπλωμένο διαμέρισμα στο Rummidge για έξι μήνες και μετά την άφιξη του μωρού μετακόμισαν σε ένα μικρό, κρύο και με υγρασία σπίτι με κήπο από το οποίο, τρία χρόνια αργότερα με ένα δεύτερο παιδί μετακόμισαν σε μια μεγάλη, κρύα βικτωριανή βίλλα που είχε υγρασία. Για τη Hilary ήταν αδύνατο να δουλέψει με τα παιδιά και ο μισθός του Philip ήταν μικρός.

Η Hilary αναφέρει ότι οι Zarps μένουν στην Καλιφόρνια σε ένα πολυτελές σπίτι (σ. 104) σε αντίθεση με αυτούς που μένουν σε ένα μικρό και απλό σπίτι και ο τραπεζικός τους λογαριασμός είναι στο κόκκινο (σ. 127). Τα χρήματα που θα κέρδιζε ο Philip πηγαίνοντας ένα εξάμηνο στο αμερικανικό πανεπιστήμιο ήταν καλά, πολύ περισσότερα από αυτά που κέρδιζε στη Βρετανία. Ο ίδιος λέει:

«Θα αποταμιεύσω αρκετά χρήματα για να πληρώσω την κεντρική θέρμανση». Η τοποθέτηση κεντρικής θέρμανσης στο κρύο, γεμάτο υγρασία σπίτι τους ήταν ένα άπιαστο όνειρο για τους Swallows (σ. 20).

Και στο *Small World* η μισθολογική διαφορά μεταξύ του Αμερικανού Morris Zapp και του Βρετανού συναδέλφου του Philip Swallow είναι ξεκάθαρη. Ο Morris Zapp όταν ερωτάται γιατί ακόμη διδάσκει και δεν βγαίνει στη σύνταξη, απαντάει:

-Πριν συνταξιοδοτηθώ, θέλω να είμαι ο καλύτερα αμειβόμενος καθηγητής Αγγλικής Φιλολογίας στον κόσμο.

-Πόσο υψηλές είναι οι αμοιβές σε αυτή την περίπτωση;

*-Δεν ξέρω, αυτό είναι που με κρατάει σε κίνηση. Οι κορυφαίοι επιστήμονες σε αυτό το επάγγελμα δεν μιλάνε για τους μισθούς τους. Ίσως να είμαι ήδη ο καλύτερα αμειβόμενος καθηγητής Αγγλικής Λογοτεχνία στον κόσμο χωρίς να το ξέρω. Κάθε φορά που απειλώ ότι θα φύγω από το *Euphoric State*, μου αυξάνουν το μισθό έως και 5.000 δολάρια (σ. 268).*

Σε μια συζήτηση που έχουν οι δυο καθηγητές, ο Morris Zapp προτρέπει το συνάδελφό του Philip Swallow να συμμετάσχει σε ένα συνέδριο στο Ισραήλ. Ο Philip του εξηγεί ότι ο λόγος για τον οποίο δεν έχει δηλώσει συμμετοχή στο συγκεκριμένο συνέδριο, είναι ότι δεν μπορεί να ανταποκριθεί οικονομικά:

-Γιατί δεν έρχεσαι στην Ιερουσαλήμ το καλοκαίρι; [...] Φέρε και τη Hilary μαζί σου.

-Αμφιβάλλω αν μπορούμε να πληρώσουμε το εισιτήριό της. Ξέρεις, δυο παιδιά στο πανεπιστήμιο μας έχουν στραγγίσει οικονομικά (σ. 291).

Στο *Nice Work* ο αδερφός της νεαρής καθηγήτριας Robyn Penrose, ο Basil, αποφάσισε μετά την αποφοίτησή του από την Οξφόρδη να δουλέψει στο City. Βρήκε δουλειά σε μια τράπεζα και μόλις μετά από τρία χρόνια επαγγελματικής προϋπηρεσίας, κέρδιζε περισσότερα χρήματα από τον πατέρα του που ήταν ακαδημαϊκός με πολλά χρόνια προϋπηρεσία. Η αδερφή του η Robyn κυκλοφορούσε με ένα παλιό Renault, ενώ ο αδερφός της φορούσε Rolex και οδηγούσε μια BMW (σσ. 723-724). Σε μια συζήτηση που είχε με την αδερφή του, τη ρώτησε πόσα χρήματα κερδίζει από τη δουλειά της στο πανεπιστήμιο. Όταν του απάντησε ότι κερδίζει 12.000 λίρες το χρόνο, έμεινε έκπληκτος. Δεν πίστευε ότι κέρδιζε τόσα λίγα:

-Πόσα κερδίζεις;

-12.000 λίρες περίπου το χρόνο.

-Θεέ μου, μόνο αυτά;

-Δεν το κάνω για τα χρήματα. Υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που ζουν με τα μισά από αυτά [...] Για παράδειγμα ο Danna Ram, ένας Ινδός εργάτης στην Pringle's (σ. 723).

Και στο *Cuts* είναι εμφανής η μέτρια οικονομική κατάσταση των Βρετανών ακαδημαϊκών. Ο Πρόεδρος του Τμήματος Finniston είπε στο νεαρό καθηγητή Henry:

Να είναι κανείς πανεπιστημιακός καθηγητής είναι μεγάλο προνόμιο, όμως ο μισθός κάλυπτε μόνο τις ανάγκες ενός άγαμου ατόμου. Αυτή ήταν πάντα η ακαδημαϊκή παράδοση. Όταν άρχισα, όλοι οι πανεπιστημιακοί είχαν και επιπλέον ιδιωτικά εισοδήματα. Κανένας μας δεν ήταν παντρεμένος. Καταλαβαίναμε ότι τα σεξουαλικά ήταν μεγάλος περισπασμός από τη μελέτη (σ. 42).

Ο Finniston μάλιστα είχε συμβουλέψει τον Henry Babbacombe να μην παντρευτεί, γιατί ένας πανεπιστημιακός δεν μπορεί να ανταπεξέλθει οικονομικά στις οικογενειακές υποχρεώσεις (σ. 47).

Στα polytechnic η οικονομική κατάσταση των καθηγητών είναι ακόμα χειρότερη σε σχέση με τους συναδέλφους τους που απασχολούνται σε άλλα βρετανικά ανώτατα ιδρύματα. Στο *Coming from Behind* ο νεαρός καθηγητής Shefton όταν πρωτοέρχεται ως καθηγητής στο Wrotesley Polytechnic, μπορεί να νοικιάσει μόνο ένα μικρό διαμέρισμα εξαιτίας του μέτριου μισθού του. Ένας άλλος καθηγητής του polytechnic, ο Arthur Twinbarrow με ειδίκευση στην ποίηση του 20^{ου} αι., παντρεμένος με τέσσερα παιδιά, εκμυστηρεύτηκε μια μέρα στον Shefton ότι δεν είχαν τηλεόραση σπίτι τους εξαιτίας της φτώχειας. Δεν μπορούσαν να το αντέξουν οικονομικά (σ. 45).

4.2.11. Ακαδημαϊκά ταξίδια

Το μοτίβο των Άγγλων πανεπιστημιακών που συμμετέχουν σε συνέδρια εμφανίστηκε στο ακαδημαϊκό μυθιστόρημα τη δεκαετία του 1970⁴⁷². Η συμμετοχή σε συνέδρια, όπως παρουσιάζεται στη λογοτεχνία, δεν σημαίνει απαραίτητα και ένα αυξημένο ενδιαφέρον από την πλευρά των ακαδημαϊκών για επαγγελματική επιμόρφωση. Σύμφωνα με την ίδια ερευνήτρια αυτό ισχύει μόνο σε ένα περιορισμένο βαθμό, μιας και συχνά υπάρχει αμφιβολία

⁴⁷²Dubber, 1991, όπ. π., p. 106.

για τους πραγματικούς λόγους των ακαδημαϊκών ταξιδιών και τη χρησιμότητά τους για ερευνητικούς σκοπούς.

Κλασικό παράδειγμα είναι οι καθηγητές Morris Zapp και Philip Swallow στο *Changing Places*, οι οποίοι συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα εκπαιδευτικών ανταλλαγών με τον πρώτο να έρχεται σε ένα βρετανικό επαρχιακό πανεπιστήμιο και τον δεύτερο να πηγαίνει ως επισκέπτης καθηγητής σε ένα αμερικανικό. Τα πραγματικά κίνητρα των δυο καθηγητών για αυτή την ανταλλαγή δεν είναι επιστημονικά, αλλά προσωπικά: ο Zapp περνά μια κρίση στο γάμο του και είναι μια ευκαιρία να τον σώσει, ενώ για τον Swallow η παραμονή στην Καλιφόρνια του προσφέρει μια ευκαιρία να δώσει ώθηση στην καριέρα του και παράλληλα τη δυνατότητα να κερδίσει περισσότερα χρήματα. Ακόμη, για τον Swallow η συγκεκριμένη εκπαιδευτική ανταλλαγή λειτουργεί ως μια καλή ευκαιρία διαφυγής από τις οικογενειακές υποχρεώσεις, του προσφέρει ένα αίσθημα ελευθερίας.

Το κατεξοχήν λογοτεχνικό έργο, το οποίο επικεντρώνεται στο θέμα των ακαδημαϊκών ταξιδιών και των συνεδρίων είναι το *Small World*. Στο έργο αυτό ο David Lodge βλέπει με κριτικό μάτι τον αυξανόμενο ενθουσιασμό των ακαδημαϊκών για συμμετοχή σε συνέδρια. Από τους κεντρικούς χαρακτήρες του βιβλίου η υποψήφια διδάκτορας Angelica Pabst ανήκει στη μειοψηφία αυτών που έχουν πραγματικό επιστημονικό ενδιαφέρον για συμμετοχή σε συνέδρια και συμπόσια. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων βλέπει τα συνέδρια ως μια καλή ευκαιρία για ξεκούραση και ταξίδια με έξοδα του πανεπιστημίου και της κοινωνίας. Ο συγγραφέας⁴⁷³ στον πρόλογο του *Small World* αναφέρεται στα συνέδρια που γίνονται:

⁴⁷³Ο David Lodge, στην εισαγωγή του *The Campus Trilogy*, αναφέρεται στις συνθήκες εκείνης της περιόδου που συνέλαβε την ιδέα της συγγραφής του *Small World*. Lodge David, *The Campus Trilogy-Changing Places, Small World, Nice Work*, Vintage, London, σ. xviii:

Η υπόθεση του Small World διαδραματιζόταν με σαφήνεια το 1979, όταν συνέλαβα το παγκόσμιο πανεπιστήμιο (global campus) ως αντικείμενο για μυθιστόρημα. Ήταν επίσης η χρονιά που το Συντηρητικό κόμμα κέρδισε τις εκλογές και η κ. Θάτσερ έγινε πρωθυπουργός. Το 1984, όταν δημοσιεύθηκε το μυθιστόρημά μου, οι κυβερνητικές της πολιτικές είχαν επηρεάσει αποφασιστικά τη βρετανική οικονομική και κοινωνική ζωή, συμπεριλαμβανομένης και της ανώτατης εκπαίδευσης. Η χρηματοδότηση των πανεπιστημίων περικόπηκε δραστικά, τα ανώτατα ιδρύματα υποχρεώθηκαν να παγώσουν νέους διορισμούς και παροτρύνθηκαν να λειτουργούν σαν επιχειρήσεις. Ορισμένοι συνάδελφοί μου και λίγοι κριτικοί που είχαν σχέση με τον ακαδημαϊκό κόσμο, σκέφτηκαν ότι δεν ήταν η κατάλληλη στιγμή να εκδοθεί ένα κωμικό μυθιστόρημα με ακαδημαϊκούς που γυρίζουν τον κόσμο με γενναιόδωρες επιχορηγήσεις για να παρακολουθούν συνέδρια, τα οποία φαίνονταν να περιλαμβάνουν τόση πολλή διασκέδαση όσο και διαλέξεις: δεν έδινε μια θετική εικόνα του πανεπιστημίου εκείνη την εποχή. Ήμουν αμετάπειστος [...]

Είχα την εντύπωση ότι ένα αποτέλεσμα της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς της Θάτσερ ήταν ότι έθεσε την έννοια της εργασίας υπό νέο φως [...] οι φοιτητές δεν μπορούσαν πια να υπολογίζουν σε εύρεση εργασίας αμέσως μετά την αποφοίτησή τους. Παρατήρησα ότι οι καλύτεροι δεν έμεναν για να κάνουν

Το σύγχρονο συνέδριο μοιάζει με το προσκύνημα του μεσαιωνικού χριστιανισμού, το οποίο επιτρέπει στους συμμετέχοντες να απολαμβάνουν όλες τις απολαύσεις και τις χαρές του ταξιδιού, ενώ φαινομενικά ο σκοπός του ταξιδιού τους είναι αυστηρά μορφωτικός. Για να είμαστε ακριβείς, υπάρχουν συγκεκριμένες ασκήσεις μετάνοιας που πρέπει να γίνουν -πιθανόν η παρουσίαση μιας εισήγησης και σίγουρα η παρακολούθηση εισηγήσεων από άλλους. Αλλά με αυτή τη δικαιολογία ταξιδεύει κανείς σε καινούρια και ενδιαφέροντα μέρη, συναντά καινούριους και ενδιαφέροντες ανθρώπους και δημιουργεί νέες και ενδιαφέρουσες σχέσεις με αυτούς. Ανταλλάσσει κουτσομπολιά και εμπιστοσύνη (οι παλιές ιστορίες για εσένα είναι καινούριες για αυτούς και το αντίστροφο), πίνει, τρώει και συναναστρέφεται μαζί τους κάθε βράδυ και στο τέλος επιστρέφει σπίτι με περισσότερη φήμη για τη σοβαρότητά του ως επιστήμονας. Οι σημερινοί συμμετέχοντες σε συνέδρια έχουν ένα επιπλέον πλεονέκτημα σε σχέση με τους παλιούς προσκυνητές: τα έξοδά τους είναι συνήθως όλα πληρωμένα ή τουλάχιστον ένα μέρος από το ίδρυμα στο οποίο ανήκουν είτε είναι αυτό μια κυβερνητική υπηρεσία, μια εμπορική εταιρία ή πιο συχνά ένα πανεπιστήμιο.

Σήμερα υπάρχουν συνέδρια σχεδόν για όλα τα θέματα, συμπεριλαμβανομένου και των έργων του Geoffrey Chaucer. Αν, σαν τον ήρωά του τον Troilus, στο τέλος του Troilus and Criseyde, θα κοίταζε κάτω από τον Παράδεισο στο μικρό σημείο που λέγεται Γη και παρατηρούσε όλη αυτή τη μαρινιώδη κίνηση πάνω στη Γη που έθεσε σε κίνηση αυτός και άλλοι συγγραφείς, όλα αυτά τα αεροπλάνα που διασχίζουν τους ωκεανούς και συμβολίζουν το πέρασμα των ακαδημαϊκών από τη μια ήπειρο στην άλλη, τους δρόμους τους που συναντιούνται και χωρίζουν καθώς περνάνε βιαστικά από ξενοδοχεία, σπίτια στην εξοχή ή από αρχαία μέρη μάθησης για να συνδιασκεφτούν και να διασκεδάσουν, ώστε τα Αγγλικά αλλά και άλλα ακαδημαϊκά αντικείμενα να διατηρηθούν -τι θα σκεπτόταν άραγε ο Geoffrey Chaucer;

Πιθανόν, σαν το πνεύμα του Troilus, αυτός ο ευγενικός και απογοητευμένος εραστής να γελά με την καρδιά του και να νιώθει χαρά, βλέποντας αυτό το θέαμα. Βέβαια, όλα τα συνέδρια δεν είναι επιτυχημένα ή όλα δεν είναι ηδονιστικές περιστάσεις ούτε όλα

έρευνα, επειδή οι προοπτικές ακαδημαϊκής καριέρας δεν ήταν καλές και πολλοί πήγαιναν σε οικονομικά επαγγέλματα που ανθούσαν [...] Οι πανεπιστημιακοί καθηγητές, τουλάχιστον στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες, δεν είχαν δει ποτέ τη δουλειά τους να έχει κάποια σχέση με το εμπόριο ή δεν την είχαν δει ως «δουλειά» με την καθημερινή έννοια της λέξης, αλλά ως διακοπές. Ήταν δυστυχισμένοι με την καινούρια ηθική της επιχείρησης, αλλά όχι καλά προετομασμένοι για ν' αντισταθούν.

γίνονται σε χώρους πολυτελείς ή γραφικούς όπως και όλοι οι Απρίληδες δεν έχουν δροσερό αεράκι (σσ. 223-224).

Το γεγονός ότι το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα αποτυπώνει τα ακαδημαϊκά ταξίδια, οφείλεται σίγουρα και στο γεγονός της ολοένα αυξανόμενης σημασίας της τεχνολογίας στη ζωή μας. Αυτή η εξέλιξη αφορά και το πανεπιστήμιο μιας και διευκολύνει την πρόσβαση των πανεπιστημιακών στο παγκόσμιο πανεπιστήμιο (global campus), προσφέροντάς τους καλύτερες δυνατότητες επικοινωνίας και ταξιδιών. Στο *Small World* ο καθηγητής Morris Zapp αναφέρεται στις μεγάλες αλλαγές που έχουν συντελεστεί στο πανεπιστήμιο και στη ζωή των καθηγητών τα τελευταία χρόνια χάρη στην εξέλιξη της τεχνολογίας. Όταν ερωτάται, αν θέλει να μετακινηθεί σε άλλο πανεπιστήμιο, απαντάει :

Καθόλου [...] Δεν υπάρχει σήμερα λόγος να μετακινηθεί ένας επιστήμονας από το ένα πανεπιστήμιο στο άλλο. Κάποτε αυτός ήταν ο τρόπος, αν ήθελες να προχωρήσεις. Υπήρχε μια ξεκάθαρη ιεραρχία ανάμεσα στις διάφορες σχολές και μετρούσες την επιτυχία σου από τη θέση σου σε αυτή την ιεραρχία. Οι πιο καλοί επιστήμονες ήταν συγκεντρωμένοι σε λίγα ιδρύματα, όπως στο Harvard, στο Yale, στο Princeton και σε κάποια άλλα και για να προχωρήσεις έπρεπε να είσαι σε ένα από αυτά. Αυτό δεν ισχύει πια [...]

Η εποχή του μεμονωμένου πανεπιστημίου έχει περάσει. Η εποχή αυτή ανήκει στην απαρχαιωμένη τεχνολογία, στο σιδηρόδρομο και στον τύπο. Κοίτα απλά αυτό το campus, είναι η επιτομή όλου του πράγματος: η βαριά βιομηχανία του μυαλού [...]

Η πληροφορία είναι πολύ πιο φορητή σήμερα σε σχέση με το τι συνέβαινε παλαιότερα. Δεν είναι πια αναγκαίο να συσσωρεύσεις την πληροφορία σε ένα κτίριο ή να έχεις όλους τους κορυφαίους επιστήμονες σε ένα πανεπιστήμιο. Τρία πράγματα έφεραν επανάσταση στην ακαδημαϊκή ζωή τα τελευταία είκοσι χρόνια, αν και λίγοι άνθρωποι το έχουν συνειδητοποιήσει: τα αεροπορικά ταξίδια, οι απευθείας τηλεφωνικές συνομιλίες και η μηχανή Xerox. Στις μέρες μας οι επιστήμονες δεν χρειάζεται να είναι στο ίδιο πανεπιστήμιο για να αλληλοεπιδρούν: καλεί ο ένας τον άλλο ή συναντιούνται σε συνέδρια και δεν χρειάζεται να σκαλίζουν σε στοίβες βιβλίων στις βιβλιοθήκες. Οποιοδήποτε βιβλίο ή άρθρο που είναι ενδιαφέρον το έχουν φωτοτυπήσει και μπορούν να το διαβάσουν σπίτι ή στο αεροπλάνο καθώς πηγαίνουν στο επόμενο συνέδριο. Προσωπικά δουλεύω κυρίως στο σπίτι ή στο αεροπλάνο. Σπάνια πηγαίνω στο πανεπιστήμιο, μόνο όταν πρέπει να διδάξω [...]

Αν έχεις πρόσβαση σε ένα τηλέφωνο, σε μια μηχανή Xerox και σε μια επιχορήγηση για ένα συνέδριο είσαι μια χαρά, είσαι συνδεδεμένος με το μοναδικό πανεπιστήμιο που έχει πραγματικά σημασία, το παγκόσμιο πανεπιστήμιο. Ένας νέος άνθρωπος που βιάζεται, μπορεί να δει τον κόσμο σήμερα πηγαίνοντας από συνέδριο σε συνέδριο (σσ. 268-269).

Σε ένα άλλο σημείο η γυναίκα του Phillip Swallow αναφέρεται στο σύζυγό της και στις πολλές ευκαιρίες συμμετοχής σε συνέδρια που έχει, από τότε που έγινε Πρόεδρος του Τμήματος:

-Από τότε που έγινε Πρόεδρος του Τμήματος, άρχισαν να τον καλούν σε συνέδρια, να είναι εξωτερικός εξεταστής σε άλλα πανεπιστήμια, μπήκε στη λίστα του British Council για διαλέξεις σε υπερπόντια μέρη. Συνεχώς ταξιδεύει. Σε λίγες εβδομάδες θα πάει στην Τουρκία. Τον προηγούμενο μήνα ήταν στη Νορβηγία.

-Αυτός είναι ο ακαδημαϊκός κόσμος σήμερα, της είπε ο Morris Zapp. Μιλούσα με ένα νέο σήμερα το πρωί στο συνέδριο. Η εποχή του μοναχικού, στατικού campus έχει περάσει [...] Ακόμα και δυο πανεπιστημιούπολεις δεν θα ήταν αρκετές. Οι επιστήμονες σήμερα μοιάζουν με περιπλανώμενους ιππότες που ταξιδεύουν στον κόσμο, ψάχνοντας περιπέτεια και δόξα (σ. 288).

Ακολουθεί ένας διάλογος μεταξύ του Philip Swallow και του Morris Zapp:

-Τι είναι όλα αυτά τα συνέδρια που θα πας αυτό το καλοκαίρι; ρώτησε με κάποια ζήλεια [ο Philip Swallow].

-Στη Ζυρίχη είναι ο Joyce. Στο Άμστερνταμ είναι Σημειωτική. Στη Βιέννη είναι Αφήγηση. Ή είναι Αφήγηση στο Άμστερνταμ και Σημειωτική στη Βιέννη; [...] Τέλος πάντων. Στην Ιερουσαλήμ ξέρω σίγουρα είναι για το Μέλλον της Κριτικής, επειδή είμαι ένας από τους διοργανωτές. Το σπονσάρει το περιοδικό Metacriticism, είμαι στη συντακτική επιτροπή [...]

-Παραπονιέται [η Hilary] τον τελευταίο καιρό ότι λείπω συχνά και παραμελώ την οικογένεια και την ίδια.

-Λείπεις;

-Υποθέτω πως ναι. Είναι το μόνο πράγμα που με κρατάει, να ταξιδεύεις. Αλλαγή σκηνής, αλλαγή προσώπων. Θα χαλάσει όλο το πράγμα αν παίρνω και τη Hilary μαζί μου στα ακαδημαϊκά ταξίδια (σσ. 290-291).

Στο ίδιο βιβλίο περιγράφεται η συμμετοχή ακαδημαϊκών στα διάφορα συνέδρια που γίνονται ανά τον κόσμο. Παρουσιάζονται οι ακαδημαϊκοί να κουβαλούν βαριές βαλίτσες γεμάτες βιβλία, γραπτά και ρούχα για επίσημες και ανεπίσημες εμφανίσεις. Να συζητούν για τις διάφορες αεροπορικές εταιρίες και τις υπηρεσίες που προσφέρουν στους επιβάτες τους. Να ανταλλάζουν απόψεις για τις διατροφικές συνήθειες στις χώρες που διοργανώνονται τα συνέδρια, για τους χώρους και τα επιστημονικά θέματα των συνεδρίων. Υπάρχουν εκτενείς αναφορές για τις συζητήσεις και τις ανεπίσημες επαφές των ακαδημαϊκών, τα απίστευτα πράγματα που μπορούν να κάνουν όταν βρεθούν για λίγες μέρες μόνοι τους, μακριά από τον οικογενειακό ζυγό.

Όλος ο ακαδημαϊκός κόσμος φαίνεται να είναι σε κίνηση. Στις μέρες μας οι μισοί από τους επιβάτες στις υπερατλαντικές πτήσεις είναι πανεπιστημιακοί. Οι βαλίτσες τους συνήθως είναι πιο βαριές από των υπόλοιπων επιβατών, γεμάτες με βιβλία και γραπτά και πιο ογκώδεις, γιατί η γκαρνταρόμπα τους πρέπει να περιέχει επίσημα αλλά και καθημερινά ρούχα. Ρούχα για να παρακολουθούν διαλέξεις και ρούχα για να πηγαίνουν παραλία ή στο Μουσείο ή σε ένα παλάτι ή σε ένα ναό. Αυτή είναι η γοητεία των συνεδρίων: να μετατρέπεις τη δουλειά σε παιχνίδι συνδυάζοντας επαγγελματισμό με τουρισμό και όλα αυτά πληρωμένα. Γράψε μια εισήγηση και ταξίδεψε στον κόσμο.

Παντού ακούει κανείς τη φλυαρία αυτών των περιπλανώμενων ακαδημαϊκών, τις ερωτήσεις τους, τα παράπονα, τις συμβουλές, τα ανέκδοτά τους. Με ποια αεροπορική εταιρία πέταξες; Πόσα αστέρια είχε το ξενοδοχείο που έμενες; Γιατί η αίθουσα που γινόταν το συνέδριο δεν είχε κλιματισμό; Μην τρως τη σαλάτα εκεί, χρησιμοποιούν ανθρώπινη κοπριά στο μαρούλι. Η Swissair έχει εξαιρετικό φαγητό. Η Pacific σου δίνει δωρεάν ποτά στην οικονομική θέση. Η Pan Am έχει μεγάλες καθυστερήσεις, αλλά δεν είναι τόσο χάλια όσο η Jugoslavian Airlines. Η Qantas είναι η πιο ασφαλής αεροπορική εταιρία και η Colombia η χειρότερη από άποψη ασφάλειας -μια στις τρεις πτήσεις δεν φτάνει στον προορισμό της (εντάξει, υπερβολικό). Σε κάθε El Al πτήση υπάρχουν τρεις μυστικοί υπάλληλοι με όπλα κρυμμένα στις τσάντες τους, οι οποίοι είναι εκπαιδευμένοι να πυροβολούν μόλις δουν αεροπειρατές -όταν βγάζεις κάτι από μια εσωτερική τσέπη

κάν' το αργά και χαμογέλα. Άκουσες για τον Ιρλανδό που προσπάθησε να κάνει αεροπειρατεία σε ένα αεροπλάνο στο Δουβλίνο;

[...] Πολλοί συμμετέχοντες σε συνέδρια φτάνουν στους προορισμούς τους αυτό το καλοκαίρι περισσότερο κουρασμένοι, αφυδατωμένοι και καταπονημένοι [...] Καθώς η μηχανή σβήνει, γλυκιά μουσική φθάνει στα αυτιά τους, αλλά η συζήτηση δεν σταματά, η διάθεσή τους για πληροφόρηση είναι ακόρεστη.

Πόσα δίνεις για φιλοδώρημα; Ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος για να φτάσεις στο κέντρο από το αεροδρόμιο; Καταλαβαίνεις το μενού; Στο Μπαγκλαντές δίνεις φιλοδώρημα 10% στον οδηγό ταξί, 5% στην Ιταλία, στο Μεξικό δεν πρέπει να δώσεις και στην Ιαπωνία ο οδηγός το θεωρεί προσβολή αν του δώσεις. Το αεροδρόμιο Narita απέχει 40 χιλιόμετρα από το κέντρο του Τόκιο. Υπάρχει ένα γρήγορο ηλεκτρικό τρένο, αλλά σταματά λίγο πριν το κέντρο. Καλύτερα πάρε το λεωφορείο-λιμουζίνα. Η ελληνική λέξη για τη στάση λεωφορείου είναι *stasis*. Η πολωνική λέξη για την ομελέτα είναι *jajeczine* και προφέρεται «yighyehchneetseh». Στο Ισραήλ τα αυγά στο πρωινό σερβίρονται μελάτα βραστά και κρύα. Στην Κορέα τρώνε σούπα για πρωινό, για μεσημεριανό και βραδινό. Στη Νορβηγία τρώνε βραδινό στις 4 η ώρα το απόγευμα, στην Ισπανία στις 10 η ώρα το βράδυ. Στο Τόκιο τα νυχτερινά κλαμπ κλείνουν στις 11.30 το βράδυ, στο Βερολίνο ανοίγουν αυτή την ώρα.

Ω! Η καταπληκτική ποικιλία της *langue* και της *parole*, του φαγητού και των εθίμων στις διάφορες χώρες του κόσμου! Αλλά σχεδόν το ίδιο καταπληκτικός είναι και ο τρόπος με τον οποίο ένα κοινό ακαδημαϊκό ενδιαφέρον θα ξεπεράσει αυτές τις διαφορές. Σε όλο τον κόσμο, σε ξενοδοχεία, σε εστίες πανεπιστημίων και σε συνεδριακά κέντρα, σε πύργους, σε βίλες, σε πρωτεύουσες και σε παραθεριστικά μέρη, δίπλα σε λίμνες, σε βουνά, άνθρωποι κάθε χρώματος και εθνικότητας συγκεντρώνονται για να συζητήσουν τα μυθιστορήματα του *Thomas Hardy* ή τα προβλήματα στα θεατρικά έργα του *Shakespeare* ή τη μεταμοντέρνα σύντομη ιστορία ή την ποιητική του *Imagism*. Και φυσικά όλα τα συνέδρια που γίνονται αυτό το καλοκαίρι δεν έχουν ως θέμα την Αγγλική Λογοτεχνία, σε καμία περίπτωση. Ταυτόχρονα γίνονται συνέδρια για τα γαλλικά μεσαιωνικά *chansons* ή το ισπανικό ποιητικό δράμα του 16^{ου} αι., τα σερβικά λαϊκά τραγούδια, τη γερμανική κίνηση *Sturm und Drang*, τις δυναστείες της αρχαίας Κρήτης, την ιστορία των *Scottish Highlands*, την εξωτερική πολιτική του *Bismarck*, το

μονεταρισμό, τη φυσική και τη μικροβιολογία. Υπάρχουν συνέδρια για τη φυσική και για τη μικροβιολογία, για τη στοματική παθολογία. Μερικές φορές, όταν δυο συνέδρια μοιράζονται τον ίδιο χώρο, συμβαίνουν διάφορα: ένας επιστήμονας που ειδικευόταν στην ιστορία της στίξης παρακολουθούσε τα πρώτα είκοσι λεπτά μια ιατρική εισήγηση πάνω στις «Δυσλειτουργίες του Colon» πριν συνειδητοποιήσει το λάθος του.

Αλλά, σε γενικές γραμμές, οι ακαδημαϊκοί αυτοπροσδιορίζονται και είναι ανεξάρτητες οντότητες. Ο καθένας έχει τη δική του επαγγελματική γλώσσα, ενημερωτικά δελτία, επαγγελματικό συνδικάτο. Τα μέλη συναντιούνται πιθανόν μια φορά το χρόνο σε ένα συνέδριο. Πόσα πολλά γεια σου, τι κάνεις, πάνω σε ποιο θέμα εργάζεσαι τώρα, την ώρα του ποτού, του φαγητού, ανάμεσα σε διαλέξεις. Ας πιούμε κάτι μαζί, ας φάμε μαζί, ας πάρουμε πρωινό μαζί. Αυτός ο τρόπος της ανεπίσημης επαφής, φυσικά, είναι ο πραγματικός λόγος να είσαι σε ένα συνέδριο και όχι το πρόγραμμα με τις διαλέξεις που ενώνει τους συμμετέχοντες και το οποίο το βρίσκουν ανυπόφορα κουραστικό.

Κάθε αντικείμενο και κάθε συνέδριο που είναι αφιερωμένο σε αυτό είναι ένας ολόκληρος κόσμος, αλλά ενώνονται σε γαλαξίες, έτσι ώστε ένας έμπειρος ταξιδιώτης (σαν τον Morris Zapp για παράδειγμα) μπορεί να πάει από το ένα στο άλλο. Μπορεί να εμφανιστεί στο Άμστερνταμ σαν σημειολόγος, στη Ζυρίχη σαν ειδικός του Joyce, στην Βιέννη σαν αφηγηματολόγος. Να είσαι αγγλόφωνος βοηθάει πολύ, γιατί τα αγγλικά έχουν γίνει η επίσημη γλώσσα στη Θεωρία της Λογοτεχνίας και η Θεωρία είναι που ενώνει όλα αυτά και άλλα συνέδρια. Αυτό το καλοκαίρι, το θέμα στο στόμα του καθενός σε κάθε συνέδριο που παραβρέθηκε ο Morris είναι η Έδρα της Ουνέσκο για την Κριτική της Λογοτεχνίας και το ποιος θα την πάρει. Ποια θεωρία θα ευνοηθεί, ο φορμαλισμός, ο στρουκτουραλισμός, ο Μαρξισμός; Ή μήπως την έδρα θα την πάρει κάποιος φιλελεύθερος ανθρωπιστής ή ένας αντιθεωρητικός σαν τον Philip Swallow;

[...] Δεν εκπλήσσεται κανείς όταν σκέφτεται: άντρες και γυναίκες με κοινά ενδιαφέροντα -περισσότερα απ' όσα έχουν με τους συζύγους τους- βρίσκονται όλοι μαζί σε εξωτικά μέρη, μακριά από το σπίτι. Για μία ή δυο εβδομάδες είναι μακριά από το ζυγό της οικογενειακής ζωής, ζώντας μια ζωή ασυνήθιστης αυτοϊκανοποίησης, ρίχνοντας τις πετσέτες στο πάτωμα του μπάνιου για να τις μαζέψει η καμαριέρα, τρώγοντας σε εστιατόρια, πίνοντας σε καφετέριες μέχρι αργά τα καλοκαιρινά βράδια, μυρίζοντας το άρωμα του καφέ και του κονιάκ. Είναι κουρασμένοι, υπερενθουσιασμένοι, λίγο

μεθυσμένοι, διστακτικοί στο να αποχωρίσουν από το πάρτι και να αποσυρθούν για μοναχικό ύπνο. Μετά από μια ζωή καταπίεσης και εξαγνισμού του σεξουαλικού ενστίκτου για το καλό της πνευματικής εργασίας, φαίνεται να έχουν σκοντάψει στον παράδεισο που οραματίστηκε ο ποιητής Yeats:

Η εργασία ανθίζει ή χορεύει εκεί

που το σώμα δεν έχει μώλωπες για να ευχαριστήσει την ψυχή

ούτε ομορφιά που γεννήθηκε από τη δική του απόγνωση

ούτε τσιμπλιασμένη σοφία από νυχτερινή μελέτη

Η ψυχή ευχαρισιέται στο θέατρο των διαλέξεων και στην αίθουσα σεμιναρίου και το σώμα στα εστιατόρια και στα νυχτερινά κέντρα. Δεν υπάρχει, φαινομενικά, σύγκρουση ανάμεσα σε αυτά τα δύο [...] Οι ακαδημαϊκοί κάνουν απίστευτα πράγματα όταν το ανακαλύπτουν, πράγματα που οι σύζυγοι και οι συνάδελφοί τους δεν μπορούν να πιστέψουν: χορεύουν τα βράδια σε κλαμπ, τραγουδάνε βραχνά σε υπόγειες μπουραρίες, χορεύουν πάνω σε τραπέζια κρατώντας λουλούδια με τα δόντια τους, πάνε γυμνοί τα μεσάνυχτα για μπάνιο [...] Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι καταλήγουν συχνά ο ένας στο κρεβάτι του άλλου. Ανακτούν τη νιότη που πιστεύουν ότι θυσίασαν για τη μάθηση, αποδεικνύουν στους εαυτούς τους ότι δεν είναι στεγνοί σαν τη σκόνη, αλλά ζούνε, αναπνέουν, είναι πάλλουσες ανθρώπινες υπάρξεις με ζεστό κρέας και αίμα που ταραίζεται, εκκρίνει και πάλλεται στο άγγιγμα ενός εραστή⁴⁷⁴. Αργότερα, όταν επιστρέφουν σπίτι και οι φίλοι και η οικογένεια τους ρωτάνε αν απόλαυσαν το συνέδριο, λένε ναι αλλά όχι τόσο για τις εισηγήσεις που ήταν αρκετά βαρετές όσο για τις ανεπίσημες επαφές που έχει κανείς σε τέτοιες περιπτώσεις.

Φυσικά, αυτές οι περιπέτειες στα συνέδρια μπορεί να έχουν και στιγμές περιστασιακής αμηχανίας. Μπορεί, για παράδειγμα, να νιώθεις σεξουαλική έλξη για κάποιον του οποίου το επιστημονικό έργο δεν το εγκρίνεις επιστημονικά (σσ. 459-466).

Επίσης σε ένα άλλο σημείο του έργου διαβάζουμε:

⁴⁷⁴Γράφει ο ίδιος ο D. Lodge: «Μήπως πρέπει να πούμε ότι οι καθηγητές θα ήθελαν να πείσουν τον εαυτό τους ότι είναι άνθρωποι; Ο επιτυχημένος καθηγητής πέτυχε, θυσιάζοντας συνήθως ένα μέρος από τη libido του όταν ήταν νέος, και στη μέση ηλικία μπορεί να αισθανθεί ξαφνικά πίεση να αναπληρώσει το χαμένο χρόνο, να αποδείξει ότι δεν είναι ένα τελείως εγκεφαλικό ον, αλλά ένας άνθρωπος με πάθη και αισθήματα». Lodge David, "Robertson Davies and the Campus Novel", στο: Moseley Merrit (ed.), 2007, όπ. π., p. 263.

Είμαστε προς το τέλος του Ιουλίου τώρα, τα σχολεία, τα κολέγια και τα πανεπιστήμια άρχισαν τις καλοκαιρινές τους διακοπές. Οι ακαδημαϊκοί που πάνε σε συνέδρια πρέπει να ανταγωνιστούν για μια θέση στο αεροπλάνο με αυτούς που πάνε διακοπές και με τουρίστες (σ. 501).

Όσον αφορά στη συμμετοχή σε διάφορα συνέδρια και τα έξοδα που συνεπάγεται η συμμετοχή αυτή, ο Zapp Morris λέει χαρακτηριστικά:

«Πώς θα διεκδικήσω τα έξοδα για το συνέδριο; Ξαναστέλνω την ίδια εισήγηση που έδωσα και στο Rummidge, απλά το αλλάζω λίγο. Θα το στείλω παντού στην Ευρώπη αυτό το καλοκαίρι» (σ. 427).

Για αυτούς τους «τουρίστες της μάθησης» η ποιότητα του ξενοδοχείου, τα φαγητό και η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου είναι οι παράγοντες που καθορίζουν την αξία μια ακαδημαϊκής διοργάνωσης. Τα θέματα των συνεδρίων αυτά καθαυτά έχουν δευτερεύουσα σημασία. Το συνέδριο που διοργανώνει ο Morris Zapp αυτό το καλοκαίρι στην Ιερουσαλήμ είναι πολύ πετυχημένο. Στο παρακάτω απόσπασμα μαθαίνουμε τους πραγματικούς λόγους επιτυχίας του:

Τώρα είναι μέσα Αυγούστου και το συνέδριο του Morris Zapp για το Μέλλον της Κριτικής στην Ιερουσαλήμ είναι σε πλήρη εξέλιξη. Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι είναι το καλύτερο συνέδριο το οποίο έχουν παρακολουθήσει. Ο Morris είναι αυτάρεσκος. Το μυστικό της επιτυχίας του είναι πολύ απλό: οι επίσημες διαδικασίες του συνεδρίου κρατούνται σε ένα ελάχιστο επίπεδο. Στην ουσία υπάρχει μόνο μια εισήγηση την ημέρα από το συγγραφέα, νωρίς το πρωί. Όλες οι άλλες εισηγήσεις κυκλοφορούν σε μορφή Xerox και το υπόλοιπο της ημέρας διατίθεται για «μη δομημένη συζήτηση» των θεμάτων που προέκυψαν από τα έγγραφα ή με άλλα λόγια για κολύμβηση και ηλιοθεραπεία στην πισίνα του Hilton, για αξιοθέατα στην Παλιά Πόλη, για ψώνια στο παζάρι, για φαγητό σε έθνικ εστιατόρια και για εκδρομές στην Ιεριχώ, στην κοιλάδα Jordan και στη Γαλιλαία (σ. 529).

Στο *Small World* γίνεται αναφορά στο συνέδριο Λογοτεχνίας της Ένωσης Modern Language of America (MLA) που είναι το μεγαλύτερο στον κόσμο⁴⁷⁵. Στο συνέδριο αυτό

⁴⁷⁵Γράφει ο David Lodge στην εισαγωγή του *The Campus Trilogy* για το συγκεκριμένο συνέδριο:

πηγαίνει και ο Persse McGarrigle αναζητώντας την όμορφη μεταπτυχιακή φοιτήτρια Angelica Pabst. Ο Morris Zapp του πρότεινε να πάει εκεί, γιατί:

«όποιος είναι freak των συνεδρίων, είναι σίγουρο ότι θα είναι στο συνέδριο της MLA» (σ.539).

Διαβάζουμε για την Ένωση και το συνέδριο που διοργανώνει στις σελίδες 545-547:

Η Ένωση ασχολείται με τη Λογοτεχνία και τη Γλώσσα, με την Αγγλική Γλώσσα καθώς και με άλλες Ευρωπαϊκές Γλώσσες που συμβατικά αποκαλούνται «σύγχρονες». Τα περισσότερα μέλη της είναι καθηγητές Αγγλικής και Αμερικάνικης Λογοτεχνίας σε κολέγια και πανεπιστήμια. Η MLA είναι μια επαγγελματική ένωση που έχει επιρροή σε θέματα απασχόλησης, πρόσληψης, προγραμμάτων σπουδών κ.ά. στην αμερικανική ανώτατη εκπαίδευση. Εκδίδει επίσης το περιοδικό PMLA το οποίο είναι αφιερωμένο στην έρευνα. Η Ένωση όμως είναι γνωστή για το ετήσιο συνέδριο που διοργανώνει και το οποίο τα μέλη της ή το αγαπάνε ή το μισούνε. Αν προφέρεις σε ένα Αμερικανό ακαδημαϊκό το ακρωνύμιο “MLA” θα υποθέσει ότι αναφέρεσαι στο συνέδριο και όχι στην ίδια την ένωση ή στο περιοδικό που εκδίδει. Γίνεται κάθε χρόνο μεταξύ Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς στη Νέα Υόρκη ή σε μια άλλη μεγάλη αμερικάνικη πόλη και διαρκεί τρεις μέρες. Οι συμμετέχοντες είναι κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά, από την Αμερική μιας και η Ένωση έχει χρήματα για να φέρει διακεκριμένους ξένους επιστήμονες και συγγραφείς όπως επίσης και λιγότερους διακεκριμένους που καταφέρνουν να πείσουν τα πανεπιστήμιά τους να πληρώσουν τα έξοδα συμμετοχής ή να περάσουν ένα χρόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες. Κατά μέσο όρο τα τελευταία χρόνια το παρακολουθούν περίπου 10.000 άτομα.

Τις τελευταίες μέρες του 1978 προσκλήθηκα για να μιλήσω στη μητέρα όλων των συνεδρίων, στο ετήσιο συνέδριο του Αμερικάνικου Συνδέσμου για τη Σύγχρονη Γλώσσα. Η τεράστια κλίμακα και ο φρενήρης ρυθμός αυτής της διοργάνωσης με εξέπληξε. Δέκα χιλιάδες ακαδημαϊκοί ήταν στιβαγμένοι σε δυο ξενοδοχεία ουρανοξύστες στο κέντρο του Μανχάταν επί τρεις ημέρες, ακούγοντας και συμμετέχοντας σε συζητήσεις θεμάτων που εκτείνονταν από τα «Παλιά Αγγλικά Αινίγματα» μέχρι τη «Λεσβιακή-Φεμινιστική Διδασκαλία και Μάθηση» με 30 συνεδρίες ταυτόχρονα από τις 8.30 το πρωί έως τις 10.15 το βράδυ.

Και αυτό ήταν μόνο ένα από τα επίπεδα της δραστηριότητας του συνεδρίου. Ήταν κυρίως ένα μέρος για να συναντήσεις ανθρώπους, παλιούς φίλους και εχθρούς, ανθρώπους που γνώριζες προηγουμένως μόνο από τις δημοσιεύσεις τους, νέους ακαδημαϊκούς που έψαχναν δουλειά και μεγαλύτερους που έψαχναν κενές θέσεις για να καλύψουν. Ήταν ακόμη προφανές ότι άλλες, πιο οικείες συναντήσεις κανονίζονταν (p. xiii).

Το MLA είναι η μάνα όλων των συνεδρίων. Είναι ένα μέγα συνέδριο. Ένα τσίρκο τριών αστέρων όλων των διανοούμενων της λογοτεχνίας. Αυτή τη χρονιά γίνεται στη Νέα Υόρκη, σε δυο ουρανοξύστες, στο Hilton και στο Americana, που όσο τεράστιοι κι αν είναι, δεν μπορούν να στεγάσουν όλους τους συμμετέχοντες με αποτέλεσμα αρκετοί να αναζητούν διαμονή σε γειτονικά ξενοδοχεία ή σε σπίτια φίλων τους. Φαντάσου 10.000 φιλόδοξους, καλά μορφωμένους, ανταγωνιστικούς άντρες και γυναίκες να μαζεύονται στο Μανχάταν στις 27 Δεκεμβρίου για να δώσουν μια διάλεξη, να συζητήσουν, να θέσουν ερωτήσεις, να κουτσομπολέψουν, να ερωτοτροπήσουν, να πάνε σε πάρτι, να προσλάβουν ή να προσληφθούν. Γιατί το MLA είναι ταυτόχρονα τσίρκο και αγορά όπου νέοι τελειόφοιτοι ψάχνουν για την πρώτη τους απασχόληση και οι παλαιότεροι για καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης. Τα δωμάτια του Hilton και του Americana είναι η σκηνή όχι μόνο για ξεκούραση και ερωτοτροπίες, αλλά για σκληρές διαπραγματεύσεις και αυστηρές συνεντεύξεις καθώς Πρόεδροι Τμημάτων από διάφορες Πολιτείες, από το Τέξας μέχρι την Καλιφόρνια, προσπαθούν να καλύψουν τις κενές θέσεις της Σχολής τους με τους καλύτερους. Στην παρούσα φάση που υπάρχει μεγάλη ανεργία, η αγορά ευνοεί τους αγοραστές και κάποιοι πρόεδροι έχουν τόσο μεγάλες λίστες με υποψηφίους που δεν βγαίνουν καν από το δωμάτιό τους καθόλη τη διάρκεια του συνεδρίου. Για αυτούς και για τους απελπισμένους υποψηφίους που καπνίζουν στους διαδρόμους περιμένοντας τη σειρά τους για συνέντευξη, το συνέδριο δεν είναι διασκέδαση. Για όλους τους υπόλοιπους όμως είναι μια γιορτή, ειδικά αν σου αρέσει να ακούς διαλέξεις και συζητήσεις σε πάνελ γύρω από κάθε πιθανό λογοτεχνικό θέμα [...]

Υπάρχουν περισσότερες από 600 συνεδρίες στο επίσημο πρόγραμμα, το οποίο είναι ογκώδες σαν τηλεφωνικός κατάλογος μιας μικρής πόλης [...]. Οι συνεδρίες αρχίζουν στις 8.30 και τελειώνουν στις 10.15 το βράδυ, κάποιες από τις οποίες είναι μικρές ομάδες αφοσιωμένων ειδικών και άλλες παρουσιάζουν τα πιο γνωστά ονόματα της ακαδημαϊκής ζωής προσελκύνοντας αρκετούς ακροατές για να γεμίσουν τις μεγαλύτερες αίθουσες των ξενοδοχείων. Οι ακροατές είναι όμως αεικίνητοι: οι άνθρωποι μπαινοβγαίνουν από τις αίθουσες του συνεδρίου, ακούνε, ρωτάνε και μετακινούνται σε άλλη διάλεξη, ενώ οι ομιλητές δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει τη διάλεξή τους, γιατί υπάρχει πάντα η αίσθηση ότι μπορεί να χάσεις το καλύτερο της μέρας και ένας ήχος γέλιου ή χειροκροτήματος από μια αίθουσα μπορεί να αδειάσει μία άλλη. Και αν κουραστείς από τα να ακούς διαλέξεις και συζητήσεις, υπάρχουν τόσα άλλα που μπορείς να κάνεις [...] Μπορείς να καθίσεις

στο lobby του Hilton και να συναντήσεις αργά ή γρήγορα κάποιον από τον κόσμο των ακαδημαϊκών.

Οι πανεπιστημιακοί, όπως παρουσιάζονται στα έργα που μελετήσαμε, ταξιδεύουν κατά κανόνα για επαγγελματικούς λόγους. Άλλοι βέβαια περισσότερο και άλλοι λιγότερο, ανάλογα με το ίδρυμα στο οποίο εργάζονται, ανάλογα με το κύρος που έχουν ως καθηγητές και τη θέση που έχουν στο ίδρυμα. Ο Αμερικανός Morris Zapp ταξιδεύει πολύ για δυο λόγους. Πρώτο, επειδή είναι κορυφαίος επιστήμονας στον τομέα του και δέχεται πολλές προσκλήσεις για συμμετοχή σε συνέδρια, και δεύτερο επειδή το αμερικανικό ίδρυμα στο οποίο διδάσκει, διαθέτει περισσότερους οικονομικούς πόρους και επιχορηγεί τα ταξίδια του. Στο *Nice Work* αναφέρεται ότι πριν τις περικοπές και ο Βρετανός συνάδελφός του Morris Zapp, ο Philip Swallow ταξίδευε συνέχεια από συνέδριο σε συνέδριο με τα έξοδα πληρωμένα από το πανεπιστήμιο, ειδικά μάλιστα την περίοδο που ήταν Πρόεδρος του Τμήματος όπως είδαμε και σε προηγούμενο παράθεμα. Μετά τις περικοπές, τα ταξίδια μειώθηκαν. Ήθελε να πάει σε ένα διεθνές συνέδριο στη Φλόριντα, αλλά δεν επιχορηγήθηκε το ταξίδι του από το πανεπιστήμιο και τελικά δεν θα συμμετάσχει. Ο καθηγητής Rupert Sutcliffe, το αρχαιότερο μέλος του Τμήματος, πιστεύει ότι καλώς έγιναν περικοπές σε αυτού του είδους τα ταξίδια:

Πολύ καλά έκαναν. Χάσιμο χρόνου, πεταμένα χρήματα αυτά τα συνέδρια κατά την άποψή μου. Ποτέ στη ζωή μου δεν πήγα σε ένα διεθνές συνέδριο (σ. 621).

Στο *The History Man* η Melissa Todoroff είναι μια καθηγήτρια από το Hunter College της Αμερικής, η οποία ήρθε στο Watermouth με ένα χρόνο sabbatical [άδεια για εκπαιδευτική επίσκεψη] (σ. 146). Η ακαδημαϊκός κοινωνική ψυχολόγος Flora Beniform ταξιδεύει συνεχώς. Τη βρίσκει κανείς σε συναντήσεις και συνέδρια στη Ζυρίχη και στο Λονδίνο (σ. 176).

Στην κριτική ματιά με την οποία βλέπει ο D. Lodge τον αυξανόμενο ενθουσιασμό των ακαδημαϊκών για συμμετοχή σε συνέδρια μας παραπέμπουν και οι αναφορές που υπάρχουν στο *Coming from Behind*. Ο καθηγητής Nick Lee ταξιδεύει σε όλο τον κόσμο, υποτίθεται λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων. Διαβάζουμε ότι ήταν για συνέδριο στο Montevideo, πόλη της οποίας όμως η θέση και το όνομα φέρνει στο μυαλό εικόνες από ήλιο και χαλάρωση (σ. 158).

4.2.12. Έρευνα-Δημοσιεύσεις

Η έρευνα και οι δημοσιεύσεις παίζουν καθοριστικό ρόλο στη φήμη και στο γόητρο ενός ακαδημαϊκού. Το κοινό μια δημοσιευμένης έρευνας επεκτείνεται πέρα από το campus και συχνά πέρα από τα όρια μια χώρας. Αντίθετα, οι άμεσες επιδράσεις της διδασκαλίας σπάνια επεκτείνονται πέρα από τα όρια της τάξης. Υπάρχουν αρκετές μελέτες για τη σχέση έρευνας και διδασκαλίας. Υπάρχουν ερευνητές που υποστηρίζουν ότι η έρευνα μπορεί να έχει αρνητική επίδραση στη διδασκαλία, επειδή μπορεί να μειώσει το χρόνο που αφιερώνει ένας καθηγητής στην προετοιμασία των διδακτικών του υποχρεώσεων, ενώ άλλοι ερευνητές βρίσκουν μικρή ή καμία σχέση μεταξύ ερευνητικής παραγωγικότητας και ποιότητας της διδασκαλίας. Η πλειοψηφία όμως των μελετών δείχνει ότι η έρευνα και η διδασκαλία υποστηρίζουν η μία την άλλη⁴⁷⁶. Εξαιτίας της ολοένα και αυξανόμενης σπουδαιότητας των δημοσιεύσεων στον ακαδημαϊκό χώρο, ο αριθμός των επιστημονικών περιοδικών στην Αμερική αυξήθηκε από 8.062 το 1978 σε 37.683 το 1988⁴⁷⁷. Μετά από έρευνα που διεξήγαγε ο A. H. Halsey⁴⁷⁸ κατέληξε στο συμπέρασμα ότι σε γενικές γραμμές η παραγωγικότητα στην έρευνα φαίνεται να έχει σχέση με την κατάταξη του ιδρύματος και με το αν ένας ακαδημαϊκός ανήκει σε ίδρυμα με υψηλό κύρος. Το 39% των καθηγητών της Oxbridge που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν το 1964 ότι είχαν δημοσιεύσει 20 ή περισσότερα άρθρα σε σύγκριση με το 33% των καθηγητών στο Λονδίνο, 26% στα μεγάλα επαρχιακά πανεπιστήμια και 6% στα πρώην Κολέγια Ανεπτυγμένης Τεχνολογίας (CAT's) που αναβαθμίστηκαν σε τεχνολογικά πανεπιστήμια. Στα πλαίσια τη ίδιας έρευνας που επαναλήφθηκε το 1989 τα αντίστοιχα ευρήματα ήταν 56% για την Oxbridge, 55% για τα μεγάλα επαρχιακά και 40% για τα τεχνολογικά πανεπιστήμια.

Στα λογοτεχνικά έργα που μελετήσαμε ισχύουν όσα αναφέραμε και στο υποκεφάλαιο για τη σχέση των πανεπιστημιακών με το πανεπιστήμιο και το επιστημονικό τους αντικείμενο. Όσοι πανεπιστημιακοί αγαπούν το επιστημονικό τους αντικείμενο και γενικότερα το επάγγελμά τους ασχολούνται με την έρευνα και αφιερώνουν πολύ χρόνο στις ερευνητικές τους δραστηριότητες, ενώ αντίθετα όσοι δεν αγαπούν το επιστημονικό τους αντικείμενο αφιερώνουν ελάχιστο έως μηδαμινό χρόνο στην έρευνα.

⁴⁷⁶Όπως αναφέρονται στο: Li-Ping Tang Thomas, Chamberlain Mitchell, "Attitudes Toward Research and Teaching: Differences Between Administrators and Faculty Members", *The Journal of Higher Education*, vol. 68, iss. 2, (Mar. - Apr. 1997), p. 215.

⁴⁷⁷Όπως αναφέρεται στο: Li-Ping Tang-Chamberlain, 1977, όπ. π., p. 217.

⁴⁷⁸Halsey, 1992, όπ. π., p. 191.

Στο *Places where they sing* ο καθηγητής Tom Llewellyn προσπαθεί να εκδώσει ένα βιβλίο που γράφει. Έστειλε ορισμένα κεφάλαια στον εκδοτικό οίκο με την ελπίδα ότι θα το εγκρίνουν. Φιλονικεί με τη γυναίκα του, η οποία υποστηρίζει ότι δεν πρόκειται να εκδώσει ο εκδοτικός οίκος το βιβλίο του.

-Δεν τελείωσα ακόμη το βιβλίο μου.

-Το βιβλίο σου. Λες και θέλει κανένας να το εκδώσει. Όταν θα γυρίσουμε στο Λονδίνο, αν ποτέ γυρίσουμε, θα έχουν ξεχάσει την ύπαρξή σου. Πώς μπορείς να περιμένεις ο Gregory Stern να ρισκάρει τα χρήματά του σε ένα κήρυγμα εκατομμυρίων σελίδων για ένα αντικείμενο που δεν ενδιαφέρει κανένα και είναι γραμμένο από ένα επαρχιώτη [...] Θυμάσαι τα κεφάλαια που του έστειλες; Επέστρεψαν πίσω χωρίς σχόλια.

-Δεν νομίζω ότι το βιβλίο είναι για τον Gregory Stern. Ο University Press μπορεί να είναι πιο κατάλληλος [...] Τους έστειλα εκατό σελίδες.

- Πριν έξι μήνες και δεν πήρες ακόμα καμία απάντηση.

-Ο University Press δουλεύει πολύ αργά.

-Όλα στο πανεπιστήμιο πάνε πολύ αργά (σσ. 62).

Τελικά δέχθηκε ένα τηλεφώνημα από το Cambridge University Press με το οποίο του ανακοίνωναν ότι θα εξέδιδαν το βιβλίο του:

Ενώ δούλευε στο δωμάτιό του αυτό το απόγευμα, ο Tom Llewellyn δέχθηκε δυο τηλεφωνήματα.

Το πρώτο ήταν από τον Cambridge University Press. Φαινόταν ότι είχαν διαβάσει με μεγάλο ενδιαφέρον το δείγμα που τους έστειλε ο Tom και τώρα εξέφρασαν την ετοιμότητά τους να εκδώσουν το βιβλίο του, μόλις το ολοκλήρωνε (σ. 176).

Στο ίδιο βιβλίο η καθηγήτρια Mona Corrington σκοπεύει να ιδρύσει με άλλους επιστήμονες τη Διεθνή Ένωση Ανθρωπολόγων, η οποία μεταξύ άλλων θα εκδίδει ένα περιοδικό. Η Mona πρότεινε στον καθηγητή Beyfus τη θέση του Αντιπροέδρου για να δώσει κύρος στην Ένωση:

Φτιάχνουμε μια Διεθνή Ένωση Ανθρωπολόγων. Εγώ και κάποιοι άλλοι συναντηθήκαμε την προηγούμενη εβδομάδα. Θέλουμε να πάρεις τη θέση του Αντιπροέδρου για να γίνει η Ένωση γνωστή [...] Θα εκδίδουμε ένα περιοδικό. Η Διεθνής Επιτροπή Ανθρωπολόγων

θα εκδίδει ένα περιοδικό που θα λέγεται *Educational Patterns in Megapolitan Cultures* (σσ. 76-77).

Ο Howard Kirk στο *The History Man* ασχολείται πολύ με το γράψιμο. Διαβάζουμε σχετικά στην αρχή του βιβλίου για το τρίτο κατά σειρά βιβλίο του:

*Η μελέτη του είναι ευθυγραμμισμένη με τις βιβλιοθήκες. Οι βιβλιοθήκες είναι γεμάτες με κείμενα κοινωνιολογίας, βιβλία για ομάδες συναντήσεων και διαπροσωπικές σχέσεις, νέες έρευνες για ριζοσπαστική εμπειρία από Αμερικανούς ουτοπιστές, βασικά πολιτικά μανιφέστα. Κάτω από το παράθυρο είναι ένα άσπρο γραφείο με ένα δεύτερο τηλέφωνο. Πάνω στο γραφείο υπάρχει μια στοίβα από χαρτιά, το χειρόγραφο του βιβλίου το οποίο λέγεται *The Defeat of Privacy*, πάνω στο οποίο δούλεψε ο Howard το καλοκαίρι απομονωμένος (σ. 5).*

Σε ένα άλλο σημείο του έργου διαβάζουμε για το πρώτο από τα τρία βιβλία που εξέδωσε ο Howard με θέμα την πολιτιστική και σεξουαλική αλλαγή:

Ο Howard συνέχισε το γράψιμο του βιβλίου με γοργούς ρυθμούς και το τελείωσε γρήγορα. Στη συνέχεια το έστειλε χωρίς να πει τίποτα στη Barbara. Σχεδόν αμέσως πήρε ένα συμβόλαιο και μια πολύ καλή προκαταβολή από ένα πολύ γνωστό αριστερό εκδοτικό οίκο που του πρότεινε να το εκδώσει σε χοντρό εξώφυλλο και σε μια φθηνή έκδοση κάνοντας πολλή διαφήμιση (σ. 32).

Οι εκδότες επέλεξαν για τίτλο το *The coming of the New Sex*, γιατί πίστευαν ότι θα πήγαινε καλά εμπορικά. Ήταν σίγουροι ότι θα είχε εμπορική επιτυχία. Οι κριτικοί στα κυριακάτικα και στα εβδομαδιαία έντυπα είχαν γράψει θετικές κριτικές, είχαν σχολιάσει ότι το βιβλίο ήταν στο πνεύμα των καιρών. Ο Howard, βέβαια, δεν είχε κάνει μεγάλη έρευνα και το βιβλίο ήταν φτωχό σε τεκμηρίωση και γεγονότα (σ. 37). Απ' ότι φαίνεται ο Howard έχει πιάσει το «πνεύμα των καιρών». Το πρώτο του βιβλίο για την πολιτιστική και σεξουαλική αλλαγή επειγόταν να βγει σύντομα «μιας και υπήρχε μια αλλαγή στη βρετανική κοινωνία, οι σεξουαλικοί ρόλοι είχαν επαναπροσδιοριστεί και η χρήση των παραδοσιακών εννοιών «άντρας» και «γυναίκα» για να ορισθούν σταθερές πολιτιστικές οντότητες θα ετίθετο σε νέα βάση» (σ. 32). Και η γυναίκα του, η Barbara, παραδέχεται ότι τα βιβλία του άντρα της είναι «άδεια, αλλά είναι στην σωστή πλευρά» (σ. 73). Ο Howard προσπαθεί μέσω των δημοσιεύσεών του να αυξήσει το κύρος του στους ακαδημαϊκούς και στους προοδευτικούς

κύκλους διανοουμένων. Ειδικά για τους νέους επιστήμονες η δημοσίευση εργασιών είναι ένα σημαντικό μέσο να γίνουν γνωστοί και να δώσουν μια ώθηση στην καριέρα τους. Συνολικά ο Howard εκδίδει τρία βιβλία: *The Coming of the New Sex* για την ισότητα της γυναίκας, *The Defeat of the Bourgeoisie* για την καταστροφή του αστικού τρόπου ζωής και κουλτούρας και το *The Defeat of Privacy* για την κατάργηση της ιδιωτικής ζωής.

Στη σελίδα 52 διαβάζουμε ότι ο Howard:

*[...] είναι σε πολλές επιτροπές [...] και σε ριζοσπαστικά περιοδικά στα οποία αρθρογραφεί τακτικά. Επιμελείται μια σειρά κοινωνιολογίας για ένα εκδοτικό οίκο χαρτόδετων βιβλίων και εξέδωσε το δεύτερο του βιβλίο, *The Death of Bourgeoisie*.*

Ο Howard σκεφτόταν το δεύτερο βιβλίο του, το οποίο άρχιζε ως εξής:

Η προσπάθεια να ιδιωτικοποιηθεί η ζωή [...] είναι ένα φαινόμενο περιορισμένης ιστορικής σημασίας. Ανήκει σε μια συγκεκριμένη και πολύ σύντομη φάση στην εξέλιξη του bourgeois καπιταλισμού και είναι το αποτέλεσμα συγκεκριμένων και πρόσκαιρων οικονομικών διαδικασιών. Όλα τα σημάδια δείχνουν ότι αυτή η κατάσταση σύντομα θα είναι παρελθόν (σ. 91).

- Συνάδελφος στο πανεπιστήμιο και προσωπικός φίλος του Howard είναι ο Henry Beamish, ένας κοινωνικός ψυχολόγος που προσπάθησε να αποδείξει σε ένα βιβλίο που εξέδωσε ότι η τηλεόραση κοινωνικοποιεί τα παιδιά πολύ πιο αποτελεσματικά από τους γονείς (σσ. 36-37). Παραδέχεται ότι το βιβλίο του δεν πήγε καλά. Ομολογεί ότι ίσως δεν παρακολούθει τις εξελίξεις λόγω της ηλικίας του, δεν έχει την ίδια διάθεση που είχε παλιά. Η συγγραφή βιβλίων τον απορροφάει και δεν προσφέρει στη γυναίκα του αυτά που εκείνη ζητάει (σ. 169).

Στο *Changing Places* γίνεται αναφορά στο πόσο σημαντικές -σε αντίθεση με τη Βρετανία- είναι οι δημοσιεύσεις στην Αμερική για την ακαδημαϊκή εξέλιξη ενός πανεπιστημιακού. Ακολουθεί ο διάλογος μεταξύ του Βρετανού καθηγητή Philip Swallow και του Αμερικανού συναδέλφου του Ringbaum:

-Η δοκιμαστική περίοδος [στην Αγγλία] είναι περισσότερο ή λιγότερο τυπικό πράγμα. Στην ουσία αν διορισθείς μια φορά δεν μπορούν να σε ξεφορτωθούν ποτέ, εκτός και αν

αποπλανήσεις κάποια από τις φοιτήτριες σου ή κάνεις κάτι παρόμοιο σκανδαλώδες. Ο Philip γέλασε.

-Μπορεί να πας μ' όσες φοιτήτριες θέλεις εδώ [στην Αμερική], είπε ο Ringbaum σοβαρά. Αν όμως οι δημοσιεύσεις σου δεν είναι ικανοποιητικές [...](σ. 63).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα πανεπιστημιακού, ο οποίος στη διάρκεια της ακαδημαϊκής του καριέρας δεν ασχολήθηκε καθόλου με την έρευνα, είναι ο Gordon Masters, ο ηλικιωμένος Πρόεδρος του Αγγλικού Τμήματος στο πανεπιστήμιο του Rummidge. Δεν έχει δημοσιεύσει απολύτως τίποτα (σ. 75). Ο συγκεκριμένος Πρόεδρος ανήκει στην παλιά σχολή των ακαδημαϊκών, στην εποχή των οποίων η έρευνα δεν έπαιζε σημαντικό ρόλο και μόνο ένα μικρό ποσοστό των καθηγητών ασχολούνταν με ερευνητικές δραστηριότητες. Το γεγονός αυτό θίγεται και στην επιστημονική έρευνα. Πράγματι, στη μελέτη που έκανε ο A. H. Halsey⁴⁷⁹ τις δεκαετίες 1960, 1970 και 1980, φαίνεται ότι συγκριτικά η έρευνα τη δεκαετία του 1960 είχε πολύ μικρότερη βαρύτητα σε σχέση με τη δεκαετία του 1980. Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τις αυξητικές τάσεις όσον αφορά στην ερευνητική δραστηριότητα των Βρετανών ακαδημαϊκών.

Table 8.2. Trends in research output, 1964-1989

	1964		1976		1989	
	Univ.	Univ.	Poly	Univ.	Poly	
Currently engaged on research expected to lead to publication (%)	-	93	60	95	71	
No papers ever published (%)	7	12	50	3	27	
20 or more papers published (%)	27	26	2	53	10	
Academic books published (mean)	0.1	0.8	0.3	2.4	0.7	
Publications in last two years (mean)	-	3.5	0.9	6.3	2.0	
No publications in last two years (%)	-	23	68	9	46	

Πηγή: Halsey, 1992, όπ. π., p.187.

Στο Αγγλικό Τμήμα του πανεπιστημίου του Rummidge υπήρχαν δυο υποψήφιοι για τη θέση του Senior Lecturer. Ο ένας ήταν ο Dampsey που ήταν ο καλύτερος υποψήφιος από άποψη έρευνας και δημοσιεύσεων και ο Swallow που βασιζόταν στην παλαιότητα και στις

⁴⁷⁹Halsey, 1992, όπ. π., p. 187.

υπηρεσίες που προσέφερε στο πανεπιστήμιο. Αν ο Dampsey δεν έπαιρνε γρήγορα προαγωγή, μπορεί και να έφευγε, ενώ ο Swallow ακόμα και αν δεν προαγόταν, θα έμενε στο πανεπιστήμιο και θα συνέχιζε να διδάσκει με τον ίδιο βαρετό τρόπο. Ο Αντιπρύτανης ζήτησε τη γνώμη του Morris Zapp για το ποιος είναι ο καταλληλότερος για αυτή τη θέση και ο Zapp, κατά παράδοξο τρόπο, του είπε να προωθήσει τον Swallow σκεπτόμενος την οικογένεια και τα παιδιά του. Πράγματι αυτό έγινε (σ. 190).

Στο *Small World* ο Philip Swallow έγινε Πρόεδρος του Αγγλικού Τμήματος στο πανεπιστήμιο του Rummidge. Ο Dampsey εκφράζει τη θλίψη του για το γεγονός ότι στο παρελθόν παραγκωνίστηκε, παρόλο που δικαιοματικά αυτός έπρεπε να πάρει τη θέση του *Senior Lecturer*.

[Το Rummidge] δεν είναι μέρος για φιλόδοξους ανθρώπους. Το ποτήρι ξεχείλισε όταν έδωσαν τη θέση του *Senior Lecturer* στον Swallow αντί σε εμένα, αν και είχα εκδώσει τρία βιβλία και αυτός δεν είχε εκδώσει ουσιαστικά τίποτα. Τώρα του έδωσαν και την Έδρα και συνεχίζει να μην εκδίδει. Κάτι έχω ακούσει ότι έχει εκδώσει ένα βιβλίο τον προηγούμενο χρόνο, το *Hazlitt*, αλλά δεν έχω διαβάσει καμία κριτική για αυτό. Δεν μπορεί να 'ναι καλό (σ. 230).

Ο ίδιος ο Philip Swallow λέει για το βιβλίο του:

Πούλησε μόνο 165 αντίτυπα ένα χρόνο μετά την έκδοσή του και ούτε μία κριτική (σ. 276).

Τελικά βρέθηκε ένας δημοσιογράφος στην εφημερίδα *Sunday Times* που έγραψε ένα άρθρο για το βιβλίο του Philip Swallow. Αναφέρεται μάλιστα ότι ο συγγραφέας, δηλαδή ο Swallow, έχει προταθεί για την Έδρα Κριτική της Λογοτεχνίας της Ουνέσκο (σ. 464, 475).

Στο ίδιο βιβλίο ο Αμερικανός Morris Zapp, αναφερόμενος στην αμερικάνικη πραγματικότητα, πιστεύει ότι για να έχει κανείς μια καλή πανεπιστημιακή καριέρα, αρκεί να γράψει ένα καλό βιβλίο. Αυτό, βέβαια, δεν είναι εύκολο για ένα νέο καθηγητή κολεγίου με βαρύ διδακτικό φορτίο και οικογενειακές υποχρεώσεις. Όμως αν γράψει ένα καλό βιβλίο, θα πάρει μια υποτροφία για να γράψει ένα δεύτερο υπό καλύτερες συνθήκες. Με δυο βιβλία θα πάρει προαγωγή και θα έχει ελαφρύτερο διδακτικό έργο. Στη συνέχεια μπορεί να αξιοποιήσει τη διδασκαλία του με τέτοιο τρόπο ώστε να κάνει έρευνα για το επόμενο του βιβλίο, το οποίο θα ολοκληρώσει γρηγορότερα. Αυτή η ερευνητική παραγωγικότητα θα του αυξήσει τις

πιθανότητες για μονιμότητα και προαγωγή. Με αυτό τον τρόπο θα έχει περισσότερους οικονομικούς πόρους στη διάθεσή του για έρευνα και μεγαλύτερη ελάφρυνση από τη βαρετή διδασκαλία και τη διοίκηση. Θεωρητικά είναι εφικτό να χαλαρώνει κανείς, σύμφωνα πάντα με τον Morris Zapp, ως full professor και να μην κάνει τίποτα άλλο από το να είναι μονίμως απών σε άδεια sabbatical ή με υποτροφία (σ. 378).

Στο *Nice Work* η νεαρή συμβασιούχος καθηγήτρια Robyn Penrose ασχολείται με σοβαρότητα και πάθος με την έρευνα και τη συγγραφή. Γνωρίζει ότι αν θέλει να παραμείνει στο πανεπιστήμιο, πρέπει να επιδείξει συγγραφικό έργο. Διαβάζουμε στις σελίδες 748-749:

Η Robyn Penrose δεν ήταν άνεργη ακόμα [...] Η μόνη της ελπίδα να παραμείνει στην ακαδημαϊκή ζωή είναι να δημιουργήσει ένα ακαταμάχητα εντυπωσιακό βιογραφικό σε έρευνα και δημοσιεύσεις⁴⁸⁰.

Η Robyn περνάει τις διακοπές στο σπίτι των γονιών της – ο πατέρας της είναι πανεπιστημιακός- και δουλεύει συστηματικά και απερίσπαστη πάνω στο δεύτερό της βιβλίο. Ο διάλογος με τον αδερφό της, τον Basil, και η περιγραφή που ακολουθεί είναι χαρακτηριστικοί:

-Δεν επικοινωνώ με κανένα αυτή την περίοδο, προσπαθώ να τελειώσω το βιβλίο μου.

-Τι είδους βιβλίο είναι;

-Για την εικόνα των γυναικών στο μυθιστόρημα του 19^{ου} αι.

-Χρειάζεται ο κόσμος άλλο ένα βιβλίο για το μυθιστόρημα του 19^{ου} αι.;

-Δεν ξέρω, αλλά θα έχει άλλο ένα, είπε η Robyn. Είναι η μόνη μου ελπίδα θα πάρω μια μόνιμη θέση κάπου.

⁴⁸⁰Σύμφωνα με τον Eric Ashby τα κίνητρα για έρευνα δεν είναι πάντα η ανάγκη να βελτιωθεί η διδασκαλία ή να ανακαλυφθούν νέες ιδέες, αλλά η ανάγκη για αναγνώριση και προαγωγή. Θεωρεί ότι η πίεση για δημοσιεύσεις δεν είναι κάτι νέο, αλλά είναι πιο έντονο στις μέρες μας εξαιτίας της ηλικιακής δομής στο ακαδημαϊκό επάγγελμα. Τα πανεπιστήμια τα οποία επεκτάθηκαν πολύ από τη δεκαετία του 1960 έχουν πέντε φορές περισσότερους καθηγητές που βρίσκονται στην ηλικιακή ομάδα των 30-35 ετών απ' ότι στην ηλικιακή ομάδα των 50-55 ετών. Σε αυτήν ακριβώς την ηλικιακή ομάδα των νέων ακαδημαϊκών η πίεση είναι μεγαλύτερη. Ashby Eric, "The Academic Profession", *Minerva*, vol. 8, iss. 1, (1970), p. 94.

Όταν ο Basil επέστρεψε στο Λονδίνο το απόγευμα της Δευτέρας του Πάσχα, ειρήνη και ησυχία επικρατούσε στο σπίτι και η Robin ξανάρχισε τη δουλειά πάνω στο βιβλίο της. Έκανε εξαιρετική πρόοδο. Ήταν ένα σπίτι που σεβόταν τη μελέτη. Κανένα ραδιόφωνο, το τηλέφωνο στο αθόρυβο, η ηλεκτρική σκούπα της καθαρίστριας υπό αυστηρό περιορισμό. Ο καθηγητής Penrose δούλευε στην εργασία του, η Robyn δούλευε στο υπνοδωμάτιό της και η κυρία Penrose πήγαινε σιγά πέρα δώθε και στους δυο, φέρνοντας καφέ και τσάι σε κατάλληλα διαλείμματα σιωπηλά, αφήνοντας τα γεμάτα φλυτζάνια στα γραφεία τους και παίρνοντας τα λερωμένα. Για να ελαχιστοποιήσει την απόσπαση της προσοχής της, δεν διάβαζε ούτε τον Guardian όπως συνήθιζε και μόνο από τυχαίες ειδήσεις αργά στην τηλεόραση μάθαινε για τα γεγονότα στον κόσμο. Για την αμερικανική επιδρομή στη Λιβύη, για τις αναταραχές στις βρετανικές φυλακές, για τις βίαιες συγκρούσεις μεταξύ τυπογράφων και αστυνομίας στο Warring. Αυτές οι δημόσιες ταραχές και συγκρούσεις, που κανονικά θα προκαλούσαν την αγανάκτησή της και πιθανώς θα την ωθούσαν σε δράση (θα υπέγραφε μια αίτηση, θα συμμετείχε σε μια διαδήλωση) ίσα-ίσα που την αποσπούσαν από την εργασία της. Στο τέλος των διακοπών τα τρία τέταρτα του βιβλίου ήταν γραμμένα σε προσχέδιο (σσ. 828-829).

Η νεαρή καθηγήτρια Robyn βιάζεται να εκδώσει δικά της βιβλία στην προσπάθειά της να παραμείνει στο πανεπιστήμιο. Ο διάλογος με τον Morris Zapp είναι χαρακτηριστικός:

-Φεύγεις από το Rummidge, είπε ο Morris Zapp.

[Η Robyn] εξήγησε την κατάστασή της. «Βλέπεις», κατέληξε, «αυτό το βιβλίο είναι πολύ σημαντικό για μένα. Αν προκηρυχθεί κάποια θέση τους επόμενους δώδεκα μήνες, θα μπορώ να έχω καλές πιθανότητες να την πάρω με δυο βιβλία στο ενεργητικό μου» (σ. 842).

Ο Morris Zapp της είπε ότι υπάρχουν καθηγητές σε αυτή τη χώρα που έχουν εκδώσει λιγότερα, εννοώντας τον Philip Swallow. Της σύστησε να γράψει ένα άρθρο στο τελευταίο τεύχος του *Poetics Today* και να προσπαθήσει να εκδώσει το βιβλίο της στην Αμερική. Ο Zapp ήταν αναγνώστης στο Euphoric State University Press και της πρότεινε να του στείλει ένα χειρόγραφο να το κοιτάξει (σ. 842-843). Ο Morris Zapp πρότεινε στην Robyn μια μόνιμη θέση στο Τμήμα Γυναικείων Σπουδών του πανεπιστημίου στο οποίο ο ίδιος εργάζεται στην Αμερική, με μισθό όχι μικρότερο των 40.000 δολαρίων, δηλαδή διπλάσιο από αυτόν που κέρδιζε στο Rummidge. Η θέση αυτή θα της προσέφερε πολλές δυνατότητες συμμετοχής σε

συνέδρια. Επίσης το Euphoric State θα ίδρυε ένα Ίδρυμα για Προχωρημένη Έρευνα και αν όλα εξελίσσονταν ομαλά, κορυφαίοι επιστήμονες από το Yale και το John Hopkins θα έρχονταν στο Euphoric State. Για τη Robyn ήταν μια μεγάλη επαγγελματική ευκαιρία, γιατί η ίδια παραδεχόταν ότι δεν είχε μέλλον στη Βρετανία. Τελικά ο Phillip Swallow της ανακοίνωσε ότι υπήρχε πιθανότητα να ανοίξει μια θέση στο πανεπιστήμιο του Rummidge και η Robyn αποφάσισε να μείνει στη Βρετανία (σσ. 869-871).

Παίρνοντας ως παράδειγμα την περίπτωση της νεαρής συμβασιούχου καθηγήτριας Robyn να αναφέρουμε ότι απ' ό,τι φαίνεται η μετανάστευση Βρετανών επιστημόνων (brain drain) είχε μακρά ιστορία. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1950 υπήρχαν ανησυχίες για το γεγονός ότι Βρετανοί γιατροί, πανεπιστημιακοί καθηγητές, μηχανικοί και άλλοι επαγγελματίες μετανάστευαν κυρίως στη Βόρεια Αμερική, εξαιτίας των καλύτερων επαγγελματικών και οικονομικών δυνατοτήτων που τους προσφέρονταν. Η Βρετανία ανέκαθεν έστελνε επιστήμονες σε άλλες χώρες για διδασκαλία, μελέτη ή έρευνα. Όμως από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 άρχισαν να εμφανίζονται διάφορα άρθρα στο βρετανικό τύπο και στα περιοδικά που έκαναν λόγο για ολοένα και αυξανόμενο αριθμό Βρετανών επιστημόνων που μετανάστευαν. Μάλιστα η μετανάστευση επιστημόνων προς τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής την περίοδο 1952-1962 είχε διπλασιαστεί και είχε αυξητική τάση. Σε αυτά τα άρθρα υποστηριζόταν ότι όλοι αυτοί οι επιστήμονες και οι επαγγελματίες «εκδιώχονταν» από τη Βρετανία εξαιτίας της έλλειψης χρηματοδότησης, εξοπλισμού, εγκαταστάσεων, επιστημονικού ενθουσιασμού και χαμηλότερου επιπέδου ζωής. Αυτή η απώλεια των επιστημόνων τονιζόταν ιδιαίτερα, επειδή το κόστος της εκπαίδευσής τους το είχε αναλάβει η βρετανική κοινωνία και τώρα τις ικανότητές τους τις εκμεταλλευόταν η αμερικάνικη οικονομία, η οποία ανταγωνιζόταν τη βρετανική⁴⁸¹.

Στο *A Very Peculiar Practice* ο Jock McCannon έγραψε δύο βιβλία, το *Sexual Anxiety and the Common Cold* και το *The Therapeutic Village*. Επίσης έγραφε ένα καινούριο βιβλίο (σ. 12, 113, 125).

Ο νεαρός καθηγητής Henry Babbacombe στο *Cuts* πρέπει να γράψει ένα άρθρο για ένα περιοδικό και κριτικές για βιβλία για το περιοδικό *Al Fresco: The Journal of Extra-Mural Studies* (σ. 49). Ο Henry υπογράφει συμβόλαιο με μια τηλεοπτική εταιρία για να

⁴⁸¹Για πιο αναλυτική μελέτη του θέματος και για σχετική έρευνα που έγινε με βρετανούς επιστήμονες που μετανάστευσαν την περίοδο 1952-1964, βλ. Wilson James A., "The emigration of British scientists", *Minerva*, 1966, vol. 5, iss. 1, pp. 20-29.

γράψει το σενάριο για ένα τηλεοπτικό δράμα. Στη συνέχεια ζητάει άδεια από τα διδακτικά του καθήκοντα από τον Πρόεδρο του Τμήματος με σκοπό να αφοσιωθεί στη συγγραφή του σεναρίου. Από οικονομικής άποψης είναι σίγουρα μια πιο συμφέρουσα ενασχόληση και η απόφασή του αυτή δείχνει τις προτεραιότητες που θέτει.

Στο *Coming from Behind* ο βασικός ήρωας, ο καθηγητής⁴⁸² Shefton Goldberg παραδέχεται ότι «η διδασκαλία δεν ήταν ποτέ ο πρώτος του ενθουσιασμός» (σ. 149). Στην αίτηση που κάνει στο κολλέγιο για να πάρει μια υποτροφία, δηλώνει ότι δεν έχει επιστημονικές δημοσιεύσεις στο ενεργητικό του (σ. 149). Γράφει ένα βιβλίο, αλλά δεν έχουμε περισσότερες πληροφορίες για αυτό (σ. 113). Η περίπτωση του είναι παρόμοια με αυτή του Philip Swallow στο *Changing Places*, ο οποίος δεν είναι ικανός για εντατική ερευνητική εργασία και εξαιτίας της ανυπαρξίας ερευνητικού έργου, σκοπεύει να εκδώσει κάποια στιγμή τα θέματα εξετάσεων που βάζει στους φοιτητές του. Αυτό το συμπεραίνουμε για τον Goldberg από το παρακάτω απόσπασμα:

Υπήρχαν φορές που αφιέρωνε περισσότερο χρόνο στα αρχεία του [για τις επιδόσεις των φοιτητών] παρά στο αποτυχημένο του βιβλίο. Μάλιστα πολλές φορές κρατούσε φωτοτυπίες αυτών των αρχείων όπως άλλοι άνθρωποι που λατρεύουν τους διάσημους και κρατούν τα γράμματά τους, ώστε όταν θα έφτανε κάποτε η ώρα, θα μπορούσαν να συλλεχθούν και να εκδοθούν (σ. 135).

Επίσης, ο Πρόεδρος του Τμήματος στο οποίο διδάσκει ο Shefton Goldberg, ο Charles Wenlock, δεν έχει δημοσιεύσει τίποτα. Υπάρχει μάλιστα η αναφορά -με μια δόση υπερβολής- ότι ο Charles δεν θυμάται καν το όνομα του Τμήματος το οποίο διοικεί (σ. 164).

4.3. Φοιτητές

4.3.1. Κοινωνική καταγωγή-Οικονομική κατάσταση

Το μεταπολεμικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα δεν εστιάζει στους φοιτητές: στον τρόπο ζωής τους, στις ακαδημαϊκές τους επιδόσεις, στην κοινωνική τους καταγωγή, στις πεποιθήσεις τους. Όπως αναφέραμε ήδη στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας μας, στο επίκεντρο της πλοκής του μεταπολεμικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος βρίσκεται ο

⁴⁸²Οι καθηγητές σ' ένα έργο του Jacobson δεν έχουν ποτέ τη σημασία που θα είχαν στο έργο του Bradbury. Όλοι είναι σημαντικοί στον κόσμο το Howard Kirk: καθηγητές, φοιτητές, διοικητικοί. Στον κόσμο του Jacobson πιθανόν κανένας καθηγητής δεν θα μπορούσε να είναι τόσο σημαντικός. Οι διοικητικοί είναι αυτοί που φοβίζονται τους ακαδημαϊκούς. Monnickendam, 1989, όπ. π., p. 170.

πανεπιστημιακός καθηγητής. Οι φοιτητές έχουν υποχωρήσει στο παρασκήνιο και παρουσιάζονται σε ομάδες, κυρίως ανώνυμα και απρόσωπα. Ο αναγνώστης συνήθως δεν πληροφορείται ούτε καν το όνομα ή λεπτομέρειες της προσωπικότητας των φοιτητών.

Στο *The Mind and Body Shop* ο φοιτητής Baxi είναι σε πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση. Η καθηγήτρια Hedda Hangstrom του ανέθεσε να μοιράσει σε φοιτητές ερωτηματολόγια για συμπλήρωση. Τα συμπληρώνει όλα όμως μόνος του και όταν η φίλη του η Denise του λέει ότι έπρεπε κανονικά να τα μοιράσουν για να συμπληρωθούν από ένα συγκεκριμένο φοιτητικό κοινό, αυτός της απαντάει ότι στην τιμή που πληρώνει η Hedda δεν συμφέρει καθόλου. Και οι δυο τους επιδίδονται στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Ο Baxi κάνει υπολογισμούς και λέει ότι σύντομα θα έχει τα χρήματα να πληρώσει τα δίδακτρα για το επόμενο εξάμηνο. Είναι κουρεμένος σχεδόν γουλί, καθώς δεν μπορεί να πάει σε κομμωτήριο περισσότερες από δύο φορές το χρόνο. Καθαρίζει τζάμια για να κερδίσει λίγα χρήματα.

Ο πατέρας της φοιτήτριας Denise είναι ένας γνωστός πλούσιος δικηγόρος, ενώ ο πατέρας του Baxi είναι ένα σαξοφωνίστας που παίζει μερικές φορές με τη Φιλαρμονική του Λονδίνου, αλλά κυρίως είναι μουσικός του δρόμου. Κάποιες φορές τον βοηθούσε και ο Baxi παίζοντας σαντούρι, ενώ η μητέρα του μάζευε τα χρήματα (σσ. 28-30).

Σε ένα άλλο σημείο του βιβλίου (σσ. 95-96) έχουν μπει νερά στα παπούτσια του Baxi παρά την προσπάθεια που έκανε να τα επιδιορθώσει χρησιμοποιώντας το χοντρό εξώφυλλο ενός βιβλίου. Μπήκε στην αίθουσα ανάγνωσης του πανεπιστημίου, η οποία είχε μηχανές με τυχερά παιχνίδια που αναβόσβηναν. Άρχισε να ψάχνει με το χέρι του στις σχισμές που πέφτουν τα κέρματα, μήπως βρει ένα κέρμα.

Στο *Places where they sing* ο Hugh Balliston είναι ένας φοιτητής εργατικής καταγωγής, ο οποίος δεν μπορεί να πληρώσει το πρόστιμο που του επιβλήθηκε από το Συμβούλιο της Σχολής, εξαιτίας των φοιτητικών αναταραχών στις οποίες πρωτοστάτησε. Αυτό σημαίνει ότι θα αποβληθεί μέχρι να το αποπληρώσει, οπότε κινδυνεύει να μην πάρει πτυχίο (σ. 167).

Στο *Nice Work* η φοιτήτρια Marion ζήτησε από την καθηγήτριά της Robyn Penrose μια παράταση για να παραδώσει την εργασία της. Ο λόγος ήταν ότι η Marion δούλευε για να μπορέσει να ανταπεξέλθει οικονομικά στις σπουδές της και δεν είχε πολύ ελεύθερο χρόνο (σ. 625). Από το συγκεκριμένο παράθεμα μπορούμε να υποθέσουμε ότι προέρχεται μάλλον από

την κατώτερη μεσαία ή την εργατική τάξη. Δεν υπάρχει κάποια άλλη αναφορά στο βιβλίο για τη συγκεκριμένη φοιτήτρια. Και στο *A Very Peculiar Practice* η νεαρή φοιτήτρια από το Hong Kong πληρώνει μόνη της τα πολύ υψηλά δίδακτρα του πανεπιστημίου. Κάνει δυο δουλειές, μια σε ένα μπαρ και μια σε ένα μαγαζί για να μπορέσει να ανταπεξέλθει οικονομικά στο κόστος των σπουδών της (σ. 21).

Στο *Coming from Behind* τα κορίτσια που σπουδάζουν στο polytechnic του Wroteslay προέρχονται σχεδόν όλα από την εργατική τάξη (σ. 82). Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονίσουμε ότι μιας και τα polytechnics βρίσκονται στην κατώτερη βαθμίδα της ιεραρχίας των ιδρυμάτων στη βρετανική ανώτατη εκπαίδευση, είναι επόμενο να προσελκύουν μεγάλο αριθμό των φοιτητών τους από τις χαμηλότερες κοινωνικά τάξεις.

4.3.2. Σχέσεις μεταξύ καθηγητών και φοιτητών

«Η στάση των καθηγητών απέναντι στους φοιτητές, όσον αφορά στην ποιότητα και στη συμμετοχή τους στη ζωή του κολεγίου ή του πανεπιστημίου, σχετίζεται άμεσα με πολιτικές προδιαθέσεις»⁴⁸³. Σε έρευνα που διεξήγαγε ο Halsey διαπίστωσε ότι τόσο το 1976 όσο και το 1989 οι συντηρητικοί καθηγητές ψηφοφόροι ήταν ξεκάθαρα πιο απαισιόδοξοι όσον αφορά στην ποιότητα και στα κίνητρα των φοιτητών τους. Το 1976 κοιτάζοντας την επέκταση που είχε συντελεστεί την προηγούμενη δεκαετία, το 47% του πανεπιστημιακού προσωπικού που ήταν συντηρητικοί ψηφοφόροι, πίστευαν ότι είχε πέσει ο μέσος όρος των ικανοτήτων των φοιτητών τους. Το αντίστοιχο ποσοστό του πανεπιστημιακού προσωπικού που ήταν ψηφοφόροι των Εργατικών ήταν στο 33%. Οι καθηγητές που πρόσκεινταν στο Εργατικό Κόμμα ήταν πιο πρόθυμοι να επιτρέψουν σε φοιτητές τους να συμμετέχουν σε επιτροπές που ασχολούνταν με διορισμούς προσωπικού, με πολιτικές εισόδου προπτυχιακών φοιτητών, με τον καθορισμό του τύπου και του περιεχομένου των μαθημάτων και με διαδικασίες εξετάσεων. Όταν ο Halsey επανέλαβε την έρευνα το 1989, διαπίστωσε ότι οι διαφορές αυτές συνέχιζαν να υπάρχουν, όμως οι ακαδημαϊκοί απ' όλο το πολιτικό φάσμα είχαν αρχίσει να υιοθετούν πιο θετικές στάσεις απέναντι στους φοιτητές. Αξίζει να αναφέρουμε ότι το 85% των συντηρητικών πανεπιστημιακών το 1976 θα απέβαλε ή θα ανέστειλε τη φοίτηση των φοιτητών που θα αναστάτωναν τη λειτουργία ενός πανεπιστημίου ή ενός polytechnic. Αυτή τη στάση την υιοθετούσε μόνο το 44% των καθηγητών που ήταν ψηφοφόροι των Εργατικών. Τα επόμενα 15 χρόνια ο κίνδυνος έντονων φοιτητικών

⁴⁸³Halsey, 1992, όπ. π., p. 242.

κινητοποιήσεων υποχώρησε και οι καθηγητές που ήταν ψηφοφόροι τόσο του Συντηρητικού όσο και του Εργατικού Κόμματος έγιναν πιο ανεκτικοί σε θέματα πειθαρχίας των φοιτητών τους.

Στο *The Mind and Body Shop* η φοιτήτρια Denise Mason έχει σεξουαλικές σχέσεις με τον Moral Tutor της, τον Poulter Mogg. Είχε μάθει ότι ο Poulter Mogg έκανε αιτήσεις σε άλλα πανεπιστήμια αλλά τον απέρριπταν είτε εξαιτίας της γυναίκας του είτε εξαιτίας του πτυχίου μαϊμού που είχε. Τον συμπαθούσε όμως γιατί αυτός τουλάχιστον την πλήρωνε κανονικά, σε αντίθεση με άλλους καθηγητές. Η Denise είχε πληρώσει πρόστιμο στο πανεπιστήμιο, επειδή δεν ήταν κατάλληλα ντυμένη στο εργαστήριο πληροφορικής. Στις εξετάσεις είχε προσπαθήσει να δωροδοκήσει τους εξεταστές. Ο Poulter Mogg της εξήγησε ότι ο τρόπος με το οποίο το έκανε και όχι αυτό καθαυτό το γεγονός ήταν που προκάλεσε την αντίδραση της διεύθυνσης του πανεπιστημίου:

-Α, ναι. Ο Κοσμήτορας αποδοκίμασε πολύ αυτό το επεισόδιο. Φοβάμαι ότι θα αντιμετωπίσεις ένα πειθαρχικό δικαστήριο.

-Μα δεν είναι δίκαιο, διαμαρτυρήθηκε η Denise. Όλοι έτσι κάνουν. Οι εξεταστές το περιμένουν.

-Αγαπητή μου κ. Mason, υπάρχει ένα συγκεκριμένο πρωτόκολλο σε αυτά τα θέματα. Ήταν άστοχο να καρφισώσεις δολάρια στην μπροστινή πλευρά του γραπτού σου. Οι εξεταστές είναι ευαίσθητα άτομα. Η άκομψη στάση σου ήταν που προκάλεσε αυτή την αντίδραση (σ. 26).

Ο φοιτητής George Carmody στο *The History Man* έχει προβλήματα με τον καθηγητή του, τον Howard Kirk. Έχει κάνει αρκετές εργασίες και για τρίτη συνεχόμενη χρονιά προσπαθεί να περάσει το μάθημά του. Αν δεν τα καταφέρει και αυτή τη φορά, κινδυνεύει να χάσει το πτυχίο. Παραδέχεται ότι δεν τον έλκει ιδιαίτερα η Κοινωνιολογία -και ειδικά όπως διδάσκεται από τον καθηγητή του- όμως δουλεύει σκληρά:

Παραδέχομαι ότι δεν με έλκει ιδιαίτερα η Κοινωνιολογία, ειδικά με τον τρόπο που διδάσκεται εδώ. Όμως δουλεύω. Δουλεύω σκληρά (σ. 137).

Ο George Carmody δεν είναι ιδιαίτερα συμπαθητικός χαρακτήρας. Ο ίδιος δεν κάνει κάποια προσπάθεια για να είναι πιο κοινωνικός. Οι υπόλοιποι φοιτητές δεν τον αντέχουν.

Όταν ο Kirk του επιτίθεται, οι παρόντες φοιτητές παραμένουν σιωπηλοί. Γινόμαστε αυτόπτες μάρτυρες μιας σκηνής κατά την οποία ο Carmody έχοντας δουλέψει πολύ, εισέρχεται στην τάξη όπου διδάσκει ο Howard Kirk. Κρατάει στα χέρια του πολλά βιβλία και σημειώσεις. Ο Kirk τον ρωτάει, αν σκοπεύει να διαβάσει όλα αυτά που κρατάει, εννοώντας τις σημειώσεις του για την εργασία που του είχε αναθέσει και την οποία ο Carmody προετοίμαζε για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τον αντιμετωπίζει μεροληπτικά. Δεν υπάρχουν ενδείξεις μέσα στο κείμενο ότι ο Kirk ζήτησε τον ίδιο τρόπο εξέτασης και από τους άλλους φοιτητές. Οι δημοκρατικές απόψεις του καθηγητή αφορούν τους άλλους και όχι τις δικές του υποθέσεις. Του λέει χαρακτηριστικά:

- Σου ζήτησα να πας και να διαβάσεις τα έργα τους [Mill, Marx, Weber] [...] και μετά να κάνεις μια αυθόρμητη προφορική παρουσίαση στην τάξη, συνοψίζοντας τις εντυπώσεις σου. Δεν σου 'πα να κάνεις μια γραπτή εργασία και μετά να έρθεις εδώ και να παρουσιάσεις τυποποιημένες, έτοιμες σκέψεις. Τι είδους ομαδική εμπειρία είναι αυτή;

-Πράγματι, το είπατε, αλλά νόμιζα ότι μπορώ να κάνω κάτι καλύτερο. Ξόδεψα τόσο χρόνο σε αυτή την εργασία .

-Δεν τη θέλω σε αυτή τη μορφή. Θέλω η ανάπτυξη να γίνεται την ώρα της συζήτησης (σσ. 131-132).

Ο Howard Kirk παραδέχεται στα σχόλια που κάνει για τις εργασίες του φοιτητή του, ότι υπάρχει πολλή δουλειά και λίγη ανάλυση. Ο George Carmody λέει ότι δεν τον συμπαθεί ο καθηγητής του, επειδή έχει συντηρητικές απόψεις και επειδή μισεί τη μαρξιστική θεώρηση των πραγμάτων, της οποίας ένθερμος υποστηρικτής είναι ο Kirk. Ο George νιώθει ότι έχει στοχοποιηθεί από τον καθηγητή του -κάτι το οποίο αντιλαμβάνεται και ο αναγνώστης- και θέλει να ακολουθηθεί η διαδικασία που προβλέπει σε τέτοιες περιπτώσεις ο κανονισμός του πανεπιστημίου: να ξαναβαθμολογηθεί η εργασία του από έναν άλλο καθηγητή. Όμως είναι τόσο μεγάλη η εμπάθεια που νιώθει ο Kirk για το φοιτητή του που το αρνείται, γιατί είναι σαν να θέτει ο ίδιος ο Kirk τον εαυτό του υπό αμφισβήτηση. Είναι από τις στιγμές του βιβλίου που υποψιαζόμαστε ότι τελικά ο Kirk δεν είναι και τόσο προοδευτικός όσο θέλει να παρουσιάζεται. Είναι προκατελιημμένος απέναντι στο φοιτητή του. Η αλήθεια είναι ότι ο Kirk δεν ανέχεται τη μη-μαρξιστική, συντηρητική σκέψη και για αυτό το λόγο στοχοποιεί τον συγκεκριμένο φοιτητή. Δεν συμπεριφέρεται σε κανένα άλλο φοιτητή με τον ίδιο τρόπο.

Ο George κατηγορεί τον καθηγητή του ότι καλεί όλους τους ριζοσπάστες φοιτητές στα πάρτι που κάνει σπίτι του, τους ωθεί να συμμετέχουν σε διαδηλώσεις και σε αντάλλαγμα τους βάζει καλούς βαθμούς. Τον κατηγορεί ότι τον βαθμολογεί βάση πολιτικών προκαταλήψεων:

Πρέπει να συμφωνήσω μαζί σας Dr Kirk, πρέπει να ψηφίσω όπως και εσείς, να κατέβω στους δρόμους μαζί σας, να υπογράψω τις διαμαρτυρίες σας και να χτυπήσω αστυνομικούς στις διαδηλώσεις σας, πριν μπορέσω να περάσω το μάθημα σας; [...] (σ. 134).

Μισώ αυτή τη λογιστική κόστους, τη μαρξιστική θεώρηση του ανθρώπου ως μια μονάδα στην αλυσίδα παραγωγής [...] (σ. 138).

Παίρνετε όλους τους επαναστάτες φοιτητές στα πάρτι σας και μετά τους εμπλέκετε στις υποθέσεις και στις διαδηλώσεις σας και τους βάζετε καλούς βαθμούς. Όμως αυτούς που δεν παίζουν το παιχνίδι σας, σαν κι εμένα, τους βάζετε κακούς βαθμούς [...]. Θέλω να ξέρω εάν είναι σωστό να με μεταχειρίζεστε με αυτό τον τρόπο, να μεταχειρίζεστε οποιονδήποτε με αυτό τον τρόπο (σ. 139).

Ο George Carmody ισχυρίζεται ότι θα περνούσε σχετικά εύκολα το μάθημα του Howard, αν ήταν κι ο ίδιος αριστερός και είχε γυναικεία γεννητικά όργανα, υπονοώντας ότι ο καθηγητής του έχει σεξουαλικές σχέσεις με φοιτήτριες. Υποστηρίζει μάλιστα ξεκάθαρα ότι ο Howard είχε σεξουαλικές σχέσεις με μια συγκεκριμένη φοιτήτρια, την Felicity Phee. Τον έχει παρακολουθήσει και τον έχει φωτογραφήσει. Τα αποδεικτικά στοιχεία που είχε συλλέξει, τα έδωσε στον Πρόεδρο του Τμήματος, τον καθηγητή Marvin. Σκοπεύει να συναντηθεί για το ίδιο θέμα και με τον Αντιπρύτανη (σ. 198). Φυσικά αυτή είναι μια πολύ σοβαρή καταγγελία εναντίον ενός καθηγητή και αν δεν αποδειχθεί, ο George Carmody κινδυνεύει να αποβληθεί από το πανεπιστήμιο. Ορισμένες φοιτήτριες υποστηρίζουν τον Kirk στη διαμάχη του αυτή και δηλώνουν μάλιστα ότι αν προσπαθήσουν να τον απολύσουν από το πανεπιστήμιο, αυτές θα τον υποστηρίξουν (σ. 198). Στο τέλος καταφέρνει να αποβάλει τον Carmody από το πανεπιστήμιο. Η θέση του Kirk ισχυροποιείται. Υπήρξε μάλιστα και μια σύντομη φοιτητική κατάληψη κατά την οποία οι φοιτητές ανάρτησαν πανό με τα εξής συνθήματα: «Διατηρήστε την ακαδημαϊκή ελευθερία», «Στηρίξτε τον Kirk». Οι φοιτητές ζήτησαν την αποβολή του George Carmody, όταν πληροφορήθηκαν ότι είχε παρακολουθήσει τον Howard και τον φωτογράφησε σε στιγμές που υποτίθεται ότι είχε σεξουαλικές σχέσεις με

φοιτήτρια του πανεπιστημίου (σ. 229). Είναι η μοναδική περίπτωση σε όλα τα λογοτεχνικά έργα που μελετήσαμε που όχι μόνο οι σχέσεις μεταξύ καθηγητή και φοιτητή δεν είναι καλές, αλλά οδηγούνται και σε μεγάλη σύγκρουση.

Αν εξαιρέσουμε την τεταμένη σχέση μεταξύ Howard και George, οι υπόλοιπες σχέσεις καθηγητών-φοιτητών στο συγκεκριμένο βιβλίο είναι πολύ καλές. Υπάρχει μια *pub* στο *campus* στην οποία συχνάζουν καθηγητές και φοιτητές και συζητάνε πολύ ανοιχτά για διάφορα θέματα:

Υπάρχει μια pub στο campus, η Town and Gown, ένα μοντέρνο μέρος. Εδώ φοιτητές συναντούν φοιτητές, καθηγητές άλλους καθηγητές και καθηγητές φοιτητές, κάθονται σε γεμάτα τραπέζια, συνωστισμένοι υπό τους ήχους της ρέγκε μουσικής, δυνατούς μέσα στα αυτιά τους από το τζουκ μποξ και συζητάνε πολύ ανοιχτά για διάφορες υποθέσεις, όπως για εξετάσεις, για πολιτική, για διατριβές, για συναδέλφους, για εκτρώσεις, για διαδηλώσεις και για σεξουαλικές και συζυγικές δυσκολίες. Όμως για πιο προσωπικά ή για πιο κρυφά θέματα, για κομματικές διοικήσεις, για μικρές παράνομες ερωτικές σχέσεις, για μεγάλες συνομοσίες ή για τη λύση σοβαρών μεθοδολογικών ζητημάτων συνηθίζεται να πηγαίνει κανείς εκτός campus (σ. 164).

4.3.3. Στάση απέναντι στο πανεπιστήμιο και στις σπουδές

Γενικά οι σχετικά λίγοι φοιτητές που παρουσιάζονται στα λογοτεχνικά έργα που μελετήσαμε, έχουν θετική στάση απέναντι στο πανεπιστήμιο και στις σπουδές τους. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγουμε είτε επειδή υπάρχουν ρητές θετικές αναφορές για τις επιδόσεις και τη στάση τους μέσα στα κείμενα είτε από έλλειψη αρνητικών αναφορών. Εξαιρεση αποτελούν κάποιοι φοιτητές στο *Porterhouse Blue*, οι οποίοι πληρώνουν για να πάρουν πτυχίο και ο φοιτητής Colin Lumsden στο *The Mind and Body Shop*, του οποίου δεν του αρέσουν οι σπουδές που κάνει. Επίσης, στο *The Mind and Body Shop* υπάρχουν αναφορές για πώληση θεμάτων για εξετάσεις.

Στο *Porterhouse Blue* η μοναδική επώνυμη αναφορά σε φοιτητή είναι αυτή για τον Zipfer, ο οποίος είναι και ο μόνος απόφοιτος που έκανε έρευνα στο κολέγιο. Δεν υπάρχει καμία αναφορά στις επιδόσεις του ως φοιτητής. Ο ίδιος ένιωθε απομονωμένος (σ. 21). Δεν υπάρχει καμία άλλη εξατομικευμένη αναφορά σε κάποιον άλλο φοιτητή. Τελικά ο Zipfer ερωτεύεται μια καμαριέρα που δουλεύει στο κολέγιο και οι δυο έχουν τραγικό τέλος.

Στη σελίδα 47 περιγράφεται ο ρόλος του θυρωρού Skullion στις εξετάσεις και ο τρόπος με τον οποίο δρούσε για να πάρουν κάποιοι φοιτητές πτυχίο. Σίγουρα οι ενέργειές του ήταν σε γνώση και γινόντουσαν κατόπιν εντολής των καθηγητών. Δεν υπάρχουν στο κείμενο αναφορές για ανάμειξη καθηγητών, όμως δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να ενεργεί μόνος του. Στο κείμενο οι φοιτητές χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Σε αυτούς που ήταν κοινωνικά προνομιούχοι, με οικονομική ευχέρεια αλλά τεμπέληδες στο θέμα της μελέτης και στους άπορους φοιτητές που μελετούσαν και προόδευαν στις σπουδές τους. Ορισμένοι από τους φοιτητές της δεύτερης κατηγορίας χρησιμοποιούνταν από τον Skullion για να ολοκληρώσουν εργασίες ή να αντικαταστήσουν σε εξετάσεις φοιτητές από την πρώτη κατηγορία:

Ήταν ο Skullion που έκανε τις συναλλαγές και λειτουργούσε ως ενδιάμεσος. Από τη μια μεριά τεμπέληδες φοιτητές αλλά με επιρροή σαν τον Hon Cathcart και από την άλλη άποροι απόφοιτοι που έκαναν έρευνα και κέρδιζαν τα προς το ζην κάνοντας επίβλεψη και ήταν ευγνώμονες για τα χρήματα που τους έφερνε ο Skullion [...] Δύο λίρες την εβδομάδα για μία εργασία που προοριζόταν για τους προπτυχιακούς ήταν μια καλή οικονομική βοήθεια για τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, ώστε να μπορούν να συνεχίσουν την έρευνά τους. Κάποια διδακτορικά μπόρεσαν να ολοκληρωθούν χάρη σε αυτές τις δυο λίρες. Και οι τελικές εξετάσεις Tripos⁴⁸⁴ δι' αντιπροσώπου με τους φοιτητές του Skullion να γευματίζουν σε pub της Kingstreet, ενώ στην αίθουσα εξετάσεων οι αντικαταστάτες τους απαντούσαν στις ερωτήσεις. Ο Skullion ήταν προσεχτικός, πολύ προσεχτικός. Μόνο ένας ή δυο το χρόνο και σε αντικείμενα που τα είχαν επιλέξει πολλοί φοιτητές, ώστε να μην τους αντιληφθεί κανένας. Και είχε πάει μια χαρά. «Κανένας δεν θα είναι πιο σοφός» είχε διαβεβαιώσει τους φοιτητές που έγραφαν στη θέση των κανονικών φοιτητών για να κατευνάσει τους φόβους τους πριν τους βάλει πεντακόσιες ή και κάποιες φορές χίλιες λίρες στην τσέπη τους.

Δώσε τους πτυχία χωρίς να έχουν δουλέψει καθόλου. Άφησέ τους να περπατούν και να μοιάζουν σαν άπλυτα σκιάχτρα. Μην τους αποβάλλεις όταν παίρνουν ναρκωτικά. Άφησέ τους να έρχονται ότι ώρα θέλουν στο κολέγιο και να έχουν γυναίκες στα δωμάτιά τους [...](σ. 186).

⁴⁸⁴Στο Cambridge οι εξετάσεις που έδιναν οι υποψήφιοι για την αποφοίτησή τους ονομάστηκαν tripos από τα τρίποδα καθίσματα στα οποία καθόντουσαν.

Κάποια στιγμή η διεύθυνση του κολεγίου αποφάσισε ν' απολύσει τον Skullion από τη θέση του θυρωρού μετά από 40 χρόνια εργασίας. Ν' αναφέρουμε ότι πρωτοπροσλήφθηκε στο κολέγιο ως θυρωρός το 1928. Ο Skullion γεμάτος θυμό, αποφάσισε να προβεί σε δημόσιες αποκαλύψεις στον τηλεοπτικό σταθμό του Carrington -πρώην απόφοιτου του κολεγίου- όσον αφορά στη λειτουργία του κολεγίου και στο θέμα της πώλησης πτυχίων που επί χρόνια γινόταν στο κολέγιο Porterhouse. Ο Skullion καταγγέλει τη διεύθυνση του κολεγίου αναφερόμενος σε μια μερίδα φοιτητών, η οποία είναι αδιάφορη απέναντι στις σπουδές:

Δώσε τους πτυχία χωρίς να έχουν δουλέψει καθόλου. Άφησέ τους να περπατούν και να μοιάζουν σαν άπλυτα σκιάχτρα. Μην τους αποβάλλεις όταν παίρνουν ναρκωτικά. Άφησέ τους να έρχονται ότι ώρα θέλουν στο κολέγιο και να έχουν γυναίκες στα δωμάτιά τους [...](σ. 186).

Ο Skullion δίνοντας συνέχεια στις αποκαλύψεις του, παραχώρησε συνέντευξη σε δημοσιογράφο του *Observer*. Η δημοσιογράφος ρωτούσε τον Skullion και αυτός απαντούσε, αφήνοντας πολλές αιχμές για τη διεύθυνση του Porterhouse, την ποιότητα ενός τμήματος των φοιτητών και τον τρόπο με τον οποίο έπαιρναν πτυχίο:

-Εννοείς ότι οι αρχές του κολεγίου δέχονται φοιτητές που δεν έχουν δώσει εισαγωγικές εξετάσεις και δεν έχουν καν A-levels; Και οι γονείς τους κάνουν μία χορηγία; Και αυτό είναι μια τελείως φυσιολογική διαδικασία; Και άλλα κολέγια ακολουθούν την ίδια διαδικασία; [...]

-Αν είσαι αρκετά πλούσιος, συνήθως μπαίνεις σε ένα κολέγιο. Δεν εννοώ ότι όλοι κάνουν χορηγίες όπως στο Porterhouse, αλλά μπαίνουν παντού με τον ίδιο τρόπο, απάντησε ο Skullion.

-Μα πώς παίρνουν πτυχία αν δεν περνάνε τις εξετάσεις; ρώτησε η δημοσιογράφος.

-Αποτυγχάνουν στις Tripos, αλλά τους δίνουν το πτυχίο. Το κολέγιο προτείνει κάποιον να πάρει πτυχίο και το παίρνει (σσ. 190-191).

Στο *The Mind and Body Shop* κανένας φοιτητής από τους χαρακτήρες που παρουσιάζονται στο συγκεκριμένο μυθιστόρημα δεν έχει ιδιαίτερες επιδόσεις στις σπουδές του. Ο φοιτητής Colin Lumsden υποφέρει από κατάθλιψη, ξεσπάει σε κλάματα χωρίς λόγο και έχει ακράτεια ούρων. Για αυτούς τους λόγους επισκέπτεται την ψυχολόγο του

πανεπιστημίου, Δρ. Hedda Hangstrom. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, τα συμπτώματά του παρουσιάστηκαν από την ημέρα που απέτυχε στις εξετάσεις. Μια μέρα, συγκεκριμένα μια Πέμπτη, τον ανέφεραν στην αστυνομία του πανεπιστημίου, επειδή έριχνε ψεύτικα κέρματα στην περιστρεφόμενη πόρτα εισόδου στο αμφιθέατρο. Την προηγούμενη ημέρα τον απέβαλαν από τη βιβλιοθήκη, επειδή πατούσε πάνω σε δύο τόμους μιας ιατρικής εγκυκλοπαίδειας για να φτάσει τον τρίτο τόμο. Κινδύνεψε να αποβληθεί οριστικά από το πανεπιστήμιο. Ουσιαστικά δεν του αρέσουν οι σπουδές που κάνει, τις επέλεξε επειδή η μητέρα του θέλει να συνεχίσει την οικογενειακή παράδοση. Τον παράτησε και η φιλενάδα του και γενικά νιώθει ότι δεν αξίζει τίποτα (σσ. 19-21). Στο ίδιο βιβλίο ένας άλλος φοιτητής, ο Βαχί, πλησίασε μια ομάδα μαύρων φοιτητών και τους ρώτησε αν ήθελαν ν' αγοράσουν ναρκωτικά ή θέματα για τις εξετάσεις. Οι φοιτητές έδειξαν ενδιαφέρον να αγοράσουν θέματα για τις εξετάσεις στη λογιστική, στα οικονομικά, στη διεύθυνση ξενοδοχείων και καζίνο (σ. 97).

Στον αντίποδα των προαναφερόμενων, αδιάφορων έως εχθρικά διακείμενων, φοιτητών απέναντι στη μάθηση είναι ο Hugh Balliston⁴⁸⁵ στο *Places where they sing*. Είναι ένας άριστος προπτυχιακός φοιτητής με αριστερές, επαναστατικές ιδέες. Συμμετέχει σε διάφορες φοιτητικές επιτροπές. Παρουσιάζεται μέσα στο λογοτεχνικό κείμενο ως ιδιαίτερα επιμελής:

Ο Hugh Balliston πέρασε το πρωινό του μελετώντας κείμενα του Matthew Arnold για τους Heine, Keats, Wordsworth, Shelley και κείμενα του T.S. Elliot για τους Arnold, Shelley, Wordsworth, Keats για να έχει μια σφαιρική άποψη. Ανέλυσε τους περιορισμούς του Arnold ως κριτικού και τους περιορισμούς του T.S. Eliot ως ποιητή γράφοντας κριτική. Μελέτησε τα ελαττώματα του Heine όπως παραθέτονται από τον Arnold και τα ελαττώματα του Shelley όπως παραθέτονται από τον Eliot και μετά υπολόγισε κατά πόσο αυτά ήταν πράγματι ελαττώματα αντί να είναι αρετές από μια κατάλληλη κατανόηση από την οποία ήταν αποκλεισμένοι οι Arnold και Eliot εξαιτίας των δικών τους περιορισμών [...] (σ. 127).

Ο Hugh έχει σχέση με τη φοιτήτρια Hetta Frith. Ακολουθεί ο παρακάτω διάλογος μεταξύ τους:

⁴⁸⁵«Κατά τη γνώμη μου ο Hugh Balliston είναι ένας από τους λίγους αξιόπιστους φοιτητές ή προπτυχιακούς σε ολόκληρο το λογοτεχνικό είδος [...] Αυτός μελετάει, σίγουρα κάτι μοναδικό». Kenyon P. J., "Lucky Jim and after: The Business of University Novels", στο: Moseley Merrit (ed.), 2007, όπ. π., p. 90.

Hugh: *O Tony Beck* [καθηγητής] θέλει να με δει να κάνω κάτι ιδιαίτερο.

Hetta: *Επειδή είσαι εξαιρετικός φοιτητής. Η πρωτιά σου το περασμένο καλοκαίρι και το Πανεπιστημιακό βραβείο το φθινόπωρο[...]* το *Member's English Essay Prize* (σ. 25).

Οι επιδόσεις του συγκεκριμένου φοιτητή είναι εξαιρετικές με αποτέλεσμα να πάρει και δεύτερο βραβείο, το Rylands Prize for Shakespearian Studies για την εργασία του στις *Shakespeare's Theories of Kingship* (σ. 179). Η κριτική επιτροπή προτείνει μάλιστα τη δημοσίευση της εργασίας του. Διάφοροι καθηγητές εκφράζονται με εγκωμιαστικά σχόλια για το συγκεκριμένο φοιτητή, όπως ο Constable και ο Tony Beck. Ο Κοσμήτορας Constable τον θεωρεί πολύ ικανό φοιτητή, κεφάλαιο για τη Σχολή, όμως φοβάται ότι τώρα που κέρδισε ένα σημαντικό βραβείο, θα έχει υψηλότερο κύρος και θα είναι πιο επικίνδυνος στα χέρια εκείνων που τον εκμεταλλεύονται και τον χειραγωγούν ως υποκινητή φοιτητικών αναταραχών (σ. 192).

Στο *The History Man* ο George Carmody είναι ένας επιμελής φοιτητής που δουλεύει σκληρά, αλλά έχει την ατυχία να μην το συμπαθεί ο καθηγητής του Howard Kirk. Ο καθηγητής του ζήτησε να μελετήσει τις θεωρίες για την κοινωνική αλλαγή του Mill, του Marx και του Weber και στη συνέχεια να κάνει μια «αυθόρμητη προφορική παρουσίαση στην τάξη, συνοψίζοντας τις εντυπώσεις που αποκόμισε» (σ. 132). Ο Carmody όμως εργάστηκε πολύ περισσότερο πάνω σε αυτό το θέμα. Ήρθε στην τάξη κουβαλώντας μια ολόκληρη στίβα από βιβλία και έχοντας ετοιμάσει μια γραπτή εργασία πολλών σελίδων. Παρόλο που και ο ίδιος ο Kirk δεν συμπαθεί το συγκεκριμένο φοιτητή, παραδέχεται ότι ο Carmody δουλεύει πολύ.

Στο *Nice Work* περιγράφεται η αφοσίωση και το πάθος της Robyn για τις σπουδές της, αλλά και η επιμέλεια του φίλου της Charles κατά την περίοδο που ήταν και οι δυο τους φοιτητές:

Από πνευματικής άποψης ήταν μια εξαιρετική εποχή να είναι κανείς ερευνητής φοιτητής στο Σχολή Αγγλικής Φιλολογίας. Νέες ιδέες έρχονταν από το Παρίσι, από τους πιο νέους τολμηρούς καθηγητές που έλαμπαν σαν σκόνη στον αέρα: στρουκτουραλισμός και μεταστρουκτουραλισμός, σημειωτική, αποδομισμός, νέες μεταλλάξεις και επιρροές από την ψυχανάλυση και τον Μαρξισμό, τη γλωσσολογία και τη κριτική λογοτεχνίας. Οι πιο συντηρητικοί καθηγητές έβλεπαν αυτές τις ιδέες και τους υποστηρικτές τους με τρόπο,

βλέποντας να απειλούνται οι παραδοσιακές αξίες και οι μέθοδοι λογοτεχνικής μελέτης. Μάχη γινόταν στα σεμινάρια, στις διαλέξεις, σε συνεδριάσεις επιτροπών και στις σελίδες κριτικής των επιστημονικών περιοδικών. Ήταν επανάσταση. Ήταν εμφύλιος πόλεμος. Η Robyn ρίχτηκε με ενθουσιασμό στη μάχη, με το μέρος φυσικά των ριζοσπαστών. Ήταν ξανά σαν τη δεκαετία του 1960, σε ένα καινούριο, πιο αυστηρά διανοητικό επίπεδο. Γράφτηκε συνδρομήτρια στα περιοδικά *Roétique* και *Tel Quel*, ώστε να είναι η πρώτη στον *Trumpington Road* που θα μάθαινε τις τελευταίες σκέψεις του Roland Barthes και της Julia Kristeva. Το μυαλό της χανόταν μέσα στους λαβύρινθους των προτάσεων του Jacques Lacan και του Jacques Derrida έως ότου τα μάτια της γίνουν κατακόκκινα και το κεφάλι της να την πονάει [...] Όλα αυτά φυσικά πήραν πολύ χρόνο και καθυστέρησαν τη ολοκλήρωση της διατριβής της Robyn πάνω στο βιομηχανικό μυθιστόρημα του 19^{ου} αι., το οποίο έπρεπε συνεχώς να αναθεωρείται για να ληφθούν υπόψη οι καινούριες θεωρίες.

Ο Charles δεν ήταν τόσο συνεπαρμένος από το νέο κύμα. Το υποστήριζε φυσικά, αλλιώς αυτός και η Robyn δύσκολα θα μπορούσαν να συνυπάρξουν, αλλά είχε μια πιο αποστασιοποιημένη στάση. Διάλεξε ένα θέμα για το PhD του -την ιδέα του Μεγαλείου-Θείου (*Sublime*) στη Ρομαντική Ποίηση-, το οποίο ακουγόταν καθησυχαστικά σοβαρό στους παραδοσιακούς και απωθητικά ξηρό στους *Young Turks*, αλλά κανένα από τα δυο στρατόπεδα δεν ήξερε πολλά για το θέμα και έτσι ο Charles δεν ήταν στην πρώτη γραμμή της αντιπαράθεσης με τη δική του έρευνα. Παρέδωσε τη διατριβή του έγκαιρα, πήρε το διδακτορικό του και ήταν αρκετά τυχερός, αφού πήρε μια θέση λέκτορα στο Τμήμα Συγκριτικής Λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο του Suffolk, «η τελευταία καινούρια δουλειά στο Ρομαντισμό αυτό τον αιώνα», όπως συνήθιζε να την περιγράφει με δικαιολογημένη υπερβολή (σσ. 607-608).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πρώτο μέρος της εργασίας, στα δυο πρώτα κεφάλαια, ασχοληθήκαμε με την επιστημονική πρόσληψη του πανεπιστημίου, η οποία αποτέλεσε την αναγκαία και απαραίτητη βάση, τον καμβά πάνω στον οποίο στηρίχθηκε η λογοτεχνική πρόσληψη του πανεπιστημίου στο δεύτερο μέρος της εργασίας. Μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αι. το πανεπιστήμιο ήταν ένα περιφερειακό ίδρυμα με περιορισμένη επίδραση στην κοινωνία. Η ίδρυση του πανεπιστημίου του Βερολίνου από τον Wilhelm von Humboldt το 1810 αποτέλεσε σταθμό και άσκησε μεγάλη επιρροή σε πολλές χώρες. Το πανεπιστήμιο του Βερολίνου ήταν μοναδικό όχι μόνο επειδή πρόσθεσε την έρευνα στα επίσημα καθήκοντα του καθηγητή πέρα από αυτά της διδασκαλίας, αλλά και επειδή έδωσε κεντρική θέση στη Φιλοσοφική Σχολή. Το γερμανικό πανεπιστημιακό σύστημα επέτρεπε την επιστημονική έρευνα ως μια επαγγελματική, γραφειοκρατικώς ρυθμισμένη δραστηριότητα και αυτή η καινοτομία συνεισέφερε καθοριστικά στην βιομηχανική και οικονομική άνοδο της Γερμανίας. Αντίθετα στη Γαλλία και στη Βρετανία η πανεπιστημιακή εκπαίδευση για ένα μεγάλο μέρος του 19^ο αι. επικεντρωνόταν στη διδασκαλία και όχι στην ερευνητική διαδικασία.

Διαπιστώσαμε ότι στη Γαλλία και στη Γερμανία το κράτος έπαιξε καθοριστικό ρόλο το 19^ο αι. στην ίδρυση και στην ανάπτυξη των πανεπιστημίων, ενώ στη Βρετανία ο ρόλος του κράτους ήταν πολύ μικρότερος. Στη Βρετανία καθοριστική ήταν η συμβολή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας τόσο στην ίδρυση του University College στο Λονδίνο όσο και στην ίδρυση των επαρχιακών πανεπιστημίων, τα οποία ιδρύθηκαν μέσα από τη συνεργασία δημοτικών αρχών και ιδιωτών. Τα πανεπιστήμια που ιδρύθηκαν στη Βρετανία δεν βρίσκονταν στην κορυφή της ιεραρχίας, όπου δέσποζε η Oxbridge. Το ίδιο ίσχυε και στη Γαλλία όπου οι μεγάλες σχολές (grand écoles) απολάμβαναν υψηλότερο γόητρο σε αντίθεση με τη Γερμανία όπου τα πανεπιστήμια βρίσκονταν στην κορυφή του συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης. Στη Βρετανία και στη Γαλλία το σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης παρέμενε ελιτίστικο και τον 20^ο αι.

Το γαλλικό πανεπιστημιακό σύστημα χαρακτηρίστηκε από τον υψηλότερο βαθμό κρατικού συγκεντρωτισμού σε σχέση με το γερμανικό και το βρετανικό. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα αυτού του συγκεντρωτισμού ήταν η ύπαρξη μεγάλου αριθμού ιδρυμάτων, επιστημόνων και φοιτητών στο Παρίσι. Όσον αφορά στο ακαδημαϊκό προσωπικό

δεσπόζουσα ήταν η θέση των τακτικών καθηγητών (Ordinarien) στο γερμανικό πανεπιστήμιο. Οι καθηγητές στη Γαλλία και στη Βρετανία δεν είχαν την εξουσία που είχαν οι Γερμανοί συνάδελφοί τους.

Τα πανεπιστήμια στις τρεις υπό μελέτη χώρες είχαν δίδακτρα φοίτησης τουλάχιστον έως την εποχή του μεσοπολέμου. Όσον αφορά στη σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού από άποψη φύλου, έως τα τέλη του 19^{ου} αι. επιτρεπόταν η φοίτηση μόνο στα αγόρια. Σταδιακά, από τα τέλη του 19^{ου} αι. έως τις αρχές του 20^{ου} αι. επιτράπηκε η πλήρης φοίτηση στις γυναίκες και στις τρεις χώρες.

Από τα μέσα του 19^{ου} αι. παρατηρήθηκε σύσφιξη δεσμών μεταξύ πανεπιστημίων και τοπικών επιχειρήσεων, δεσμοί οι οποίοι γίνονταν ολοένα και στενότεροι. Επίσης, από τα τέλη του 19^{ου} αι. τα πανεπιστήμια και στις τρεις χώρες άρχισαν να βασίζονται ολοένα και περισσότερο στην κρατική χρηματοδότηση, η οποία σταδιακά έγινε αναντικατάστατη τόσο για την λειτουργία τους όσο και για την περαιτέρω ανάπτυξή τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο επικεντρωθήκαμε στην επιστημονική πρόσληψη του πανεπιστημίου την εικοσαετία 1960-80. Τη δεκαετία του 1960 και στις αρχές της επόμενης σημειώθηκε η μεγαλύτερη επέκταση των ανώτατων ιδρυμάτων και η μεγαλύτερη αύξηση φοιτητών στην ιστορία της ανώτατης εκπαίδευσης. Δύο ήταν οι καθοριστικοί παράγοντες που συνέβαλαν στη μαζική ανώτατη εκπαίδευση: η επιθυμία ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων για πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η συνειδητοποίηση εκ μέρους των κυβερνήσεων της σπουδαιότητας του πανεπιστημίου όσον αφορά στην εκπαίδευση του ανθρώπινου κεφαλαίου και συνακόλουθα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Αυτή την περίοδο ιδρύθηκαν πολλά νέα πανεπιστήμια και στις τρεις χώρες. Ειδικά στη Βρετανία το 1985 το ποσοστό νέων ιδρύσεων στο σύνολο των υπάρχοντων ιδρυμάτων ήταν το υψηλότερο στον ευρωπαϊκό χώρο.

Ένα από τα αποτελέσματα της προαναφερόμενης μεγάλης επέκτασης ήταν και η ανάπτυξη του μη-πανεπιστημιακού τομέα. Στόχος των κυβερνήσεων ήταν η απορρόφηση ενός μέρους της πίεσης που δέχονταν τα πανεπιστήμια εξαιτίας του μεγάλου αριθμού εγγραφών. Τελικά όμως ο μη-πανεπιστημιακός τομέας δεν κατάφερε να αποτελέσει ανάχωμα για τη μείωση του αριθμού των φοιτητών στα πανεπιστήμια.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 ξέσπασαν φοιτητικές αναταραχές, κυρίως στη Γαλλία και στη Γερμανία. Στη Βρετανία οι φοιτητικές αναταραχές ήταν περιορισμένες έκτασης. Οι κινητοποιήσεις αυτές οδήγησαν σε σημαντικές δομικές αλλαγές στη Γερμανία και ειδικά στη Γαλλία, μεταξύ των οποίων το «σπάσιμο» των σχολών σε τμήματα. Ακόμη, δόθηκε στους φοιτητές και στα νεαρότερα ακαδημαϊκά μέλη και στις τρεις χώρες η δυνατότητα συμμετοχής στα πανεπιστημιακά όργανα λήψεως των αποφάσεων.

Τη δεκαετία του 1970 -ειδικά μετά την πετρελαϊκή κρίση του 1973- παρατηρήθηκε μείωση των κρατικών επιχορηγήσεων προς τα πανεπιστήμια. Μετά από μια μακρά περίοδο αύξησης της κρατικής χρηματοδότησης, τα πανεπιστήμια βρέθηκαν αντιμέτωπα με μια πρωτόγνωρη κατάσταση. Ειδικά στη Βρετανία εισήχθησαν δραστικές περικοπές μετά την άνοδο στην εξουσία της κυβέρνησης της Μ. Θάτσερ το 1979, κάτι το οποίο είχε αρνητικές επιπτώσεις στη λειτουργία των πανεπιστημίων.

Τη μεταπολεμική περίοδο αυξήθηκε το ποσοστό των γυναικών στο φοιτητικό πληθυσμό και στις τρεις χώρες. Στα μέσα της δεκαετίας του 1980 το ποσοστό αυτό πλησίαζε στο 50%. Αυξήθηκε επίσης το ποσοστό συμμετοχής ατόμων από χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις, χωρίς όμως αυτή η αύξηση να είναι στον επιθυμητό βαθμό. Παρά τις μεταρρυθμίσεις που εισήχθησαν από τις κυβερνήσεις, ειδικά από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, οι κοινωνικές ανισότητες όσον αφορά στην πρόσβαση στο πανεπιστήμιο συνεχίστηκαν.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας ασχοληθήκαμε με τη λογοτεχνική πρόσληψη του πανεπιστημίου. Στο τρίτο κεφάλαιο μελετήσαμε το βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα. Γενικά ως είδος το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα δεν έχει τύχει μεγάλου επιστημονικού ενδιαφέροντος. Καταλήξαμε στη διαπίστωση ότι το πανεπιστημιακό μυθιστόρημα στη μεγάλη πορεία της εξέλιξής του -τα πρώτα σπαράγματα της ακαδημαϊκής ζωής χρονολογούνται από τον 12^ο αι.- διαμορφώθηκε καθοριστικά από την κατάσταση των δύο αρχαίων αγγλικών πανεπιστημίων, της Οξφόρδης και του Κέιμπριτζ. Η συντριπτική πλειοψηφία της λογοτεχνίας που γράφτηκε έως το 1957 -περίπου το 85%- αφορούσε την Οξφόρδη και τα περισσότερα από τα υπόλοιπα έργα το Κέιμπριτζ. Τα υπόλοιπα πανεπιστήμια σχεδόν αγνοήθηκαν παντελώς.

Ενώ για μία μεγάλη χρονική περίοδο, από τον 15^ο αι. έως και τον 18^ο αι., τα ακαδημαϊκά μυθιστορήματα παρουσίαζαν με ένα δυσφημιστικό τρόπο την πανεπιστημιακή ζωή και το πανεπιστήμιο είχε ταυτιστεί στη συνείδηση του κόσμου με την ασωτία και την

αμαρτία, από τα μέσα του 19^{ου} αι. παρατηρήθηκε μία σταδιακή αλλαγή στάσης όσον αφορά στον τρόπο παρουσίασης του πανεπιστημίου. Σημειώθηκε μία αναβάθμιση της εικόνας του πανεπιστημίου και του ακαδημαϊκού.

Το βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα είναι ένα ξεκάθαρο φαινόμενο του 19^{ου} αι. Τη μεταπολεμική περίοδο, οπότε η παρουσία του γίνεται πυκνότερη και σταδιακά καθιερώνεται ως λογοτεχνικό είδος, γνωρίζει μια περίοδο άνθησης. Η άνθηση αυτή άρχισε τη δεκαετία του 1960, την ίδια περίοδο που έλαβε χώρα η μεγάλη επέκταση του πανεπιστημιακού συστήματος στη Βρετανία. Την μεταπολεμική περίοδο στο προσκήνιο του βρετανικού -αλλά και του αμερικανικού- πανεπιστημιακού μυθιστορηματος δεν βρίσκεται πια ο φοιτητής, αλλά ο πανεπιστημιακός καθηγητής.

Για μια σειρά από λόγους που αναφέραμε στο τρίτο κεφάλαιο τα δυο αρχαία πανεπιστήμια -ειδικά η Οξφόρδη- συνέχισαν τη μεταπολεμική περίοδο να επιλέγονται από τη μεγάλη πλειοψηφία των συγγραφέων ως χώρος πλοκής των έργων τους, παρόλο που αυτή την περίοδο γράφτηκαν αρκετά έργα των οποίων η πλοκή τους ξετυλίγεται σε άλλα πανεπιστήμια.

Όσον αφορά στις σπουδές των συγγραφέων πανεπιστημιακών μυθιστορημάτων διαπιστώσαμε ότι η πλειοψηφία πήρε το πρώτο πτυχίο στα δυο αρχαία πανεπιστήμια και οι περισσότεροι σπούδασαν Αγγλική Φιλολογία, Κλασικές Σπουδές και Ιστορία.

Το τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας αποτελεί το ερευνητικό μέρος. Βασιζόμενοι στη μελέτη των βρετανικών ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων που επιλέξαμε, μπορούμε να καταλήξουμε σε ορισμένα πολύ χρήσιμα συμπεράσματα. Η λογοτεχνία, με το δικό της ιδιαίτερο τρόπο, αποτυπώνει τις αλλαγές που συμβαίνουν στην κοινωνία έγκαιρα και με αποτελεσματικό τρόπο. Τα λογοτεχνικά έργα που επιλέξαμε πρωτοεκδόθηκαν τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, την περίοδο δηλαδή που λάμβαναν χώρα οι σημαντικές εξελίξεις στη Βρετανία, στις οποίες αναφερθήκαμε αναλυτικά στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας. Η περίοδος συγγραφής των λογοτεχνικών αυτών έργων τοποθετείται σε ένα προγενέστερο μικρότερο ή μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από αυτό της έκδοσής τους, γεγονός που ενισχύει περαιτέρω το συλλογισμό μας ότι τα έργα αυτά γράφτηκαν την ίδια εποχή με τα γεγονότα ή λίγο αργότερα. Το *Places where they sing* που αναφέρεται στις φοιτητικές αναταραχές πρωτοεκδόθηκε το 1970, χρονικά πολύ κοντά στα γεγονότα των φοιτητικών αναταραχών που ξέσπασαν στα τέλη της δεκαετίας του 1960. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι από την τριλογία

του D. Lodge μόνο το πρώτο έργο, το *Changing Places* που εκδόθηκε το 1975 έχει εκτεταμένες αναφορές στις φοιτητικές αναταραχές. Τα άλλα δυο έργα της τριλογίας που εκδόθηκαν τη δεκαετία του 1980, απομακρυσμένα χρονικά από τις φοιτητικές εξεγέρσεις, επικεντρώνονται σε άλλα θέματα. Το ίδιο συμβαίνει και με το θέμα της μεγάλης επέκτασης των ανώτατων ιδρυμάτων, το οποίο είναι κεντρικό θέμα σε έργα όπως το *Places where they sing* (έτος πρώτης έκδοσης 1970), *Porterhouse Blue* (έτος πρώτης έκδοσης 1974), *The History Man* (έτος πρώτης έκδοσης 1975). Μέσα στην αβεβαιότητα που κυριαρχούσε στον ακαδημαϊκό χώρο της δεκαετίας του 1980 μετά την άνοδο στην εξουσία των Συντηρητικών και των περικοπών που εφάρμοσε η κυβέρνηση της Μ. Θάτσερ οι «προτεραιότητες» των συγγραφέων δεν άργησαν ν' αλλάξουν. Οι ανησυχίες τους δεν άργησαν να εκφραστούν μέσα από το *Nice Work* (έτος πρώτης έκδοσης 1988) του D. Lodge, το *Cuts* (έτος πρώτης έκδοσης 1987) του M. Bradbury ή το *A Very Peculiar Practice* (έτος πρώτης έκδοσης 1986) όπου αναφέρονται εκτενώς στη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε. Ανάλογες τάσεις καταγράφονται και στο θέμα του εκδημοκρατισμού στη λήψη των αποφάσεων ή σε αυτό της στενότερης πρόσδεσης των ιδρυμάτων στην οικονομία το οποίο έγινε εντονότερο μετά τις περικοπές στη χρηματοδότηση της ανώτατης εκπαίδευσης και στην προσπάθεια των ιδρυμάτων να καλύψουν μέρος των χαμένων εσόδων τους. Άμεσα η λογοτεχνία κατέγραψε και σατίρισε τη νέα πραγματικότητα που προέκυψε σε έργα όπως στο *The Mind and Body Shop* (έτος πρώτης έκδοσης 1987), στο *Nice Work* (έτος πρώτης έκδοσης 1988) ή στο *Cuts* (έτος πρώτης έκδοσης 1987).

Οι σημαντικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα το χρονικό διάστημα 1960-80 στη Βρετανία -μεγάλη επέκταση, οικονομικές περικοπές, φοιτητικές αναταραχές, πρόσδεση των ιδρυμάτων στην οικονομία, εκδημοκρατισμός στη λήψη των αποφάσεων- παρουσιάζονται από το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα έγκαιρα, αποτελεσματικά αλλά και ρεαλιστικά. Ακόμα και όταν μερικές φορές το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα παρουσιάζει κάποια πράγματα με υπερβολικό τρόπο, όπως την πλήρη εμπορευματοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης στη Βρετανία στο *The Mind and Body Shop*, πιστεύουμε ότι το κάνει για να «τρομάξει», να αφυπνίσει και να ενεργοποιήσει τον αναγνώστη για το «ζοφερό μέλλον» που προμηνύεται για το χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης -όπως ανέφερε χαρακτηριστικά και η κριτική των *New York Times* για το συγκεκριμένο βιβλίο- και να τον κάνει να συνειδητοποιήσει τους κινδύνους που υπάρχουν, αν επικρατήσουν πλήρως οι νόμοι της αγοράς στον πανεπιστημιακό χώρο.

Αναφορικά με την ιεραρχία που υπάρχει στο βρετανικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης, αυτή φαίνεται να είναι τόσο βαθιά ριζωμένη που σχεδόν σε όλα τα λογοτεχνικά έργα που μελετήσαμε βρήκαμε άμεσες ή έμμεσες αναφορές -άλλοτε εκτενείς και άλλοτε σύντομες ή ακόμα και αποστροφές του λόγου- που αναφέρονται σε αυτή. Η λογοτεχνία αποτυπώνει το γεγονός ότι κάθε ίδρυμα στη Βρετανία ξέρει τη θέση του στην ιεραρχία των ανώτατων ιδρυμάτων. Άλλο κύρος έχει ένα κολέγιο του Cambridge και άλλο ένα νέο πανεπιστήμιο που ιδρύθηκε τη δεκαετία του 1960. Πόσο μάλλον ένα polytechnic. Σε κάποια λογοτεχνικά κείμενα όπως στο *Porterhouse Blue* αποτυπώνεται ξεκάθαρα από τους ήρωες η ο ελιτίστικος χαρακτήρας του κολεγίου. Ακόμα όμως και σε έργα όπως το *Places where they sing* στο οποίο δεν υπάρχουν άμεσες αναφορές για τον «εκλεκτό χαρακτήρα» του Lancaster College του Cambridge -στο οποίο ξετυλίγεται η πλοκή-, υπάρχουν έμμεσες αναφορές που το υπονοούν: η πώληση ιδιόκτητης γης, η μακραίωνη ιστορία του που επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι εδώ και 500 χρόνια καμία γυναίκα δεν διανυκτέρευσε στο κολέγιο εκτός από το Provost's Lodge. Βέβαια, σε αυτό το σημείο να σημειώσουμε ότι το κύρος δεν συμβαδίζει πάντα με την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης και με το κατά πόσο ένα ίδρυμα συμβαδίζει με τις επιστημονικές εξελίξεις της εποχής του. Και μόνο η λογοτεχνική αποτύπωση αυτής της κατάστασης συνιστά κριτική και η λογοτεχνία το κάνει αυτό, όταν για παράδειγμα στο *Porterhouse Blue* οι ίδιοι οι ήρωες παραδέχονται ότι το κολέγιο δεν έχει υψηλό ακαδημαϊκό επίπεδο και στο *Nice Work* η κεντρική ηρωίδα Robyn Penrose επιλέγει να σπουδάσει στο νέο πανεπιστήμιο του Sussex που ιδρύθηκε τη δεκαετία του 1960, επειδή είχε τη δυνατότητα να διαβάσει Freud, Marx, Kafka, Kierkegaard, την οποία δεν θα είχε αν σπούδαζε στην Oxbridge. Πιστεύουμε ότι αυτό το σημείο στο *Nice Work* αξίζει ιδιαίτερης επισήμανσης. Είναι η μοναδική φορά στα έργα που μελετήσαμε που η Oxbridge παρουσιάζεται να μην συμβαδίζει με τις επιστημονικές εξελίξεις. Ούτε στο *The History Man*, το οποίο και αυτό ξετυλίγεται σε ένα από τα νέα πανεπιστήμια της δεκαετίας του 1960 και χαρακτηρίστηκε ως μια από τις πιο αιχμηρές σάτιρες της δεκαετίας του 1970, δεν υπάρχει μια άμεση ή έμμεση αρνητική αναφορά ή έστω ένας υπαινιγμός για τα δυο αρχαία πανεπιστήμια. Το *Nice Work*, βέβαια, γράφτηκε αρκετά χρόνια αργότερα και όπως αναφέραμε και σε προηγούμενο σημείο της εργασίας, είναι από τα πρώτα βρετανικά πανεπιστημιακά μυθιστορήματα που δεν εξυμνούν τις αρετές της Oxbridge. Εμείς θα προσθέταμε ότι όχι μόνο δεν εξυμνεί τις αρετές της, αλλά της ασκεί και κριτική.

Το βρετανικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα όπως προαναφέραμε, δεν παρουσιάζει το πανεπιστήμιο και τους ακαδημαϊκούς μέσα από παραμορφωτικό φακό, με ωραιοποιημένο τρόπο, αλλά ρεαλιστικά, ασκώντας συχνά κριτική και σατιρίζοντας. Παρουσιάζει τους πανεπιστημιακούς καθηγητές στις πραγματικές τους διαστάσεις, με προτερήματα και ελαττώματα: είτε πρόκειται για τις σχέσεις με τους συναδέλφους τους, για το γάμο, τη σχέση με το πανεπιστήμιο και το επιστημονικό τους αντικείμενο, την έρευνα ή κάτι άλλο. Κάποιοι αξίζουν τον τίτλο του πανεπιστημιακού καθηγητή και αρκετοί όχι. Στη δεύτερη κατηγορία, η οποία είναι και η πολυπληθέστερη, ανήκουν οι καθηγητές οι οποίοι έχουν μια πιο ουδέτερη στάση απέναντι στο επιστημονικό τους αντικείμενο, επιδεικνύουν ένα έλλειμμα ενθουσιασμού για τη δουλειά τους και δεν πολυπείθουν ως επιστήμονες. Το ακαδημαϊκό μυθιστόρημα δεν «κρύβει» την ακαδημαϊκή «ένδεια» των καθηγητών του κολεγίου Porterhouse, οι οποίοι δεν πείθουν καθόλου ότι αξίζουν να είναι καθηγητές ενός ιστορικού κολεγίου του Κέιμπριτζ. Το μόνο που τους ενδιαφέρει είναι η διατήρηση των προνομίων τους. Ούτε φυσικά πείθει ως καθηγητής ο Philip Swallow στο *Changing Places*, ο οποίος μη έχοντας κάτι αξιόλογο να εκδώσει, σκέφτεται να εκδώσει τα θέματα που βάζει στις εξετάσεις. Σε παρόμοιες πρακτικές προσανατολίζεται και ο Shefton Goldberg στο *Coming from Behind*. Η λογοτεχνία σατιρίζει με το δικό της ιδιαίτερο τρόπο και παρουσιάζει ουσιαστικά τον Swallow ως αντιήρωα, αφού δεν μπορεί να αποτελέσει πρότυπο, να εμπνεύσει τον αναγνώστη για να ταυτιστεί μαζί του. Ούτε ο καθηγητής Φιλοσοφίας Hambro Douglas στο *The Mind and Body Shop* πείθει τον αναγνώστη για τις ακαδημαϊκές του ικανότητες. Δεν επιδεικνύει κανένα επιστημονικό ζήλο, καμία ερευνητική δραστηριότητα. Όπως ομολογεί και ο ίδιος έχει χάσει προ πολλού κάθε ενδιαφέρον για το επιστημονικό του αντικείμενο. Αντίθετα, ανάμεικτα συναισθήματα δημιουργεί στον αναγνώστη ο Howard Kirk στο *The History Man*. Είναι ένας καθηγητής αφοσιωμένος στο επιστημονικό του αντικείμενο, στρατευμένος, ασχολείται με την έρευνα, αρθρογραφεί και εκδίδει βιβλία - παρόλο που πληροφορούμαστε ότι δεν έχουν και τόσο επιστημονικό βάθος- και γενικά εμπνέει ως καθηγητής. Όμως χρησιμοποιεί τους γύρω του για να ικανοποιήσει τις δικές του επιθυμίες και επιδιώξεις: έχει σεξουαλικές σχέσεις με φοιτήτριες και συναδέλφισσές του, στοχοποιεί άδικα και χωρίς συγκεκριμένο λόγο το φοιτητή του George Carmody, αδιαφορεί για τη γυναίκα του Barbara. Σίγουρα η στάση του Howard απέναντί της είναι ένας βασικός λόγος που την ωθεί στο τέλος του μυθιστορήματος σε απόπειρα αυτοκτονίας.

Η λογοτεχνία όμως δεν ασκεί μόνο κριτική και σατιρίζει, αλλά φωτίζει και αναδεικνύει τα «καλώς κείμενα» και τους άξιους ακαδημαϊκούς. Χαρακτηριστική περίπτωση αυτής της κατηγορίας είναι η νεαρή συμβασιούχος καθηγήτρια Robyn Penrose στο *Nice Work*, η οποία κερδίζει τον αναγνώστη μέσα από το πάθος της για το επιστημονικό της αντικείμενο, τον ιδεαλισμό της, την εργατικότητα της, την «εμμονή» της ότι για αυτήν οποιαδήποτε άλλη επαγγελματική προοπτική εκτός πανεπιστημίου είναι αδιανόητη. Παρά τις αντίξοες συνθήκες και τις δυσοίωνες προοπτικές που προκάλεσαν οι κυβερνητικές περικοπές στη χρηματοδότηση των πανεπιστημίων -εποχή των Συντηρητικών της Μ. Θάτσερ- η Robyn τελικά θα πάρει μια θέση στο πανεπιστήμιο και θα προτιμήσει να μείνει στη Βρετανία, ενώ θα μπορούσε να αποδεχθεί μια θέση σε ένα αμερικανικό πανεπιστήμιο με καλύτερες επαγγελματικές προοπτικές. Η λογοτεχνία παρουσιάζοντας την περίπτωση της Robyn στέλνει και ένα μήνυμα αισιοδοξίας: όσο δύσκολες και αν είναι οι αντικειμενικές συνθήκες, πάντα θα υπάρχουν προοπτικές για τους ικανούς νέους. Και το *Coming from Behind* κλείνει με ένα ευτυχές τέλος για τον πρωταγωνιστή Shefton Goldberg: τελικά παίρνει μια υποτροφία και καταφέρνει να φύγει από το polytechnic και να πάει στο Κέμπριτζ. Υπάρχει όμως μια σημαντική διαφορά μεταξύ των δυο ηρώων: η Robyn θέλει να μείνει και μένει στο επαρχιακό πανεπιστήμιο του Rummidge στο οποίο δούλευε, ενώ ο Shefton φεύγει, γιατί ποτέ δεν ταυτίστηκε με το polytechnic στο οποίο δίδασκε.

Μια άλλη διαπίστωσή μας είναι ότι οι καθηγητές-πρωταγωνιστές στα βιβλία που μελετήσαμε είναι σε μεγάλο βαθμό των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών. Πράγματι, ο Howard Kirk στο *The History Man* διδάσκει Κοινωνιολογία, ο Shefton Goldberg στο *Coming from Behind*, ο Henry Babbacombe στο *Cuts*, ο Philip Swallow στο *Changing Places*, η Robyn Penrose στο *Nice Work* είναι καθηγητές-καθηγήτριες Αγγλικής Φιλολογίας. Επίσης ο Persse McGarrigle στο *Small World* διδάσκει λογοτεχνία σε ένα πανεπιστημιακό κολέγιο και η Angelica Pabst είναι μεταπτυχιακή φοιτήτρια στη λογοτεχνία. Ο καθηγητής Tony Beck στο *Places where they sing* πέρα από καθηγητής είναι επίσης γνωστός και ως κριτικός λογοτεχνίας, ενώ ο φοιτητής Hugh Balliston διακρίνεται ως εξαιρετικός φοιτητής στις σπουδές του στη λογοτεχνία. Στο *The Mind and Body Shop* ο καθηγητής Douglas Hambro είναι καθηγητής Φιλοσοφίας. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε

και η Ulrike Dubber⁴⁸⁶ η οποία μελέτησε μια σειρά από αγγλικά ακαδημαϊκά μυθιστορήματα.

Όπως αναφέραμε ήδη στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας μας, στο επίκεντρο του μεταπολεμικού βρετανικού ακαδημαϊκού μυθιστορήματος βρίσκεται ο καθηγητής και όχι ο φοιτητής. Σε αυτή τη διαπίστωση καταλήξαμε κι εμείς. Πράγματι, οι φοιτητές παρουσιάζονται κυρίως ανώνυμα και σε ομάδες, ο αναγνώστης δεν πληροφορείται για ονόματα ή λεπτομέρειες γύρω από την προσωπικότητά τους. Είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου οι φοιτητές έρχονται στο προσκήνιο επώνυμα, όπως ο Lionel Zipser στο *Porterhouse Blue*, ο Hugh Balliston στο *Places where they sing*, ο Colin Lumsden και ο Baxi στο *The Mind and Body Shop* και ο George Carmody στο *The History Man*. Από τους προαναφερόμενους φοιτητές μόνο ο Hugh Balliston και ο George Carmody έχουν πάρει πολύ σοβαρά το ρόλο τους και παρουσιάζονται ως πολύ μελετηροί και συνειδητοποιημένοι φοιτητές.

Η παρούσα εργασία μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω επιστημονική έρευνα. Εμείς θεωρήσαμε σκόπιμο να ασχοληθούμε με την επιστημονική πρόσληψη του πανεπιστημίου στην Βρετανία, Γερμανία και Γαλλία, επειδή οι τρεις αυτές χώρες είναι οι σημαντικότερες στην Ευρώπη και οι εξελίξεις σε αυτές επηρεάζουν σημαντικά τα συστήματα ανώτατης εκπαίδευσης στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Με το ίδιο σκεπτικό όσον αφορά στη λογοτεχνική πρόσληψη του πανεπιστημίου ασχοληθήκαμε με το βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα, επειδή αποτελεί το κορυφαίο είδος στον ευρωπαϊκό χώρο. Επόμενο είναι τα ακαδημαϊκά μυθιστορήματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών να έπονται, όπως και το ελληνικό. Εξάλλου το βρετανικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα προηγείται και από χρονική άποψη και επιπλέον έχει μακράιωνη ιστορία. Αντικείμενο μιας μελλοντικής έρευνας θα μπορούσε να είναι η μελέτη του ακαδημαϊκού μυθιστορήματος στη Γερμανία και στη Γαλλία και η σύνδεσή του με τις επιστημονικές εξελίξεις στο χώρο του πανεπιστημίου στις δυο αυτές χώρες την περίοδο 1960-80 ή με μια άλλη χρονική περίοδο. Επίσης, αντικείμενο μιας άλλης εργασίας θα μπορούσε να είναι η μελέτη των εξελίξεων στον πανεπιστημιακό χώρο σε συγκεκριμένες χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας και η μελέτη των δικών τους

⁴⁸⁶Η Dubber το αποδίδει αυτό σε δύο λόγους: Πρώτο, αυτή η προτίμηση εξηγείται από το γεγονός ότι οι συγγραφείς είναι γνώστες του χώρου τους και επομένως προτιμούν θέματα και χώρους πλοκής με τα οποία είναι πολύ καλά εξοικειωμένοι και δεύτερο, ως άτομα που τα αφορά άμεσα, γνωρίζουν τις ελλείψεις στους χώρους στους οποίους διδάσκουν -με τις οποίες εξάλλου καταπιάνονται- για να παρουσιάσουν τις τυπικές δυσκολίες και τα λάθη των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Σπουδών. Dubber, 1991, όπ. π., p. 67.

ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων. Μια αντίστοιχη έρευνα θα μπορούσε να εστιάσει στις μεταπολεμικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα στο ελληνικό πανεπιστήμιο και στο ελληνικό ακαδημαϊκό μυθιστόρημα της ίδιας περιόδου.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Acheson James, "Thesis and Antithesis in M Bradbury's the History Man", *Journal of European Studies*, vol. 33, iss. 1, (2003), pp. 41-52.

Alewall H.C.K., "Financing Universities in the Federal Republik of Germany", *Higher Education Quarterly*, vol. 44, iss. 2, (1990), pp. 123- 141.

Altbach Philip G., Kelly David H., *Higher education in international perspective: a survey and bibliography*, Mansell, London, 1985.

Altbach Philip G., "The logic of mass higher education", *Tertiary Education and Management*, vol. 5, iss. 2, (1999), pp. 107 – 124.

Annan Lord, "British higher education, 1960-80: A personal retrospect", *Minerva*, vol. 20, iss. 1-2, (March 1982), pp. 1-24.

Anténe Petr, *Campus Novel Variations: A Comparative Study of an Anglo-American Genre*, dissertation, Palacky University Olomouc, 2015.

—, "Justly forgotten or unjustly overlooked? Reconsidering Howard Jacobson's Coming from Behind", *American & British Studies Annual*, vol. 12, (2019), pp. 155-165.

Ambler John S., "French Education and the limits of State Autonomy", *The Western Political Quarterly*, vol. 41, iss.3, (1988), pp. 469-488.

Aron Raymond, "Some Aspects of the Crisis in the French Universities", *Minerva*, vol. 2, iss. 3, (1964), p. 279-285.

Ashby Eric, "The Future of the Nineteenth Century Idea of a University", *Minerva*, vol. 6, iss. 1, (1967), pp. 3-17.

—, "Government, the University Grants Committee and the universities - Hands off the universities?", *Minerva*, vol. 6, iss. 2, (December 1968), pp. 244-256.

—, "The Academic Profession", *Minerva*, vol. 8, iss. 1, (1970), p. 94.

—, "The structure of higher education : a world view", *Higher Education*, vol. 2, iss. 2, (1973), pp. 142-151.

Ashby Eric, Anderson Mary, "Consultation or voting power", *Minerva*, vol. 9, iss. 3, (July 1971), pp. 400-406.

Austin D., "Fallacies of hope?", *Minerva*, vol. 20, iss. 3-4, (1984), pp. 313-338.

Banks J. R., "Back to Bradbury Lodge", *Critical Quarterly*, vol. 27, iss. 1, (March 1985), pp. 79–81.

Barnes Sarah V., "England's Civic Universities and the Triumph of the Oxbridge Ideal", *History of Education Quarterly*, vol. 36, iss. 3, (1996), pp. 271-305.

Barnett Ronald A., "The maintenance of quality in the public sector of UK higher education", *Higher Education*, vol. 16, iss. 3, (May 1987), pp. 279-301.

—, *The idea of higher education*, Open University Press, Buckingham, 1990.

Barnett Ronald A. (ed.), *Academic community: discourse or discord?*, Jessica Kingsley Publishers, London, 1994.

Becher Tony, Kogan Maurice, *Process and Structure in Higher Education*, Heinemann, London, 1980.

Becher Tony, Embling Jack, Kogan Maurice, *Systems of Higher Education: United Kingdom*, International Council for Educational Development, New York, 1977.

Beloff Max, "British universities and the public purse", *Minerva*, vol. 5, iss. 4, (June 1967), pp. 520-532.

Bell Jason Gregory, Nemčoková Katarína (eds), *From Theory to Practice 2014*, Proceedings of the Sixth International Conference on Anglophone Studies, September 4-5, 2014, Tomas Bata University in Zlín, Czech Republic, 2015.

Ben-David Joseph, Zloczower Abraham, "Universities and Academic Systems in Modern Societies", *European Journal of Sociology*, vol. 3, iss. 1, (1962), pp. 45-84.

Ben-David Joseph, *Centers of learning: Britain, France, Germany, United States: an essay prepared for the Carnegie Commission on Higher Education*, McGraw-Hill, New York, 1977.

—, "The universities and the growth of science in Germany and the United States", *Minerva*, vol. 7, iss. 1-2, (September 1968), pp. 1-35.

—, "The rise and decline of France as a scientific centre", *Minerva*, vol. 8, iss. 1-4, (January 1970), pp. 160-179.

Berdahl R.O. , "The University Grants Committee on the threshold of mass higher education of mass higher education - Summary of a paper", *Higher Education*, vol. 2, iss. 2, (May 1973), pp. 172-174.

Bertilsson Margareta, "From university to comprehensive higher education: on the widening gap between 'Lehre und Leben'", *Higher Education*, vol. 24, iss. 3, (October 1992), pp. 333-349.

Bienaymé Alain, *Systems of higher Education: France*, International Council for Educational Development, Paris-New York, 1978.

Bevan David (ed.), *University Fiction*, Rodopi, Amsterdam-Atlanta GA, 1990.

Blackstone Tessa, Fulton Oliver, “Men and women academics: An Anglo-American comparison of subject choices and research activity”, *Higher Education*, vol. 3, iss. 2, (April 1974), pp. 119-140.

Bleiklie Ivan, Henkel Mary, *Governing knowledge: A study of continuity and Change in Higher Education*, Springer, Dordrecht, 2005.

Blume Stuart, “Research support in British universities - The shifting balance of multiple and unitary sources”, *Minerva*, vol. 7, iss. 4, (June 1969), pp. 649-667.

Bocock Jean, Baston Lewis, Scott Peter, Smith David, “American influence on British higher education: Science, technology, and the problem of university expansion, 1945-1963”, *Minerva*, vol. 41, iss. 4, (2003), pp. 327-346.

Bogdanor Vernon, “Oxford and the mandarin culture: the past that is gone”, *Oxford Review of Education*, vol. 32, iss. 1, (February 2006), pp. 147–165.

Bok Derek, *Universities in the Marketplace: The Commercialization of Higher Education*, Princeton University Press, Princeton, 2003.

Booth Clive, “Central Government and Higher Education Planning 1965–1986”, *Higher Education Quarterly*, vol. 41, iss. 1, (January 1987), pp. 57–72.

Borgmeier R. (Hrsg.), *Gattungsprobleme in der anglo-amerikanischen Literatur*. Beiträge für Ulrich Suerbaum zu seinem 60. Geburtstag, Tübingen, 1986, pp. 239-253.

Boudon Raymond, “The French University since 1968”, *Comparative Politics*, vol. 10, iss. 1, (1977), pp. 89-119.

—, “The 1970s in France : A period of student retreat”, *Higher Education*, vol. 8, iss. 6, (November 1979), pp. 669-681.

Bourdieu Pierre, *Homo academicus*, Transl. By Peter Collier, Polity Press, Cambridge 1988.

Bowden Lord, “The University, the Government and the Public Accounts Committee”, *Minerva*, vol. 6, iss. 1, (1967), pp. 28-42.

Boyer Ernest L., Altbach Philip G., Whitelaw Mary Jean, *The academic profession: An International Perspective*. The Carnegie Foundation for the Advancement of Knowledge, Ewing- New Jersey, 1994.

Bradbury Malcolm, “Iris Murdoch's Under the Net”, *Critical Quarterly*, vol. 4, iss. 1, (March 1962), pp. 47-54.

—, *The Modern British Novel*, Penguin Books, London, 1993.

Bradley Margaret, “Scientific Education for a New Society The Ecole Polytechnique 1795–1830”, *History of Education*, vol. 5, iss. 1, (1976), pp. 11-24.

Brickman Ronald, “The promotion of mobility of scientists: A problem of French science policy”, *Minerva*, vol. 15, iss. 1, (March 1977), pp. 62-82.

Brocke Bernhard Vom, “Friedrich Althoff: A great figure in higher education policy in Germany”, *Minerva*, vol. 29, iss. 3, (September 1991), pp. 269-293.

Bulaitis Hope Zoe, *Value and the Humanities: The Neoliberal University and our Victorian Inheritance*, Palgrave Macmillan, 2020, (eBook).

Busch Alexander, “The vicissitudes of the Privatdozenten: Breakdown and adaptation in the recruitment of the German university teacher”, *Minerva*, vol. 1, iss. 3, (March 1963), pp. 319-341.

Cameron Rondo E., “Economic Growth and Stagnation in France, 1815-1914”, *The Journal of Modern History*, vol. 30, iss. 1, (Mar. 1958), pp. 1-13.

Carswell John, “What Robbins Took for Granted”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), pp.21-32.

Carter Ian, *Ancient cultures of conceit- British university fiction in the post-war years*, Routledge, London, 1990.

Carter Charles F., “Costs and benefits of mass higher education, University of Lancaster, United Kingdom”, *Higher Education*, vol. 2, iss. 2, (May 1973), pp. 206-213.

—, “The British universities and the state: A comment”, *Higher Education*, vol. 9, iss. 1, (January 1980), p. 1-5.

Cerych Ladislav, “An international view of British higher education”, *Higher Education*, vol. 3, iss. 3, (August 1974), pp. 253-264.

Christopherson Derman G., “Current trends in the United Kingdom”, *Higher Education*, vol. 4, iss. 2, (May 1975), pp. 133-147.

Clark Burton R., “The contradictions of change in academic systems”, *Higher Education*, vol. 12, iss.1, (January 1983), pp. 101-116.

Clark Burton R. (ed.), *Perspectives on Higher Education*, University of California Press, California, Berkeley, 1984.

—, (ed.), *The academic profession-National, Disciplinary and Institutional Settings*, University of California Press, Berkeley, 1987.

—, *The Academic Life- Small worlds, Different worlds*, The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, New Jersey, 1987.

Clark Burton R., Neave G.R. (eds), *The Encyclopedia of Higher Education*, Oxford University Press, Oxford, 1992.

Clark Burton R., “Collegial Entrepreneurialism In Proactive Universities: Lessons From Europe”, *Change: The Magazine of Higher Learning*, vol. 32, iss. 1, (2000), pp. 10 – 19.

Clark Terry, *Prophets and Patrons: The French university and the emergence of the social sciences*, Harvard University Press, Cambridge, 1973.

Cohen Habiba S., *Elusive reform: The French universities, 1968–1978*, Westview Press, Boulder, 1978.

Collins Philip, “Pip the obscure: Great Expectations and Hardy's Jude”, *Critical Quarterly*, vol. 19, iss. 4, (December 1977), pp. 23–35.

Compagnon, Antoine, *Ο δαίμων της θεωρίας. Λογοτεχνία και κοινή λογική*, μτφρ. Απόστολος Λαμπρόπουλος, επιμ. – θεώρηση μτφρ. Άννα Τζούμα, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2003.

Conia Jean-Marie, “The weakness of science in the French universities: Who is to blame?”, *Minerva*, vol. 14, iss. 4, (December 1976), pp. 570-574.

Conquest Robert, “Christian Symbolism in “Lucky Jim””, *Critical Quarterly*, vol. 7, iss. 1, (March 1965), p. 87–92.

Conradi Peter J., “Useful fictions: Iris Murdoch”, *Critical Quarterly*, vol. 23, iss. 3, (September 1981), pp. 63–69.

Cox Brian, “Critical Quarterly-Twenty-five years”, *Critical Quarterly*, vol. 26, iss. 1 and 2, (1984), pp. 3-16.

Craven B. M., Dick B., Wood B., “Resource reallocation in higher education in Britain”, *Higher Education*, vol. 12, iss. 5, (November 1983), pp. 579-589.

Crosland Maurice, “The development of a professional career in science in France”, *Minerva*, vol. 13, iss. 1, (March 1975), pp. 38-57.

Cross Malcolm, Jobling R. G., “The English new universities– a preliminary enquiry”, *Higher Education Quarterly*, vol. 23, iss. 2, (March 1969), pp. 172-182.

Cryer Pat, “Who are the staff developers in UK universities and polytechnics?”, *Higher Education*, vol. 10, iss. 4, (July 1981), pp. 425-436.

Culler Jonathan, *Λογοτεχνική Θεωρία. Μια συνοπτική εισαγωγή*, μτφρ. Καίτη Διαμαντάκου, εκδ. Π.Ε.Κ., Ηράκλειο, 2000.

Dahrendorf Ralf, *Bildung ist Bürgerrecht. Plädoyer für eine aktive Bildungspolitik*, Wegener, Osnabruck-Hamburg, 1968.

De L'ain Bertrand Girond, "Two views of the state of the universities and of scientific research in France in the late 1970s - I The paths of french higher education", *Minerva*, vol. 17, iss. 2, (June 1979), pp. 283-304.

Delcroix Maurice, Hallyn Fernand, *Εισαγωγή στις σπουδές της Λογοτεχνίας: Μέθοδοι του κειμένου*, επιμ.-μτφρ. Ι. Ν. Βασιλαράκης, Gutenberg, Αθήνα 2000.

Dietrich M., Schöneich Ch. (Hrsg.), *Studien zur englischen und amerikanischen Prosa nach dem Ersten Weltkrieg*. Festschrift für Kurt Otten, Darmstadt, 1986, pp. 72-84.

Dimmick Meghan, *Critiquing the Campus: Academic Practice as Literal Subject in the Contemporary University Novel*, Thesis, Memorial University of Newfoundland, 2002.

Domes Jürgen, Frank Armin Paul, "The tribulations of the Free University of Berlin", *Minerva*, vol. 13, iss. 2, (June 1975), pp. 183-199.

Dore R.P., "Human capital theory, the diversity of societies and the problem of quality in education", *Higher Education*, vol. 5, iss. 1, (February 1976), pp. 79-102.

Drake Keith, "The recovery of university autonomy in Great Britain", *Minerva*, vol. 22, iss. 3-4, (September 1984), pp. 346-364.

Dubber Ulrike, *Der englische Uviversitätsroman der Nachkriegszeit*, Königshausen & Neumann, Würzburg, 1991.

Duru-Bellat Marie, Kieffer Annick, "From the Baccalauréat to Higher Education in France: Shifting Inequalities", *Population (English Edition)*, vol. 63, iss. 1, (Jan. – Mar. 2008), pp. 119-154.

Eagleton Terry, "Literature and history", *Critical Quarterly*, vol. 27, iss. 4, (December 1985), pp. 23–26.

—, "The silences of David Lodge", *New Left Review*, vol. 172, (1988), pp. 93-102.

—, *Εισαγωγή στη Θεωρία της Λογοτεχνίας*, εισαγ. – θεώρηση – μτφρ. Δημήτρης Τζιόβας, Οδυσσέας, Αθήνα, 2008 (α' έκδ.1989).

Eckstein Brigitte., “The socialization of German university teachers: Some observations on role acquisition in an academic context and the consequent institutional effects”, *Higher Education*, vol. 6, iss. 2, (May 1977), pp. 135-138.

Edemariam Aida, “Who’s afraid of the Campus Novel”, *The Guardian*, 2 October 2004, <https://www.theguardian.com/books/2004/oct/02/featuresreviews.guardianreview37>, (πρόσβαση στις 22.04.2018).

Egerton Muriel, Halsey A. H., “Trends by Social Class and Gender in Access to Higher Education in Britain”, *Oxford Review of Education*, vol. 19, iss. 2, (1993), pp. 183 – 196.

Enders Jürgen, *Academic Staff in Europe: changing contexts and conditions*, Greenwood Press, Westport, 2001.

Ellwein Thomas, *Die deutsche Universität-Vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Athenäum, Königstein, 1985.

Eurich Nell P., *Systems of Higher Education in Twelve Countries- A Comparative View*, Praeger Publishers, 1981.

Ewert Paula, Lullies Stefan, *Das Hochschulwesen in Frankreich-Geschichte, Strukturen und gegenwärtige Probleme im Vergleich*, Bayerisches Staatsinstitut für Hochschulforschung und Hochschulplanung, München, 1985.

Fallis Richard, “Lucky Jim and Academic Wishful Thinking”, *Studies in the Novel*, vol. 9, (1977), p. 65-72.

Filippakou Ourania & Tapper Ted, “Policymaking and the politics of change in higher education: The new 1960s universities in the UK, then and now”, *London Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (April 2016), pp. 11-22.

Flexner Abraham, *Universities-American, English, German*, Oxford university Press, New York, 1930.

Fomerand Jacques, “The French University: What happened after the revolution?”, *Higher Education*, vol. 6, iss. 1, (1977), pp. 93-116.

Fox Robert, “Scientific enterprise and the patronage of research in France 1800-70”, *Minerva*, vol. 11, iss. 4, (October 1973), pp. 442-473.

Führ Christoph, *The German Education System since 1945*,: Internationes, Bonn, 1997.

Fulton Oliver, “Slouching towards a mass system: society, government and institutions in the United Kingdom”, *Higher Education*, vol. 21, iss. 4, (June 1991), pp. 589-605.

Galster Christin, *Literaturtheorie und Wissenschaftsbetrieb im britischen Universitätsroman: Campus novels von David Lodge, Malcolm Bradbury und A.S. Byatt*, Magisterarbeit an der Universität Regensburg, Regensburger Skripten zur Literaturwissenschaft, Band 6, 1997.

Gausson Frederic, "The human cost of French University expansion - Academics without careers", *Minerva*, vol. 11, iss. 3, (July 1973), pp. 372-386.

Geiger Roger L., "The changing demand for higher education in the seventies: Adaptations within three national systems", *Higher Education*, vol. 9, iss. 3, (May 1980), pp. 255-276.

Gellert Claudius, "State Interventionism and Institutional Autonomy: university development and state interference in England and West Germany", *Oxford Review of Education*, vol. 11, iss. 3, (1985), pp. 283- 293.

Gilpin Robert, *France in the Age of the Scientific State*, Princeton University Press, Princeton-New Jersey, 1968.

Goldschmidt Dietrich, "Participatory democracy in schools and higher education - Emerging problems in the Federal Republic of Germany and Sweden", *Higher Education*, vol. 5, iss. 2, (May 1976), pp. 113-133.

Goodwin Laura D., Stevens Ellen A., "The Influence of Gender on University Faculty Members' Perceptions of 'Good' Teaching", *Journal of Higher Education*, vol. 64, iss. 2, (1993), pp. 166-185.

Graaff John H. Van de, *The Politics of German University Reform 1810-1970*, Dissertation, Columbia University, 1973.

—, "The politics of innovation in French Higher Education: The University Institutes of Technology", *Higher Education*, vol. 5, iss. 2, (1976), pp. 189-210.

—, *Academic Power- Patterns of Authority in seven national Systems of Higher Education*, Praeger Publishers, 1978.

Green Andy, *Εκπαίδευση και συγκρότηση του κράτους: Η ανάδυση των εκπαιδευτικών συστημάτων στην Αγγλία, στη Γαλλία και στις ΗΠΑ*, μτφ. Π. Κιμουρτζής, Γ. Μανιώτη, Gutenberg, Αθήνα 2010.

Gul Jan Mudasir, "Campus Fiction and David Lodge", *The Criterion*, vol. 3, iss. 4, (December 2012), pp. 2-7, ULR: <http://www.the-criterion.com/V3/n4/Mudasir.pdf> 1.03.2014.

Hahn Walter, "Patterns and Trends in West German Universities: Academic Self-government versus State Control", *The Journal of Higher Education*, vol. 36, iss. 5, (1965), pp. 245-253.

Halsey A.H., Trow, M. A., *The British Academics*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1971.

Halsey A.H., “Are the British universities capable of change?” *Higher Education Quarterly*, vol. 33, iss. 4, (September 1979), pp. 402-416.

—, “The Decline of Donnish Dominion?”, *Oxford Review of Education*, vol. 8, iss. 3, (1982), pp. 215-229.

—, “Government and the Universities in Britain : programme and performance”, *Oxford Review of Education*, vol. 12, iss. 3, (1986), p. 277 – 281.

—, “Who owns the curriculum of higher education?”, *Journal of Education Policy*, vol. 2, iss. 4, (1987), pp. 341 – 345.

—, *Decline of Donnish Dominion; the British Academic Professions in the Twentieth Century*, Clarendon Press Oxford, Oxford, 1992.

—, “Trends in Access and Equity in Higher Education: Britain in international perspective”, *Oxford Review of Education*, vol. 19, iss. 2, (1993), pp. 129 – 140.

—, “Harry Judge and Oxford : college and university”, *Oxford Review of Education*, vol. 34, iss. 3, (June 2008), pp. 275–286.

Hammerstein Notker, History of German Universities, *History of European Ideas*, vol. 8, iss. 2, (1987), p. 139-145.

Harrington Nan Katharine, *Student Activism and University Reform in England, France and Germany, 1960's-1970's*, Dissertation at the University of Texas at Austin, 2003.

Havighurst Robert J., “Higher Education in German”, *The Journal of Higher Education*, vol. 19, iss. 1, (Jan.1948), pp. 13-20.

Head Dominic, *The Cambridge Guide to Literature in English*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Heald David, “Reform and tradition in German universities today”, *Higher Education Quarterly*, vol. 21, iss. 4, (September 1967), pp. 453–461.

—, “The transformation of the German universities”, *Higher Education Quarterly*, vol. 23, iss. 4, (September 1969), pp. 408–419.

Hennis Wilhelm, “The legislator and the German university”, *Minerva*, vol. 15, iss. 3-4, (September 1977), p. 286-315.

Heyck Thomas William, “The Idea of a University in Britain, 1870-1970”, *History of European Ideas*, vol. 8, iss. 2, (1987), p. 205-219.

Hirsh Wendy, Morgan Roger, “Career prospects in British universities”, *Higher Education*, vol. 7, iss. 1, (February 1978), pp. 47-66.

Hutchings W., “Kingsley Amis's counterfeit world”, *Critical Quarterly*, vol. 19, iss. 2, (June 1977), pp. 71–77.

Jackson Robert, “Higher Education in Britain”, *Higher Education Quarterly*, vol. 42, iss. 2, (1988), pp. 111-118.

Jablonka Ivan, *Η ιστορία είναι μια σύγχρονη λογοτεχνία-Μανιφέστο για τις κοινωνικές επιστήμες*, Πόλις, Αθήνα, 2017.

Jarausch Konard H., “The Social Transformation of the University: The Case of Prussia 1865-1914”, *Journal of Social History*, vol. 12, iss. 4, (1979), pp. 609-636.

—(ed.), *The Transformation of Higher Learning: Expansion, Diversification, Social Opening, and Professionalization in England, Germany, Russia, and the United States*, The University of Chicago Press, Chicago, 1983.

—, “The Old “New History of Education”: A German Reconsideration”, *History of Education Quarterly*, vol. 26, iss. 2, (1986), pp. 225-241.

Jefferson W. D., “Iris Murdoch and the structures of character”, *Critical Quarterly*, vol. 26, iss. 4, (December 1984), pp. 47–58.

Johnes Jill, Taylor Jim, “Degree quality: An investigation into differences between UK universities”, *Higher Education*, vol. 16, iss. 5, (September 1987), pp. 581-602.

Kant Immanuel, *Η διένεξη των σχολών*, μτφ. Θ. Γκιούρας, Σαββάλας, Αθήνα, 2004.

Karady Victor, “Scientists and Class Structure: Social Recruitment of Students at the Parisian Ecole Normale Superieure in the Nineteenth Century”, *History of Education*, vol. 8, iss. 2, (1979), pp. 99-108.

Καρκάνης Ηλίας, *Οι φυσικές επιστήμες και το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, 2012.

Kelly Reece C., “German Professoriate under Nazism: A Failure of Totalitarian Aspirations”, *History of Education Quarterly*, vol. 25, iss. 3, (1985), pp. 261-280.

Kerr Clark, “Higher education: Paradise lost?”, *Higher Education*, vol. 7, iss. 3, (August 1978), pp. 261-278.

—, *The Uses of the University*, Harvard University Press, Massachusetts, 1995.

—, ““The Uses of the University”, Two Decades Later”, *Change: The Magazine of Higher Learning*, vol. 14, iss. 7, (1982), pp. 23 – 31.

Κιμουρτζής Παναγιώτης, “Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια ως πρότυπα: η ελληνική περίπτωση (1837)”, *Νέυσις*, Τεύχος 12, (2003), σσ. 129-150.

—, “Καθηγητής Πανεπιστημίου : Δυναμικός μετασχηματισμός του ρόλου στην Ελλάδα”, *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, Τόμος ΙΕ΄, Τεύχος 59, (2010), σσ. 145-186.

Kloss Günther, “University reform in West Germany - The burden of tradition”, *Minerva*, vol. 6, iss. 3, (March 1968), p. 323-353.

—, “The growth of federal power in the West German University system”, *Minerva*, vol. 9, iss. 4, (October 1971), p. 510-527.

—, “The Academic Restructuring of British and German Universities and Greater Efficiency : a comparative perspective”, *Oxford Review of Education*, vol. 11, iss. 3, (1985), pp. 271-282.

Kordon Claude, “French science in danger”, *Minerva*, vol. 17, iss. 2, (June 1979), pp. 305-312.

Kramer John, “Images of Sociology and Sociologists in Fiction”, *Contemporary Sociology*, vol. 8, iss. 3, (1979), pp. 356-362.

—, “College and university Presidents in Fiction”, *The Journal of Higher Education*, vol. 52, iss. 1, (1981), pp. 81-95.

Keulks Gavin, *Father and Son: Kingsley Amis, Martin Amis, and the British Novel since 1950*, The University of Wisconsin Press, Wisconsin, 2003.

Kühn Thomas, *Two cultures, universities and Intellectuals: den englische Universitätsroman der 70er and 80er Jahre im Kontext des Hochschuldiskurses*, Narr, Tübingen, 2002.

Κυπριανός Παντελής, «Φοιτητές και διεθνής αγορά πτυχίων (19^{ος} και 20^{ος} αιώνες)», *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, Τόμος ΙΕ, τεύχος 59, Φθινόπωρο 2010, σσ. 59-90.

—, «Ενεργοί διδασκόμενοι, παθητικοί διαχειριστές»: Η διοίκηση στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και η συμμετοχή των φοιτητών, *Academia*, vol. 6, iss. 1, (2016), σσ. 133-163, (<https://academia.lis.upatras.gr/academia/article/view/2308>).

Leavis F. R., *English Literature in our Time and the University*, London: Chatto & Windus.

Lenoir Timothy, “A magic bullet: Research for profit and the growth of knowledge in Germany around 1900”, *Minerva*, vol. 26, iss. 1, (March 1988), pp. 66-88.

—, “Revolution from Above: The Role of the State in Creating the German Research System, 1810-1910”, *The American Economic Review*, vol. 88, iss. 2, (1998), p. 22-27.

Lewy Guenter, “The persisting heritage of the 1960s in West German higher education”, *Minerva*, vol. 18, iss. 1, (March 1980), p. 1-28.

Li-Ping Tang Thomas, Chamberlain Mitchell, “Attitudes Toward Research and Teaching: Differences Between Administrators and Faculty Members”, *The Journal of Higher Education*, vol. 68, iss. 2, (Mar. - Apr. 1997), pp. 212-227.

Lobkowitz Nikolaus, “Reflections on eleven years as president of a German University”, *Minerva*, vol. 22, iss. 3-4, (September 1984), pp. 365-387.

—, “The German University Since World War II”, *History of European Ideas*, vol. 8, iss. 2, (1987), pp. 151.

Lodge David, “The Modern, the Contemporary, and the Importance of Being Amis”, *Critical Quarterly*, vol. 5, iss. 4, (December 1963), pp. 335–354.

—, “The Critical Moment 1964”, *Critical Quarterly*, vol. 6, iss. 3, (September 1964), pp. 266-274.

—, “The Novelist at the Crossroads”, *Critical Quarterly*, vol. 11, iss. 2, (June 1969), pp. 105–132.

—, “Metaphor and Metonymy in Modern Fiction”, *Critical Quarterly*, vol. 17, iss. 1, (March 1975), pp. 75-93.

—, “The Campus Novel”, *New Republic*, (10 Mar. 1982), pp. 34-35.

—, “Nabokov and the Campus Novel”, *Cycnos*, vol. 24, iss. 1, (20 March 2008), URL : [http://revel.unice.fr/cycnos/index.html?id=1081_\(πρόσβαση 28.02.2014\)](http://revel.unice.fr/cycnos/index.html?id=1081_(πρόσβαση 28.02.2014)).

Lorés-Sanz Rosa, “David Lodge y el lenguaje del humor”, *Cuadernos de investigación filológica*, vol. 18, (1992), pp. 51- 63. <https://dialnet.unirioja.es/ejemplar/7299> (17.8.2020).

Lukes R. J., “The binary policy: a critical study”, *Higher Education Quarterly*, vol. 22, iss. 1, (December 1967), pp. 6-46.

Lumsden Scott K., “An output comparison of open university and conventional university students”, *Higher Education*, vol. 11, iss. 5, (September 1982), pp. 573-591.

Lundgreen Peter, “Education for the science-based industrial state? The case for nineteenth-century Germany”, *History of Education*, vol. 13, iss. 1, (1984), pp. 59-67.

Lyons John O. , “*The College Novel in America 1962-1974*”, *Critique*, vol. 16, 1974, pp. 121-128.

MacLeod Roy M., “The Support of Victorian Science: The Endowment of Research Movement in Great Britain, 1868-1900”, *Minerva* , vol. 9, iss. 2, (1971), pp. 197-230.

Macleod Roy, Moseley Russell, “The ‘Naturals’ and Victorian Cambridge: reflections on the anatomy of an elite, 1851-1914”, *Oxford Review of Education*, vol. 6, iss. 2, (1980), pp. 177-195.

Mahler Andreas, *Die Universität als Diskursgemeinschaft- Interaktion und Macht in Malcolm Bradburys The History Man*, AAA – Arbeiten aus Anglistik und Amerikanistik, Band 37, Heft 2, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2012, pp. 143-161.

Malet Antoni, “The Ecole Normale and the Education of the Scientific Elite in 19th-Century France, with a Study of the Annales Scientifiques de L’ENS”, *Asclepio*, vol. 43, iss. 1, (1991), pp. 163-187.

Mayhew Ken, Deer Cecile, Dua Mehak, “The move to mass higher education in the UK: many questions and some answers”, *Oxford Review of Education*, vol. 30, iss. 1, (March 2004), pp. 65-82.

Mc Clelland Charles E., "Structural change and social reproduction in German universities 1870-1920", *History of Education*, vol. 15, iss. 3, (1986), pp. 177-193.

McConnell T.R., "Beyond the universities: The movement towards mass higher education in Britain", *Higher Education*, vol. 2, iss. 2, (May 1973), pp. 160-171.

McDermott John, "Kingsley and the women", *Critical Quarterly*, vol. 27, iss. 3, (September 1985), pp. 65-71.

Menand Louis (ed.), *The future of academic freedom*, University of Chicago Press, 1996.

Merritt Richard L., "The courts, the universities and the right of admission in the Federal German Republic", *Minerva*, vol. 17, iss. 1, (March 1979), pp. 1-32.

Mews, Siegfried, "Martin Walsers Brandung: Ein deutscher Campus-Roman?", *The German Quarterly*, vol. 60, iss. 2, (Spring 1987), pp. 220-236.

—, "The Professor's Novel : David Lodge's Small World", *MLN (Modern Language Notes)*, vol. 104, iss. 3, (April 1989), pp. 713-726.

Meyer John W., Ramirez Francisco O., Soysal Yasemin Nuhoglu, "World Expansion of Mass Education, 1870-1980", *Sociology of Education*, vol. 65, iss. 2, (April 1992), pp. 128-149.

Mingat Alain, Eicher J.C., "Higher education and employment markets in France", *Higher Education*, vol. 11, iss. 2, (March 1982), pp. 211-220.

Monnickendam A., "The Comic Academic Novel", *Barcelona English Language and Literature Studies*, vol. 2, iss.2, (1989), pp.153-171.

Moodie Graeme C., "Buffer, coupling, and broker: Reflections on 60 years of the UGC", *Higher Education*, vol. 12, iss. 3, (June 1983), pp. 331-347.

Morrell Roy, "Iris Murdoch—the early novels", *Critical Quarterly*, vol. 9, iss. 3, (September 1967), pp. 272-282.

Moseley Merrit (ed.), *The Academic Novel: New and Classic Essays*, Chester Academic Press, Chester, 2007.

Moseley Russell, "The Origins and Early Years of the National Physical Laboratory: A Chapter in the Pre-history of British Science Policy", *Minerva*, vol. 16, iss. 2, (1978), pp. 222-250.

Moser Sir Claus, "The Robbins Report 25 Years After—and the future of the Universities", *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), pp.5-20.

Moss D. G., Brew A., "The contribution of the Open University to innovation in higher education", *Higher Education*, vol. 10, iss. 2, (March 1981), pp. 141-151.

Muñoz Muñoz Manuel José & Ramírez Vella Mercedes, “Intención comunicativa y nombres propios en la traducción española de Porterhouse Blue”, *TRANS. Revista de Traductología*, vol. 15, (2011), pp.155-170.
<https://revistas.uma.es/index.php/trans/article/view/3201>(17.8.2020)

Mushaben Marie Joyce, “Reform in three phases: Judicial action and the German federal framework law for higher education of 1976”, *Higher Education*, vol. 13, iss. 4, (August 1984), pp. 423-438.

Musselin Christine, “Steering Higher Education in France: 1981-1991”, *Higher Education in Europe*, vol. 17, iss. 3, (1992), pp. 59 – 77.

—, *The Long March of French Universities*, RoutledgeFalmer, New York, 2004.

Neave Guy, “The Reform of French Higher Education, or the Ox and the Toad: A Fabulous Tale”, *Higher Education Quarterly*, vol. 42, iss. 4, (September 1988), pp. 353–369.

—, “From a Far-flung Field : some considerations of Robbins from a European perspective”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), pp. 69-80.

Neave Guy R., Van Vught Frans A., *Prometheus bound: the changing relationship between government and higher education in Western Europe*, Pergamon Press, Oxford, 1991.

Neusel Ayla, Teichler Ulrich (Hg.), *Hochschuleentwicklung seit den sechziger Jahren*, Weinheim und Basel, 1986.

Nolte Ernst, “Thoughts on the state and prospects of the academic ethic in the universities of the Federal Republic of Germany”, *Minerva*, vol. 21, iss. 2-3, (June 1983), pp. 161-171.

Oehler Christoph, *Hochschulentwicklung in der Bundesrepublik Deutschland seit 1945*, Frankfurt/M. und New York, 1989.

Oehler Christoph, Teichler Ulrich, “Changing approaches to planning in higher education in the Federal Republic of Germany”, *Higher Education in Europe*, vol. 9, iss. 1, (1984), pp. 13 – 20.

Ortega y Gasset, Jose, *Η αποστολή του πανεπιστημίου*, επιστημονική επιμέλεια-εισαγωγή: Παναγιώτης Κιμουρτζής, Μεταίχμιο, Αθήνα, 2004.

Over Ray, “Early career patterns of men and women in British universities”, *Higher Education*, vol. 14, iss. 3, (June 1985), pp. 321-331.

Πανεπιστήμιο: ιδεολογία και παιδεία :ιστορική διάσταση και προοπτικές :πρακτικά του διεθνούς συμποσίου, Αθήνα, 21-25 Σεπτεμβρίου 1987 . - (Ιστορικό αρχείο ελληνικής νεολαίας) Διεθνές Συμπόσιο Πανεπιστήμιο: ιδεολογία και παιδεία , 21-25 Σεπτεμβρίου 1987, Τόμοι Α και Β, Αθήνα, 1989.

Παπαστάμου Ανδρέας Ν., *Ο Προμηθέας εκπαιδεύεται. Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια στην εποχή της βιομηχανικής επανάστασης*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2009.

Paron P., “The training of industrial scientists in France”, *Minerva*, vol. 11, iss. 2, (April 1973), pp. 191-210.

Patterson Michelle, *Conflict, Power and Structure: The organization and reform of the French University*, Yale University, Διδακτορική Διατριβή, 1975,.

Paul Harry W., “The Issue of Decline in Nineteenth-Century French Science”, *French Historical Studies*, vol. 7, 1972, pp. 416-450.

Peisert Hansgert, Framheim Gerhild, *Das Hochschulsystem in der Bundesrepublik Deutschland-Funktionsweise und Leistungsfähigkeit*, Klett-Cotta, Stuttgart, 1979.

Pelikan Jaroslav, *The Idea of the University*, Yale University Press, 1992.

Percy K.A., Salter F.W., “Student and staff perceptions and "the pursuit of excellence" in British higher education”, *Higher Education*, vol. 5, iss. 4, (November 1976), pp. 457-473.

Perkin Harold, *Key Profession-The History of the Association of University Teachers*, Routledge & Kegan Paul, London, 1969.

—, “University planning in Britain in the 1960's”, *Higher Education*, vol. 1, iss. 1, (February 1972), pp. 111-120.

—, “Adaptation to change by British universities”, *Higher Education Quarterly*, vol. 28, iss. 4, (September 1974), pp. 389-403.

—, “Dream, Myth and Reality : New Universities in England, 1960-1990”, *Higher Education Quarterly*, vol. 45, iss. 4, (1991), pp. 294-310.

—, “Higher education and social progress: a comparative perspective”, *History of Education: Journal of the History of Education Society*, vol. 27, iss. 3, (1998), pp. 207 – 217.

Patterson Michelle, *Conflict, Power and Structure: The organization and reform of the French universities*, dissertation, Yale University, 1975.

Pfetsch Frank, “Scientific organisation and science policy in imperial Germany, 1871–1914: The foundation of the imperial institute of physics and technology”, *Minerva*, vol. 8, iss. 1-4, (1970), pp. 557-580.

Phillips David, “Lindsay and the German Universities: an Oxford contribution to the post-war reform debate”, *Oxford Review of Education*, vol. 6, iss. 1, (1980), pp. 91-105.

Picht Georg, *Die deutsche Bildungskatastrophe*, Walter (Olten), München, 1964.

Polish Journal of English Studies, Journal of the Polish Association for the Study of English (PASE), No. 5.2, Warsaw, 2019.

Premfors Rune, "Higher education as a political issue area: A comparative view of France, Sweden and the United Kingdom", *Higher Education*, vol. 9, iss. 3, (May 1980), pp. 325-344.

Price Geoffrey L., "The expansion of British universities and their struggle to maintain Autonomy: 1943-46", *Minerva*, vol. 16, iss. 3, (September 1978), pp. 357-381.

Pritchard Rosalind M.O., "Has the Federation a Future? The Case of the University of London", *Oxford Review of Education*, vol. 21, iss. 1, (1995), pp. 47-65.

Proctor Mortimer R., *The English University Novel*, University of California Press, Berkley and Los Angeles, 1957.

Psacharopoulos G., "The economic returns to higher education in twenty-five countries", *Higher Education*, vol. 1, iss. 2, (May 1972), pp. 141-158.

Ράσης Σπύρος Π., *Τα πανεπιστήμια χθες και σήμερα :συμβολή στην ιστορία της εκπαίδευσης :η αγγλοσαξονική εμπειρία*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2004.

Ρήγος Άλκης, *Πανεπιστήμιο-ιδεολογικός ρόλος και λόγος: από το Μεσαίωνα στη νεωτερικότητα*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2000.

"Recommendations of the Science Council for the development of Scientific Institutions in Western Germany - Part I: Colleges and universities", *Minerva*, vol. 1, iss. 1, (September 1962), pp. 87-105.

"Recommendations of the science council on the reorganisation of University Teaching Staffs in Western Germany - Passed by the Plenary Assembly of the Science Council", *Minerva*, vol. 4, iss. 2, (December 1966), pp. 246-253.

Raiser Ludwig, "A German view of the Robbins Committee's report", *Minerva*, vol. 2, iss. 3, (March 1964), pp. 336-342.

Renault Alain, *Οι Επαναστάσεις του Πανεπιστημίου. Δοκίμιο για τη νεωτερικότητα της Παιδείας*, Gutenberg, Αθήνα, 2002.

Rennison Nick, *Contemporary British Novelists*, Routledge, London, 2005.

"Report on the German Universities", *Minerva*, vol. 16, iss. 1, (March 1978), pp. 103-138.

Reports and Documents, "University reform in Germany", *Minerva*, vol. 8, iss. 1-4, (1970), pp. 242-267.

Reynolds A. Philip, "How long is a piece of string? Reflections on British higher education since 1945", *Higher Education*, vol. 20, iss. 2, (September 1990), pp. 211-221.

Riesman David, "Notes on new universities: British and American", *Higher Education Quarterly*, vol. 20, iss. 2, (March 1966), pp. 128-146.

Ringer Fritz K., "Higher Education in Germany in the Nineteenth Century", *Journal of Contemporary History*, vol. 2, iss. 3, (1967), pp. 123-138.

—, *The decline of the german mandarins-The german academic community, 1890-1933*, University Press New England, Hannover-London, 1969.

—, "Comparing two academic cultures : The university in Germany and in France around 1900", *History of Education*, vol 16, iss. 3, (1987), pp. 181-188.

Robbins Lord, "Reflections on eight years of expansion in higher education", *Higher Education*, vol. 1, iss. 2, (May 1972), pp. 229-234.

Roderick Gordon, Stephens Michael, "Scientific Studies and Scientific Manpower in the English Civic Universities 1870-1914", *Science Studies*, vol. 4, iss. 1, (1974), pp. 41-63.

Rossen Janice, *The University in modern fiction*, St. Martin's Press, New York, 1993.

Rothblatt Sheldon, "Failure on Nineteenth Century Oxford and Cambridge", *History of Education*, vol. 11, iss. 1, (1982), pp. 1-21.

—, "Historical and comparative remarks on the federal principle in higher education", *History of Education*, vol. 16, iss. 3, (1987), pp. 151-180.

Rothblatt Sheldon-Wittrock Björn, *The European and American university since 1800*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

—, *The modern university and its discontents: the fate of Newman's legacies in Britain and America*, Cambridge University Press, New York, 1997.

—, "How élite?", *Oxford Review of Education*, vol. 32, iss. 1, 2006, pp. 127 – 145.

Rubinstein W. D., "Education and the Social Origins of British Elites 1880-1970", *Past & Present*, vol. 112, iss. 1, (1986), pp. 163-207.

Rudd Ernest, "The research orientation of British universities", *Higher Education*, vol. 2, iss. 3, (August 1973), pp. 301-324.

Rüegg Walter, "Humanism and Studium Generale in German Higher Education", *The Journal of General Education*, vol. 8, iss. 3, (1955), pp. 137-165.

—, "The intellectual situation in German higher education", *Minerva*, vol. 13, iss. 1, (March 1975), pp. 103-120.

—, *The academic ethos*, *Minerva*, vol. 24, iss. 4, (December 1986), pp. 393-412 .

— (ed.), *"History of the University in Europe"*, vol. 3, Cambridge University Press, New York, 2004.

— (ed.), *"History of the University in Europe"*, vol. 4, Cambridge University Press, Cambridge, 2011.

Sandberger Johann Ulrich, Lind Georg, "The outcomes of university education: Some empirical findings on aims and expectations in The Federal Republic of Germany", *Higher Education*, vol. 8, iss. 2, (March 1979), pp. 179-203.

Sanderson Michael, *The Universities and British Industry 1850-1970*, Routledge & Kegan Paul, London, 1972.

—, *The Universities in the Nineteenth Century*, Routledge and Kegan Paul, London and Boston, 1975.

—, "The English Civic Universities and the 'Industrial Spirit', 1870- 1914", *Historical Research*, vol. 61, iss. 144, (1988), pp. 90-104.

"Scientific and Technological Research in France Fourth plan 1962-1965 - Report of the Delegate General prepared with the Consultative Committee on Scientific and Technological Research 1961", *Minerva*, vol. 1, iss. 4, (June 1963), pp. 470-492.

Schellenberger J., "University fiction and the university crisis", *Critical Quarterly*, vol. 24, iss. 3, (1982), pp. 45-48.

Schelsky Helmut, *Eisamkeit und Freiheit-Idee und Gestalt der deutschen Universität und ihrer Reformen*, Bertelsmann Universitätsverlag, Düsseldorf, 1971.

—, "The wider setting of disorder in the German universities - The strategy of "the conquest of the system": The long march through the institutions", *Minerva*, vol. 10, iss. 4, (October 1972), pp. 614-626.

Schramm Juergen, "Development of higher education and unemployment in Germany", *Higher Education*, vol. 9, iss. 5, (1980), pp. 605-617.

Scott Peter, "The universities and the research councils in Britain", *Higher Education*, vol. 1, iss. 1, (February 1972), pp. 121-126.

—, "Excellence and Uncertainty : the future of Oxford", *Oxford Review of Education*, vol. 8, iss. 3, (1982), pp. 285-298.

—, “Blueprint or Blue Remembered Hills ? The Relevance of the Robbins Report to the present Reforms of Higher Education”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), pp. 33-48.

Scott Robert F., “It's a Small World, after All: Assessing the Contemporary Campus Novel”, *The Journal of the Midwest Modern Language Association*, vol. 37, iss. 1, (Spring 2004), pp. 81-87.

Shattock Michael L., Berdahl Robert O., “The British University Grants Committee 1919-83: Changing relationships with government and the universities”, *Higher Education*, vol. 13, iss. 5, (October 1984), pp. 471-499.

Shattock Michael L., Berdahl Robert O., “The UGC idea in international perspective”, *Higher Education*, vol. 13, iss. 5, (October 1984), pp. 613-618.

Shinn Terry, “Science, Tocqueville, and the State: The Organization of Knowledge in Modern France”, *Social Research*, vol. 59, iss. 3, 1992, pp. 533-566.

Showalter Elaine, *Faculty Towers: The Academic Novel and Its Discontents*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2005.

“Scientific and Technological Research in France Fourth plan 1962-1965” - Report of the Delegate General prepared with the Consultative Committee on Scientific and Technological Research, 1961, *Minerva*, vol. 1, iss. 4, (June 1963), pp. 470-492.

Σταμέλος Γιώργος, Βασιλόπουλος Ανδρέας, Καβασακάλης Άγγελος, *Εισαγωγή στις Εκπαιδευτικές Πολιτικές, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και Βοηθήματα*, Αθήνα, 2015.

Stein Jay W., “A Scholarly Temple from National to Napoleonic”, *History of Education Quarterly*, vol. 1, iss. 4, (December 1961), pp. 7-15.

Stewart W.A.C., *Higher Education in Postwar Britain*, Macmilan, London, 1989.

Southgate Beverley, *History meets Fiction*, Pearson, London, 2009.

Σοφούλης Κώστας Μαν., *Για το σύγχρονο δημόσιο πανεπιστήμιο: κριτική και ένα σχέδιο*, Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός, Αθήνα, 2000.

“Suggestions of the Science Council on the pattern of new universities in Western Germany”, *Minerva*, vol. 1, iss. 2, (December 1963), pp. 217-225.

Swinden Patrick, “The World of C. P. Snow”, *Critical Quarterly*, vol. 15, iss. 4, (December 1973), pp. 297-313.

Tapper Ted, *The Governance of British Higher Education: The Struggle for Policy Control*, Springer, Dordrecht, 2007.

Teichler Ulrich (Hrsg.), *Das Hochschulsystem in der Bundesrepublik Deutschland*, Deutscher Studien Verlag, Weinheim, 1990.

—, “Mass higher education and the need for new responses”, *Tertiary Education and Management*, vol. 7, iss. 1, (2001), pp. 3 – 7.

“The academic consequences of disorder in the German Universities - Professor Knauer's resignation from the Free University of Berlin”, *Minerva*, vol. 12, iss. 4, (October 1974), pp. 510-514.

Thill Georges, Warrant Françoise, Καίλα Μαρία Α., Έλενα Θεοδοροπούλου, *Το πανεπιστήμιο του 21ου αιώνα*, Ατραπός, Αθήνα, 1999.

Thody Philip, “Post-Robbins discussions and reflections”, *Higher Education Quarterly*, vol. 36, iss. 4, (March 1982), pp. 145–152.

Thomson W. P., “Iris Murdoch's Honest Puppetry-The Characters of Bruno's Dream”, *Critical Quarterly*, vol. 11, iss. 3, (September 1969), pp. 277–283.

Trilling Leon, “Technological elites in France and the United States”, *Minerva*, vol. 17, iss. 2, (June 1979), pp. 225-243.

Trow Martin, “Problems for polytechnics: an American point of view”, *Higher Education Quarterly*, vol. 23, iss. 4, (September 1969), pp. 381–396.

—, “The expansion and transformation of higher education”, *International Review of Education*, vol. 18, iss. 1, (December 1972), pp. 61-84.

—, *Problems in the Transition from Elite to Mass Higher Education*, Carnegie Commission on Higher Education, Berkeley, California, 1973.

—, ““ Elite higher education": An endangered species?”, *Minerva*, vol. 14, iss. 3, (September 1976), pp. 355-376.

—, “Defining the issues in university-government relations: An international perspective”, *Studies in Higher Education*, vol. 8, iss. 2, (1983), pp. 115 – 128.

—, “Comparative Perspectives on Higher Education Policy in the UK and the US”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), pp. 81 – 96.

—, “The Robbins Trap : British Attitudes and the limits of Expansion”, *Higher Education Quarterly*, vol. 43, iss. 1, (1989), pp. 55- 75.

—, “American Perspectives on British Higher Education under Thatcher and Major”, *Oxford Review of Education*, vol. 24, iss. 1, (1998), pp. 111 – 129.

—, “Decline of Diversity, Autonomy, and Trust in British Education”, *Society*, vol. 43, iss. 6, (2006), pp. 77-86.

Truscot Bruce, *Red Brick University*, Penguin, Harmondsworth-Middlesex, 1951.

Τσαούσης Δημήτριος Γ., *Η Ευρωπαϊκή πρόκληση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα, 1990.

Τσαούσης Δημήτριος Γ., Σταμέλος Γιώργος, *Πανεπιστήμιο και οικονομία στις αναπτυσσόμενες και αναπτυγμένες χώρες :προβλήματα και προοπτικές*, Gutenberg, Αθήνα, 1994.

Τσαμασφύρος Γιώργος, Μπασαντής Διαμάντης, *Το Πανεπιστήμιο στον 21ο αιώνα*, Παπαζήση, Αθήνα, 2000.

Turner Steven R., “The great transition and the social patterns of German science”, *Minerva*, vol. 25, iss. 1-2, (March 1987), pp. 56-76.

Vaughan Michalina, “French Universities 1863-1914” (Review), *Higher Education* , vol. 12 , iss. 5, (1983), pp. 621-625.

Vernon Keith, *Universities and the State in England, 1850–1939*, RoutledgeFalmer, London, 2004.

—, “Calling the tune: British universities and the state,1880-1914”, *History of Education*, vol. 30, iss. 3, (2001), pp. 251- 271.

Wagner Leslie, “The Open University and the costs of expanding higher education”, *Higher Education Quarterly*, vol. 27, iss. 4, (September 1973), pp. 394-406.

—, “The economics of the open university revisited”, *Higher Education*, vol. 6, iss. 3, (August 1977), p. 359-381.

Wasser Henry, “University Heads in Europe and in the U.S.A.: A Statistical Comparison”, *Higher Education in Europe*, vol. 14, iss. 1, (1989), pp. 86 – 88.

Webler Wolff Dietrich, “The sixties and the seventies: Aspects of student activism in West Germany”, *Higher Education* vol. 9, iss. 2, (March 1980), pp. 155-168.

Weiler Hans N., “Ambivalence and the politics of knowledge: The struggle for change in German higher education”, *Higher Education*, vol. 49, iss. 1-2, (January 2005), pp. 177-195.

Weiss Wolfgang, *Der Anglo-Amerikanische Universitätsroman: Eine historische Skizze*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1994.

Weisz George, “The French universities and education for the new professions, 1885-1914: An episode in French university reform”, *Minerva*, vol. 17, iss. 1, (March 1979), pp. 98-128.

Weisz George, *The Emergence of modern universities in France: 1863-1914*, Princeton University Press, Princeton, 1983.

Weizsäcker Carl Christian Von, “Problems in the planning of higher education”, University of Bielefeld, *Higher Education*, vol. 1, iss. 4, (November 1972), pp. 391-408.

Whiston Thomas G., Geiger Roger L., *Research and Higher Education-The United Kingdom and the United States*, Open University Press, 1992.

Widdowson Peter, “The anti-history men: Malcolm Bradbury and David Lodge”, *Critical Quarterly*, vol. 26, iss. 4, (December 1984), pp. 5–32.

Williams Gareth, “The economics of education: Current debates and prospects”, *British Journal of Educational Studies*, vol. 30, iss. 1, (1982), pp. 97 – 107.

—, “Critical Issues that Face Tertiary Education Institutions and Administrators”, *Journal of Higher Education Policy and Management*, vol. 5, iss. 1, (1983), pp. 33 – 41.

—, “Research and Research Policy”, *Higher Education in Europe*, vol. 9, iss. 4, (1984), pp. 11 – 16.

—, “The Debate about Funding Mechanisms”, *Oxford Review of Education*, vol. 14, iss. 1, (1988), pp. 59-68.

Williams Jeffrey J., “The Rise of the Academic Novel”, *American Literary History*, vol. 24, iss. 3, (2012), pp. 561-589.

Wilson Angus, “Charles Dickens: A Haunting”, *Critical Quarterly*, vol. 2, iss. 2, (June 1960), pp. 101–108.

Wilson Keith, “Jim, Jake and the years between: the will to stasis in the contemporary British novel”, *Ariel (A Review of International English Literature)*, vol. 13, 1968, pp. 55-69.

Wilson James A., “The emigration of British scientists”, *Minerva*, vol. 5, iss. 1, (1966), pp. 20-29.

Windolf Paul, *Expansion and Structural Change- Higher Education in Germany, the United States and Japan 1870-1990*, Westview Press, Boulder, 1977.

—, “Cycles of expansion in higher education 1870-1985 : an international comparison”, *Higher Education*, vol. 23, iss.1, (1992), pp. 3-19.

Wittke Carl, “German Universities”, *The Journal of Higher Education*, vol. 3, iss. 7, (Oct. 1932), pp. 355-360.

Womack Kenneth, *Postwar Academic Fiction-Satir, Ethics, Community*, Palgrave Macmillan, New York, 2002.

Wright C. J., “Academics and their Aims: English and Scottish Approaches to University Education in the Nineteenth Century”, *History of Education*, vol. 8, iss. 2, (1979), pp. 91-97.

Zeldin Theodore, “Higher Education in France, 1848-1940”, *Journal of Contemporary History*, vol. 2, iss. 3, Jul.1967, pp. 53-80.

Ziman John, “The college system at Oxford and Cambridge”, *Minerva*, vol. 1, iss. 2, (December 1963), pp. 191-208.

Λογοτεχνικά κείμενα

Bradbury Malcolm, *The History Man*, Arena, London, 1984

Bradbury Malcolm, *Cuts: A Very Short Novel*, Hutchinson, London, 1987

Davies Andrew, *A very peculiar practice*, Coronet Books, London, 1986

Lodge David, *The Campus Trilogy- Changing Places:A Tale of Two Campuses, Small World: An Academic Romance, Nice Work*, Vintage, London, 2011

Parkin Frank, *The Mind and Body Shop*, Fontana Paperbacks, London, 1986

Raven Simon, *Places where they sing*, Panther Books, London, 1972

Sharpe Tom, *Porterhouse Blue*, Pan Books, London, 1974

Howard Jacobson, *Coming from Behind*, Black Swan, London, 1983

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1:Βιβλιογραφία του βρετανικού πανεπιστημιακού μυθιστορήματος από το 1749 έως το 1988

Παραθέτουμε το σύνολο των ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων που γράφτηκαν από το 1749 έως το 1988. Αποκλειστικές μας πηγές για τη βιβλιογραφία αυτή αποτέλεσαν τα βιβλία του Mortimer Proctor, *The English University Novel* για τη χρονική περίοδο από το 1749 έως το 1956 και του Ian Carter, *Ancient cultures of conceit- British university fiction in the post-war years* για τη χρονική περίοδο από το 1957 έως το 1988. Η μελέτη του M. Proctor ήταν η μοναδική μονογραφία πάνω στο αγγλικό campus novel έως το 1994. Σε αυτή τη μελέτη ο M. Proctor κατέγραψε για πρώτη φορά χρονολογικά το σύνολο των αγγλικών μυθιστορημάτων τα οποία ασχολούνταν εξολοκλήρου ή σε σημαντικό μέρος με την αγγλική πανεπιστημιακή ζωή. Ο Ian Carter στη δική του μελέτη ασχολείται με το μεταπολεμικό βρετανικό πανεπιστημιακό μυθιστόρημα και κατέγραψε το σύνολο των έργων που εκδόθηκαν στη Βρετανία από το 1945 έως το 1988. Συμβουλευτήκαμε τη βιβλιογραφία που παραθέτει ο Ian Carter, η οποία μας βοήθησε στην επιλογή των λογοτεχνικών έργων για το 4^ο κεφάλαιο της εργασίας.

Fielding, Henry. *The History of Tom Jones, a Foundling*. 6 vols. London, 1749.

Coventry, Francis. *The History of Pompey the Little*. London, 1751.

Smollett, Tobias. *The Adventures of Peregrine Pickle*. 4 vols. London, 1751.

Amory, Sir Thomas. *The Life of John Buncl*. 2 vols. London, 1756-1766.

Memoirs of an Oxford Scholar, Containing His Amour with the Beautiful Miss L-, of Essex; and Interspersed with Several Entertaining Incidents. Written by Himself. ... London, 1756.

The Adventures of Oxymel Classic, Esq.: Once an Oxford Scholar. 2 vols. London, 176S.

The Oxonian: or, The Adventures of Mr. G. Edmunds, Student of Brazen-Nose College, Oxford. By a Member of the University. 2 vols. London, 1771.

Graves, Richard. *The Spiritual Quixote*. London, 1773.

Holcroft. Thomas. *Hugh Trevor*. 6 vols., London, 1794.

Godwin, William. *Fleetwood*. 3 vols. London, 1805.

Austen, Jane. *Sense and Sensibility*. 3 vols. London, 1811.

Frederick: or, *The Memoirs of My Youth*. 2 vols. London and Oxford, 1811.

Austen, Jane. *Pride and Prejudice*. 3 vols. London, 1813.

—. *Mansfield Park*. 3 vols. London, 1814.

—. *Northanger Abbey* (with *Persuasion*). 4 vols. London, 1818.

Lockhart, John Gibson. *Reginald Dalton: A Story of English University Life*. 3 vols. Edinburgh, 1823.

[Wari. Robert Plumer], *Tremaine: or, The Man of Retirement*. 3 vols. London, 1825.

[Little, Thomas]. *Confessions of an Oxonian*. 3 vols. London, 1826.

[Bulwer-Lytton, E. L.]. *Pelham*. 3 vols. London, 1828.

[Beazley. Samuel]. *The Oxonians: A Glance at Society*. By the Author of *The Roué*. London, 1830.

Disraeli, Benjamin. *The Young Duke*. 3 vols. London, 1831.

—. *Contarini Fleming*. 4 vols. London, 1832.

Truth Without Fiction, and Religion Without Disguise: or, The Two Oxford Students in College, London, and the Country; A True Tale of Characters and Occurrences in Life. By a Country Rector. London, 1838.

[Walker, Richard]. *Oxford in 1888: A Fragmentary Dream by a Sub-Utopian*. Oxford, 1838

Thackeray, William Makepeace. "A Shabby Genteel Story," *Fraser's Magazine*, June-October, 1840. Reprinted in New York, 1852, and in *Miscellanies: Prose and Verse*, Vol. IV, London, 1857. Chapter 2 contains a stinging condemnation of the degrading influences of an English university education.

[Hewlett, Joseph]. *Peter Priggins, the College Scout*. Ed. by Theodore Hook. 3 vols. London, 1841.

Lever, Charles. *Charles O'Malley*. 2 vols. Dublin, 1841.

[Ward, Robert Plumer]. *De Clifford: or, The Constant Man*. By the author of "Tremaine" "De Vere," etc. 4 vols. London, 1841.

Hewlett, Joseph. *College Life: or, The Proctor's Notebook*- By J. Hewlett, M.A. 3 vols. London, 1843

Disraeli, Benjamin. *Coningsby: or, The New Generation*. 3 vols. London, 1844.

—. *Sybil: or, The Two Nations*. 3 vols. London, 1845.

Lister, Charles. *The College Chums*. 2 vols. London, 1845.

[Hewlett, Joseph]. *Great Tom of Oxford*. By the Author of "Peter Priggins." 3 vols. London, 1846.

[Froude, James Anthony]. *Shadows of the Cloud*. By Zeta (pseud.). London, 1847.

Thackeray, William Makepeace. "Coddingsby," in "Punch's Prize Novelists," *Punch*, April-October, 1847. "Punch's Prize Novelists" was reprinted in *Miscellanies: Prose and Verse*, Vol. II, London, 1856, as *Novels by Eminent Hands*.

Collins, Edward M. *Colleges and Collegians*. Bristol, 1848. This book was omitted from discussion in the text because it is hardly a novel, or even fiction. It consists of a series of conversational essays uttered by a group of unbelievably witty and learned Oxford undergraduates. The thread of plot which holds it together is not strong enough to sustain this stream of epigrams and pretty wisdom.

Froude, James Anthony. *Nemesis of Faith*. London, 1848.

[Newman, John Henry]. *Loss and Gain*. London, 1848.

Thackeray, William Makepeace. *The Book of Snobs*. London, 1848. Appeared first as "The Snobs of England" in *Punch*, February, 1846-February, 1847, with the chapters (xvii-xxiii) which were omitted from the first edition of the book.

Heygate, the Rev. William Edward. *Godfrey Davenant at College*. London, 1849.

Thackeray, William Makepeace. *The History of Pendennis*. 2 vols. London, 1849-1850. The novel originally appeared in 24 monthly parts, November, 1848-December, 1850.

Kingsley, Charles. *Alton Locke*. London, 1850. Rev. ed., 1862.

Smedley, Francis. *Frank Fairleigh*. London, 1850.

[Bradley, Edward]. *The Adventures of Mr. Verdant Green*. By Cuthbert Bede (pseud.). Published in three parts entitled, respectively, *The Adventures of Mr. Verdant Green: An Oxford Freshman*, London, 1853; *The Further Adventures of Mr. Verdant Green: An Oxford Undergraduate*, London, 1854; and *Mr. Verdant Green Married and Done For*, London, 1857.

Griffith, George. *The Life and Adventures of George Wilson, a Foundation Scholar*. London, 1854.

[Bradley, Edward]. *Tales of College Life*. By Cuthbert Bede (pseud.). London, 1856.

Conybeare, the Rev. William John. *Perversion: or, The Causes and Consequences of Infidelity*. A Tale for the Times. London, 1856.

Trollope, Anthony. *Barchester Towers*. 3 vols. London, 1857.

Heygate, the Rev. William Edward. *The Scholar and the Trooper: or, Oxford During the Great Rebellion*. Oxford and London, 1858.

Trollope, Anthony. *Doctor Thorne*. 3 vols. London, 1858.

The Tutor and the Student. By a Member of the Middle Temple. London, 1858.

Farrar, Frederick William, *Julian Home: A Tale of College Life*. Edinburgh, 1859.

Reade, William Winwood. *Liberty Hall, Oxon*. 3 vols. London, 1860.

[Hughes, Thomas]. *Tom Brown at Oxford*. By the Author of "Tom Brown's Schooldays." 3 vols. London, 1861.

Peacock, Thomas Love. *Gryll Grange*. London, 1861.

Kingsley, Henry. *Ravenshoe*. 3 vols. Cambridge, 1862. Chapters 7 and 8 deal briefly but vividly with the Oxford scene. Kingsley describes chiefly the reprehensible aspects of undergraduate life, but has added a highly realistic account of a boat race, based, he says, on his recollections of the race of 1852.

[Morgan, Vaughan], *The Cambridge Grisette*. By Herbert Vaughan (pseud.). London, 1862.

Thackeray, William Makepeace. *The Adventures of Philip*. 3 vols. London, 1862. The novel was published first serially in *Cornhill Magazine*, January, 1861-August, 1862. Chapter 5 gives a lively and facetious account of the "awful radicalism and republicanism" that marked Philip's career at an unspecified university.

Reade, Charles. *Hard Cash*. 3 vols. London, 1863.

[Buxton, Harry John Wilmot]. *The Mysteries of Isis: or, The College Life of Paul Romaine*. Oxford and London, 1866.

Arnold, the Rev. Frederick. *Christ Church Days: An Oxford Story*. London, 1867.

Kingsley, Henry. *Silcote of Silcotes*. 3 vols. London, 1867. Insofar as this novel touches upon Oxford, it is notable for its portrait of Arthur Silcotes, a don at the university. In many ways a prig, he is nevertheless characterized chiefly by his integrity and devotion to hard work.

[Jackson, T. W.]. *Boating Life at Oxford. With Notes on Oxford Training and Rowing at the Universities*. London, 1868. The author is identified by Madan.

Reade, Charles. *Foul Play*. 3 vols. London, 1868.

College Debts. By an Oxford M.A. 2 vols. London, 1870.

Disraeli, Benjamin. *Lothair*. 3 vols. London, 1870.

\

[Rice, James]. *The Cambridge Freshman: or, Memoirs of Mr. Golightly*. By Martin Legrand (pseud.). London, 1871.

[Bradley, Edward]. *Little Mr. Bouncer*. By Cuthbert Bede (pseud.). London, 1873.

Bulwer-Lytton, E. L. *Kenelm Chillingly*. 3 vols. London, 1873.

Reade, Charles. *A Simpleton*. 3 vols. London, 1873.

Usher, Frank. *The Three Oxonians*. London, 1873.

Adams, Henry Cadwallader. *Wilton of Cuthbert's: A Tale of Undergraduate Life Thirty Years Ago*. London, 1878. The novel was republished in 1880 as *College Days at Oxford*.

Sturgis, Julian. *John-a-Dreams*. Edinburgh and London, 1878.

[Weatherly, Frederick Edward]. *Oxford Days: or, How Ross Got His Degree*. By a Resident M.A. London, 1879. Also published in the same year with the title *Frank. Ross at Oxford, in Cassell's Family Magazine*.

Disraeli, Benjamin. *Endymion*. 3 vols. London, 1880.

The Oxford and Cambridge Eights: or, The Young Coxswain's Career. London, [1880?].

Tyrwhitt, the Rev. Richard St. John. *Hugh Heron*, Ch. Ch. London, [1880].

Shorthouse, Joseph Henry. *John Inglesant*. London, 1881.

Merivale, Herman. *Faucit of Balliol*. 3 vols. London, 1882.

[Traill, William Frederick]. *Tales of Modern Oxford*. By the Author of "Lays of Modern Oxford." London, 1882.

[Cook, Charles Henry]. *With the Best Intentions: A Tale of Undergraduate Life at Cambridge*. By John Bickerdyke, M.A. (pseud.). London, 1884. Reprinted in 1888 with the title *Undergraduate Frolic*.

Church, the Rev. Alfred John. *The Chantry Priest of Barnet: A Tale of the Two Roses*. London, 1885. A historical novel of the mid-fifteenth century, with some credible scenes of Eton and Oxford.

Edwardes, Mrs. Annie. *A Girton Girl*. 3 vols. London, 1885.

[James, Gavin F.]. *The Undergraduate: or, College Life in Five Phases*. By B. A., Cantab. Cambridge, [1885]. I have been unable to find a copy of this book.

Adams, Henry Cadwallader. *Charlie Lucken at School and College*. London, 1886.

Church, the Rev. Alfred John. *With the King at Oxford: A Tale of the Great Rebellion*. London, 1886.

[Braithwaite-Batty, Mrs. Beatrice]. *Passages in the Life of an Undergraduate*. By Bee Bee (pseud.). London, 1887.

[Braithwaite-Batty, Mrs. Beatrice]. *Some Oxford Customs*. By Bee Bee (pseud.). London, 1888. This is not fiction. Its only interest lies in its demonstrative extent of Mrs. Braithwaite-Batty's familiarity with the Oxford scene.

Ward, Mrs. Humphrey. *Robert Elsmere*. 3 vols. London, 1888.

[Keddie, Henrietta]. *A Young Oxford Maid in the Days of the King and the Parliament*. By Sarah Tytler (pseud.). London, [1890].

[Marshall, Mrs. Frances]. *A Fellow of Trinity*. By Alan St. Aubyn (pseud.) and Walt Wheeler. 3 vols. London, 1890. I can find no information regarding the identity of "Walt Wheeler."

[Balfour, Frederic Henry]. *The Undergraduate*. By George Ross Dering (pseud.). London, 1891.

[Marshall, Mrs. Frances]. *The Dean's Little Daughter*. By Alan St. Aubyn (pseud.). London, 1891.

—. *The Junior Dean*. By Alan St. Aubyn (pseud.). 3 vols. London, 1891.

—. *The Master of St. Benedict's*. By Alan St. Aubyn (pseud.). 2 vols. London, 1893.

[Venn, Suzannah]. *Some Married Fellows*. By the Author of "The Dailys of Sodden Fen," "Four Crotchets to a Bar," etc. 2 vols. London, 1893.

[Bleackley, Horace William]. *Une Culotte, or, a New Woman: An Impossible - of Modern Oxford*. By Tivoli (pseud.). London, 1894.

[de Winton, W. H.]. *A Green Bay Tree*. By W. H. Wilkins (pseud.). London, 1894.

Smith, Logan Pearsall. *The Youth of Parnassus and Other Stories of Oxford Life*, London, 1895. This is a collection of short stories marked by a tone that deprecates all pretension in university people, don and undergraduate alike.

Adams, Henry Cadwallader. *School and University: or, Dolph Woolward*. London, 1896.

Baker, James. *The Gleaming Dawn*. London, 1896.

Benson, Edward F. *The Babe, B.A.: Being the Uneventful History of a Young Gentleman at Cambridge University*. London and New York, 1896. *The English Catalogue and British Museum Catalogue* agree on the date 1897; my copy, however, is dated 1896.

Hardy, Thomas. *Jude the Obscure*. London, 1896.

Hemyng, Samuel Bracebridge. *Jack Harkaway at Oxford*. Part 4 of the Harkaway Series, published by E. J. Brett, "Boys of England" Office, Hogarth House, London. [1897?].

[Marshall, Mrs. Frances]. *The Proctor's Wooing*. By Alan St. Aubyn (pseud.). London 1897.

Within Sound of Great Tom: Stories of Modern Oxford. Oxford, 1897.

Everett-Green, Evelyn. *A Clerk of Oxford and His Adventures in The Barons' War*. London and New York, 1898.

Gull, Cyril Arthur Edward Ranger. *The Hypocrite*. London, 1898.

Hemyng, Samuel Bracebridge. *Jack. Harkaway's Strange Adventures at Oxford*. Part 5 of the Harkaway Series, published by E. J. Brett, "Boys of England" Office, Hogarth House, London. [1898?]

Collins, William Edward Wood. *The Don and the Undergraduate: A Tale of St. Hilary's College*, Oxford. London and Edinburgh, 1899.

Marshall, Archibald. *Peter Binney, Undergraduate*. London, 1899.

Sergeant, Emily Frances Adeline. *Blake of Oriel*. London, 1899.

[Belloc, Hilaire]. *Lambkin's Remains*. By H. B., author of "The Bad Child's Book of Beasts." Oxford, 1900.

Collins, William Edward Wood. *A Scholar of His College*. London and Edinburgh, 1900.

Allen, Inglis. *A 'Varsity Man: Passages in the Career of an Impressionable Undergraduate*. London, 1901.

Calderon, George Leslie. *The Adventures of Downy V. Green, Rhodes Scholar at Oxford*. London, 1902.

Cornwall, Mrs. Nellie. *The Little Don of Oxford*. London, [1902].

Butler, Samuel. *The Way of All Flesh*. London, 1903.

[Coke, Desmond F. T.]. *Sandford of Merton: A Story of Oxford Life*. By Belinda Blinders (pseud.). Edited by Desmond F. T. Coke. Oxford, 1903.

Gull, Cyril Arthur Edward Ranger. *His Grace's Grace*. London, 1903.

[Marshall, Mrs. Frances]. *The Senior Tutor*. By Alan St. Aubyn (pseud.). London, 1904.

Red Paint at Oxford. By "Pish" and "Tush" (pseud.). London, 1904.

Turley, Charles. *Godfrey Marten, Undergraduate*. London, 1904.

- Baker, James. *The Inseparables: An Oxford Novel of Today*. London, 1905.
- Taubman-Goldie, Valentine F. *Nigel Thomson*. London, 1905.
- Coke, Desmond F. T. *The Comedy of Age*. London, 1906.
- [Ball, Mrs. Oona]. *Barbara Goes to Oxford*. By Barbara Burke (pseud.). London, [1907].
- Dickinson, Humphrey Neville. *Keddy: A Story of Oxford*. London, 1907.
- The Massacre of the Innocents: An Oxford Conspiracy and Romance*. By an Oxford Scholar. [London], 1907.
- Portman, Lionel. *The Progress of Hugh Rendal*. London, 1907.
- Woods, Margaret. *The Invader*. New York and London, 1907.
- Ball, Mrs. Oona. *Their Oxford Year*. London, [1909].
- Venning, Normandy. *The Spider of St. Austin's: or, Proxime Accesit*. London, 1910.
- Berbohm, Max. *Zuleika Dobson*. London, 1911.
- de Wend-Fenton, West F. *The Primrose Path: Being the Adventures of Raymond Forsyth at Oxford, in London, and on the Turf*. London, 1911.
- Gibbs, A. Hamilton. *The Compleat Oxford Man*. London, 1911.
- Braithwaite-Batty, Mrs. Beatrice. *Mrs. Fauntleroy's Nephew: An Episode of Oxford History in the Eights Week*. London, [1912].
- Broster, Dorothy Kathleen, and G. W. Taylor. *The Vision Splendid*. London, 1913.
- Mackenzie, Compton. *Sinister Street*. London, 1913—1914.
- Brown, Ivor. *Years of Plenty*. London, [1915].
- [Sadleir, Michael]. *Hyssop*. By M. T. H. Sadler. London, [1915]
- [Ward, Mary Augusta]. *Lady Connie*. By Mrs. Humphrey Ward. London, 1916.
- Ritchie, Mrs. David. *The New Warden*. London, 1918.
- Hopkins, Gerard. *A City in the Foreground*. London, [1921].
- Nichols, Beverly. *Patchwork*. London, 1921.
- Burford, Francis Rupert. *Forty Years Off: An Appalling Story of Love, Mystery, History and Crime at Oxford with Some Startling Sidelights on Cambridge*. Oxford, 1922. Not a novel,

but certainly fiction, this is a fantasy relating a faked duel, a strike by the dons, imprisonment in the schools, and the like.

[Miles, Hamish, and Raymond Mortimer]. *The Oxford Circus: A Novel of Oxford and Youth*. By the late Alfred Budd (pseud.). Edited with Memoir but no Portrait by Hamish Miles and Raymond Mortimer. London, 1922.

Benson, Edward F. *David of Kings*. London, 1924. American title: *David Blaize of Kings*.

Golding, Louis. *Seacoast of Bohemia*. London, 1924.

Leslie, Shane. *The Cantab*. London, 1926.

Childers, James Saxon. *Laurel and Straw*. London, 1927.

Gibbs, Philip. *The Age of Reason*. London and New York, 1928.

Cannan, Joanna. *High Table*. London, 1931.

Masterman, John Cecil. *An Oxford Tragedy*. London, 1933.

Sayers, Dorothy. *Gaudy Night*. London, 1935.

[Stewart, John Innes Mackintosh]. *Death at the President's Lodging*. By Michael Innes (pseud.). London, 1937. American title: *Seven Suspects*.

Goudge, Elizabeth. *Towers in the Mist*. New York, 1938.

Knox, Ronald A. *Let Dons Delight: Being Variations on a Theme in an Oxford Common Room*. London, 1939. Another piece of fiction which is not a novel; the Book is a collection of imaginary Common Room conversations which might have taken place at critical times in Oxford's history since 1588.

Costain, Thomas B. *The Black Rose*. Garden City, New York, 1945.

[Daniel, Dr. Glyn E.]. *The Cambridge Murders*. By Dilwyn Rees (pseud.). London, 1945.

[Montgomery, Robert Bruce]. *The Case of the Gilded Fly*. By Edmund Crispin (pseud.). London, 1944. American title (1945): *Obsequies at Oxford*.

Waugh, Evelyn. *Brideshead Revisited*. London, 1945.

Harrison, Paul. *Oxford Marmalade*. London, 1946.

Snow, Charles Percy. *The Light and the Dark*. London, 1947.

—. *The Masters*. London, 1951.

[Stewart, John Innes Mackintosh]. *Operation Pax*. By Michael Innes (pseud.). London, 1951. American title: *The Paper Thunderbolt*.

Balsdon, Dacre. *Freshman's Folly: An Oxford Comedy*. London, 1952.

Vulliamy, Colwyn Edward. *Don Among the Dead Men: A Satirical Thriller*. London, 1952.

Masterman, John Cecil. *To Teach the Senators Wisdom: or, An Oxford Guide Book*. London, 1952.

Cooper, William. *The Struggles of Albert Woods*. Garden City, New York, 1953

Amis, Kingsley. *Lucky Jim*. London, 1954.

Farrer, Katharine. *The Missing Link*- London, 1955.

Stewart, John Innes Mackintosh. *The Guardians*. London, 1955.

McIntosh, Louis. *Oxford Folly*. London, 1956.

Robinson, Robert. *Landscape With Dead Dons*. London and New York. 1956.

[Stewart, John Innes Mackintosh]. *Old Hall, New Hall*. By Michael Innes (pseud.). London, 1956.

Wilson, Angus. *Anglo-Saxon Attitudes*. London, 1956.

Πηγή: Proctor, 1957, όπ. π., σσ. 217-222.

Χώρος
πλοκής

1957 Avery, G.	<i>The Warden's Niece</i>	Oxford
1957 Farrer, K.	<i>Gownsmen's Gallows</i>	Oxford
1957 'Hocking, A.'	<i>The Simple Way of Poison</i>	Oxford
1957 Humphreys, E.	<i>A Man's Estate</i>	Cambridge
1957 Jameson, M. S.	<i>A Cup of Tea for Mr Thorgill</i>	Oxford
1957 Kelly, M.	<i>Dead Man's Riddle</i>	Scottish
1957 Masterman, J.C.	<i>The Case of the Four Friends</i>	Oxford

1958	'Cooper, W.'	<i>Young People</i>	Minor redbrick
1958	Goodman, G. L. W.	<i>A Time for Paris</i>	Oxford
1958	Jones, D. A. N.	<i>Parade in Oxford</i>	
1958	Sayers, D. L.	<i>'A murder at Pentecost'</i>	Oxford
1959	Bradbury, M.	<i>Eating People is Wrong</i>	Minor redbrick
1959	Sinclair, A.	<i>My Friend Judas</i>	Cambridge
1959	Walker, J. K.	<i>Running on the Spot</i>	Scottish
1960	Avery, G.	<i>The Elephant War</i>	Oxford
1960	Butler, G.	<i>Death Lives Next Door</i>	Oxford
1960	Raven, S.	<i>Doctors Wear Scarlet</i>	Cambridge
1960	Ross, J.M.	<i>Until the Day She Dies</i>	Oxford
1960	Snow, C. P.	<i>The Affair</i>	Cambridge
1961	Balsdon J.P.V.D.	<i>The Day They Burned Miss Termag</i>	Oxford
1961	Buchan, S. C.	<i>A Stone in the Pool</i>	Oxford
1961	Day, L.	<i>The Looker In</i>	Oxford
1961	Mitchell, J.	<i>Imaginary Toys</i>	Oxford
1961	Robinson, T.	<i>When Scholars Fall</i>	Oxford
1961	Spencer, P.	<i>Full Term</i>	Oxford
1961	Stewart, J. I. M.	<i>The Man Who Won the Pools</i>	Oxford
1961	Vulliamy, C.E.	<i>Tea at the Abbey</i>	Minor redbrick
1962	'Nash, S.'	<i>Death of a Counterplot</i>	London
1962	Smith, M. L.	<i>No Easy Answer</i>	Oxford
1963	Cooper, B.	<i>A Path to the Bridge</i>	Cambridge
1963	Kennaway, J.	<i>The Mind Benders</i>	Oxford
1963	Stewart, J. I. M.	<i>The Last Tresillians</i>	Oxford
1963	Waugh, A.	<i>The Path of Dalliance</i>	Oxford
1964	Forster, M.	<i>Dames' Delight</i>	Oxford
1964	Turner, J.	<i>The Long Avenues</i>	Oxford
1964	Williams, R.	<i>Second Generation</i>	Oxford
1965	Fleming, J.	<i>Nothing is the Number When You Die</i>	Oxford
1965	Gray, S.	<i>Simple People</i>	Cambridge

1965	Lodge, D.	<i>The British Museum is Falling Down</i>	London
1965	Mosley, N.	<i>Accident</i>	Oxford
1966	'Cooper, W.'	<i>Memoirs of a New Man</i>	Oxford
1966	Devine, D.M.	<i>Devil at your Elbow</i>	Minor redbrick
1966	Stewart, J. I. M.	<i>The Aylwins</i>	Oxford
1966	Trickett, R.	<i>The Elders</i>	Oxford
1967	'Bernard, R.'	<i>Death Takes the Last Train</i>	Oxford
1967	Clinton-Baddeley, V.C.	<i>Death's Bright Dart</i>	Cambridge
1967	'Peters, E.'	<i>Black is the Colour of my True Love's Heart</i>	Minor redbrick
1967	Sheed, W.	<i>A Middle-Class Education</i>	Oxford
1967	Stewart, J. I. M.	<i>Vanderlyn's Kingdom</i>	Oxford
1968	'Malloch, P.'	<i>Murder of a Student</i>	Minor redbrick
1968	Priestley, J. B.	<i>Out of Town</i>	Ex-CAT
1968	Priesdey, J. B.	<i>London End</i>	Ex-CAT
1968	Snow, C. P.	<i>The Sleep of Reason</i>	Ex-GAT Cambridge
1969	Devine, D.M.	<i>Death is my Bridegroom</i>	Minor redbrick
1969	'Innes, M.'	<i>A Family Affair</i>	Oxford
1969	Thomas, A.E.W.	<i>The Professor</i>	Oxford
1970	Lait, R.	<i>Switched Out</i>	Cambridge
1970	'Melville, J.'	<i>A New Kind of Killer, an Old Kind of Death</i>	New
1970	Raven, S.	<i>Places Where They Sing</i>	Cambridge
1971	'Candy, E.'	<i>Words for Murder, Perhaps</i>	Minor redbrick
1971	Hoyle, F. and Hoyle, G.	<i>The Molecule Men</i>	Cambridge
1971	Hoyle, F. and Hoyle, G.	<i>The Monster of Loch Ness</i>	Scottish
1971	White, R. J.	<i>A Second-Hand Tomb</i>	Major redbrick
1972	'Ashford, J.'	<i>A Man Will Be Kidnapped Tomorrow</i>	Minor redbrick New
1972	'Bell, J.'	<i>Death of a Poison Tongue</i>	Minor redbrick
1972	Davin, D.	<i>Brides of Price</i>	Oxford
1972	James, P. D.	<i>An Unsuitable job for a Woman</i>	Cambridge
1972	Price, A.	<i>Colonel Butler's Wolf</i>	Oxford

		New London
1972	Storey, D.	<i>Pasmore</i>
1973	Butler, G.	<i>A Coffin for Pandora</i>
1973	Hosegood, L.	<i>A Time-Torn Man</i>
1973	'Innes, M.'	<i>Appleby's Answer</i>
1973	Mann, J.	<i>The Only Security</i>
1973	Stewart, J. I. M.	<i>Mungo's Dream</i>
1973	'Yorke, M.'	<i>Grave Matters</i>
1974	Evans, S.	<i>Meritocrats</i>
1974	Mann, J.	<i>The Sticking Place</i>
1974	'Ruell, P.'	<i>Death Takes the Low Road</i>
1974	Sharpe, T.	<i>Porterhouse Blue</i>
1974	Stewart, J. I. M.	<i>The Gaudy</i>
1975	Bradbury, M.	<i>The History Man</i>
1975	Dafydd, M.	<i>I'r Gad</i>
1975	Dexter, C.	<i>Last Bus to Woodstock</i>
1975	Lodge, D.	<i>Changing Places</i>
1975	Mann, J.	<i>Captive Audience</i>
1975	Stewart, J. I. M.	<i>Young Pattullo</i>
1976	Archer, J.	<i>Not a Penny More, Not a Penny Less</i>
1976	Clarke, A.	<i>The Deathless and the Dead</i>
1976	'Davey, J.'	<i>A Treasury Alarm</i>
1976	Lovesey, P.	<i>Swing, Swing Together</i>
1976	Raphael, F.	<i>The Glittering Prizes</i>
1976	Raven, S.	<i>The Survivors</i>
1976	Rendell, R. A.	<i>Demon in my View</i>
1976	Stewart, J. I. M.	<i>A Memorial Service</i>
1976	'Yorke, M.'	<i>Cast for Death</i>
1977	'Aird, C.'	<i>Parting Breath</i>
1977	Dexter, C.	<i>The Silent World of Nicholas Quinn</i>
1977	Evans, S.	<i>The Caves of Alienation</i>
1977	Stewart, J. I. M.	<i>The Madonna of the Astrolabe</i>

1977	Williams, D.	<i>Treasure by Degrees</i>	Oxford
1978	Amis, K.	<i>Jake's Thinks</i>	Oxford
1978	Collins, R.	<i>The Case of the Philosopher's Ring</i>	Oxford
1978	Evans, S.	<i>Centre of Ritual</i>	Oxford
1978	Rowlands, J.	<i>Tician Tician</i>	Wales
1978	Stewart, J. I. M.	<i>Full Term</i>	Oxford
1979	Barnard, R.	<i>Posthumous Papers</i>	Minor redbrick
1979	Evans, S.	<i>Occupational Debris</i>	Oxford
1979	Miles, G.	<i>Treffin</i>	Wales
1980	Fiske D.,	<i>Academic Murder</i>	Cambridge
1980	Gloag J.	<i>Sleeping Dogs Lie</i>	Cambridge
1980	Raphael, F.	<i>Oxbridge Blues</i>	Cambridge
1980	Raven, S.	<i>An Inch of Fortune</i>	Cambridge
1981	'Bellingham,L.'	<i>Oxford: The Novel</i>	Oxford
1981	Shaw, H.	<i>Death of a Don</i>	Oxford
1981	Stewart, J. I. M.	<i>'The time-bomb'</i>	Oxford
1981	Stewart, J. I. M.	<i>'The Chomsky file'</i>	London
1983	Dexter, C.	<i>The Riddle of the Third Mile</i>	Oxford
1983	Jacobson, H.	<i>Coming from Behind</i>	Cambridge
1983	Stewart, J. I. M. '	<i>The doctor's son'</i>	Major redbrick Cambridge
1983	Stewart, J. I. M.	<i>'Dining Limber'</i>	Oxford
1983	Stewart, M.	<i>Monkey Shines</i>	Oxford
1984	Evans, S.	<i>Houses on the Site</i>	Oxford
1984	Lodge, D.	<i>Small World</i>	Major redbrick Oxford New

1985	Byatt, A. S.	<i>Still Life</i>	Cambridge
1985	Fraser, A.	<i>Oxford Blood</i>	Oxford
1985	Pym, B.	<i>Crampton Hodnet</i>	Oxford
1985	Stewart, J. I. M.	<i>The Naylor's</i>	Oxford
1986	Davies, A.	<i>A Very Peculiar Practice</i>	New
1986	Evans, S.	<i>Seasonal Tribal Rituals</i>	Oxford
1986	Gethin, D.	<i>Dane's Testament</i>	Minor redbrick
1986	Hulland J.R.	<i>Student Body</i>	Major redbrick
1986	Pym, B.	<i>An Academic Question</i>	Ex-CAT
1986	Stewart, J. I. M.	<i>'The dyslexia factor'</i>	Oxford
1986	Stewart, J. I. M.	<i>'Two strings to his bow'</i>	Oxford
1987	Bradbury, M.	<i>Cuts</i>	Major redbrick Minor redbrick
1987	Judd, A.	<i>The Noonday Devil</i>	Oxford
1987	'Lejeune, A.'	<i>Professor in Peril</i>	Oxford
1987	Middle ton, S.	<i>After a Fashion</i>	Minor redbrick
1987	Murdoch, I.	<i>The Book and the Brotherhood</i>	Oxford
1987	Parkin, F.	<i>The Mind and Body Shop</i>	New
1987	Sutherland, N.S.	<i>Men Change Too</i>	New Oxford
1988	Davies, A.	<i>A Very Peculiar Practice: The New Frontier</i>	New
1988	Duffy, B.	<i>The World As I Found It</i>	Cambridge
1988	Lodge, D.	<i>Nice Work</i>	Major redbrick
1988	Myer, V. G.	<i>Culture Shock</i>	Cambridge
1988	Wain, J.	<i>Where the Rivers Meet</i>	Oxford
1988	Williams, D.	<i>Treasure in Oxford</i>	Oxford

Πηγή: Carter, 1990, όπ. π., σσ. 279-285.

Παράρτημα 2: Παραθέματα από λογοτεχνικά έργα

Φοιτητικές αναταραχές

Changing Places (σσ. 131-140):

ΜΑΧΗΤΙΚΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑ
ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΤΟΥ RUMMIDGE

Μέλη του Συμβουλίου Διοίκησης του Πανεπιστημίου του Rummidge έπρεπε να περάσουν μέσα από φοιτητική φρουρά για να παραστούν στη συνάντηση που είχαν χθες το απόγευμα. Οι φοιτητές απαιτούσαν η συνάντηση, στην οποία θα συζητιόταν το έγγραφο της Ένωσης για Φοιτητική Συμμετοχή, να ήταν ανοιχτή σε όλους. Στον πρόεδρο της Ένωσης και σε δυο άλλους φοιτητές επιτράπηκε τελικά να παρακολουθήσουν τη συνάντηση, αλλά η διοίκηση αρνήθηκε να δώσει μια άμεση απάντηση στα αιτήματα των φοιτητών.

Μόλις αυτό έγινε γνωστό, περίπου 150 φοιτητές προετοιμασμένοι με υπνόσακους και κουβέρτες μπήκαν στην Αίθουσα Συνεδριάσεων. Μετά από μια συζήτηση για την ιδανική δομή του αναδιοργανωμένου πανεπιστημίου, έφτιαζαν μια πρόχειρη δισκοθήκη. Περίπου 85 φοιτητές ήταν ακόμη μέσα στη Αίθουσα στις 2 η ώρα το πρωί. Σήμερα το πρωί μια Έκτακτη Γενική Συνέλευση της Ένωσης θα συζητήσει την πρόταση για επέκταση της κατάληψης των πανεπιστημιακών κτιρίων.

Rummidge Morning Post

ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΤΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ

Φοιτητές του Rummidge! Υποστηρίξτε την κατάληψη στη σημερινή συνάντηση και μετά ενωθείτε μαζί μας στην Αίθουσα Συνεδριάσεων. Δείξτε στη Διοίκηση ότι είναι το δικό σας Πανεπιστήμιο και όχι το δικό τους.

Flysheet issued by the occupation Steering Committee

Η ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΟΥ RUMMIDGE ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

Μια έκτακτη συνεδρίαση της *Rummidge University Student's Union*, στην οποία παρέστησαν περισσότεροι από 1.000 φοιτητές, ψήφισε σήμερα και ενέκρινε τη συνέχιση της κατάληψης που άρχισαν 150 εξτρεμιστές αριστεροί χθες βράδυ. Στο τέλος της συνάντησης οι φοιτητές πήγαν στην Αίθουσα Συνεδριάσεων και ένας αριθμός από αυτούς κατευθύνθηκε προς το γραφείο της γραμματέως του Αντιπρύτανη και απαίτησαν να δουν τον Αντιπρύτανη *Mr. Steward Stroud* για να ακούσει τα παράπονά τους.

«Ήταν χάσιμο χρόνου» σχολίασε ένας από τους φοιτητές αργότερα. Δεν έδειξε καθόλου κατανόηση στις νόμιμες απαιτήσεις των φοιτητών για δημοκρατική συμμετοχή στα πανεπιστημιακά όργανα λήψης των αποφάσεων.

Οι φοιτητές κατέλαβαν διάφορα γραφεία στο κτίριο της Διοίκησης, προκαλώντας «σημαντικό συναγερμό» ανάμεσα στο διοικητικό προσωπικό, σύμφωνα με ένα αξιωματούχο.

Rummidge Evening Mail

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΕ ΠΟΛΕΜΟ, ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΤΟΥ RUMMIDGE ΠΡΟΕΙΔΟΠΟΙΟΥΝ

Ο *Gordon Masters*, καθηγητής της Αγγλικής Λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο του *Rummidge*, καταδίκασε σκληρά την κατάληψη από φοιτητές.

«Η κατάσταση μοιάζει πολύ με αυτή της Ευρώπης του 1940», είπε χθες. «Τα απαράδεχτο τελεσίγραφο που το ακολούθησε ο Πόλεμος-Αστραπή και η κατάληψη των γειτονικών χωρών ήταν η βασική στρατηγική του Χίτλερ. Όμως δεν υποχωρήσαμε τότε, έτσι δεν θα υποχωρήσουμε και τώρα».

Στον τοίχο του γραφείου του, ο καθηγητής *Masters* έχει ένα μεγάλο χάρτη που δείχνει το σχέδιο της κεντρικής θέρμανσης του πανεπιστημίου. «Οι σωλήνες θέρμανσης διακλαδίζονται σε ένα λαβύρινθο από τούνελ», εξήγησε, «κάτι το οποίο θα είναι μια εξαιρετική βάση για αντίσταση σε περίπτωση που η Σύγκλητος και η Διοίκηση πρέπει να πάνε σε υπόγεια. Δεν αμφιβάλω ότι ο Αντιπρύτανης έχει ένα μυστικό καταφύγιο στο οποίο μπορεί να καταφύγει».

Το γραφείο του Αντιπρύτανη απέφυγε να σχολιάσει αυτό το σχόλιο.

Rummidge Morning Post

Ο Gordon Masters, καθηγητής της Αγγλικής Λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο του Rummidge υπέβαλε χθες την παραίτησή του στον Αντιπρύτανη που την αποδέχθηκε «με λύπη».

Είναι γνωστό ότι η υγεία του καθηγητή Masters που θα αποσυρόταν σε λίγα χρόνια, δεν ήταν σε καλή κατάσταση τελευταία και στενοί φίλοι του έλεγαν ότι τα πρόσφατα φοιτητικά προβλήματα στο πανεπιστήμιο ήταν πηγή σοβαρής έντασης για αυτόν.

Η παραίτησή του θα ισχύσει από τον επόμενο Οκτώβριο, αλλά ήδη έφυγε από το Rummidge για ξεκούραση και ανάρρωση.

Rummidge Morning Post

ΑΙΘΟΥΣΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Αυτό το Σαββατοκύριακο οι διοργανωτές της κατάληψης κανόνισαν μια διδασκαλία με θέμα ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.

Ποιος είναι ο ρόλος του πανεπιστημίου στη σύγχρονη κοινωνία;

Ποια είναι η κοινωνική αιτιολόγηση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης;

Τι πιστεύουν πράγματι οι απλοί άνθρωποι για τα πανεπιστήμια και τους φοιτητές;

Αυτές είναι μόνο ορισμένες από τις ερωτήσεις που θα συζητήσουμε.

Handout, Rummidge University

Στο ίδιο λογοτεχνικό έργο παρατίθενται οι διαδεδομένες προκαταλήψεις που υπάρχουν στην κοινωνία για τους φοιτητές μέσω μιας παρέμβασης παιδιών.

ΠΑΙΔΙΑ ΕΝΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΟΥ RUMMIDGE ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ

στους πιο πολλούς φοιτητές δεν αρέσει ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούν τα κολέγια και τα πανεπιστήμια και για αυτό διαμαρτυρήθηκαν και έκαναν καταλήψεις. Όταν οι φοιτητές θα μεγαλώσουν θα καταλάβουν ότι ο τρόπος που λειτουργούσαν ήταν καλός. Πιστεύω ότι οι φοιτητές ξοδεύουν το χρόνο των ανθρώπων και των αστυνομικών μόνο

για πλάκα. Οι πιο πολλοί είναι χίπις και συμπεριφέρονται σαν πολύ ηλίθιοι και ξοδεύουν το μυαλό τους την ώρα που κάποιος άλλος θα ήταν περήφανος να ήταν έξυπνος.

Πιστεύω ότι οι φοιτητές είναι χαζοί, πετάνε βόμβες σε ανθρώπους με μόνο σκοπό να τους προσέξουν. Έχουν μακριά μαλλιά που δεν τα 'χουν πλύνει για πολύ καιρό. Τα ρούχα τους είναι ελεεινά και δεν έχουν χρήματα. Βγαίνουν στην τηλεόραση και καπνίζουν ναρκωτικά μπροστά στους θεατές. Προκαλούν ταραχές στους δρόμους καταστρέφοντας οτιδήποτε βρεθεί στο δρόμο τους. Μερικοί φοιτητές είναι ευαίσθητοι, φοράνε ωραία ρούχα, έχουν όμορφα μαλλιά, ωραία σπίτια και δεν είναι βλάκες.

Αν ένας φοιτητής έρθει σε μένα και μου πει κάτι, θα φύγω. Ας πούμε ότι είσαι γάτα και οι φοιτητές σε παίρνουν και νομίζεις ότι είναι ευγενικοί. Αλλά αυτοί θα σε τεμαχίσουν και θα κάνουν πειράματα πάνω σου. Μερικοί φοιτητές είναι εντάξει, αλλά είναι ξιπασμένοι.

Δεν μου αρέσουν οι φοιτητές επειδή ο ένας ακολουθεί τον άλλο σε ότι κάνουν, όλοι τους φοράνε τα ίδια ρούχα και όλοι τους μιλάνε σαν αμερικανοί, καπνίζουνε χασίς και κάνουν ενέσεις για να είναι ευτυχισμένοι και μιλάνε για έρωτα και ειρήνη όταν είναι δυστυχισμένοι.

Αν ήμουν αστυνομικός, θα τους κρέμαγα.

submitted to Rumble by Education student

ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΤΟΥ RUMMIDGE ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΝ ΜΕΣΟΛΑΒΗΤΗ

Η Ένωση Προσωπικού των Μη-Επαγγελματιών του πανεπιστημίου του Rummidge πρότεινε να ορισθεί ένας μεσολαβητής για να διεξάγει διαπραγματεύσεις μεταξύ της Διοίκησης του Πανεπιστημίου και του Προεδρίου της Φοιτητικής Ένωσης για να λήξει η κατάληψη. Νωρίτερα σήμερα, οι φοιτητές ψήφισαν τη συνέχιση της κατάληψης.

Ο καθηγητής Morris J. Zapp, επισκέπτης καθηγητής από το State University of Euphoria, USA, προτάθηκε ως πιθανός υποψήφιος για τη θέση του μεσολαβητή.

Rummidge Evening Mail

Εκδημοκρατισμός στη λήψη αποφάσεων

Στο *The History Man* πληροφορούμαστε για τον τρόπο με τον οποίο εξελίσσεται μια Συνέλευση του Τμήματος. Το απόσπασμα που παραθέτουμε δεν σχετίζεται άμεσα με τον εκδημοκρατισμό στη λήψη των αποφάσεων. Το παραθέτουμε για να δείξουμε την ατμόσφαιρα που επικρατεί σε μια Συνέλευση Τμήματος στο πανεπιστήμιο του Watermouth, στο όργανο δηλαδή στο οποίο λαμβάνονται σημαντικές αποφάσεις:

Ο Marvin κάθεται στην καρέκλα του προέδρου [...] Μετά το ρολόι της Benita Pream, της διοικητικής βοηθού, χτυπά. Ο καθηγητής Marvin βήχει πολύ δυνατά και κουνάει τα χέρια του. Κοιτάζει όλους στο μακρύ τραπέζι και λέει: «Μπορούμε, κύριοι μου, να αρχίσουμε τη συνεδρίαση;». Αμέσως παύει να υπάρχει ησυχία. Πολλά χέρια σηκώνονται και ακούγονται πολλές φωνές. «Μπορώ να σημειώσω, κύριε Πρόεδρε, ότι από τα άτομα που αποκαλείτε μέσα σε αυτή την αίθουσα «κύριοι», τα επτά είναι γυναίκες;», λέει η Melissa Todoroff. «Μπορώ να προτείνω τη διατύπωση –Να αρχίσουμε τη συνεδρίαση, άτομα ή Να αρχίσουμε τη συνεδρίαση, συνάδελφοι;». «Η ίδια η φράση δεν καταδεικνύει ότι είμαστε σε μια κατάσταση αταξίας;» ρώτησε ο Roger Fundy. «Μπορώ να ρωτήσω κατά πόσο είμαστε δεσμευμένοι σύμφωνα με τους κανονισμούς της Συγκλήτου να ολοκληρώσουμε αυτή τη συνεδρίαση σε τρισήμισι ώρες; Και αν είναι έτσι τα πράγματα, κατά πόσο πιστεύει ο Πρόεδρος ότι μια ατζέντα με 34 θέματα μπορεί να συζητηθεί σοβαρά μέσα σε αυτούς τους χρονικούς περιορισμούς, ειδικά από τη στιγμή που οι συνάδελφοί μου θα θελήσουν να κάνουν και διάλειμμα για τσάι». «Για ενημέρωσή σας, κύριε Πρόεδρε, να σημειώσω ότι το διάλειμμα για τσάι δεν περιλαμβάνεται στις τρεισήμισι ώρες και να επιστήσω την προσοχή του Dr Petworth στο γεγονός ότι στο παρελθόν έχουμε ολοκληρώσει συζητήσεις με μεγαλύτερη ατζέντα σε μικρότερο χρονικό περιορισμό». «Εδώ;» ρώτησε κάποιος. «Μπορώ να ρωτήσω αν είναι επιθυμία αυτής της συνάντησης να έχουμε ένα παράθυρο ανοιχτό;».

Η συνεδρίαση άρχισε και είναι πάντα έτσι. Η Benita Pream που έχει παραστεί σε πολλές Συνελεύσεις του Τμήματος παρατήρησε ότι οι καθηγητές της Ιστορίας χαρακτηρίζονται από το υψηλό ποσοστό απουσιών, οι καθηγητές της Αγγλικής Φιλολογίας από τον αριθμό των κρασιών που καταναλώνουν μετά τη Συνέλευση και οι καθηγητές της Κοινωνιολογίας από την ευσυνειδησία τους [...] Σύμφωνα με τις σημειώσεις της Benita Pream στις 14.20 αποφασίστηκε πόση ώρα θα συνεχιστεί η συνεδρίαση και αν το παράθυρο θα είναι ανοιχτό και στις 14.30 ο καθηγητής Marvin κατάφερε να υπογράψει τα πρακτικά της προηγούμενης συνάντησης, έτσι ώστε να αρχίσουν με το πρώτο θέμα της

ατζέντας, το οποίο αφορά το διορισμό εξωτερικών εξεταστών για τις τελικές εξετάσεις [...]

Είναι 15.05 και ακόμη αυτό το θέμα δεν έχει λυθεί. Σε κανέναν δεν αρέσουν τα δύο ονόματα που πρότεινε ο καθηγητής Marvin. Όμως οι διαφωνίες τους στηρίζονται σε τόσο διαμετρικά διαφορετικούς συλλογισμούς ώστε κανένα άλλο όνομα δεν μπορεί να προταθεί για να υπάρξει συμφωνία. Μια ομάδα εργασίας προτείνεται για να φέρει ονόματα στην επόμενη συνάντηση. Κανένας δεν συμφωνεί στη σύνθεση αυτής της ομάδας εργασίας. Μια επιτροπή επιλογής του Τμήματος προτείνεται ώστε να προτείνει ονόματα για τα μέλη της ομάδας εργασίας. Κανένας δεν συμφωνεί για τα μέλη της επιτροπής επιλογής. Μια πρόταση για να ζητηθεί από τη Σύγκλητο να ορίσει τα μέλη της επιτροπής επιλογής που θα ορίσει τα μέλη της ομάδας εργασίας που θα κάνει προτάσεις ώστε η Συνέλευση του Τμήματος να ορίσει τους εξωτερικούς εξεταστές απορρίπτεται, με το σκεπτικό ότι αυτό θα είναι εξωτερική παρέμβαση της Συγκλήτου στις υποθέσεις του Τμήματος: ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, όπως σημειώνει ο Πρόεδρος, το Τμήμα δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να ορίσει εξωτερικούς εξεταστές, απλά μπορεί να προτείνει ονόματα στη Σύγκλητο η οποία και θα τα ορίσει. Μια κίνηση γίνεται, ώστε να ονόματα των δυο εξωτερικών εξεταστών που είχαν προταθεί αρχικά, να ξανατεθούν. Γίνεται αποδεχτή. Τα ονόματα προτείνονται ξανά και απορρίπτονται. Μια πρόταση που γίνεται να μην υπάρξουν εξωτερικοί εξεταστές, απορρίπτεται. Δύο κυρίες με μπλε φορέματα εισέρχονται στην αίθουσα με φλυτζάνια τσαγιού και μπισκότα και τα τοποθετούν μπροστά από όλους τους παρόντες. Γίνεται μια πρόταση από τη στιγμή που η ατζέντα πάει πολύ αργά, η συζήτηση να συνεχιστεί κατά τη διάρκεια του διαλείμματος για τσάι και γίνεται αποδεχτή με ένα μόνο συμμετέχοντα να απέχει, ο οποίος παίρνει το τσάι του έξω για να το πιει εκεί. Το γεγονός ότι ήρθε η ώρα για το τσάι χωρίς να έχει υπάρξει πρόοδος ούτε σε ένα θέμα της ατζέντας, φαίνεται ότι είχε κάποια επίδραση: μια κίνηση να επιτραπεί στον καθηγητή Marvin να επιλέξει ο ίδιος τους εξωτερικούς εξεταστές, ενεργώντας στο όνομα του Τμήματος, γίνεται αποδεχτή. Ο καθηγητής Marvin δηλώνει αμέσως ότι θα προτείνει στη Σύγκλητο τα δυο ονόματα που είχαν αρχικά προταθεί μια ώρα πριν και στη συνέχεια πηγαίνει στο δεύτερο θέμα της ατζέντας (σσ. 154-155).

Σχέση με το πανεπιστήμιο και το επιστημονικό αντικείμενο

Στο έργο *Changing Places* γίνεται μια σύγκριση μεταξύ του Philip Swallow και του Morris Zapp και των εκπαιδευτικών συστημάτων στα οποία φοίτησαν. Τα ιδρύματα στα οποία ήταν προπτυχιακοί ή μεταπτυχιακοί φοιτητές τους επηρέασαν μέχρι ένα βαθμό στη σχέση που ανέπτυξαν αργότερα ως ακαδημαϊκοί με τα πανεπιστήμια που δίδασκαν και με το επιστημονικό τους αντικείμενο. Στο ίδιο απόσπασμα περιγράφεται η αγάπη του Philip προς τη λογοτεχνία.

Από αυτή την άποψη και οι δυο καθηγητές ήταν χαρακτηριστικά παραδείγματα των εκπαιδευτικών συστημάτων από τα οποία είχαν περάσει. Στην Αμερική δεν είναι δύσκολο να πάρεις το πρώτο πτυχίο. Ο φοιτητής αφήνεται μόνος του, μαζεύει τις μονάδες που χρειάζεται, η αντιγραφή είναι εύκολη υπόθεση και δεν υπάρχει πολλή αγωνία για το αποτέλεσμα. Αυτός ή αυτή είναι επομένως ελεύθερος ή ελεύθερη να ακολουθήσει τα ενδιαφέροντα της ύστερης εφηβείας, σπορ, αλκοόλ, διασκέδαση, σεξ. Η πίεση αρχίζει στο μεταπτυχιακό επίπεδο, όταν ο φοιτητής ψήνεται και λειαινείται από μια σειρά δύσκολων μαθημάτων και αυστηρών αξιολογήσεων μέχρι να πάρει το PhD. Μέχρι αυτή τη στιγμή έχει επενδύσει τόσο χρόνο και χρήμα σε όλη αυτή τη διαδικασία, ώστε οποιαδήποτε άλλη καριέρα εκτός από την ακαδημαϊκή είναι αδιανόητη και οτιδήποτε εκτός από επιτυχία είναι ανυπόφορο. Είναι λοιπόν πανέτοιμος να εισέλθει σε ένα επάγγελμα στο πνεύμα μια ελεύθερης επιχείρησης όπως στη Wall Street, όπου κάθε ακαδημαϊκός-καθηγητής κάνει ένα ατομικό συμβόλαιο με τον εργοδότη του και είναι ελεύθερος να πουλάει τις υπηρεσίες του σε αυτόν που θα πλειοδοτήσει.

Στο Βρετανικό σύστημα ο ανταγωνισμός αρχίζει και τελειώνει νωρίτερα. Τέσσερις φορές, σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς μας κανόνες, ένας φοιτητής αναμειγνύεται και κόβεται -στα έντεκα-συν, δεκαέξι-συν, δεκαοχτώ-συν και είκοσι-συν- και είναι ευτυχισμένος αυτός που θα μείνει στην κορυφή του καταστρώματος κάθε φορά, αλλά ειδικά την τελευταία. Η τελευταία εξέταση λέγεται Τελικές, το όνομα των οποίων σημαίνει ότι τίποτα το σημαντικό δεν μπορεί να συμβεί μετά από αυτές. Ο Βρετανός μεταπτυχιακός είναι μια μοναχική, εγκαταλελειμμένη ψυχή- αβέβαιη για αυτό που κάνει ή ποιον προσπαθεί να ευχαριστήσει. Μπορεί να τον αναγνωρίσεις στα τσαγάδικα γύρω από το Bodleian ή το British Museum από το λαμπερό βλέμμα των ματιών του [...] Από τη στιγμή που θα καταφέρει να πάρει την πρώτη του δουλειά, η μονιμότητα είναι σχεδόν

αυτόματη στα βρετανικά πανεπιστήμια και όλοι πληρώνονται με την ίδια κλίμακα. Όμως σε μια συγκεκριμένη ηλικία, στην ηλικία που αρχίζουν να απασχολούν κάποιον οι προαγωγές και οι Έδρες, μπορεί να κοιτάζει πίσω με νοσταλγία στις μέρες που το μυαλό του ήταν φρέσκο και καθαρό και κατευθυνόταν από ένα απλό, θετικό στόχο.

Ο Philip Swallow φτιάχτηκε από το σύστημα ακριβώς με αυτό τον τρόπο. Του αρέσουν οι εξετάσεις, πάντα τα πήγαινε καλά. Οι Τελικές ήταν για πολλούς λόγους η κορυφαία στιγμή της ζωής του. Συχνά ονειρευόταν ότι έδινε εξετάσεις και αυτά ήταν ευτυχισμένα όνειρα. Στο ζύπνιο του μπορούσε χωρίς δυσκολία να θυμηθεί τις ερωτήσεις που είχε επιλέξει να απαντήσει σε κάθε εξέταση εκείνο το ζεστό, μακρινό Ιούνιο [...]

Ο Philip Swallow ήταν ένας άνθρωπος με μια γνήσια αγάπη για τη λογοτεχνία σε όλες της τις μορφές. Ήταν ευτυχισμένος με τον Beowulf και τη Virginia Woolf, με το Waiting for Godot και το Gammer Gurton's Needle και σε περίεργες στιγμές, όταν δεν είχε πιο ευγενή δείγματα γραπτού λόγου, διάβαζε προσεκτικά την πίσω πλευρά των κουτιών με κορνφλέικς, τα μικρά γράμματα στα εισιτήρια τρένων και τα σημεία όπου είχε διαφημίσεις σε βιβλία με γραμματόσημα. Αυτός όμως ο χωρίς διακρίσεις ενθουσιασμός του, τον εμπόδιζε να εστιάσει και να εμβαθύνει σε ένα πεδίο. Είχε κάνει την αρχική του έρευνα στην Jane Austen, αλλά μετά η προσοχή του πήγε σε διάφορα θέματα όπως σε μεσαιωνικά κηρύγματα [...] στα μυθιστορήματα του William Godwin, στην ποίηση της Elizabeth Barret Browning, στην προδοσία στο Θέατρο του Παραλόγου στα έργα του George Bernard Shaw. Καμία από αυτές τις εργασίες δεν ολοκληρώθηκε. Σπάνια, πράγματι, είχε συντάξει μια προκαταρκτική βιβλιογραφία πριν να πέσει η προσοχή του σε ένα άλλο τελείως διαφορετικό αντικείμενο. Διέτρεχε τα ράφια της Αγγλικής Λογοτεχνίας σαν ένα παιδί σε μαγαζί παιχνιδιών, τόσο αναποφάσιστος ήταν να επιλέξει ένα πράγμα με τη σκέψη ότι θα απέκλειε ένα άλλο και τελικά κατέληγε να φεύγει με άδεια χέρια (σσ. 12-14).

Παράρτημα 3: Περιλήψεις ακαδημαϊκών μυθιστορημάτων

Tom Sharpe, *Porterhouse Blue*, Pan Books, Great Britain, 1974

Η πλοκή διαδραματίζεται σε ένα φανταστικό κολέγιο του Cambridge, το Porterhouse. Κεντρικοί χαρακτήρες είναι ο Skullion, θυρωρός, ο Lionel Zipser, μεταπτυχιακός φοιτητής και ο Godber Evans, ο καινούριος Πρόεδρος του κολεγίου.

Για πρώτη φορά στην ιστορία του κολεγίου, ο απερχόμενος Πρόεδρος δεν καταφέρνει να ορίσει διάδοχό του πριν πεθάνει. Ο Sir Godber Evans ορίζεται ως νέος Πρόεδρος από το υπουργείο και ανακοινώνει - προς μεγάλη ανησυχία του Skullion και των υπόλοιπων καθηγητών- σημαντικές μεταρρυθμίσεις όσον αφορά στη λειτουργία του κολεγίου. Οι καθηγητές σχηματίζουν ένα μέτωπο εναντίον του με σκοπό να εμποδίσουν την υλοποίηση των σχεδίων του.

Εντωμεταξύ, τον μοναδικό μεταπτυχιακό φοιτητή στο κολέγιο, τον Lionel Zipser, τον καταλαμβάνει μία ερωτική εμμονή με την καμαριέρα του κολεγίου, την κ. Biggs, η οποία τελικά ενδίδει στο πάθος του. Μια έκρηξη προκαλείται στο δωμάτιο του Zipser από τα προφυλακτικά που είχε φουσκώσει με φυσικό αέριο, κατεδαφίζοντας ένα μέρος του Πύργου του κολεγίου και σκοτώνοντας την Brigg και τον Zipser.

Ο Skullion προβαίνει σε μια σειρά από αποκαλύψεις για τη λειτουργία του κολεγίου και τον τρόπο με τον οποίο απονέμονταν πτυχία σε φοιτητές που δεν το άξιζαν. Τελικά απολύεται. Σε μια επίσκεψή του στην τράπεζα μαθαίνει ότι οι μετοχές που του είχε δώσει πριν αρκετά χρόνια ο προηγούμενος Πρόεδρος του κολεγίου, αξίζουν μια περιουσία. Παρακαλεί τον Sir Godber να τον ξαναπροσλάβει, αλλά αυτός αρνείται. Ο Skullion σπρώχνει τον Sir Godber, εκείνος πέφτει κάτω και χτυπάει θανάσιμα. Δύο ακαδημαϊκοί βρίσκουν τον ετοιμοθάνατο Sir Godber που τους ψιθυρίζει μια λέξη: Skullion. Σύμφωνα με την παράδοση του κολεγίου, ο Skullion γίνεται ο νέος Πρόεδρος του Κολεγίου.

Όταν τον Skullion τον επισκέπτονται υπάλληλοι του κολεγίου για να του ανακοινώσουν την καλή είδηση, ο ίδιος πιστεύει ότι έχουν ανακαλύψει την εμπλοκή του στο θάνατο του Sir Godber. Παθαίνει ένα εγκεφαλικό επεισόδιο που τον αφήνει ολοκληρωτικά παράλυτο. Παρόλα αυτά, ο ίδιος έχει ορισθεί ως ο νέος Πρόεδρος και οι μετοχές του χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση της ανοικοδόμησης του κατεστραμμένου πύργου. Με αυτό τον τρόπο οι παραδόσεις του Porterhouse αποκαθίστανται, οι μεταρρυθμίσεις δεν προχωράνε και τίποτα δεν αλλάζει στη λειτουργία του κολεγίου.

Simon Raven, *Places where they sing*, Panther, London, 1972

Η πλοκή του έργου ξετυλίγεται στο φανταστικό Lancaster College του Cambridge, το 1967. Το Συμβούλιο της Σχολής συζητά για τον τρόπο διάθεσης ενός πλεονάσματος χρημάτων ύψους 250.000 λιρών που προέκυψε από την πώληση ιδιόκτητης γης. Οι βασικές προτάσεις είναι να ανεγερθούν καινούριες φοιτητικές εστίες ή τα χρήματα να δοθούν για τη συντήρηση και την αναπαλαίωση του παρεκκλησιού της Σχολής. Ο προπτυχιακός Hugh Balliston ωθείται σε επαναστατικές ενέργειες - προς μεγάλη απογοήτευση της φίλης του Hetta Frith - από τον καθηγητή Tony Beck και τον εξωπανεπιστημιακό επαναστάτη Mayerston. Ο Hugh Balliston δεν μπορεί να πληρώσει το πρόστιμο που του επιβάλλει η Σχολή για αυτές του τις ενέργειες και κινδυνεύει να αποβληθεί μέχρι να το αποπληρώσει.

Ο Tom Llewellyn, ένας καθηγητής του κολεγίου έχει καταστεί ανίκανος σεξουαλικά και έχει έναν αποτυχημένο γάμο με τη γυναίκα του, την Patricia. Άλλοι βασικοί χαρακτήρες του

μυθιστορήματος είναι ο καθηγητής Daniel Mond, μαθηματικός, ένας ήσυχος άνθρωπος που μπορεί να μιλήσει μόνο ψιθυριστά λόγω του αυτοτραυματισμού του στο λαιμό, ο καθηγητής Beyfus και η ριζοσπαστική φίλη του καθηγήτρια Mona Corrington. Εντωμεταξύ η Patricia καταλήγει στο κρεβάτι με τον Hugh Balliston και κλείνεται στην ντουλάπα για να κρυφτεί, όταν η κόρη της έρχεται απρόσμενα στο σπίτι.

Χρησιμοποιώντας τον Hugh, ο Mayerston προσπαθεί να υποκινήσει πιο βίαιες διαμαρτυρίες στη Σχολή. Κατά τη διάρκεια μιας τελετής στο παρεκκλήσι, ο Mayerston μαζί με κάποιους φοιτητές προσπαθεί να καταστρέψει το άγαλμα του βασιλιά Ερρίκου VI. Ο Tom Llewellyn προσπαθεί να προστατέψει το άγαλμα, αλλά η Hetta κατά τη διάρκεια αυτής της αναταραχής σκοτώνεται. Αυτή η τραγωδία επηρεάζει τη ζωή στο κολέγιο.

Μετά από αυτά τα γεγονότα, τα πράγματα ηρεμούν. Τελικά η διεύθυνση της Σχολής συγχωρεί τον Hugh Balliston και ο Tony Beck με τον Mayerston εξαφανίζονται. Το βιβλίο κλείνει χωρίς να έχει αποφασισθεί πώς θα διατεθούν τα χρήματα του κολεγίου.

Frank Parkin, *The Mind and Body Shop*, Fontana Paperbacks, London, 1987

Ένα βρετανικό red-brick πανεπιστήμιο στον εμπορικό κόσμο της δεκαετίας του 1980 που αναγκάζεται να μετατραπεί σε μια εμπορική εταιρία. Η εκπαίδευση είναι επιχείρηση και η φιλοσοφία δεν πουλάει πολύ.

Όταν ο καθηγητής Hambro Douglas, Πρόεδρος του Τμήματος Φιλοσοφίας, αδυνατεί να έχει αρκετούς φοιτητές ή πόρους, ο Αντιπρόεδρος του πανεπιστημίου, ένας πρώην αντιπρόσωπος πωλήσεων σε εταιρία καυσίμων με πτυχίο στη Διοίκηση Επιχειρήσεων, τον απειλεί με απόλυση. Του δίνει ένα εξάμηνο χρονικό περιθώριο για να κάνει τη διδασκαλία της φιλοσοφίας επικερδή πανεπιστημιακή δραστηριότητα. Ως ο τελευταίος εναπομείναντας κλάδος των Ανθρωπιστικών Σπουδών, η Μεταφυσική Φιλοσοφία του καθηγητή Hambro πρέπει να εγκαταλείψει τις πανεπιστημιακές εγκαταστάσεις και να μετακομίσει σε μια κακόφημη γειτονιά με σκοπό ο Hambro να πουλάει μαθήματα φιλοσοφίας σε όποιον ενδιαφέρεται. Σε αυτή τη γειτονιά θα λειτουργήσει με επιτυχία το The Mind and Body Shop, μια ένωση του The Mind Shop του Hambro και του The Body Shop με κορίτσια από την Μπανγκόκ. Τα πράγματα γίνονται χειρότερα για τον Hambro καθώς η παραμελημένη σύζυγός του, η Margery, την οποία παντρεύτηκε σε μια προσπάθεια να μιμηθεί το ρομαντισμό του ήρωά του, Τζορτζ Όργουελ, συνάπτει ερωτική σχέση με ένα φοιτητή. Στο ίδιο πανεπιστήμιο η καθηγήτρια ψυχολογίας, Hedda Hagstrom, προσπαθεί να ανανεώσει την επιχορήγηση που έχει πάρει από ιδιωτική εταιρία για την πραγματοποίηση ενός πειράματος στο οποίο προσπαθεί να διδάξει σε πιθήκους να παίζουν Monopoly με σκοπό να αποδείξει την καπιταλιστική τους φύση. Το βιβλίο είναι μια σάτιρα που εξερευνά την αυξανόμενη ανησυχία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για χρηματοδότηση και κέρδη.

Malcolm Bradbury, *Cuts: A Very Short Novel*, Hutchinson, London, 1987

Στη βόρεια Αγγλία γίνονται συνεχώς περικοπές στο μικρό επαρχιακό πανεπιστήμιο όπου ο Henry Babbacombe, συγγραφέας και λέκτορας, παραδίδει βραδινά μαθήματα λογοτεχνίας. Ο Lord Mellow, πρόεδρος της Eldorado TV, θέλει να κάνει μια μεγάλη τηλεοπτική επιτυχία και απευθύνεται στον Henry με σκοπό να γράψει ένα σενάριο για ένα τηλεοπτικό δράμα. Όταν ο Henry αναλαμβάνει να γράψει το σενάριο, επιστρέφει στο μικρό πανεπιστήμιο όπου διδάσκει μαθήματα λογοτεχνίας και ζητά από τον Πρόεδρο του Τμήματος άδεια για να μπορέσει να επικεντρωθεί στη συγγραφή του σεναρίου. Ο Πρόεδρος του Τμήματος απορρίπτει το αίτημά του και τον ενημερώνει ότι λόγω των περικοπών στον προϋπολογισμό, το πανεπιστήμιο θα περικόψει κάποιες θέσεις. Ο Henry προσφέρει μια πρώτη τάξεως ευκαιρία στον Πρόεδρο να τον απολύσει μιας και θεωρεί ότι δεν χρειάζεται τη θέση στο πανεπιστήμιο, αφού υπέγραψε συμβόλαιο με τηλεοπτική εταιρία. Το μυθιστόρημα είναι μια σάτιρα της βιομηχανίας της διασκέδασης, σκιαγραφώντας ανθρώπους που σκέφτονται αποκλειστικά το κέρδος και παράλληλα μια κριτική στη λιτότητα που επιβλήθηκε στην τριτοβάθμια εκπαίδευση από την κυβέρνηση της Θάτσερ στη Βρετανία της δεκαετίας του 1980.

Malcolm Bradbury, *The History Man*, Arena, London, 1975

Το *History Man* είναι ένα πανεπιστημιακό μυθιστόρημα, του οποίου η πλοκή τοποθετείται το 1972 στην φανταστική παραθαλάσσια πόλη Watermouth, στη Νότια Αγγλία. Το μυθιστόρημα περιγράφει ένα χρονικό διάστημα από τη ζωή του καθηγητή Howard Kirk και της γυναίκας του, Barbara.

Οι Kirks συγκαταλέγονται στους νέους διανοούμενους της εργατικής τάξης, που μεγάλωσαν στη δεκαετία του 1950, όταν υπήρχε αυξανόμενη ελπίδα για καλύτερες οικονομικές και εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Γνωρίστηκαν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στο Πανεπιστήμιο του Leeds. Κατά τη διάρκεια της φοιτητικής τους ζωής κάλυπταν οριακά τις βασικές καθημερινές τους ανάγκες.

Αργότερα μεταμορφώνονται τους «νέους Kirks», όταν ο Howard παίρνει θέση λέκτορα Κοινωνιολογίας στο πανεπιστήμιο. Ο Howard και η γυναίκα του Barbara είναι μοντέρνοι, αριστεροί άνθρωποι. Επίσημα, οι Kirks αντιτίθενται σε παραδοσιακούς ρόλους των φύλων. Όμως αυτές οι απόψεις μένουν σε θεωρητικό επίπεδο: ο Howard γράφει βιβλία, ενώ η Barbara αναλαμβάνοντας το μεγαλύτερο μέρος της οικιακής εργασίας και δύο μικρά παιδιά, θα ήθελε, αλλά δεν καταφέρνει να κάνει και αυτή το ίδιο. Και οι δυο τους έχουν «μικρές περιπέτειες». Ο Howard επιλέγει σεξουαλικούς συντρόφους από το πανεπιστήμιο (φοιτήτριες, μέλη ΔΕΠ) ενώ η Barbara έχει περιστασιακές σεξουαλικές σχέσεις με ένα Αιγύπτιο φοιτητή. Ο Howard, ως καθηγητής, δεν ανέχεται τη μη-μαρξιστική, συντηρητική σκέψη. Στοχοποιεί έναν από τους φοιτητές που συμμετέχουν στα σεμινάρια του και στο τέλος τον αποβάλλει από το πανεπιστήμιο.

Μια σειρά από άλλοι χαρακτήρες πλαισιώνουν τους Kirks και δίνουν την ζωντανή εικόνα της ανεκτικής κοινωνίας της δεκαετίας του 1970. Είναι ο Henry Beamish, ένας από τους συναδέλφους του Howard, του οποίου ο γάμος με τη Myra δεν πάει καλά. Είναι επίσης ο Δρ. Macintosh, κοινωνιολόγος από το τμήμα του Howard, του οποίου η γυναίκα είναι έγκυος. Ο

Δρ. Macintosh πείθεται από τον Howard να έχει σεξουαλικές σχέσεις με μία από τις φοιτήτριές του. Επίσης, είναι η Flora Beniform, κοινωνικός ψυχολόγος με μάλλον αντισυμβατικές μεθόδους έρευνας: κοιμάται με τους άνδρες-ασθενείς της, γιατί με αυτό τον τρόπο μπορεί να τους ψυχαναλύει καλύτερα.

Ο Howard και η Barbara παραμένουν μαζί και όλοι οι φίλοι τους θαυμάζουν τον σταθερό και "προοδευτικό" γάμο τους. Ο Howard έχει μεταμορφωθεί σε ένα «ριζοσπάστη ήρωα». Σύμφωνα με τη φιλοσοφία του, τα πράγματα, ειδικά εκείνα που θέλει, είναι βέβαιο ότι θα συμβούν: αυτό είναι "ιστορικά αναπόφευκτο". Στο τέλος του βιβλίου η Barbara κάνει μια απόπειρα αυτοκτονίας κατά τη διάρκεια ενός πάρτι, αποτέλεσμα του αδιέξοδου στο οποίο έχει περιέλθει ο γάμος της με τον Howard.

David Lodge, *Changing Places: A Tale of Two Campuses*, Vintage, London, 1975

Το *Changing Places* είναι ένα κωμικό μυθιστόρημα. Η πλοκή του βιβλίου περιστρέφεται γύρω από ένα πρόγραμμα ακαδημαϊκών ανταλλαγών διάρκειας έξι μηνών μεταξύ δύο φανταστικών πανεπιστημίων. Το ένα πανεπιστήμιο είναι το Rummidge (κατά το πρότυπο του Birmingham στην Αγγλία) και το άλλο το Plotinus, στο κράτος της Euphoria (στα πρότυπα του Berkeley της Καλιφόρνιας). Οι δύο ακαδημαϊκοί που συμμετέχουν στην ανταλλαγή είναι ο Άγγλος καθηγητής Αγγλικής Λογοτεχνίας Philip Swallow και ο Αμερικανός συνάδελφός του στο ίδιο αντικείμενο Morris Zapp. Εκ πρώτης όψεως ως ακαδημαϊκοί φαίνεται να έχουν ελάχιστα κοινά, κυρίως λόγω των διαφορετικών ακαδημαϊκών συστημάτων που υπάρχουν στις χώρες καταγωγής τους. Ο Philip Swallow, είναι ένα πολύ συμβατικό άτομο που νιώθει δέος για τον αμερικάνικο τρόπο ζωής. Φεύγει από ένα επαρχιακό πανεπιστήμιο και είναι πολύ τυχερός που θα πάει σε ένα φημισμένο αμερικανικό πανεπιστήμιο. Αντίθετα, ο Αμερικανικός, Morris Zapp, είναι ένας κορυφαίος επιστήμονας, ο οποίος συμφωνεί να πάει στο Rummidge μόνο και μόνο επειδή η σύζυγός του θα αναβάλει τη διαδικασία διαζυγίου, αν ο Morris φύγει από το συζυγικό σπίτι για έξι μήνες.

Καθώς ο καιρός περνά, τόσο ο Swallow όσο και ο Zapp διαπιστώνουν ότι αρχίζουν να προσαρμόζονται στο νέο τους περιβάλλον. Ο καθένας έχει μια ερωτική περιπέτεια με τη γυναίκα του άλλου. Μάλιστα ο Swallow κοιμήθηκε με την κόρη του Zapp, τη Melanie, χωρίς να όμως να ξέρει ποια είναι. Το βιβλίο τελειώνει με τα δύο ζευγάρια να βρίσκονται σε ένα δωμάτιο ξενοδοχείου στη Νέα Υόρκη για να αποφασίσουν για το μέλλον τους.

David Lodge, *Small World: An Academic Romance*, Vintage, London, 1984

Σε αυτό το βιβλίο οι ακαδημαϊκοί μετακινούνται από συνέδριο σε συνέδριο σε διάφορες πόλεις του κόσμου. Μεταξύ των καθηγητών που πρωταγωνιστούν είναι και οι Morris Zapp και Phillip Swallow από το *Changing Places*. Ένας από τους βασικούς χαρακτήρες είναι ο ο Persse McGarrigle, καθηγητής σε ένα μικρό κολέγιο (το Limerick), που ερωτεύεται την όμορφη, μεταπτυχιακή φοιτήτρια Angelica Pabst την οποία και αναζητεί σε διάφορα συνέδρια ανά τον κόσμο, μέχρι που καταλήγει μαζί με άλλους πρωταγωνιστές του μυθιστορήματος στη Νέα Υόρκη, το 1979, στο ετήσιο συνέδριο του Συνδέσμου Modern Language (MLA).

David Lodge, *Nice Work*, Vintage, London, 1988

Η ιστορία ξετυλίγεται στη φανταστική πόλη του Rummidge. Το βιβλίο είναι μέρος της σειράς μυθιστορημάτων *Changing Places* και *Small World*. Ο Philip Swallow εξακολουθεί να είναι επικεφαλής του Τμήματος Αγγλικής Φιλολογίας από το *Small World* και είναι ο προϊστάμενος της Robyn Penrose, μιας νεαρής συμβασιούχου καθηγήτριας με ειδίκευση στο βιομηχανικό μυθιστόρημα και στη γυναικεία γραφή.

Το 1986 ορίζεται από την κυβέρνηση ως Έτος Βιομηχανίας και τα πανεπιστήμια είναι υποχρεωμένα να στείλουν καθηγητές στην τοπική βιομηχανία για να συσφίξουν τις μεταξύ τους σχέσεις. Η Robyn Penrose επιλέγεται από τον Philip Swallow να πηγαίνει μια μέρα την εβδομάδα στην εταιρία Pringle&Sons για να «γίνει η σκιά», να ακολουθεί δηλαδή τον μάνατζερ Mr. Victor Wilcox στην καθημερινή του επαγγελματική ζωή. Με αυτό τον τρόπο το πανεπιστήμιο θα αποκτήσει μια εικόνα της βιομηχανίας εκ των έσω, μια εικόνα που δεν μπορεί να αποκτηθεί με μια απλή επίσκεψη ή μια ενημέρωση. Το βιβλίο περιγράφει τις συναντήσεις μεταξύ της Robyn και του Victor και τη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ τους.

Andrew Davies, *A very peculiar practice*, Coronet Books, London, 1986

Η πλοκή ξετυλίγεται στο κέντρο υγείας ενός φανταστικού πανεπιστημίου (Lowlands University). Κεντρικό πρόσωπο είναι ένας νέος γιατρός, ο Stephen Daker, ο οποίος παίρνει μια θέση στο πανεπιστημιακό ιατρικό κέντρο. Προϊστάμενός του είναι ο Jock McCann, ένας πότης που του αρέσει να κάνει διαγνώσεις για τις ψυχοκοινωνικές παθήσεις των ασθενών και των συναδέλφων του. Σε αυτό το ιατρικό κέντρο εργάζονται επίσης η bisexual Rose Marie που πιστεύει ότι η ασθένεια είναι κάτι που το προκαλούν οι άνδρες στις γυναίκες και ο Bob Buzzard που ενδιαφέρεται περισσότερο για τον υπολογιστή του και τη διαγνωστική του ικανότητα παρά για τους ίδιους τους ασθενείς του.

Κεντρικό θέμα που διαπερνά το βιβλίο είναι η εμπορευματοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης στη Βρετανία μετά τις περικοπές στις αρχές της δεκαετίας του 1980 από την κυβέρνηση της Θάτσερ, με τον Αντιπρύτανη Ernest Hemmingway να ενδιαφέρεται περισσότερο για την προσέλκυση Ιάπωνων επενδυτών παρά για το ακαδημαϊκό επίπεδο του πανεπιστημίου.

Howard Jacobson, *Coming from Behind*, Black Swan, London, 1983

Ο Sefton Goldberg είναι ένας 35άρης Εβραίος ακαδημαϊκός που σπούδασε στο Cambridge και διδάσκει στο φανταστικό Wrottesley Polytechnic στα Midlands. Νιώθει αποτυχημένος που εργάζεται στο συγκεκριμένο polytechnic και αναζητά συνεχώς θέση σε κάποιο άλλο ανώτατο ίδρυμα. Η επιθυμία του να φύγει από το polytechnic γίνεται ακόμα πιο έντονη, όταν πληροφορείται ότι το ίδρυμα στο οποίο εργάζεται πρόκειται να συγχωνευτεί με την τοπική ποδοσφαιρική ομάδα, πράγμα που σημαίνει ότι το Τμήμα στο οποίο διδάσκει- το Τμήμα Σπουδών του Εικοστού Αιώνα- θα μεταφερθεί στις εγκαταστάσεις του ποδοσφαιρικού συλλόγου, τα μαθήματα θα γίνονται στο γήπεδο και ο αστέρας της τοπικής ποδοσφαιρικής ομάδας, Kevin Dainty και συγγραφέας του μυθιστορήματος *Scoring*, θα συμμετέχει στο

Διοικητικό Συμβούλιο του polytechnic. Μάλιστα από τη διοίκηση του πανεπιστημίου επιλέγεται ο Shefton να είναι αυτός που θα μελετήσει το βιβλίο του Kevin Dainty και θα το παρουσιάσει στο κοινό κατά τη διάρκεια της τελετής συγχώνευσης. Τελικά ο Sefton κερδίζει την Disraeli Fellowship σ' ένα κολέγιο του Cambridge.